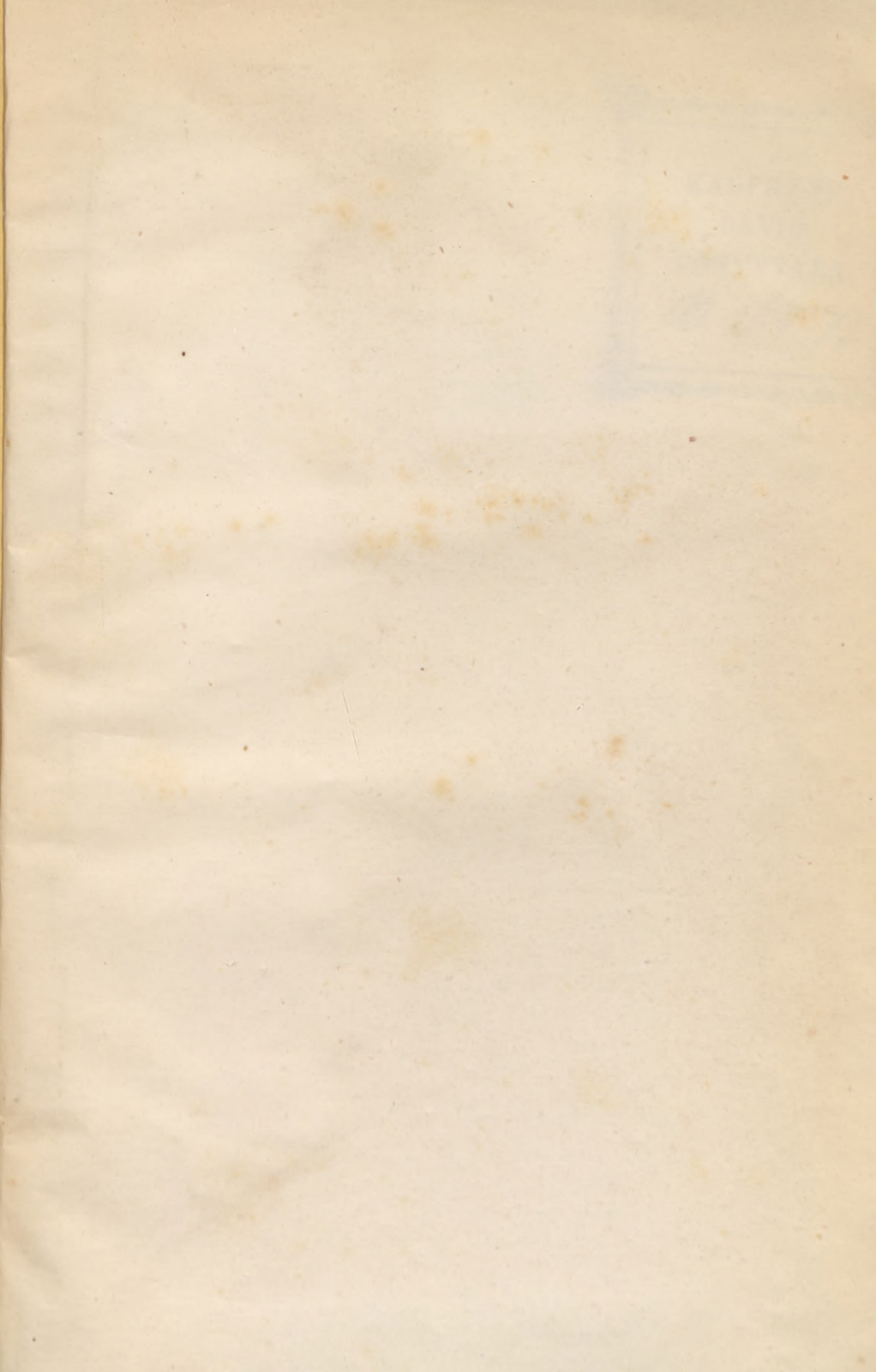

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 167-72.

ספר

מִלְמַד הַתּוֹלְמִידִים

לרבינו

יעקב ב"ר אבא מרי ב"ר שמעון ב"ר
אנטולי זצ"ל

לורז באמונה ועבודה.

יוצא לאור בפעם ראשונה

ע"י חברת

מקיצי נרדמים.

Malmd Hatalmidim.

Lyck, 1866.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins *M'kize Nirdamim*

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert in Lyck.

1868

סיפורי חיים

החלק

החלק הראשון
החלק השני

החלק השלישי

החלק הרביעי

החלק החמישי

סיפורי חיים

החלק השישי

1868

החלק השביעי
(L. Silbermann)

החלק השמיני

ספר

מִלְמַד הַתּוֹלְדוֹת

לרבינו

יעקב ב"ר אבא מרי ב"ר שמעון ב"ר
אנטולי זצ"ל

לזרז באמונה ועבודה.

יוצא לאור בפעם ראשונה

ע"י חברת

מקיצי נרדמים.

Malmd Hatalmidim.

Lyck, 1866.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins *M'kize Mirdamim*
(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert in Lyck.

der

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

ס פ ר י ם

היוצאים לאור בפעם ראשונה

ע"י חברה

מ ק י צ י נ ר ד מ י ם

תחת השגחת ראשי החברה:

משה מונטיפיורי בלאגראן,
שמואל דוד לוצאטו בפאדובה,
אברהם הכהן (המכונה ד"ר אלברט כהן) בפאריז,
מתתיהו שטראשון בוויילנא,
אליעזר הלוי (המכונה ד"ר לעווע) בכרייטאן,
אילעזר ליפמאן זילבערמאן בליק.

שנה שניה תרכ"ה—תרכ"ו.

Malmd Hatalmidim.

Lyck, 1866.

Heransgegeben im Selbstverlage des Vereins M'kize Nirdamim.

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert in Lyck.

1888

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

דבר אל הקורא מאת המו"ל.

ברוך ד' שגלגל זכות על ידינו לזכות את הרבים ולהוציא לאור לתועלת החברים של חברתנו מקיצי נרדמיו את החבור היקר והנשגב הזה בפעם ראשונה, ולגלות אור הצפון זה שנות מאות רבות למען יהנו רבים מזיו חכמת הרב המחבר זצ"ל אשר דבריו מאירים עינים ומעוררים הלבבות באמונה ועבודה ותוצבים להבות אש האהבה לתורה וחכמה כדרך גדולי קרמונינו הספרדים ז"ל אשר מפיהם אנו חיים.

והנה להרחיב הדברים בתהלת החבור היקר הזה אך למותר יהיה, וכל ההוגה בו ירוה נחת. וכבר רבותינו הקדמונים השתמשו לאורו והיה נר לנתיבתם, ונדרב בזה רק דברים אחדים ארות הכ"י שמהם נדפס עתה על ידנו. בשנת תרכ"ד אחרי צאת ספרי חברתנו בשנה ראשונה הודיע לנו ידידנו הרב חריוף המופלג השלם מו"ה אברהם בנימין בהגאון מהר"ש קלוג'ער נ"י מעיר בראדי כי נמצא ס' מלמד התלמידים בכ"י אצל הר"ר געציל מרגליות מבראדי שהגיע לו מעובון ספרי הגאון מהר"ז מרגליות זצ"ל וכי נכון הוא למכרהו לנו להדפיסו ע"י חברתנו. שמחנו לקראת הבשורה ההיא ובהשתדלות הרב הנ"ל קנינו הכ"י אחרי שידידנו הגאון הגדול תפארת ישראל מהר"ש קלוג'ער נ"י שם עינו על הכ"י שהוא לראות אם נמצאו בו כל הענינים המובאים ממנו בספרי קרמונינו ז"ל להיות לעד על אמתת העתקה, וכן מצא בו הדברים המובאים ממנו בס' הכלבו, אבודרהם ומגורת המאור וכו' כאשר יעידו דברי הגאון מהר"ש הנ"ל שכתב בהסכמתו להדפסת הס' הזה כאשר עיני הקורא תחוינה מישרים הלאה.

הכ"י מבראדי כתוב על קלף בכתיבה תמה וברה וחסר דף אחד בראשו וכן לא נמצא בסופו שם המעתיק וזמן העתקתו. רק נמצא בשולי הדף האחרון כתוב באותיות רומית שנת העתקתו 1683 בעיר אנקונא באיטליא. במקומות רבות בהכ"י נמצאו בצדי הגליונות ובשוליהם כתובים תקונים הרבה מסומנים ברשמים שייכים לנוספות לגוף הכ"י, והתקונים ההם כתובים בכתב אחר מכתובת גוף הכ"י, וכפי הנראה נעשו התקונים מכתב יד אחר להשלים החסרונות בכ"י אשר לפנינו. ולמען הוציא החבור מצורף ומוזקק שבעתים השגנו עוד כתב יד אחר מזה הספר מעובון ספרי ידידנו הרב הג' החכם הבולל רי"מ זאקש ז"ל מבערלין בהשתדלות

דבר אל הקורא מאת המו"ל

בהשתדלות ידידנו החכם השלם הר"ר אברהם אבלי עהרליך נ"י למען
השוות שני כ"י הם ולהוציא דבר מתוקן כראוי. והנה כ"י בערלין הנ"ל נעתק
בידי ידידנו הרב החכם המפורסם דורש קרמוניות ישרון הר"ר שני אור זאק ש
נ"י שהעתיקו לכבוד הרב ר"מ זאקש זצ"ל מתוך כ"י על קלף שהועתק ע"י הר"ר
חיים בכמר מיכאל בשנת קס"ד; ואחרי שהוששו שני הכ"י זה לזה מלה במלה
מצאנו כל התיקונים והנוספות שנכתבו על גליוני הכ"י בראדי כתובים בשלימותם
גם בכ"י בערלין. והנה המעתיק ר"ש זאקש נ"י עשה הרבה הגהות במקומות שלא
ישרו בעיניו דברי הכ"י שהעתיק ממנו, ומצאנו ראינו כל הגהותיו מסכימים עם
הנוסחא של כ"י בראדי, והרש"ו נ"י ברוחב לבו קלע אל השערה ולא החטיא.
במקומות מעטים מצאנו שנויים בנוסחאות שני הכ"י באיזה מלות, והשארונו
הנוסחא אשר נראתה בעינינו יותר נכונה לפי הענין; ובכלל השתדלנו להוציא
החבור היקר הזה צרוף ומוזקק עד מקום שהיד מגדת כאשר עיני הקורא תחוינה
מישרים. ואם בכ"ז נמצאו בו איזה מעותי הרפוס יתקן הקורא בעצמו בקראו
בו כי שגיאות מי יבין. וד' אלקים יאיר פניו אלינו ויזכנו להוציא עוד ספרים
יקרים פרי חכמינו הקרמונים ז"ל להגדיל תורה וחכמה בישראל סלה.

אלה דברי הגאון הגדול תפארת ישראל

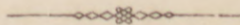
מוהר"ר שלמה קלוגער נ"י

ראב"ק בראדי יע"א.

הובא לפני מבית עקד הספרים של הגאון המובהק מאור הגולה מוהר"ז מרגליות זצ"ל ספר כ"י כתב איש גדול ורב רבינו יעקב בר' מארי בר' אנטולי חותנו של החכם הגדול אבי המעתיקים ופאר השלימים ר' שמואל אבן היבון זצ"ל ונקוב בשם מלמד התלמידים וכאשר שמתי עיוני בהם הנ"ל מצאתיו כלו מחמדים מלא מוסר השכל ויראת ד'. גם רבותינו הקדמונים השתמשו לאור ספר הנזכר כמו הכלבו המגרות המאור ואבודרהם ועוד כדומה, וכל מה שהביאו הקדמונים ממנו מצאתי ראיתים בספר היקר הנ"ל, וזה אות ומופת על אמיתת ההעתיקה. לזאת מה מאד התענגתי לקול הבשורה אשר נתבשרתי מאת בני יקירי הרב הגדול חריף וחכם כמהר"ר אברהם בנימין שיחי אשר ברצון הרב החכם המפורסם מוהר"א לזילבערמאן נ"י בליק בפרוסיא להעלותו על מכבש הרפוס כי תועלת רב יוצמח מזה לכל דורש ומבקש את דבר ד'; ע"כ ראוי ונכון לכל איש ואיש אשר תורת קדמוניו ז"ל חביבים בעיניו להחזיק במעוז הרב המו"ל למען אשר תעשינה ידיו תושי' ומר' ישא ברכה. וחלילה לשום איש להסיג גבולו ולהרפיסו פעם שנית בלתי ידיעתו.

דברי המדבר לכבוד הרב המחבר ז"ל ולכוד התורה. היום יום א' כ"ט סיון לפ"ק פה בראדי.

הק' שלמה קלוגער.

הקדמת המחבר.

מד' אשר לו נחמנו עלילות.
אשאלה עזר להחל ולכלות.
פזחו לי שערי נדק אבן עם אודה יי'.
פתיחת החבור בדרך ההתנלות מבעליו.
דברי חכמים כדרכות וכמסמרות יטועים בעל
אסופות נחנו מרועה אחד.

שלמה החכם ע"ה אמר כמתנצל הפסוק הזה בחתימת ספר קהלת לפי
שדברי הספר ההוא נראים כסותרים זה את זה וכסותרים קצת דברי תורה ודברי
קבלה וכמוסופים עליהם ובגורעים מהם. וזה הענין היה סיבה לחשוד החכם
בחטא גדול ולדמות גריעות גדולה בחכמתו. והיה ג"כ סיבה לקצת בני אדם
לכזות התורה והקבלה עד שאמרו בקשו לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו נוטים
לדברי מינות. ואחר שנראה זה מדברו אין ספק שלא נעלם ממנו זה ואם כן
ראוי היה לו להתנצל מזה ולהודיע ג"כ כוונתו בחבור הספר ההוא. ואל זה כיון
בכתוב הזה ובנמשכים אליו להודיע כי כוונתו טובה ולחתום בדברי תורה. וזה
היה סיבה למנוע גניזת הספר ההוא כמו שאמרו. ומפני מה לא גנזוהו מפני
שראשו דברי תורה וסופו דברי תורה. והמאמר הזה התבאר במקומו, כי בראשו
ובסופו גלה דעתו באמונת הגמול. בראשו הודיע לנבונים שהגמול הוא לפי
תלמוד תורה וחכמה. ובסופו הראה ופרסם לכל שהוא לפי המעשים באמרו
סוף דבר הכל נשמע וכי כי את כל מעשה האלהים יביא כמשפט על כל נעלם
אם טוב ואם רע. והופיעו על כל נעלם הורה כי הנגלה נמשך כמשפט אר
הנעלם דרחמנא לבא בעי. וזה הענין מסור לכל לפי שהוא דעת הכרחית באמונה
כמו שבא בתורה בכללה שהשיכר והעונש הוא לפי המעשה. ובראשו אמר מה
יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. ודקדק רז"ל תחת השמש הוא
דאין לו יתרון הא למעלה מן השמש יש לו יתרון. ואמרו תחת השמש הוא
כאמרו תחת השמים כי כן יבא על דרך אחד בספר ההוא, לפי שהשמש הוא
המושל הגדול אשר בצבא השמים ופעולתו בעולם גלויה וידועה במעט ההתבוננות.
ואמרו תחת השמש שהוא תחת השמים הכוונה בו על הנעשה כחם ונתן תחת
ממשלתם והוא הגוף, אבל הנפש איננה תחת ממשלתם כי הנותן צורה הוא
צורה כמו שביארו הפילוסופים. והוא שאמר החכם: וישוב העפר אל הארץ
כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה

ואחר אשר התבאר הרצון באמרו תחת השמש תחת השמים התבאר ג"כ
מה שאמרו רז"ל למעלה מן השמש שהוא העמל כנפש והוא העמל והיגיעה

הקדמת המחבר

בחכמה שהן ככה העליונים. ודעת הכתוב הזה שאין יתרון והשארה לאדם בכל עמלו בעולם השפל. כי אחר שכל הנעשה בממשלת השמים כלה ונפסד. גם העמל בו כלה ונפסד. והוא שפתח דרך ראיית היקש מופתי. **הבל הכלים** אמר קהלת, רצונו לומר כל עמל האדם במעשיו השפלים הוא הבל שסביבותיו הכלים כי כן טבע החומר הזה שהוא כלה כמו שאמר וביאר אח"כ דור הולך ודור בא וכל מי שסביבותיו הבל הוא בעצמו ג"כ הבל. וזה ידוע ומושבכל ראשון. והוא שיסנה ואמרו: הבל הכלים הראשון הוא במקום ההקדמה הקטנה מן ההיקש והישני במקום ההקדמה הגדולה ומשתיהן תצא התולדה. והוא שאין יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש והוא המבוקש. וזאת הראיה שהיא מופתית גדולה אצל החכמים ולפיכך הקדימה, ואח"כ אמר הכל הבל להראות ולפרסם ראית התפוש ר"ל כי כחפשו כל פרטי מעשי בני האדם אחד אחד והעמל כס נמוצא הבל ונראה לכל שהכל הבל.

ומשתי הראיות נדע שאין יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. ואמרו בנתיים, אמר קהלת" הוא לרמוז שהוא דרך ההיקש הנקחל משתי ההקדמות כי כן יקרא בלשון יון. והחכם שהחברתי עמו אמר כי הבל הכלים הראשון בא לרמוז על החומר הראשון שקבל ד' צורות בדרך ההויה וההפסד כאלו הוא הנהר היוצא מעדן בפועל והיה לארבעה ראשים, כי כל אחד מהן הוא ראש לפי איכותיו וזה בטרם נעשו המורכבות בששת ימים. ולפיכך הפסיק בדבור: „אמר קהלת" ואח"כ דבר על המורכבות ואמר הבל הכלים שהרי גם הם היום נפסדים. ולכלול ההרכבה האחרונה שנבראה בשישי באחרית הכל אמר הכל הבל שהרי גם הוה על דרך הראשונה והוא מה שסמך לו מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש.

והחכם הגדול חתני נ"ע פירש בו ענין אחר כמו שנמצא בספרו שפירש בו קהלת. ולפי שצריך לכל מוכק השם וסודותיו להתבונן בפירוש ההוא ובשאר חברויו אקצר בחבורי זה מהזכיר פירושו כי שם ימצא המבקש ואולי אחטיא כוונתו בלשוני.

ואשוב לענין כוונתי ואומר כי כדי לאמת ראיית התפוש לפי פירושו חכו הספר ממדת אני קהלת עד הבל הכלים אמר קהלת הכל הבל, וכדי לאמת המופת הקודם כתב כדור הולך וגו' עד אני קהלת וגו' כי בו התאמתה ההקדמה הראשונה הקטנה והוא שכל סבות העולם העמל הבל. והפסוק האחרון לא שנה בו הבל הכלים לפי שקצר בו ההקדמה כאלו אמר כל עמל האדם הבל שהרי יצא מהבלים. ונמצאו שני פסוקים אלה נאמרים על דרך שאמר ופנית אני בכל מעשי שעשו ידי ובעמל שעמלתי לעשות והנה הכל הבל ורעות רוח ואין יתרון תחת השמש. ויתרון לפי דעתי בפסוקים אלה בא במקום שארית, כמו שבא מזה הענין ואף אם במשקל אחר במקום אחר: „מיתר השמן" יתר הגזם" ורצה לומר כי כל המעשים והעמל כס תחת השמש שהוא בעולם הכלה הבל בלא השארות ואחר שהודיע שהעמל בדברים הכלים אין לאדם בעמלו יתרון. מכלל לאו אתה שומע הן, והוא שהעמל בדברים הקיימים יש לו יתרון והוא העמל בדברים שלמועלה מן השמש, כההשתדלות השגת אמתיות בכחינת המציאות

מתוך מעשיו הטובים ויגיעתו בתורה וחכמה עד שתכלה נפשו ותכסף להדבק בעליונים ויתן לו השם מוהלכים בין העומדים וחי לעולם.

וזה סוד גדול מסודות התורה שבאו במעשה בראשית. ובאמת ראוי להיותו סוד ליראי השם וחובה עליהם להסתירו מרבים בדרך כל דברי החולק על אמונה המוגנת ונצרכת לכל, ואם שניהם כאחד טובים הכל לפי מה שהוא אדם. וזאת היא כוונת דברי שנמצאו לו ג'כ בספר הזה באמונת הגמול, ולפיכך לא גנוזהו ואחר שגלוי אמונת הגמול היתה סיבה למנוע גניזתו ידוע שדברי הנטיה לדברי מינין הנראית מדבריו היתה כנגד זה, והוא שממקצת דבריו נראה שאין יתרון לחכם על הכסיל, ולא לצדיק על הרשע. והמאמר בזה יש לו פנים שראוי לנו וחובה עלינו לדון אותו במ לזכות, אחרי שגדה אמונתו הישרה. והזכות ההוא הוא שנאמר שדבריו ממיין דברי החכמים אנשי המחקר. וכן אם נמצא לו דבר אחד שיראה בו שהוא נוטה מן התורה יש לנו ג'כ לדונו לזכות אחר שדבריו מזה המין כפי מה שהראנו בענין הגמול שמאמרו בו בקצת מקומות כפי מאמר קצת אנשי המחקר, לא שהוא באמת כן, חלילה וחלילה שעלה ברעתו זה, שהרי הקב"ה בהזרתו הראשונה במעמד הר סיני שאין עליו חולק, הראה היתרון לחכם ולצדיק ואמר ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצוותי. וקרא את החכמים בשם, אוהבי ואת בעלי המעשים בשם, שומרי מצותי. וכבר הודיעו להם זה ע"י משה בתנאיו הראשונים במרה ובמדבר סיני כפי שיתבאר במקומותם וכל התורה סובבת על זה. ואחר ששלמה החכם היה מאנשי התורה ומיודעיה, ולא כשאר יודעיה, אבל ידע אותה באמת והאמין בה אמונה קיימת יותר מכולם כפי יתרון חכמתו עליהם, אין ספק שידע כל זה על בוריו ואמיתו יותר מכלם עד שחבר בענין הגמול **שיר השירים** שנאמר עליו במשנת ידים שהוא קדש קדשים אצל כל הכתובים ונאמר שם שאין כל העולם כלו כדי כיום שנתן בו שיר השירים, וזה לפי שאמתת גמול העולם הבא התבאר שם. וסיבת שלמות הגמול באה גם כן בו, וכל זה השיג לפי יתרון חכמתו. והיתרון ההוא הביאו ג'כ לחבר לפני הספר ההוא שני ספרים חצויים תחלה לאדם והם **משלי וקהלת** שצרכם רב כדי להעיר על אהבת השם ועל שמירת מצוותיו, ובלמדו בהם דעת את האדם ובתקנו המשלים כדי להשיג כוונת התורה לא שתהי' מצות אנשים מלומדה. והוא שפתח בחתימה ספר קהלת: ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר ותקן משלים הרבה. ורבותינו ז"ל אמרו דרך דרש על מלת "ואזן" שתחלה היתה תורה ככפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים. וידוע שיחוס אזנים לכפיפה הוא יחס יד לכלי שהוא כדי להחזיק בו וליטלו ולהשתמש בו וליהנות ממנו. ועוד דרשו רז"ל על הפסוק בפתחת משלי: לחבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם אמרו למה הי' דברי תורה דומין עד שלא בא שלמה? לכאר שהיו מימיה עמוקין וצונגין ולא הי' אדם יכול לשתות מוכנה. מה עשה פקח אחד ספק חבל בחבל ומשיחה במשיחה עד שדלה ושתה. התחילו הכל דולים ושותים מוכנה. כך היה שלמה ממשל למשל ומדבר לדבר עד שעמד על בוריה של תורה.

ובשני המאמרים האלה החזקים וכיוצא בהם הודיעו לנו רז"ל שהיו חכמי הקבלה, שאין אדם יכול לקיים התורה כראוי לה ולא יודע אותה אם לא ישתדל להשיג

הקדמת המחבר

להשיג ולהבין המכוון בה באהבת השם ובשמירת המצוות. והמשל כזה שאמרו ז"ל על שלמה הוא עצמו אמרו על התורה ומדבריו הוציאוהו כי אמרם צוננין הוא ע"ד מאמר שלמה; מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק" קרא התורה שבאה בדרך שמועה וקבלה על השלימות. שמועה טובה כי כן יאמר טוב" רק על דבר השלם. ולפי שהשגת והבנת כוונת התורה הוא רק אחר חקירות רבות אמר על זה דרך משל מארץ מרחק. הגה בפסוק הזה המשיל התורה כמים הצוננין המרוים את העיף והמהניס אותו מכל משקה, ושאר המשל הנזכר כלל באמרו: מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה. אמר שהתורה יועצת כל נועץ ביותר ולפיכך נקראת עצה סתם כמו שאמר ושומע לעצה חכם, היא כמים עמוקים עצה בלב איש ואפשר שרמזו על משה רבינו ע"ה שהשיג באמת המעלה האנושית, או ר"ל שהיא כמים עמוקים בשכל האדם בכח דבריו ולפי העומק ההוא רבים מבני אדם לא ישתו מהם וימותו בצמאם ובעיפותם, לפי שאין להם חבל מספיק כדי לדלותם אבל איש תבונות ידלה בקנותו התכולות לספק חבל בחבל ומשיחה במשיחה. ודקדקו מדבריו שני ספוקים מאמרו על ענין זה ונכון תחבולות יקנה, וכן נראה שדקדקו גורת שם תחבולות כמה שדרשו חבל בחבל, וכן נאמר על ענין זה בתחבולות עשה מלחמה. ובא להורות דרך הלימוד בספריו ובספרי הנביאים. ואמרם חבל במשיחה במשיחה שני מינים בספוק ההוא לפי שהתחבולה כזה צריכה לשני מינים הא' משל והוא החבל המצורף אל הדלי והמיוחד לו והוא הקודם במעלה ואשר הכוונה אליו והענין ההוא נרמזו בספר בראשית בדרך משל וחידה ועליו חבר ספר משלי שפתח בו במשלי. וכן חבר ספר קהלת בחפשו דבר דבר בפשוטו והראה כוונת כל המצוות המעשיות כי זה כל האדם. ולפי הענין הזה פתח בו ב ד ב ר י, והענין ההוא הוא המשיחה שאינה מיוחדת לדלי ואינה צרופה לדלי רק למשוך החבל בה כפשוטו של ספר משלי. והחכם ע"ה קנה תחבולות וצירף דבר לדבר ומשל למשל עד שדלה בשניהם ושהה בהשיגו כוונת כל המצוות אחת אחת שהן כדי שילך האדם בדרך ישרה בלא נטיה אל הימין או השמאל עד אשר יבוא אל מקדשי אל בחקירתו ודרישתו כל סתרי התורה ומשליה אחד אחד עד שישגיג על ידה אהבת השם המחייבה את בעליה. ועל ההשכלה ההיא חבר הספר שנאמר עליו שאין כל העולם כלו כדי כיום שנתן בו לפי שהוא המכוון בתורה והמבוקש ממנה. וכן חבר בתחבולות ההשגה ההיא משלי וקהלת שהיו מובננין לכל נבון בתחבולות הן מים עמוקים כדרך שדלה הוא וכפי זה הענין נאמר בבראשית רבה מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה. משל לבאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה יפין ולא היתה בריה יכולה לשתות מהן בא אחד וקשר חבל ונימה בנימה ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולים ממנה ושותים. ואע"פ שבא הענין הזה שם על יהודא בכוונה אחת היא ועיקר הכוונה היתה ביאור סודות התורה שהעיר עליהם החכם שלמה בשלמותו כי זה חוב על כל שלם להשלים אחרים בשלמותו והוא מדרכי השם בהשפיע מטובו בהמציאו מציאות ובהעמידו אותו. ושלם; השלם עשה כן ליתרון שלמותו בחכמה באהבת התורה אחר אשר הכין לבו לדרוש אותה ולחקור סתריה. והוא שאמרו התחילו הכל דולין ממנה ושותין והוא שאמר

הקדמת המחבר

בפתיחת משלי לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה קרא מצות התורה חכמה ומוסר וקרא וזדעות האמתות אשר בה אמרי בינה. ולשני הענינים האלה חבר ספריו. האחד מהם הוא על הרוב משל ולפיכך פתח בו משלי והשני הוא על הרוב דבר ולפיכך פתח בו בדברי ושניהם השלימו כונתו בכיבוד התורה לפי יתרון חכמתו ורוב חקירתו והוא שאמר ויותר שהי' קהלת חכם וגו'. ואמר תקן לא ותקן יורה שמשמעות הכתוב כן ויותר שאזן ותקן תקן משלים הרבה רצה לומר אל יעלה על לב אדם ששלמה כשחבר שני ספריו בהנהגת האדם בא לחלוק על התורה או להוסיף עליה או לגרוע ממנה כי אין הדבר כן אבל לפי יתרון חכמתו ודעתו כונת התורה על שאר בני אדם עוד לפי היתרון ההוא למד דעת את העם והזהיר אותם הזהרות שלא באה בתורה בפירוש כרוב אכילה ושתייה ומעוטן ורב שחוק ורב כעס ורב דברים ורב שתיקה ורב חריצות ורב מנוחה ובכלל כל הקצות וזה כלו לפי שהשיג כונת התורה על זה בהזהרה על קצת מאכלות וכיוצא בהן והשם צוה בכלל לעשות הישר בעיניו וללכת בדרכיו הישרים ובכיוצא בזה למד דעת את העם. והוא שאמר בפתיחת משלי לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים לתת לפתאים ערכמה לנער דעת ומזמה כי זה סדר הנהגת כל האדם. והוא אמרו למד דעת את העם.

עוד אמר ויותר שאזן ותקן ר"ל ויותר שהאזין והסבית לתורה והוא שהכין לבבו לחקור ולדרוש סתרי תורה תקן משלים הרבה בלומר עשה תחבולה במשליו כדי שיבינו מהם המשלים הסתומים והוא שאמר שם ישמע חכם ויוסיף לקח ונכון תחבולות יקנה. להבין משל ומליצה וגו'. רצה לומר ישמע חכם דברי חכמים וחידותם ויוסיף לקח ונכון תחבולות יקנה להבין משל ומליצה. והוא כמה שהעיר במשליו ובדבריו על כונת המצות ועל הספורים שבאו במעשה בראשית ועל מה שנרמזו בס' ממועשה מרכבה. וכן בא הגה בקש קהלת למצא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת, אחר שאמר בכתוב הקודם כונת שני ספריו אמר בכתוב הזה תועלתם ואמר שעשה אותם כדי שימצאו האחרים דברי הרצון והכונה בסתרי התורה ובמצותיה כדי שימצאו יושר הכתוב בספר הישר שהוא התורה והוא דברי אמת והוא המליצה והמצות בעצמן כאשר ראוי לאדם ותובה עליו לאתו כזה וגם מזה אל ינת ידו כי אין קיום התורה באמת כי אם בהחזיק בשני הענינים יחד. או רצה בדברי חפץ הרצון והכונה במצות ובדברי אמת אמת המציאות והממציא. עוד אמר דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נטועים וגומר, ר"ל אל יעלה על לב אדם שדברי ספרים אלה הם למטה ממעלת דברי חכמי התורה הנאמרים בדרך קבלה כמו שיראה בתחלת עיון שהם אומרים הלכות פסקות בפירוש המצות ושלמה אמר דבריו בסותרין זה את זה וכמספק בקצת אמונתו כי אין הדבר כן אבל שלמה דבר בדרך חכמי המתקן שחוקרין ודורשין פעם מודים פעם חולקין כדי להוציא לאור כל העלומה ופעם אומר דבר שמשמעו ענין אחד והכונה ענין אחר ופעם אומרין דבר כפי התחלת העיון לתלמידים ופעם כפי הדעות המפורסמות לא מושכלות. וכונתם בכל כדי להעיר לב התלמידים וללמדם ולהרגילם עד שימשכו אותם אל האמת אבל אין בכל דברי החכמים הנאמרים בדרך האמת כנגד אמתה של תורה כי האמנם ימצאו דבריהם בעיון הדק שיון לדבריה והוא שרצה באמרו דברי חכמים כדרכונות וגו'.

וקרא חכמי המחקר והעיון חכמים לפי שהם מתחכמים ימוציאים דבר מתוך דבר וקרא בעלי הקבלה בעלי אסופות לפי שדבריהם כסגולות ואוצרות שהם כנוסין ועומדין, ולשון כניסה ואסיפה אחד הוא כמו שבא לאסוף ולכנס לתת לטוב לפני האלהים. והוא לשון אוצר כמו שאמר כנסתי לי גם כסף וזהב וגו', והוא כמו אצתי לי ובא בלשון רבותינו בשעה שמופזרים כנס והוא כאלו אמר בעלי אוצרות וכן נאמר בתלמוד על בעלי גמרא מרי חטיא. ודברי מושך עצמו ואחר עמו כאלו אמר וכמסמרות נטועים דברי בעלי אסופות. ואמרו נתנו מרועה אחד מורה שהוא נאמר דרך התנצלות על חשד הנראה בדבריו כי כן נאמר על דברי המחלוקות שבאו בתורה שבעל פה אלו ואלו דברי אלהים חיים הם ועל פסוק זה אמרו שמוא תאמר הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין היאך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר כלם נתנו מרועה אחד כלן אל אחד נתנן ופרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר.

ולפי הענין שאנו בו רצה לומר כי שני חלקי הדברים האלה נתנו מרועה אחד הוא הרועה האדם והון אותו בשני מיני מזון הגוף ומזון הנפש רועה שהוא אחד שמכלל דבריו שנאמרו למשה רבינו הם דבריהם, ואלה דברים החלוקין הם כשני אישים שהן תחת מין אחד כראובן ושמעון שהם תחת מין האדם ושניהם שוים בעצם האנושית אבל הם חלוקין במקריהם זה גדול מזה זה גבור מזה זה חכם מזה. כן דברי החכמים ודברי בעלי הקבלה שוין בעצם האמונה לאהוב את השם ולשמור מצותיו אבל הם חלוקין בדברים מקרים שאלה מוגידים האמת בלא ראייה מופתית בלא תקירה והערה גלויה ואלה חוקרין ומביאין ראיות ומעירים הערות רבות כדי למוצא דברים המקובלין ההם וכדי להחזיק בהם. והוא שהמשילים הכתוב בשני כלים שחמרים אחד והוא חזק בעל כח טבעי שהוא ממוהר לפעול וקשה להפעל הוא הברזל וכן צורת שני הכלים אחת בהיותם דקים ופיהם צר וחד אבל הם משתנים במקרים בתארים ובמלאכתם שהמסמר נטוע בכלי כדי לחזקו כמו שכתוב ויחזקהו במסמר והמסמר לא נע ולא מניע כי המוכוון בו כדי להעמיר הכלי בדרך שלא ימוט והדרבן נע ומניע ומלאכתו הנעה והערה. כן דברי החכמים ודברי הקבלה חמרים אחד חזק בעל כח והוא דבר השם באמונתם וצורתם אחת והוא דרישת החכמים עם המעשים הטובים אבל הם חלוקין ומשתנים במקרים והוא שדברי הקבלה פעולתם כפעולת המסמר שהם מוחזקים ומעמידים האמונה ושומרים אותה. ובא בלשון הזה בדבריהם ואלעזר בני קבע בה מסמרות. ואולי בכתבו וכמשמרות כשין כוון לרמוז על דברי הקבלה שהם שומרי האמונה. אבל דברי החכמים הם כדרכונות והדרך ידוע שהוא כלי ברזל דק וחד והוא תקוע ביתד של עץ והעץ הוא ארוך וגלוי לכל והיחד כעצמו נקרא מלמד כפי מה שבא במשנה מלמד שבלע דרבן והדרך הוא הברזל היוצא ממנו והוא נסתר מבני אדם עד שיעיינו בו עיון דק והכלי ההוא גם כן בשני חלקיו נקרא דרבן ונקרא מלמד ובלשון רבותינו ז"ל מרדע ובשלתם הערה בדרך שתוף השם על הבינה והלמוד והדעה ודברי חכמים וחידותם הם בתואר הכלי ההוא בשני חלקיו כי החידות נסתרות מרב בני אדם ולא יושגו אלא אחר עיון דק. ונמצא במדרש קהלת מלמד שמלמד הפרה

הקדמת המחבר

לחרוש כדי שתתן לבעליה. מרדע שהוא מורה דעה לפרה. דרבן שהוא מידר בינה בפרה. ולשון מידר כלומר עושה שורות הענין בו הסדר הטוב הראוי לכל דברי חכמה או זולתו. והדרבן ידוע שפעולתו מיוחדת להעיר הבקר למשון המחרישה כדי לעבד הארץ ולהוציא מאכל האדם ממנה ומאכל הבהמה ופעם יעירו בו הבקר ללכת ולעשות התלם בכלי העבודה הנטפלים אליהם ופעם יטו אתם אל הימין בנטותם אל השמאל ופעם אל השמאל בנטותם אל הימין עד שמכונות תלמי השדה. כן החכמים מעירים התלמידים בדבריהם לעבד הגן במחשבת העיון ולכוין עבודתם פעם יטו אותם אל הימין ופעם אל השמאל כדי לכוין הדרך הישרה.

וזה נמצא בדבריהם ז"ל שאמרו מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם אף דברי תורה מכונים לומדיהם להביא חיים לבעלים ובלשון אחר נאמר מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להביא חיים לבעלים אף דברי תורה מכונים דעת האדם לדעת המקום. והכונה בזה כי בכון התלמידים הדרך הישרה עבודתם ראויה לכל עצי הגן ולהוציא רב תבואה גם כן לאדם כמו שבא ורב תבואות ככת שור והוא משל על יגיעת התלמידים ועמלם בתורה כמו שבא בדבריהם מכאן ואילך אֹסֵף ליה כתורא. ועל התלמוד אמר בפירוש שנקרא עבודת הגן כי כן בא בדבריהם תאמר שיש מלאכה בגן עדן לעבד ולשדד את האילנות והלא האילנות נצמחות מאליהן או שמא תאמר שיש מלאכה בגן עדן להשקות את האילנות והלא נהר יוצא מעדן ומה הלשון הזה עבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור אותיותיה שנאמר לשמור את דרך עץ החיים ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ובספרי נאמר לעבדה זה תלמוד לשומרה אלו המצוות. וזמן הידוע כי באין אלפים אבוס בר ולולי החרישה לא ימצאו השומרים מה ישמרו. אם כן צריך לשומרים גם כן השתדלות רבה על החרישה והם צריכים גם כן לדרכונות ומשל החרישה למצא הדברים הטובים הנסתרים והחידות ה' דבר פשוט בין בני אדם מקדם. אמר לולי חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי. וזה מפני שהחרישה פעל מפתח ומגלה הדבר הנסתר המבוקש.

והחכם שלמה הקדים למשל מים עמוקים הנזכר משל אחר מוענינו ואמר מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין. ובא להעיר האדם שייגע בכחרותו לחרוש והוא שידרוש ויחקור הכתוב עד שידע האמתות. ואמרו יחרוש לא זרע מורה שהוא משל לדרישת התורה כי הדורש הוא חורש לא זרע ומעט יוציא והרבה יאסף. ועל הערת החרישה הזאת עשה החכם הדרכונות לא לחלוק על דברי תורה ודברי קבלה כי הכל כמו שאמרנו דברי אלהים חיים הם שככלל דבריו דבריהם דברי הבאים אחריהם והוא שאמר ויתר מהנה בני הזהר. ר"ל שאין ראוי לתלמיד נכון לסמוך על הכתוב ועל הקבלה בלבד אבל יזהר בדרישתו יותר ממה שהזהירוהו לפי שאין משיג לכתוב כל הצריך ואין מגיע אל הקץ לדבר זה הוא שאמר עשות ספרים הרבה אין קץ וכן אין כת לאדם לומר בפיו כל הצריך שהלאות משיג לכל אדם בזה והוא שאמרו ולהג הרבה יגיעת בשר. ואחר כן אמר סוף דבר וגו' רצה בו תכלית הדברים שזה אנו מאמינים כלנו ומקובל הוא אצלנו בלא מחלוקת שהוא לכל את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם

האדם כלומר כי זה הראוי לכל והשוה להם לחכם ולכסיל לדעת לעשות. והוא טובל גם כן משמעות שבה בפסוק ויאמר לאדם הן יראה יי' היא חכמה וסוד מרע בינה. ובא האדם בשני הפסוקים האלה כנוי להמון העם כי זה הראוי והצריך לכל ולפיכך חתם החכם בו ספרו לדחות כל מכוכה מהאמונה.

והקרוב אצלי שספר איוב כמו כן חתימתו בענין זה הפסוק והפרשה כלה מפסוק והחכמה מאין תמצא עד הפסוק הזה נכתבה שלא במקומה להסתיר הסוד כמו שהסתיר החכם. וראיה לזה דבר אליהוא ודבר השם אל איוב שבאו בדרך שלא השיג עד עתה ענין זה הנרמז בפרשה ההיא בפסוק ההוא ובפסוק הזה. ולפירוש הזה לא יצא הספר מכונת הספר כלו שנכתב כפי המחקר וכן נמצאו פנים לפסוק האחד באמרו כי את כל מעשה וגו'. והוא על ענין כי עת ומשפט ידע לב חכם וסמך לו כי לכל חפץ יש עת ומשפט והענין כלו כי המשפט לאלהים הוא כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם וגלגל הוא שחזור בעולם כאמרו גם את זה לעומת זה עשה האלהים שאמר על יום טובה ויום רעה והוא אמרו אם טוב ואם רע. וזהו הענין שנבוכו בו כל הנבוכים להעלם מהם הסיבה והוא שאמר על כל נעלם והסבה היא שכל מעשה האלהים אשר ירהרו רע עליו הוא מביא אותו במשפט וזה נסמך למה שהקדים סוף דבר הכל נשמע כי על שני הענינים שאמר היתה כונתו האחד את האלהים ירא וגו' והשני כי את כל מעשה האלהים וגו'. ולפי הפירוש הזה יהיה מעשה סמוך לאלהים אבל לפי הפירוש האחר יהיה מוכרת והוא שבא הנקוד עליו בוקף רוצה לומר כל מעשה האדם האלהים יביאנו במשפט אם בעולם הזה ואם בעולם הבא. ואמרו על על כל נעלם הורה שהנגלה נמשך במשפט על הנעלם דרמנא לבא בעי וזהו דרך התורה אשר חתם ספרו בפסוק הזה.

ופסוק הזה וכו' ושאר הפסוקים הנזכרים יש לה פנים אחרים בדרך פשט ובדרך דרש אבל פירוש אחד מספיק לי בכל הפסוקים שאזכיר לפי שאינו בא לגזור פירוש או מאמר לא בפסוקים אלה ולא באחרים אבל להעיר עליהם בלבד ולפיכך אני מקצר בכל מקום להזכיר פירוש אחר בלבד אף אנו נאמר סוף כונת ספרי שלמה החכם להעיר אותנו להכין לבנו לדרוש ולחקור התורה ומצותיה בדרך שנשיג אהבת השם ושכירת המצות וכמה דרבנות עשה לנו החכם על זה וגם רבותינו כונו לזה בדברים מפורים בתלמוד ואלו לא דברה כזה אלא במאמרים הנזכרים על דברי שלמה דים ומה גדול כת האומר המאמרים ההם ומה גדול עוננו מנשוא כי עם כל ההערות האלו יראתינו את השם שבה מצות אנשים מלומדה ואם נכבד אותו וכשפתינו לבנו רחק ממונו והנביא הוכיחנו על זה תוכחה נמרצה וקשה באמרו יען כי נגש העם הזה בפיו וכשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו וכינת נבוניו הסתתרו.

והתורה הזהירה אותנו מאד להכין לבנו אליו בדברי יתרו ואהבתו וללמודם ולדבר בס' בכל זמן ובכל מקום ולקשרם על היד ולשומם בין העינים ולכתבם בשערים הכל על דרך הערה כמו שבא והיו הדברים האלה וגומר. על לבבך וכל הפרשה ההיא המצרכת כל ההערות ההן. וכמו כן באו הערות הנזכרות בפרשת עול מצות אלא שהוסיף בה על נפשכם כי כן בא שם ושמתם את

פרשת בראשית.

טוב לי כי ענית למען אלמד חוקיך.
טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי.
דרשו מעל ספר י"י וקראו אחת מהנה לא נעדרה.

י"י חפץ למען דקו יגדיל תורה ויחדיר. הנביא ישעיה הודיענו בכתוב הזה כוונת מתן התורה וזורך הגדלתה ורצוי מנותיה שהן מאדירות ומחזיקות אותה והודיענו גם כן שבחירת השם בישראל כמשכת אל חפצו ורצונו יתברך שהוא חכמתו כאשר נמשכים אל זה גם כן ענינים רבים במציאות והמונח המציאות בעצמו שאין לנו יודעים להם סבה אחרת. ושני ענינים אלו גדולים מאד באמונתנו ולפיכך באו רבותינו ז"ל לבאר הכתוב הזה ולדרשו ואמרו רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרצה להם תורה ומצוה שנאמר י"י חפץ למען דקו יגדיל תורה ויחדיר. ואחר שהדבר כן צריך להתבונן באמנם זה וראוי לדקדק העיון בו לפי שבתחלת העיון יראה בו שזכות האדם הוא לפי רוב המצות המוטלות עליו ואילו כזה האדם צומע מצוה ה' זוכה מועט ואם הדבר כן נמוא זכות אחד העם ממקיימי התורה אחר שנתנה למעלה ממצוה אדם שנתחנך ונח ושם ועבר ולמעלה ממצוה אבות חלילה חלילה כי הם היו הזוכים באמת והשלמים כפי מה שהעידה התורה על קצתם ובלבד על האבות שנראה השם אליהם והתורה ושאר כתבי הקדש העידו עליהם בזה עד שהשם קרא אברהם אהבי שהוא החביב שבכנויי השלמים כי האהבה היא העיקר ושמירת המצוה טפלה לה שהכונה בהן להחזיק האהבה וכן באר הכתוב לאהבי תחלה ואח"כ לשומרי מצוה והאהבים הם היודעים השם ודרכיו מתוך פעולותיו והם המתהלכים לפניו ואמנם לפי שיעיר פרא אדם יולד צריך להערות רבות להורות הדרך לפניו ולולי ההערות ההן כמעט שיומא אחד צדור שיזכה כי טבע החומר מושך אותו לרע כמו שאמרה תורה כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ואם ימלט אחד צדור על דרך זרות לפי טבעו וקלות הבנתו ורצ השתדלותו בלמוד היו מתיים האחרים ולא בחכמה ולפיכך כשרצה השם בחר בישראל לזכותו מכל מין האדם כפי אשר בחר במין האדם מכל המינין השפלים והרבה

והרבה להם תורה ומצות. והוא שאמר י"י חפץ וגו' וכנוי נדקו מזורף
 אל העם כי כן בא עם והוא עם צווי ושסוי וגו' או הוא מזורף אל
 השם לפי שהזכות הוא נדק היוגף מאת השם והמצות הם שני חלקי
 התורה הנכללים בנעשה שהם מאדירים ומחזקים התורה כמו שהתבאר
 בדרש מתן תורה. והתורה היא החלק השלישי שהוא החלק הגדול
 והעליון ממה והוא נכלל בנשמע. וזה החלק יורה דעת האמת והוא
 המכוון בשם התורה. ומגדלת החלק הזה מיה שהורה דרך קבלת
 כבודה מענין המציאות ומאיכות המצאתו ושאר הספורים האמיתים
 בזה ולפי חשיבות הענין הזה פתחה זו התורה בקבלה מוחלטת בלא
 לימוד מחקר בדרך שישיג נער אחד מאנשי התורה ידיעה מקובלת
 מאמיתת המציאות מה שלא ישיג הזקן מחכמי המחקר בדרך חקירתו.
 וכן תורה להם שלמות המדות על הדרך הזה ובלבד שהאיש צעל הדת
 ילך בה דרך ישרה ויחזיק בה בראוי ולא יהרס להרהר אחריה
 ולהתחכם יותר בהסתכל מה למועלה מה למוטה מה לפנים מה לאחור
 וכיוצא בזה בענין גן עדן ובאיכות עמידת הדיוקים זו עד אשר יבא
 לדבר זו מאין חכמה ולהציא ראייה ומופת על מה שבא בתורה או
 יבא לחלוק עם אנשי המחקר על דברי תורה וכאשר ילאה למצא
 מענה יקפץ בנטיעות ויבא לתרצות רעה או יציץ ונפגע. ולפיכך נריך
 צעל הדת שיאמין אמונה קיימת בכל מה שבא בתורה יותר ויותר
 מהדברים הנודעים בדרכי ההיקש ובדרך זה יעמוד כנגד החולק בדרך
 ההיקש וישבו ויאמר כי כן באה הנבואה ואע"פ שאין עם לימוד
 מחקר לזחון ולנרוף האמת הנבואה גרפתהו והוא שאמר החכם על
 זה הענין כל אמרת י"י גרופה מוגן הוא לכל החוסים בו. ועל זה
 רמז דוד באמר תורת י"י תמימה משיבת נפש והנטפלים לו וסמכם
 למאמרו השמים ומספרים כבוד אל וגו' ולנטפלים לו בהסתותו ר"ל
 כי כל מה שנודע מתנועת השמים וממהלך הכוכבים לחכמים ולפילוסופים
 בדרך מחקר וגם מה שלא השיגו בחקירתם עדות ד' החכמים פתאים
 מכל חקירה בדרך עיון. ואל זה הענין גדול ההועלת באו הפרשיות
 המיוחסות לאגור בהתימת ספר משלי הוא הספר שבא לבאר דברי
 חורה הסתומים הנאמרים בספר בראשית ולפי שהספר ההוא הראה
 כוונת התורה והודיע כי שלמות האדם הוא לפי השיגו החכמה. ופן
 יבא צעל הדת להתחכם ולהוסיף על דבריה לפי דרך אנשי ההיקש
 או יבא לחלק עמהם ולהתוכח בדרך ההוא על מאמר החורה שבא
 במעשה בראשית שהיא חכמת הטבע המלמדת חכמת האלכות והמאמתת
 אותה ונמצא מתוך שלא ידע להשיב בדרך היקש ישרו דבריו שוא
 וכזו בדרך שיבאו הרבה מוכות באמונה לקודמים לפי יציאתם מדרך
 הדת והליכתם בדרך המחקר וההיקש מאין חכמה לפיכך נחתם הספר
 הטוב ההוא בזה הענין רב התועלת והוא שאמר דברי אגור בן יקם
 המשא נאם הגבר לאיתחיל ואוכל. אלה השמות מהם משתתפים ומהם
 מושאלים ובאו על דרך רמז כדרך שאר דברי נביאים וחכמים. ואפשר

לומר שאגור בן יקא הוא כנוי לצעל הדיקס המופתי לפי שהדיקס
 יאגר משתי הקדמות לעולם והסקדמות הן מוציאות ופולטות צהכרה
 המבוקש מן האמת צענין ההוא והוא הבין ודומה לו שם קהלת.
 ומשא ידוע כי הוא שם לנצואה ואפשר שנקראה צסם הזה לפי
 שהנצואה צאה דרך משל והמשל נשוא על ענין אחר ולפי שהמשא אשר
 עליו הונח השם תחלה יצד על נושא וילאה צו דקדק צו הקצ"ה על
 ישראל שלא להזכיר שם משא על הנצואה וזה היה צדורו של ירמיה
 לפי שהיו נוטים אל דברי נביאי השקר המחזיקים ידי מרעים כמו
 שאמר ונצביאי ירושלים ראיתי שערוריה נאוף והלך צסקר וחזקו ידי
 מרעים. והיו מוכתשים צסם ונצביאי כמו שנאמר שם כחשו צי"י ויאמרו
 לא הוא וגו'. והנביאים יהיו לרוח והדבר אין בהם כל זה היו אומרים
 שנביאי האמת אין דבר בהם ולפיכך היו אומרים דרך ציון לדבר
 השם משא ד' להפוך משמעות שם משא ולמדוד צמדה שהיו מודדין אמר
 ואמרת אליהם את מה משא ונטשתי אתכם כאל י"י ובאור זה
 הוא צסוף הפרשה ונשיתי אתכם נשא ונטשתי אתכם רצה צו שהפוך
 משמעות משא למשא ואשכחם ואתשם ודקדוק השם הזה היה
 כדקדוק שם צעל כמו שאמר צהושע תקראי לי אישי ולא תקראי
 לי עוד צעלי. והוא שקדם צדבר ירמיה כאשר שכתו אצותיכם את
 שמי צצעל וזה הענין הוא פשוט צין צני מוסר לקרא איש לאחיו
 צחבי צבכנויון כל שכן לקרא צסם י"י וצדצרו צעת החשד וצמקומו
 אמוס צדורו של שלמה ושל אנשי חזקיהו לא היה שם חשד צזה
 ולפיכך אמר המשא צסם הנצואה לפי שהוא הזר צשמות הנצואה ודבר
 הכתוב ההוא היה צשמות זרים ונסתרים כמו שיתבאר. ולאיתאל הוא
 כנוי כנגד שם ישראל שנאמר על אדם שלם שקבל שררה וממשלה
 מאת השם כדי שיוכל להתנוח עם אנשים ולעמוד כנגדם ולעמוד
 צהיכל מלך כי כן נאמר עליו כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל
 וזה השם הוא צהפק כי הוא כנוי לצעל הדת שלא למד חכמה כראוי
 והוא שלא שרה עם אלהים עד שיוכל עם אנשים אצל לאה ולא יוכל.
 ורז"ל אמרו זה שלמה שאמר החכמה והקייאה ואמרו אגור בן יקא
 הטענה הנאותה כנגד צעל הדיקס היא שיאמר לו שהכל נתאמת לו
 צדרך הנצואה או ירצה צו אילו הדברים הנאמרים על הדיקס והנצואה
 והכוונה צו ללמד צעל הדת תשובה כנגד צעל הדיקס. והקרוב אצלי
 שאמר בן יקא כנוי לצעל הדת המתחכם יותר צדרך הדיקס. ומסתכל
 צמה שאין ראוי לו כי זה מקיף הבין שהשיג תחלה ונשאך יותר חסר
 ממה שהיה צתחילת עיונו. והוא שאמרו הבין ונפגע והרצון צו שהוא
 כצורך צדיעת האמתות שצאו צתורה ומסופק לפי שאינו יודע לצרוף
 אותן צמארף הדיקס וכבר הזכיר החכם משל הקיף על הענין הזה
 צאמרו דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאחו כי בלא ספק צה
 להזהיר מהמדה הזאת רוצה לומר יתרון התחכמות כי כן הזהיר שם
 להשמר ממה אחרת ואם היא נראית טובה צעיני קצת צני אדם
 והיא

והיא ההתמדה בדרישה ובעיון מאין הפסק וזאת היא רעה מאד לפי שהשכל האנושי ישיגו ליאות כשאר כחות האנושיות עד שיזוח החכם לומר דברים לא טובים. ולפי הענין הזה היה דרך חכמי התלמוד לערב דברי שמה ושחוק בדבריהם כמו שזכרנו להם כי הו חלשי רצון מגירסא הוו אמרי מלי דדיותא וכן נמצא להם שאין הנצואה שורה אלא מתוך שמה והוא שהיה דרכם להשתמש בכלי הנגון כמו שהתפרסם בדוד המלך וכמו שנאמר באלישע והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד י"י כל זה מורה שהשכל האנושי ילאה והוא צריך לתענוג רוחני ואל זה רמז החכם שם באמרו הוקר רגלך מבית רעך פן ישבעך וישנאך והוא שלא יתמיד בעיון עד שיקוץ השפע השכלי האלוהי הנקרא ריע במקומות רבים כמו שיתבאר בפרשת ואתה תזוה וכמו כן בא להזהיר המתבונן והמעייין שלא יתחכם בעיונו בזה שאין ראוי לו והוא אמרו אכל דייך פן תשבענו והקאתו. וכן נראה מדברי רבותינו ז"ל שאמרוהו על המזיץ ונפגע לא על אחר שקיץ בנטיעות ופנה אל אלהים אחרים והלך אחר שרירות לבו כי זה רע וחסר יותר הרבה מהראשון שזה אינו מקיף הדגש בלבד אבל כל אוכל תתעב נפשו ואפילו החלב שהיה מזונו מקטנותו ועליו נאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' רצה לומר שלא יטה אחר המינות בדרך שיבא לנטות אחר הזנות שהוא חטא הנשר כי סגת הזונה והתר אחר עיניו היא מחשבתו הרעה על השם שאינו משגיח בארץ. והחכם שהתחברתי עמו אמר כי זה הפסוק הוא באור למה שנאמר ברוח הקודש שתי בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ רוצה לומר שכונת הליכת לשונם היא בענין הארץ והוא שהרשות בידם לעשות כרצונם ואין עונש על זה והוא שיחטיוהו את בשרם כמו שאמר לחטיא את בשרך. ואמר כמבאר ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא והשגגה תאמר על הדבר שאינו מכוון רוצה בו להחזיק המבוכה בהשגחת השם בארץ והראיה על זה אמרו כשגגה שיוצא מלפני השליט ואמר כשגגה לא שגגה ואמרו לפני המלאך רוצה בו הממונה על המציאות הזה מאלה השם ובלבד בבני אדם והוא שהטעהו לומר שתי רשויות יש ולפיכך אמרו עליו מקרא זה אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. אמנם אוכל הדגש ומקראו חסרונו לפי שלא ישיג תועלת הדגש אבל לפי העריבות והמתיקות שהרגיש בדגש לא יערב לו מזונו הקודש וטוב יהיה לו שלא יטעונו כלל והיה כשאר בעלי הדת שלא נכנסו לפרדם או שהיה אוכל מזונו מעט ויתרשל מאכל דיו ואם הוא גם כן מגונה אחר שלא השיג מה שבכחו להשיג ולהאריך חייו אבל לפי שהוא מחזיק באמונתו ומצא פחיתות בעצמו אצל המציאות מפליג בחסידות לפי דעתו ומת בלא עתו ועל כיוצא בזה נאמר הציץ ומת ועליו אמר יקר בעיני י"י המותה לחסידיו ואל זה רמז החכם באמרו אל תהי סבל למה תמות בלא עתך לפי ענין אחר והוא נאמר גם כן על המיתה העולמית. אמנם על המזיץ ונפגע רמז באמרו

אל תתחכם יותר למה תשומם וזאמרו פן תשבע והקאתו לא על אחר כי
 אחר שיצא מן הכלל לא יאמר עליו לשון כבוד כזה ואם אי אפשר שלא
 נרמוז בו גם כן עליו כמו שכתוב הרב המורה אין היזק בזה ואין
 ספק שאמרו אכל דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם כבוד בא להזהיר
 על ענין זה ומלת לא מושכת ענמה ואחר עומה והוא כאלו אמר
 וחקר כבודם לא כבוד כמו שבא כבוד אלהים הסתר דבר וכבודם
 שב למה שהקדים החכם ואמר מים קרים על נפש עיפה ושמועה
 טובה מארץ מרחק. מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע
 וכבר קדם לנו שענין פסוקים אלה בא על סתרי תורה כי החכם
 מספק חבל בחבל משיחה במשיחה ודולה ושותה והכסיל לא ידע
 התחבולה הזאת ולפיכך המעיין נרפש והצדיק האמתי מט לפניו שהוא
 רשע בחייבו במקום השללות ובשללו במקום המחייבות על דרך זה סמך לו
 עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו וזה כלו רמז להורם
 לעיון בלא ספק. וכן אין ספק שאמרו פן תשבענו והקאתו כוון בו
 כנגד המניין ונפגע כמו שזכר כי הוא המקיח הדבש וכן נראה שאמר
 בן יקח הוא כוון למניין ונפגע וזא החכם להעיר אותו ולהזהירו
 להחזיק בכל דברי הדת וכשתגא לו מנכחה ישיב כי כן באה הגבולה
 ואין להרהר אחריה ואמרו נאם הגבר לאיתחאל רצה בו שזאת
 הטענה מאמר האיש שלא למד חכמה והוא אמרו לאיתחאל ואוכל רצה
 בו כי לאיתי עם אל צורך שאוכל להתוכח צורך עיון אבל אוכל צורך
 הקבלה כמו שאמרו אחר זה ודעת קדושים אדע. או אפשר שרצה בו
 לאיתי עם אל שאוכל עם אנשים והוא שאמר לצבור כי צער אנכי
 מאיש רצה לומר מאותו שהוא באמת איש והוא החכם שקבל
 נורה אנושית. ואמרו ולא בינת אדם לי רוצה בו השכל הקנוי צורך
 חכמה כי הוא יקרא בינה ואמרו ולא למדתי חכמה ודעת קדושים
 אדע רצה לומר לא שהמוקובל אצלי אינו אמת צורך העיון מאחר שלא
 אדע להשיב צורך חכמה כי אין זה מפני שהחכמה תרחיק את
 זה אבל מפני שלא למדתי חכמה אונם דעת קדושים והיא תורה
 ישראל שנתנה להם להיות קדושים כי כן כנה אותה במקום אחר
 בספרו זה אמר תחלת חכמה יראת יי' ודעת קדושים בינה רוצה בו
 ודעת קדושים תחלת בינה כמו שאמרו כי מומנו תוצאות חיים וקראה
 דעת קדושים לפי שהיא נתנה להם להיות קדושים. עליה אמר שאותה
 אני יודע וזה אני אסמוך ולא אתור אחרי לבני לחקור בו לפי שהוא
 דבר שצריך עיון דק וחקירות רבות ולפיכך צריך האדם שיחזק בתורה
 ובכל דברי ספוריה ולא יתוכח על דבר מודבריה מאין חכמה לפי שאינו
 דבר המוסר לכל אחר שלא נודע ידיעה הרגשית. והוא שאמר דרך
 הערה והזהרה על זה מיי עליה שמים וירד מיי אסף רוח בחפניו
 מיי צרר מים בשמלה מיי הקים כל אפסי ארץ רמז בפסוק זה על
 מעשה בראשית בהזכירו הארבע יסודות כפי סדרן במציאות כי
 שמים בא במקום הזה במקום יסוד האש לפי גבהו ודקותו וקרבותו
 לגלגלים

לגלגלים. וכבר בא זה בן בתורה בסוד אחד מן הסודות על חלק
 יסוד אחד מן היסודות. והכונה בהערה הזאת כי מאחר שלא נודע
 אחד מהם בדרך ההרגש ידיעה פשוטה השגת הרכבתם רחוקה וכל
 שכן השגת העמוק מזה בהשגת הגלגלים והמלאכים והדומים לזה כמו
 שאמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאו רצה לומר שאין אדם
 משיג המציאות עד תכלית ולא השיג אדם זה מעולם. וזה רצה באמרו
 מה שמו ומה שם בנו כי תדע אמרו כי תדע רוצה בו כדי שתוכל
 לדעת המציאות הזה כפי מה שהוא אבל הכל נודע לנו בהגדלת
 התורה בקבלה אמיתית מפי חכם ונביא שקבל מפי השם שארצעתם
 סבות המציאות ההוא והנפסד אשר בעולם השפל שאנו בו וממנו
 וצדיעות חלקיו נודעו השנים האחרים ונודע כי השם בראש מאין
 והרכיבם בדרך שנעשו מהם מינים רבים כפי מה שגזר רצונו ובחר
 במין האדם להיות יודע ומשכיל בהעשותו בללם אלהים הכל כפי מה
 שמסר לנו רבן של נביאים ולפיכך אין להרהר אחריו לפי שאמרת י"י
 נרופה וכדי הוא בלא היקש ובלא מחקר להיותו מגן מכל החולקים
 והלוחמים על המחזיקים בתורתו ובלבד לחוסים בו והמבקשים הגנתו
 והם הסומכים בדבריו ועל דרך התשובה הנזכרת והוא שתשוב כי בן
 באה הנבואה לא שתוסף על דבריו מדעתך והוא שאמר אל תוסף על
 דבריו פן יוכיח בך ונכזבת ואמרו פן יוכיח בך רצה בו השם או רצה
 פן יוכיח בך בעל מחלקותך הוא בעל ההיקש שקדם זכרו ואמרו ונכזבת
 רוצה בו וימצאו דבריו כזו לפי דרך ההיקש. ואל זה הענין צעמנו
 רמז באמרו כבוד לאיש שבת מריב וכל אויל יתגלע וזוהו ובאמרו גם
 כן לפני התגלע הריב נטוש וכנותן טעם לדבריו אמר מזדיק רשע
 ומרשיע זדיק תועבת י"י גם שניהם כי זה בלא ספק הוא סוף החולק
 מאין חכמה שיתאמת השקר ויכחש האמת בחייבו במקום השוללות
 ובשללו במקום המחייבות וצביארו דברי התורה על הדרך הזה וסבת
 זה התחכמו בדרך ההיקש להשיג חכמה קטנה מובלי לב והוא שסמך
 לו ואמר למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין במקומות אלה
 וזולתם הזכיר לברוח מרדיפת המחלוקת והסתוכחות בזה והוא דבר
 שצריך כל בעל דת שאין לו לב כבון או שאינו מבין מהרה להזהר בו
 אמנם הראוי לו והצריך שישמע ויקבל מה שיאמר היודע בחכמה עד
 שימשך מעט מעט אחריו ויקשור דברים שישמע ויקבל עד שישיג האמתות
 ואל זה הענין כוון החכם בפרשה שהזכרנו קצת פסוקיה שהתלמיד
 הטוב המצליח ישים לבו לקבל לא להשיב על דברי רבו והוא שאמר
 תחלה תחת גערה במבין מהכות כסיל מזה אך מרי יבקש רע ומלאך
 אכזרי ישלח בו. פגוש דוב שכול באיש ואל כסיל בחולמו. משיב רעה
 תחת טובה לא תמוש רעה מציתו כי זה בלא ספק הוא סוף התלמיד
 אשר ישים כונתו והשתדלותו לחלוק והוא המשיב רעה תחת טובה שלא
 ישיג לעולם האמתות רק הטעאות וההבלות שהן הרעה שלא תמוש
 מציתו. אמנם מי שהוא זך הטבע יועץ וחכם תרשים וכבון לחש ראוי
 שילמוד

שלמוד ויחכם בדרך שיצא האמת ויעמוד כנגד החולקים צה וזה
 החולקים על התורה התמימה והוא שהזכירו ז"ל ואמרו הוי שקוד
 ללמוד תורה ודע מה שתיבי לאפיקורוס ובלבד שיחזיק בכל דברי התורה
 ויכוין אליהם בכל דברי החכמים כמו שאמר החכם הט אזנך ושמע
 דברי חכמים ולבך תשית לדעתה. ואמרו ז"ל לדעתם לא נאמר אלא
 לדעתה ועל דרך זה ראוי ללמוד התכמות כי לא לסגור דלתי שער העיון
 הוא המכוון כי באמת ההשתדלות טוב מאד ובלבד למי שחס על
 כבוד קונו והוא שלא יתחכם יותר ולא יחרס להביט צמה שאין ראוי
 לו בהנהגת השם ושמירתו לעולם איך היא אבל יסמך בדברי הנביאים
 שנאמרו מנצח הנצואה והחכמה שנתנו מרועה אחד ויאמין בכל אמונה
 קיימת בלא הרסור רע אחר שלא השיג זה ידיעה מופתית בדרך
 שאמר החכם אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי האלון ורעי
 את גדויותיך על משכנות הרועים וזה הפסוק צא לסודות הכבוד ולהשיב
 על מזכותו בכיוצא בענין הנזכר. והוא אמרו איכה תרעה איכה
 תרצין בצהרים והכונה בכל דברי החכם להרחיק שתי הקצוות והוא
 שסמך לו לזה פרשה אחרת ואמר שתי שאלתי מאתך אל תמנע
 מומני בטרם אמות רצה לומר אל יעלה על לב איש שהדרישה בצחינת
 אמיחת המציאות רע לא כן אבל טוב הוא לאנשי לבב והמבוקש בזה
 להרחיק שתי קצותיו האחת היא מיעוט הדרישה והלמוד והשנית יתרון
 ההתחכמות. והוא שאמר שתי שאלתי מאת י"י הוציא עצמו במקום
 המין כולו ורצה בו שתי שאלות לא שתי מתנות בצחינה לצד קבלת
 הטוב אבל שתי מתנות בצחינה לצד מניעה מן הרע והוא כאלו אמר
 שתי שאלתי מאתך למנוע מומני מתנתם אל תמנע מומני מניעתם
 ואמרו בטרם אמות אע"פ שמשמעו קודם שאמות אין רצונו שהמיחה
 תשיגהו אבל הוא כאלו אמר אל תמנע מומני שאלותי שלא אמות
 כי במניעת אחת מהן אמות ואם לא תמנעם לא אמות כי
 אחיה כי בהמנע שתי הקצוות מומני בהכרח השיג הדרך הצנונית
 שהיא דרך החיים. ופסוק זה מן הדברים הנמרצים והטובים
 אשר בספרי החכם. ואחר זה באר ואמר השתים והם שוא וכזב
 וידוע כי שוא הם משותף שהוא יאמר במקום חכם ויאמר במקום
 שקר אמנם כזב יאמר במקום שקר בלבד ולפיכך יצא כזב במקום
 הזה על הרע מהשנים ואחר זה בא כמבאר הרחקת שוא וכזב ממנו
 ואמר ריש ועושר אל התן לי הטריפני לחם חקי והוא נאמר על שני
 פנים גלוי ונסתר הגלוי הוא להרחיק שתי קצוות הדברים הגופיים
 שמדות האדם נמשכות אחריהם והמבוקש הוא הטריפני לחם חקי
 כמו שבקש יעקב לחם לחכול ובגד ללבוש והנסתר צא להרחיק שתי
 קצוות הלמוד על דרך שאמרו מאי עני עני צדעת והנציא ירמיה
 הזכיר ענין זה ואמר ואני אמרתי אך דלים הם נואלו כי לא ידעו
 דרך י"י משפט אליהם והוא גם כן דבר שגור צפי בני אדם והריש
 הוא מיעוט הדרישה והלמוד והעושר רוב ההתחכמות וכנותן טעם
 לדבריו

לדבריו אמר פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי י"י ופן אורש וגנבתי ותפשתי עם אלהי. הורה כי רוב ההתחכמות שהוא רב האכילה גורם לכחש ולומר לית דין ולית דיין והנמשך אל זה ממיני הכפירה והוא ממיני הכזב שאל מניעתו. ומיעוט הלמוד שהוא הריש גורם לגנוב והגנב הוא מחסר ממשלת אחר בסתר וכן המדבר צענין הגדול הזה בחסרון הלמוד יגנוב ממשלת השם לפי פחיתות עיונו ויתפוש עם אלהיו כמזוכה רב בני אדם המהרהרים רע אחרי משפטי השם בראותם הפסד אישי העולם הזה ועם אמונתם בממשלת השם ובהמניחו העולם אומרים כי אין העולם הכלה הזה ממעשיו וכיוצא בזה צומה שידמו להגדיל השם. וזהו שכנה צמם שוא לפי שאינו צפרקוס הכפירה כפרקוס המין האחר ואינם כזב ושוא במדרגה אחת לפי שהראשון כזב צענם השם יתברך והשני כזב צמעשו ולפי שהוא דבר שגנבו בו רבים סמך לזה פרשה אחרת להעיר על המזוכה הזאת ואמר אל תלשן עבד אל ארניו פן יקללך ואשמת. לפי שידוע כי מן האדם מומנו עבדים וממונו בני חורין ולהם גד אדנות וממונו אדונים ולהם עבדים ועליהם האדון הוא המלך וכיוצא בו כן המניאות בכללו נמשך על הדרך הזה והחומר המורכב הוא העבד והוא אשר עליו סובב דבר החכם כי בו מוצב הסולם ולפי שהמזוכה בחומר הזה הוא לפי כלות אישיו שהם הדור הסולך על שדברו סרה על השם שהוא האב המוליד ומגנים גם כן הרכבת החומר שהיא האם היוולדת והמזוכה הזאת היא למיעוט הלמוד או לרב ההתחכמות על דרך ההיקש והיא הסובבת בספר קהלת לפיכך קורא הדורות מראש ומוזהיר אותם בדרך הערה שלא יתעו לגנות החומר הזה אצל השם כי פועל המלשין עבד אל אדוניו שהוא מספר אליו גנותו והוא גנות לבצעליו ואמרו פן יקללך ואשמת אפשר ששז אל האדון ואם הוא שז אל העבד נאמר כפי ענין המשל כי העבד הזה יקלל צסוף ויארר המלשין עד שיכלה ואמרו ואשמת רוצה בו בפשיעתך יקללך. ועל דרך הכלל קרא הגבוך במשפטי השם והוא אשר יקלל אביו ואמו לא יברך באשר היא אמו וגנה הדור בשלילת הזכרה ממונו ולא בחיוב הקללה. כי האמונם הוא מקללת אבל סכלות הדור ההוא באשר לא ישיג הטוב המכוון בה והוא שאמר דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך. ואפשר שהדורות השלשה שהזכיר אחר זה הוא לרמוז על שלש כחות מהנכנסים לפרדם וכשלים בו או אפשר שפרט הכלל לשתי כחות נכזכים לפי סבות שתי הקצוות הכת האחת מהם המדברים מאין חכמה הם הכסילים החכמים צעיניהם והוא שקרא דור טהור צעיניו ואמר דור טהור צעיניו ומזולתו לא רוחץ. והכת השני המתחכמים יותר וההורסים להסתכל צומה שאין ראוי להסתכל ועליהם אמר דור מה רמו עיניו ועפעפיו ינשא ואתר כן העיר על סבת המזוכה שהיא לסבת הסתכלם בשני מיני הפסד ההרכבה והם הפסד צעלי חיים והפסד הזמחים. והוא שאמר דור חרבות שניו ומאכלות מתלעותיו לאכול עניים מארץ ואביונים

מאדם. והמבוכה הזאת יצאה להם לפי שלא נתנו אל לבם שהכונה
 היא להתמיד המציאות הזו המרכב כפי הטבע אשר נתן בו מראש
 שיתהווה זה מזה ויפסד זה אל זה כי כן המציאות הזו לא נפסד מומנו
 עד עתה דבר. ולא חסר בצחינה אלל כלל המציאות כמו שצא דור
 הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת. והארץ צפוק זה שם לחומר
 הכולל היסודות כמו שצא ואת הארץ. ואמר הללו את י"י מן הארץ
 וזה לפי שהארץ היא המורגשת יותר לפי עכירותה וכדוּתה ובה אנחנו
 נמצאים ועל ההרכבה בכללה אומר שהיא לעולם עומדת כלומר מתמדת
 הקיום ואע"פ שכל הממחים ייבשו ויבולו וכל בעלי חיים יחלשו וימותו
 לא יכלה אחד מהם כי כלם שבים ליסודם שהתהוו מהם ועוד יתהוו
 אחרים מהם ובסבת ההפסד תכון התמדת הסויה. הלא תראה שאין בעל
 חיים מן המולידים נולד כי אם בהפסד בעל חיים מין אחר או
 בהפסד חלק מהלקו ולא יזון ולא יעמד גם כן מאין הפסד אחר בעל
 חיים או צמח. וכן על הדרך הזו הוית הממחים והנטפל להם
 בנמצאים שהם גם כן נולדים מן הארץ וכלם הווים בהפסד. הלא תראה
 שהזבל שהוא נפסד ונבאש מאלד הוא רב התועלת להנמחה כי כן הוא
 מציאות החומר הזה צרֵון השם וככתו הגדול ואל זה הענין כיון החלם
 במקום זה במורה הנבוכים הנזכרים באמרו לעלוקה שתי צנות הן הן
 שלש הנה לא תשענה וארבע לא אמרו הן. קרא הרכבת החומר
 הזה עלוקה להתלות יסודותיו זה בזה או להתלותם בהעד ולשון הארבע
 יורה עליו ואם אי אפשר מבלתי היות שם עלוקה שם מונח לתולעת
 המים כמו שצא בדברי רבותי וכמו שנעחק אלל הערלים קרא זאת
 ההרכבה לפי טבעה עלוקה. לפי שהתולעת הזאת גסרכת בצעל חיים
 אחר ומוצאת את דמו בלא שצעה עד שהיא נפוחה מאלד ונופלת ומוקיא
 הדם שהיא מעט מעט. וכן דרך החומר הזה להתלות זה בזה ולמזון
 הסויות עד שיצוב ויפסד מעט מעט וכאלו אומר החכם אל תראו זאת
 העלוקה שהיא כלה ונפסדת כי בצחינתה אלל המכוון בה תמצאנה לה
 שתי צנות רוצה לומר שתי הויות מורגשת ושאינה מורגשת. המורגשת
 היא החי המדבר ושאינו מדבר ושאינה מורגשת היא הדומם והנומת.
 והכונה בשתייהן למציאות האחת כי היא צריכה למציאות האחרת
 שאין לה קיום בלעדיה והן כגבירה ושפחתה שהצית נבנה בשתייהן
 וקרא אותן הן הן מפני שכל אחת מהן היא כצועקת אל אחיה
 הן לא אל אחיה כי הוא הנותן כח אליה או המוציא כחה לפעל
 אונם אינה שצעה לעולם כי כבולעה כך פולטה ולפיכך תצק לעולם
 אל נותן הכח ההוא ונותן הכח ההוא הוא המצייר ושתי הצנות האלו
 עומדות לעולם ואליהן הכונה במציאות השפל הזה והקרוב אללי
 שהמספר הזה בא בכל מקום בצבואה להעיר על הענין הגדול הזה
 וכן שתי נשים המוליכות האיפה לצנות בית והם שני הסרים שראש
 הנביא שהם הרי נחשת רוצה בו ומתמידים קיימים וכן שני זתים הם
 שני מיני כח המצייר לפי שהצורות הם כזכרים ושני הזתים כבר התבאר

בנבואה שהם שני בני היצור העומדים על אדון כל הארץ והעומדים
 על אדון כל הארץ הם בני האלהים שבאו גם כן להתיצב על י"י והשטן
 שבא בתוכם הוא ההפסד הנמשך להעדר שהוא מחובר לחומר לעולם
 והוא שבא מאין כונה אליו כאשר הורה הרב המורה. והכל בא להרחיק
 המונחה הנזכרת והכל יוצא מן המעין אשר לא יכזבו מימיו היא התורה
 כי כן בא שם ויסי כי החל האדם לרצ על פני האדמה וזכות יולדו
 להם ויראו בני האלהים את זנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם
 נשים מכל אשר בחרו. והקרוב אלני כי באמרו כי החל האדם לרצ
 רוצה זו כי התחלה והסבה לזה הענין היה רצוי האדם רצה
 לומר מציאות המין האנושי. ואמרו על פני האדמה רוצה זו מיני
 ההרכבה החמרים הזאת לפי שמין האדם הוא ההרכבה האחרונה
 בפעל והראשונה והעליונה על שאר המינים במחשבה וזכונה. ואמרו
 וזנות יולדו להם רוצה זו בהנצח להם שתי הויות מתמידות שהן הזנות
 הגולדות להם ולא לאלהים אבל הזנים הם המיוחדים אליו לא להם
 כי הם לא ילדו רק שתי הזנות הנמשכות. ואמרו ויראו בני האלהים
 רוצה זו לפי שהענין כן ראו כחות השם הבאים מנצח השמים אותן
 הסויות שמתיהן לאדם כי לו לבדו הכונה ולפיכך ראו כי טובות הנה
 כלומר שלמות ונאותות לבעליהן לפי הכונה האחרונה בהרכבה היא
 שהיא מציאות האדם ולפיכך לקחו להם נשים וכל אשר בחרו רצה
 לומר אע"פ שאותן הנשים תזנינה תחתינה ותלכנה להן ומיהן שאין
 להן שלמות בזחינת עמון רק בזחינת הנורף אבל אחיותיהן שלמות
 הצרך ההוא הוא סבה לקחת אותן לנשים ולהיות לבשר אחד וכל
 אחד מהבנים לקח לו כפי זחינתו לפי החלק הנתן לו בזחלת אביו
 וזה נאות למה שאמר ארסטוטלים כי החומר הוא כגוף מת אך לא
 מת לגמרי כי הוא בעל כל הנורות החמריות בזה והגלגלים מושכים
 מומנו מעט מעט בדבר השם ומוציאין אותו מן הכח אל הפועל כמו
 שיוציא היוצר מן החומר כל כלי וכלי לפועל. ועל הענין הזה פירש
 החכם שהתחברתי עמו מה שבא במעשה בראשית ויצונו י"י אלהים
 מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל וכן פירש מה שנאמר
 באיוב. ומגלה עמוקות מני חשך ויוצא לאור נלמות כי כל עת שהוא
 בכח הוא נלמות שהרי זו העדר האור. ואמר גם כן שהזכמות הנזכר
 שם הוא כנוי גם כן לחומר הזה ולפיכך אמר הנה נא כחו בזמתנו
 ואנוי בשרירי בענו והמושילו באיברי הסבל לא באיברי המלאכה לפי
 שאין לו זרועות וידיים שיעשה מעצמו. ואמר גם כן שאבן רשד הפילוסוף
 מלעיג על האומרים שהנורות תבאנה מן הגלגלים אבל דעתו שהן
 הפועלות בחומר במשכן מומנו הראוי למושך לכל מין ומין עד שיצא כל
 אחד ואחד לפעל וזה. כלו נמשך למה שאמר ויקחו להם נשים מכל
 אשר בחרו כי כן רצה להמציא בעלים לנשים שהם ואם אינם רויות
 להם ביחס ולא הם בעצמם שוות ביחס לפי שראה שהנורף היה להן
 כלי לזנות הבית לאדם על הנורה הזאת. אחרי כן אמר אף על פי

שמיאחות המין האנושי הים המכוון והוא טובב באמת כי רוח אלהים
 נתון בו אל תתמה על החפץ כשלא יעמוד רוחו לעולם בתוך נדנה
 שהוא הגוף כי כן גזר רצון השם עליו בשם הוא צטר רצה לומר
 שגם כן הוא גוף מורכב מהיסודות כשאר המורכבים מן ההפכים
 והרכבתם זאת היא סיבת ליאות עמידתם. וזאת היא סבת כל מיתה
 טבעית והוא שאין שלטון ביום המות וגם לא למצא חן בעיניו שהרי
 משה רבינו שלא קם כמוהו ולא יקום מת גם כן כי זה מטבע
 הוויאות הזה. אמנם חק נתן לו לחיות והוא שאמר והיו ימיו מאה
 ועשרים שנה רוצה בו שם ירצה וישתדל להשיג ישיג שלמות המכוון
 בו אם ישוב מוועשיו הנמשכים לחומר המורכב והוא שאמר המתרגם
 ארכא יתיבז להון מאה ועשרין שנין אם יתובון. ואמרו מאה ועשרים
 שנה הוא על דרך זרות וכאלו התנצל משה רבינו על מקרה המות
 אשר קרהו והוא צמותו בן מאה ועשרים שנה. וכבר רמזו אל זה
 באמרם מניין למשה מן התורה שנאמר בשם הוא צטר. ועוד אמרו
 רבנן מייתו לה מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה ומשה כך היו ימיו
 מאה ועשרים שנה. אחר כן אמר לא כל המין האנושי הוא המכוון רק
 היחידים והוא אמרו הנפילים היו בארץ. אמרו היו רוצה בו כי הם
 היו סבה באמרו הן הנה היו לבני ישראל ואמרו הנפילים רוצה בו
 הגדולים וכאלו אמר היחידים הגדולים היו סבה בהיותם בימים
 ההם הנגזרים להם. ואמרו בארץ רוצה בו העולם הזה וגם אחרי כן
 רוצה בו העולם הבא שהוא נצחי ואמרו אשר יבאו. רוצה בו כי
 היחידים הם היו סבה שיבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם
 כי הם המכוונים במיאות. ומה טוב אמרו להם כי אלה באמת
 יתיחסו אל האב לא על האם ויקרא שם אבותם בם כאמרו אני
 אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם ואחר כן רמז על שני כתות
 היחידים הכת האחת המושלים ברוחם הכוזבים את יצרים לפי השגתם
 לא לפי טבעם ועליהם נאמר המה הגבורים וכו' ועל דרך זה אמרו
 איזהו גבור הכובש את יצרו. והכת האחרת הם החכמים הנדיקים
 המוטבעים בחשיבות ובכל מדה טובה והוא שאמר עליהם אשר מעולם
 אנשי השם כי כן ענין הכתוב לפי הטעמים ואנשי השם הם הפך בני
 בלי השם או הוא כאלו אמר אנשי אלהים כמו שבא ליראה את השם
 שבא שמו במקום עצמו לפי שלא יושג ממנו רק שמו כי עצמו לא
 יושג. סוף דבר כי אנשי השם קרא לשלמים אשר אליהם הכונה במיאות
 העולם השפל באמרם ז"ל כל העולם לא נברא אלא בשביל זה אם
 כן אין ספק שהגדלים הם הנרצים והמכוונים במיאות הצל השם לא
 ההפך כמו שחשבו המפרשים. וזה הדבר הצלי חדוש טוב בביאור הפ'
 הזאת והוא סוד מסודות התורה ומתוכו יראה סוד אחר נעלם מאד
 והוא סמוך לו ובין תבין את אשר לפניך כי להסתיר הסוד ולהעביר
 הכונה מעם הארץ הקדים ספור הדורות מאדם ועד נח לפרשה זאת.
 ואחר הפרשה ספר כי ראה השם יתברך כי רבה רעת האדם עד כי

מחה אותו ועל פני האדמה ונח לבדו מלא חן בעיניו. וראה והתצונן
 בכל דברי זה כי אע"פ שידעתי כי הדבר הזה יחשב לי לעזות מלה
 לפי התחדשו אצלי גם אצל קצת יודעי ספר יחשב להזיה גמורה לא
 נמנעתי לזה וחרפתי נפשי לחרפותם וגדופותם כי קנאתי בהוללים
 בהיות דבר השם להם לחרפה אחר שאין קיום לדברי מפרשי התורה
 בפרשה זאת ואני נשענתי בדברי זה על מה שמנאתי לרבותינו ז"ל
 שאמרו שני האלהים הנזכרים בפרשה זאת הם המלאכים שנפלו מן
 השמים ממקום קדושתן. ומה טוב ומה גאות זה למה שכתבתי שהרי
 כחות העליונים יורדים ונופלים מזה השם על ידי אנושעיים כי
 בתנועות הגלגלים יתמוזגו היסודות ותלדנה הסויות הן הנולדות לעלוקה
 שאמר עליהם החכם לעלוקה שתי בנות הב הב ואחרי כן אמר שלש
 הנה לא תשבענה וארבע לא אמרו הן רצה לומר הבנות המציאות
 אצל הכונה בעמידת המציאות הצועקות הב הב הן שתיים אצל צחינה
 אצל המציאות תמואנה ארבע שהן על הענין הזה רצוני לומר שאין
 שבעות לעולם והן שתי סבות ההויה ושתי סבות ההפסד גם את זה
 לעומת זה עשה האלהים שאלו כנגד עוצר רחם והוא נעתק אצל
 הערלים פי רחם והוא נאמר על פי האבר הקולט הזרע ועוצר אותו
 לקבל זורת הולד והוא לא ישבע לעולם בהולדה כי הטבע יכריח לו
 על זה וכן שאלו לעומתו לא ישבע לעולם מהמית הנולדים עד שובם
 ליסודם וישזו ויולדו גם כן עד שתעמוד לעולם הויה בעלי חיים
 ושאלו הוא שם לקבר ולמקרויו ואפשר שנקרא כן מפני שהוא שואל
 בכל עת על דרך שאמר הב הב. וכן הארץ לא תשבע מים שהרי
 הלחות המתדבקות אליה היא המולידה והמנמחה ולעומתה החום
 מייבש ומאבד מועט מועט עד שתכלה וישזו וינמח וזה הרצוני פעלתו
 נראית מאד בכל. ולפיכך התיחד במספר ועל דרך זה התייחסו שאר
 המספרים הסמוכים לזה. או אפשר שכלם נאמרו על ג' המליצה כלשון
 בני אדם והמכוון בזה כי בדרך הסבוב הנזכר ההויה מתמדת בדבר
 השם המכוון אליה לא אל ההפסד והוא שאמרו ז"ל אין דבר רע יורד
 מלמעלה לא בדעת הנבוכים בהפסד המדברים סרה על יוצר החומר
 הזה ואומרים שהאלוה המומית אנשים והמכלה שאר הנריות הוא אלוה
 רע ושהארץ תוליד צנחמה כל הנולדים מומנה ולפיכך יפסדו והמזוכה
 הזאת יצאה מוקדם ולמחות אותה כיון רבן של כל הנבוכים בהודיעו
 אותנו כי כל המציאות טוב באמרו והנה טוב מאד ובצארו הענין הזה
 בדרך רמז בפרשה הנזכרת והחכם גם כן זאת היא כונתו בפרשה זו
 ושניהם דברו בענין זה בדרך חידה ומשל לפי שהוא ענין עמוק ואין
 למוסרו רק ליחידים שנבוכו בו כי אם ימסור לכל תלמידי המזוכה לרוב
 בני אדם שאינם מורגשים בו. וזאת היא הכונה בכל סתרי החורה והיא
 היתה סבה להשאר מזכות רבות לקצת ענינים עד עתה כאשר נשאר
 זאת המזוכה הרעה בהפסד אישי העולם הזה עד שיתם סבה להרגיז
 הארץ הזאת ברגש בעלי הדעת הרע הזה שיאלו במחוז הזה. וזה
 הדעת

הדעת יצא להם מעיונם הנפסד שהוא עיון גופני כלה והוא נרמז
 באמרו פן יקללך ואשמת לא עיון שכלי אשר לא יכלה לעולם והוא
 שמעך לזה ואמר עין תלעג לאז ותבזז לקהת אם יקרוה עורזי נחל
 ויחבלוה בני נשר רצה לוור שעין הסכל במציאות שיראה לעינים לא
 ללבו ולפיכך ילעג למעשה השם שהוא האז המוליד ויבזז בעין הבזיון
 לקנהת האם שהיא ליאות ההרכבה המועתק אל הערלים לידת האם
 ואם נקה ליקהת אם כמו יקהת ורצה זו למשמעה אל האז שהיא
 מקבלת ושומעת אל אל כל אשר יצוה לפי קבולה צורה אחר צורה
 וזה שלא ישיג העיון ההוא לפי שלא יבין המציאות באשר הוא כלו
 טוב ולפיכך סוף העיון ההוא שיקרוה עורזי נחל והוא שיכרה עיניו
 ותלנה דמעה והוא משל כדרך ושבו העבים אחר הגשם ואמרו בני
 נשר רצה זו כי בסוף עפעפיו נושרות על העינים והוא נאמר בדרך
 השתוף או בדרך הישל לפי שקלות העופפות מיוחסת לנשרים וזאת
 היא קללת העבד למלשין המקלל את האז ולא ידע כי המציאות כלו
 טוב אחר שהוא מתמיד .

ובכר העידה על זה אמרת י"י הצרופה באמרו וירא אלהים את
 כל אשר עשה והנה טוב מאד ואמר צפרט את צנות האדם כי טובות
 הנה שהן הוויות העולם השפל הזה וצורותם הם בני האלהים במציאות
 כמו שנזכר ולפי שמוציאת הצורות שהם הגבורים הנקשרים בעולמות הוא
 דבר נסתר מובני אדם לבד היחידים שהתאמת אללם זה סמוך לזה ואמר
 בחכמותו שלשה הנה נפלאו מומני וארבע לא ידעתים הוניה עצמו הנה
 במקום המין והמכוון בספור המספר שהוא דרך גבר צעלמה והוסיף
 עוד לבאר כי החומר הזה הוא כאשה המנאפת שתמיר איש באיש
 לעולם. ובכר באר זה הרצ המורה באמרו כי החכם רמז החומר באשת
 איש זונה בפסוק והנה אשה לקראתו והנמשך אליו צפרטה היא
 ונפש תבין. וצפרטה זאת רמז על מה שאמרה התורה ויראו בני
 האלהים את צנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר
 בחרו וצפרטה הקודמת רמז על וצנות יולדו להם. ואחר כן באר עליהם
 ואמר כי כל הרעות הבאות בעולם אשר אכחנו מלינים ועליהם רגזנו
 עצבוננו וליאותנו הן מנד החומר ולא מנד הצורה והוא שאמר תחת שלש
 רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת והמספר הזה בא דרך נחות
 לפי המספר הראשון והמכוון בכל כי כל הרגז והלאות הוא לפי
 ממשלת החומר שהוא הענד והמשל פשוט באמרו תחת עבד כי ימלוך
 ובכל כי ישבע לחם שהוא מדבר על היצר ואמרו שנואה כי תבעל הוא
 הענין בעצמו כי הרגז הוא לפי שהמכוונת שהיא האהובה לא תקבל
 צורתה כראוי וכמוהו ושפחה כי תירש וגברתה כי כבר קדם לנו ששתי
 הצנות הן כשפחה וגברתה והפרטה הזאת רמז על מה שכתוב בתורה
 ויאמר י"י לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא נשר. אחר זה בא
 לרמוז על מה שבא בתורה והיו ימיו מאה ועשרים שנה והוא שלא
 יתיאש האדם לפחיתות חמורו מהכין בקין לחמו כדי לשום צלע ביתו
 ולעמוד

ולעמוד בהיכל מלך כי חק נתן לו לחיות ולהשיג ההשגה האנושית עד שיהא ראוי לבוא בהיכל ולעמוד לפני לעולם. ולזרז על המעלות האנושיות השכליות המשיל בארבעה קטני ארץ שהם חכמים מחוכמים צמיגי החי שאינו מדבר וזרזו זה נרמז בפרש צינית באמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ובארו הם ז"ל זה מיינות ולזרז על מעלת המדות ולהכין האיש את צעדו בדרכי השם המשיל במטיבי צעד ולכבוש היצר שהוא לצדו הנותע מן הדרך רמז בגזרת ליש וזה נרמז גם כן באמרו ואחרי עיניכם ובארו הם ז"ל זה זנות כי צעמוד האדם כנגד שנים אלה ישלם לפי שגני חסרונות אלה הם כוללים כל חסרון האדם כי הזנות כולל כל מדה פחותה הנמשכת אחר יצר הנבל והמיינות כולל כל אמונה רעה הנמשכת אחר מחשבה כוזבת שסבתה הסכלות. ולהזהיר משני חסרונות אלה ולעמוד כנגדם באו הפסוקים האחרים ואמר אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה אמרו אם נבלת בהתנשא בא להזהיר מן הזנות ולעמוד כנגדו רצה אם טבעך נוטה אחר היצר הנבל התקנה הוא בהתנשא עליו ואמר אם זמות יד לפה בא להזהיר מן המיינות ורצה בו אם חשבת והסתכלת במה שאין ראוי לך התקנה שתשים יד לפה והוא כענין אמרו אל תוסף על דבריו והוא שיחזיק בכל מה שבא בחורה וכנותן טעם לדבריו אמר כי מייץ חלב יוציא חמאה לפי שידוע שהתורה נושלת לחלב ואמר כי אם תמץ אותה בשומך יד לפה תשיג חמאתה והוא כונת התורה כמו שאמרו הפוך והפך זה דכולא זה וזה תחזי.

ואחר זה אמר ומייץ חף יוציא דם רצה בו כי אם תתנשא על היצר והוא שתמץ החף שתוציא החטא המכונה בדם וזה צריבך עמו שהוא מייץ אפים והוא שבאר ואמר ומייץ אפים יוציא ריב כמו שבא בדבר נעים זמירות רגזו ואל תחטאו אמרו לבבכם על משכבכם ודומו סלה. אחר שהשלים זה בא לחתום דברו הטוב ולרמוז על מה שבא בתורה הנפילים היו בארץ וגו' הויה הגבורים אנשי השם להראות שאע"פ שהחומר על הרב בלתי נאות לשלמות אינו נמנע להוציא שלם אבל הוא מחוייב כי אליו הכונה במין הדבר המכוון אלל השם אי אפשר שלא יוצא והוא שגוה תחלה בשלימות המדות הנמוצאות תחלה והוא מניעת התאוות ואשר הם על הדרך הזה הויה הגבורים ולפי שהשכרות והזנות אבות התאוה הזהיר וזמן. ואחר כן דבר באשת חיל אשר מציאותה מעט ומעט הם שחמרים גאות לכונה והיא האשה אשר בטח בה לב בעלה שלא תצטרך שמור כשתמנא בשלמות זריות כפי הנושך שם ואמנם המכוון בה פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ואשר הם על הדרך הזה הויה אנשי השם שלא יונחה שמים לעולם כמו שנזכר בפרשה שהוא נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ. והקרוז אללי כי אשת חיל במקום הזה הוא משל לחומר הנפש הטובה ובעלה השכל הקגוי המגיע בפעל שהוא הצורה כמו שהתבאר בפרשת ויהיו חיי שרה ואמרו מי יוצא הוא על דרך שאמרו ראיתי בני עליה

עליה והן מועטין והוא המכוון בחתימת הספר באמרו ואת עליה על כולנה וזה החכם חתם ספרו כפי מה שחתם הפרשה רצן של נביאים ונח מנח חן צעיני י"י לפי שהחכם חזר ספרו לבאר דברי תורה הכתובים בפרשה זו שהיא תורה בלא ספק מה שבא דרך ספור כמו שקדם ודי בזה הערה לכיונא בי ואע"פ שלא בארתי כל הפסוקים שנכתבו בפרשיות אלו מניחות באורם לפי הענין קרוב למשתכל להוציא מתוך מה שכתבתי. והמשל בזה כי דברי למואל מלך מנח אשר יסרתו אמו רועה זו הדברים הנאותים לגבור ולמינו אשר להם אל רעה זו שהוא המצב מאל כשמואל שנקרא כן על שם כי מיי שאלתיו ואמרו מנח אשר יסרתו אמו רועה זו דבר הנבואה שבאחתו במוסר הגדול לפי המכוון מן האם והוא אמרו בר נדרי כי האם נודרת על המכוון אצלה כמו שגדרה אם שמואל כפי שדרשו ז"ל על שלמה ואמרו מה צרי ומה בר צעני לפי שהיא ההרכבה האחרונה ורעה זו היוצא מוועי הבח והוציא בלשון בר לרמוז על נקי כפים ובר לבב. ואם שדבריו איפשר מבלתי היות האם הנזכרת בספר הזה משל לתורה אין הפסד בזנות הענין כי קרוב הדבר להוציא. אמנם הקרוב אצלי כי החומר קרא החכם אם בספר הזה ובזולתו והוא הענין באמרו בני אמי נחרו בי. ואמרו תנו שכר לאובד וגו'. רעה זו כי לא למנוע ההנאה היא הכוונה אבל למנוע רצון התאוה כי רק הרחקת הקצוות הוא המצב. וכפי זה הענין בא גם כן פתח פיך לאלם להורות שאין הכוונה למנוע הלמוד בחכמות אבל למנוע ההתחכמות יותר וההתרחקות מן הלמוד גם כן וזה אע"פ שלא בארתי תחלה הי' יוצא מנח מה שבארתי ולהקל צענין העברתי. וכבר הזכיר הרב המורה מהטריח העיון בכל מה שבא במושל אבל שיסתכל האדם בזנות המשל ואני עברתי מעט על דבריו בפרשיות הראשונות לפי הדרך כי ידעתי שדברי גם זרים אבל צעלי ויקרא לפי מנהג קריאתם החלושה וחסדתי לקרב אותם בזה אל האמת ולא שאני בא לגזור פירוש מן הפירושים ואם הוא חביב מאד אצלי כי ידעתי כי לא בינת אדם לי אבל כונתי להרחיק הקריאה הנואשת הנהוגה בספרי הקדש וכבר התנצלתי בזה שאני כמזהיר אבל כמזכיר וכמעיר וכונתי צענין הזה שאהיה בזה אצל חברי כמגזיח חרם מעל פנינים אשר לפניכם ואם תועלת הפנינים אצלם גמול הנחלתם אצלי ואולי בזה הזכה את ארתי לזכות בהגדלה התורה המכוונת על זה לי ולכיונא בי כפי מאמר הנביא י"י חפץ למען נדקו וגו' ואע"פ שאני מיתל להיות מן השלמים בטה אני בי"י להיות מן הזוכים כי כבר הצטיח בזה כל בני עמנו ההולכים בחורתו בדרכיו הישרים המכוונים בהאדרת התורה אבל השלמים בני עליה הם שהרגשותיהם מכוונות נגד י"י ולא יתעסקו בהם רק כפי הדרך אבל בזה שאין העורך לוחץ אותם כל הרגשות בטלות כאלו הם מיתים אצל עסקי ההבל. והוא שכיון החכם באמרו כי עזה כמות אהבה קשה כשאלו קנאה. ועז וקשה יאמר על צעל כה טבעי שהוא ממהר לפעול וקשה

וקשה להפעל וכן אהבת השם ראויה שתהיה על הדרך הזה קשה כמות להמית כל ההרגשות ולצטל אותן ומלאכתן וכן היתה דרך הנביאים שלא היו עוזרין כח צעת נבואתן וכן דרך השלמים כי תחרשנה אזניהם ותאטמנה שמעו ועיניהם עצומות ועורות מראות ומהסתכל בין טוב לרע.

והוא שאמר הנביא החרשים שמעו והעורים הביטו לראות רצה לומר שהחרשים בהרגשת האזן הם השומעים דבר י"י והעורים בהרגשת העין הם ונביטים לראות כבודו. והוא שהוסיף הנביא ואמר מי עור כי עבדי וחרש כמלאכי אשלה וכן כל שלם הוא על הדרך הזה והוא שאמר מי עור כמושלם ועור כעבד ד' הורה כי שתי ההרגשות ההשגה החיונית צריך שיצטל השלם לפי שכל עת שתחזק פעולות ההרגשה תחלש פעולת השכל והעיון הנפשי עד שצעלי חיים שהם בהרגשה אחת או צשתיס דמיונו ופעולותיו חזקים משאר צעלי חיים וכן צבני אדם מי שהוא רב תחזולות העולם תנועט השגתו בדברים העיונים ובהפך העור הוא הרואה והחרש הוא היפך השומע ואשר אזניו קשובות באשר הוא צעל חיים הוא איש אשר לא ישמע ואשר יראה ויבטיג ג"כ הרבה באשר הוא צעל חיים הוא עור אשר לא יראה כראיה אנוש. והוא שאמר רבות ראות ולא תשמור פקוח אזנים ולא תשמע כי בהשתמש כוחות אלו בעסקי העולם לא יושג מושכל במציאות הזה אשר המוכון בתורה ה' על זה להגדילה כמו שאמר ד' חפץ למען נדקו וגו' אבל כפי פחיתות העם לא ירגישו בדבר הגדול הזה והוא שסמוך לו ואמר והוא עם צווי ושסוי וגו'. ומי ששיג זה הוא הנקרא צשם י"י והוא המוכון בצריחה לרצון השם שהוא כבודו שהרי זה קבל צורתו באמת והוא העשוי והמתוקן על השלמות כמו שאמר הנביא הזה כל הנקרא צשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. או רצה בו שכל הנמוצא הוא הנקרא צשמי ואף במציאות החומר הזה והתשובה האחרונה לשאלת למה המציאו והוא כי לכבודי בראתיו שהוא רצוני בראתיו ואני נתתי בו הגורה הראויה ורמוז זה על המוכון במציאות החומר הזה והוא מין האדם והוא אמרו יצרתיו ואמרו אף עשיתיו רצה בו תקנתו והשלמותו בדרך שגראה שאני עושהו שהרי נברא צללם והוא המוכון במין האדם. וכפי משמעות זה הפסוק נראה תקון הצרכות שסדרו רז"ל בצרכות חתנים ראשונה שהכל ברא לכבודו כנגד כל הנקרא צשמי ולכבודי יצרתיו ואחריה אשר יצר את האדם כנגד אף עשיתיו. והרב המורה פרשו כאלו הוא כתוב כל הנקרא צשמי לכבודי בראתיו ורצה בו כל המיוחס לפעולותי לרצוני בראתיו ואמרו יצרתיו אף עשיתיו רצה בו שיש קצת נמוצאות שיצר השם תחלה בחומר עצמו ואחר כן עשה אחריו המוכון בו. וזה נמשך למה שאמר כי המוכון במציאות החומר הזה הוא האדם שהוא המורכב האחרון ותכלית הכוונה בכל הפירושים בפסוק הזה היא הגורה האנושית וזה הפסוק טעם למה שהקדים הנביא ואמר מאשר יקרת צעיני נכבדת ואני אהבתיך ואמן אדם תחתיך

תחתיד ולאומוים תחת נפשך כי כפי שסבת גלותינו טבע החומר הרע הזה שלא קבל הצורה המכוונת והוא שחטאנו לו כמו שאמר מיי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ד' זו חטאנו לו כן סבת גאולתינו ויושעתנו הוא שלמות צורתנו שבו יראה פעל השם ומעשיו צנו והוא שאמר הנביא כי צועליך עושיך י"י צבאות שמו וגואלך קדוש ישראל אלהי בל הארץ יקרא. יהי רצון מלפניו שיגאלנו מהרה ויושיענו תשועת עולמים אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה.

פרשת נח.

כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם.

מן הדברים הנריכים צורך גדול לכל דורש אמת בהבנת הכתוב שיזהר בשמוש השמות בלשון ההוא כדי שלא יטעה צין ענין לענין הנכללים בשם אחד אם שיהיה קצת צירוף צין אותן הענינים או שלא יהיה ציניהם צירוף כלל. וזה צריך דקדוק רב כי זה מביא הטעיה בהבנת הכתוב ובלבד בדברים הנמשכים לחכמה ולאמונה לפי שדברי חכמה ולאמונה ישתמשו בשמות משתתפים ובשמות מושאלים כדי שיקחם השומע כפי מה שהוא החכם כפי הראוי לו והכסיל כפי מה שצריך לו שאם היה החכם בעל הדבר ההוא אומר אותו בדרך הפשוט נגלה לסכל היה הדבר ההוא כנזם זהב באף חזיר כי היה הסכל צו לדבר ההוא ומתחכם באשר לא לו וגורם רעה לעצמו והיה החכם חומם החכמה ומשחית דבריו הנעימים ועל זה הזהיר החכם ואמר פתך אכלת תקיאה וסחת דצריך הנעימים באזני כסיל אל תדבר כי יבז לשכל מליך ולפיכך צריך כל חכם שיאמר דברי פיו כפי האזן השומעת וכשיכתוב אותם צריך שיכתבם בדרך הסתר עד שיצין כל חכם לב המכוון צו ויצינו האחרים מה שיועיל להם או שלא יזיקם באשר הם. וזה לפי שהספר מסוד לכל. ואל זם הענין היה הנורך בכל לשון למיני השמות נזכיר קצתם כפי מה שהשגנו ונאמר כי כזר צא הספור בתורה כי מיקדם היה לשון אחד בלבד כמו שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. וזה הלשון היה כפי מה שהיתה הסכמת אדם הראשון כמו שצא וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. וכבר פירשו המפרשים שנפש חיה הוא באור על הכל או אפשר שהוא באור האדם כי הקריאה היא לנפש המדברת כפי מה שהניחה להורות בדבר המצויר בלב. וראוי להתבונן במקום הזה למה הזכיר קריאת השמות על בעלי חיים בלבד והלא אין ספק כי כן קרא שמות לשאר המציאות כי הנורך שיה לכל ואע"פ שיש לדחוק ולומר כי זה צא לפי שהיה צריך להודיע ולאדם לא מנא עזר כנגדו כשתעייין הדבר

היטב תמונא שאין זה מספיק אמנם בא לרמוז הסבדל אשר בין לשון האדם המדברת ובין לשון שאר בעלי חיים הנקראים בשם כפי ההסכמה כי מונא פי שאר בעלי חיים הוא טבעו שיה כלל מין ומין ומהם ומונא שפתי האדם הוא כפי ההסכמה והוא שאמר הוא שמו רצה לומר שלא היה זה בטבעו כשאר בעלי חיים רק כפי קריאת האדם המוסכמת מוננו והיה מוקדם לשון אחד בלבד והלשון הוא היה גם כן בדברים אחדים שלא היו בו מיני שמות רק מין אחד והם מן השמות הנבדלים רצה לומר שהיה שם מיוחד לענין המיוחד והוא שאמר והיה כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים וזה בא כפי מה שבא הספור הטוב שבתחלה נברא אדם יחיד ועד שארכו הימים היה חלק אחד ומקומות הראויים לשוב מוספיק לאנשים ההם גם היו כלם חכמים ונבונים ולא היה צורך לבליבול לשון ולחלוקתה אבל משרבו עמי הארץ ורבו הכסילים זיניהם ראה השם כי לא טובה ההסכמה זיניהם שאמרו פן נפוץ וגו' כי הכונה היה שיפוצו על פני כל הארץ ולפיכך בלל השם שפתם כי בלילת השפה היא סבה להרחיק ההסכמה ולפיכך בטלה אותה ההסכמה ונפלה הקנאה זיניהם כפי הצורך על דרך שאמר וראיתי את כל עמל האדם ואת כל כשרון המעשה כי הוא קנאת איש מרעהו וזה דבר מתמיד לעולם לצורך הישוב ולקיום מין האדם כפי הטבע הנדיק כפי נדקו והרשע כפי רשעו לא שסקנאה הטבעית אשר זיניהם מכוונת לרע להם ולנקמה מהם חלילה חלילה אבל להעמיד המציאות והוא דבר מועיל מאד להזכיר השם בין בני אדם כי אלו היתה ההסכמה זיניהם שלימה היה רצון איש ואיש נמוא והיו שוכחים השם והשטן היה מקטרג זיניהם ולא היו מתעסקין בחורה ובחכמה רק לעשות כפי יצרם. וזה רצה באמרו ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות וכן אמרו ז"ל במקום הזה שכל מקום שאחה מונא נחת רוח השטן מקטרג ולפיכך בלל שפת כל העם והרבה הלשונות ליטב העולם ולקיים האמונה וכבר המציא הנגלה בספור הענין הזה תועלת בטבע האדם בהשתדלו בישוב העולם כי הוא טוב ונזרף זה אל תועלת גדולה להעמיד ספור החדוש וספור המגבול הטובים כדי שלא תהרהר ותאמר אחר שאז אחד לכל איך בזמן מועט כזה נפשה הארץ ונחלקו הלשונות הרבים בא ולמד לך שזה היה בדבר השם כפי מה שגזרה חכמתו בשאר מעשיו הנפלאים ורצונו היה שיפוצו הנה והנה ליטב העולם.

ואחרי הנגלה בספור הזה כי לפי דעת דורשי רשויות יש פן ענין נסתר והוא אבל קצת החכמים נאמר על הכונה בזמן האדם עד שאמר החכם שהתחבר עמי כי שלמה החכם רמז על העיר באמרו עיר גבורים עלה חכם ועל המגדל באמרו מגדל עץ שם י"י וגו'. והוא שאמר במגדל וראשו בשמים לא בעיר כי העיר אינה גבוהה ואין לה חשיבות רק מנזר המגדל. ואפשר לומר לפי הענין הזה כי על העיר רמז באמרו סמוך לפסוק זה הן עשיר קרית עזו ורבותינו דרשוהו על מי שלמד

מקרא ומשנה ותלמוד וסוף הכתוב הזה וכחומה נשגבה במשכיתו רוצה
 זו שבעיונו ובעניונו תהיה הקריה כחומה נשגבה במשכיתו רוצה זו
 שבעיונו והם העיר והמגדל על הדרך הנזכר ויהיה אומרו פן נפון
 על פני כל הארץ כאלו אמר קודם שנפון או הוא כמשמעו והמבין יבין
 כי אין מעשה ותשכון בשאול ולפיכך הוא הצורך לעשות המגדל שאם
 לא יעשה תחלה אין לו מניאות וכאשר יעשה יעמד לעולם ובו ירוץ
 נדיק ונשגב והוא שאמר וירד י"י לראות את העיר ואת המגדל כי
 קרוב י"י לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת והשם השמים עמהם
 לפי הענין הזה הנסתר המורה על יראת שמים וחכמה אזל לפי הגלוי
 הפינע הגה והנה ועוד נתן בלבם גם כן שלא יהיו הדברים אחרים
 כדי שתהא החכמה נמצאת למי שראוי לה ונמנעת ממי שאין ראוי לה
 והיו השמות הנאמרים בכל לשון ולשון בהסכמות בעלי השון ההוא
 הקדומים כפי מה שהכינו אותם על הענינים להורות זה את זה בדבור
 על ענין המזוייר בלב המורה. ורוב השמות הם נבדלים בשמות אישים
 רצונו לומר בנבדלים שהם חלוקי השם כפי שהם חלוקי ענין. ומהם
 שיאמר השם בהסכמה על ענינים יותר מאחד אישים או מינין כשם
 כל מין ומין הנאמר על כל אישי המין ההוא בשם הסוג הנאמר
 גם כן בשם על כל המינין אשר תחתיו ועל כל אישי המינין ההם
 המשל בזה שם אדם יאמר על ראובן שמעון לוי ושם חי יאמר על
 האדם ועל הבהמה ועל העוף ועל הדגים ועל כל שאר בעלי חיים ועל
 כל אישי האדם ואישי הבהמה ועל כל אישי שאר מיני בעלי חיים.
 וזה המין מן השמות הנאמרים בהסכמה על ענינים יותר מאחד הוא
 כשיהיה השם אחד והגדר אחד בענינים ההם כי גדר האדם שהוא
 חי מדבר מת יאמר בשם על ראובן שמעון ושאר כל מיני בני אדם
 וגדר החי שהוא נומח מרגיש יאמר בשם על האדם ועל הבהמה ועל
 שאר מיני בעלי חיים ועל כל אישיהם וכשיאמר השם הזה סתם תפול
 השאלה עליו אי זה הוא כדי להבדילו מן הכלל וליחדו כי לא נדע
 מהוראת השם ההוא וי הוא המיוחד המזוייר בלב ויני שבה להורות
 עליו בשם ההוא. אמנם פעם יבא השם הכולל על חלק ממנו להורות
 עליו אם על הרב ממנו אם על פרטי נבחר מן הכלל ההוא כמו
 שבה כי היא היתה אם כל חי וכמו שבה כי השחית כל בשר את
 דרכו על הארץ. ואע"פ שנאמרו בענין זה דברים על דרך דרש אין
 מקרא יוצא מידי פשוטו ועל דרך האמת העונש הוא על מעשה האדם
 לא על מעשה שאר בעלי חיים ואחר שהוא כן בא כל בשר במקום כל
 אדם וכמוהו כל חי. ואפשר שאמרו כל חי לפי שחומר האדם הקרוב
 הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוב ואחר שהוא כן החומר ההוא
 יקרא אם כל חי. ועל דרך הראשון בא שם אדם שהוא שם המין על
 הסמוך שהוא הרב ממנו כמו שאמר אנוחה את האדם ופעמיים יבא
 המין על כח אחת ממנו כמו שבה וריחק ד' את האדם. והכרתו את
 האדם. ושניהם נאמרו על ישראל לבד. ופעמים יבא הסוג על כח אחת

ממין אחת מוויכיו או על הרוב ממנו או על המיוחד וממנו כמו שצא כי השחית כל צפר את דרכו על הארץ ואמר ויברך כל צפר שם קדשו ומזה הענין צא צא יצא כל צפר להשתחוות לפני אומר י"י. וכן באשם תורה במקומות על חלק המיוחד ממנה והוא שרש האמונה ובמקומות על החוקים והמשפטים הוא הרב ממנה וזה הענין יצא גם כן בשאר לשונות הגוים. ומשמות גם כן שהם משתתפים רוצה לומר ששתופס בלצד צפר אצל הם חלוקי ענין וגדריהם משתנים כשם עין שנאמר על העין הרוחה ונאמר על עין המים. ויש משמות המין הזה שהם מוסופקים. וכחז הרב המורה עליהם פעם יחשב בהם שיאמרו בהסכמה ופעם יחשב בהם שהם משתתפים ונראה שרוצה לומר שפעם ילקח האחד במקום האחר כשם צור שיאמר על סלע ויאמר על מקום ומחצבת אבנים והוא במקום מקור כמו שנא' הביטו אל צור חצבתם וזה השם צא במקומות על יסוד הכל והתחלתו כמו שכתב הרב המורה על אמרו ונצבת על הצור ויחשב שהוא נאמר על צור חלמיש.

וכחז הרב המורה במקום אחר כי השמות אשר יאמרו במסתפק הם אשר יאמרו על שני פנים ביניהם דמיון בענין אחד והענין ההוא נוקרה בהם ואינו מעמיד עצם אחד מהם. ויש מהשמות שהם נרדפים רצוני לומר שזה רודף ענין זה והם בהפך המשתתפים כי הנרדפים הם כשהגדר אחד והשמות משתנים כיון וחומר ודם ענב שהם שמות למשתה היוצא מן הענבים וראוי לך שלא תטעה במין השמות האלה עד שתבקש חלוק ענין צמה שאיננו בו כי זה יוציאך להזיה גמורה. ומשמות שהם מושאלים כשם הלחם שהונח על הפת ולפי שהוא מזון טבעי לגוף האדם ובו חייו הושאל זה השם צתורה על החכמה שהם מזון הנפש וחייה כמו שאמר לנו לחמו בלחמי. ואל זה המין נמשכים התארים הנאמרים עליו יתברך שמו והשמות הנאמרים בפעולות הצאות מאתו יתברך ובין תבין את אשר לפניך כי לא דבר ריק הוא אצל הוא יסוד האמונה ואין לה מעמיד זולתו ובלעדיו לא תשיג סודות התורה. וראוי לך שתדקק בשמות המושאלים והמשתתפים ובהם תשיג כונת הכתוב לא זולת זה. המשל בזה כי החכם אמר צדיק יסוד עולם צדיק שתדקק ותאמר כי מוצאו שם עולם נאמר על המציאות ונאמר על הזמן ורוב שמושו בכתוב הוא על הזמן וזה השם המונח על המציאות הונח תחלה על המציאות כולו אשר המציאו השם יתברך כמו שצא אל עולם מלך עולם והוא כולל היסודות ומורכבים והשמים וצבאם והמלאכים כי הוא בלא ספק אל ומולך לכל ואע"פ שהנצורים העתיקוהו אל נחתי אמנם נכון הוא שהמיוחד אבינו היה קורא ודורש שהוא ארון המציאות כולו לפי שבני דורו היו מייחסים האלהות לשמש ולכל צבא השמים והוא הודיע והראה במופתים שהם מעשיו ושמשיו והוא מושל בכל וכל צבא השמים משתחיים לו לעשות מה שגזר השם עליהם ולפיכך נראה צאמת שהוא נאמר במקום הזה על המציאות כלו. ויאמר גם כן על חלק ממנו כמו שצא ומתחת זרועת עולם רוצה

זו שרצונו סובל הגלגלים שהם זרועות עולם החיירי המורכב מהיסודות
 הארבעים. ועל הענין הזה יאמר עולם השפל או עולם היסודות ויאמר
 גם כן עולם הגלגלים ועולם המלאכים עד שיאמר ששלשה עולמות
 הן ולפי שהם שלשה חלקי עולם זה מיוחד וזה ולפיכך נאמר שהמלאך
 שלישי העולם. וכפי הדרך הנזכר בשמוש השם הזה על המציאות
 ישמשו בו על הזמן כי הנחתו הראשונה היתה בו על הזמן הנצחי
 כמו שבא י"י ימנך לעולם ועד ואמר זה שמי לעולם חסד עולם ברית
 עולם ורבים כמוהו ואמר ברוך י"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם
 רצה בו מאז ולנצח ויאמר על הזמן הנפסק פעמים יבא על זמן חיי
 האדם כמו שאמר לעולם בהם תעבודו ואל זה נמשך המאמר המפורסם
 העולם הזה והעולם הבא כי העולם הזה יאמר על החיים הגופיים
 והעולם הבא יאמר על החיים הנפשיים ופעמים יבא על זמן ארוך
 מהזמנים הנחונים לענין אשר נזכר עליו בזמן היוכל בענין עבודת
 עבד עברי כמו שנאמר ועבדו לעולם ובארה הקבלה האמתית לעולמו
 של יוצל וכן התבאר בחורה באמרו לשבז איש למשפחתו ציוכל. וכבר
 אמרו בעלי הלשון שהעולם נגזר מן העלם ואמרו שנקרא כן לרצ
 סתריו ועומק עניניו ומסם שאמר שהוא מענין עלם שהוא שם נער
 ורועים בו שהוא כמו העלם שלא ישיגו שגוי והביאום זה לומר שכך
 הוא כל ימי עמדו. וראוי למי שמתבונן בשם הזה בהשמש בו על
 המציאות ועל הזמן כלו בדרך אחת כפי מה שהזכרנו ויתכן לומר
 כי זה לפי שהמציאות החמרי נמשך לתנועה ולזמן והתנועה והזמן
 נמשכים יחד לא ינוצח האחד בלתי-האחד עמו ולפיכך הניחו השם
 הזה על שניהם והוא מורה על תמידות ונצחיות כפי מה שהעידו
 עליו כתובים הרבה וכפי מה שנעתק אלל הגזרים והוא אם שהשם
 בעצמו זה משמעו הראשון או נגזר מענין העלם מפני שנעלם לו
 גבול וקצה כדבר הסבובי שחלקיו רודפים זה את זה או לפי הענין
 האחר וזה יתכן גם כן עם החזקנו באמונת החדוש כי החדוש לא
 ימונע הנצחית כמו שבאר הרב המורה גם החדוש בעצמו נעלם הגבול
 לו מראש צדיעת המופת והדבר שלא יודע רק דרך הקבלה ראוי
 שיקרא נעלם גם על הספק הזה והמזוכה היוצאת בידיעתו ראוי להקרא
 בשם הזה ואין אללי האומר כי העולם כלה כליון גומר מרצה בשבחו
 של מקום יתברך אבל הוא מרצה בגמותו כי אין זה מעשה האומן
 הגדול והלא גנאי הוא לאומן והאומנים באבדו מלאכתו ובהפסדתה
 חלילה חלילה לו ית'. כי אחר שהמציאות טוב לא יכלה לעולם כי אין
 השם מונע הטוב אבל עושה אותו לעולם ולפיכך מתמיד המציאות ואין
 הדבר הכלה מוננו כלה בצחינת המציאות בכלל מהמציאות לא חסר
 דבר עד עתה שהרי אין שם ריקות והכל מלא כבודו לא חסר דבר
 ולא יחסר לעולם אבל הכל חוזר חלילה כמו שאמר דור הולך ודור
 בא והארץ לעולם עומדת. והארץ בא בכתוב הזה אל כלל היסודות
 שיתרכבו מהם הסולכים והבאים וזה כלו על ידי הגלגל הסובב מאין

הפסק המורה פעולת סבובו בכל אשר נעשה תחת השמש בתכונת הממחים ובעלי חיים כי כשתעיין בהם היטב תמצא צורת העגול בהם לעולם בכללם ובחלקיהם. ואפשר שהרכבת הדומם לא יראה כל כך לרוב רחקו ממנו והוא הסבה להיותו פחות שבמורכבים ולא תראה בו תנועה כלל לפי רוחק המניע אבל בזממים ובעלי חיים יראה יותר פעל המניע הסובב בתנועה ובעגול. גם במלאכת האדם יראה העגול על הרוב בכל כלי תשמישו וכל זה מורה על פעל התנועה הסבובית הנהוגה לסבת המורכבים כי היא לא זולתה משאר התנועות מתמדת מאין הפסק. ולפיכך נאמר כי מעשה האלוקים הוא יהיה לעולם ונאמר אין כל חדש תחת השמש כי הכל נמשך למציאות כפי מה שהטביעו השם ומה שיצא מן הפגעים הוא לפי העונש או לפי התנועה הכל היה על הדרך הזה מראש ברצונו הקדום אבל המציאות יהיה לעולם כי התנועה לא תכלה גם עם המבול שהגיד עליו הכתוב הטוב כי השחית כל אשר את דרכו לא חסר המציאות דבר והארץ לא כלתה ולא חסרה אבל המים כסו פני הארץ ולדעת החכמים הנודעים בחכמה לא פשט המבול על כל הארץ. וכן נמצאו לרבותינו ז"ל שאמרו מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת ארעה ישראל במיח דמבולא גם המקום שנחו עליו המים שב לאשר היו בתחלה ולא נפסד והשמים וכל אבאם לא השיגם שנוי ולא ישיגם ואע"פ שיש פסוקים בדברי הנביאים ובדברי נעים זמירות כסותרים הדעת הזה כמו שאמר המה יאבדו ואתה תעמוד וגו' הלא יש לך להסתובב ולדעת כי שמים שם משתתק והאבדה גם כן שם משתתק כי תאמר על השנוי בלבד כמו שאמר כי אבדה מזרים ואם אי אפשר אלך מאין אבדה ממש ירצה בו שהם באפשרות הכליון לרצון השם אבל הוא יתברך קיים לעולם ואינו באפשר כלל גם עולם המלאכים ונפשות הנדיקים אין אחד מאנשי התורה אומר שיכלה לעולם ואע"פ שדעתם שהם היו בהתחלה. ולפיכך נאמר שעולם הנזכר בפסוק שפתחנו בו אפשר שיבא על הזמן הננחי ודעת החכם שהרשע מושלת למוקרים ונעזב והוא כלה ברגע כעבור סופה עליו וסופה הוא משל למקרה המות והוא שם לרוח החזק המניד דבר פתאום ממוקומו ואיננו כמו שאמר כמוך גנבתו סופה ואמר לא כן הרשעים כי אם כמוך אשר תדפנו רוח. והענין בהם אחד והרצון בו שאין לרשע תקוה ואחרית אחר המות ועליהם נאמר ומותר האדם מן הבהמה אין אבל הנדיקים עומדים לעד ונזקתם עומדת לעד. ולפיכך המשיל הנדיק ציבור עולם שהוא עומד קיים וקראו יסוד ננחי נאמר יסוד עולם וזה אם נקח שם עולם במקום הזה על הזמן אבל אם נקחהו על המציאות ירצה בו שהוא מועמיד העולם השפל הזה בצכותו כמו שאמרו ז"ל כל העולם לא נברא אלא בשביל זה בדרך שאמרו ליתן שכר טוב לנדיקים שנקיימים את העולם ועל דרך שצא הספור הטוב על נח שנתקיים המציאות בשבילו לפי שהיה איש נדיק כמו שאמר איש נדיק תמים היה בדורותיו. וכבר ידעת מה שאמרו בו ז"ל והכונה

בכתוב שלא תאמר איך אפשר שקרא הכתוב נח איש צדיק תמים והלא
 לא נתנה לו התורה ולא היו לו רק שבע מנות הן שהתיחסו לו ולבניו
 ואפילו לדעת האומר שאדם הראשון נטעו עליהן וזה לפי שמה
 השם זכר הכל ונקרא השם על בני נח ולפיכך נקראו כל העמים
 בשם הזה מלבד בני ישראל. אבל איך ספק שבע מנות אלו בלבד
 קבל נח ושלא יקשה עליך איך נקרא צדיק תמים באותן המנות בלבד
 ושלא תהרהר רע ותאמר אחר שהוא היה צדיק ונמצא חן בעיני השם
 למה לי ולשאר מנות התורה לפיכך בא ואמר לך תמים היה בדורותיו
 רגה השלם אבל השם לפי הדורות ההם שלא נתנה להם התורה
 ושלמותו היה כפי שלמות העבד בעשותו רצון רבו וכבר קדם לנו זה
 ורבותינו ז"ל בפרשת בראשית אמרו שחסדי אומות העולם והם
 היוקיימים שבע מנות זוכים לעלם הבא ולפיכך אנו אומרים תחילה למי
 שבא להתגייר אכלת חלב עד שלא תתגייר אי אהה ענוש כרת והנמשך
 אל זה ולפיכך לפי הדורות האלה שאנו מסתכנים בהתגייר בתוכם
 כשיבא אחד ראוי לנו שנתן לו עצה הוגנת שיקיים שבע מנות עד
 שינצח וקום להתגייר בלא סכנה ונלמד לו המנות ההן כמו שהתבאר
 בתלמוד ואע"פ שהדינין לא התבארו והיא אחת מן המנות מאחר
 שנאמר שם סתם על הדינין. וידוע כי בכל עם ועם דינין מוסכמין
 אם מפי איש שמתפאר שהוא שליח השם אם מפי מלך או מפי
 שופט העם שהוא המורה בזה היא לכל בן נח שיעשה כפי הדינין
 החקוק בעמו כי הדין הוא לישוב העולם. ורבותינו ז"ל אמרו דינא
 דמלכותא דינא ובתוספתא נמצא מפורש בשם שמונה על ישראל
 לישב בתי דינין בעיירות שלהן כך מורה על בני נח לישב בתי דינין
 בעיירות שלהן ולפיכך ראוי לכל חסיד שבאומות שיתנהג במשאו ומתנו
 כפי הדינין המוסכמין בעמו. ועל דרך זה יתנהג הבא להתגייר
 עד אשר ינצח וקום להתגייר ודי לו שיזכה למנות שזכה בהם הצדיק
 נח ונמלט בלדקו הוא וציתו ובשבילו נתקיים העולם והרשעים עזרו
 פתאם ואינם כעבור סופה והוא שאומרו כעבור סופה ואין רעע זה
 דור המבול וצדיק יסוד עולם זה נח. לפיכך ראוי לכל אדם שיחזק
 בפרשת המבול וישמר מכל דבר רע שלא ישפוקו המים הזדוניים פן
 תקיר נפשו רעתה כהקיר ביר מיימה ותהומות חטאיו יכסוהו ויתן
 אל לבו להמלט מקצוף השם עליו ומוגער בו כדרך שאמר הנביא כי
 מי נת זאה לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי
 מקצוף עליך ומוגער בך. ובמה איפא יגלל האדם מוקצפו ומוגערתו
 בעשותו לו תיבה מעצי מעשי הטובים וכפר אותה צבית בכופר ענותו
 וקנים יעשה את התיבה כגד שלשה עולמות תחתיים שניים ושלישים
 יעשה בלמדו החכמות הלמודיות והעצמיות והאלהיות. כי זה מכוון
 במין האדם ובזכות האיש הזה נברא העולם ועמד. וכשם שהביא
 נח בתיבה ונלט בלדקתו שאר כל מיני בעלי חיים והביא עם מכל מאכל
 לזורך בעלי חיים ההם כן כל אשר בעולם השפל הזה נברא ועומד

בזכות האיש הזה כי הנמחים נמנחים לצורך צעלי חיים. וצעלי חיים
 לצורך האדם כי הוא המורכב האחרון הנך השלם ומציאות המין הזה
 להמנח צו השלם שאי אפשר בלעדיו אם כן הכל הוא לרגלו ולחזרתו
 כמו שאמרו ז"ל כל העולם לא נברא אלא לצוות זה וההולך בדרכי
 השם כזה מנח חן צעיני השם וכפי זכרו את השם יזכר לפניו לא
 שהקשת הנראית בענן מזכרת השם שאין שכה לפני כסא כבודו אבל
 הענין ההוא כמו שאמרו ז"ל את קשתי נתתי את קישותי דמות המוקש
 לי וזה כפי שבה במעשה מרכבה כמראה הקשת אשר יהיה בענן ציוס
 הגשם כן מראה הכונה סביב הוא מראה דמות כבוד י"י והיה בענני
 ענן על החומר הוא שנושא המים הצירונים ונראתה הקשת לזכור
 דרית עולם כי בנסתכל במעשיו הנפלאים הוא הזוכר אותו והנזכר
 לפניו. ואל זה רמז דוד באמרו במזמור הללו את י"י מן השמים כי
 מראש דברו עד חק נתן ולא יעבר רמז על שני עולמות העליונים
 רצה לומר כי בצחינתם יתאמת ומציאות השם הנצחי ונודעה ממשלתו
 בכל והוא המלל המבקש מהם שאמר הללו את י"י מן השמים ובמאמר
 מן השמים כלל מלאכים כי שם הם נמנחים כמו שאמר ראש הפילוסופים
 כי מספר המלאכים כמספר הגלגלים לפי שכל גלגל וגלגל יש לו מלאך
 שמיניע אותו. וחולי אל זה רמז באמרו הללוהו במרומים ואחר זה בא
 להודיע שאין ממשלה לאחד מהם גלגל או כובץ או מלאך רק מנח
 השם יתברך והוא שאמר הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאו והנמשך
 אל זה. והמנס בא שם על דרך הנסתר ההכרחי והמים אשר מעל
 השמים כפי מה שבה בחורה וצין המים אשר מעל לרקיע. ובשניהם
 בא מעל לא על ללמוד שאינם עליו ממש בפעל אבל בכה וכהל בכה
 השם ומאמרו כמו שאמרו ז"ל אלו נאמר צין המים אשר על לרקיע
 הייתי אומר על גופו של רקיע המים נתונים כשהוא אומר המים
 אשר מעל לרקיע הוי אומר המים העליונים נתונים במאמר. ועל שני
 העולמות אמר יהללו את שם י"י כי הוא נוח ונבראו ויעמידם לעד לעולם
 רצה בו כי הם המתמידים והנצחיים והם המודים כי הוא נוח ונבראו
 זהו מהללם הנחה. ואחר זה אמר הללו את י"י מן הארץ וגו'. וכלל
 העולם השפל במלת הארץ והזכיר אחר כן כל מיני המציאות השפל
 הארבע יסודות והקייטור העולם להוריד המים אשר מעל השמים
 והזכיר שג וברד לא מים ונטר להשלים הסוד אשר רמז במים אשר
 מעל השמים ואמר רוח סערה עושה דברו מפני שטבע האויר להשתנות
 תנועתו תמיד ואין תנועתו על דרך אחת כשאר כל היסודות אבל
 היא מתנועעת לכל הפאות בדבר השם ולפיכך התיחסה אליו באמרו
 ורוח אלהים מרחפת על פני המים והזכיר התנינים תחלה להעיד על
 הכונה האחרונה במציאות כלו שהוא רצון השם להמציא מציאות והכל
 טוב אם מנח בחינת הנמנח אבל עצמו ואם מנח בחינתה אבל אחר
 כי התנינים הגדולים הנזכרים גם כן במעשה בראשית בצריחה אשר
 שרצו המים באמרו ויברא אלהים את התנינים הגדולים וגו'. וכיוצא

גם משאר מיני בעלי חיים שהם גזונים מטרף בעלי חיים אחרים
 ואע"פ שהוא רע בבחינה חלל האחרים הנטרפים אמנם בבחינה חלל
 עצמו הוא טוב כי המציאות טוב כמו שאמרו וירא אלהים את כל
 אשר עשה והנה טוב מאד והוא מורה בהשגחה השם על הכל ולפי
 השגחתו בכל שהיא טובה ונאותה לפי שפע הטוב היוצא ממנו נאמר
 בו על דרך משל ישמה י"י במעשיו כי כן דרך העושה כשיאותו ויכוונו
 מעשיו וזה חללי רמז דוד ע"ה באמרו לויתן זה יצרת לשחק בו רוגה
 בו לשמה בו הראוי לו לשמוח והוא הפעל מכחו על דרך שאמר שלמה
 החכם משחקת לפניו בכל עת ואמר מנחמת בתבל ארצו רמז בו על גדל
 השפע היוצא מאתו להמציא כל מה שאיפשר ליסודות כפי הטבע הנמצא
 להם ובתכלית הגדול והחזק והאמין.

ואל זה הענין רמזו בבראשית רבה ולפי גדלם וממשלתם הזכיר
 אותם בפרט עם היסודות ואחר שהזכיר היסודות הזכיר מיני המורכבים
 מהם והם ההרים והגבעות שהם מציאות הדומים שהוא המורכב תחלה
 ואחריו הזכיר הצומח והתי המרגיש והחי המדבר הוא האדם שהוא
 הנכבד מהם אחר שזידו לבחור הדרך הטובה ולדעת האמתות ולפי
 שהנחירה זידו ראוי לו הגמול כפי בחירתו והנכבד שבה המין העם
 הזה אשר בחר לו השם לנחלה ונתן לו תורתו התמימה להדריכו דרך
 ישרה ולזכותו. ועל כן ראוי להודות על חלקו הטוב לא שיתרעם עליו
 מפני שבחר הרע לרצונו כי אין תלונתו רק על עצמו. ואל זה רמז
 החכם באמרו אולת אדם תסלף דרכו ועל י"י יצאף לבו וחלו היה
 רוגה היה בחר הטוב ומתדמה למלאכים ואחר שמין האדם נבחר
 למעלה הזאת ראוי לו להודות עליה. ועל דרך זה בא המזמור כלו
 להודות ולהכיר שהשם ברא לכבודו הגבוהים והשפלים והוא מושל בכל
 ורוגה במין האדם מכל הדברים השפלים ובחר עמו מזה המין והרים
 קרנו בתורה והוא שאמר וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו והכונה
 בו לחסידיו ולכן ראוי להם להודות לבחירתו גם. והוא שאמר תהלה
 לכל חסידיו כדרך שאמר תהלתו בקהל חסידים וזה לפי בחירתו גם
 כפי אשר בחר שבע לוי להיות עבדתם לו. וכפי מה שקדם בא בסוף
 המזמור יהללו את שם י"י כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים
 רגה לומר ראוי על כל אדם שיהלל השם על כל המציאות שכל הממשלות
 תחת ממשלתו ואין העליון מהם מושל בעצמו ולא השפל מהם שאינו
 מאתו והנרך ולכן ראוי להודות ולהלל לו על כל אשר בארץ ובשמים
 ואחר זה הזכיר ענין אחר ואמר וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו
 לבני ישראל עם קרובו הללויה. רגה לומר שעל זה באמת ראוי לעם
 הזה להודות השם ולהזכיר הטוב השלם באשר הוא הנבחר והקרוב
 אליו במין הנכבד מכל מיני העולם השפל ועל כן ראוי לו לשמוח בחלקו.
 וזאת הערה טובה במזמור הזה שבה להעיר האדם לבחון המציאות
 כלו ולהתבונן בו. ודוד ע"ה העיר בו בלשונו הנח על עיניו רבים
 אזכיר מהם חיושה שהם אבות לכולם. הראשון והוא עקר לקודיע כי

בבחינת המציאות יתאמתו מציאות השם ואחדותו ונחיתו ונמשלתו בכל. השני להודיע שיש שם שלשה עולמות. השלישי להודיע כי חומר העולם השפל למטה צמעת מחומר העולם הגבוה. הרביעי שמין האדם כמר מדלי אלל המציאות כלו וזה דבר מועיל מאד להרחיק מנכח החושבים כי הוא המכוון בכלל המציאות ואין זה אמת אבל הוא המכוון במציאות העולם השפל והפונה בו בשלם ומימין הקוף עד שאמרו ז"ל עליו כל העולם לא נברא אלא בשביל זה ואמר החכם ונדיק יסוד עולם וזה ענין חמישי נרמז באמרו וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה.

פרשת לך לך.

צתחלך בתוש צדיק אשרי בניו אחריו.

לשון מותהך בא בכתוב הזה ובשאר כתובים על המכוון הליכותיו ושם ארחותיו נגד השם לא יטה ימין ושמאל והוא שלמות הצדיק ותמונו כי כל עת שהצדיק נועה לצדקו אל הימין והוא שבאמר עליו צדיק הרבה אופשר לקראו חסיד לא תמים או צדיק וכאשר ילך בדרך הממוצעת יקרא צדיק תמים ומתהלך את השם כי כן מצאנו על סיחידים צדורותיו אמר ויתהלך חנוך את האלמים, את האלמים הההלך נח. והוא שהוסף המתרגם בדלתא ד"י וכאשר נקשר בו לפני תרגם ארי פלח והכונה בכלם שיכוין כל דרכיו נגד השם ועל דרך הזה הלכו האבות כמו שבאר מאמונתם ומועשיהם וכאשר התפרסם באברהם אבינו כי כל מדה חשובה ששיגה האדם התיחסה אליו בספור התורה. תהלה יחס לו המדה הצריכה מראש לשלמות האדם והיא הרחקה חברה הרעים והפחותים לפי שהאדם נמשך אחר מדות רעיו ואפילו הוא מוטבע במדות הטובות ולפיכך כל מנקה שלמות צריך שיעצוב עצמה גמורה כל בעל מדה רעה או בעל חמונה פחותה רחוק או קרוב אב או אם או את עד שיעצוב לפי הצורך הגדול הזה ארצו ומשפחתו וזית אביו וכל מה שסם קרוביו ומיודעיו צריך להתרחק מהם יותר כי האדם נמשך בטבעו לקרוביו והשלמות נמנע מאדם בחברתם והוא שפתח ואמר באברהם לך לך מארצך ומאולדתך ומצית אביך והכונה בזה שילמד מה שראוי ללמוד ויכית הראוי שלא ללמוד וטוב שיגור האדם בארץ נכרים וישפל בגרותו לפני אחרים לתועלתו מאשר ישקט על שמריו ויתנשא על חבריו לנזקו בדרך שאמרו ז"ל הוא צב לאריות ואל תהו ראש לשועלים רצו בו שצב ארי ארי וראש שועל שועל וטוב להיות ארי מסיית שועל ולפי הענין הזה אמר החכם הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ושזירתו הוא חלישות שכלו והתספקות מדותיו הטובות

הטובות ואל זה הענין גדול התועלת כיון דוד ע"ה צפתחו ספרו הקדוש
 באשרי האיש אשר לא הלך בעצת להורות כי השלמות היא צהרתיק
 חזרת הרעים לא זולת זה והוא המכוון בתחלת הספור על אברהם
 אבינו להורות כי לא ילם תלמוד האדם זולת זה ואחר שילמד מאחרים
 הראוי לו צריך שילמד אחרים כמו שהזכיר אחר כן ואת הנפש אשר
 עשו בחרן ואמר ויקרא שם צשם י"י והקריאה היא היתה דרישת
 יחוד השם צרבים. ומדת הלמוד הוא מדרבי השם צהציתו בחסדו
 הגדול לצרואיו כי הטבת הלמוד גדולה מכל הטבת כי זה נותן נורה
 לנפש האדם ואז תצא הנפש מבח למעשה והוא שאמר אשר עשו בחרן
 והיא גם כן מדה חשובה לפי הדעות המפורסמות כמו שאמר החכם
 מונע בר יקצוהו לאום וברכה לראש משביר. רצה לומר שזה דעת
 מפורסם ללמד אחרים ואף כי יתגנה המלמד חזל קצת השומעים
 ויקללוהו על זה אין ראוי לשלם ההוא שיסתק מאחר שימנה אחד
 מהם תועלת בצדו ויבדכסו וכי האחד הוא המצרכו ליתרון הכרתו
 וחשיבותו נחשב לפני השם מנד הגמול לרבים והרבים המקללים אותו
 לנעיט הכרתם ולפחיתותם נחשבים ליחוד ואל זה רמז באמרו ואברהם
 וצרכיך ומקללך אחרי. ולקח צרכה לשון רבים ונקללה לשון יחיד
 ואם הוא ידוע כי הם הרבים והכל צא להעיר השלם ללמד ולהשלים
 אחרים ולהסיריהו שלא יתשל מזה בהתגנותו חזל רב בני דורו בזה
 ואל זה כיון החכם באמרו ולמוכיחים ינעם ועליהם תצא צרכת טוב
 ואל זה הענין בעצמו אמר ישעיה הנביא אל תיראו חרפת אנוש
 ומגדפותם אל תחתו ובצר הקדים לו ואמר הביטו אל אברהם אבינו
 לפי שהוא החל לקרא בני אדם כדי למשכס לעבודת השם ולשחררם
 מעבדה אלהים אחרים בעבודתו. ושלמות האדם יושג בשתי המדות
 הנזכרות הלמידה והלמוד ולפיכך התיחסו תחלה בספור הכתוב לאדון
 השלם ואחר כן התיחסה אליו מדת החריצות לפי שגנאי גדול הוא
 לשלם כשיתשל לקנות די ספקו לחם לאכול ובגד ללבוש עד שיצטרך
 לצדיות חזל ראוי לו שיטרח להשיג ספוקו ואם ירחיק כדור והוא
 שצא בספור ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה חונם רב העמל
 ויתרון הטורח וההמיה לכסף ומגונה מואד כי כל יתרון מגונה חזל
 השלם והוא שנאמר כי בצד הרעב בארץ ולמד לך שהצורך הגדול הביאו
 לזה. ואחר כך צא הספור על דברי אשתו ואע"פ שהספור ההוא הי'
 זר וקשה על ארון כמוהו חונם למדנו מוננו מדה חשובה מאד בעניני
 האדם ובעסקיו והוא לבחור צרע כדי לצרוח מרע מוננו ולפיכך אחר
 שידע השלם בכח נבואתו שלא יקרב אליה אדם אע"פ שהיה לו גנאי
 שהלקח אשתו מאתו בזה כדי לצרוח מהרעב הכבד והוא שאמר
 למען ייטב לי בצעורך וזוה אותה לשנות בצרייה כדי שלא יהרג והוא
 שאמר וחיתה נפשי בגלגל. ואחר זה ספר שהיו און ובקר ואוכלים
 ללוט ההולך את אברהם להודיע שהליכתו את אברהם גרמה לו זה ויחס
 לו בזה מדה מן המדות החשובות. והוא שראוי לעשיר להעשיר הדבקים
 אליו

אליו והוא שאמר וגם ללוט הסולך את הצרם היה צאן וזקן ואהלים.
 ואחר כן ספר דברי הריב שנפל בין רועיו ובין רועי מקנה לוט והוא
 השלם לטוב לטוב רדף השלום. והוא שאמר אל נא תהי מריבה ביני
 וביניך ובין רועי ובין רועיך ואמר הלא כל הארץ לפניך הורה כי
 אע"פ שטוב שבת אחים גה יחד אחר שיפול הריב ביניהם הטוב הוא
 שיפרד איש מעל אחיו והוא שאמר השלם הפרד נא מעלי ואמרו אם
 השמאל ואמינה הורה מדה חשובה שלא יקפיד איש בטובת אחרים
 אחר שיספיק לו הנשאר לחלקו והוא שאמר לו לזרור הנוה הטוב לא
 כמות הרעים המקפידים בטובת אחרים ומקנאים עליה.

עוד למדנו מדה חשובה מן הספור הזה שלא להתגאות על אחר
 על טובה שצאה לו מומנו שהרי השלם לא התגאה על לוט בשביל
 שהצדק בגללו וכל הטוב שהשיג השיג לרגלו ולא הזכיר לו מזה דבר
 ואע"פ שהיו מעררים אותו אנשי ביתו. ואחר כן ספר מלחמת המלכים
 בעצור דבר לוט אשר נשבה מתוך המלחמה ההיא ושם התיחסו לו
 חמש מדות טובות האחת מדת הרחמים כי נכנרו רחמיו כאשר שמע
 כי נשבה אחיו. השנית מדת הגבורה כי התגבר בילדי ביתו על ארבעה
 מלכים. השלישית מדת ההסתפקות באמרו אם מוחט ועד שרוך נעל
 וגו' כי אע"פ שאמר צעת הארץ למען ייטב לי בעצורך אחר שהיה לו
 די ספקו הסתפק באשר השיג ואמרו ולא תאמר אני העשרתי את
 הצרם היה לטוב טבעו מפני שהמזון ההוא הוא ממון שבויים ואע"פ
 שזכה בו מן הדין שהרי ענר אשכול וממרה לקחו חלקם ועם כל זה
 הראה טוב מדת החמלה על קשה יום. הרביעית מדת שמירת הצדק
 לכל צעלי צדק בין בני צדק בין שאינם בני צדק לפי שראוי לאדם
 לקנות לו חברים להיוהם לו עזר לעת צר והוא שהזכיר צעלי צדק
 הצרם. החמישית מדת ההודאה לשם וההכרה שהכל מאתו והוא שנתן
 מעשר לכהן אל עליון וזה מסעיפי מדת הנדיבות והוא המדה שהעידה
 הקבלה שהיתה לו צדקות ביתו פתוח לעוזרים ושבים וספור שלשה אנשים
 שראה ורץ לקראתם אחת זה וספור מרונתו והשתחוייתו לקרוא אותם
 לסעוד לבס הורה כי מדרכי הנדיב לפגור בקרואיו בכל מיני פצירה
 ואמרו ואקחה פת לחם הורה על מדה חשובה שהיה אומר מעט ועשה
 הרבה וזה סעיף מדרכי הדינות. ואמרו מהרי שלש סאין קמח סלת
 וגו'. הורה לחקן פת נקיה מפני האורחין הנכבדים מספיק לכל בני
 הבית כי אין ספק שלש סאין לא היה צריך להם וזה מדה טובה
 להרחיק קנאה בסעודה שהרי סאה אחת מספיק לכמה אנשים ועומר
 מספיק לשנים ושלשה שהיא עשירית האיפה ואיפה שלש סאין כמו
 שנודע מן התרגום ואע"פ שאין ראיה לדבר סמך יש לו מן הפסוק
 הזה כי דרך הוא ללוט במדה הידועה וכאלו אמר מהרי איפת קמח
 סלת ואמרו ואנכי עפר ואפר מורה על מדה ענוה ושפלות רוח.
 וספור דבר שרה על הגר בענותה אותה ובשלחו אותה לדבריה ואת
 צנה הורה על מדת שלום הבית כמו שזו עליו ז"ל. וספור עשותו

משה גדול זיוס הגמל את יצחק הורה על מדת השמחה שהיא טובה
 צעתה וספור צאו לספור לשרה ולצכותה וקנותו לה אחזת קבר בכסף
 מלא הורה על מדה גמילות חסדים ושישמר אדם צרית את המתים
 כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. ואמרו עובר לסוחר
 הורה על משא ומתן שראוי שיהא זנחת רוח וצאמונה עם הצריות
 והוסיפו לקחת קטורה לאשה הורה על חזון קיום מין האדם כדי
 לקיים צלם ודמות והוא שאמרו ז"ל כל מי שאינו עוסק בצפריה ורביה
 כאלו מומעט את הדמות שנאמר כי צללם אלהים וגו'. ולא כדעת
 הנוצרים שהם מיוחדים קצת בנייהם ללכת ערירים למות כאלו הם
 שונא מין האדם והוא אוהב אותו מכל המינין השפלים ולזה בא
 הספור עליו זכה שהוא היה האוהב הראשון שייחד שמו והודיעו צעולם
 כפי מה שבא הספור עליו בקראו צמס י"י ובהעלותו בנו יחידו אשר
 אהב ולאהבת השם שגא את בנו יחידו שגאת מות זאת היתה מדה
 שלא נמצאת לאחר כמוהו והוא מורה על תכלית שלמות טבעו.

ואחר שהוא היה השלם במעלות שכליות וצמעות מדות
 והוא היה המתהלך לפניו מהו שאמר התהלך לפני והיה תמים אין
 ספק שהכונה היתה על זרעו להיות גוי קדוש ושלם מצורף אל זה
 כי אע"פ שהיה שלם בצחינת עצמו אונס בצחינת זרעו לא היה שלם
 בזמן ההוא כי כל זמן שהבנים חסרים אין האב שלם כי ושיגהו
 החסרון ההוא לפי דבקותם לו כמו שבא ביהושע הכהן הגדול לפי
 חסרון בניו ויהושע היה לבוש בגדים גואים כפי שהתבאר בפרשת
 בהעלותך. וכן אברהם נמצא חסר בצחינת ישמעאל בנו כמו שהוכיח
 סופו שהיה רובה קשת ואין זה המכוון בו ולפי שהיה רצון השם להוציא
 מחלציו גוי קדוש מכל העמים כמו שאמר שם ומלכים מושך יצאו והצריקים
 והחכמים הם הם המלכים באמת כמו שאמר שם ממלכת כהנים וגוי
 קדוש וידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו לבקש היתרונות שהם
 סבת כל חסרון האדם והם המעצרים הכונה במציאות האדם כמו
 שאמר החכם אשר עשה האלהים את האדם ישר והיה בקשו חשבונה
 רבים. הורה שהוא יוצא מן היושר ומועת דרכו בבקשו חשבון רב
 בעיניו שאינו רק דמיון גמור ללא תועלת אבל הוא לבקש חשבון רב
 ולהרחיק הענין הזה היה רצון השם והגדיל חסדו לתת אות צרית
 בצערם לפי שטבע הכלי ההוא מוכן מכל שאר איברי האדם להשיחו
 צמותות המוגנות לפיכך בא האות למוח הערלה כדי להצביר האדם
 תחלה בפעל הכלי ההוא שיעציר מפעולתו מה שאין צה צורך ואע"פ
 שימצא בו הנאה ויטעור בעזיבתו כדרך שהעציר מהכלי ההוא עצמו
 מה שאין בו צורך להשלים כונת פעולתו ואע"פ שהיתה ההנאה יותר
 אלו נשאר שם כמו שנראה מדבריהם ז"ל שכל הנצעת לערל קשה לפרוש
 הימנו. וזוה היתה כונת המנוה לחסר התאוה לא לבטל פעל הכלי
 ההוא שהרי לכרות העור החופה הצער שהוא מילת הצער באה המנוה
 לא לכרות הצער בעצמו שהיה נשחת בו הכלי כי זה אסרה התורה

אף בשאר בעלי חיים כמו שגא ובארצכם לא תעשו כי לא יחפץ השם
 בהשחתת העולם. אבל הכונה בכל המעשים לעזוב הקצות וללכת באמצע
 והסולך על הדרך הזה הוא השלם התמים רציני לומר תמים צורה לא
 תמים גוף וכן כחוב תמימי דרך הסולכים בתורת י"י והסולך בדרך זה
 הוא ראוי להוליד בנים כרי לגדלם בעבודת השם שהוא המכוון בעולם
 השפל הזה וזהו שסמך לו ואמר ואחנה בריתי זיני וזיניך וארצה אותך
 במאד מאד וכן בכל מקום בפרשה כשהזכיר הצרית הזכיר זרעו כי
 הכונה במאד היא היתה על זרעו שיכוין לעזוב המותרות. והוא שאמר
 וגמלתם את גשר ערלתכם והיה לאות ברית זיני וזיניכם כי עיקר
 המאד הוא להיות לאות ולסימן כדי שיכרת ויסיר שאר הערלות ערלת
 און וערלת שפתים וערלת לב כמו שאמר ומלתם את ערלת לבבכם
 הכל להשיג שלמות המדות הקודם לשלמות השכל והמסבב אותו ושלמות
 שכל האדם היא עבודת השם ודעתו שהוא האלהים לבדו. ועל זה סובבת
 התורה ולפי שהצדית קודם לתורה קדימת זמן וקדימת סבה שהרי
 הוא סבת קיום התורה אמרו ז"ל שצריך להקדים ברית לתורה כי
 עיקר הכונה במאד ההיא הוא שימול האב את בנו לקבל עליו ברית
 השם להיות לו לאלהים ולהכניסו בצרית ההוא כמו שגא והקיימותי את
 בריתי זיני וזיניך ובין זרעך אחריו לדורותם לצרית עולם להיות לך
 לאלהים ולזרעך אחריו והוא שהצריכו ז"ל לברך אחר המילה גם כן
 ולומר להכניסו בצריתו של אברהם אבינו כי הכנסתו בצרית היא מאד
 בעממה והיא הכוונה. ולפיכך כשאין האב שם ראוי שהמשתדל במאד
 ההיא והוא הסנדקנס יצרך הצרכה ההיא שהרי הוא במקום האב או
 במקום צ"ד שהם זקוקים למאד זאת ולכונת המאד הגנושכת אליה
 והוא הטעם בעממו שהצריכו להזכיר בצרכת מילת גרים ועבדים דם
 ברית ולהסדיל בין הקדש ובין החול והאומה המתדמה בנו ובתורתנו
 כשהם מטבילים ומשעמדים מכניסים המשועמד בצרית אמונתם אבל
 המה המירו אות טוב ברע כי האות שלהם אינו אלא לשעתו והאות
 שלנו הוא בעצם הגוף ועומד מתמיד בו ולפיכך היה סבת השלמות
 לזרע אברהם אבינו והוא שהשלים אותו בלמוד בנים לשמור דרך י"י
 כמו שאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו
 דרך י"י לעשות צדקה ומשפט למען הביא י"י על אברהם את אשר
 דבר עליו ואשר דבר עליו הוא מה שאמר ומלכים ממך יצאו והם הם
 שראוי לאשר אותם בהתהלכם צדרכי האב אחריו כמו שאמר ומתהלך
 בתמו צדיק אשרי בניו אחריו. רוצה לומר אחריו בכל צד והוא אחר
 שילך האב בדרך כל הארץ הם הסולכים בתורת י"י לרדוף דרכי אביהם
 ואז הם מאשרים אחריו ויחסו אליו בשלמות כמו שאמר הנביא ואתם
 ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אביני לפי שיעקב הלך
 בדרך האבות הוא וכל זרעו באות הצרית אשר כרת להם והוא שימול
 כל זכר בשם ערלתו ודי אות ברית בזכרים לפי שהקיצה היא לעזר
 הזכר ואל אישה תשוקתה והוא יושל בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו
 ולעשות

ולעשות מעשה על פיו והיותה על הדרך הזה הוא גם כן סבה שהיא פטורה מכל מזה עשה שהזמן גרמא כי אלו היתה טרודה לעשות המצות צומן היה הצעל בלא עזר בזמנים ההם והיתה קטטה נופלת צנייהם ותסור הממשלה המכוונת שהיא לתועלתו ולתועלתה ולפי הטעם הזה הספיק האות ההוא בזכרים והאות ההוא כולל טובות הרבה כי הוא מועיל תועלת כללי לכל האומה להתקרב יחד הזרע כלו ולהעזר זה בזה ושלא להתערב בשאר האומות כמו שהתערבו הם ולא נודעה זאת מזה עד שאין צנייהם קירוב טבעי והוא סבת מלחמתם עד השמד והשם בחסדו הגדול השחיר הקירוב בננו ושם האבות נקרא בנו ואע"פ שעוננו הדיחו אותנו מקצה השמים עד קצה השמים וכל העמים שאנו מפוזרים בחוכם נקשו להכחידנו מגוי עד שלא יזכר שם ישראל עוד עם כל זה אנחנו נקראים בשם יעקב בסבת האות הנחן לאבות. וזה ברכה חשובה צעם כמו שאמר יעקב אבינו ויקרא בזה שמי ושם אבותי נמצא שאת הצרית תועלת כללית והוא גם כן סיבת תועלת הסגולות כי הוא אות וסימן לדעת השם ולקבלו לאלוה וליחדו והוא המכוון בכלל התורה והאות גם כן סימן לקיום המין בלקיחת האשה דרך יראת שמים ודרך זהירות והוא המכוון בחפה והוא ג"כ סבה למנוע היתרונות בכל המעשים והוא המכוון במעשים טובים ולפיכך נזו רבותינו ז"ל לומר בשם שהכנסתיו לצרית כן אכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

פרשת וירא.

גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו.

לפי שהכונה בחדש היה בשני שלמויות והם שלמות המדות ושלמות השכל ועיר פרא אדם יולד והוא צריך למלמד ומורה ראה השם הנורא להיות הצנים נודעים אלל האבות והאבות אלל הצנים בלוקחו הנשים וביחד אותם לצעלים כדי שישתדלו האבות ויערתו כפי הטבע בלמוד צניהם וכדי שיקבלו הצנים מוסר האבות גם כן כפי הטבע וכפי צורך הענין הגדול הזה העיר החכם האם והבן ברב פרשיות משלי בשבחו שני שלמויות אלה וקרא משיג שלמות השכל חכם ומשיג שלמות המדות צדיק. ואע"פ שבקצת מקומות הוגיא שם צדיק על החכם השלם. ואל הענין הטוב הנזכר כיון בפסוק אחד שכתב כנגד זה בגנות הכסילות והבגלה שהיא הרשע והאמר יוליד כסיל למוגה לו ולא ישמח אבי נבל כי בשני פסוקים אלה דבר כנגד הכסילות והבגלה שהיא הרשע. וארבעה צנים שדברה תורה גם כן כנגד שנים מהם טובים והם החכם והחס והוא שקרא הצדיק והחכם. ושנים מהם רעים האחד שאינו יודע לשאול והוא שקרא כסיל והשני רשע והוא שקרא נבל.

וְצֹרֶךְ הָיָה לְהַזְכִּיר אֲרֻבְעָתָם כִּי כֵן יֵצְאוּ הַצְּנִיִּים כָּל דוֹר וְדוֹר וְהָאֵל
הַטּוֹב הַשֵּׁלֶם וְשֶׁתְּדַל בְּלִמּוֹד צְנִי וְיִטְרַח טְרַח רַב לְהַדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ שְׁלֹמֹתוֹ
עַד שֶׁצְנִי יִלְמְדוּ צְנִיָּהֶם אַחֲרָיו דוֹר אַחֵר דוֹר בְּדֶרֶךְ שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם
לְעוֹלָם וְהָיָה לְגוֹי וְנִזְכְּרוּ בּוֹ שָׂרָר הַגּוֹיִם בְּלִמְדָם מִמֶּנּוּ וּמִצְנִי וְהַזְכֵּרָה
הַיְהִיָּה הָיָה צְרֻכָה י"י אֲשֶׁר לֹא יוֹסִיף עֲלֵינוּ עֲמָה וְהָיָה הַשְּׁפַע הַשּׁוֹפֵעַ
מֵאִתּוֹ וְהָיָה הַזְכֵּרָה לְשְׁלִימוֹת הַגְּדוֹל הַזֶּה הוּא שִׁיגִיל וְיִשְׁמַח שְׂמֵחַת עוֹלָם
לְפִי שֶׁמֶשֶׁךְ מִשְׁפַּע כְּבוֹד הַשֵּׁם עַד שֶׁשְׁפַע מִמֶּנּוּ לְאַחֲרִים וְהוּא אֹת וּמוֹפֵת
עַל מַלְאוֹ וְשְׁלֹמֹתוֹ. אֲבָל הַחֶסֶד אִו הַצְּדִיק אֲבִי הַגְּבֻל אִו יוֹצֵר הַכֶּסֶל
יִרְאֶה כִּי הַשְּׁפַע אֲשֶׁר מִשְׁךְ לֹא הִשִּׁיג שְׁלֹמֹת אַחֵר שֶׁלֹּא יִשְׁפַע מִמֶּנּוּ
וְלִכֵּן לֹא יִשְׂמַח.

וְזֶה הָעֵינִין הוּא לְפִי שֶׁהַשְּׁפַע יֵצֵא עַל מַעְלוֹת רַבּוֹת פְּעֻמִּים בֹּא
בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יִרְאֶה הַשְּׁפַע בְּזוֹלְתוֹ וּפְעֻמִּים יַעֲלֶם צְנִיִּים וְיִרְאֶה צְנִיִּים בְּנִיִּים
קְרוֹצִים אֲלָיו אִו רְחוּקִים מִמֶּנּוּ וּפְעֻמִּים יִרְאֶה צְנִיִּים וְיַעֲלֶם צְנִיִּים בְּנִיִּים
קְרוֹצִים אֲלָיו אִו רְחוּקִים וּפְעֻמִּים יִרְאֶה צְנִיִּים וּצְנִיִּים בְּנִיִּים לְעוֹלָם לְפִי
רְצוֹן הַשְּׁפַע הַהוּא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִשִּׁיג אֲבִינוּ הַשֵּׁלֶם אֲצִרְהֶם עַד שִׁירְאֵה הוֹדוּ
עֲלֵינוּ הַיּוֹם גַּם שָׂרָר הַאֲוֹמוֹת יוֹצֵאִים בְּעַקְבֻּיָּהֶם וְצַעֲלֵי הַרְחֹת מִתְּפֹאֲרִים
בְּשִׁמְרֵת דְּרָכָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ וְאַצְרְהֶם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גְדוֹל וְעֵצוֹם
וְנִזְכְּרוּ בּוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ. וְאִמְרוּ גוֹי גְדוֹל רוֹנֵה בּוֹ רַב וְנִכְבָּד וְאַחֵר
זֶה בָּאֵר הַמֵּלֶאכֶךְ הַסִּבֵּה וְאִמְרָה צַסֵּם שׁוֹלְחוֹ כִּי יִדְעֹתָיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא
אֵת צְנִי וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דֶרֶךְ י"י לַעֲשׂוֹת נְדָקָה וּמִשְׁפַּע לְמַעַן
הַיְהִיָּה י"י עַל אֲצִרְהֶם אֵת אֲשֶׁר דָּבַר עֲלָיו. וּמִנְחָנוּ בְּתַרְגוּם כִּי יִדְעֹתָיו
שְׁתֵּי נֹסַחֲאוֹת הָאֵחָת אֲרִי יִדְעֹתָיו וְהַשְּׁנִיָּת אֲרִי גְלִי קְדָמִי. וְשְׁתֵּי
הַנֹּסַחֲאוֹת גְּאוֹתוֹת לוֹ כְּפִי הָעֵינִין כִּי הַתַּרְגוּם אֲרִי גְלִי קְדָמִי לִקַּח כִּי
יִדְעֹתָיו בְּעֵינֵי שָׂרָר יִדְעוֹת הַנִּחְמָרוֹת עֲלָיו יִתְבַרַךְ בְּרֹב הַמִּקּוּמוֹת.
וְהַמִּתְרַגֵּם אֲרִי יִדְעֹתָיו וְהוּא הַנִּכּוֹן לְפִי מַלְת לְמַעַן הַקְּסוּרָה בּוֹ לִקְחוֹ
בְּעֵינֵי יִדְעֹתָיו צַסֵּם וְהוּא כְּעֵינֵי צַטְרָם אֲלֶרֶךְ בְּצִטָּן יִדְעֹתָיו. וְיֵשׁ מִן
הַמִּפְרָשִׁים שֶׁפָּרְשׁוּ אֹתָם בְּעֵינֵי כְבוֹד וְגְדוּלָה וְכֵן אִמְרָה הַמִּתְרַגֵּם רִבִּיתִךְ
צַסֵּם. אֲמַנֵּם הַרְגוֹן צַהֵם יִדְעוֹת מִיּוֹחַדָּת לְפִי הַרְאוֹת שְׁפַע כְּבוֹדוֹ עַל
כֹּל אֶחָד מֵהֶם כֹּאֲלוֹ אִין שֶׁם אֲמוֹנְעֵי וְהוּא כֹּאֲלוֹ אִמְרָה בְּחֵרְתִּיךְ מִכֵּל
בְּנֵי הָאָדָם לְהַנְבִּיחַ לֶהֱם אִו לְלַמֵּד אֹתָם כְּדֶרֶךְ שֶׁאִמְרָה נְבִיחַ לְגוֹיִם נִתְחַיֵּךְ
וְכֵן רָנָה בְּאִמְרוֹ כִּי יִדְעֹתָיו כִּי בָּרַר הוֹצִיָּאוֹ מֵאֲרָצוֹ וּמוֹצִיָּת אֲבָיו לִקְרָא
בְּשֵׁמוֹ וּלְפָרְסֵם אֲמוֹנֵת יַחֲדוֹ וּמוֹשְׁלָתוֹ כָּל וְהַכּוֹנֵה בְּאִמְרוֹ כִּי יִדְעֹתָיו
כִּי בְּחֵרְתִּי בּוֹ בְּחִירָה שְׁלֹמָה בְּמַלּוֹא הַשְּׁפַע וְהוּא סִבֵּה שֶׁגָּזַר מַנּוֹת עַל
צְנִי וְעַל בֵּיתוֹ אַחֲרָיו רָנָה לְמוֹר שְׁנֵה כֹּל יוֹצֵאֵי יִרְכּוּ הַבְּאִים אַחֲרָיו
בְּדֶרֶךְ שִׁשְׁמְרוּ דֶרֶךְ י"י וְהוּא שְׁנֵה אֹתָם לַעֲשׂוֹת נְדָקָה וּמִשְׁפַּע. וְנֶאֱמַר
שְׁדֶרֶךְ י"י יִאֲמַר עַל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהֵם הַמַּדּוֹת הַמִּמּוֹנְעוֹת וְיִקְרָאוּ
דֶרֶךְ י"י אִו דְּרָכֵי י"י לְשֵׁנֵי טַעֲמִים הָאֶחָד לְפִי שֶׁהֵם הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּלְכוּ בָּהּ
אֲלָיו כִּי הֵם הַקּוֹדְמִים אִמְרָה וְהוֹדַעַת לֶהֱם אֵת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ.
וְאִמְרָה כִּי יִשְׂרָיִם דְּרָכֵי י"י וְנִדְיָקִים יִלְכוּ בָּהּ. וְהַשְּׁנִי לְפִי שֶׁמִּנְדַּף הַפְּעוּלוֹת
הַבְּאוֹת מֵאִתּוֹ יִתְבַרַךְ הֵם נִבְחָרִים כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ ז"ל צְבִיאֹר וְהַלְכַת
בְּדְרָכָיו

דרכיו מה הוא רחום אף אתה היה רחום וכו' ואמר הנביא כי אם
 בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני י"י עשה חסד משפט
 ודקה בארץ כי באלה חפנתי נאם י"י. ורצה באמרו כי באלה חפנתי
 שחפנו ורצונו דרכים אלו שיעשו מאתו אלינו ומאתנו זה את זה והראוי
 להסתכל הוא ההולך הבא אליו. ומה שאמר וידוע אותי כי הידיעה
 היא תבא מזד ידיעה פעולותיו שהם דרכיו כמו שאמר משה רבינו
 הודיעני נא את דרכיך ואדעך. והנביא ירמיה אמר זה צפירוש כי
 ההליכה דרכיו היא הידיעה והיא השלמות אשר כנה בטוב אמר
 חניך הלא אכל ושתה ועשה משפט ודקה אז טוב לו דן דין עני ואציון
 אז טוב לו הלא היא הדעת אותי נאם י"י. וזה הכלל כי שלמות האדם
 הוא כפי הדמותו לעלוניו ובזה יראה בו השפע העליוני כפי השגת
 האדם ושמרו הדרך ההיא. והוא שאמר ושמרו דרך ולשון שמירת דרך
 בא הנה בדרך הבא לשמור את דרך עץ החיים כי הכרובים נחונים
 על השגחה בהליכה ההיא לא על מניעתה חלילה חלילה שהיתה
 הכונה למנוע האדם ללכת בדרך ההיא אבל לכיון אליה ולהשגיח בה
 כמו שאמרה התורה ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת כל
 הפרשה ואמר בסוף הפרשה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך.
 והכרובים הם השומרים והמשגיחים על ההליכה ההיא וכן אמר החכם
 על החכמה ואשרי דרכיה ישמרו ושומרי דרך החכמה הם שומרי דרך
 עץ החיים והכרובים הם השומרים באור להט החרב והוא שאמר ואת
 להט החרב ולא אמר ואת החרב הלוהטת. וכבר רמז הרב המורה
 על ענין הלהט בהזכירו מועלת השלמים וכבר רמזו ז"ל על הכרובים
 שהם נמשכים לאדם אמרו בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך ומלאך
 לכרוב. ועל דרך הזה יבאו החלומות הזדקין והנבואה. ולפיכך יתנבא
 הנביא ויחלם החולם גם כן על הרוב על עניניו וכפי מדותיו כי החכם
 יראה בחלומו עניני חכמותו והזדקין עניני זדקו והנדיב עניני נדיבותו
 וכן יושך הענין כמו בזמרה. הלא תראה שאברהם אבינו כפי טבע
 נדיבותו המפורסמת היה יושב פתח האהל כחוס היום שהיה עת השינה
 לשאר בני אדם עלפי שהיה מדומה כי הזמן הוא עת ראויה שינותו בה
 העוברים דרכים נתן לבו לשבת פתח האהל לקרא העוברים ולהאכילם
 עגות וחלב וחמאה וכן הזקן. וכפי טבע זדקו וחמלתו על העוברים
 היה מתפלל לפני השם על ענין אנשי סדום אולי יש שם חמשים זדקיים
 וכן יושך ענין הנביאים כפי מדותיהם ועניניהם או עניני אנשים
 שמחשבתם עליהם כמו שאמר דניאל רעיוןך על משכבך סליקו כי הכח
 המדומה פעולתו היא בענינים אלה ויש לו מבא נבואה והוא שכנו
 אותו בשם מלאך כי כל בח נתחנן מאת השם היו קורין אותו מלאך.
 ולפי שידוע שהשני כרובים אינם שוים במעלה חלקו שמותם. אמנם
 התורה קראה אותם כרובים שהוא שם המורה על גורת אדם קטן
 כי כן יקראו הנער הקטן רביא וכן קראו החכם ילד מסכן וחכם.
 ולהעיר עליהם היתה גורת הכרובים על ארון העדות ומשה רבינו היה

שומע הקול מדבר אליו מזין שני הכרוזים אשר פניהם איש אל אחיו כמו שאמר וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת מזין שני הכרוזים וכבר קדם לו ודברתי אתך מעל הכפרת מזין שני הכרוזים. ולפי מה שכתב הרב המורה שנזואת משה רבינו לא היה לה מזבא לכת המדמה ולפיכך אמר פה אל פה הדבר בו אם כן הוא צריך שאמר לפי דעתו שאמרו מזין שני הכרוזים רוצה בו שהיה יוגיע הקול ההוא מן התוך אשר ביניהם לא שהיה משניהם כמו שישמע לשאר הנביאים קול נזואה או לשאר חכמים חכמה. וזה כלו בקדימת נדקה ומשפט כמו שאמרו ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לתכמתו חכמתו מתקיימת ויראת חטא כוללת עשיית מעשים טובים ומניעת מעשים רעים ותקרא גם כן שמירת נדקה ומשפט ובמקומות יזבא כל אחד מהשמות האלה לכלול המוזן משניהם כי הדק הוא היושר וכל העושה מדה טובה או נמנע מן הרעה עושה נדק לנפשו. וכמו כן יאמר משפט לכלול גם כן זה כי העושה הישר הוא השופט על עצמו כמו שאמרו מכלכל דבריו במשפט אמנם כאשר יבאו שניהם יחד נקח משפט צעזעוה הדין על אחרים אם לחסד אם לנקמה ונקח נדקה על שאר המדות החשובות. ואפשר שחסד הוא נכלל בשם נדקה כי כל גמילות חסד נדקה ולפיכך נאמר לי נדקה ומשפט במקום הזה ובמאמר ירמיה הלא היא הדעת אותי נאם ד' ואע"פ שדרכי השם נזכר עושה חסד ומשפט ונדקה או אפשר שחסד על דרך האמת הוא נכלל בדרכי השם לפי שכל המציאות חסד ומאחר יתברך אצל דרכי השם באמת נדק ומשפט נכלל כי הכל חסד ומאחר יתברך ומידו יתנו לו. וזה הענין סובל פירוש מאמר הנביא שאמר זרעו לכם לנדקה וקצרו לפי חסד כי זריעת האדם והוא עשיית מעשים טובים הוא לנדקה וקצירתם והוא הגמול הוא לפי חסד השם כי מי הקדימם וישלם אצל הכל חסד ומאחר וכל מעשה האדם בצחינה אצלו יתברך הם נדקה ומשפט וכפי מה שיבחר לו האדם הטוב מעצמו יסייעוהו מן השמים ואם יבחר ברע יסתירו פנים ומנו ויעשה מה שלבו חפץ כמו שאמרו ז"ל בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסעיין אותו. וזה נראה באמרו גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת על כן לא נתתיך לגווע אליה מכלל שאם לא עשה בתם לבב היה נותנו ועצבו לגווע וכפי זה הענין אברהם אבינו שבחר מעצמו נדקה ומשפט הוציאו מן ארץ מולדתו להתרחק מן הרעים ועל נדקה ומשפט צוה את בניו וביתו אחריו. ואע"פ שהיה קודם ונתן תורה אמרו ז"ל עליו שהוא בטוב שלמות חכמתו וישר טבעו קיים כל המצות בלכתו בדרכים הממוצעים שהם עיקרי התורה ושרשיה כי מצות התורה הם חכמה ובינה כי כן אמר על התורה כי היא חכמתכם ובינתכם ובפירוש נכתב עליו וישמר משמרת מצותי חוקותי ותורותי. ועל דרך שמירתו צוה בניו וביתו אחריו בדרך כל חכם שלם לא על דרך נזואה שיאמר להם כה אמר השם אמור אל בני אדם עשו זה וזה אצל היה מלמד אותם חקים ומשפטים טובים בדרך צחינתו בדרכי השם ולפיכך

גמול השם גמול שלם לו ולזרעו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש לאהוב
השם בכל לב ובכל נפש כדרך אהבת השלם אשר לחזק אהבתו בו בנו
יחידו אשר אהב יותר מכל קנייני העולם האוונדים גם מאהבת נפשו
כי הוא היה זקן והזקן תיקר לו נפש בנו ונפשו והוא חרף למות
נפש הזן היקיר שלא היה חביב כמוהו אלל אז לפי שנתן לו בתכלית
הכוסף שנכסף להיות לו זרע אנשים להפיק בו רצון השם וכונתו
במין האדם. וכבר היו אברהם ושרה זקנים וגולד להם אחר יאוש
הלידה כמו שבא הספור בתורה להורות על ענין זה חדל להיות לשרה
ארה כנשים עד כי כל אהבתו בעולם זה הייתה על הזן ההוא והוא
שאמר אשר אהבת את יצחק רצה בו שנתת לו אהבתך וחשקתך. והשלם
ההוא לא לתקות גמול עושר או גמול בניס או גמול אחר גופני רצה
בדבר השם להעלות בנו יחידו ולא הרבה אחר דבריו והאמין ב"י
במראה ההוא חמונה קיימת להוציא אהבתו לפועל ואם הייתה בלבו
חוקקה. וזה הוא ענין הנסיון והידיעה הנזכרים בדבר העקדה לפי
הדעת שכתב בפירושו החכם ר' אברהם אבן עזרא ז"ל. אמר כי הדעת
שנים האחד דעת העתיד צטרם היותו והשני דעת היש נמצא. והרצון
בו בזה שאע"פ שכל הדברים המתחדשים אלכלו השם ידעם מאז ידיעה
ההיא היא ידיעת האפשר אשר לא תמנע ידיעת האפשר וכשיצא לפעל
אחד מחלקי האפשר אז תהיה בו הידיעה על הנמצא וראוי לבעליו
גמול טוב כפי בחירתו ובענין זה בוחן השם את האדם ומנסהו
ויודעו בזה שנמצא בו וידינהו וכפי הצטרף המעשה למחשבה.

והרב המורה הלך בזה בדרך הגאון שהזכיר החכם בפירושו שפירש
ומלת נסה להראות גדקתו לבני אדם ומלת ידעתי בענין הודעתי. ומה
שהקשה עליו החכם הנזכר כי צעת שעקד בנו להעלותו לא היה שם
אדם ואפילו נעריו כי נשאר עם החמור הקושיא הזאת לא תמנע
דרך הגאון לפי שמאמר נביא ידוע ואין צריך לעדים. ואחר שאברהם
השלם ספר המעשה ההוא התפרסם הדבר ונתרחב גבול אהבת השם
ואלו לא היה זה מספר הנביא רק על דרך שבא זה כלו בחלום או
במראה די היה בו למוד באהבת השם כפי מה שהקדמנו בענין החלומות
הגדולין והמראות שענינם נמשך אל המחשבה והרעיון. ואחר שהוא
ספר המעשה הגמור נודעה בו יראת השם ואהבתו כי היראה כוללת
האהבה בקצת מוקומות ולו לבדו שהיה נביא צעת ההיא היה ראוי
לומר יען אשר עשית וגו' ולא ליצחק כי לא השיג להשגה ההיא. סוף
דבר לפי שני הענינים הנזכרים היה ראוי לומר עתה ידעתי כי ירא
אלהים אתה וכפי הענין הזה יתבאר מה שנאמר על אנשי סדום ואם
לא אדעה. ואונקלוס תרגמו אם תייבין ואם לא אתפרע. לפי שלא
הזכיר הכתוב תנאי תשובה וידוע שאע"פ שהיא כמעקה הבאה אליו
אם עושין תשובה לא עשו בלה. וכשתדקק הדבר היטב תמצא התשובה
נכללת במאמר ואם לא כי אחר שעשו תשובה לא יהיו על ענין המעקה
לפיכך ביאר המתרגם ואמר שאם עושים תשובה או שאין ענינם כפי
המעקה

הנעקה שהיו זועקין עליהן העשוקים והעניים ידע ענינם כפי הפעל ההוא ולא יעשו כלה אצל לא ינקה אותם ולפיכך בא הספור ששלח שם שני אנשים ונגלה להם מענינם מה שנגלה עד שנעשו כלה כי כפי מנהגם הרע לא פנה איש אל אנשים ההם כי לא הנהיגו שיחנה זהם איש עד שנודע מפי הקבלה שזרפו נערה אחת מפני שנכמרו רחמים על חזרתה והצילה אותה מרעב. וכן באה הקבלה שלוש אמר למלאכים עקמו עלי את הדרך שלא תהיו נראים באים אלי וסמכו אל זה למה שכתוב ויסורו אליו ויבאו אל ביתו לפי שידע שקשה מאד צעייניהם הטבע הטוב הזה שיהנה איש באחד ולפיכך אנשי העיר שגדלו בטבע הרע ההוא נסבו אל הבית ויאמרו להוציאם החונה ולבבל אותם ואז נגלה להם טבעם הרע בזמון ובגוף כמו שאמר המתרגם ציפין בזמוןהון וחייבין בגוייתהון כי בגופן הראו שאוהבי זמה היו בחכלית נבלה שהיו בוחרים בהם יותר מנכות לט שהיה מפקיר אותם להם כדי להציל הבאים בנל קורתו ולא שמעו אליו אצל אמרו אליו בדרך חרוף וגדוף האחד בא לגור וישפוט שפוט. וזה לפי רוב שנאתם את המשפט. ובזמון גם כן הראו רוע טבעם שלא רצו שיהנה איש בזמון העיר עד שנקבצו כל אנשי העיר ולפי פרסום המדה הרעה הזאת לאנשי סדום אמרו רז"ל כדי להרחיקה שכל מי שעינו נרה בהנאת אורחים מדת סדום בו ופסקו הדין ואמרו כגון זה עופין אותו על מדת סדום לפי שידעו סוף המדה הזאת עד היכן היא מוגעת. ואמרו זמני שאומר שלי שלי ושלך שלך כלומר שהוא נבדל לעצמו עד שלא יתנה באחר ואחר לא יתנה בו שהיא מדת סדום ואע"פ שנזכר בזה מחלוקת ואמרו קתנם שהיא מדה ציונית כלומר לא טובה ולא רעה וזה נאמר שם לנר דעת אחר.

ולפי שיש אנשים שאוהבים הפרישות וצריכין למדה זו מפני שאין להם עסק בעולם ואע"פ כן הלכה כיש אומרים שאמרו שהיא מדת סדום וצריך כל אדם להרחיקה אצל האומר שלי שלך ושלך שלי כלומר שהוא נהנה ומהנה זו היא מדה ישרה והיא דרך ארץ כי בה יתקיים ה'שבו ממדיני שהאדם מוטבע בו. ולפיכך יקרא צעל המדה ההיא עם הארץ ולא נאמר זה לגנות שהרי נודע שאם אין דרך ארץ אין תורה אצל לא השיג צעל המדה הזאת את השלמות הראוי לזרע אברהם אזינו שאמר אחר שהספיק לו עשרו שלי שלך ושלך שלך באמרו למלך סדום אם מוחט ועד שרוך נעל ואם אלה מכל אשר לך והיא קורא העובדים עליו ברוח נדיבה ובעין יפה בצוגות קמת סלת ועגל אחד לשלשה אנשים וחמאה וחלב והוא עומד ומשמש עליהם להמשיכו למדת הנדיבות כמו שצא הספור הטוב ההוא כדי ללמד לדורות הדרך הישרה כי כל הספורים הם ללמד ולהורות והם תורה באמת. וספור אנשי סדום הרעים בא לאמת אמונה טובה כי את כל מעשה האלהים יבין במשפט על כל נעלם וישמע חכם ויוסף לקח והלוקח יחוש לעצמו שלא יהיה מקיני סדום ואנשי עמורה כי בעוד שהעשרה נדיקים צעיר

בעיר היא עומדת על תלה עוד מעט ואיכה והעיר נהפכה. אמנם
האחד אשר בא לגור וישפוט שפוט והוא השכל היוגף לפועל ההוא
והוא צורת הנפש ימלט בשמועו אל המלאכים השלוחים להעלותו ההרה.
אבל אשתו והוא חומר הנפש השוב נניב מלח לפי שלא תבא המנוחה
עליה שלא תביט אחריה כמו שבא על לוט לפי שהוא הראוי לה. ואמנת
כי אחד מן המלאכים יבא להציל והאחד יבא להפוך את העיר ושתי
בנות האישה ההוא שלא היו לאיש ילדו כמו שקדם בפרשת בראשית.
וזה צריך שיתעורר לו כל מבקש מעלה ויביט אל צור אשר חבב ומנו
וילך בדרך האב השלם. ועל דרך זה ראוי שגלך כלנו בני אברהם
שנוה בניו ובני ביתו אחריו ושנרם הדרך ההוא היה סגס להביא על
אברהם את אשר דבר עליו. והוא מיה שאמר לו ומלכים מומך ינאו
והטבע הטוב הוא המלוכה הנאהבה ולפיכך נקראו כל ישראל בני
מלכים ולכן נקרא העם הזה גדול ומצורך לפי דקומו בשם ולכתו
בדרכיו כמו שאמר הנביא אתן רוחי על זרעך וברכתי על אצאריך
והוא היה תחלת דברו שאמר לו ואעשך לגוי גדול ואצרכך ואגדלה שמך
והיה ברכה.

פרשת חיי שרה.

שמעי בת וראי והפני אונך ושכחי עמך ובית אביך.
ויתאו המלך יפיך כי הוא ארוניך והשתחוי לו.

פסוקים אלו נאמרו על דרך מוסר הראוי בנשואי מלכה למלך
ככד וגדול וכל בית אביו וגדול ונשאר המלכים בדרך נשואי רבקה
ליצחק אבינו הנכבד וכל בני אביו ווכל בני דורו או בדרך אחת
המלכות המיוחדת למלך שלמה ולפי גדולת המלך צריכה המלכה למוסר
רב כדי שימנע בה המצוקש באשת חיל והוא שיהא לה שלמות מדות
הראויות לה ולא תחסר אחת מהן ואל זה הענין באו פסוקים אלה
מצי הדרך הנגלה בהם כמו שנבאר. ותחלת זה צריך שנקדים ונאמר
מיה טיבו של ענין זה בספר הנאמר ברוח הקדש שבחר בהכלות השם
ובעבודתו ומיה ענין כל המזמור ההוא לשבח המלך ביופיו ולצרזו על
גבורתו ועל מרכבתו וחרבו וחציו. ונשיב ונאמר כי אין כונת המזמור
ההוא אלא על ענין שלם וטוב וכל שאר עניני האדם והוא כי זה
המזמור בלו בא על שני פנים גלוי ונסתר. והנסתר בא לשבח השגת
שכל האדם בידיעה השם ולהודיע קיומו לנצח ולעורר על האהבה
השלמה ולהורות סבת התודתו על זה עד שיסגה באהבה כשגיאית
חשק הנשים החזק. ולזה נעשה המזמור הזה בדרך שעשה שלמה ספר
שיר השירים שנאמר עליו במשנת כלים שאין כל העולם כדי כיום שנתן
בו שיר השירים שנאמר ואם כל הכתובים קדש שיר השירים קדש
קדשים

קדשים. וזש הספרי ראה לדבריהם בקרא אותו שיר השירים ואלו הי' משמעות הספר כפשוטו היה גנאי גדיל לשלמה זשס הספר ולא היה לו ענין אבל לפי המכוון הוא על החשק השלם כמו שנודע לכל מזין וקראו זשס הזה לפי שהשיר נאמר על מליצה נחה מחוברת במשל ושיר השירים נאמר על המשונה מכולם ואין ליחס זה רק להשגת ידיעת השם וההבנה. ולפי שתכלית חשק בעלי חיים זה עם זה הוא נמצא כחושק עם חשוקתו המשיל החכם ההבנת השם בחשק ההוא והאריך בדברי חשקם זה עם זה ובני קרח שהיו תלמידי חכמים ידועים המשיליה בהבנת המלך עם המלכה זיום חתונתו זכיום שמחת לבו וחברו המשל הזה כאלו עומד לפניו משכיל משורר ואומר השיר הראוי להם בדרך שבחים ראויים ותוכחות מוסר הראויות גם כן לפי חזתם. ולפי זה הענין נקרא המזמור הזה שיר ידירות לפי דרכו למדנו דרך הגון הראוי לפני החתן והכלה והוא השנת הראוי והמוסר והברכה לא זולת זה כי כן נמצא במזמור הזה ואמרו משכיל שיר ידירות לרמזו בו שהוא מדבר על המשכיל באמת. ולפי שדרך החשוקים לתת דודיהם בגנים על שושנים נאמר בו על שושנים והוא שאמר למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידירות. וזה הפסוק הודיע בו שם המשורר וזש המזמור המורה על הענין המכוון בו בדרך שנות ספרי החכמים. ואחריו בא פסוק אחד לפתיחת המזמור בדרך פתיחת ספרי החכמים והוא אמרו רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר. וידוע שלשון רחשה מורה על ענין תנועה כאמרם רחשי מרחשן שפותיה. ואמרו רחש לבי דבר טוב הוא כאלו אומר הניע והזיח שכלו דבר שלם ואין זה לגאווה מן המחבר אבל להעיר האיש השומע אותו או הקורא בדבריו שיתבונן וידע כי הוא מחובר על שלמות וכי הוא המבוקש מן האדם. ואחר זה בא להודיע על אי זה שלמות מן השלמות מדבר ואמר שמדבר בנעשים הראויים למלך.

ואמרו מעשי כאלו אמר מעשה מין האדם שהוא מכללם. והמפרשים אמרו כי על המזמור אמר מעשי ואם כן הוא הוציאו בלשון שניות לרמז בו על שני פנים. אחר זה בא לבאר באי זה מין מן הדבור ידבר ואמר שידבר בדרך חידה הנאמרת על שני פנים והוא אמרו לשוני עט סופר מהיר לפי שידוע שעט סופר מהיר הוא כלי שבו יוציא הבלבל הזריז לפועל כתיבה נאה ומסודרת בזמן מועט כן חכם חרשים דברו מועט וענינו רבים והוא דבר דבור על אפניו. ולפי שהדבר אחר מחלקי הכמות המתפרק בדרך המוסר יאמר על הבלבל ועל החכם סופר לפי שהם מונים האותיות אחת אחת. והוא כולל ספר ספר וסיפור לפי שספר יאמר על כלל האותיות הנמצאות בכתב ההוא. וספר יאמר על מנין האותיות וחבורם בנקוד עד שהחבר ייחס תיבה ויימנו חלקיה כפי נקודה. וספור יאמר על חבור התיבות זו עם זו כי בחבורן יתכן הדבור. וכיוצא בו ממנה או מאזורה אבל בלא חבור תיבות

חיבות לא יתכן שום דבור ולפיכך לא תשלם תועלתם בלא שלשתם ולפיכך ראוי להקרא הלבלר או החכם סופר ויאמר על הלבלר הזריו סופר מהיר ועל החכם היודע לדבר דרך לחשים והוא שכיון שמוזר נעשו הכל חרשים לפי שאינם שומעים דבריו המכוונים במאמר ההוא גם על זה יאמר סופר מהיר. וכן אמרו רז"ל חרשים כיון שפותח בדברי תורה נעשו הכל כחרשים נכון זה המצין דבר מתוך דבר. לחש זה שראוי למסור לו דברי תורה שנאמרו בלחש.

והרב המורה פרשם בהפך ולא ידעתי למה ואם אי אפשר להיות מלת חרשים רק כפי משמעותה הפשוטה והוא אומנים ירנה זו גם כן הענין הנזכר כאלו אמר חכם שאר המלמדים כי כן יקראו בלשון האומות. וחפשי שהנביא זכריה ראה כפי הענין הזה באמרו ויראני י"י ארבעה חרשים. ובאר הקרבנות לרמוז על הרע שהוא נמשך לארבע יסודות. והטוב נמשך לתורה ולחכמה שהוא על שלש מעלות וזה כלו לפי דה החכמה אבל לפי דה הנבואה נאמר על זרובבל פחת יהודה ועל יהושע הכהן הגדול ועל חגי זכריה שהיו מעוררין על הצנין כמו שנראה מפורש בספר עזרא ושם נאמר באדין קמו זרובבל בן שאלתיאל וישוע בן יהוהדק ושריו למננה בית אלהא די בירושלם ועמסון נביאיא די אלהא ומסעדין להון. ורבותינו ז"ל אמרו שהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן גדק ועוז לפי הדרש על העתיד. אמנם הפשט לפי דה הנבואה נראה מה שאמרתי בו ולפי דה החכמה בא על התורה ועל מעלות החכמה ארבעה חרשים ויאמר חכם חרשים ויקרא גם כן סופר מהיר וכמו כן יאמר על נכון לחש המצין מהרה הדברים הנאמרים בדרך משל וחידיה לפי שהוא מונה בזריזות מספר הטעמים היוצאים ממוקרא אחד. ולפי זה הענין נקרא עזרא סופר מהיר לפי שהיה חכם שלם ויודע התורה על אמתתה ומצין לחשים כמו שבא הכתוב ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושם שכל ויצינו במקרא וזה הוא תשומת שכל וצינה במקרא הנמשך ענינו אחר הפסוקים ופסוק הטעמים וקריאתם להמון כפי הצנחם והוא המקרא כמו שדרשו ז"ל. אבל לחכמים יחידים היה צריך להצין הלחשים על ידי השכל וצינה בדרישה הראויה וכן העיד עליו הכתוב בפירוש ואמר כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת י"י ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט וזהו עיקר עסק בתורה לשמה.

והראיה הצרורה למה שאמרתי בשם סופר מהיר על עזרא אמרו סופר מהיר בתורת אלהים ואמרו ספר דתא די אלהא שמיא ואלו היה לשבח הלבלרות מה היה ענין ליחסו על דת השם. וכן ראיה למה שדקדקתי בשם סופר מה שאמר שם לעזרא הכהן הסופר דברי מנות י"י וחקותיו על ישראל. וכן מצאנו בדברי רבותינו ז"ל שאנשי כנסת הגדולה נקראו סופרים לפי שהיו סופרים כל האותיות ודורשים אותן והוא על דרך שהזכרנו בדרישה הטעמים והודעת הלחשים. ועל דרך זה בא לשוני עט סופר מהיר להורות כי כל המזמור ההוא נאמר על

על שני פנים זהו כדברי משלי שהנגלה מומנו טוב לכל והנסתר טוב
 ליחידים כמו שיתבאר. ונקדים ונבאר הדרך הנגלה בשפת המלך ובשיר
 הראוי לו ביום חתונתו וזה החלי. יפיפית מבני אדם הולך חן בשפתותיך
 על כן ברכך אלהים לעולם הקדים תחלה סבת בחירתו למלך והוא
 יפי תארו ונועם דבריו לפי ששני ענינים אלה ענינים המונויים כמו
 שאמרו ז"ל כלה נאה וחמודה והשנית כי הם מקרבים העם אל המלך
 ומושכים אותו לקבל מלכותו הוא שאמר על כן וגו'. ורבותינו פירשו
 על הצדקה ואמרו נתיפית בעליונים אנכי מנגן לך. נתיפית בתחונתים
 נשיא אלהים אהה בתוכנו. הולך חן בשפתך הנה נא הוללתי לדבר.
 על כן ברכך וגו' וי"י ברך את הצדקה בכל. ועוד זה על אחד מדרכי
 הדרש. ובאמת כי עליו ראוי המזמור הזה כי הוא הנבחר באמת למלך
 לעולם. ואחר שהודיע המפורר סבת בחירתו הודיע הראוי מונתגותיו
 והוא אמרו חגור חרצך על ירך גבור הודך והדרך כי זה כלו פעל
 הגבור והוא הודו והדרו. וזה אמרו הודך והדרך ואחר חגרו החרצ
 הדרו לרכוב והוא שאמר והדרך ללך רכב ולא לבקשה הדם רק על
 דרך אמת כלו' להקים האמת בארץ ולא בגאון וגאווה כלומר שיתפאר
 ויתגאה במלכותו רק בענוה ולא שהענוה תביאהו לרחם על החוטאים
 הרשעים והרעים כי זה הכזרות על הטובים אבל ענות לזק והוא
 אמרו וענוה לזק ובהנהגה הזאת הישרה תורו ימינו לעשות פעילות
 נוראות כראוי לארץ שיהא לה מלך נורא והוא אמרו ותורך נוראות
 ימינך. ואולי רצה לומר ותורה לעמך ימינך נוראות כי שני פסוקים
 אלה באו להנהגת עמו הדבק אליו ולפיכך יחס לו החרצ. אבל לרדות
 בעמים ולהכניעם תחתיו יחס לו החצים לרחקס מומנו הוא שאמר
 חצך שנונים עמים תחתך יפלו בלג אויבי המלך. וידוע כי בשתי
 הנהגות אלו יכונן השם כסאו והוא שאמר כסאך אלהים עולם ועד
 שצט מיישור שצט מלכותך רצה לומר מפני שצט מיישור שצט מלכותך
 כלומר שמשפטך משפט אמת וממשלתך ממשלת יושר יכונן השם כסאך
 לעולם. או רצה בו כסאך כסא אלהים לפי שיצט ויתנשא האדם עליו
 לפני השם כמו שנקרא בית אלהים היכל י"י. והוא על דרך שאמר
 זכריה הנביא וישב ומשל על כסאו כמו שהתבאר בפרשת זכור. ואחר
 שהזכיר הנהגת מלכותו הודיע הסבה האמתית למלכותו וחתונתו היקרה
 כדי להעיר אותו ולרצו על הטוב לעולם בכל זמן ובכל איש כי כן ראוי
 לכל בני ישראל מלוכה וממשלה. והוא שאמר אהבת זקן ותשגא רשע
 וידוע כי זקן ורשע שני הפכים וכן אהבה ושנאה ואחר שהנשא
 והנשא שניהם הפכים לנשא ולנשא אחרים ראוי לדקדק מה הוסיף
 באמרו ותשגא רשע הלא ידוע כי אוהב זקן שונא רשע. אמנם זה
 נאמר לפי הזמנים ולפי האנשים כי יש איש אוהב זקן פעמים ואוהב
 רשע פעמים או לא ישנאנו להרחיקו לגמרי לפי השחנות הזמן עליו
 או יש איש שהוא אוהב זקן לאנשים ואוהב רשע לאחרים כפי הגדלה
 או כפי אהבה או כפי סבה אחרת. ומי שהוא על דרך זה לא תכון

לו ממשלה לפי שאינו מוטבע בדרך ובזה החולי נחתו רבים אבל האיג
 המוטבע בו אוהב דרך ושנא רשע בכל זמן ובכל איש והוא הראוי להיות
 מלך יותר משאר בני אדם ואף יותר מחזריו הטובים והוא שאמר
 אהבת וגו'. ר"ל לפי שהיית על הטבע השלם הזה הביאך השם לממשלה
 יותר משאר בני אדם.

ונראה מן הכתוב הזה שדרך המלכים היה להמשיח ציוס חתונתם
 וביום שמחת לבם והוא היה נקרא שנין ששון או הוא גאמר דרך משל
 אבל מדרכיהם ללבוש בגדי מלכות מקושרים והם עומדים בהיכלי שן
 הוא שאמר נור והאלות וקציעות כל בגדותיך מן היכלי שן ואמרו מני
 שמוחך נראה שהוא דבק אל הפסוק הבא אחריו והוא כאלו אמר
 משאר שוחה צנות מלכים עם שאר נערות יקרות נצבה שגל לימינך
 צנתה אופיר רצה לוור שנצחרה למלוכה מכל צנות המלכים וצנות
 השרים ליופיה ולנעימותה ולטוב מוסרה כדרך שנצחרה אסתר מכל
 הנשים. ואחר שהשלים המשורר הכבון דבריו אל המלך בצחרת המלכה
 שב לדבר אל המלכה ולהודיעה הראוי לה בהנהגותיה כדי שתכון לעד
 מלכותה תחת המלך והוא שאמר שמועי בת וראי וגו' כמו שיתבאר.
 ונקדים לזה ונאמר שאליעזר ענד אברהם השלוח לקחת אשה הגונה
 ליצחק אבינו בקש מהם שיזמן לו אשה ראויה כמוהו והוא שהיינה
 מדותיה מדות אשת חיל המשלימות הכונה בצריאת האשה כמו שבא
 הספור בהחלת היצירה שנצראה לעזר האדם והעזר השלם הוא כשהעוזר
 יעשה בצריזות העבודה המבוקשת ממנו ואע"פ שהכבד העבודה עליו
 ושיוסף עזר בטוב מוסרו על הצקשה כפי הראוי למבקש ולא יסמוך
 על אחר אבל הוא בעצמו יעשה כל מה שאפשר לו לעשות ועל דרך
 זה בקש אליעזר על הנערה היוצאת מיה שמורה על היותה אשת חיל
 והוא שאמר והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כרך ואשתה ואמרה
 שמה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעצדך ליצחק וגו' ומכבודת
 העבדה במקום הזה בקש ומונה להשקותו אחר שנאלה כדה ותעלהו
 על ראשה ותעל מן העינה והיא לטוב מוסרה ושלמות הצנתה מהרה
 והורידה כדה על ידה והסקהו דרך כבוד כדה בידה ולטוב זריזותה
 השקתה הגמלים ולא הספיק לה להשאל לו דליה שיטאז הוא או
 אחד מהאנשים ההולכים עמו וכן מוטוב הבנתה כששאל מקום ללון
 הוסיפה בטעם דבריה גם תנן גם מספוא רב עמנו. ובדרך מוסר
 זה בעלנו פתח המשורר בתוכחות מוסרו ואמר שמועי בת וראי והטי
 אזנך ושכחי עיך וצית אביך כלומר קצלי מיד דבר המלך כשידבר אליך
 וראי הראוי להתבונן בדבר כדי להשלים רצונו בעבודתו. ואמרו הטי
 אזנך רצה בו הוי מזומנת לשמוע דברו ולא שינטרך לקרא לך פעמים
 ובמלת ראי כלל ענינים הרבה שמחתו וכעסו אהבתו ושנאתו וגומו
 רצה לומר שימי השגחתך בו וראי כשיהיה שמה ואת שמחה ואל יהיו
 פניך זועפים וכן לא תהיילי פניך בעת כעסו ולא השנאי אשר יאהב
 ולת תאהבי את אשר ישנא משכניו או עבדיו או אמהותיו. וכן כשיישן

השמרי שלא יעור משנתו בסנתך או בסנת אחר מצני הבית וכן כלל
 זהטי אזנך שלא תחשוף סודותיו ושלא תצוה את דברו ורעה לומר
 האזן בלבד תהיה פתוחה לא הפה. ואמרו שכחי עמך בא ליסרה לעזוב
 דתה ולשונה וכל מנהגה וכלל בזה שלא תקשה לשאל מומנו או ממשרתיו
 חכשיטי עמה והדומה לזה אבל כל אשר ינתן לה הן רב הן מעט תקבל
 בשמחה כדרך אסתר שלא בקשה דבר ולפיכך מראה חן צעיני המלך
 וצעיני משרתיו. והוסיפו וזית אצרך בא להורות שתעזוב הגעגועים
 שגדלה עליהם וכלל בזה מוסר על מאכלה ומשתה שלא תאהב רק
 המאכלים שיאהב הבעל ותשמור עתו לא עתה. והכלל שלא תדומה בת
 אציה רק לבת צעלה. אחר זה אמר ויתאו המלך יפוך כי הוא ארניך
 רעה זו הטיפי והתקשטי עמך כדרך הנשים ובלבד לצניעות וזיראת
 השם שהמלך יתאו יפוך לא אחר רמוז על הקנאה המציאה תכלית
 השנאה ורעה לומר את לא תתני עיניך רק זו אבל הוא יעשה חפצוכי
 הוא המושל כך והוא אמרו כי הוא אדוניך.

ואחר זה אמר והשתחוי לו רעה זו שעם כל המדות הטובות
 האלה אל תתגאי לפזר מונינו או להראות לפניו משתררת במלוכה אך
 היו לפניו כאחת אמהותיו לשרתו ולהשתחוות לו. ראה והבן כי נכללו
 בשתי פסוקים אלה כל המדות הטובות המיוחדות לגבי החיל בספרי
 המוסר וכמו כן נזכרו ברבקה אמרו על דרך רמז כי שכחה עמה
 וזית אציה באמרה מיד אלך. ותכס בצעיף לצניעות. ותחלף להקשט
 ולהתיפות ותפול מעל הגמול להשתחות כי כן דרך הרוכבים בפגשם נכבד
 מהם וכבר נזכר מטוב מוסרה בדברי אליעזר מה שכלל שאר המדות
 הטובות הראויות לאשת חיל ואהבתה ליצחק הורה עליה כי היתה יראת
 השם והיא האשה הראויה להתהלל כמו שאמר החכם אשה יראת י"י
 היא תתהלל. והכל נכלל במוסר המשורר כמו שהתבאר. ואחר המוסר
 יחל לה הגמול הראוי לה על זה ואמר ובה צור כלומר המעטירה
 פניך יחלו עשרי עם ברוב רכילותם הרבה משאר רכילות הערים האחרות
 גם כל כבודם בת מלך שלא יראה הפתח ולבושה משצנות זהב תובל
 למלך לעשות רקמות לא להיות מלכה ואחר הכבודה היא בתולות שהן
 רעותים כולגה מוצאות לשרתך. ולא שיקשה צעיניהם או צעיני אהביהן
 רק בשנחות וגיל תובלגה כהיכל המלך ואת לנעימותך וטוב מדותיך
 תמלכי עליהן. ואחר שהשלים המשורר דברו עם המלכה על נעימותה
 ועל מוסרה הטוב לה ועל טוב חלקתה שב לברך המלך כדרך חתימת
 שירי חתונה ואמר תחת אבותיך יהיו בניך וגו' אזכירה שמוך בכל דור
 ודור על כן עמים יהודוך עולם ועד. כבר נשלים הדרך הגלוי מהדבר
 הטוב ובו שתי תועלות גדולות האחת למוד מולכה וכל ממשלה. השנית
 מוסר הנשים.

ומעתה נתחיל ונבאר הדרך הנסתר ונאמר שזה המלך הגדול
 מכל חבריו והוא השלם המשיג ההשגה האנושית עד שדבק בעליונים.
 ונאמר כי לנפש האדם חלקים רבים והחלק הנבחר מהם הוא השכל
 וכשיצא

וכשיצא לפועל תמצא צורת הנפש שהיא כלל האדם והוא החתן והנפש היא
 חומר לשכל היא הכלה. ולחלק השכלי אשר לנפש שלשה כחות קבויים
 זה אחר זה הראשון מהם הוא השכל הקנוי שבו ילמד המלאכה כשיעורין
 והמלחות ועבודת האדמה וברפואות וזה כלו צריך להחיות הגוף אשר
 אין החפץ בו. והשני אשר בו יחשב ויסתכל בדבר שירצה לעשותו אם
 אפשר לעשותו ואם הוא אפשר איך צריך שיעשה וזה הכח ומקנה
 המדות הטובות והחפץ בו אצל לו לעצמו. השלישי הוא אשר בו ידע
 החכמה וידבק בעליונים וזה ראוי באמת להקרא מלך. ואומר על דרך
 משל כי כן נולד לאדם ולחיה שלשה צנים כפי הסדר הזה. הראשון
 היה עובד אדמה לבד ונקרא קין מפני שהיה הקנוי הראשון אשר
 ילדתו חיה לאדם והוא לא היה בו החפץ כמו שאמר אל קין ואל
 מנחתו לא שעה ואמר הוותרגם וזקין וזמנחתיה לא הוה רעוה. ועליו
 בא הספור שהיה צונה עיר כי האדם מדיני בטבע ואליו התיחסו
 בספור האמתי יושב אהל ומקנה ותופש כנור ועוגב ולוטש נחושת
 וברזל. וכנגד זה נעשה ספר משלי כפי פשוטו ואחריו נולד הכל שהיה
 רעה לאן והוא היה מנהיג החי והנהגה הישרה ונקרא הכל כנגד
 הכח השני לפי שאין לנפש שלמות עד שיולד השלישי כמו שאמר החכם
 גם בלא דעת נפש לא טוב ולא טוב יאמר על הדבר שאינו שלם ובהיותם
 בשדה כלומר שאין שם בית ולא חצר הכל נהרג על ידי קין ואמנם
 הרצון בו צעבור שת הנוולד באחרונה ככלות כח הכל לא כל עת שכחו
 חזק כי הוא מונע מציאות האחד לפועל לפי הטרדה בו. וזה שהוציא
 הכתוב הרצון בו בלשון וישע ואמר המתרגם והוא רעוא מן קדם י"י
 ולא אמר ואתרעי י"י וכנגדו נעשה ספר קהלת הסובב על מאמר כל
 מעשה אדם שהוא הכל וזה גם כן ספרה עליו התורה שילדתה חיה
 והוא שאמרה הטורה ותוסף ללדת את אחיו את הכל ולא באר טעם
 השם שהוא ודי למוציא בביאור טעם שמות אחיו ובהעביר הטעם
 בשמו. ובאמרו את אחיו את הכל וזה כלו הערה שאין הכונה בציאות
 עצמה. והכונה הוא בשלישי שהולידו אצלו והיה בדמותו בגלמו על דרך
 שאמרו ז"ל בדמותו בגלמו מיכן אתה למד שלא היה קין לא מוצרעו ולא
 מדמותו ולא מלמו עד שנוולד שת והיה מוצרעו ומדמותו ומלמו. ולפיכך
 נאמר בו כי שת לי אלהים זרע אחר ואחר שהוא בגלם אצלו ובדמותו
 תחת לו המלוכה אחר אשר תארו כתואר בני המלך ועליו נעשה
 שיר השירים הסובב על חשק המלך וכמו כן המזמור שקדם ואומר לו
 יפית רצה לוור לוור שאין צריך לומר שאתה יפה משאר חלקי הנפש
 שהם דברי בהמה. אלא יפה אתה וגאה משני הכחות שהם מוצר אחר
 בני אדם ואמרו יפית לא יפית להורות כי לא כן נצרה בתחלת
 היצירה אבל מעט התייפה כפי הטורה וההשתדלות עם העזר האלטי
 ואמרו הוצק חן בשפתותיך רצה לוור בדברך וצא להורות כי מתוך
 דבריו בחכמות עד שידע השם ידיעה אמיתית מנח חן בעיניו בדרך
 וארעך בשם למען אמנח חן בעיניך. ואמרו על כן ברכך אלהים לעולם
 הורה

הורה כי מתוך החן הסוף ידבק בעליונים וישאר חי וקיים לעד ואחר
 שהורה הנוטה הראשונה במין האדם בא ללמד הכונה השנית והיא
 הצריכה לו להשאיר המלך ביופיו ובמלכותו ובחן הסוף והוא שאמר
 חגור חרבך על ירך גבור וגו'. רצה בגבור המושל ברוחו הוא הכובש
 את יצרו שבגורתו גדולה יותר ויותר מלכוד עיר לפי שהלכוד עיר
 כל אנשיו עוזרים אותו אבל הכובש את יצרו כל אנשיו מורדים בו
 והוא כמלך שקשרו עליו אנשיו ובקשו לטורדו מן המלוכה בעזר מלך
 גדול אחר והוא בגבורתו ובתחבולתו ומשלתו וחזמתו יבדילם ויחזירם
 למוטב וזה רצה באמרו טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלכוד
 עיר. וכאלו הוא המושל טוב מומלט עיר מלכוד עיר ואל זה המומלט
 רמוז באמרו עיר קטנה והעיר הוא השכל החמרי והמומלט הוא צורת
 השכל והוא השכל בפעל וענין המשל הוא כלו פשוט למצין וזה רצה
 באמרו טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו וגו'.

וכפי ענין זה בא חגור על חרבך על ירך גבור כלומר על הצלע
 שמוטב נבדלה האשה כפי צלע וירך שניהם מורים על צד אחד מזרי
 הדבר ובאר כי החרב הוא הדרך והדרך והוא הדרך הישרה שהיא
 תפארת לעושים ותפארת לו מן האדם וידוע כי החרב כלי מירא רואו
 הסמוכים לו ובו חכון הממשלה. ואחר אשר באר זה ליומד איך ראוי
 לנהוג בחרב והוא שאמר ללא רכב כלומר ללא רכב על מרכבת אמת
 ר"ל שלא יטה אל צד הגובה בהתאמתו במועשיו בעשותו לפניו רק
 על דבר אמת. ואמרו וענוה נדק רצה בו שלא יטה גם כן לצד הענה
 רק נדק כמו שהתבאר בדרך הגולה.

ואמר ותורך גוראות ימייך על דרך שאמר החכם לב חכם ליימינו
 לפי שהימין נושג למועשים הטובים ורצה לומר שים לצד ליימין ותלמדך
 לעשות גוראות שיראוך אנשיך ויעבדוך אחיך וישתחוו לך בני אומך.
 ואחר זה הורה שיהיו חצי גערותו שנונים להכניע שאר חלקי הנפש
 הרחוקים ממונו והאורצים לו ולהפיל אותם החצים בלב אויבי המלך
 שהם בני השטן עד שיסורו מעליו והוא שאמר חציך שנונים ואחר
 שיסורו מעליו והיה שבת מישור שבת מלכותו על עמו ועל שאר העמים
 יכונן השם כסאו להעמידו מלך לעולם כלומר להיותו משכיל בכל עת
 כמו שבא זה הענין בעצמו ביהושע אחר שגער השם בשטן אמר ומלאך
 י"י עומד. ואחר שהשלים ענין מלכותו בא לרצו על חתונתו והוא להיות
 הצורה דבקה בחומר דבקות קיים שלא תפרד ממונו רגע אחד והודיע
 שבה זה בשלשה פסוקים והם אהבת נדק וגו'. מור ואהלות. בנות
 מלכים וגו'. רצה לומר מפני שהבת נדק ותשגא רשע כלומר שגת
 כל רגעיך לנדק נפשך ולא נחת רגע אחד לרשע על כן משחק השם
 שמון ששון ויחברין והוא השם הטוב העולה על כל הכתרים שפנתו
 הענוה כמו שאמרו ז"ל ענוה גדולה מכולן והוא השמן שהסיר עליו
 החכם ואמרו ושמן על ראשך אל יחסר והוא הנציף הטהור שנזכר
 על יהושע הכהן. וכמו שנזכר שם שהלבישוהו מחלצות בא הכה מור
 וקליעות

וקציעות כל בגדותיך והרצון בו שכל הדברים אליו יריחו ריח מדותיו הטובות. עוד אמר מני שמוחך צנות מלכים ביקרותיך רצה לומר מאשר קבלת בשמחה כחות החכמים עם מדותיך היקרות הקדומות לך צטבע נצבה שגל לימיך צנתם אופיר. והוא השלמת המשל שאמרנו להיות החומר מקבל הצורה ונדבק בה לא צורה אחרת. ואחר זה בא השוורר ליסר הכלה וללמדה בשירות המלך כדרך שתמצא חן צעינו וילווה אליה בל הימים והוא אמרו שמעי בת וראי רצה בו שהשים כל השגחותיך בו על הדרך שבארנו בדרך הנגלה. ואמרו שכחי עמך שלא לפנות אל שאר חלקים ואמרו וזית חניך להזכירה חף על כחות החלק הזה ועל זית האב הזכיר לא על האם ואמרו ויתאו המלך יפיך הוא כענין ואל אישך תשוקתך כלומר שתהיה תשוקתך לבד אל אישך והוא שתפיפי לו ולא לאחר.

וכבר פרשתי בפסוק ואל אישך פירושים אחרים ואין לתמוה על זה כי הוא דרך הדברים הנסתרים. ואמרו כי הוא הדניך והשתחויו לו הוא כענין והוא ימשול בך ועל דרך זה עולה זו וגם יפה על הכונה הראשונה. ואחר זה הודיע כי סוף הגמול וזת גור כמו שדרשו רז"ל וקרא על צור ליושבים לפני י"י יהיה סחרה לאכול לשבוע ולמכסה עתיק אמרו זה המכסה דברים שגלן עתיק יומיא ומהו ניהו סתרי תורה ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שכסן עתיק יומיא ועמי ניהו טעמי תורה.

וסתי הדעות האלה מיוחסים למלך ולמלכה הנזכרים כי זה השגת האדם כשהוא שלם בחכמה ובמדות. וזה המשל צנור לפי דב גדלתה בזמן ההוא כי כן דרך הנביאים להמשיל הדברים הגבוהים שלא ראתה אותם עין בדברים הנראים להודיע מעלת מציאותם לא להודיע מהותם ואיכ' ונורף אל זה שתוף השם באשר בא במקומות רבים מן הסודות. וזר גם כן מלה משתפת כי הוא שם עיר ונאמר ונצבה על הצור. ונאמר ותקח צפורה צור. ונאמר צר העודה. וכתב וסיתה גפס אחי צרורה צרור החיים. ואפשר שעל הענין האחרון בא המשל או לנצור השם ולשמור את הנפש הזאה לעולם וזה מקץ שבעים שנה שזכר שם לפי שימי שנותינו שבעים שנה ועוד נאמר שם כי מקץ שבעים שנה ושבה לאתננה וזנתה את כל ממלכות הארץ על פני האדמה כי כן משפט הגוף שהוא העיר והיה סחרה ואתננה קדש ליי לא יאזר ולא יחסן כי ליושבים וכו' וזה כלוגאות למה שדרשו בו רבותינו מזה החכמה הזאה מכלל הנבואה ועל הדרך הזה בא בנאמר זה וזת צור ושאר הפסוקים באו להורות שמתו עם החכמים ואולי בא להשלים המשל ואין ענין לו בנמשל כי כן יבא במשלים הרבה. ואחר שהשלים לדבר על שלמות גפשו הודיע מה שהוא דרך החכמים להוליד בנים בדמותם כהוליד שת אגוש והוא לפי שכל אדם חכם שלם ישפיע משפע חכמתו על אחרים וישאירם אחריו כמו שהשפיעו אחרים עליו כי זה מדרכי השם המשפיע מוטבו על צרואיו. ואל זה הענין בא תחת אבותיך

אבותיך יהיו בניך וכן אוחן התלמידים ילמדו אחרים ואותם אחרים
 לאחרים עד שיזכר שמו בכל דור ודור צדק שאמר החכם זכר נדיק
 לזכרה. והאחרים השומעים מהם יסודוהו עולם ועד כמו שיראה היום
 לכל כי מאלפי שנה יזכרו הנביאים והחכמים על דבריהם הטובים וכל
 האומות מספרים שחם והוא שאמר אזכירה שמך בכל דור ודור על כן
 עמים יהודוך עולם ועד. השם צרחמו יאר עינינו וימציאנו חן צעינו
 ויקיים בנו מקרא שכתוב ומלא חן ושכל טוב צעיני אלהים ואדם.

פרשת תולדות.

אהבתי אתכם אמר י"י ואמרתם במה אהבתנו הלא
 אח עשו ליעקב נאם י"י ואוהב את יעקב.

דבר הנביא מלאכי החותם כל הנבואות בא לרחות המצוה
 הגדולה הנפלת בלבות על אורך הגלות עד כי חששו רבים כי בשנאת
 השם אוחנו מכל העמים היה העונש הזה ובאהבתו העמים נתן להם
 הממשלה כיום הזה ולפיכך בא הנביא להודיע כי אהבתו הנאהבים
 אלנו יתברך. והחכם השלם ר' עקיבא באר זה והודיע אהבת השם
 לאדם כמה היא ושהיא בלבד לישראל והוא שאמר חביבין ישראל שנקראו
 בניו למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בניו למקום שנאמר
 בניו אחים לי"י אלהיכם. חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה שבו
 נברא העולם חבה יתירה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה שבו נברא
 העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזבו. והרב רבינו
 משה כתב על המאמר הזה שהודעת מה שהטיבו לו שיעור הטובה היא
 הטובה אחרת כי פעמים שיגמול אדם טוב לאיש מבני אדם על דרך
 רחמנות ולא יודיענו שיעור מה שיעשה לו מפני שהוא נבזה צעינו
 וזה ביחוד חבה יתירה נודעת להם והוא כאלו אמר שהטובה כשנודעת
 להם היה לחבה יתירה להיותם נבזים אלנו כל כך עד שהודיעם זה
 וטוב הדבר הזה בעצמו שכתב הרב צביאור מאמר החכם הנזכר אבל
 יתכן לומר שיש תועלת גדולה בהודעת טוב המתנה למקבל לפי שהמקבל
 מכין אל המתנה ההיא כשידע חשיבותה ואחר שהמתנה ההיא חבה
 הודעתה חבה יתירה כמו שאמר ר' עקיבא. וחף לנו מאמר חביבין
 ישראל שנודע והתפרסם אללם הדבר הטוב והשלם שאמרו רז"ל והוא
 דברה תורה בלשון בני אדם כדי להורות אותם שהוא דוחה רוב ספקות
 הכתוב לפי שרצו בו והודיעו שהתורה נתנה להמון בני אדם כדי
 להורות אותם מציאות השם ויחודו ומלכותו והנמשך לזה מפעולותם
 והנורף לחן התורה להורותם זה כפי השגת הנחתם שאינם משיגים
 רק הדברים הגופיים ולפיכך דברה להם כפי לשונם שאינו אלא בדברים
 ההם

ההם לא כלשון בני האלהים שהם נשיגים האמתות כאשר הם כי אלו דברה תורה על הדרך שהיא היו רצים מהם בלא דעת ובלא אלהי אמת גם אם ילקחו דברי הכתוב בלשון חכמים היתה כפירה ונטיה מדרך האמת שהרי הכתוב מייחס לשם כלי גוף ומשיגי הגוף שהם הפעלות גמור וכל הפעלות שנוי חלילה לשם כמו שכתב אני י"י לא שנית. ועל דרך האמת אין אצלו בזחינת עצמו הפעלות אבל כדי לאמת מציאותו אצל בני אדם ולהורותם הפעולות הנאות מאתו שלא תבאנה מבני אדם רק בהפעלות דברה תורה בהם כפי מציאותם בבני אדם ואל זה כיון נעים זמירות באמרו כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו. להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר ומלכותו. ורצה בזה שהדבור בזה הוא להודיע בני אדם בלבד והכל בלשון בני אדם לא שיש אצלו הפעלות ומן המין הזה האהבה והשנאה המיוחדת לשם בלשון הכתוב כי על דרך האמת אין למעלה לא אהבה ולא שנאה אבל הפעלות הנאות מאתו תמצאה לקצת בני אדם פעולת אהבה ולפיכך יאמר עליהן אהבה ולקצתם פעולת שנאה ולפיכך יאמר עליו שנאה. ונאמר כי אהבה שם מונח להתקרבות דעת שני אישים זה לזה לא התקרבות גוף או התקרבות כלי גוף ופעולתם כי פעמים ימואל מקרב צפה ומרחיק בכליות קרוב בשפתים ורחוק מלבדו. ואין זה אהבה אבל שנאה גמורה אמנם האהבה היא התקרבות הנורה שהיא הדעת והוא כשדעת זה קרוב אל דעת זה ורגונו רגון חברו והוא שלבדו ישר את לבדו. והשנאה היא בהפך והיא רחוק מדעת. ופעמים תהיה האהבה ממיש האחד מהם בלבד ואין לאהבה ההיא קיום. ופעמים משניהם יחד והקיום הוא באפשר לזאת. והאהבה תמואל על שלש מעלות מלבד האהבה הטבעית אשר לאבות ולבנים ולאחים ולאשר קרובים כי לא נביט במקום זה אל האהבה ההיא כי לפי שהיא טבעית כאהבת אדם עצמו יכנו אותה בשם קרבה והוא כולל אהבת כל הקרובים וכפי דבקותה יש לה שמות מיוחדים באבות ובבנים ואחים ואין לקרבות ההוא מוצא צמדת האהבה. כי האהבה תאמר על תכונת נפש קנויה קנין גמור והראיה על זה מאלו שם אהבה נופל על קצת הבנים לפי סבה או סבות כמו שבא את יחידיך אשר אהבת ונאמר ויאהב יצחק את עשו כי יד צפיו ועל זאת התכונה הקנויה תאמר כי היא על שלש מעלות.

המעלה הראשונה אהבת תועלת כאהבת השותפין שזה נעזר בזה וכיואל בה וזוה המין אהבת יצחק לעשו שספר עליה הכתוב ואמר כי יד צפיו רצה לומר שאהבה הזאת היתה סבתה תועלת שהיה מקבל ממונו באכלו מטעמי ציד.

וזו הספור הוא מהספורים הזרים שבאו בתורה והוא דבר שגריך להתבונן בו שהרי יצחק אבינו שלם היה ונביא קורא בשם י"י והנראה מן הכתוב שעשו היה נאהב אצלו ונבחר מיעקב שהיה תם ויושב אוחלים עד שבקש לתת עשו גביר ליעקב. והקרוב אליו שהיה יעקב נבחר אצלו לפי חכמתו ומדותיו ובזחינת עצמו היה בוחר ביעקב ואהב

ואהב אותו ויעשו אצל צנחנתם אצל תועלתו היה אהב עשו יותר
 אהבה כוללת כל אדם צנחנת כי כל מי שקבל תועלת מאחר ראוי לו
 באמת שיאהב אותו כפי התועלת ההיא ויגמלו טוב במין התועלת
 ההיא. ולפיכך בא הספור הזה בתורה ולמדנו ממנו שלשה דברים הא'
 כי כל מי שמקבל תועלת מאחד ראוי שיגמלוהו טוב כפי התועלת ההיא
 ואפילו יהיה האחד רע ופחות שהרי יצחק הנביא לפי שהיה מקבל תועלת
 גופנית מעשו ה' רצונו לגמלו טוב בצרכת תועלת גופנית והמפר מחשבות
 מנעו מזה וצחר יעקב גם לזה העוב והסכים השם לדעת רצקה שבצנה
 לו הצרכה הגופנית כי לזה נצראה האשה להיותה עזר כנגד האדם
 והכל כדרך שבאו בצרכות התורה לא שהן תכלית טובת האדם אצל
 הם ראויות לעם נבחר כדי להנצל המכוון בעם בהנאל עתות הפנאי
 ליחידים מהעם ההוא. הדבר השני שלמדנו מהספור הזה הוא שאין
 ראוי לאדם שיתגעגע בנערותו יותר מדאי ולא יגדלוהו על זה שהרי
 יצחק לפי שהיה בן זקונים לאב ולאם אחר היושם שהרגילוהו בנטעמים
 עד שהועצו עליהם ונדרך בזקנותו לקבל תועלת מאחר כמו שכתב ועשה
 לי נטעמים כאשר אהבתי ועל כיוצא בזה הזהיר החכם ואמר חנוך
 לנעדר על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ויננה. הדבר השלישי הוא
 שכל אדם שצב מוטצע בדבר גופני אין ראוי שיעצוב אותו לגמרי בדרך
 שיענה נפשו בו אצל ראוי להתמיד בו כפי הצורך לבריאותו שהרי יצחק
 אע"פ שהיה נביא היה ונהמיר בנטעמים להעמיד בריאותו והוא דעת
 החכם שאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי. המעלה השנית
 מן האהבה היא למועלה מן הראשונה והוא אהבת מנוחה רצונו לומר
 נחת יוח והשקט הנפש וזאת המעלה תחלק לשני מינין. המין האחד
 אהבת הנאה באהבת הנשים. והמין השני אהבת בטחון והוא כשימנאל
 אדם חבר טוב שתצטח נפשו בו להודיעו סודותיו מוטוב ועד רע כי טבע
 האדם שהוא רומם מאד על סתריו עד שיגלה אותם ופעמים מרוב
 המייתו יגלה אותם אל איש שיזיקנו בגלוי ההוא וכאשר ינאל חבר
 שיגלה אותם לו ולא ידאג פן יקרהו רע בזה ינוח מנוחת שלום
 השקט ובטח.

המעלה השלישית והיא העליונה היא אהבת מועלה רצונו
 לומר אהבת החכמים זה את זה למעלתו צנחנת עצמו לא בדבר חוץ
 מעצמו. וזוה המין אהבת רצקה ליעקב כמו שבא ורצקה אהבת את
 יעקב רצה לומר צנחנת עצמו ולא לסבה אחרת חוץ ממנו לפי שרצקה
 היתה חכמה ויודעת כמו שבא ותלך לדרוש את י"י ותרגמו אנקלוס
 למתנע חולפן מן קדם י"י. ופעמים תנואלנה השלש מעלות בשני אישים
 יחד באהבת תלמיד לרבי. ופעמים שחיס מוהם באהבת חתן וכלה.
 ופעמים אחת מהן לבדה. והאהבה העליונה והיא אהבת המעלה
 מתמדת לעולם כל זמן שאותן האישים נמצאים לפי שאינה תלויה בדבר
 שהוא חוץ להם שהדבר האהוב הוא סבת האהבה כפי מה שקדם
 שהאהבה תאמר על קרבות הדעות וזוה המין אהבת יסונתן וזוה
 שהיה

שהיה אהבה מעלה כמו שאמר נעמת לי מאד וגו' ולפי שהבנת נשים חזקה מאד ונפלאה בין החושקים אמר להפליג בה מאהבת נשים לפי שהיא בטלה וזאת אינה בטלה אבל שתי המעלות האחרות בטלות בהבטל הסבה צעוד ששני האישים נמשאים לפי שהיא תלויה בדבר שהוא חוץ להם וקרוב הוא להבטל בהבטל הדבר שהוא ואפילו לאהבה המנוחה עקב היתה רוח אחרת עמו וכל שכן לאהבה התועלת אם לא יצטרך לתועלת ההוא או שיסלק האחד תועלתו מעליו וזהו שאמרו ז"ל כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר ונצטלה אהבה וכו'. ולפי מה שזכרנו רצה לומר שהיא תלויה בדבר שהוא חוץ לאהבה כלומר חוץ לאישי האהבה. וכבר באר הרב רבינו המאמר הזה צענין אחר ואמר שהוא כאלו אמר כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל ורוצה בו דבר גופני כאהבת אימון ותמור ושאינה תלויה בדבר בטל כאהבת דוד ויהונתן שהיתה תלויה בדבר קיים והוא הדעת האמתית שהוא קיים בלא ספק כל זמן שהאובדים נמשאים והוא עולמם וזה אחד מודקדוקיו הטובים בדברי רבותינו והוא העירני לומר מה שאמרתי בו אבל אמרם אינה בטלה לעולם אין ספק שהוא נאמר בדרך לשון הכתוב שאמר עולם צווקומה על לשון זמן קצוב כמו שזכר בפרשת אלה תולדות נח. אמנם האהבה שאינה בטלה לעולם אבל היא קיימת לנצח נצחים היא אהבת השם הן אהבתו אל אובדיו הן אהבתם לו. וזאתיהן נמשאות יחד כי לא יאבד השם אהבה אמתית רק אובדיו יודעי שמו ההולכים בדרכיו כי הטוב ההוא הוא טוב נצחי ואהבה בתענוגים רוחנית עולמית והוא שאמר החכם מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונכרות לא ישטפיה ולא כן שאר הטובות והתענוגים הגופניים כי הם כלים בזמן מועט ובנחיצת אמת כל התענוגים ההם הם זער ויגיעה לנפש כמו שאמר אחד מן החכמים מן שחננו השם חכמה אל ידאג להפקד הצער ושיגיעה כי אחרית הזהב והכסף הצער והיגיעה ואחרית החכמה השלום והמונח אם כן נמשא במעלת האהבה העליונה לעולם כל הנמשא מטוב בשאר המעלות לשעתן לזאת יקרא אהבה באמת וכפי זאת האהבה נבחר ישראל מכל מין האדם כפי אשר נבחר מין האדם מכל צעלי חיים.

והוא שכיון החכם ר' עקיבא בבאור האהבה כמו שקדם והקדים לזה ואמר חביב אדם שנברא בצלם ואפשר שרצה בו בצלם אלהים וקצר בו להרחיק לשון הדמיון מן השם והקרוב לומר בו כי לפי שהצורה שלמות כל צעל צורה אם חומר או זולתו וצלם הוא נופל על כל צורה ויחמר דרך כלל הוציא הוא הפרט בלשון כלל לפי שהוא הנבחר ממינו או אפשר שרצה בו שנברא בצורה נפרדת בדמות המלאכים שהם צורות נפרדות בלא חומר ולפי שהכונה בזמן האדם הוא זה ר"ל השארות צורה נפרדת ומנוח לעולם אמר שנברא בצלם כלומר חביב הוא שנברא במדרגת המלאכים היותו צורה בלא חומר. ולפי הפירוש הזה אפשר שזה רצה הכתוב באמרו נעשה אדם בצלמנו כי הרצון בו על הצורה

לבד וכזר הזכיר הרב המורה שאפלטון היה קורא הנורה זכר והחומר
 נקבה וזה נמשך למה שאמרו הפלוסופים שיהיה הנקבה נעשה החומר
 בכל נוצר מוזכר ומנקבה ומזרע הזכר נעשה הנורה זו ועל זאת
 הנורה נאמר במין האדם שהוא זכר שנברא בצלם אלהים והוא
 שהעיד עליו ומה רבינו באמרו בצלם אלהים בראו אותו אחר אמרו
 ויברא אלהים את האדם בצלמו שלא יתעה אחד ויאמר שמין האדם
 כלו ברא בצלמו לא כן כי אם אותו לא אותו חונם זכר ונקבה
 ברא אותם בתחלת הבריאה אך לא בצלמו וזאת הערה פשוטה לכל
 מין. סוף דבר שהחכם ר' עקיבא כיון אל צורת הנפש החכמה
 ולכל הפנים האלה ראה בו ר' עקיבא שרצון השם היה במין האדם
 עד שחבב אותו לתת לו שכל ודעה שהוא הצלם רצוני לומר הנורה
 המינית לאדם כי זה האדם ועליו יאמר שהוא מתדמה לשם והאדם
 שהוא בלא דעת הוא בעל חיים לא אדם באמת. והוא שאמר הכתוב
 גם בלא דעת נפש לא טוב ולא טוב יאמר על הדבר שאינו שלם
 וכשהאדם משתדל להשיג נורתו ישיג הכונה המזוקק בו על כל שאר
 המינים השפלים והוא חביבתו אבל מועט הם המשיגים הכונה. חונם
 בצלם אלהים זה השתוו כל האומות לא שנאמר כי אין נפש רק לישראל
 כמו שאומרים הגויים הסכלים כי אין נפש לישראל כי זה רק גאווה
 וסכלותם. אבל בדרך האמת כלם בעלי גלם כי כן ראה השם. וכשם
 שראה השם במין האדם לחבבו משאר בעלי חיים כן ראה לחבב את
 ישראל משאר האומות ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות וצני ענינים
 אלה ישראל נאבדים וחביבים וקרוב להיות להם כלם בפועל לפי ההעסק
 בתלמוד לא זולת זה. ואחד מן האומות שהוא עוסק בתלמוד הראוי
 לו גדול מאחד וצני עמונו שאינו עוסק בראוי לו כמו שאמר ר' מאיר
 מנין שאפילו גוי ועסק בתורה הרי הוא ככהן גדול שנאמר יעשה האדם
 וחי בהם כהן לוי וישראל לא נאמר אלא אדם הא לומד שאפילו גוי
 ועסק בתורה הרי הוא ככהן גדול ומוקים לה בגמרא בשבע מצוות
 דידיה והוא הנותן לכל למוד חכמה הנרובה לאומות עיקר המצוות הן
 ועיקר המצוות שבתורה שהרבה לנו כי המצוות הן ללמוד דרכי השם
 וההולכים בהם ראוי שיקראו בניו כי כל ההולך בדרכי אביו נאמר עליו
 שהוא בן אביו ולפי שישראל הולכים בדרכי השם כפי המצוות שבאו
 בתורה נקראו בניו. והוא שאמר חביבין ישראל שנקראו בנים למוקם
 וכו' ומה שאמרו ז"ל בהרבות התורה הוא על למוד ידיעת השם ויחודו
 ומלכותו ואהבתו כי כל זה נרמז בתורה והיא החכמה העליונה שבה
 נברא העולם. כמו שאמר החכם י"י בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה
 והוא שאמר שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם וכו' והביא זה
 ראיה מדברי החכם שאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזבו
 והפסוק ההוא נאמר אחר אמרו שיעו בנים מוסר אב והקשיבו אמרי
 בינה והקדים תחלה לשמוע מוסר אב שהוא כולל המדות הנודעות
 מדרכי האב הוא השם יתברך והוא השלמה הראשון. ואחר זה אמר
 והקשיבו

והקשיבו אמרי צינה שהם החכמה והוא כלי חמדה שבו נברא העולם והציא רחם ממאמרו כי לקח טוב נתתי לכם על החכמה שכנה במקום הזה בשם תורה לפי שלקח נאמר על קנין הלמוד שהוא לקוח מאחר ולשון לעז יורה עליו גם כן וטוב נאמר על כלל המציאות כמו שצא אני לעביר כל טובי על פניך ועל דרך הכתוב צמעשה צראשית והנה טוב מאד.

ולפי ענין זה אמרו לקח טוב הוא כאלו אמר קנין המציאות וכן אמר החכם צביאור י"י קנני ראשית דרכו וגו'. וכפי זה הענין אמרו ז"ל גם כן במקום אחר תורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה כמו שנזכר צמעשה צראשית וכבר התבאר מאמר החכם ר' עקיבא על האהבה שהיא כפי השגת מעלת המדות הטובות הקדומות צזון. והשגת מעלת החכמה הקדומה בשלמות לא כמעלת העושר והשררה הכתונה לאומות. ואשר יחל בה משה רבינו לאבותינו היה גם כן לפי השגתם דור ההוא וכבר הורה על תכלית הגמול במקומות שהוא בעולם הזה לפי שהוא הטוב הנלחי לא טוב העולם הזה כי הוא כלל מהרה והוא סבה לבעיטת העם. ולפי זה הענין גדול התועלת חתם מלאכי בזה כל הנבואות לפי דעתו ארך הגלות שהוא לתוכחת אהבה ואחר התוכחה הגדולה ראוייה הטובה לקבל בעצדת השם לימות המשיח אם כן הגלות הארוך הזה הוא מאהבה כמו שאמר החכם כי את אשר יאהב י"י יוכיח לא בשנאתו אותו כי השנאים הם שונאיו הכופרים ביחודו וזהו שאמר הנביא אהבתי אתכם וגו'. וציאר הנביא האהבה שהיא על דרך לשונו הרגיל בו והוא אמרו ואמרתם צמה אהבתנו רצה לומר כי תשאלו צמה נראית האהבה הזאת צנו וכל העמים התשובה על זה הלא אח עשו ליעקב ואהב את יעקב ר"ל הלא צטן אחד עשו ויעקב וברחם אחד כוננו יחד ואצחר ציעקב ובכל זרעו לא צבחירת שאר האבות שהיה קלת זרעם שגוף אצל זרע יעקב נבחר כלו כמו שכתב כי יעקב נבחר לו יי. ורצון השם הקודם שיהיה כל איש בוחר לרצונו והיה סבה לאהבת האבות את השם והאהבה שהיא בעצמים הוא אהבתו אותם ונחירתו צם וזרעם ליראה מוננו ולאהבה אותו לטוב להם כמו שצא בפירוש צתורה ועתה ישראל מה י"י אליהו שואל מעמך כי אם ליראה את י"י אליהו ולאהבה אותו. אשר אנכי מנוך היום לטוב לך ובאר הסבה צבחירתו צם. ואמר הן לי"י אליהו השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק צבחיתך חשק י"י לאהבה אותם ויבחר צזרעם אחריהם צבם וכל העמים. והבחירה שהיא צתתו להם תורת אמת וחקים ישרים להיותם ראויים לזה לפי הצור שחננו מוננו ועל דרך שכר מננה מננה והיא האהבה הנלחית ועל זה הדרך תקנו חכמים צברכת היחוד שהיא העיקר אהבת עולם וגו'. וכללו בה צעבור אבותינו צצטחו צך ותלמודם חקי וכו' וחומם צרוך צבוחר צעמו ישראל צאהבה ומיד מקבל מלכות שמים ומיוחד צאהבה שהיא האהבה שאהב השם את יעקב ושנאת עשו היא צהפך. והוא שאמר ואת עשו שנאתי

שנאתי. והמוצינים במקרא דקדקו זה ולפיכך הניחו זו צטעס
 אחנתתא. ואמרו אחר כן ואשים את הריו שמונה וגו'. הוא לבאר ולהודיע
 שהטוב ההוא שמיג אותו הוא כלה והוא אמרו הנה יבנו ואני אהרום
 אזל גאחרית יקרא להם גבול רשעה והעם אשר זעם י"י עד עולם
 לפי שאין תקומה למפלתן של רשעים אזל כדדיקים אם יפלו יקימם
 השם כמו שאמר כי שבע יפול דייק וקם ועליהם נאמר סומך י"י לכל
 הנופלים וגו' ועל הדרך זה היא אהבת השם לבית יעקב לעולם כמו
 שנאמר י"י אוהב דדיקים ונפילתם היא כפי רחם מאהבתו וסבת זה
 צהיות יראתם ממות אנשים מלומדה ואינם מוכנים בצבד השם.

ועל ענין זה סובב מאמר הנביא בהוכיחו ישראל והוא שאמר כן
 יכבד אז ואמר מידכם היתה זאת לכם ולפיכך הוכיח אותם על ציון
 המזות כי הוא העון הכולל כל העם הנבחר ולפי שהנהנים הם
 הנבחרים ואשר מפייהם תלך תורה הוכיח אותם במקום כל ישראל
 שהרי ישראל חלוקים על שלש כתות הכת האחת המון אנשי התורה
 הם עם הארץ והכת השנית שעוסקים בתורה ובמזות והכת השלישי
 היודעים את שמו היראים מוננו והאזהבים אותו. והוא שכיון דוד
 צומירות ההלל והזכיר בשלשה מקומות השלש כתות תחלה אמר ישראל
 צטח צי"י וגו' וזית אהרן צטחו צי"י וגו' יראי י"י צטחו צי"י. ויחל
 לחם צטחונם לכל כת וכת כפי מעלתה צידעיתה ממשלת השם שהוא
 סבת צטחונה והוא שאמר יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן
 יברך יראי י"י ואחר כן אמר שהצרכה ההיא עד לעולם והוא שאמר
 יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן. יאמרו נא יראי י"י. וזית
 אהרן נאמר במקום שצט לוי שהלויים נתונים לאהרן ולצניו וכלם נתונים
 לשם להורות שאר העם כמו שאמר יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל
 ואע"פ שהצט כלו היה מיוחד לעסוק בתורה לא היו כלם סגולות
 אזל פנחס והדומים לו הם היו סגולות ציראת שמים ובאהבה והוא
 סדר באחרונה יראי י"י כי הם המעט ואליהם הכונה. ויראי י"י
 יאמר על האזהבים הגמורים רצה לומר שיראים אותו בצחינת שמו
 והוא האהבה לא ליראה מן העונשים וראיה על זה אמרו על העקדה
 כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה והמעשה ההיא היה בתכלית
 אהבה לא ליראה עונש הגוף או ממון שאין ספק שיצחק היה יקר
 בעיניו ובזמן ההוא מגופו וממונו. וכן אמר בצבואה זאת על פנחס
 השלם ואהבה לו מורא ויראני ומפני שמי נחת הוא כלומר בצחינת
 שמו לא ליראה אחרת כבר התבאר כי יראי השם אמר על הסגולות
 צלבד והוא הדבר שאמרנו שישראל חלוקים על שלש כתות. וכן נראה
 בצבואה זאת כי אחר אמרו אהבתי אתכם על כלל העם אמר להיות
 צריתי את לוי וזה נאמר על השבט כלו. ואחר כן אמר צריתי היתה
 אתו הקיים והשלום וזה נאמר על המיוחד בשבט שקנא לאלהיו באהבתו
 אותו ולטוב מדותיו התגבר על נשיא השבט שהיו אנשי גבורים צבע
 ולכן כרת לו ולזרעו ברית שלום כמו שכתוב לכן אמר הנני נתן לו את
 צריתי

בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו. והשלום נאמר על מעלות המדות ככתוב וכל נתיבותיה שלום לפי שהדרכים הישרים משלימים מין האדם והוא סבת החיים שהוא הדעת האמתית כי לא ישיגנו האדם עד שישיג המדות הטובות ולזה אמר בריתי היתה אתו החיים והשלום. וכבר קדם שיראת השם תאמר על האהבה המוחלטת והוא שאמר ואתכם לו מורא וגומר כי אין ספק שפנחם השיג תכלית האהבה ולפיכך נראה מסבול שלא יקנא לאלהיו והרג בקנאתו זמרי ונציאי הצעל כי מטבע השלם להשלים הראויים לשלמות ולאהבם ולשגור החסדים שאינם מנזקים השלמות אבל הם מתרחקים ממוני והוא שאמר תורת אמת היתה צפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו שלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. תחלה שבה אותו בחיים והוא שהשיג האמתות ושהיה דורש בזה ומלמד אחרים והוא אמרו תורת אמת היתה צפיהו ושהיה נזהר מהכניס עולה בדבריו וזה להיותו חכם חרשים ונכון לחש. ולזה אמר ועולה לא נמצא בשפתיו ואחר כן שבה אותו בשלמות המדות המאוחר כפי המעלה והוא אומרו בשלום ובמישור הלך אתי. ושלום ומישור יאמר על השלמות שהם דרכי השם הישרים כמו שכתוב כי ישרים דרכי י"י. ולזה נקרא ספר הישר. ואחר כן שבה אותו בהשלימו אחרים לשלמותו והוא שאמר ורבים השיב מעון אחר כן אמר כנותן טעם לדבריו כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך י"י צבאות הוא ולשון כהונה מורה על שירות שהוא גדולה לצעליו וכן בא בקצת מקומות במקום עבודה ושירות ובקצתם בא במקום שררה ואמר כי סבת היות תורת אמת צפיהו היתה שמירת שפתיו הדעת שהיה מדבר בכל דברי תורה על פי הדעת והשכל. וסבת השיבו רבים מעון לפי שהיו מנזקים תורה מפיהו להיותו מלאך י"י רצה לומר שהיה ידוע ומפורסם בשלמות השכל ושלמות המדות והוא הראוי ללכת אחריו וללמוד ממוני כמו שאמרו ז"ל אם דומה הרב למלאך י"י צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו מפיהו ואם מלאך י"י יאמר על השלם בשני שלמויות לפי שוולאך עושה מלאכות השם בלבד ואין אצלו חסרון כלל וכל איש אלהים הוא על הדרך הזה. אבל החכם השלם בשלמות השכל כל זמן שיש אצלו חסרון במדה מן המדות הוא עומד לפני המלאך ואיננו מלאך כמו שנאמר על יהושע הכהן כשנשאו בניו נשים נכריות אונס פנחם והדומים לו הם ומלאכי י"י וראוי שיפגעו בם ומלאכי השם כאשר פגעו ביעקב אבינו שהיה שלם בכל איש תם וישג אהלים ובשתי נשיו בנה את בית ישראל השם ברחמיו ישפות שלום לנו.

פרשת ויצא.

מי חכם ויבן אלה נכון וידעם כי ישרים דרכי י"י
וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם.

פסוק זה הושע הנביא אמרו בחתימות ספרו להשלים הערת
המשוזה שהקדים ואמר שזכה ישראל עד י"י אלהיך כי כשלת בעוניך
וכל הפרשה היא נאמרה על ענין זה לפי שסבת החוטא הוא נסבת
הנכשל בדרך מישור שאין בה לא אפן נגף ולא עקלקל כי הסבה היא
היא באמת למיעוט השגחתו בהליכתו לא לפחיתות הדרך. והוא על
הדרך שאמר החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך כלומר שלא
יתבונן בדרכיו ולא ירגיש ביושר דרכי השם שהם הנהגותיו לברואיו
בדרך שיסתדר ללכת בהם ולפיכך הוא נכשל בהם ונוטה מהדרך הישרה
והוא כאדם שהולך אל עיר והוא צפרשת דרכים ונוטה מדרכו אל הימין
או אל השמאל והולך למקום גדודי חיה ולסטים אם לא יורהו יודע
הדרך לשוה וללכת אל העיר. והוא שאמר הנביא שזכה ישראל עד י"י
אלהיך כלומר שזכר אל הדרך הישרה עד י"י ולפי זה הענין אמר הנביא
מי חכם ויבן אלה לא אמר מי חכם ויודע זה או מי נכון ויבן אלה
אלא אמר מי חכם ויבן אלה כלומר אלה דרכי השם רצה לומר מי
הוא חכם לב ויתבונן בדרכי השם כלומר שיעיין ויסתכל בפעולותיו
הראוי לו שיתדמה בהם ומי שיתבונן בהם וידעם וישגם וילך בהם
כי ישרים הם כלומר פשוטים וסלולים ונלא עקלקלות ולפיכך הם
קרובים לדעת אותם המתבונן בהם בדרך שלא יכשל בהם ולפיכך הצדיקים
שהם השלמים בחכמה ילכו באותם הדרכים אל השם ויעמדו עמו. וזה
על ענין שאמרו ז"ל צפי והלכת בדרכיו מה הוא נקרא קדוש אף
אחה. וכן אמר המתרגם מאן חכים ויסדר אלין סוכלתן וידעינן ארי
תקנן ארחתא ריי וצדיקיא דהליכו בהון ייחון צחיי עלמא. וזה הענין
שאמר המתרגם נמשך לדרך אחר שלקח בחידות הנבואה להיות מלה
אחת מורה על שני ענינים או יותר ולפיכך לקח ילכו בהם בענין אחר
שורה דהליכו בהון כאלו הוא עומד או עובר. ולקחו בענין אחר
שורה ייחון צחיי עלמא והיא הליכתם בהם אל השם וכפי הדרך הזה
תרגם גם כן יכשלו בהם. והדרכים הישרים האלה הם כל מצות התורה
אשר כל חוקיה וישפטים ישרים לצדיקים לפי שהם נודעים מנר פעולות
השם ודרכיו הישרים. אבל הרשעים והם הסכלים שאינם מכירים כי
כל דרכיו משפט יתעו בהם כל יומי חייהם וכל אשר יסתדר ללכת
בהם לא ידעו הדרך והם צעמל וציגיעה והוא שאמר החכם עמל
הכסילים תגיעו אשר לא ידע ללכת אל עיר. ואם הם מכונים אל
הדרך הישר לא ישיגוהו לסבלותם וילכו בדרכי מות כמו שאמר החכם
יש דרך ישר לפני אים ואחריתה דרכי מות וסבת זה סבלותו
בדרך ההוא המעוות שיחשבוהו ישר כמו שאמר דרך אויל ישר צעיניו
ולכן

ולכן לא ירגיש עד שיכשל בדרך וימות כמו שאמר דרך רשעים באפלה לא ידעו צמח יכשלו ומכשולם הוא המות והוא שאמר המתרגם ורשיעיא יתמסרון לגיהנם על דלח הליכו בהון. במקום הזה הודיעך המתרגם שגיהנום הוא כנגד חיי עולמא אס כן הוא העדרה ואחר שנודע והתפרסם שגן עדן הוא כנגד גיהנם נודע גם כן ממות גן עדן. וגיהנם הוא לשון משותף שכן כתוב ביהושע ג' א' הנס ובמקום אחר נכתב ג' א' בן הנס והוא נאמר בספר ירמיהו על מקום השרפה שהיו שורפים שם צניסם ולפיכך היו קורין אותו תופת גם כן כמו שכתוב כי ערוך ממתמול תפתה גם הוא למלך הוכן העמיק הרחיב מדרתה אש ועניס הרבה נשמת י"י כנחל גפרית בוערה צם. ותרגמה יונתן ארי מסדדא מעלמין לקבל חוביהון גיהנם אף הוא מלך ונלכיא אתקנה לעמקא ולפתחה מדרת אשתא דלקא בה כאעין סגיאין מייורא די"י כנחל גפרית דלקה בה. כבר התבאר זה למבינים שהוא נאמר על אש הכליון שהוא בדבר השם. ונמצא בדברי רבותינו שנקרא תפת והנס לפי שהיו מנהיגים צתופים ובכנורות שלא ישמע האז וירחם.

וזה הענין כלו הוא כפי יוה שהקדים לו ישעיה ואמר צתפים ובכנורות ובמלחמות תנופה נלחם צם ולפי הענין הנזכר רצה צו שישלם להם מדה כנגד מדה. ולפי שזה מקום שריפת הפושעים הושאל זה השם למושפט הרשעים ולפי שהוא עומק התרדמה שיטנו שם שינת עולם ועם ישרפו גם כן צניסם ובנותיהם. והנביא ירמיה אמר שם וישנו שנת עולם ודניאל אמר ורבים וישיגי אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם והם שאינם נדונים לגיהנום אבל אותם שאינם חיים לעולם יהיו לדראון עולם והוא שאמרו ז"ל לא יום ולא לילה גיהנום אלא אש יוגפה ויגופן של רשעים ויולהטתן ככתוב תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלם. והרעון בזה שגם נפש הרשעים תמות צמיחת הגוף. והיא שאמרו צבראשית רבה ציום אכלך מוטו מות תמות שתי מיתות לו ולחיה והוא שתרגום אנקלוס ומותא תנינא לא ימות והיא המיתה המתמדת אבל הצדיקים יקיצו לחיי עולם וכבר בא זה בתורה צביאור והוא אמרו ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת העוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים. והבחר בחיים הוא ההולך בדרכי י"י והבחר צמות הוא הנכשל צם ונוטה לדרך אחרת. והחכם שהתחברתי עמו אמר כי זה הפסוק נקשר באשר קדם לו אני כצדוש רענן מומני פריך נמצא רונה צו אני שמתוך צדוש שהוא אילן גבוה וענפיו גסים והוא משל לחכמות כלן והוא שקרא אותו רענן כי הוא עומד לעולם צרעננותו והוא מוספיק צעמנו ליפיו ולגצהו אבל הכונה המצוקת צכל החכמות כלן דעת היות השם נמצא והוא הפרי ולפי הסתר הזה אמר מי חכם ויצן אלה והצדיקים החכמים הם כלם בדרך זה וטוב הדבר הזה לפי חשיבות ענינם אפשר שאמרו מי חכם ויצן אלה ירמוז על הסודות שצאו בצנאות הנביא הזה כמו שהתבאר קתה צפרשת צמודר סיני אמנם הנאות לענינינו הוא מה שזכרנו. ובדרך הענין הזה היו הצדיקים והרשעים

והרשעים קודם ונתן תורה ולפי ענין זה נאמר על הצרעה אבינו
 לרוצ התזונותו זדרכי השם עקב אשר שמע הצרעה צקולי וישמר
 וישמרתיו ממותי ולא מצאנו שזיהו השם רק על המילה. אבל מפני
 שהתזונן זדרכי השם וידעם התדומם צו והלך בהם וזיהו צניו וציתו
 אחריו לשמר דרך השם לעשות צדקה ויפשט ודרך י"י הוא הדרך
 הממוצעת בכל מדות והיא הדרך הישרה ועליה אמר החכם אל תט
 יומין ושמאל הסר רגלך מרע וקרא שני הקצוות רע האחד יתרון והוא
 הנטיה ימין הדרך אל הימין. והשנית חסרון והוא הנטיה אל השמאל
 וכן אמר הנביא ישעיה ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך
 לכו בה כי תאמינו וכי תשמאלו ותרגם יונתן זה הדרך לכו בה דין
 הרחא דתקנא דתהכון בה ולא תסטון לימינא ולשמאלא הורה שאין לנטות
 אל הימין או אל השמאל כי שתי הנטיות רע. והמשל בזה הנדיבות
 היא מדה טובה והפזור רע לפי שנוטה אל הימין והוא יתרון והכילות
 גם כן רע כי הוא ניטט אל השמאל והוא חסרון גדול אם לא
 יצטרך אל אחת הקצוות דרך רפואה להתרחק מן הקצה האחד שגטס
 טבעו אליו. וכן השתיקה מדה טובה אבל המחריש צמקום שראוי לדבר
 רע לפי שהוא נוטה אל הימין והדברן רע לפי שהוא נוטה אל השמאל.
 וכן הזהירות מן התענוגים טוב והעדר הנאה כדרך פרושי האומות
 רע ונטיה אל הימין ורדיפת התענוגים רע ונטיה אל השמאל. והגבורה
 טוב ונוסירת הנפש למיתה רע ונטיה אל הימין ורכות הלצצ רע ונטיה
 אל השמאל. ונהנה מייגעו טוב. ונכהל להון רע ונטיה אל הימין ויושב
 וצטל רע ונטיה אל השמאל. והזריו הוא החרוץ טוב. והגמרה הוא
 האץ רע ונטיה אל הימין והעצל רע ונטיה אל השמאל. והמסתלסל
 טוב ומזלזל צעמו רע ונטיה אל הימין. ומתגדל רע ונטיה אל השמאל.
 וכן שאר המדות. הדרך הישרה תמצא באמצע דרכים. ובדרך זה הלך
 הצרעה אבינו עד שהשיג המצוקש ונבחר מכל בית אביו ומכל בני
 דורו וכן יצחק נבחר מנביא אביו בלכתו גם כן בדרך השם וישמעאל
 נכשל בו לפי שהיה רוצה קשת וכן עשו נכשל לפי שהיה איש שדה
 אבל יעקב הלך בדרכי השם והיה איש חס יושב אוהלים בדרך שחר
 השם לרגלו כל יוצאי ירכו.

וכאשר רצה השם בכל זרעו היוצא מירכו והיתה הנסגתו הטובה
 צריכה להם ולכל היוצאים מהם סבב השם אשר לו נתכנו עלילות
 והיה רועם עשרים שנה וכן משה רבינו שקם נביא בישראל והיה אבי
 כל הנביאים והיתה הנסגתו הטובה צריכה צורך גדול לקיום האמונה
 סבב השם גם כן רועה ומאחרי הגאון לקחו לנביא וכן דוד מלך ישראל
 אשר כסאו נכון לעולם נבחר גם כן מאחרי הגאון למלך וזה ענין
 שראוי להתבאר צו כי שלשה ראשים היו בישראל יעקב צאבות משה
 צנביאות דוד צמלכות ושלשתם סבב השם שהיו רועים תחלה. ונאמר
 כי השם אשר בחר בישראל לרגו כשרצה להישיר שלשת הרועים
 להשכילנו ולהנהיג אותנו הנהגה ישרה כדרך שאמר ירמיה הנביא
 ונתתי

ויודע תן לי ואבאזה לפני העם הזה ואבאזה וזה כלו מוטוב ההנהגה ובענין
 זה תלצל ההנהגה אם שהנהגה היא בעם או במשפחה או בכחות
 האדם בעצמו ולפיכך קרא כל מנהיג רועה. וכן ראוי להקרא העם
 המקבל ההנהגה הראויה לאן מנורף אל זה ויה שרמו אליו החכם
 באמרו יודע פני לאנך ושית לבך לעדרים והוא כדרך שאמר לך אל
 נמלה עצל וגו'. כי כן ראוי לכל מנכיל להחפור וללמוד דרך חיים
 מכל הצריות וידע כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור וידוע שהלאן
 כלו צורך חיי הגוף כי גזתו נגד ללבוש וחלבו מואכל טוב וערב ומגדל.
 גם זבלו טוב להוציא לחם מן הארץ ולהוציא כל ירק וכנגד זה צריך
 האדם שישתדל תחלה לגדל הנפש הנזומת ולהעמידה לשלמות הגוף
 הקודם בזמן והוא שמך לו גלה חזיר ונראה דשא וגאספו עשבות
 הרים ואחר זה צריך לקחת מוסר שהוא שלמות המדות הטובות שהם
 דרך החיים והם הנגדים להנבים אשר לאדם. והוא שאמר כשמים ללבושך
 ומה שהוסוף ואמר ומהיר שדה עתודים רמוז על החכמה שהיא חון
 לבית ואינה החיים האמתיים ואחרים ראוי תחלב שהיא החזרה
 כמו שהתבאר. ומתוכה ישיג החיים האמתים והוא שהשלים דברו
 ואמר ודי תלב עזים ללחמןך ללחם ביתך וחיים לנערותיך וכשאיך מנהיג
 לעם יעשה כל אחד חפצו ויפסד הסדר ויקבל המקרים והוא שכיון
 באמרו ולא תהיה עדת י"י כלאן אשר אין להם רועה. ועלילות השם
 סבבו להיות חבינו יעקב רועה כי הוא יבנה בית ישראל בקחתו נשיו
 להוליד בנים כשרים ולהדריכם בדרכי השם ולהשיב העם כלו למוטב
 על דרך הרועה הטוב. ולפי הענין הזה בא ויברח יעקב שדה ארם
 ויעבד ישראל באשה ובאשה שור. ובנביא העלה י"י את ישראל ממצרים
 ובנביא נשיר. וזה בא להוכיחם על עונותיהם ולהקטיחם על הגאולה
 ולהודיעם כי הגלות הוא סבת טובתם אמר ראו איך היה הדבר מוקדם
 כשרצה השם להוציא אותם מצלת סדר ישר עד שהשיג הכונה בצריחת
 האדם סבבו והלך יעקב הטוב מארצו וברח וגלה מפני אחיו הרע והתגלגל
 הדבר להיותו עבד זמן גדול בעבור אשה ובעבור אשה שור הלאן והיה
 רועה רצה לומר כי לסבת נכות ישראל אשר אל זה הייתה הכונה
 בלקיחת הנשים גלה ועבד בשמירת הלאן ויודד לו השם במדה שומד
 הוא עבד באשה והשם הוציא בניו מבית עבדים בנביא שיצא מונגה
 כאשר כיון אליו. והוא שור הלאן באשה. והשם שור בניו בנביא שיצא
 מונגה לפי הנהגתו הישרה הקודמת. ולפי שכונת יעקב חבינו הייתה
 רצויה בלקיחת אשה כדי להוליד בנים חכמים ונבונים ועובדי השם
 כראוי לכל אדם שהיה תאומו בכל נגד השם כמו שצא י"י נגדך כל
 תאותי רצה לומר כל מה שאני מתאוה מעיני העולם הכל הוא כדי
 להשיג רצונך שאם אתאוה לאכילה או לשינה או אתאוה לשאר התענוגים
 או אנקש תורה וחכמה הכל הוא נגדך כלומר הכל הוא נגד רצונך
 להשיגו באחרית והוא שאמר י"י נגדך ולא אמר אליך. כך אמרו ואנחתי
 מונך לא נסתרה רצה לומר שאנחתי על מה שלא השיג מעיני העולם

לא נסתלקה מכונת רעונך וזה כלו בדרך שאמרו רז"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים וכן כיון יעקב בגדרו שאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש ושצתי בשלום אל בית אבי והיה י"י לי לאלהים בקש תחלה שתהיה השגחת השם בו להשלימו ולשמור גופו ולתת לו חקו בלעד לא היתרונות כדבר החכם רש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי לפי שהעושר הוא רמז לכל יתרון מציא האדם לבעוט ולכחש בשם והוא שבקש מומנו להרחיק דבר כזב כמו שהתבאר שם והרש הוא רמז לכל חסרון מציא האדם לגנוב ולהשבע בשקר והוא שבקש להרחיק מומנו שוא ואל זה כיון יעקב אבינו בבקשו לחם לאכל ובגד ללבוש.

והנפרשים פראו בו והיה י"י לי לאלהים הוא מגדרו ר"ל שינתן אליו וידבק בו. והקרוז חללי כי זה גם כן בקש מאת השם כי שם אלהים נופל על מנהיג כלומר שכל בניו יהיו לו לעם כי זה ממשמר הסטורף האז עם הזנים והאדון עם העבד והאלהים עם העם כמו שצח הוא יהיה לכם לאלהים ואתם תהיו לו לעם ובמקומות רבים בתורה צא זה. וזאת היתה כונת יעקב אבינו להשלים רצון השם במין האדם ולפיכך הוציאו השם אשה והפיק רצון מומנו בהולידו נציא מלמד דת חמות ועליו וכיוצא בו נאמר מנא מנא טוב ויפק רצון מ"י. והוא הפך הכתוב שאמר ומוצא אני מר ממות את האשה וזה לפי שטבע האשה להתעוה את האדם ולהחטיאו אמר ומוצא אני מר ממות את האשה. חונם כשתמוצא אשה ראויה והגונה ראוי לומר עליה מציאה או מנא טוב והוא שאמר מנא מנא אשה מנא טוב ולא אמר מנא האשה וכפי זה הענין צא ואמר ואשה בכל אלה לא מנאתי.

זהו הדרך הנגלה מפסוקי האשה אבל הדרך הנסתרת הוא כמו שאמרו רבותינו וייצר תרין יודין שתי יצירות לאדם יצירה לחוה. וייצר שתי יצירות אחת מן העליונים ואחת מן התחתונים ולפי שחלק הנור מן התחתונים הוא על הרוב מוטבע ברע אמר ואשה בכל אלה לא מנאתי ואמר ומוצא אני מר ממות את האשה לפי שהגוף בכללו מצודים והלב שהוא היצר הרעים וידיה כלומר כל מעשיה אסורים לאדם הדבק בה וטוב לפני השם ימלט ממונה אם שישנה השם לטוב מתחלת היצירה אם שיכריחנה האדם בשכלו וימשל בה עד שיפך אותה מומה אל מדה אבל החוטא ילכד בה לפי שלא ידע תחבולה להתיר אסוריה. ועל הדרך הזה אמר החכם מנא מנא אשה מנא טוב כשמוצא חומר נאות לה כי הטוב לאדם הוא השלמות שהוא סבת החיים המתמידים וציה הוציאו רצון השם לפעל והוא אמרו ויפק רצון מ"י. והראיה שהחכם כיון למשל זה אמרו המליצה הזאת בעצמה בכלל דברי החכמה כי מוצאי מנא חיים ויפק רצון מ"י. וביעקב אבינו התקיימו פסוקי אלה המשל והנמשל כי הוציאו השם חומר נאות ללכת בדרך ישרה שלא לנטות ימין ושמאל כי עשותו תחבולות להציל העושר מלפן הארמי היה למדוד לו במדה שמדד וכן התחכמו על עשו אחיו הכל עשה

עשה כדבר החכם אל תהי נדיק הרבה שהרבות נדק נטיה אל הימין וכבר נאמר ועם עקש תתפלל בדרכי השם ובדרך זה הלכו בניו בשכם על דבר דינה צענומה במרמה עד שנקמו נקמתה וסוף דבר כי כל הטוב נמשך אחר יעקב אבינו מלד שלמותו שהיתה סבתו שבתו באהלים שקנה זהם חכמה והיותו רועה שהיתה סבת הנגה בניו הישרה עד שבה לרגל ההנהגה הטובה ההיא הרועה השני שיבא מוזרעו והוא הנביא רבן של כל הנביאים שלמד תורת אמת שקבל מסיני ובגללה יבא הרועה השלישי הוא המלך דוד והוא גם כן לפי שכסאו נכון לעולם הוא סבת הרביעי והוא מלאך הצרית שאנו חפצים בו. וכשה שהגלות הראשון והיותנו כלנו עצדים במונרים היה סבה לקבלת התורה וקיום האמונה בכל העם להמלאם במוקום אחד בהכרח והם עצדים לעם סכל ובנאמם וזן העבודה הקשה באותות ובמופתים היה קל עליהם לקבל עול התורה ולבא במסורת הצרית כן הגלות הארוך הזה שאנו בו אף ע"פ שנתחייבנו בו צעונות אבות וארך צעונותינו פזורינו בין העמים והיה סבה שיעבדוהו כל העמים שכם אחד בהראות אותות ומופתים ישועתנו וקנה השמים עד קנה השמים שאנו נפוצים בו. השם ברחמינו יחיש לגאלינו ויקיים לעינינו ויקרא שכתוב אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם י"י ולעבדו שכם אחד.

פרשת וישלח.

מחשבות בעצה תכון ובתחבולות עשה מלחמה.

ענין זה הכתוב שנה החכם במקומות רבים בספרו כי כן אמר כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ וכן באו שם פסוקים אחרים בענין זה ונזכיר קצתם וכלם באו בשאר פסוקי משלי שהנגלה מהם בא לתועלת ההוון והנסתר לתועלת יחידים. ונאמר לפי שידוע שטבעי בני אדם ומהלפים ולפיכך תינאל ביניהם קנאה ושנאה והם ברב זונם זה עם זה במלחמה או בענין שהם מוספקים בו איזה הדרך ילכו בו עם אחר או עם אחרים לפי שרצו עסקיהם ידאגו בהם צעונותם הדבר או בהמנעם ממונו ולפיכך הם על שתי מחשבות או יותר וזה דבר מפורסם בכל עת ובכל זמן כי כל דבר מתחדש להם צריך עצה והעצה אינה רק לבחור אחת וזן המחשבות אם שתיים אם רבות. ולזה אמר מחשבות בעצה תכון רוצה בו כי אחת מהם תכון בעצה לפי שהאדם קרוב אלל ענינו והוא נוטה לתאותו והיועץ איך לו תאזה דבר ולא יאמר יועץ סתם רק לבחור האמת והראוי לטוען לעשות אם לעצמו אם לאחרים וכן לא תאמר עצה סתם רק לעצה נאמנה והישרה ולפיכך נקראה התורה ענה ואמר החכם שומע לעצה חכם וכן

וכן אמר ומחשבה בענה תכון. או אפשר כי עשה מושך עמו ואחר עמו והוא כאלו אמר מחשבות עשה בענה שתכון רצה זו הוצא ומחשבתך למעשה בענה שתכון וזה ראוי בכל עסק שהוא בין בני אדם בהתמודה אבל כשמלתמה ביניהם הצורך רב לערמות ולהחבולות כדי להנצל מהרע הנלחם בכל מיני החבולה אם לכה אם למשפט אם לשלום אם להכניע לפני האויב צעת צר לחלוק ומחנהו וכל אשר לו כדרך שעשה יעקב אבינו בפחדו מעשו אחיו כי אחר שידע שהיכולת ציד עשו להרע לו לא סמך על תפלתו בלבד כי אין דרך הנדיקים והחסידים שיסמכו על הנס ואפילו הצטיחם השם. בכל עת ראוי שיחשו שמה יגרום החטא ולפיכך שלח יעקב מנחה לעשו מכל המינים הנמצאים אללו כי רצוי המינים ירבה הרגון במנחה וימציא חן לבעליה כי כן אמר גם כן יעקב עמו מעט צרי מעט דבש נכחת ולוט צטנים וסקדים ועם כל זה חלק כל אשר לו לשני מחנות לסבה שהזכיר והיה המחנה הנשאר לפלטה. וכן חלק הנשים והילדים והכניעם להשתחות לפניו וגם הוא שהיה חכם ונכבד מונו השתחווה לו שבע פעמים מעת ראותו עד הגיעו אליו והוא שהזכיר עד גשתו עד אחיו וזה כלו מן התחבולות הטובות. גם הזכיר לו ראות פני האלהים להודיע מעלתו אלל השם כל זה התחבולה טובה לפי הענין הנזכר והתורה ספרה כל זה ללמדך הנקמה ראויה עם האויבים בזמן שהעשה משחקת להם כי כל ספור שבא בתורה בא אם לתועלת הנקמה מדינית או לתועלת קיום אמונה וכן ספור דינה והנמשך אליה ללמדך דברים טובים. תחלה לומר לך כי זאת התחולות אנה ואנה יביא המכשול לפניכם ואחר זה ללמד מדת הסבל צעת הכעס והוא אמרו והסרתי יעקב עדבואם ואחר זה ללמד לקרובים שראוי שיחם לזם על חרפת קרוביהם ואחר כל זה הודיע ענותם במרמה כי לפי שלא מנאו דרך נקמה לנקום רק צערונה ובמרמה הותר זה כנגד הרעים כי אחר שהותר אללם להרוג הרעים אנשי הזמה ההם היה להם מענה המרמה אחד ומכלי המלחמה ועם כל זה היה הדבר קשה צעיני יעקב התם להפליג בנקמה ההיא ולהמית האחרים עמהם אמנם התחבולה הביאה לעשות כל זה וזאת הענה בתחבולות צריכה בכל מלחמה אם לנצח האויב אם להנצל מונו.

ועל דרך זה בא דבר החכם צענין כל מלחמה תחלה במלחמה הנרחית לעין בין בני אדם. ואחר המלחמה הנרחית בא להעיר על המלחמה המפורסמת היא מלחמת האדם בעמו עם יצרו הרע שהוא נמשך לטבע האדם הצריך לעמידת הגוף ולקיום המין ואי אפשר לגרשו כלה והאדם צו על מחשבות רבות צמה יושך אחריו ובמה לא יושך ולזה נתנה התורה הוא שקראה החכם בקצת מקומות ענה לרב מנותיה המעשיות כי כשיבא המלך וסבב את העיר ללכדה ולהרסה אז יקום הילד המוסכן כנגדו ומלט את העיר בחכמתו ובתחבולותיו ויעט מעט יגרשהו ואז ינעם לפניו לבצו הערל ובאין תחבולה יפול עם ותשוטה ברב יועץ כמו שאמר גם כן החכם כי בתחבולות תעשה

לך מלחמה כמו שקדם ואמר גם כן הפר מחשבות באין סוד וברב
 יועצים תקום. רצה זו כי כשילקחו המחשבות שלא בדרך סוד חופרנה
 המחשבות הקן. ואחר זה בא ולמד על המלחמה הידועה בין החכמים
 והיא מלחמתה של תורה היא המלחמה החזקה והנוראה בדברים
 הנפלאים בחכמה שלא הושגו במופת עד היום רק בדרך קבלה כדווש
 העולם וכהשגחת השם וידיעתו הפרטים ודרכי הגמול והעונש וכיוצא
 באלה שהראיות הבהרות עליהן בדרך עיון הם הסדרות וטענות ואמתלאות
 לא מופתים ולפיכך צריך להשמר שמירה רבה בדרכי המופת על דרך
 הקס בענינים אלה. ואל זה כיון נעים זמירות במזמור ברוך המלמד
 ידי לקרב ואצבעותי למלחמה כי כשתעיין בכל מה שבא במזמור ההוא
 תמצאנו נושך אל המלחמה הזאת והוא שאמר זו ושנה פניי והצילני
 מיד בני נכר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר. והוא שגלה
 במקום אחר ואמר ממים רבים מיד בני נכר והם המחשבות הרעות
 כדבריהם ז"ל שמוח הגלו למקום מים הרעים והוא שאמר בסוף המזמור
 אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה בדחובותינו אשרי העם וגו'. ואחר
 שיאות נושך המזמור הזה למלחמה של תורה יושך לנושך ההוא שהידים
 הם הדיקשים כמו שהתבאר בספר ההגיון והאצבעות הם פרקי הדיקש
 שהם שתי הקדמות ושלושה גבולים והוא שאמר המלמד ידי וגו'. וזה
 נאמר לפי הרחבת הדבור בענין הדרש אבל הוא נאמר על דרך משל
 המלחמה או לפי מה שכתב בענין מלחמה זאת הרבה תשובות בספרו
 על החולקים עמו. ואל זה הענין גם כן היתה הכונה הראשונה בדבר
 החכם שאמר מחשבות בענה רצה זו שאע"פ שלא ימצאו במחשבות
 ההם מופתים טוב ללכת בהם אחר הסדרה הראויה והנכונה ואף
 ע"פ שיש פנים וטענות להחזיק בסותרות למחשבות ההם ראוי לנטות
 אחר אותה שיש לה טענות וראיות יותר והיא אותה שהיא נועט ספקות
 כמו שכתב הרב המורה בפרק כ"ב ובפרק כ"ג מהחלק השני ושם
 הזכיר שהפלוסופים אמרו כי כל מה שלא יעמד עליו מופת צריך שיונחו
 שתי קצות הסותר בענין ההוא ויראה מה יתחייב וכן הספקות לכל
 אחד ואחד מהשני סותרים ויאמין המעט בהם ספקות ועוד אמרו שכן
 צריך שימשך הענין בכל מה שיאמר ארסטוטלים מן אלהיות אשר לא
 יעמד עליהם מופת. וכבר באר שם הרב המורה כי אין הבחינה בזה
 הדיקש ברב מספר הספקות אבל ברב גדל הרחקתם ותלוק המציאות
 עליהם. וזה דבר גדול ונפלא מאד ומקום סכנה ובו יצאנו החכמים
 הגבורים אשר כח בהם לעמד אל מול פני המלחמה והיא אשר נחתו
 בה רבים ומעט אשר נולטו והנמלטים הם המחזיקים בתורה שקרא
 החכם ענה במקומות רבים ולפי מה שאיפשר לדעת במופת מוטבע
 המציאות כאמונת החידוש והגמול והעונש ותחיית המתים וכיוצא בהם
 ועל כיוצא בזה אמר נעים זמירות סוד י"י ליריאו ובריתו להודיעם
 ולפי ענין זה אמר מחשבות בלב איש וענת י"י היא תקום ואמר ותשועה
 ברוב יועץ. והעיר כל בעל עיון לעמוד כנגד בעל הריב בתחבולות והוא

שיעמד כנגד הסותר וידחה ראיותיו ואחר זה ייטיבו דבריו ואע"פ שלא בא עליהם מופת כמו שהזכיר הרב המורה צדק ט"ו מהחלק השני דבר ארסטוטלוס שאמר בהזכירו טענות מי שאמר שהשמים ההווים נפסדים ואמר שאנחנו כשנעשה זה יהיה מאמרינו אבל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרובה וכל שכן כשישמעו טענות החולקים תחלה הכל כמו שנזכר שם. וכפי זה הענין אמר בתחבולות תעשה לך מלחמה ואז אפשר התשועה צדק יועץ אבל אם לא תעשינה התחבולות אלו לעומד כנגד הסותר ולהחזיק בסגרא צדק טענות ובהראות מעט ספק תפול ותדחה הסגרא הריא אשר לא בא עליה מופת ויאמין הסותר כי זה דרך המחקר כשידחה הסותר האחד יעמוד ויתקיים הסותר האחר והוא שאמר באין תחבולות יפל עם וגו'.

ועל דרך זה הלך הרב המורה בשאלת החדוש שסתר ראיות הקדמות ואחר כן הכריע דעת החדוש המאמת דרכי הגמול והענג והאותות והמופתים הנזכרים בתורה והגושף אליהם. והפלוסופים עשו הצדק בהפך ועליהם אמר החכם תחבולות רשעים מרמה והוא שהקדים בראש הפסוק על המחזיקים בכל מה שצא בתורה מחשבות צדיקים משפט. ואין ספק שכל כיוצא בענינים אלה צריך שיתרחק האדם מהדרך הקרובה אל יצרו כי זה דבר מפורסם שהיגר מתעה השכל ממזוא האמת ולפיכך צריך השתדלות רב להשמר מענינים אלה וצריך כל חכם להערות רבות כדי להשמר מזה כמו שסמך החכם לזה ואמר דברי רשעים ארז דם ופי ישרים יגילם וכן הקדים למה שאמר באין תחבולות יפול עם וגו' הולך רכיל וגלה סוד ונאמן רוח וכסה דבר כי ההמון יכשל בדעתו האמנות השומרות יודעיהן מכל מכשול כי לא יכיר ההמון טוב רק הטוב הנראה לעין ולפיכך צריך עורר רב וחריצת רבה בענינים האלהיים שלא בא עליהם מופת עד שלא תסתר אמונה מאמונות התורה ההכרחיות ואל הענין הזה גדול התועלת שנה הושל בזה ושנה זו בדברים ומליצות והקדים לפסוקים האחרונים שהזכרנו פסוקים רבים מראש הפרשה שפתח בה ביושלי שלמה לרמוז בה על כחות צעלי עיון בדברים הנסתרים כי מהם משתדלים להתפאר בידיעה מאין חכמה והם הנקראים כסילים ומהם שכונתם לרע בסודות התורה וכן לבעליהן אזהרות רשע ועליהן אמר לא יועילו אזהרות רשע וגו' וההולך בדרך ישרה עליהם הוא הנדיק ומהם שהם עצלים בצקשת החכמה ועושים ונלאכת השם רמייה והם הרשים בסוף אבל החרוצים לזקש ולחקור האמת יעשרו ועליהם אמר רש עושה כף רמייה ויד חרוטים תעשיר. רוגה זו שהעושה בכף רמייה הוא רש והחרון הוא העשיר והעושר הוא קרית עוז כמו שאמר הון עשיר קרית עוז מחתה דלים רישם וזה גם כן רוגה באמרו לא יחרוך רמייה צידו והון אדם יקר חרון וכבר אמרו ז"ל צייד הרמאי לא יחיה ולא יארץ ימים ולפי פשוטו איש רמייה לא ישיג דבר מהמזוקש שלו שהוא צידו אבל הון עשיר האדם שהוא חרון הוא יקר רוגה זו יקר מכל כלי חמדה כמו שאמר יש זהב ורז

ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת ועל היקר הזה אמר ואדם ביקר ולא ילין נמשל כזהמות נדמו ומהם שנגלה סודות ואינם מרגישים שאמתתם מוזקת להמון והוא הנקרא הולך רכיל מגלה סוד ומהם שמשתיר סודות ואמת שמועילה לבעליה ומזקת לאחרים והוא נקרא נאמן רוח ועליהם אמר הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר וצריך להתעורר על אמרו מגלה סוד מכסה דבר ולא אמר צניעה סוד או צניעה דבה. וזה מטוב לחש החכם לפי שהולך רכיל יאמר על איש שהוא שונא איש אחר ומראה צפיו שהוא אוהב והוא שונא בלבו ונכפשו ורונה שיפגועו אחרים ולפיכך מגלה אפילו הדבר שנאמר לו בסוד ובכל יאמר. ונאמן רוח יאמר על האוהב בנפשו שרצונו שהכל יאבדו אותו ואותו האוהב מכסה אף דבר אוהבו כשיראה שאפשר שתגא לו שגאה נומנו ועל דרך המשל הזה הסוד יאמר על מה שלא יזרח עליו המציאות. ודבה יאמר על מה שיורה עליו המציאות ועליו אמר כבוד אלהים הסתר דבר כי כן עשה משה רבינו שכסה הדברים שהורה עליהם המציאות וזהו שאמרו זה המכסה דברים שגלן עתיק יומיא ומאי נינהו סתרי תורה שהתורה הסתירה מה שגלה אותו המציאות לכל בעלי עיון טוב אונס הסוד הוא מה שהודיעו בדרך כבוד מה שאפשר לדעת בזמנא מטבע המציאות כאמונת החדוש והגמול והעונש ותחיית המתים וכיוצא בזה.

ואל כיוצא בזה אמר נעים זמירות סוד י"י ליריאו וזריתו להודיעם ואל זה הענין רמזו ז"ל באמרום בא שטן לפני הקב"ה אמר לפניו רצונו של עולם תורה היכן היא אמר לו נתתיה לכן עומד הלך אלל משה אמר לו תורה היכן היא אמר לו אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה הלך אלל הים וכו'. הלך אלל הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע בדאי הוא. הביאו הקב"ה למשה אמר לפניו רצונו של עולם כלי חמודה שהיה לאדון צבית גנזיו איפשר לעבד שיאמר לי נתנו וכו'. ואין ספק שזה כלו בא על סודות התורה כי המצות לא קבלם על מנת להסתיר אחת מהן מעמי הארץ ולפיכך בא המענה הרחוי להשיב לכל שואל המוני אלהים הבין ועליו אמר כלי חמודה שהיה לאדון צבית גנזיו ועל הסודות ראוי לומר שהן גנוזין והוא שנלטרך השטן ללכת לים ולשאר הנמצאות ולא הודיעוהו החכמה ההיא שאין יודע אותה ולא מודה בה רק השם אחר שלא יודע בזמנא שכלי זה גם כן רצה איוב באמרו לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים רצה לומר שאין יודע ערך ההיקף לאמת הענינים האלה וכל הפרשה ההיא באה לפי הענין הזה כפי הדרך שאנו הולכים בה וזה אחד מן הדרכים שראוי התבוננות רב בהסתרת הסוד והדבר האחר בהכרעות אחת מן הדעות שלא בא מופת על אחד הסותרים והוא שאמר ותשועה ברב יועץ. השם ברחמי וישענו תשועת עולמים.

פרשת וישב.

רבות מחשבות בלב איש ועצת יי' היא תקום.

כבר התפרסם ששלמה ע"ה חזר ספרו על שני פנים לפי שכיוון
 זו שתי תועלות הנריכות למין האדם. האחת לפי חמרו שהוא גוף
 האדם והשנית לפי גלמו שהוא נפשו וכפי יתרון מעלתו על שאר בעלי
 חיים הנקמתו לריכה השגחה רבה והשתדלות רב יותר. ואולי עם רב
 ההשתדלות ישיג המכוון והיא התועלת האחרונה ואשר לא ישיג המכוון
 יכשר באשר הוא כפי מה שהוא והיא התועלת הראשונה והמפורסמת
 שהרי המציאות כלו טוב. ולזה חזר החכם ספרו על הדרך הזה להיות
 הנגלה מומנו מועיל לבני אדם תועלת כללית ולהיות הנסתר מועיל
 ליחידים תועלת מיוחדת. והוא שפתח ספרו ואמר לתת לפתאים ערמה
 לנער דעת ומוזמה ישמע חכם ויוסף לקח וגזון תחזולות יקנה. וכבר
 הקדמנו ששלמה העיר בפתיחת ספרו שהמכוון בו להעיר על כונת
 התורה צמזמות וציעודים ונספורים לא שיהיה ספור אחד בו ללא
 תועלת חלילה חלילה וכבר השתדל החכם להעיר על כל ספור וספור
 וזה הפסוק שפתח בו העיר בו על כונת ספורי הפרשה הזאת והם
 ספורי יוסף עם אחיו וספור יהודה ובניו עם תמר ואף על פי שיש
 בכללם גנות לראשונים תועלתם גדולה לפי הצחינה בהם והוא שהתאמת
 אזלנו הקבלה שקבלנו מרבותינו ז"ל שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת
 שמים רצוני לומר שלא נסתלקה ממשלת השם מומעשי האדם בדרך
 שיעשה ככל אשר יזם במעשיו הנתונים לו לבחור ולהשתדל בהם ולעשותם
 כי פעמים יש להם מונע והמונע הוא מן השמים אם על דרך גמול
 או על דרך עונש או על דרך ממשלת העליונים או על דרך בחירת
 אחרים העומדת כנגד בחירתו ואע"פ שהמזקק מומנו הוא שישתדל
 לעשות הנאות כפי היכולת והוא יתרון זרכתו על שאר בעלי חיים
 שהזכיר הכתוב ואמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וכצטוו ורדו זדגת
 הים וצפוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ.

ואע"פ שהפסוק כולו בא לזכרה גופנית יתרון זרכתו על שאר
 בעלי חיים הוא באמרו וכצטוו כי הכניסה והרדיה והוא ההכרח
 והמושלמה נתונה לאדם במעשיו והוא כשיחשב ויסתכל בהם כפי הראוי
 ויזיחם לפעל עד שיגלם מכל בעלי חיים בדרך שתשאר הזכרה והוא
 פרו ורבו ומלאו את הארץ ימואל בה יתרון רב על זרכתם שפעולתם
 צפריה ורביה הוא לפי הטבע לבד לא לכונה אחרת אבל פרייה האדם
 ומלאו את הארץ הוא לפי הבחירה הנתונה לאדם באשר הוא אדם
 ואע"פ כן אין לאדם לסמוך על ממשלתו ובחירתו לבד עד שישים
 בשר זרועו ומהשם יסור לבדו. כי כמה פעמים ישתדל האדם להועיל
 עמו או אחר ותשוב התועלת לנזק כללי או יתכוין להזיק וישוב לתועלת
 והכל

והכל מאת השם אשר לו נתכנו עלילות מקדם להפר מחשבות רבות עד שיתצטלו המעשים המכוונים שלא ישלמו לעולם אם לא תשלם המחשבה עליהם כי הוא הסבה החזקה והאחרונה לכל פועל כמו שנודע שתחלת המחשבה סוף המעשה.

והשלש סבות האחרות שהן החומר והצורה והפועל הן תחת הסבה הזאת שהיא המחשבה ובהפר המחשבה לא ישלם המעשה. אמנם יראת השם אין לה מונע ולא למרי גם כן שהוא צניס פחים בדרך עקש כי היראה והמרי הן בלב ואם המעשים הנעשים לרגלם יש להם מונע היראה והמרי אין להם מונע דרחמנא לבא צעי ולפיכך כל מי שכל מעשיו לשם שמים כל מחשבותיו יכונו אם שיצאו לפועל אם לא יצאו כי זה נתון לאדם כפי בחירתו.

והוא שאמר הכתוב גול אל י"י מעשיך ויכונו מחשבותיך לפי שמחשבות שהן נגד השם הן ציד האדם שבהם תלויים החיים והמות ולפיכך היתה הסכמת החכמים עם התורה שהרשות נתונה כמו שאמרה התורה ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וגו'. וכן בא בספור היצירה מומנו לדעת טוב ורע ומה שצא בתורה ובשאר ספרי הקדש שנראה כחולק על זה הדרך באמרו ואני אקשה את לב פרעה. כי הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו כבר כתב הרב רבנו שזה על דרך העונש והוא דעת רבותינו שאמרו ששכר מצוה מצוה ושכר עזרה עזרה אם כן הוא שנוי טבע והוא על דרך שאר המופתים והוא שאמר לב טהור צרא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. ואפשר לומר שהכל בא בדרך דברה תורה בלשון צני אדם שאומרוין כן צוה השם או כן דבר השם ופניו שהכל התיחס אליו לפי הרצון הראשון שנתן הרשות ציד האדם לבחור. וכבר בא ענין זה ג"כ בלשון מצוה כמו שנראה בפרשת שלח לך ומה שאמר לב טהור צרא לי אלהים וגו' הוא וכיוצא בו נאמר להעיר האדם את עצמו שיהפך את נפשו מומדה אל מדה. סוף דבר שכונת הלב נתונה ציד האדם אבל המעשים הם צידי שמים. הלא תראה שיוסף לפי השתדלות אביו עליו להועילו באהבתו קנאו בו אחיו עד שהפליגו ברע למכרו אל עם אשר לא ידע לשונם והמכירה היתה הם חשבוה עליו לרעה והשם חשבה לטובה לכלם ולזרעם כמו שאמר ואתם חשבתם עליו רעה אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב נמוצא שהמעשה היתה מן המכירה אע"פ ששלש סבותיו לא נתצטלו הסבה העליונה והיא המחשבה נתצטלה למחשבת השם אשר חשבה לטובה והיא להחיות עם רב ברעב הכבד עד שעמדו שם כל ימי חייו יוסף בכבוד ובמנוחה וירצו ויעצמו מאד. והרבים היתה סבה לעבוד בהם בפרך ובכל עבודה קשה והעבודה הקשה היתה סבה שישונו לשם ויתפללו ויזעקו אליו עד שהראה כחו בעובדים גם וכן העבודה היתה הכלל לקבלת התורה שהיא תועלת גדולה שאין לה דמיון. וכשתבחן הכל מראש ועד סוף תמוצא שהמכוון לאדם לא היה יוצא לפועל ואשר לא

היתה בו הכונה היה יוצא לפעל שלם. וכן ספור יהודה וזניו עם תמר בא על הדרך הזה שהוא כוון להקים זרע מזניו ומתמר ולא עלתה בידו ואף על פי שכונתו היתה לשמים שניהם מתו בידי שמים לענשם ולפי כונתו הטובה זניו שלחו לו מלאך מן השמים ולא זכונה מזנו על זה והקים זרע מתמר עד שיצא מהזרע ההוא דוד מלך ישראל אשר לו ולזרעו המלוכה לעולם ומזנו עתיד מלך הנושית ללאת כנזא שכל המעשים בידי שמים. ואע"פ שהם מכונים לעזרה או למרי כי מחשבת השם העומדת וקיימת תפר מחשבות האדם והוא שאמר החכם רבות מחשבות בלב איש ועצת י"י היא תקום אם כן אין ראוי לאדם שישים בשר זרועו עד שיסמוך על מחשבות האדם כי הנה הכל ולא שיעלה בלב אדם לסמוך על השם בלבד ויאמר שהכל נגזר מאת השם שאם כן בטלו המעשים האנושיים והיו ידיו ושאר כליו לבטלה ותבטל התורה והיו לריק כל מוסר ולמוד אם היה הכל בידי שמים ולא זו הדרך גם כן כי צריך האדם ללמוד ולעשות ולקבל מוסר ותוכחה מן המוכיחים ולשמוע עצה מן היועצים למען יחכם במעשיו ויראה צם התכלית הראויה.

והוא שהקדים החכם לפסוק רבות מחשבות שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך והכונה בכל שישתדל האדם לעשות הראוי לפי העצה הטובה והוא הדרך הישרה הממוצעת המועילה לעמידת הגוף ולקיום המין לא לבקשת יתרונות שהוא חסרון גדול לזני אדם והם סבה למנוע אותו מהיותו ישר שהוא המכוון והוא שאמר החכם לבד ראה זה מנאיתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. לפי שהשתדלותו בחשבונות הרבים תמנע אותו מהמכוון בו ואף כי ימנע חשבונותיו כונו שבקש לא השיג רק דמיון גמור ועצת השם היא תקום והוא לחם לאכול ובגד ללבוש לא דבר אחר אבל כל אשר ירבה עושר ונכסים ירבה צער ויגיעה באשר לא לו ובקשו מה שאינו צריך לו יחסר מה שצריך לו ויצא מדרך התורה ודי הערה על זה בתורה בספור ירדת המן. כי תחלה אמר ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הי"ך בתורתו אם לא צוה אותם שלא יכינו רק למנא די ספקס שאי אפשר להם בלעדס והורה להם בפסוק ההוא כי הקולך בדרך הזה הוא הולך בתורת השם לא זולת זה ואמר עוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום. הורה בזה לפי דרכו כי המקדש יום מן הימים או זמן מן הזמנים ימנע לו השם די ספקו בזמנים ההם. אבל בעתות טרדת אדם לעולם אמר כי כל אשר השתדלו ללקוט המרבה והממעט מנאז כפי מדותם מזונו בלבד. וכפי מספר נפשות לא העדיף מי שהשתדל להרבות ולא החסיר מן הצורך מי שהסתפק במעט לקיטתו איש לפי אכלו לקטו. עוד צוה איש אל יותר ממנו עד בקר הורה שראוי לאדם גם כן שלא יחסר מזונו ולא לחמלתו על המותר ההוא ולא לסגף עצמו כי המותר ההוא אובד והוא החוטא על נפשו כי השם אוהב האדם אם לא ישנא האדם

האדם עצמו והטוב לו שילך דרך ישרה שהוא מן שתי הקצות והסולך
 בצדי הדרך יסור לבבו מהשם וינאף הקצף עליו והוא שספר ולא שמעו
 אל משה ויוותרו אנשים מוננו עד בקר וירוס תולעים ויבאש ויקצוף
 עליהם משה וזה היה צעת שהיתירו ומפקס אבל כשהתירו מוננו
 מה שהיה יתרון על ספקס לא הבאיש ורמה לא היתה בו אחר כן
 ספר יציאתם ללקוט ציוס השצת והאזהרה עליו כי כן ראוי לאדם
 שיקצב לו זמן שלא תהא לו טרדה במעשיו ויהא פנוי לקדש הזמן ההוא
 לבוא בצית השם ולהשתחות לפניו וללמוד דרכיו. אחר כן צוה להניח
 אותו למשמרת למען יראו את הלחם אשר האכילם במדבר לזכור את
 הפלא ההוא הגדול המאמת אמונת הנפלאות בדרך שנוי טבע והמועיר
 גם כן האדם והמודיעו כי מי שילך באורחו ולא יבקש היתרונות
 ימציאבו השם מוננו בכל יום והוא המן המתמיד לו ארבעים שנה כי
 כן האדם הולך וגדל ארבעים שנה. ולפיכך נאמר בן ארבעים שנה
 לבינה ואחר ארבעים יבא אל ארץ נוסצת ויאכל צזעת אפו מעצור
 הארץ וידוע כי לא יחסר המן להולכים בתורתו כמו שאמרו שלא נתנה
 תורה אלא לאוכלי המן ומי שישתדל על הדרך הזה לרדוף הצדק ישיג
 המצוקש וימלא חייו בכבוד יותר ויותר מהמשתדלים לרדוף העולם
 והוא שאמר החכם רודף צדקה וחסד ימלא חיים צדקה וכבוד ואל זאת
 הכונה העירו רבותינו באמרם כל הקורא פרשת המן אין מזונותיו
 נחסרים ואל זה הענין גדול התיעלת כיון בדרך הנגלה באמרו שמע
 עשה וקבל מוסר. רבות מחשבות וגו'. אבל בדרך הנסתר בא להעיר
 צם על צורך קדיומת התורה ליחידים דורשי חכמה שהחכם קרא
 לתורה ענה כמו שקדם בפרשת וישלח יעקב והיא הצריכה לדחות
 הספיקות שהן רבות בלב איש ועל ררך שאמרו ז"ל כל שיראה חטאו
 קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת אמר החכם שמע ענה וקבל מוסר
 למען תחכם באחריתך.

פרשת בקין.

מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לרוד ולזרעו עד עולם.

אחר שהמלך דוד הורה בצדרי השירה הנאה על הטובות שהשיג
 ואמר שהכל בא לו מאת השם דבר ברוח הקדש על העתיד מיצועות
 ומחסד על זרעו עד ימות המשיח שהם סבת התמדת הטוב לעולם והוא
 שאמר עד עולם. וזה נודע לו מרות הקדש מצורף לזה דעה כל חכם
 והבנתו לפי טבע כל יציר להתדמות אל שרשו אם לא ימנעוהו מונעים
 כי מטע עץ עושה פרי טוב ויציא גם כן פרי טוב אם לא ימנעוהו
 פחיתות הארץ אשר נטע בו או מונע אחר כן טבע כל איש שלם שיצא
 מזרעו שלם ממין השלמות ההוא אם לא ימנעוהו מונעים כי זה מבח
 הטבע

הטבע מזורף לטבע למוד האב ומוסרו כדרך שגא ועושה חסד לחלפים כפי שהתבאר במקומו. ועל דרך זה ראוי שנתעורר אגחנו כמו שהעיר הנביא אוחנו ואמר הביטו אל ציר חזבתם ואל מקבת צו נוקרתם הביטו אל חזרתם חזיכם ואל שרה תחוללכם. וראוי לכל אדם שהיה לו אב או אבי אב שלם קרוב לו או רחוק ומנו שישתדל להדמות אליו ויחוש ליחסו פן יחמד כמו שאמר שאלו לבשתך ולבושת ערות אמך וזה כי שלמות האב הוא צננים ככה ואשר הוא ככה ראוי שיגא לפעל ואם לא יגא לפועל יהיה הכח ההוא לבטלה אם כן הראוי לדעת ולהאמין שיגא מושיע ישראל מזורע דוד והוא שאמר לדוד ולזרעו עד עולם. ואמרו מגדול ישועות אמרו צו המדקדקים כי הוציאו בלשון גדולה צמם תואר. ואפשר שהוא שם דבר כמו מגדל עז וצמסר תלים נאמר במקום תיבה זו ומגדיל. ובהוציאו הענין הזה בשתי מלות אלו בשנוי ובכחצו ומגדיל במקום קריאתו ומגדול ומגדול במקום קריאתו ומגדיל יש הערה גדולה בקריאת כל הכתוב ובלומדו כי אע"פ ששמירת התיבה ודקדוקה תועלת גדולה להבין דברי הכתוב אין זה לבדו הכונה מן הכתוב כאשר יעלה בלב הנקראים צעלי מקרא ומשימים כל השמלותם בזה ולא אל הכונה בשמירת ענין הכתוב הבא להורות עליו והיא דרישת תורת י"י שהוא העיקר כמו שגא על עזרא כי עזרא הכין לבצו לדרוש את תורת י"י. והמשל בזה כשנבאר ומגדול ישועות לא נסמוך לומר כי הוא שם דבר או שם תאר אבל נאמר כי לפי שאין המלך נושע ברצ חיל ואין ל"י מעזור להושיע ברצ או צמעט ומאחר כל ישועות ישועת העולם הזה וישועת העולם הבא לפיכך אמר מגדיל ישועות ולפי שכל פעולות השם מיוחדות לרצונו ורצונו הוא עצמו נקרא גה כן ומגדול ישועות וכן נאמר כשנבאר למשיחו לא נסמוך באשר נאמר ששרשה משה והוא מצנין הקל והוא על משקל פקידו. אבל צריך שנתבונן מה היא הכונה לתארו במשיחה ונאמר כי היא להורות שהשם רגה צו וצממשלתו להושיע עצמו ועמו והוציא תארו בלשון משיחה שכל ממשלה האלוהית מיוחדת אל המשיחה כאמרו אל תגעו במשיחי ונביאי אל תרעו ואמר על כורש למשיחו לפי שהוא סבב תשועה לישראל. והטעם בזה כי כן היה דרך כל חנוך ממשלה או כהונה או מלכות למשוח צמין לפי שהשמן מחליק ומרכך כל דבר הנדבק צו והוא עומד מתמיד באשר יפיל שם יהוא והוא סבת האיר הבהיר המלאכותי ולפיכך הענוה נמשלה צו כי הוא מחליקה ומרככת כל מדות והיא מדה עומדת מהמדת על כולן והיא סבת האור הגדול הזורח לצדיקים ואל זה השמן כיון החכם באמרו ושמן על ראשך אל יחסר והוא השמן הטוב העולה על שאר כל הכתרים. ולעורר על המדה הזה היה המלך והכהן נחנכים במשיחה וזה דבר קדום ומפורסם עד שהעמים והאזנים היו מושחים בשמן בחנכת גדלתם וקדושתם כמו שגא ביעקב חזינו ויזוק שמן על ראשה. וכמו שגא המנוה למשוח המשכן ולקדשו ולמחות כליו ולקדשם ונאמר בפירוש זאת חנכת המזבח ציום המושח אותם.

ואפשר

ואפשר שאותה המשיחה באה להעיד על רמז נבואת זכריה כמו שהתבאר בפרשת בהעלותך שהוא רמז על סבת התמדת המציאות שהוא אור העולם הזה. וכן צבית שני כשגברה יד מלכות חשמונאי על מלכות יון הרשעה שעמדה לשכת התורה ולהעביר האמונה והשם הושיע ולא בחיל והתפרסם הנס בשמן וחנכו בו המקדש להעיד על זה ולהעיד גם כן על חנוך הגדלת החשובים שהוא להעיד על הענוה המשלמת המדות הטובות וכל המעלות כמו שבא השבח על משה רבנו שלא קם כמוהו והאיש משה ענו מאד וזה לפי שהענוה מציאה לידי רוח הקודש כמו שמנכו למקרא שכתוב רוח יי' אלהים עלי יען משח יי' אותי לזכר ענוים שלחני. וידוע שהנביא לא היה משוח בשמן רק בשמן ענוה וע"ד זה בא הנה ומשיח אלהי יעקב ר"ל שהשם משחו בשמנו הטוב שתארוכו בו נביאיו כמו שאמרו רז"ל כל מקום אשר אתה מולא גבורתו של הקב"ה שם אתה מולא ענותנותו ועל הדרך הזה הצטיח צביאת משיח להיותו שלם בכל המדות. ואחר שהשלים דוד ע"ה בישועת העולם הזה שהיא ציאת המשיח דבר על הישועה האמיתית שהוא ליחידים ואמר ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל ואמרו האחרונים סובל שני פירושים והכונה בשניהם אחת. האחד שכל הנביא והמדברים ברוח הקדש היתה פוסקת נבואתם או רוח הקדש מסתלקת מהם קודם המות והיו פוסקים דבריהם בדבר הכרחי באמונה. זהו דעת הרב המורה כמו שכתב בספרו וסמך לדעת זה מקרא שכתב לכלות דבר יי' מפי ירמיהו ולא ירדתי לדעתו בכתוב ההוא כי ענינו אחר בהכרח אבל דברי דוד האחרונים סובל זה. וזה הענין נמשך בדברי רבותינו שאמרו עד שלא ככתה גרו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי רצו בו שקודם שנפקסה נבואת עלי לגמרי שהיתה כבר ואם חסר השמן החלה נבואת שמואל שהיתה יותר שלמה ונבואת עלי כיתרון אור השמש על אור הנר וענין זה ומשלו יצא להם ז"ל מאמרו ונר יי' טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל יי' אשר שם ארון האלהים. ואין ספק שעל נבואת שניהם רמז בפסוק ההוא שאם היה כושמעומו ויה היה ענין בהזכיר כבוי הנר בשרות הנבואה על שמואל. ועוד מה היה הענין הקודם לו שאמר ועלי שוכב במקומו ועיניו החלו כהות לא יוכל לראות אבל בלא ספק בא להעיד שעלי היה עומד ונח במעלת חכמה ומדותיו והיה מבקש לראות כבתחלה ועיניו ההשגה הנבואית הנקראת מראה החלו כהות לא יוכל לראות היטב רק כראיית עיני הזקנים הכהות שהן מאירות מעט כבר ההולך וככה טרם שיכבה הנר ההוא של עלי ושמואל היה כבר עומד ונח במדרגה הראויה לקבל הנבואה מאת השם. והוא שאמר בהיכל יי' אשר שם ארון האלהים אמנם הוא עדין לא השיג דרכי הנביא לפי שלא התפרסמה נבואה בזמן ההוא כמו שאמר שם ודבר יי' היה יקר בימים אֵין חזון נפרץ ולפיכך נסתפקה לו ההשגה שהיא עד שהודיעו עלי. סוף דבר הענין הוא זה שדרך הנביאים להפסק נבואתם

בתייבם והוא דבר פלא גדול כי מן הראוי לפי השכל הי' לנו לומר שהוא הולך וגדול יום יום אבל המציאות מורה על ההפך. ולפי הענין הזה יתבאר לפי דעת הרב ואלה דברי דוד האחרונים ולפי מה שזא דדברי הרב המורה בסוף ספרו בהערה נראה הפך הענין הזה בהשגה כי אמר כי כל אשר יחלשו כוחות הגוף יחזק השכל וחזק השגתו עד כשיבא האיך השלם ויקרצ למות תוסיף ההשגה היא תוספת עיומה וזה בהפך ההשגה הנבואית. ואפשר שהנבואה והדבור ברוח הקדש הנורף בהם לכה גבורה והתעוררות רצ להעיר בני אדם גם יש להם מנח בכח המדומה והכח המדומה נמשך לנורגיש ולפיכך יחלש כח הנבואה בימי הזקנה לפי חסרון הגבורה ולפי חולשת טבעיו לטרוח באשר לא לו אבל כח ההשגה השכלית שהיא לו לא לאחר יחזק בכל יום כפי אשר יחלש כח הדבור הנמשך לכחות הגופיים והוא שחלש בדוד ופסק כמו שאמר ואלה דברי דוד האחרונים כפי הפי' האחר.

והפירוש השני נראה שזא על דרך מואמר שלמה בספר קהלת בפתיחתו אמר דברי קהלת ובחתימתו אמר סוף דבר וגו'. וכן דוד ע"ה פתח השירה ואמר וידבר דוד ל"י את דברי השירה הזאת וחתם באלה דברי דוד האחרונים כלומר אחרית כל דבר דוד ותכליתם הוא מה שיאמר עתה וכן דרך המדברים כשמשלימים דבריהם יאמרו סוף דבריני הוא כך וכך. וידוע שאחר טובת ימות המשיח שהזכיר לא נשאר רק טובת העולם הבא ולמעלת הענין הזה האריך ביחס צעל הדבר הזה בשמו ובמעלתו והוא אמרו כאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על והמדקקים אמרו כי על הוא תואר לפי שהוא קמוץ ואפשר לומר זו שזא לתארר במעלתו ובמלכותו אבל הנכון לומר זו לפי הענין שקרא עצמו כן לפי שזא עצמו מוצי עליה או מוצר הספר קרא אותו כן להודיע שאחר שזכה לכך ידע צמה יזכה האדם לעלות שם. ואמרו משיח אלהי יעקב ר"ל שזכה לכל היומשלות החשובות ובהן היומשלה העליונה. ואמרו ונעים זמירות ישראל אמרו זו המדקקים כי הוא תאר לדוד לפי שהוא חזר כל הזמירות שיוודו צם כל ישראל לשם וכן היה מקיום ההוא עד עתה ואפשר לומר שנעים זמירות שז לכאם דוד כאלו אמר כי זה השיר הוא נעים כל הזמירות כמו שנאמר שיר השירים ואם הוא תואר לדוד כמו שנאמר בא תארר זה במאמרו זה לפי שהוא נעים כל זמירות למעלות ענינו. ואחר שהאריך ליחס צעל הדבר ההוא בא להודיע באיזה מן מומיני שלמות השכל השיגו לפי שצעלי שלמות השכל הזה הם על מעלות חלוקות מהם שיגיעו להם שלמות להבין כל דבר ולהשכיל ולשבת באהלים ולקבוע בית המדרש לכל הבא לדרוש את השם ועל מעלה זו היו השלמים עד שזא אברהם אבינו כשם ועבר וכל היחידים שנדרות ההם עד אברהם. ואע"פ שאותם היחידים היו חכמים מכל בני דורם וקצתם היו מיחדים בני הדורות ההם ומה ועד אברהם אמנם עבר לבדו זכה להקרא חכמת היחוד על שמו לפי שכולם ממו צמיי שם חזן מעבר כי כשתמנה שנותם תמנח

תמונא שאותם שלפני עזר ושל אחריו עד אצרהם ואצרהם בכללם כלם ונתו בחיי שם ולפיכך נקרא שם אזי כל בני עזר כי שם היה הרב הגדול ועזר קם החתו להעמיד הישיבה ולהרצין התורה ההיא בין כל התלמידים הם הנקראים בשמו ולפי שהוא העמיד התורה ולמדה לאותם היחידים נקראו בני עזר. והקרוז אלפי שופני הענין הזה נקראו בני עמנו מקדם עברים שרחוק הוא לומר שנקראו בן להיותם מעבר הנהר שהרי אין השם מורה מליזה עזר הנהר הם והשם ראוי שיוחד בו המכונה בו ולפיכך נראה שהיחס הוא על השלם עזר כמו שבא אזי כל בני עזר לפי שלמותו בלמדו האמתות לעם וראוי להקרא העם על שמו בהקרא שם היחס כלו בשם האב כמו שאמר אדם או בני אדם וכמו שנאמר ישראל על בני ישראל לעם כלו על שם האב וכך נאמר עברים על שם עזר חזיהם כי הוא היה אזי הנזרות שהם העיקר והוא זכה אותם משלמותו הגדול בלמוד והוא שלמות משלמות השכל והוא מעלה אחת ממשלותיו שהגיעו לה קנת יחידים. ומהם שיגיעו לשלמות אחר והוא שיתעוררו התעוררות רב להעיר אחרים ולמשכם אחריהם ולקרווא ולדרוש עליהם ליחד השם וללכת בדרכיו הישרים עד שלא יוכלו לעזור בקריאה ההיא ולמעלה זו הגיע אצרהם ואזינו שהיה מסתכן ומחרף נפשו למות ומתגנה אלל רב בני דורו והיה קורא ודרש ביחוד השם כמו שבא הספור עליו פעמים ויקרא בשם י"י. אמנם לא באהכו נבואה לדבר בשמו ולומר כה דבר השם אליהם וכה צוה לעשותם כי זה הענין לא השיג אחר לפני משה רבנו.

והקרוז אלפי שזה רצה באמרו ושמי י"י לא נודעתי להם ובית באל משמשת עמיה ואחרת עמה וירצה בענין זה ובשמי י"י לא נודעתי להם ר"ל לא נודעתי להם בדרך שילכו לדבר בשמי על דרך שאני נודע לך מעתה שאני מזה אותך ללכת ולדבר בשמי והוא שסוף לו לכן אמר וגו'. ולפי הלשון הזה נאמר כי שמי בקרבנו ואמר בו הרב המורה כי דברי בקרבנו ואפשר שנאמר זה לפי שהדבר נאמר בשמו. ומשה רבנו השיג השלמות הזה בתכלית שלימות השגת האדם עד שהיה מחדש מופתים ומשנה הטבע והכל בדבר השם אחר הדבקו בעליונים וזו היא מעלת הנביאים ואם היא חלוקה במדרגה. ומהם שיגיעו לשלמות אחר בדרך חלום של נבואה והיא שיבא חלום לאיש אחד וידע פתרונו ולא יספק בו לדעתו שבדרך נבואה באה והוא בדרך מעלת מראה הנראית לו בהקץ אמנם שאר חלומות אע"פ שהם נודקים אינם מניין שלמות החלום הזה אבל הם מניין שלמות כח המניין אשר לאדם ומן המנין הזה חלום פרעה וסריסיו ועל המנין הזה נאמר נבולות נבואה חלום וידוע שהנבולות הם הפירות הנבגלים ונופלים מן העץ בטרם שיבשלו פירותיו וכן צעל החלומות שהם מזה המנין לא ישיג שלמות נבואה כי הוא רואה ואינו יודע מה רואה וכשיספר אותו לאחד מן השלמים יפתור אותו לו ועל כיוצא בחלום זה נאמר חלום אחד מוששים בנבואה. ואמר

ואמרו אחד מששים לפי שבעלי השזון חלקו השזרים לששים מפני שזמנספר הזה נמצאו חלקים רבים שלמים יותר מכל מספר שלפניו והוא כאלו אמרו חלום חלק קטן מחלקי הנבואה וכיוצא בזה נזכרו הרבה ומספרים בתלמוד. והמעלה בזמין הזה היא לפותר חלום כמו שבא על יוסף הפותר הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו ונאמר אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נכון וחסד כמוד. ומסס שיגיעו לשלמות שתגלה רוח הקדש עליו ותעורר אותו לדבר נסודות השם תמיד ולחבר זמירות בשבחיו הראויים ובמעלות השלמים ההולכים לפניו צדרכיו ולכתוב הכל בספר להועיל תועלת נחמית.

ובדרך זה חבר דוד ספרו וחבר השירה וזה רצה באמרו רוח י"י דבר בי ומלתו על לשוני ואחר כן בא ואמר אלהי ישראל לי דבר נור ישראל מושל וגו'. רצה לומר דבר זה כבר אמרו אלהי ישראל ולי דבר זה צרוח הקדש נור ישראל או רצה לומר עלי דבר זה נור ישראל לפי שדוד ידע בעצמו שיזכה להיות מצני עליה כמו שקדם נאם הגבר הוקם על וכאשר הקדים צשירה מחסידותו ונדקתו ותשובתו השלמה מעונו ואותו עון בעצמו הודיע עליו כי לא לצוות דבר השם היה אבל לתוקף יצרו שהיה לו לפי טבע רוב גבורתו כמו שאמרו ז"ל כל שגדול מחברו יצרו גדול ממנו ולא חטא כלל דוד בלבד והוא שיחטא להכעיס ולמרוד אבל מיגדו המוטבע בו בתחלת היצירה כדרך העולם והוא שאמר בסוף מזמור י"י חקרתני ותדע וגו' וראה אם דרך ענין בי ונחני כדרך עולם. רוצה בו אם דרך מורד בי כלומר גלוי וידוע לפניך שלא עשיתי דבר במרד ואחר שהוא כן ראוי שתנחני במשפט כדרך העולם כי כל מה שעשיתי ברע טבע העולם הכריחני וזה גם כן רצה באמרו צבא אליו נתן הנציח כאשר בא אל בת שבע הן בעון חוללתי והוא שהכריחני כי לא מרצוני כי רצוני שלם עמך והוא שאמר סמוך לזה הן אמות חפצת בטוחות ורחמנא לבא צעי ולפי שהעון היה כפי הענין הנזכר נתקבלה תשובתו וזכה בה בהתר ובהר השם בצרעו עד עולם. ולפי שכל הצחורים והנערים לא ימלטו ממין החטא הזה כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואבינו הראשון הנחש החטיאו בזמין החטא הזה והוא שכתוב כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לפיכך הנהיגו לעשות כבוד גדול לחתן כאלו ימליכו אותו וזה לפי שיבוש ויכלס מעצמו ויחשב עצמו כאלו נהפך לאיש אחר ולהעיר אותו על זה הנהיגוהו לצאת בזמנעלים לבנים כדי שיתעורר להפוך שחרות עורו ויסר רגליו מרע וכמו כן ילבישוהו טלית לבנה להעיד על המדות הטובות הנמשלות בצגדים לבנים מנורף אל זה כאלו חונכים אותו מעתה בזמנות ומשימים מגבעות על ראשו על הענוה המקנה את השם הטוב כדרך שבא וישימו הסניף הטבור על ראשו וכן בא כחתן יכהן פאר והכל כדי שישוב מדרך הנערות ולא יואש מדרך החשובה ואפילו קדמו לו עונות רבים. ולפיכך הזהירו ז"ל ואמרו אל תהי רשע צפני עמך וכבר באו לפי ענין זה הרבה מנות בתורה והכונה בכל שישתדל האדם בכל לבו

ללכת בדרכי השם בכל אשר תשיג ידו. וזלכת דוד בדרכיו זכה להיות
 מצני עליה ואמר לי דבר צור ישראל ומועתה יתחיל הדבר ויאמר מושל
 באדם נדיק מושל ביראת אלהים וזה הפסוק סובל פירושים הרבה
 ולפי הענין שאנו בו סובל שני פירושים ושניהם עולים לענין אחד.
 ונאמר לפי שידוע שאדם שם משותף אם נקחנו במקום הזה על שם המין
 יהיה פירושו כי הנדיק השלם במין האדם הוא המושל ביצרו כמו שאמרו
 איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב הדרך אפים מגבור ומושל
 ברוחו מלוכד עיר וזה לפי שמושלתו סבת שלמותו והמושללה היא
 היא בקיום כל החקים והמושלים והמושל הזה צריך שיהא מושל ביראת
 אלהים כלומר שתהא מושלתו לשם שמים לא להתגדר ולהתגדל וכן לא
 יהא על דרך מי שאוחז מעשי אבותיו בידיו כמו שאמר לא יאמר אדם
 אי אפשי לאכול בשר בחלב אי אפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לבא על
 הערוה אלא אפשי ומה אעשה ואבי שנשמים גזר עלי ובדרך זה יתקיימו
 כל החקים ביראת שמים ונמצא מקיים כל התורה לפי שהמשפטים
 יקיים אותם לפי חכמתו והחוקים לפי יראתו ועל דרך זה נקרא יוסף
 הנדיק לפי שמשל ביצרו לכבוד השם ומושללה מופלגת שהרי הוא היה
 יפה תואר ויפה מראה וגבור ואחר שהיה על התכונה זו ידוע שיצרו
 היה גדול כפי הטבע וכל שכן בהיות החושקה נכבדת ואשת שר משרי
 הארץ. אונס לכבוד השם משל ביצרו וכפי הענין הזה נקרא נדיק. ומה
 שנכתב עליו שאמר הן אדני לא ידע אתי מה צבית בא ללמד מדה
 חשובה להשומר האדם שלא יבגוד באחר מאוהביו הצוטחים בו ואע"פ
 שאינו מצני עמו כי זה השחתת העולם.

והנכון לומר שפסוק זה שאמר דוד נאמר על דרך סודות מעשה
 בראשית ויבא אדם הנגה במקום אשה שהיא חלק אחד מן האדם כמו
 שבא ונפש אדם מן הנשים וכמו שבא כהפארת אדם לשבת בית. ועל
 דרך שאמרו ז"ל על שרה איש עצל עברתי זה אדם ועל כרם אדם חסר
 לב זה חוה מצינו חוה שנקראת אדם כהפארת אדם לשבת בית. וכן ראוי
 לומר שיראת אלהים במקום הזה הוא תואר לאשה יראת י"י כמו שבא
 אשה יראת י"י היא תהלהלל והוא שנאמר עליו גולתהו טוב ולא רע
 כל ימי חייה וחייה הם הקצובים לא חייו כי הם לעולם ואם הפסוק
 הוא כמו שאמרנו בא על שני מיני השלמות צעל תשובה ונדיק גמור
 ובא בדרך מעשה בראשית שנזכרה שם מושללה בשני מקומות והוא יושל
 בקד ואתה תמושול בו. וכן ראוי לכל צעל שימושול באשתו וגנאי הוא לו
 כשאשתו מושלת עליו כל שכן אשתו המצויה עמו בכל רגע שצריך הוא
 שימושול בה ואז ראוי הוא להיות מוכת הנדיקים השלמים. והוא שאמר
 מושל באדם נדיק מושל ביראת אלהים. וסוף לו הגמול השלם ואמר
 וכאור בקר יזרח שמש בקר לא עצות כלומר כאור בקר ההולך וגדל כן
 הוא שמשו זורח והוא בדרך שאמר החכם ואורח נדיקים כאור נוגה
 הולך ואור עד נכון היום והאור ההוא נקרא אור י"י. או רוצה בו יזרח
 לו השמש ובא זה הפסוק על דרך חתימת הנבואה שהיא החותמת כל
 הנבואות

הנבואות אשר הם זרחה לכה יראי שמי שמש נדקה ומרפה כנפיה
הנדקה היא כנגד הנדיק ומרפא כנגד בעל תשובה כדכתיב ועב ורפא
לו וזו כנפיה כמו אשר זאת לחסות תחת כנפיו. באצרתו יסך לך
ותחת כנפיו תחסה. ולהפליג אור הנקר ההוא לנדיק גמור אשר בקר
לא עצות כלומר שאורו זה מאד לא כנקר היום שהוא בעצם או
בעננים כי כן הוא לצורך מציאות המורכבים. הוא שרצה באמרו מנוגה
ממטר דשא מארץ רצה לומר שצבת צמיחת דשא מארץ הוא נוגה ומטר.
וזה כי המטר ידוע ומפורסם לכל כי הוא צבת ההוייה בצמחים והנוגה
גם כן ידוע עם ההשתכלות הטוב כי הוא גם כן סיבה להוייתם עם
היותו הוא בעצמו צבת המטר וכל מעשה בראשית חוזר חלילה על ידי
האור. והוא שכתוב לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו. לפי שחסדו
לעולם נראה קיים בהם ולפיכך האריכו בצרכת מאורות להזכיר זה
מעשה בראשית ומעשה מרכבה ואם היא ברכת הנאה עיקר מטבעה
בא להורות על מופתי היחוד בדרך קבלה. והוא שנאמר שם תתברך יי
אלהינו על שבת מעשה יריך וכו' וזה הותרו שתי קושיות שהתקשו לנו
במטבע ברכה זו כמו שכתב בדרש עזרת. אחת מהן איך התקינו קדושה
בצרכת הנאה. והשנית למה לא פתחו בצרוך אהבת עולם. ולפי זה
הענין בארתי מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית לפי שמעשה
בראשית שהוא המציאות והוא טובו מתחדש בכל יום על ידי האור אשר הוא
סיבת המטר ובהרכבת שניהם בארץ יצומח הדשא ומנו ברצון השם. ואמר
עוד כי לא כן ביתי עם אל כי ברית עולם שם לו ערוכה בכל ושמורה
כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח ואמרו כי לא כן ביתי אפשר שאמר
זה עליו ועל זרעו כמו שפרשתי בפסוק הראשון ויצא ערוכה בכל על
ישועת העולם הזה ושמורה על העולם הבא וכן נראה דעת המתרגם.
והנכון לומר לפי הענין שרצונו לומר כי לא כן ביתי אשר אני
בו עם השם והוא אשר יקרא בית יי ועליו אמר שלמה בית נדיק חוסן
רב וכן אמר הכן בחוץ מלאכתך מפני שהלמודיהם הם הכנות והנצות
בלבד ולפיכך אמר הכן בחוץ כמו שאמרו עדין בן זומא מבחוץ ואמר
מלאכתך מפני שהן נמצאות לנפש האדם בלבד כי אין לנקודה ולקוים
הנזכרים במלאכת השיעור מציאות חוץ לנפש ולא לדברים הנזכרים
במלאכת ההגיון אבל הטבעיות הן נמצאות בכל המעשים ולפיכך המשילם
בשדה וכשיחרוש אותו האדם והוא שידרוש אותו כראוי יוציא תבואה
עם שאר מיני עשבים ואחר כך יבנה ביתו כי שם תעמוד נפשו. ולפיכך
אמר ובנית ביתך ולא אמר כן על השדה שהוא עושה הבית לא השדה
ואל זה רמז גם כן באמרו לעבדה ולשמרה כי העבודה היא בטבעיות
והשמירה באלוהיות כי הן שמירת הכל בדרך הבית שהכל נשמר בו
וכשם שתכלית הבית הוא להגין מחוס ומקור מרוח וממטר ולשבת שם
ולנוח כן תכלית החכמה הוא להגין מכל ההפכים ולהתלונן בצלה
לעד. והחכם שהתחברתי עמו אמר כי אמרו הכן בחוץ מלאכתך רצה
בו שיעיין ויתבונן במדות שאר בני אדם והוא הכנת מלאכתו ואחר כן
יצמיח

יִמְיַח מִדּוֹתָיו וְהֵם הַשְּׂדֵה וְאַחַר זֶה רָאוּ לְבָנוֹת הַבַּיִת וְהוּא הַחֲכָמָה.
 וְכֵן אָמַר כִּי עַל זֶה הַשְּׂדֵה הָיָה הַרְמוֹז בְּסוּד הַנּוֹדָע בְּפָרָה. סוֹף דָּבַר הַבַּיִת
 נֶאֱמַר עַל הַחֲכָמָה וּבִרְוֵךְ הַשֵּׁם שֶׁבָחָר בְּיִשְׂרָאֵל לַתַּת לֵהֵם תּוֹרַת אֱמוּנָה
 שֶׁהַמְּקִיִּים אֹתָהּ כִּרְאִי וּמְשִׁיג כּוֹנֵן הוּא הַבּוֹנֵה הַבַּיִת וּבְשִׁמּוֹ עֵינָיו עָלֶיהָ
 תָּמִיד יִחַזַּק אֶת צִדְקַת הַבַּיִת אֲךָ בְּעֲלָתִים יִמְךָ הַמְּקָרָה וּבְשִׁפְלוֹת יָדִים
 יִדְלַף הַבַּיִת וְהַדְּלָף יִבֹּא מִגַּד מִדֵּינִי אֲשֶׁה כִּמוֹ שֶׁבָּא וְדָלַף טוֹרֵד מִדֵּינִי
 אֲשֶׁה וְאָמַר דָּלַף טוֹרֵד בְּיוֹם סִגְרִיר וְאַשְׁתּוּ מִדֵּינִים נִשְׁתּוּהוּ וּלְפִיכֶךָ בֵּית
 כָּל עֲלָל הָיָה דְרִיחַ סְרוּחָה אֲבָל הָאִישׁ הַחַרוֹץ דִּירְתוֹ נֹאֵה כְּשִׁיבָא לְהַתְּלוֹן
 בְּגַל הַשֵּׁם. וְהוּא שֶׁקְרָאוּ ז"ל עָלֶיהָ וְהִיא הַיְשׁוּעָה הָאֱמוּנִית וְדוּד אָמַר
 שֶׁזֶה הַבַּיִת אֵינוֹ כְּשֶׁאֵר הַדְּבָרִים הַמְּוַרְכָּבִים מִן הַהַפְכִּים שֶׁהַרְכַּבְתָּם הִיא
 סִגְתָּ הַפְּסֻדָתָם כִּי צְרִית עוֹלָם שֵׁם לוֹ לְפִי שֶׁהוּא עֲרוּכָה בְּכָל חֲלֻקֵּי אֵין
 שֵׁם הַפּוֹךְ וְשִׁמּוּרָה לְעַד כִּי חֲלֻקֵּי יִשְׁעֵי וְהַכֵּל חִפְץ הַשֵּׁם אֵין שֵׁם דָּבַר
 כִּי אִם מוֹכוּן לְעֲמָמוֹ וּלְפִיכֶךָ יִתְמִיד הַהוּיָה. אוֹ אֲפֶשֶׁר שְׂרָגָה בּוֹ וְכָל חֲפָצוֹ
 וְאָמְרוּ כִּי לֹא יִמְיַחְהוּ הַשֵּׁם כְּדֶרֶךְ הַנְּמַחִים אוֹ הוּא מִתְּבַדֵּד וַיִּשׁוּב אֵל
 יִשְׁעֵי אוֹ אֵל בֵּיתִי וְהוּא כְּאֵלוֹ אָמַר כִּי בֵּיתִי אוֹ יִשְׁעֵי אֵינוֹ נֹמַח כְּדֶשֶׁא
 הָאֶרֶץ אֲבָל הוּא פְּשׁוּט עוֹמֵד מִתְּמִיד לְנֹכַח כְּדֶרֶךְ הַנְּמַח הַנֶּזְכָּר בְּמֵאֲמַר
 זְכָרִיָּה וּמִתְחַחֵיו יִמְחָה וּבְנֵה הַיֵּכֶל י"י כִּמוֹ שֶׁהַתְּבַאֵר בְּפָרָשַׁת זְכוּרָה. אוֹ
 רָגָה בְּאָמְרוֹ כִּי לֹא יִמְיַח קוֹץ וְדֶרֶדֶר שֶׁבָּא בְּקִלְלָה אֲבָל הַרְשָׁעִים יִמְיַחוּ
 וְלֹא נֹמַח טוֹב הַרְאִי לְאֲכִילָה אֲבָל קוֹץ וְדֶרֶדֶר שֶׁתְּחַלְתוּ רַךְ וּבְסוֹפוֹ קֶשֶׁה
 וְאֵינוֹ רָאוּי אֲךָ לְנִגְיָעָה וּמֵאֲכַלְס עֵשֶׂב הַשְּׂדֵה הַנֶּפֶסֶד בְּזִמְן מוֹעֵט כִּמוֹ
 שֶׁבָּא הַרְמוֹז בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

וְשִׁלְמָה כְּשֶׁתִּקַּן הַמַּשְׁלִים אָמַר עַל הַמַּשְׁלֵּל הַהוּא סִמוּךְ לְפָסוּק עַל
 שְׂדֵה אִישׁ עֲלָל עֲבַרְתִּי וְהִנֵּה עֲלָה כּוֹלוֹ קְמוֹסִים וּבְדָבְרֵי רַז"ל קוֹנִים
 אֵינוֹ מְכַלֵּה מִן הַכֶּרֶם וְזֶה רָגָה בְּאָמְרוֹ וּבְלִיעַל כִּקּוֹן מוֹנֵד כּוֹלֵסָם כִּי לֹא
 בִּיד יִקְחוּ. וּבְלִיעַל בְּמִקּוֹם זֶה אֲפֶשֶׁר שֶׁהוּא שֵׁם הַמִּיָּן לְרַשָּׁעִים אוֹ הוּא
 שֵׁם דָּבַר לְרַשָּׁע וְעוֹלָה וְהוּא חֶסֶד בְּנֵי וְהוּא אֵל וְהוּא כְּאֵלוֹ אָמַר וּבְנֵי בְּלִיעַל
 אוֹ הוּא תֵּאֵר לְרַשָּׁע וַיִּשׁוּב כִּלְהֵם לְכָל חֲלֻקֵּי כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא בְּצִדִּיק כִּי כָל
 יִשְׁעֵי וּכְמוֹתוֹ כָּלוּ קְמוֹסִים, וּמֵלֵת בְּלִיעַל הוּא מִמִּין אֶחָד מִן הַדְּבָר
 שֶׁמִּשּׁוֹ בּוֹ בְּקִגְתָּ הַלְּשׁוֹנוֹת וְהוּא שִׁוְיָאֵו שְׁמוֹת מוֹנְעִים בְּמִקּוֹם מַחִיבִים
 לֹא בְּמִקּוֹם שׁוֹלֵלִים רְצוּנֵי לומֵר שִׁוְיָאֵו הַשֵּׁם הַהוּא לְחִיבֵי דָבַר לֹא לְשִׁלּוֹ
 הַפְּכוֹ כָּל אֵלוֹ לֹא לְשִׁלּוֹ הַטוֹב בְּלִבָּד אֲבָל לְחִיבֵי הַרַע וְכֵן נִמְאָא בְּצִיּוֹר
 בְּדְבָרִיָּה ז"ל שֶׁאָמְרוּ גַם עָנוֹשׁ לְצִדִּיק לֹא טוֹב כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ עַל הַרַע לֹא
 צִדִּיק לֹא לְשִׁלּוֹ מוֹנֵד לְבַד הַצִּדִּיק רַק לְחִיבֵי לוֹ הַרַע וְכֵן יִאָמְרוּ עַל
 הַחֹלָה לֹא צִרִיָּא וְלֹא לְשִׁלּוֹ מוֹנֵד לְבַד הַבְּרִיָּאוֹת כִּי זֶה יִאָמַר אֲךָ עַל
 הַמֵּת אֲבָל יוֹנִיָּא אֹתוֹ לְחִיבֵי לוֹ הַחֹלִי שֶׁלֹּא יִאָמַר רַק עַל הַחַי. וְכֵן יִאָמְרוּ
 עַל אֲדָם הַפְּחוֹת לְחִיבֵי לוֹ הַפְּחִיתוֹת לֹא אִישׁ. וְכֵן נִמְאָא מוֹזֵה הַמִּיָּן בְּלִשׁוֹנוֹ
 בְּמַעֲט וּמִקּוֹמוֹת כִּמוֹ שֶׁבָּא וְאֲשֶׁר לֹא טוֹב עֲשֵׂה בְּתוֹךְ עַמּוּי. וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶדֶךְ
 לֹא טוֹב. כִּי לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה. גַם עָנוֹשׁ לְצִדִּיק לֹא טוֹב. כָּל אֵלוֹ לֹא
 בָּאוּ לְשִׁלּוֹ הַטוֹב בְּלִבָּד רַק לְחִיבֵי הַרַע. וְכֵן נִמְאָא בְּצִיּוֹר בְּדְבָרִיָּה
 ז"ל שֶׁאָמְרוּ לֹא טוֹב הוּא אֲלֵא רַע וְכִפִּי זֶה הַמִּיָּן בָּא בְּנֵי בְּלֵי שֵׁם לְחִיבֵי
 לֵהֵם

להם פחיתות השם והוא הפך אנשי. השם וההפרש גדול יש בדבור צינ
 שני הענינים האלה. ועל דרך המין הנזכר נקרא הרשע זלועל לחייב
 לו הירידה כלומר הורד מטה וירצה בו זלי על או כל יעל זהפך הוקם
 על ודוד עליו השלום אמר שהרשעים לא די שאינם זמעתל הצדיקים
 אבל אינם אפילו זמעתל הצמח הטוב למאכל ונחמד למראה אמנם הם
 כקוף היבש התלוש שהוא דחוי ומקום למקום כמו שאמר גם כן זפתחת
 ספרו לא כן הרשעים כי אם כמוך אשר תדפנו רוח. ואמרו כי לא
 ביד יקחו רצה בו כמו שהקוף לא יקחו אותו ביד פן יבא זכף הלוקח
 ונקמה כן הרשעים לא יקחו אותם ביד שאינם נמשכים בידי בני האדם
 הצאים ללמדם ולהוכיחם לפי שאינם בני תרבות ואין אדם מן הטובים
 רשאי להתקרב עליהם. והמתרגם אמר ורשיעיא עבדי חטאה דמן
 לכובין די זמפקהון רכיכין למיקטף וכד אינש חיים עליהון ושזיק להון
 אזלין ותקפין עד דלא אפשר למקרב להון ביד. וידוע כי זהתחבר
 אדם לרשע יגיע לו מומנו נזק לא קטן אבל גדול בהפסד אמונתו ומדותיו
 הטובות וזה רצה באמרו ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית וגו'.
 באש שרף ישרפו זשנת ואמר בו המתרגם זכן לית פורענותהון ביד
 אינשא אילסן באישתא עתידין לאתקרא באתגלחה בית דינא רבא
 למתב על כורסי דינא למידן ית עלמא. והמתרגם לקח כשנת כפי אשר
 לקח כשנת המלך אחרוש על כסא מלכותו.

ואפשר שרצה בו כי כל עת שיגיע אותם רוח חיייהם כל הנוגע
 בהם ימלא ידו ברזל והעץ מן החנית כדרך ויבא הנזכר אחר הלהב
 ובעת מנוחתם והוא זבאת הרוח מגופם שרוף ישרפו כלומר יעשו כלה
 להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים. וכמו כן הנביא זחתימת הנבואות
 סמך לפסוק וזרחה לכם יראי שמי וגו' ועסותם רשעים כי יהיו אפר
 תחת כפות רגליכם. וסמך לזה זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי
 אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים להודיע ששנת כל הטובה
 קיום התורה בכללה חקיה ומשפטיה. וזה יתכן כשגדולי העם וחכמיו
 שהם האבות זאמת שמים לזם ללמד וליסר התלמידים והקטנים שהם
 הבנים ואותם הבנים שומעים לאותם האבות והוא הדבר שאנו חסרים
 בעונותינו זגלות כל שכן בדורנו זה לרז הצרות המתרגשות לזא בעולם
 והוא הדבר שהאריך גלותינו כי זה החסרון קדום מעת הגלות כמו
 שנמאז בדברי רבותינו הראשונים מהם מי שאמר תמה אני אם יש
 דדור מי שמקבל תוכחה ולפיכך אין לתמוה על אורך הגלות כי הוא
 לשתי סבות אלו ובסור הסבות ברצון השם יסור המסובב ותחיש הגאולה
 והוא שחתם הנביא זזה זנבואתו זאת ויחל על ידי אליהו על דבר זה
 שיהא רצון מן השמים שיתקיים זנו כמו שהזכירנו והשיב לב אבות על
 בנים ולב בנים על אבותם.

פרישת ויגש.

בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. נוקשת באמרי
 פיך נלכדת באמרי פיך. עשה זאת איפה בני והנצל
 כי באת בכף רעך. לך התרפס ורהב רעך. אל תתן
 שנה לעיניך ותנומה בעפעפיך. הנצל כצבי מיד וכצפור
 מיד יקוש.

ענין הערבות ידוע כי הוא דבר שמתערב אדם בו עם אחרים
 ללא גורף בו. והוא שמתעבד למלוה בדבר הלוה על מה שהלוה ולא
 יגיע בו לערב הנאה כלל. ואשר ירגיל עמו בשעבוד זה יבשל לעתים
 שיכנס בערבות בשביל איש זר שלא יבא לפרוע חובו. ולהזהיר על ענין
 כזה באדם עמו באו כתובים אלה וכתובים אחרים בספר משלי על
 הערבות כפי הדרך הנסתר כמו שיהבאר אך בדרך הנגלה בא להזהיר
 בענין הערבות הנסוה בין בני אדם שלא ירגיל אדם בו כמו שאמר
 אל תהי בתוקעי כף בעורבים משאות. ואם ערב לזר שלא יבא לפרוע
 חובו יעצוהו החכם בשני הענינים. האחד מהם שאחר שנוקש באמרי
 פיו ונתרצה ללות הזר לתקוע כף בשבילו ונלכד בערוב משא ההוא
 לרעהו הטוב לו שלא יבא לריב עמו או להכעיסו על זה אבל יכנע
 לפניו ויתן גובה וגאווה לרעו שהוא המלוה כדי שיחמול עליו ויאריך לו
 הזמן עד שיוכל להכריח הלוה הרשע לשלם. והוא שאמר התרפס ורהב
 רעך ורבותינו ז"ל אמרו על זה הרבה עליו רעים והביאם לומר זה
 היו"ד הכתובה ברעך והוא כאלו אמר רהב ברעך. ואפשר שהיו"ד
 נוספת כמו שבאה במקומות רבים. וכן נראה במסורת שכתוב עליו לית
 כותיה מלא. סוף דבר העצה האחת שיכנע הערב למלוה והשנית שישתדל
 בכל כחו להוציא כל זמנו בחריצות להנצל מן הערבות והוא שאמר אל
 תתן שינה לעיניך ולעפעפיך תנומה. ובדרך זה הלך יהודה באמרו כי
 עבדך ערב את הנער והזכיר שם דברי המיית רחמים באמרו ונפשו
 קשורה בנפשו ואמרו כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה
 ברע אשר ימנא את אבי ומסר עמו לעבדות עבד במקום בנימין כמו
 שאמר ועתה ישב נא עבדי תחת הנער עבד לאדוני והנער יעל עם
 אחיו. וזה היה סבה לחומלת יוסף השלם עליהם כי אחר שחן אותם
 בבנימין ומפני הבחינה ההיא נזה שישם הגביע באמתחה בנימין לראות
 איך יתנהגו בו אחיו ואחר שראה את לבם הטוב כי הוא אמר להם
 עלו לשלום אל אחיכם ולא אביו לעלות מבלעדיו ראה יוסף כי הם צעלי
 תשובה ומה שלוו במקרה יוסף לעבד פרעו בהתאמתם להציל בנימין
 מהיות עבד ולפיכך ולא יכול יוסף להתאפק והתודע אל אחיו וכלכל
 אותם ואת ביתם כי אחר שפרעו את חובם שבו אלנו כבתחלה ונמלט
 יהודה מן הערבות בחריצותו הטובה. וכן צריך לכל ערב להשתדל
 ולטרוח בכל פנים להנצל מיד המלוה כמו שהיא הכונה בדרך הנגלה
 בפסוקים הנזכרים.

אומנם בדרך הנסתר הכונה בו היא על האדם צעמנו צענין כוחות נפשו והנמשך אליהם והזר הוא יצר הרע כמו שאמרו ז"ל בפסוק לא יהיה בך אל זר אלוהו אל זר שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע הוא הטבע החמרי החיוני וכשהטבע ההוא רע הוא לוח ולא משלם ועליו אמר נעים זמירות לוח רשע ולא ישלם.

וכבר רמזו רבותינו ז"ל על זה באמרם אחד הלוח מן האדם כלוח מן המקום שנאמר לוח רשע ולא ישלם. וזה לפי שידוע שהלוח נוטל משל אחר וכן הטבע החיוני נוטל פעמים מרעהו שהוא השפע השכלי שהוא הדבוק אשר בין האדם ובין צוראו שעליו נאמר רעך ורע אינך אל תעזב כמו שנזכר בפרשת ואתה תצוה. וכשהכח השכלי משתדל בצורך ההוא הגופני והוא מתרשל בפעולתו ונטל לעצמו אז הכח ההוא החמרי לוח מהריע והשכלי ערב וכשהלוח רע הוא לוח ולא משלם רוצה בו שאינו מניח דבר מתאותיו לממשלת הריע הרע ההוא ולא ישים תשוקתו אליו כמו שצקש מומנו באמרו ואלו תשוקתו ואתה תמשול בו. ואלו היתה תשוקתו אליו על דרך שצא י"י נגדך כל תאותיו והוא שיקח הנאותיו לשם שמים ויניח תאוותיו לממשלת הראוי למשול בו כמו שכתב החכם עשיר צרעים ימשול ועבד לוח לאיש מלוה והרעים לפי המשל הזה גם שאר הכחות ואז הלוח ההוא עבד לאיש מלוה כראוי לו אז הוא פורע חובו ומשלם גמול למלוה. כי כמו שהוא לוח מוצד אחד לצורך שמירת הכח החיוני כן הוא מלוה לקיום הכח השכלי והוא שאמר החכם מלוה י"י חונן דל וגמולו ישלם לו. רצה בו כי החונן הדל והוא המניח יתרונות תאוותיו לחנינות הדל והוא הילד המסכן הידוע הוא מלוה השם רצה בו השפע האלוהי והוא הריע ואז משלם לו גמולו. או אפשר שרצה בו שהשם ישלם לו גמולו. אבל הראשון קרוב אללי והוא כענין שאמר נעים זמירות ולא ישלם ועל דרך זה אמר גם כן וצדיק חונן ונותן רצה בו שהטבע החיוני הישר חונן ונותן ובאר עוד שם ואמר כל היום חונן ומלוה וזרעו לצרכה. רצה בו שלוקח בכל עת הנאותיו בדרך הפסוק בלבד שהיא דרך חנינה ומתן לרעו ולפיכך הזרע הנולד מומנו והוא כל הנולד באיש ההוא ובנפשו מעט מעט הוא לצרכה לפי שהוא הולך וגדל צמדות הטובות הנמשכות אל ממשלת השכל. ולפי ענין זה אמר גם כן נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מוצק לחם כי הטבע הטוב אינו נעזב עד שהסתלק מומנו שכינה ויסתר השם פנים מומנו כי כשמשתדל בצרכי הגוף והוא ענין נפילת הצדיק לא יושלך לגמרי והוא אמרו שם כי יפול לא יוטל כי י"י סומך ידו והוא הענין בנאמר החכם כי שבע יפול צדיק וקם. ואפשר שרמז במוספר ההוא על החוש הרגשות ועל הכח המתעורר והכח המדמה כי כל אלה סבת נפילתו ובכלל סומך הוא לכל הצדיקים הגופלים והוא שאמר שם כי י"י סומך ידו ורצה בו שסומך ידו להקיומו. והוא אמרו לא ראיתי צדיק נעזב כמו שקדם ואמרו וזרעו מוצק לחם הוא על הענין שקדם וזרעו לצרכה. ועל דרך שאמר החכם לא ירעב י"י נפש צדיק. ואמרו

גם כן נדיק אוכל לשזע נפשו כמו שהתבאר צפרשת ויהי ציוס השמיני והכל כדרך שאמרו מרעיגו שזע ובהפך משזיעו רעז והוא שאמר וצטן רשעים תחסר.

וזה הענין הנזכר גם כן רמז החכם ע"ה באמרו נותן לרש אין מחסור ומעלים עיניו רב ומארות. ואמר עוד טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל ואמרו מלחמו הוא נאות למה שאמרנו שיניח קצת הנאותיו לחנינת הדל והוא הלוח המשלם והזכרה ההיא אשר יבורך הוא שאמר עליה החכם זכרה י"י היא תעשיר ולא יוסיף ענב עמה והוא השפע השכלי הצד מאלה השם שאמר אליה הנביא ישעיה כי אצוק מים על צמא ונוזלים על יבשה אצוק רוחי על זרעך וזכרתי על צאצאריך. וראה והבן איך המשיל הרוח והזכרה ההיא לשפע המים על יבשה.

ובאר עוד הנביא ואמר זה יאמר לי"י אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לי"י ובשם ישראל יכנה. והכנוי בישראל ידוע שהרצון בו כי שרית עם אלהים וכבר התבאר זה כי הזכרה הזאת היא האהבה הנגזית והוא שרצה נעים זמירות באמרו מזכרכו ירשו ארץ ומקוללו יכרתו והארץ ההיא הוא משל למקום העמידה והקיום כמו שאמר והארץ לעולם עומדת והמשל הוא בארץ החיים והראיה על זה בזכרו במקללו הכרת ואחר שהנושאים הפכים ראוי שיהיו הנשואים גם כן הפכים והפך הכרת העמידה לעולם ועליה אמר ירשו ארץ וצבת היותו חונן ומלוה ולוה ומשלם ואחר שהוא כן צבת הכרת היותו לוח ולא משלם וכשהשכל האנושי יטריר מחשבתו צעסקי הזר ההוא כבר נוקש באמרי פיו וחליו הוא האזהרה להתרפס לפני הריע ולהכנע בצבודתו. והוא שישים מחשבתו ועיונו בו ואל יסלק אותם מעליו כלל גם כן צעתי המאכל ושאר התענוגים או שאר עסקיו כי זה הוא מדרך הרפואה להנצל מן הקצת אל הקצה. והוא שאמר אל תתן שינה לעיניך ותנומה לעפעפיך תנומה רוצה בו לא שינת קצע ולא שינת עראי כי כן נריך לו לפי שנטה אל הקצה המרוחק לחסרון שכלו. והוא שאמר גם כן החכם לפי הענין הזה הדם חסר לב תוקע כף עורב ערובה לפני רעהו. וזה הפסוק לראיה כי ריע שהזכיר צענין זה הוא המלוה והזר הוא הלוח וכשהאיש טבעו טוב להפוך מומה אל מדה אז יוכל להנצל בחריצות אבל אם טבעו רע לא די שלא ישלם רצוני לומר שלא ישיג המושכלות רק שיאבד מוצות התורה והקבלה. והוא שאמר החכם אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד. ואמר על התורה משכבך לפי שהתורה היא משכב לשכל כי בה יחול וינח ויתעורר להבין דברי האמתות שצאו בה ולדעת שולחם האהוב. ודברי התורה מושכבים מונחים מאין מופת אבל הם ממושכלות ראשונות ומפורסמות ומקובלות לפי שהמושכלות הראשונות המפורסמות הן גלויות לכל משכיל והן דעות מונחות באמר ויניחסו בגן עדן לעזרה ולשמרה. ואמרו הם ז"ל ויניחסו הניח לו לעזרה זה תלמוד ולשמרה אלו המצות. וזה יתבאר כי במושכלות הראשונות יושג התלמוד שהיא העבודה ובמפורסמות יתקיימו המצות שהן

סהן לשמירת גן ערן וכפי הענין הנזכר נקראת התורה משכבך והוא הערה לבקש הראוי לבקש כמו שהעיר על זה החכם באמרו על משכבי זלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מנאתיו.

וזה הענין כלו הנזכר בפסוק ראשון הסוף יאות לבצל הדת שלא השיג אמתותיה רק מדרך קבלה וכבר מנאנו בתורה המורה באהבת הנפש לשם והיא ההשגחה העיונית והאיורית כמו שכתוב לאהבה את י"י אלהיכם ולעבדו ואמר ואהבת את י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו' ולפיכך הוא רוצה להשתדל בהשגתו ולמנאו כדרך כל אהב וחושק שישים כל מחשבותיו בחשוקו וכל בקשתו עליו כמו שאמרה התורה ובקשת משה את י"י אלהיך ומנאת כי תדרשנו בכל לבבך והוא שאמר בקשתי את שאהבה נפשי ואמר עוד בקשתיו ולא מנאתיו לפי שלא בקש אותי בדרך המורה שצאה על הבקשה ההיא והיא כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך והיא דרישת העיון שהוא בכל ציור הלכ ובכל כוחות הנפש וזאת הדרישה שיחל עליה המניחה אי אפשר לה על משכב זלילות כי היא דרך העלל מדרוש החכמות שהוא פעמים ישן שלא יביט כלל גם בדברי תורה והקבלה ופעמים יביט בה בהתרשלות ובהפסק כדרך גים ולא גים ופעמים יסקוד עליה אבל לא יקום ומשכבו ולדרוש ולבקש בחון כמו שאמר החכם עד מתי עלל תשכב מתי תקום משנתך. ואמר מעט שנות מעט תנומות מעט חזוק ידיים לשכב. והאיש שהוא על התנונה הזאת כבר ערב לזר ומשכבו יקח ריעו מתחתיו ועליו נאמר וזא כמוהלך רישך ומחסורך כאיש מוגן וכבר התבאר פסוק זה בפרשת שופטים ושופטים.

אמנם הראוי לבצל הדת המבקש את ד' שיחזיק תחלה בתורה לדעת אותה ולקיים כל מצותיה וכל דברי קבלה כמו שצוה החכם ואמר שמע בני מצות אביך ואל תטוש תורת אונך והחכם קרא לתורה מצות אב ולדברי קבלה תורת אב לפי שהקבלה שצאה מתקנת כנסת הגדולה והנמשכים אחריה היא כחומר לגורה והכונה בה לשמור מצות התורה וכל דברי התורה והקבלה הם כיסוד לכל חכמה כי לולי המצות ההם לא ילך האדם בדרך חיים כי תחשך עליו חלילה. והוא שאמר החכם כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר ואמר גם כן בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליה והקינות היא תשיחך. ואמר אב תשכב לא תפחד ושכבת וערבת שנתך והיא לעולם השומרת אותו בשכבו ובקשתו הראשונה היא על משכבי זלילות כי אין שם אור שמש רק נר ואור כוכבים שנותנין אור בעצמם רק לא יעבור בם אור אחר ואורם הוא ממשלת לילה והוא אמרו כי נר מצוה ותורה אור רוצה בו אור כוכבים כמו שיחס התורה לאב והמורה לאב וידוע שמעלת האב למטה ממעלת האב אבל השכל הוא האור הבהיר והזך והמזהיר שעובד בה האור הגדול כמו שאמר דניאל והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומנדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד והמנדיקים הם המורים לרבים חקים ומשפטים לדיקים.

וזה המשל נאמר כפי ומה שאמרו הפילוסופים שהשמים ספירים
 והכוכבים אינם ספירים ולפי זה הענין המשיל החכם עה הנקשה
 הנזכרת זלילות שהכוכבים מושלים בהם. מנורף אל זה כי כל מבקש
 ראוי לו לחשוב ולהסתכל בדברי התורה זלילה כמו שאמרו ז"ל חין
 רנה של תודה אלף זלילה לפי שהאדם אחר השיגה כבר התזודד
 זמנו וטרדת כחותיו החיוגים שקטה ואז יבא לו דבר השם ותזל אמרתו
 עליו כטל צעת שכנת הטל וזה אחד מן הפנים שהמשילי דבר השם
 כטל כמו שאמר השוע אהיה כטל לישראל וכבר נאמר בו ענין אחר
 בפרשת וארא. סוף דבר הנקשה הנזכרת תעיר האיש הישן במשכבו
 בעיר עם האהוב עד שיקום ממשכבו ויסובב בעיר צשוקים וזרחובות
 והם החכמות הלמודיות שהם חוץ לבית ולחצר כמו שאמר עדיין בן
 זומא מבחון גם שם לא ימצאו כמו שאמר עדיין בקשתיו ולא מנחתיו.
 ואחר כן אמר מנאנוני השומרים הסובבים בעיר וגו' לרמוז על שומר
 דרך עץ החיים ודרך השומרים הם שימצאו האיש המבקש זאליהם
 ישאל את שאהבה נפשי ראיתם וכל עוד היותו מתעסק בחכמות הן
 לא יענוהו דבר ולא יעשו בו שום מעשה דרך שיתפעל למצוא האהוב
 אבל כשיעבור מעט ויכנס בטבעיות כבר מנאו מנוד אחד כי פעולותיו
 נגלות בהם אבל לא מנאות שלמה ולפיכך בא הדבור שלא לנכת ואמר
 אחזתיו ולא ארפנו וגו' ולא אמר אנהגך אביאך וגו' כמו שאמר בסוף
 הספר וכן לא אמר הכוני פנעוני נשאו את רדירי מעלי כי אותם הן שומרי
 החומות רנה בו שכבר נכנס בטבעיות וכפי השגתה היא מוכה ופנעה
 בפנעי האוהב שעליהם אמר החכם נאמנים פנעי אוהב כי הוא הולך
 הכות ופנע החומר והפשיטה הרדיד שהי' לה עד היום ובסוף ימית אותו
 כמו שאמר החכם כי עזה כמות אהבה ומה שאמר החכם אל בית אמי
 ואל חדר הורתי רנה בו על דברי הקבלה ואל הסתרים שהורו אותו וגלו
 אתו מוריו. וזה הרמז שבא במלת הורתי יבא מחכמות וינהן השלם כי כן
 תרגם דבר הנביא השוע הובישה הורתם כי אמרה אתציהתו מלפיהן כי
 לקחומענין הוראה ובלא ספק החכם הוביאו כפי הענין הזה. וראייה על
 זה אמרו כפי הענין הזה בסוף הספר אביאך אל בית אמי תלמודני. והנכון
 שהתיו סימן הנקשה. וסוף דבר שם גלם על ענין למוד הוראה במשל
 הזה והזכיר שם הלמוד צביאור לפי שכבר השיג האלהיות והוא שחשביע
 ותאמר מה תעירו ומה תעוררו ולא אמרה אם תעירו שהוא מניעת
 ההערה אבל אמרה מה תעירו שהיא לקחה מהות ההערה על הסדר
 ונמצא בענין שלם השבועות לפי מעלות החכמות אמנם ההשבעה הנזכרת
 ראשונה היא לזדיקים בעלי התורה והתלמוד שהם גם כן לפי מעלתם
 בתכונת האהבה והיה כחלום ובחזיון לילה כי כאשר יחלום הנמוח
 והנה שותה והקיץ והוא עיף כן החושקת תראה שמאל החושק תחת
 ראשה וימינו תחזקנה והקיצה ותקשנו ולא תמנא. או אפשר שבא משל
 החכם תחלה בדרך כלל ואחר כך בדרך פרט. וענין זכאות ואילות
 מפורש בפרשת והיה כי תבא וחדר הוא רמז על הסודות ועל הסתרים

וכמוהו אלפי ובהדרי משכבך אל תקלל עשיר ורצה החכם בפסוק הזה שצריך האדם שיזהר לפי השגת עיונו שלא יגנה בדבר מדברי התורה אם אמונה אמתית או אמונה הכרחית והוא אמרו גם במדעך מלך אל תקלל וכן שיזהר לפי הבנת סתרי תורה שלא יזלזל במדה מן המדות הטובות ולא יגנה בעליהם שהן הוגו כמו שאמר הוין עשיר קרית עזו כי לפי ההבנה הטובה כל סתרי התורה מכלכלים כל המדות החמורות כמו שאמר החכם וצדעת חדרים ימלאו כל הוין יקר ונעים ואמרו כל הוין יקר ונעים ואמרו כי עוף השמים יוליך הכל ובעל כנפים יגד דבר הוא אלפי לפי הענין הזה כאמרו אל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך. לפי שידוע שהמלאך מתואר בתנועת עופפות כמו שאמר ובשמים יעופף והוא בעל כנפים כמ"ש שש כנפים לאחד. ויהיה אמרו כי עוף השמים יוליך הקול כנגד אמרו למה יקצוף האלהים על קולך. ואמר ובעל כנפים יגיד דבר כנגד אמרו וחבל את מעשה ידיך כי בא דבר הנה במקום מעשה וההגדה נופלת על המעשה כמו שאמר ומעשה ידיו מגיד הרקיע וכבר קדם אמרו גם כן שם אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תתן את פיך כנגד גם במדעך מלך אל תקלל. ולהחטיא את בשרך כנגד ובהדרי משכבך אל תקלל עשיר והוא הגורם לחבל מעשה ידי האדם עד שתהיינה כל פעולתיו לריק.

וכפי הענין הזה בא גם כן לקח בגדו כי ערב זר ובער נכריה חבלהו וכבר התבאר ההפך הרמוז בין זר לנכרי ולפיכך אמר חבלהו כלשון התורה אם חבול תחבול שלמת רעיך שנאמר על כסות לילה והוא המשכב גם הלשון נוטה לרע כאמרו וחבל את מעשה ידיך כי זה בלא ספק סוף המחבק חיק נכריה והוא הערב בעצורה שתאבד תורה ממנו והוא שקראה החכם משכב בשלשת ספריו. וכבר שמע זה מאזינו נעים זמירות כאשר שמע מונו דברים רבים שהזכיר בספריו ואזינו רמוז עליהם בספרו וכבר נמצא בו אמרו בלצנכס על משכבכם ודומו סלה ואמר ירננו על משכבותם ואין ספק אלפי שעל זה הענין הנזכר המורה על תועלת התורה הגדולה כיון בסוף ספרו באמרו כי רוצה י"י בעמו יפאר עמוס בישועה. ורצונו בעם הוא מתן תורה והוא שחמס בזמור הקודם לו וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו כמו שהתבאר בפרשת תולדות נח והמכון בתורה הוא לשתי תועלות האנושיות והם השגת ידיעת השם והשגת המדות הטובות והוא שאמר רוממות אל בגרוכס וחרב פיפיות בידם. ואמרו רוממות אל בגרוכס רמוז על השגת ידיעה ואמרו חרב על השגת המדות לפי שצריך האדם לעמוד בחרב כנגד האויבים האורבים לאדם סביבו. וכן נמצא בדבריהם ז"ל שהתורה נקרא חרב פיפיות ולפי שנחמה משה אל פה ואמר להשלים המשל לעשות נקמה בגוים והוא שאמר לעשות בהם משפט כתוב הוא כל שכתוב בתורה כדי שיכלכל דבריו במשפט והוא הדרך לחכמים הצדיקים שהם החסידים ולהם ראוייה הודאה ותהלה שלמה והוא שאמר הדר הוא לכל חסידיו הללו יא.

פרשת ויחי.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב.

הפסוק הזה ופסוק שמע ישראל שניהם אללנו סגולת הכתוב כלו ולפיכך הקדימם בחנוך למוד הצעירים להעיר על הכונה בתורה ובמזות צמה יזכה האדם את ארחו והוא שאמרו רבותינו ז"ל קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש והתבאר שם תורה מאי תורה צוה לנו ק"ש פסוק הראשון שמע ישראל וזה מקום הערה טובה כי כשם שהאשה שהיא במקום החומר מלמדת את בנה בפתחו פיו לדבר השמות שהם מורים על הענינים עמידת החומר כשם דד ולחם ואם כן האיש שהוא במקום הנורה אחר שקבל הן השמות וידע לירופס והוא הדבור ילמד לו דברים שבהם עמידת הנורה ושלמותה והם שני פסוקים הנזכרים ווי יתן ובעת המות ידעם כראוי וישיג הכונה בהם כי בהם כלל הידיעה האחד מהם הוא שמע ישראל כבר התאמת ליודעים והתפרסם לכל כי כן הוא כי זו הורה את אמונת השם וכפירת ע"ז וכבר נודע שכל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה אבל הפסוק האחר יש בו מקום עיון וכבר עיינו בו המפרשים עד שנראה לפי כל פירוש מהם שהפסוק ההוא היה זר אללם לפי הפסוקים הנקשרים בו כי כבר קדם לו וזאת הצרכה. ויאמר אף חובב וגו' ולפי מה שפתח הענין בצרכה קשר הפסוק ההוא זר מאד. ואחד וכן המפרשים אמר בו כי הוא מן הצרכה והוא שב אל מה שאמר ישא מדברותיך ומפרש אחר אמר כי כל הפסוקים הקדומים ליחי ראובן הם על דרך קריאה לשם ותפלה על הצרכה. גם פירושים אחרים נאמרו שם ואין לתמוה על זה שדברי הורה מתחלקים לכמה וכמה טעמים וכלם דברי אלהים חיים הם אף אפי' אמר בו לפי מה שלמדתי מרבותי וכפי מה שנראה אלי מדברי רז"ל בהערתם הנזכרת וכמו שכתבנו על הפסוק הזה במקומו ומאמרי בו הוא על דרך מדה מן המדות שהתורה נדרשת בהם והיא מדה שאמרו עליה דבר הלמד מענינו.

ונאמר שהענין כלו הוא דברי משה האחרונים שבאו בדרך דברי יעקב אבינו האחרונים כמו שאמרו ז"ל וזאת הצרכה זה מוסב על צרכה ראשונה שצרכן יעקב אביהם וזאת אשר דבר להן אביהם ויצרך אותם וכבר באה הקבלה האמתית כי כשרצה יעקב לצרף את בניו אמר להם בני שמא שמן פסול יש בכם שמא אחד מהם אינו עומד עמי ביחוד אדון העולם וזה נרמז באמרו הקבלו ושמעו בני יעקב כלומר זרזם שיהיו לאגודה אחת על מצות שמע מיד פתחו ואמרו שמע ישראל אמרו כשם שאין בלבד אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד והפסוק הזה הורה שלשה ענינים הצריכים לאמונה שאין לה מציאות זולתה. והוא לדעת שיש שם נמצא מחויב המציאות ושהוא מושל בכל ומנהיגו ושהוא אחד אמתי לא ישיגנו לא גוף ולא כח בגוף. וזה האחרון הוא שצריך שמירה

רבה כי הוא שתעו צו רבים עד עתה ואשרי מי שמלט מן התעיה הריא ועל האמונה הזאת ראוי להורות והוא שאמרו מיד פתח הזקן ואמר צרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואל זה רנוז באמרו ושמעו אל ישראל אביכם ומה גדול כח ההודאה הזאת שהוסיפו אותה צקבלת עול מלכות שמים כדי להעיר על הכונה. וכן רוד ע"ה כשזוה את שלמה צדרך זה זוה לו ואמר לו ושמרת את משמרת י"י אלהיך ואמר לומען תשכיל את כל אשר תעשה ואל כל אשר תפנה שם וכונת שניהם לזרז על היחוד שהכל תלוי צו. ואין ספק ששניהם כבר למדו את צניהם דרכי השם ומצותיו. אבל צעת המות ומסרו להם סוד שהכל תלוי צו מדאגתם פן יאצד באצדם וזה היה לעולם דרך הנציחים והחכמים צזמן ששכלם היה הולך ונצלל מהחומר היה שופע ומשפיע טובו לדצקים אל תמורו בצרכו אותם ונמסרו להם סודות שהם צרכות שמים מעל וכן התלמידים היו משתדלים צעת ההוא לקבל ממנו שלא השיגו עד עתה והיו מצקשים ממנו מעלה למלא מקומו כדרך שנקצנו צני יעקב וכמו שצאו מעשים רבים צתלמוד.

ואתה רואה כי כשצא קץ להלקח אליהו מעל ראש אלישע שהיה השלם צתלמידים היו אומרים לו שאר התלמידים לפי דעתם מעלתו אלל רצו וחציבותו היתרה על שאר התלמידים לפי התמדת שמושו כמו שכתוב אשר יצק מים על ידי אליהו ותרגם יונתן דשמשיה אליהו ולפיכך היה מוצא צו נחת רוח לגלות לו סודותיו ולפי פרסום חציבותו היו אומרים לו להעיר אותו על הדרך הידועה הידעת כי י"י לוקח אדוניך מעל ראשך והוא אליהו היה דוחה אותו ואמר לו שצ נא פה כי י"י שלחני וזה שלשה פעמים צלכתו אל שלשה מקומות בית אל ויריחו וירדן ונסיעתם מן קבלגל. והנה צזה קצת הערה צלכתו צשליחות ד' ממקום למקום מאין זכר מעשה שעשה צמקום ההוא שהיה שוח שם. וידוע שהגלגל נקרא כן על שמו שם צני ישראל ערלתם ונאמר על המעשה ההוא היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא גלגל עד היום הזה. וכן צריך החלה לכל מצקש שלמות שיסיר חרפת המדות אשר גדל עליהן מעליו ואחר כן יצא אל בית אל שנראה צו הסולם והוא שער השמים ואחר כן יצא אל יריחו היא העיר שהיא סוגרת ומסוגרת לפני הגבורים אשר צה וצריך לו שיפיל חומותיה ויהרסנה ולא תצנה עוד אחר ענת המלאך לשלוק נעלו מעל רגלו כדי שירגיש צכל מקום אשר הדרוך כף רגלו עליו ואז יעלה החכם עיר גבורים ויוריד עז מצטחה ושאר הכוחות החיוניות ואחר זה יעצור הירדן הוא מקום מים חיים וגבול ארץ החיים. ושם עמדו שאר התלמידים מנגד. וכאשר עבר אלישע על כל זה ראה אליהו תכלית השגתו ושהוא ראוי למלא מקומו ולפיכך אמר לו שאל מה אעשה לך צטרם אלקה מעמך ולפי מוסר ענותו לא אמר לו מעל ראשך כדבר צני הנציחים ואז אמר לו אלישע ויהי נא פי שנים צרוחך אלי. וכבר נודע מה שנאמר עליו לפי דרך אחד מדרכי הדרש אבל אמת אגיד לך ממה

ממה שמעתי וקראתי. והוא שלישי עמא עמנו שקבל מהשפע האלוהי
 מה שהיה משלים עמנו אבל לא היה כל כך השפע ההוא שיעדיף ממנו
 לזולתו והוא שצקש ויהי נא פי שנים צרוחק אלי רצה צו שיהא לו
 משפט הצבורה שני חלקים חלקו וחלק אחר עמו. וענה אותו הקשית
 לשאל כי אין צידו זה רק להעיר אותו על דרך השגת הצקשה ההיא
 והוא שאמר אם תראה אותי לוקח ונאתך יהיה לך כן ואם אין לא
 יהיה לפי שידוע כי כשהרצ והתלמיד השלם המיוחד לשמשו הם שניהם
 יחד נהנים ומתענגים זה בזה שהתלמיד מכוין לקבל השפע ההוא לפי
 דעתו השגת ההוד והכבוד בזה והרצה ימלא צו נחה רוח וינות בטבעו
 ורתיחת שפעו כדרך שהפרה מולאת מנוחה כשהניקה העגל כי דבר
 השם הוא בלבו כאש צוערת לפי צורך הסתרת הסודות ורחוק הוא
 שימלא בעל סוד ראוי לגלות לו כמו שאמר ירמיה לפי הענין הזה
 והיה בלבי כאש צוערת עצור בעצמותי כלאתי לכלל לא אוכל וכשזדמין
 לו נאמן שיראה צו שימלא מקומו תתקרב דעתו וינות.

ואל זה רמז החכם באמרו כגנת שלג ציום קציר ציר נאמן
 לשולחיו ונפש אדניו ישיב לפי שידוע כי ציום קציר בעל הקציר ההוא
 יש לו רצ אוכל ושמתו צו רצה בעמדו על הקוצרים אבל רצ החימוות
 המשיג אותו בזמן ההוא יערבב שמתו וירצה נערו וכשימלא גנת שלג
 לקרר צו משתו כדרך המקומות החמים שיציאו שם השלג בימות החום
 לכונה זה אז תנוח נפשו ועל דרך זה יקרה לחכם השלם כי כשישיג
 די קצירו ורצ השפע עליו להשפיע לאחר יבער צו לכו כי יירא ממנו
 נאמן הנאות לענין ההוא. וכשימלא ציר נאמן והוא שיתנהג בשליחותו
 בצרינות לא שיהי עגל ולא אך אבל חרוץ והוא שיכסה הסודות ויתבונן
 בהם וידבר בהם כראוי לו כי זה המכוון. גם שיתנהג במדותיו כפי
 אשר שלחו וצוהו אז ינוח לב השלם ויתקרב דעתו ויהנה צו. ואמרו
 לשולחיו רמז צו כי כל המשפיעים עליו יהנו צו אף הרחוקים ממנו.
 והלא תראה שהרצ המורה הזכיר בפרק ד' מהחלק השני שאריסטו
 אמר שהוא רונה צמה שהתחייב ממנו ושמת צו ונהנה ממנו. ועל זה
 רמז באמרו לשולחיו. או בא דרך כבוד וכפי הענין הזה יסבול מה
 שאמר החכם להשיב אמרים אמת לשולחי ואומרו ונפש אדניו ישיב
 רונה צו ינוח כאמרו משיבת נפש. והזכיר צו שני ענינים לפי שכוונתו
 צו לשני ענינים המוסר והחכמה. וקרא הרצ המלמד השלם אדון ושולח.
 ואע"פ שצרוצ המקומות יקרא אז לפי שהשלם כונתו הראשונה בהלמידו
 להשלימו בצחינת עמנו ולפי זה הענין יקרא הרצ שכבר הוליד גלמו.
 וכשיראהו ראוי להעדיף שלימותו לאחרים בדברו מישרים ובהנהיגו
 אחרים בהנהגה טובה אז יהנה אדניו ושולחיו.

והוא שאמר החכם בני אם חכם לךך ישמת לבי גם אני ותעלוננה
 כליותי בדבר שפתיך מישרים. והוסיף ותעלוננה כליותי על דבור
 מישרים והוא השלימות המכוון צו וזה אפשר שישיג אם יטרח על
 ההשגה ההיא ויחפשנה בזה. והוא שהקדים לפסוק כגנת שלג ציום קרה

וגו' שהוא יחס התלמיד הטוב לרצ פסוק אחר זיחס הרצ השלם אל התלמיד הטוב כזו זהב וחלי כהם מוכיח חכם על ארץ שומעת. לפי שירוע שגוס וחלי שני עדיים כמו שאמר הושע הנביא ותעד נזמה וחליהם. והזהב והכתם שני מיני זהב והכתם הוא הטוב מזהב סתם. ועל דרך זה לריך שיהא התלמיד זיחס המוכיח החכם שמודיע דרכי מוסר ויולמדו חכמה. וכשיהיה אללו על הדרך הזה אז איפשר שיהי' התלמיד אל הרצ כגנת שלג זיום קציר. אבל העלל הוא צסיפך שלא די לו שלא יקרר חומו מהאש הצוערת אבל יוסיף לעיניו עשן והוא הגורם כהות העינים ולא יוסיף להביט כצתחלה וכן תקהינה שיניו זמה שלא יתנהג כשורה וידבר צולת מקומו ולפיכך יעמוד הרצ המוכיח. והוא שאמר החכם כחומש לשנים וכעשן לעינים כן העלל לשולחיו.

סוף דבר החכם הראה שהרצ והתלמיד השלמים יהנו זה בזה והרצ נותן עיניו להועיל לתלמיד והתלמיד שם לבו להפיק רצון הרצ. וכל עת שהתלמיד על דרך זה שלימותו הולך וגדול בעצמו אבל אין לו מקום ואין לו זמן להשפיע לאחרים. ואל זה הענין כיון אלישע באמרו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי כמו שקדם והוא אמר לו אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן וגו' רצונו לומר אם תשיג בעצמך והמנא כפך כאלו לקחתי מעמך וחסרת קצת שלימותך להתבודדות שכלך אז תשתדל להשלים החסרון ההוא בצקשך לך אחר אשר תמלא חסרוך בו השגתי אני וכאשר מלאתי כך וכאשר השיג כל שלם. ואל זה רמז באמרו ראם למדתי אתכם חקים וימשפטים כאשר צוני ד' אליה לעשות וגו' וסוף לו כי היא חכמתכם וזינתכם לעיני העמים וגו' ואמרו הם ז"ל מה אני בחנם אף אתה בחינם. וכאשר הודיע זה אליהו לאלישע מיד ויהי הם הולכים הלוך ודבר רצה בו שהתעורר גם הוא לדבר. ולשון לוקח מאתך ולשון כי מליש לוקח זאת אללי אחד ורועה בו חסרון רועה בו כי האדם חסר בעצמו מנר האשה כן אלישע לפי שלימות שפעו הרוחה מנא עצמו חסר כשנמנא מלא ונטבע ואין מושך. וזה הענין הגדול נמנא צבא קץ הרצ הגדול השלם כי זה מדרכי השלמים. ואחר כן אין ספק שמה רזינו רצן של כל הנביאים הלך בדרך זה. וכפי יתרון שלימותו בנצוזה מוסר ליחידים ראשי הסוד שתורתו תלויה בו ונתן להם כמנזה מחיית מיתה בלשון ירושה ובלשון צוואת האב לראוים ליורשו. והוא שאמר תורה זוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. רועה בו כי כשצוה מחמה מיתה הנחילנו תורה שירשה קהלת יעקב. הכונה בו להחזיק בלמוד והוא הבנת דבר מהוך דבר עד שיושג המכוון. ולשון ירושה נופל על דעות מכוונות או דת מקובלת כמו שצא אף שקר נחלו אבותינו. ואפשר שזה רועה באמרו ונחלתי שמתם לתועבה ולפי משמעות זה צא מורשה קהלת יעקב. ואחריו צא ויהי זישרון מלך וגו' כנגד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

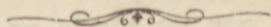
ואני יודע כי רבים מן התלמידים לא ייטב צעיניהם דבר זה וידיחוהו אבל החומלים על המשדלים צלימוד לא ידחוהו אבל יפקפקו

יפקפקו בו כי כן פקפקתי גם אני בו אחר שעלה בלבי עד שמצאתי לרבותינו ז"ל הדעת הזו לפי מה שנראה לי מדבריהם באמרם וכי ממש אנו אוחזין התורה והלא אבותינו זכו לזה שנאמר מורשה קהלת יעקב שומע אני ירושה לבני מלכים ירושה לבני קטנים. כלומר שצני יעקב שהיו בני מלכים ירושה מואבותיהם. וכמו שאמרו צפרק חלק מורשה היא להם מואבותיהם מושפת ימי צראשית לפי שעליהם היתה הכוונה והיא היתה להם מאז ירושה בכח לפי בחינת המציאות וצאת האבות יצאה לפועל כפי השתלש בלמודו. ובלמוד ההוא זכו בה האבות. וכבר קדם לנו בפסוק האחר כמה זכו לנו האבות אם כן על זכות ההוא רמז הנה בשם תורה להעיר על חלק מיוחד מהתורה שהוא על דרך למוד והוראה.

ואל תטעה בשם תורה כי השמות נאמרים על מינים רבים כמו שהתבאר לנו ענין זה הוא ענין צריך מאד לכל חכם וצפרק למחפשי אמתות ושם התבאר כי שם תורה בא על התורה בכללה ובא על חלק מיוחד מומנה. והוא מה שבא בדרך ספור על דרך הנסתר להודיע האמת לבנוני לחש בדרך המצות שבאו לשמור החלק ההוא ולהאדירו כדי לזכות את כל ישראל. שאמר הכתוב ד' חפץ למען דקו וכו' וביארו ז"ל ואמרו ראה המקום לזכות את ישראל וכו' וזה לפי שעיר פרא אדם יולד ויגד לב האדם רע מנעוריו לפי טבע החומר כפי דביקותו והרכבתו ולפיכך הוא צריך להערות רבות להורות הדרך לפניו ולהעיר השכל בשמוש ההרגשות הנחונות להשתמש בהם לעת הצורך לקיום הגוף או לעמידת המין לא זולת זה.

וכל מי שירצה לעבוד השם ולהשיג המצוקש מומנו ישים כונתו להשיג רצון השם וכל תאווה תהיינה לעבודתו כמו שבא ד' נגדך וגו' וכבר קדם פירושו. וכן בא להעיר על ענין אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת בכל לבבם ובכל נפשם. ואמר שלמה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

נשלם פרשת ויחי יעקב.
השם ברחמיו יסיר ממנו לב העקב.

פרשת שמות.

שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וקרוב לשמוע
מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע. אל
תבהל על פיך ולבך אל ימרה להוציא דבר לפני
האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן
יהיו דבריך מעטים.

אף ע"פ ששלמה ע"ה הוציא רוב עיניו ספר קהלת במליצה לא
במשלים טבעו החזק בלחשים הציאו להוציא קנתם במשלים לחמת חלל
מזיני לחש הענין המוזן במשל ההוא הדוחה המזוכה הנראית בספר
ההוא ולהועיל לכל יודע ספר במליצת המשל ההוא לפי הזנחו הפשוטה
ומהמין הזה פסוקים אלה. ונאמר כי שמירה שם מונח על השגחה
מתמדת בדבר והרגשה שלימה זו. וזית האלהים נאמר על מקום מיוחד
לשם או מוקם ממש בצית הנוקדש וצית התפלה וצית המדרש או על מעלה
עליונה שישגנה האדם בקיום מנות התורה ובחכמה האלוהית ובנבואה
כמו שרמז על זה אין זה כי אם צית אלהים. והמשתדל להשיג מעלה
זאת הוא ההולך אל ביתו יתברך. ולפי שהרגל כלי ההליכה המושל העיון
והשתכלות במעלה ההיא ברגל. ואמר ממשל שמור רגלך וגו' והרב
המורה הציאו בספרו ואמר כי הוא צא להזכיר העיון שלא יחרם
לעלות ולפי כוונת הרב שני פסוקים אלה צאו להזכיר על ההריסה.

והקרוב חגלי שהם צאו להסיר משתי הקצוות והפסוק הראשון
צא להזכיר מוקדה הראשון והיא העמידה וההתרשלות מהעיון כאשר
ראוי לעיין ולזרז על ההשגחה הטובה וההרגשה השלמה כאשר הוא
אדם אם על קיום הנוצות או בלמוד חכמה או במראות הנבואה.
והפסוק השני צא להזכיר מן ההריסה לפי שידוע ששתי הקצוות רע
והאמצעיות הוא טוב ואמרו שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים
הזנחו הפשוטה תלמד וחורה את האדם שישמור וינקט רגליו בלכתו
אל בית קדוש לפי שמוט רגליו הוא בדקוטה צורך ולפיכך מקבלת עפר
וטנופת ואין לצא אל שער המלך כן. ולפי האזהרה הזאת התפרסם
הדעת לנקות את הרגלים כבוא האדם אל בית התפלה כי בארצות
שנהגו לנעול מנעלים נרים שאינם ראויים לחלצם רק צידים ינקו אותם
בטרם בואם שם לפי שאין ראוי לחלצם מפני נקיון כפים. ובארצות
שנהגו לנעול הסנדלים והדומה להם ישלו אותן מעל רגליהם והכנה

העולה לדוכן הצריכותו לחלוץ וכן כל כהן העומד לשרת. וכפי הענין הזה
 בא אסור נעילת הסנדל ציוס הכפורים שהצריכו בו כסות נקיה והכל
 כדי להעיר האדם על דרכי התשובה. והאומות המתדמות בחוקינו הישרים
 כן ינהיגו השבים באיסור נעילת הסנדלים ובלבישת בגדים לבנים וזה
 כולו הערה שירגיש האדם באשר הוא לפני המלך וישגיח בו השגחה
 שלמה. והוא המכוון באמרו שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים
 רוצה בו שלא יהא בו שום לכלוך ולא מונע מהשגחה שלמה. והקרוז
 אצלי כי לפי הענין הזה בא צמראה הראשונה אל משה רבינו ע"ה של
 נעליך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא
 וזה גם כן ליהושע בהראות המלאך צדמות איש של נעליך כי המקום
 אשר אתה עומד עליו קדש הוא ואשר העיר אותו על ענין זה אמרו
 ליהושע והוא על יריחו כי המקום ההוא קדש הוא ואם נקח המקום
 מקום מושם מפני שמיאכנו קדושה בהר סיני שנתנה בו תורה מה נאמר
 על יריחו שהיתה תל עולם לפיכך הראוי לומר בו שיקום נאמר
 בשניהם על מועלת הגבוהה כמו שאמר יעקב בתחלת חלום נבואתו
 כשראה הסולם מה גורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה
 שער השמים. וכבר באר זה הרב המורה בתחלת ספרו ופירושו נמשך
 למועלת הגבוהה.

והחכם שהתחזרתי אחר שהוציא הענין ההוא למועלת חכמה כי
 פעמים היו משיגים החכמים הנביאים צמראה או בתלום ענין חכמה
 שלא היו משיגים קודם לכן ואמר גם כן כי הסולם הוא משל לכל
 הנמוץ תחתיו וקורא לכל הנמוץ בשם זה לפי שזה למועלה מזה וזין זה
 לזה חנוני מתדמה לשניהם לזה מדר אחד ולזה מדר אחד ועל הדרך
 הזה נקשרים זה בזה הן הסוגים הן המינין הן האישים. גם המלאכים
 עמוס הן על התכונה הזאת בהיותם זה למועלה מזה ומהם שהם בעליה
 ואותם קורא עולים ומהם שהם צירידה ואותם קורא יורדים והזכיר
 המלאכים צפרט לפי שהם נצב עליהם וכפי הסדר העליון הולך סדר
 התחתון. ואפשר שגני הענינים הנזכרים בחכמה ובנבואה נקראו אצלו
 צושל הסולם. וכן אפשר שהסנה בא להושייל שני הענינים גם כן
 האחר משל למציאות החומר השפל הזה הצוער באש הכליון יום יום
 והוא עומד מתמיד ואין זה נמשך לטבע בלבד רק לרצון השם בו.
 ולפיכך היה ראוי להפלא עליו מדוע לא יכלה אחר שהוא הווה
 ואשיו הווים נפסדים והענין הזה היה מביא להאמין מה שהוא חולק
 על התורה בהתחדש המופתים וכאשר התחדשה לו ידיעת הגבוהה
 ומעשה המופתים סר כל ספק. והשני משל לעם השפל הבחון באש
 הצרות ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו וזרעו ושמו עומד גם זה
 הענין לא יתכן לפי הטבע אבל הכל נמשך לרצון השם יתעלה.

והקרוז לומר שמושה רבינו ע"ה לא היה מרגיש צמראה ההוא
 שהוא מראה נבואה להושייל לו הענינים הנזכרים או אחד מהם וזה
 קרבו לפי שהיה ראשית נבואתו ועד עתה לא ידע שהשיג מועלה זו

וכן מצאנו בשמואל בשמעו קול נבואה בתחלת נבואתו שהיה מדמה
 שהקול הוא קול אדם מורגש לאוזן. וכן איפשר שהיה משה רבינו
 מדמה שהמראה היה היתה מורגשת לעין ולפיכך אמר אסורה נא
 וארצה וגו' וכאמר לו לגלות הענין של נעלך לפי שהנעלים הם כלי
 לרגלי האדם והם מקבלים לכלוך ועפרורית והם גם כן מונעים מן
 הרגל הרגשה שלמה צומה שחרוך עליו ובדי להעיר אותו שירגיש וידע
 כי מוקם נבואה הוא והסנה משל לענין הנזכר כאמר לו זה. וכן מה
 שנאמר ליהושע של נעליך נא גם כן לפי שיהושע עד עתה לא השיג
 המעלה העליונה הזאת בנבואה והוא השיג הנביא ראיית המלאך בדמות
 איש ולפיכך היה מדמה כי הוא איש ממש ואמר לו הלנו אתה אם
 לנרניו ולפי שיהושע כבר דבר אליו השם פעמים רבות וכבר השיג
 מעלת הנבואה אך לא זאת. ולפיכך כאמר נעלך ורגלך לא נעליך
 ורגליך אבל משה רבינו לפי שהיתה תחלת נבואתו כאמר לו נעליך
 ורגליך. וכן כאמר לו דרך כלל אדמת קדש הוא. ואמרו אל תקרב
 היום איפשר שרגה בו לדחות דעתו ממה שהיה מדמה תחלה שהיה
 דבר מורגש לעין או אפשר שהזכירו על שתי הקצות והוא שלא יהרום
 ולא יתחיל מדרוש ומתרגיש בכל הראוי להתרגיש בו. ואחר שידע שמראה
 נבואה היה הסתיר פניו מהביט אבל לא נמנע מהביט רק השתדל
 בהצעה שהיה כראוי עד שזכה להביט תמונת יי'. והרגונו בו השגה
 אנושית שלמה. ולהעיר על ענין זה באו דברי החכם הנזכרים ורגה
 באמרו שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים כפי מה שקדם להסיר
 כל מונע מהשגחה שלמה ומעיון רק. ואמר רגלך לא רגליך כפי הענין
 הנזכר להעיר אף על השלמים שהם כבר השיגו קצת מעלות ואמרו
 וקרוב לשמוע ממת הכסילים וגו' רגה בו אל יעלה בדעתך שיספיק לך
 בהיות מואנשי התורה ובעשותך המצות לעבודת השם מחין ידיעה בו
 ומחין הכונה במצות כי הטוב והקרוב אל השם לדעת אותו ולהאמין
 בו אמונה קיימת והוא שאמר וקרוב לשמוע כי השמועה תבא במקצת
 ונקומות במקום הכנה וידיעה והוא שמוע הלז כמו שנאמר ונתת לעבדך
 לב שומע והוא כאלו אמר וקרוב לדעת ממת הכסילים זבח וזה לפי
 שהכסילים אינם יודעים למי עובדים ואע"פ שמקיימין מצות הזבח אין
 זה הטוב המבוקש. ואפשר שזה רגה באמרו כי אינם יודעים לעשות רע
 ורגה בו כי מאחר שאינם יודעים רע הוא לעשות המעשים כלומר
 פחות ונבזה הוא מנד הבחינה אלל היודעים כי הדבר אע"פ שהוא
 טוב בבחינה אלל עצמו נקרא רע בבחינה אלל הטוב ממנו.

וזה הענין נא גם במאמר שמואל הנה שמוע מצבה טוב ולפי
 שידוע שהצבה הוא עבודת האל המפורסמת והגדולה אלל הסמוך אמר
 ממת הכסילים זבח והוא הנותן צבאר המצות שעושין הכסילים כי
 אין טוב כאדם בלא דעת כמו שאמר גם בלא דעת נפש לא טוב ולא
 טוב הוא אלל רע והוא שאמר לעשות רע. וכבר פרשתי בו שהוא
 חסר רק הוא כאלו אמר כי אינם יודעים לעשות רק רע ולפי פירושם
 יוצא

יולא גם כן מה שאמרנו שזנחה הוא רע, וכן פרשו אחרים כי לעשות הוא כמו להקן ופירושים אחרים נאמרו בו ואין לתמוה על זה כי הפסוק הזה הוא מן הזרים שזכתו וענינו זר ונסתר. ואפשר שיודעים הוא במקום מרגישים כי כן מולאנו ידיעה נופלת זענין הרגשה בקצת מקומות כמו שאמר תזואחו שואה לא ידע ומן הענין הזה עץ הדעת טוב ורע. והחכם שלמה ע"ה אמר גם כן שומר מלוא לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם רזה בו כי השומר מלוא השם הראשונה והוא שלא יאכל מעץ הדעת לא ירגיש ברע. אמנם עתי הדברים ומשפטיהם ידע לב חכם ולפי משמעות זה ישוה כי אינם יודעים לעשות רע וקרוב לשמוע ורזה בו כי ענין השומעים והם שומרי המלוא בשמור רגלם בלכתם אל בית האלהים הוא טוב כי הרגשתם הגופניות בטלות מפני הרגשתם הרוחנית והוא השמיעה והידיעה שהוא העיקר.

וכן נראה בדברי משה רבינו ע"ה צמראה הראשונה שראה כי כאשר אמר לו השם לכה ואשלחך אל פרעה והוא את עמי בני ישראל. שאל מוננו שתי שאלות כפי שני הצווים שזוהו על ראשון ראשון ועל אחרון כי לפי שאמר לו לכה ואשלחך אל פרעה והוא היה יודע כי פרעה היה כופר בשם ובנבואו והוא מלך גדול והוא השלוח אליו איש אחד בלא חיל ובלא כח שאין לו רק מקלו בידו ולפי גדולת המלכים אין ראוי לבא בחצר המלך כל שכן שיבא להכריחו לשלוח עבדיו הרבים חפשים וזה דבר נמנע להעשות כן שלא בחיל גדול אלא על ידי אותות ומופתים ולפיכך שאל לו ואמר מי אנכי כי אלך אל פרעה כלומר כי אין צי אחד משני הענינים הנריכים לזה. ולפי שאמר והוא את עמי בני ישראל מוצרים והם פרו ורבו שם וגדלו על מעשה ארץ מצרים ועל הרוב שכחו דרך האבות והם נריכים למנהיג ילוא אותם לשמור דרך י"י לעשות נדקה ומשפט בדרך שיקראו עמו ובני ישראל וימשכו אחר המנהיג לפיכך הוסיף שאלה ואמר כי אולי את בני ישראל והוא ית' השיב על שני הענינים כי אהיה עמך וצאך עוד תשובתו על כל ענין וענין כי על מה שזוהו ואמר לו לכה ואשלחך אל פרעה הודיע והחכימו ונתן לו דרך כללות לשנות טבע כדי לעשות אותות והוא שאמר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך ואת צפסוק זה אלני הוא שם המין. וכן על מה שזוהו והוא עמי הודיעו שישג דרך הלמוד וההנהגה כי זהוילוא אותם יקבלו עבודת השם ודמו על הסר הסוה והוא שאמר זהוילואך את העם וגו' על הסר הזה וכבר נאמר בו פירושים אחרים. והרב רבינו פירש זהוילואך את העם כי העבודה היא תהיה אות אמת על שליחותו לפי שבמעמד הסוה יראו וישמעו וידעו האמת מואין ספק. ולפי הפירוש הזה נריך לומר שאע"פ שקדם למעמד הר סיני ויאמינו ב"י ובמשה עבדו לא התישבה האמונה היא עד מעמד הר סיני ולפי מה שאמרנו אין לנו נריכין לזה כבר קדם כי הוא אמר לו להודיעם שעל ידו יקבלו עבודת השם כי כן ראוי לעם הנקראים אליו ולפיכך אמר הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת

להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ר"ל לקרב אתכם לעבודתו ואחר
 שהוא בן ראוי שישראלו אותו תחלה מי הוא זה אשר נעבוד אותו שאין
 עבודת עובד מאין ידיעת נעבד רק דמיון גמור והוא אמרו ואמרו לי
 מה שמו והוא כפי הצורך הטוב שצאר הרב המורה שהשאלה היא
 על עצמו ואמתתו כי אין מקום לשאלה על שמו שאם היה נודע השם
 ההוא לשואלים מה ראיה היתה למושה כשהיה אומר אותו אליהם
 אחר שהוא מכללם ואם לא היה נודע אליהם איך יתאמת אללם שזה
 הוא שמו אבל השאלה היא על עצמו להודיע להם אמתת מציאותו אחר
 שמתפאר ואומר להם שנראה לו והוא יודע אותו. והוציאו בלשון השאלה
 על שמו כדי לגדלו ולהדר אותו בספור ההוא כאלו הוא נמנע מסופק
 במציאותו. ואפשר לומר כי לפי שהשם מונח על הענין להורות עליו בשם
 ההוא. אמרו מה שמו הוא כאלו אמר מה מורה עליו כלומר הודיענו
 צמופתים שכליים מציאותו והוייתו המחוייבת ולפיכך היתה התשובה
 בשם הנגזר מזה הענין להודיע השם ההוא צמופתיו השכליים אל זקני
 ישראל. ולפי זה הענין בא בתורה ליראה את השם הנכבד. ואולי זה
 נאמר לפי שלא נודע מזהו המורה עליו השם שצאר הנמשאות אבל
 זו יתעלה לא יורה רק על יסותו ולפיכך נקרא השם הנכבד. וכבר באר
 הרב המורה ענין זה השם צפרק ס"ג מהחלק הראשון ועיקר פירושו
 שהוא כאלו אמר הנמשא אשר הוא נמשא כלומר המחוייב המציאות.
 והחכם שהתחברתי עמו אמר בו שזה נאמר מפני שהוא השכל המשכיל
 והמושכל רוצה בו שהוא נראה בעצמו תמיד כאלו הוא נמשל למראה
 שהיא מראה לעצמה. ומזה הענין נאמר שהוא נושא עצמו או שהוא
 כסא לעצמו וזה רצה באמרו כי יד על כס י"ה אם הכסא ההוא נאמר
 על עצמו כמו שאמר הרב המורה.

ומזה הענין אללי מה שנאמר בישיעה אני הוא אני ראשון ואני
 אחרון ואפשר שלפי זה ענין תקנו לומר אני והו הושיעה נא. וכן
 נודע שם בן ארבע אותיות למי שהוא יודע באורם בדרך שלא היה
 ראוי לשם ההוא שיפול על זולתו כי זה השם היה לו קודם שנברא
 העולם כמו שנמשא צפרקי דר' אליעזר שער שלא נברא העולם היה הוא
 ושמו היה שאין בן צאר השמות שהם נאמרים לפי הפעולות הבאות
 מאתו. וזה השם גם כן יהיה לעולם כמו שאמר זכריה והיה זיוס ההוא
 יהיה י"י אחד ושמו אחד ולפי הענין הנזכר אמרו ז"ל שמי המיוחד
 לי וראייה לדברים שנאמר וזה זכרי לדור דור. ואחר שנודע אליהם
 השם הנכבד ההוא היה ראוי להם להתקרב אל עבודתו ולשמוע דברו
 והיה ראוי שישראלו מוננו לאמת להם צמופתים מעשיים שהשם נראה לו
 ושלחו להוציאם ממצרים וזה לא יתאמת צמופתים שכליים בלבד רק
 להראות להם מופתים שיעשו בשנוי טבע וזה נמשך לאמונת החדוש
 שהוא יסוד התורה. וכן בא צפרשה על הסדר וזה היה תחלה ליחידים
 אבל צמעת הר סיני נודעו שני העינים האלה אל כל העם בדבור
 ראשון כי זו השם המפורש שורה על היותו המחוייבת כמו שנודע
 צמופתים

ציננות שכלים צין לדעת מאמיני החדוש צין לדעת מאמיני הקדמות
 שאם העולם מחדש ידוע שיש לו מחדש שאחר שהיה נעדר הדבר לא
 יחדש עצמו והמחדש הוא היה מלא והוא יהיה לנצח. ואם הגלגל קדמון
 והוא מתנועע תנועה נצחית מן השקר שיגיע עצמו כי מאחר שהוא
 בעל תכלית יהיה כמו בעל תכלית אם הוא מתפשט צו ואם אינו מתפשט
 צו ככה החוס באש אצל הוא בלתי מתחלק בנפש האדם אם כן הוא
 מתנועע במקרה וכל המתנועע במקרה ינוח בהכרח כי כן התבאר
 אצל אנשי המחקר עד שהורה להם הגלגל ציננות שיש לו מניע מובדל
 מינו והשם יתברך הוא המניע הראשון שאינו לא גוף ולא כח צדוף
 והוא אחד ולא ישתנה וזה כלו נודע בשם המפורש הנאמר בדבור ראשון
 להורות עליו. וכן מה שנאמר בו אשר הוצאתיך מארץ מצרים הורה
 על אמונת החדוש ומאחר שהוציאת ציננות הנעשים בשמי טבע והטבע
 לא ישתנה לדעת מאמיני הקדמות אלא כמנהגו נובח. הנה כבר התבאר
 כי תחלה הקדים אל זקני ישראל השמיעה והיריעה ואחר כך אל כל
 העם במועד הר סיני בדבור הראשון עד שנאמר לפי ענין זה שכל
 התורה נאמר צו והוא על הדרך שהקדמנו שהשמיעה והיריעה הוא
 העיקר והכונה באדם ולפיכך צריך שיכין כל החכם לצד ולא יתירש
 מהדעת והעיון צו כראוי. והוא שכיון אליו החכם באיור שמור רגלך
 כאשר תלך אל בית וכו' ואחר כך הזהיר העיון וכל הבא אל בית השם
 שלא יחרום לעלות צעיון צעיון ידיעת השם והשגחתו בעולם השפל
 כי זה צריך לאזהרה רבה שלא יגזור דבר מתוך מוצתו שחולק על
 התורה כי בזה נתו ורבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגים כראותם
 צדיק ורע לו רשע וטוב לו ולא נתנו אל לבם הטוב הנצחי שהוא לצדיקים
 בלבד לפי עמלם בתורה ובחכמה שהיא למעלה מן השמש אצל הטוב
 האחר הוא רע בצחינתו אצל הטוב הזה והכל הכל כמו שהעיד עליו
 החכם בס' קהלת ולפי המצובה הזאת הנזכרת והסוכנת בספרו בא להזהיר
 האדם על העיון שלא יגזור דבר כנגד התורה כי זה בלא ספק אחד
 ממיני ההריסה וכן צריך שיקח הדברים על הסדר ויעלה מעט מעט
 עד שיגיע במדרגה העליונה לא שיגזיב רגלו תחלה להניחו על המדרגה
 העליונה כי זה בלא ספק סבת הנפילה כמו שאירע לנדב ואזיהוא ואל
 זה הענין אמר החכם נחלה מוצתה צראשונה אחריתה לא תבורך.
 והצרכה היא כשילקח הדברים על סדר מדרגה אחר מדרגה לא שיהרום
 בדרך הדיוטות הקופצים בראש ומה שנמשך אל ההריסה הרבות דברים
 עליו יתעלה בתארים וכדומה להם אצל צריך שימור בדבריו כמדבר
 לפני המלך. ולהזהיר על כל זה אמר אל תבהל על פיך וגו' כי מנאנו
 שם בהל כופל על ענין מסיירה וחפזון וכופל על ענין מצובה וצעתה
 וחמהון לב והחכם הזהיר בפסוק הזה מושמעותו הפשוטה כל הבא בית
 השם להתפלל לפניו שידבר מתוך כבוד ראשו באימה וציראה ושיהיו דבריו
 בנחת ובישוב מעט דרך תחנונים לא שיעשה תפלתו קבע בלא כונה
 עד שיבלע אותיות או תיבות לפי חפזו והוא שאמר אל תבהל על

פיך וכן הזכיר שלא ימחר לבו להוציא דברי התוארים והנמשך אליהם ואע"פ שימנאם כתובים בדברי הנביאים כי הם הנביאים הנזכרים לפי הענין להורות העם מציאותו וממשלתו וזה שלא היו משיגים זולת זה אבל המתפלל הוא לדבר לפניו יתעלה צריך שיקצר גם וימעט אותותיו ולא יזכיר ויהי רק אשר תקנו אנשי כנסת הגדולה והוא שאמר ולבך אל ימחר להוציא דבר לפני האלהים כמו שנודע בדברי רבותינו ז"ל גזיה ההוא דנחית קמי דר' חנינא שהתחיל להזכיר תאריס רבים להרבות בשבח והוא הודיעו שהתאריס כלם נאמרו על מלכי צהר ודם אשר צעפר יסודם אבל אצל מלך מלכי המלכים הוא גנאי כי כלם מורים על השגת הפעולות וכל הפעולות שנוי ואלהי השמים לא ישתנה כי הוא מניע לא מתנועע ואשר לא יתנועע לא ישתנה כי כל תנועה שנוי אם כן צריך להרחיק כל הפעולות ממונו יתעלה וזה רצה באמרו כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריו מעטים וזה היה לפי משמעות האזהרה הפשוטה.

עוד בא להורות שלא יוציא דבר מזכרה מפיו בהשגחתו וידעתו לפי ראותו צדיק ורע לו רשע וטוב לו והנמשך אל זה וכן לא יהרום לעלות ולמחר ולהוציא דבר מתוך דבר בחכמת האלהות רק על הסדר בהקדים ההצעות מעט מעט ראשון ראשון וזה רצה בהזכירו להיות דבריו מעטים. ולפי הענין הזה אמר ולבך אל ימחר להוציא דבר לפני האלהים ולשני ענינים אלה נתן טעם באמרו כי האלהים בשמים ואתה על הארץ והוא על הענין שקדם כי השם נודעה לנו מציאותו והיותו המחוייב מחד בחינת השמים והנמשך לידעתו וידעת השמים תקדמה לו שאר החכמות. ולכן צריך שיעלה מדרגה אחר מדרגה עד שיעלה לראש הסולם המגיע השמים וזה טעם למה שהזכיר להקדים ההצעות לחכמה ההיא ורצה באמרו יהיו דבריו מעטים שיקח אותם על הסדר מעט מעט.

והחכם שהתחברתי עמו אמר לי על הפסוק הזה כי דרישת החכמה היא לשני מנינים האחד לטוב סדרה ואע"פ שאין בנושאה מעלה יתירה כי הנפש תתענג בטוב הסדר והשני למעלת הנושא ואם אין הסדר טוב ושלם כידיעת חכמת הנפש והשמים ואשר למעלה מהם והנפש תשבע ותתענג בנפש השתכלות בחכמה שנושאה יקר ונכבד בהתענגה בהשתכלות רב בחכמה שנושאה נבזה ושפל אם כן די למסתכל בדברים העליונים בנפש דברים וזה רצה באמרו על כן יהיו דבריו מעטים ואע"פ שענין זה לא יאות אצלו לפי הפסוק אמנם הענין טוב בעצמו ולפיכך כתבתיו בשם החכם על זה הפסוק. וכן דעתו באמרו טוב פת חרצה ושלום בה מציית מלא זכתי ריב כי החכמה העליונה דומה צפת חרצה מפני שהיא בדברים פשוטים שאין בהם הרכבה והיא פשוטה בעצמה והחכמה בדברים המורכבים דמה ציית מלא זכתי ריב כי לפי רוב הרכבתם הריב רב ציניהם והוא סבת ההפסד ובהפך עליונים לפי פשיטותם עומדים בשלום ואין ריב ציניהם כמו שאמר עושה שלום

במרומו וכן החכמה וההתבוננות צם שלום זה והיא קיימת לעולם ולפיכך הוא כמזון הפת לנפש ושאר החכמות הן כפרפראות.

ואשוב להשלים הכונה באומר כי האלהים בשמים וגוי' כי הוא כמו כן טעם להרחיק המבוכה בהשגחתו ובידיעתו כמו שאמר כי גבוה שמים מארץ ורזון הנביא בו שפעולותינו אינם ממין פעולותיו ולא ידיעתנו ממין ידיעתו כשם שהארץ אינה מטבע השמים שהעליונים חיים ותחתונים מתים ואחר שהרחוק הוא כן לא השיג ידיעתנו את ידיעתו אבל לנו יודעין באמת שהכל מאתו כפי אשר גזר רצונו שהרצון ההוא הוא חכמתו וידיעתו וכפי אשר תשתרל ידיעתנו לדעת דרכיו ולעלות אליו מעט מעט ישיגנו הטוב הנלחמייתי. ושאר הטובות הגופיות יעודות בתורה בביאה אל הארץ ושאר הטובות הנמשכות אליה כפי קיום המצות הן על דרך פלא ועל דרך שאר מופתים שהם כנגד הטבע וכנגד מערכת הכוכבים ומומשלתם והוא שאמרו ז"ל אין מול לישראל אבל הטוב המתמיד בכל מקום ובכל זמן הוא הטוב האמתי כפי דבקותו בעליונים. ואל זה הענין נמשך מה שאמר אם עשק רש משפט וגזל תראה במדינה אל תתמה אל החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם ורצונו זה להודיע שיש אמצעיים רבים בין השם יתברך ובין בני אדם כמו שהתבאר אל החכמים שמוציאות המלאכים משפע כבוד השם ומוציאות הגלגלים משפע המלאכים ומוציאות היסודות משפע הגלגלים ואשר נראה בו השפע ההוא יותר מכל המורכבים הוא האדם. וכפי זכות השפע ההוא ביחידים אשר צמין ההוא ידבק בשפע אשר למעלה מומו עד אשר יעלה מעלה מעלה וידבק בעליונים ואז יהיה מוצי אלהים וכפי עיונו והשתדלותו להיות מוצי עליה יזכה לא כפי עמלו שיעמול תחת השמש.

והקרוב שזה רצה באמרו ברוכים אתם לי"י עושה שמים וארץ השמים שמים לי"י והארץ נתן לבני אדם כי כבר קדם בזמור אשר לפניו למה יאמרו בגוים איה נא אלהיהם וזה ענין המבוכה בראות דדיק ורע לו והודיע שם כי הכל נמשך לחפצו כפי אשר סדר העולם על ידי אמצעיים והוא שאמר עליו ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה. אמנם הבוטח במתים הוא מת והבוטח באלהים חיים הוא חי לעולם כמו שנא' כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם והבוטח בהם הוא שעמלו בדברים הכלים והאזורים והוא שעמלו תחת השמש. ולהוסיף ביאור על ענין זה הגדול והנכבד חזר וזמור אחר ואמר י"י זכרנו יברך רצה בו כי כפי שזכר אותנו משאר המורכבים והגיע משפע כבודו עלינו וברך אותנו ברוח קדשו וכפי שזכר ישראל משאר אומות לתת להם תורת אמת וברך אותנו כמו שבאה הקבלה על זה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. והוא שאמר יברך את בית ישראל אמנם אינם שוים בחלק ובנחלה רק לפי קירבתם לעבודת השם יקחו חלקם והוא שאמר יברך את בית אהרן יברך יראי י"י והוא שיתן להם יתרון ותוספות וזה רצה באמרו יוסף י"י עליכם. ובאר עוד ואמר כי הברכה היא בהיותם לשם בדרך מאמר הנביא כי חלוק מים על גמא ונזלים על יבשה חלוק

רוחי על זרעך וברכתי על אצאריך ואמר זה יאמר לי"י אני וזה אמרו
 ברוכים אתם לי"י והזכרה היא ברוח קדשו הנתון בהם והענין בו
 שנחר אותם להיות מבני עליה לא מיורדי דומה ואם הכל נבראיו
 ומעשי ידיו והוא שהשלים הפסוק בעושה שמים וארץ. ובאר עוד כי
 השמים שהוא שם נגזר משם כלומר העומדים שם מונחים לעולם והוא
 כולל העליונים הננחים הם לשם יתעלה והעולה שם הוא עמו אבל
 הארץ נתן אותה לבני אדם כולם ואין מתנתה לבני האלהים מצד היותם
 בני אלהים כי המות נתונה למתים והחיים לחיים. והוא שאמר שהמתים
 יורדי דומה לא ידעו השם ולא יהללוהו אבל אנחנו עמו החיים העולים
 למעלה לא יורדים דומה נהלל השם המורה על היותו המחויבת הנצחית
 מעתה ועד עולם והוא שאמר לא המתים יהללו יי ולא כל יורדי דומה
 ואנחנו נברך יי מעתה ועד עולם הללויה.

פרשת וארא.

חיות איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשובים.

כונת החכם בפסוק זה ובאשר לפניו ובנושכים אחריו היא
 על וולאכת השמים בתלמוד תורה ובחכמה ובקשת נבואה. וכבר קדם
 לנו שקופר מהיר יאמר על חכם בעל חרשים לפי שמלאכתו בחכמה
 כמלאכת הלבלר הזריז בכתובה ולפי ענין זה נדרש פסוק זה על משה
 רבינו כי לפי שהי' ראש כל הנביאים ראוי להקרא איש מהיר במלאכתו
 לפי שזכה לשלמות נבואה יותר מכל נביא לזריזותו הטובה ללמוד מכל אדם
 שהוא גדר החכם כמו שאמרו ז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר
 מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי וראייתם מזה הפסוק מורה כי
 דעתם בו הוא שלא בא להלל את עצמו שהוא היה יותר חכם ומשכיל
 מכל מלמדיו אבל בא להגיד כי הוא היה משכיל ולומד מכל מי שימצא
 שילמדו ואע"פ שלא היה מבני אמונתו שהוא בתכלית איבת הנפש כי
 אחר שהוא סומך על התורה ושת לרעתה אין בזה רק תועלת גדולה.
 והוא שאמר כי עדותיך שיחה לי. וכן נראה ענין זה והפסוק שהקדים
 לו ואמר מאויבי תחכמי מוצתיך כי לעולם היא לי כי אחר שהוא נשען
 וסומך בתורה ובמדות משענת קיימת אם ילמד מכל אדם אז טוב לו
 וזו היא הזריזות הטובה בחכמה לבקשה מכל אדם נכבד או נבזה מאמין
 או כופר כי האיש הנלמד כשימצא אגוז ישבר אותו ויאכל תוכו ויזרוק
 קליפתו. וכן עשה משה רבינו אשר גדלתו בת המלך ויהי לה לבן ושם
 היו חכמים רבים כדרך חזרות המלכים הקדומים ושם למד בנערותו
 מכל חכם שימצא מעמו או מעם אחר ולפי רוב זריזותו על כל בני
 דורו זכה למעלה שלא זכה אדם בה לפניו ולא לאחריו. והפסוק הזה

זא הגה להעיר האדם שלא יהרהר רע על נבואת נביא או חכמת חכם לפי שיראה אותו אצל בני עירו הפחותים והיושבים בחשך הסכלות כי אין זה לחסר מעלתו רק לגריעות הכרתם. הלא תראה שמשם רצינו שקם והתגבר בדבר השם על מלך גדול להוציא מארצו עם רב מעבדים ומראש התגבר להרוג המצרי ואע"פ שהיה אחד מאדניו לא היה יכול לסבול העול והוא בלא ספק נכבד בצית המלך אחר שגדלתהו בתו ואהבתהו אהבת הצן והיה חכם בלא ספק וסופו הוכיח על תחלתו שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועם כל הכבוד הזה פחות אחד מנבי עירו לפי שהיה מונעו מעשות רשע אמר לו דרך גדוף ואיום מי שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי. ולא יכול להתיצב לפניו וברח לרשע שצניו מעמו ואחר כך התיצב לפני מלכים לפני מלך גשר ודם ולפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וזה הפסוק סובל ענין אחר והוא שחשוכים תואר לעם ההולכים בחשך הם הסכלים ומלכים תאר לחכמים נבוגי לחש המציגים סודות החורה והם בעלי העטרות והכתרים כמו שאמר החכם ועטרת תפארת תמוגך ואמר צי מלכים ימלכו ורוזנים יחוקקו נדק.

ולפי שהתורה תמימה ומחכימת פתי והיא צריכה לכל וחכמת האדם אין לה קיום מאין יראת שמים ומוסר הזהיר כל חכם שלא יסמוך בחכמתו בלבד בדרך שיקל בדברי תורה ולזה אומר אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך קרא התורה גבול עולם לפי שהוא גדר קדום נצחי ואמר אבותיך לפי שאתה הן נביאו כלומר שלא נתן הכל למשה לבדו אצל הוא היה לאלהים ואתה הן נביאו כמו שאמר ואתה אחיך יהיה נביאך לפי שמשם רצינו היה כבד פה וכבד לשון ואע"פ שהשם עושה נפלאות רבות וגדולות על ידו לא היה רצונו להסיר מוננו כבודות פה ולשון על דרך פלא כי היה רצון השם לפי יתרון מעלת משה רצינו על שאר השלמים מנבי אדם שיחסרהו מעט מאלהים כדי להכיר אנושותו ולהזכיר ענותו. וזה רצה באמרו ווי שם פה לאדם או מי יאום אלם כלומר מרצונו הוא זה שמהיה כבד פה. ולולי זאת הכונה בפסוק לא היתה התשובה נוספת מנורף אל זה שלא יחסר שלמותו מלקבל השפע כי צעת השפיעו על אחרים לא יהיה לו פנאי למשוך השפע כמו שאמרו רבותינו ז"ל בדברים הטבעיים איידי דטרוד למפלט לא בלע. ולפיכך היה רצון השם שיהיה אתה נביאו ושניהם היו האבות. ואפשר לומר שאבותיך אומר על אברהם יצחק ויעקב וישה ואתה אצל איש מזהיר אומר על משה לבדו כי הוא היה הזריו והמתיצב לפני מלכים לא הם כמו שאמר ושמי י"י לא נודעתי להם. וכבר קדם פירושו. ואחר אשר הזכיר זריזות לימוד החכמה. זא להעיר התלמידים על דרך לימודם ואמר כי תשב ללחוס את מושל בין תצין את אשר לפניך ושמת שכיך בלועך אם בעל נפש אתה. ורבותינו ז"ל דרשו פסוקים אלה בתלמיד היושב לפני רבו ואמרו אם יודע אתה ברבך שאומר לך טעם בין ואם לאו תצין מעמך ואם לא ושמת שכיך בלועך אם בעל נפש אתה פרוש

וכונתם במאמר זה שלא יקבל תלמיד מרבו דבר אלא אם כן יודיע לו
טעמו וזה טוב וראוי לתלמיד שהשיג ועבד על החכמה שהיא אצל
למתחיל בלמוד החכמה הוא אין הדבר כן.

ואחר שאמר כי תשג ללחוס נראה שצא להעיר המתחיל בלמוד
ולזהזירו על הצריך ועל הראוי לו והוא שיתבונן בדבר ההוא שישמע מרבו
בלבד ויתבונן בו ויקבל אותו היטב ולא ישים לבו להתעורר ולשאול דברים
אחרים ואם הם חלקי הדבר ההוא כי זה הפסד הבלמוד כי לפי טרדתו
זאת לא יקבל הנשמע כראוי ויטרוד הרב לומר לו דברים שלא במקומן
והרב צריך לו להקל על התלמידים בתחלה. ועל התלמידים לקחת
תלמודם מעט מעט דבר אחר דבר אם כשילמד מרבו אם כשיקרא
בספר ואז ישיג החכמה כשלא ילך בדרך הגרגרן הקרוא לסעודה כי
כשיחתכו לפניו מנד חתיכה אחת יאמר חתוך מנד אחר או מחתיכה
אחרת ואין זה מוסר לקרוא בסעודה אצל כל צעל נפש ראוי שיקבל
בסדר פנים יפות מה שיתן לפניו המשרת. וזה רעה באמרו ושמת שכן
בלועך כי אצלי שכן אינו במקום הזה שם לכלי אשר יחתכו בו אצל
הוא לחלק הקטן החתוך בו ונקרא כך האוכל הנחתך על שם הכלי
כמו שנקרא הכלי מאכלת על שם האוכל החתוך בו ואין ראוי להרחיק
זה בלשוננו כי כן מנאנו אצבע אלהים היא שהוא באמר על הנעשה
באצבעו. וכן באמר יד במקומות על הנעשה בכח היד וכסם שראוי
לקרוא ההוא כשהוא צעל נפש למשול בנפשו לאכול החתוך שינתן לפניו
כן ראוי לתלמיד צעל לב שיקבל הדברים מרבו בסדר אחר שנודע
ברבו שהוא חכם אמתי ר"ל שיודע החכמות המופתיות שהם דרכי
האמת ועל התלמיד שהוא כזה אמר החכם חושך אמריו יודע דעת
יקר רוח איש תבונה. גם אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נכון
וכי זה כלל גדול וטוב מאד לכל תלמיד שיעשה אזנו כארפכסת ולא
יפרד כלל בדבריו או בלבו מהתבונן כמה שיאמר לו רבו כפי הסדר.
ולזהזיר מהפך המדה הזאת אמר לתאזה יבקש נפרד ובכל תושיה
יתגלע רונה בו על המבקש שהוא התלמיד כי גם כן יקרא בלשוננו
ובלשון ערבי התלמיד מבקש ואמר החכם כי כשהמבקש נפרד מדבר
לדבר והוא בכל תושיה יתגלע כלומר שהוא מתערב בכל ומסתבך אין
בקשתו רק לתאזה ערומה לא לכונת חפץ אצל כונתו להרחות עצמו
שהוא יודע כל חכמה בדברו זעיר שם זעיר שם. והוא שסמך לו לא יחפון
כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו כי החפץ בתבונה עומד ומחריש
ושומע ומקבל ראשון ראשון כמו שרמז באמרו ושמת שכן בלועך. אחר זה
צא להזהיר התלמיד שלא יקבע תלמודו לפני רב שהוא מרבה דברים
ומראה טעמים בדרכי הטעאה שהם כזב ושקר ר"ל שמקדים הקדמות
העשויות בדרך הטעאה כי לא תושג חכמה בדרך זה. והוא שאמר אל
תתאו למוטעמותיו כי הלחם ההוא לא ישיב אוכלו אצל כל אשר ימלא
בטנו ממנו תרעב נפשו כי הדברים ההם מלאים רוח והבל והוא לחם
כזבים. ואפשר שקראו כן על דרך שעושין פעמים הנערים והבחורים
בשמחתם

בשמתם שנותנין סובין או חול בהוך צַק נאח ולבן ומחפין אותו והרואה יופיו יתאו למטעמותיו וכשילעסנו ימלא פיהו חנץ דדרך שאמר ערצ לזיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חנץ. וכן אמר כמקום אחר על רב כזה שהוא מתפאר ומתהלל בחכמה ברוב דבריו באותן ההקדמות שמינה אותן החלה בדרך המדברים שנזכר ענינם בספר הרב המורה. ועל כיוצא בזה אמר החכם נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר לפי שהוא מעלה נשיאים בדרך האמת לגלות סתרים ומרבה רוח דבריו בהרבות הקדמותיו הכוזבות שנותן לתלמידיו ונמלא בסוף שאין תועלת בדבריו להשיג האמת שקרא תועלת הריא המבוקשת גשם ואין שם כי אם העצים והרוח. וזה הדרך הוא בתכלית הפחיתות לפי שסוף חכמה זו לרע כי כשיובן השקר אשר בתוך ההקדמות שעשה מופתים מהם לאמת האמתות תחשד האמת היוצא מההקדמות ההם וטוב היה לו שלא יהא העיון נמלא כלל והוא שרמוז באמרו ושונא מתנות יחיה כי טוב שלא יקבל הקדמות נהוגות שלא בדרך מופת ושיסמוך בדבר הקבלה כמה שזא בתורה ובשאר ספרי נבואה ואע"פ שאין שם ידיעה מופתית שהוא בלי ספק כגשם כדעת שאמר הושע הנביא וגדעה נרדפה לדעת את י"י כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו וכמלקוש יורה ארץ. ואל ענין זה רמז ראש הנביאים באמרו תזל כטל אמרתי הורה שאין תועלת מאמרו ונפורסם וכודע כגשם והוא שלא בא במעמד הר סיני זכר גשם רק חשך ענן וערפל. ואמת שהיה שם מטר מעט מחוך הענן והערפל כפי המושג כי המושג הכללי היה מעט והמשיגים הרבה היו מעטים ולפיכך לא נמארה ירידת מטר על הכל והוא שאמרה דבורה י"י בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים הורה הכתוב שלא היו שם גשם ומטר רק טפות טפות וכן אמר נעים זמירות ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני. וסמך ליה גשם נדבות תניף אלהים. ואל זה רמז באמרו הרב המורה בפרק ט' מהחלק השלישי שהיה יום עז וענן ומטר מועט וטוב לחיות באותו המטר המועט מאשר יטרח האדם לריק ויעמוד ברוח ובעצים וגשם אין. ואל זה רמז באמרו נשיאים ורוח וראוי שישתדל הנבון לרדוף ולדעת את י"י בדרך שאמר הנביא וגדעה נרדפה לדעת את י"י וראוי להתבונן בכתוב הזה בשלשת הענינים שנזכרו בו הרדיפה שהוא בהליכה ואחרים השחר שהוא הנץ האור ואחר זה הגשם.

והקרוב אלני כי ברדיפה היה רמז על הלמודיות לפי שהוא דרך לרדוף החכמה ורמז בהנץ האור על הטבעיות ובגשם על האלוהיות כי הוא המורה. ואפשר שעל זה רמז גם כן בהקדמיו לפני פסוק זה יחיינו מיומים וביום השלישי יקיימו ונחיה לפניו לפי שהם דרכים חלוקים והם מושגים זה אחר זה ובכללם ימצאו חיים מאת השם אבל בשלישי נמצאו החיים המתמידים לפניו כגשם הבא מאתו אחר דרישת התורה כראוי לא בקריאה החלושה ובדרישה הפחותה והוא שהזהיר באמרו אל תתאו למטעמותיו ואחר זה בא להזהיר התלמיד שלא יקל

בגרסא זמה שילמד מרצו ואף ע"פ שהוא נכון לב ביותר והוא מדמה
 בנפשו שאין לו להקפיד אם ישכח מה שמע מרצו לפי שידע אותו
 בעברו על הדבר ההוא לפי טוב התזונותו וזכות עיונו כי זה ייגענו
 להשיג העושר ההוא ויאבד זמנו עליו ואלו היה גורם כראוי מה שילמד
 לא היה צריך ליגיעה ההיא והיה לו פנאי ללמוד מה שלבו חפץ ועל
 זה רמז באמרו אל תיגע להעשיר מזינתך חדל התעייף עיניך בו ואיננו
 כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים. אחר זה בא להזהיר
 התלמיד גם כן שלא ישב לפני רבו אע"פ שנודע לחכם כשהרצ ההוא
 מונע בר ומדמה בנפשו שיחסר לו מה שילמדהו ממנו ולפיכך הוא
 מוקנח בתלמידים ומי שהוא רע עין בזה מבטל תלמידיו ומאבד זמנם
 בדברים בטלים וישיא אותם מדבר לדבר עד שלא ישיגו חכמה והוא
 גם כן תלך חכמתו הלך וחסור כמו שדמה בנפשו אם היה מלמד אותם
 כראוי ואז טוב לו כי היה מוסיף חכמה בכל יום כמו שהמשיליהו
 רבותינו ז"ל צענים קטנים שמדליקין הגדולים ולא כן ידמה בנפשו
 אבל כאלו יחלטו התלמידים ממנו לחם חקו וימות הוא ברעב ולפיכך
 הוא שומר חכמתו שמירת הנבל הכילי בממונו שהוא מונע טוב מבעליו
 וחומם אותו וכסה שאין ראוי להתאכסן אלל הכילי לפי שהאכסני לא
 ישבע והכילי ישיב כאלו הוא נגוע ומוכה מדאגתו על חסרון הלחם
 ההוא או ימות כדרך שמת נבל בבא אליו עבדי דוד כן אינו ראוי
 לתלמיד שיבס לפני רב כזה והוא שאמר להעיר על זה אל תלחם את
 לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול
 ושתי יאמר לך ולבו כל עמך רעה בו כי אתה לא תועיל לעצמך בשיבה
 ההוא לפני האיש ההוא ותזיק לאיש ההוא כפי אשר דמה.

וכבר העיר הרב בהעירו את התלמיד שלא ישמור חכמתו שמירת
 נדיב שהוא מכלכל דבריו במשפט ונותן לאנשיו הראוי לתת להם ומונע
 מאשר אין ראוי לתת להם לא שיחן לכל אדם צוה כי המרחיב מתנהו
 לרעים ולזונים ולשכורים מאבדי הזמן לא יקרא נדיב אבל מפזר הון
 ומאבדו והוא משחית המון וגורם רע לאיש השכור ההוא או הזונה
 ולפיכך ראוי לנדיב שימנע הונו ולחמו מהאיש הזונה או השכור. וכן
 ראוי לרב שלא ילמד תלמיד שאינו הגון כי אז הוא חומם החכמה
 וגורם שם רע עליה ומביא התלמיד ההוא להרום ולעלות במקום שאינו
 ראוי לו ונפול מטה מטה. ועל זה הענין אמר אכלת פתך תקיאנה
 ושחת דבריך הנעימים באזני כסיל אל תדבר כי יבז לשכל מליך. ועל
 שני הענינים הנזכרים אמר אחד מן החכמים אל תמסרו החכמה למי
 שאינו מאנשיה פן תחמסוהו ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסו אותם.
 וכמו כן ראוי לכל חכם ששיג דבר חכמה שלא נכתב שיכתבנו כדי
 שלא יחמום הראוי לדבר ההוא מאנשי דורו או מאנשי זמן אחר ולפיכך
 היו טורחים הראשונים לעשות ספרים. וכן ראוי לו שיכתוב בדרך שלא
 ישיג כל אדם המכון בספר ההוא פן ישחית דבריו הנעימים ויבז
 הסכל לשכל מליו לפי שהאמתות אינן נאותות לעם בלוי ואלו יפורש
 הדבר

הדבר בספר יציא רבים לדבר בו. ויטיחו דברים כלפי מעלה והיה הנביא או החכם הכותב ההוא מפורש מעיר הכלב הישן. ואל זה רמז החכם באמרו מחזיק באזני כלב עובר מתעצר על ריב לא לו כי הדבור בציבור בעניני הסודות הוא ריב לא לו וטובה השתיקה מומנו כי מעט הם שיקשה להם ענין מעניני המציאות בעצמם והיא שאמר אחר זה באפס עמים תכנה אש ובאין נרגן ישתוק מדון ואמר על המרבה לדבר דברים העמוקים פחה לגחלים ועמים לאש ואיש מדנים לתרחר ריב וזה היה באמת סבה לקשי הכתוב בתורה ובנביאים ובכתובים ולפיכך היו כותבים בדרך קצרה ובדברים הנכונים עד שהחכמים הגדולים היו חולקים בפירושם ואלו ואלו דברי אלהים חיים ואין ראוי לשום אדם שלם וחכם להקל בדבר מדבריהם הנודעים בקבלה או לקצץ בהם נטיעות או להלעיג עליהם מפני שמחזרים אינו קיים שיודיע טעם דבריו כי זה עון גדול והעושה זה מגלה פנים בתורה ופושט ידו בעיקר.

ורבותינו היו מזיירים על זה שלא לדבר על אחד מחכמי דור ודור והוא שאמרו אין משיבין הארי לאחר מיתה כל שכן שראוי להזהר בזה על דברי הנביאים והכתובים וכל שכן על דברי תורה והוא שהזכיר החכם בסוף דבריו אלה ואמר אל תסג גבול עולם ובשדי יתומים אל תבא כי גאלם חזק והוא יריב את ריבם וקרא דבריהם שרה יתומים לפי שמתו מחזריהם שהם האבות ולפיכך ראוי לכל מביין לדון כל הנמצא בספריהם לזכות אחר שהם נודעים בחכמה או בנבואה. וראוי לקבל כל דבריהם קבלה קיימת כמו שאמר הביאה למוסר לבך ואזניך לאמרי דעה. השם ברחמיו יתן בלבבנו להבין ולהשכיל לשמור ולעשות את כל דברי הלמוד תורתו באהבה.

פרשת בא

(והיא ראיה לפרשת החודש).

עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו.

הכתוב הזה בא במוזמר שחבר נעים זמירות בספור כל המציאות שהראה בו כונת הברכה שאנו מצרכים את השם שהיא דרך הוראה והכרח שהוא המומציא הכל והמוסדר כל הנמצאים בסדר טוב. ובענין הברכה חזר שני מוזמורים לפי שני ענינים שצריכה הנפש להתעורר עליהם. ולפיכך הזכיר בראש כל אחד ואחד מהם ובסופם צרכי נפשי את יי'. ובפתיחת הראשון הוסיף וכל קרבי את שם קדשו וזה מאתו הערה טובה לפי שהמוזמר הראשון העיר האדם על קיום המצות ולדעת כי יש אחרית ותקוה לאדם וכי השם גוול לטובים והוא רב חסד ליראיו

כי אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולפי שזכור לפניו כי
 עפר אנחנו וידע יצרנו כי צעון חוללנו סולח לכל עון נפשות הטובים
 לא לכל עון נפשות הרעים ולפיכך אמר צפתיחת המזמור ההוא אל
 תשכחי כל גמוליו וצתתימת הענין אמר וחסד י"י מעולם ועד עולם
 על יראיו ונדקתו לבני צנים לשומרי צריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם.
 וקרוז אלזלי כי אמרו אל תשכחי כל גמוליו בא להעיר על כל
 מיני הגמול מאת השם לאדם כי הגמול כולל טוב ורע בשלם לחיש
 כמעשהו או בהקדימו. וגם הזכיר במזמור הזה גמול העולם הבא
 באמרו בראש הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים ובאמרו בסוף
 וחסד י"י מעולם ועד עולם על יראיו וגו' ואשר ראוי להתבונן בו ולדקדק
 היטב כי במזמור השני אמר על שארי בעלי חיים תוסף רוחם יגעון
 ואל עפרם ישזבון. תשלה רוחך יבראון ותחדש פני אדמה. והנראה
 מענין הפסוקים ההם שנטה לדעת קצת חכמים קדמונים שהיו אומרים
 כי כל חי יקום אחרי מותו וזה הדעת לא נקבל אנחנו בעלי אמונת
 תחיית המתים. ובהפך זה נראה שאמר במזמור זה על האדם כי אמר
 אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ ואמר רוח עברה בו ואיננו ולא
 יכירנו עוד מקומו. וזה דומה למאמר אסף שאמר ויזכור כי בשר המה
 רוח הולך ולא ישוב. וזה פלא כי מן הנראה בדבריהם שצני אדם
 לא יחיו אחר המות וחלילה חלילה לאסף ודוד שהיו חכמים ויראי
 אלהים מהפוך דברי אלהים חיים ולאמר שנפשות הנדיקים תאבדנה
 ונפשות יתר בעלי חיים תחיינה אחר המות. אמנם כונתם היתה שהשם
 מוכפר העונות שהגורם להם הוא הגוף לפי שהוא מקרי לאדם לא
 עצמי. ועל דרך האמת כי הנדיקים יחיו אחר המות והרשע יאבד מכל
 וכל ולא יכירנו עוד מקומו. רוזה כי הגוף אחר שהוא מורכב מד'
 יסודות יותך מעט מעט וכל חלק ישוב ליסודו אחר כן לא יתחברו
 החלקים ההם יחד להיות גוף אחד כצתחלה במקום אחד והוא שאמרו
 לא יכירנו עוד מקומו או רצה בו שלא יכירנו עוד מקומו שהוא רוחו
 המכילו והמכלכלו אבל הוא כשאר בעלי חיים שישובו אל עפרם. ואחרים
 מלבד זה יקיימו בשלוח השם רוח החיים אליהם לחדש פני אדמה
 להעמיד המינין ובא הענין להורות שהתכלית האחרונה לאלו המינים
 היא התמדת ההויה וההפסד שהיה לרצון השם כשיתקוה מומנו תכלית
 מה שאיפשר להתקות כמו שכתב הרב המורה בחלק השלישי צפ' י"ג
 ובאר שם ואמר שאם יאמר כי כל הנמצאות מתחת גלגל הירח בעבור
 האדם יהיה אמת מזה הנד. ולפי זה הענין הנזכר אמר יהי כבוד
 י"י לעולם ישמח י"י במעשיו. ושאר הפסוקים השלים צענין אדם. כי
 הוא המוכן מן הנד הנזכר ובלבד הנדיק מומנו כי הנדיק מומנו יקום
 ויחיה בשני חלקיו שהם הגוף והנפש כמו שזכור צפרשת בהעלותך
 והמדקדק בכתובים האלה ימצא שנעים זמירות העיר גם על אמונת
 תחיית המתים הנמשכת לאמונת העולם הבא כפי מה שזכר שם. ועל
 הגמול הטוב ההוא העיר לצדק את י"י. ולפי שציקר הוא בגמול העולם
 הבא

הבא ותחייית המתים הנמשכת אליו. וזה לפי מה שקנה לו האדם בעולם הזה אמר על זה בסוף כל דבריו אסירה ל"י צחי אזורא לאלהי בעודי יערב עליו שיחי אנכי אשמה ב"י יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם צרכי נפשי את י"י הללויה.

ועל הדרך הנזכר ראוי לדון לזכות כל מי שגודע בחכמה וציראת שמים לא כדרך המדברים סרה על אנשים ידועים וחכמים. ולפי שהמדברים הם משימים כונתם להשיב עליהם ולדחות דבריהם אינם משיגים כונת דבר מדבריהם אבל יכשלו גם ויחזיקו בדעות רעות ונפסדות. ועליהם אמר החכם משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מזימו. והרעה היתה הם הזופים אשר צדיקים שהם מוכנים לזרתם ולרעתם כמו שאמר הרב המורה בפתיחת ספרו ועליהם אמר גם כן עושר שמור לבעליו לרעתו וכל הפסוקים הנמשכים למשיב רעה תחת טובה נאמרים על ענין זה. וסוף דבר החכם בזה אוהב פשע אוהב מזה מוגזיה פתחו מנקש שבר עקש לב לא יומא טוב ונהפך בלשונו יפול ברעה. ונהפך בלשונו נאמר על המדבר רע באנשים המדברים טוב והמתרפים אותו בספרו. וכונתי בזה על המדברים סרה על איש האלהים הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל עד שאמרו לרע הבנתם שהוא כפר בתחייית המתים חלילה חלילה לו כי הוא דבר צרוח הקדש וצרוח חכמה כל מה שדבר בענינים אלה והמציין את לחשיו ידע כי הוא הלך בדרך הנביאים והכתובים. ואלו היו דוד ואסף בדורותיהם היו מדברים הרעים האלה עליהם וזה שדברו על הרב רבינו לפי שהם בני בלי לב.

ונשוב לענינינו כי לפי שהקריבים הם אצרי הגוף והם כלי האדם להתקדש גם הנפש או להתחלל גם כי הם סבת העונות לפיכך העיר האדם לדרך את שם קדשו בקרביו כדי שיתעורר לדמות דרכיו לדרכי קדושתו כמו שבא בתורה והתקדשתם כי קדוש אני ואמר במזמור זה יודיע דרכיו למושה. ולפי שהנפש היא בעלת הגמול וההודאה שנה ואמר צרכי נפשי את י"י ואל תשכחי כל גמוליו וכל הנמשך לזה בענין הגמול על הנוטות בדרך התורה והמונות כל בעל דת. ואחר זה אמר י"י בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה וזה הפסוק אמרו כושיב על דברי החולקים על התורה והם אנשי המחקר שאומרים לפי וצוכתם בהשגחה עזב י"י את הארץ חלילה אבל מוכן שנתו השגיה ומלכותו בכל משלה אף בשפל הטיעות שהם המורכבים האחרונים מומעשיו הנודעים אל כל חכמי לב בצחינת סדרם ממשלה הגבוהים עליהם עד ממשלת גבוה מעל גבוה. וצדיקיה היתה תמא הצרכה האמתית אשר אליה הכונה בצחינת השלשה עולמים הנזכרים אחר זה שמתוך הצחינה גם נודעה הצרכה וההודאה לשם. ועל דרך זה הם המצרכים האחד מהם צורות בלא חומר שומעיהם בשמיעה בלבד והם בעלי כל כח נברא והוא שאמר צרכו את י"י כל ואלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. והשני אשר תחתיו צורות נשואות בחמרים קיימים הם הגלגלים שהם חילו

חילו הגדול עם משרתיו שהם הכוכבים העושים רצון השם שהכל נמשך
 לרצונו והוא שאמר זרכו את י"י כל צבאיו משרתיו עושי רצונו. והג' והוא
 השפל הוא הכללי המורכב שכל חלקיו נעשים מחומר ועורה והם הווים
 נפסדים כדרך כל נעשה מדבר שכל הוה צורך זה הוא נפסד ואע"פ
 שהוא כן ומושבו בשפל המקומות מתוך צחינת הסדר בכל וכי השפל
 נמשך לגבוה ומונו והגבוה והכל כששלת אחת נודע כי בכל
 מקומות ומושלתו פושטת כדרך שהזכיר תחלה וימלכותו בכל מושלה. וזה
 הענין רצה באמרו זרכו י"י כל מעשיו בכל מקומות ומושלתו ר"ל שמתוך
 הצחינה זהם הנעשים לא עושים נודע שמושלתו בכל המקומות ומתוך
 חקירת כל זה השלם זרכת הנפש לי"י והוא שאמר צסוף זרכי נפשי
 את י"י. ולפי שדבר צדרך כללי בצחינת העולמות ודבר צדרך קבלה
 הנמשכת לדרך התורה וזוה לצדו לא ישלם האדם עד שיטרה לדעת
 הפרטים צדרך חקירת חכמה חזר מוזמר אחר זצרכת הנפש ואמר
 זרכי נפשי את י"י אלהי גדלת מאוד הוד והדר לצשת. ונאמר כי לפי
 שהזרכה והתהלה לשם הוא מצד הנמוצים ומתו צלצד כי עצמו לא
 יושג אמר גדלת מאוד כדרך אמרו גדול י"י ומהולל מאוד ולגדולתו אין
 חקר רצה צו שאין ראוי להללו כי אם צסיפור מעשיו כמו שסייך לו
 דור לדור ישבח מעשיך. וכל החבלות צו נאמרות חוצה לו. אמנם כפי
 השגת מעלת הנמוצים תחתיו תגדל תהלתו ויתרון התהלה ההיא כפי
 יתרון ההשגה. וידוע שמעלת המלאכים היא העליונה כי הם הדבקים
 לשם והודו שופע עליהם והם הנראים לצני אדם הקדושים הנראים
 כח מעשיו להם ולפיכך נמשלו לצנדי כבוד ותפארת כי הלבוש הוא קנין
 חוץ לאדם ודבק אליו ומכסה עצמו שאינו נראה אבל מורה על עצמו
 שהוא מצפנים וכפי ענין זה הם המלאכים ועליהם רמז באמרו הוד
 והדר לצשת. אחר כן אמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה
 ורצותינו ז"ל בארו זה באמנם שמים ואי זה מקום נבראו מואור לבוש
 לקח ונטה כשלמה והיו נותחים והולכים שנאמר עוטה אור כשלמה
 נוטה שמים כיריעה והארץ ואי זה מקום נבראת משלג שתחת כסא
 הכבוד שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ. והפלוסופים אמרו שהשם יעיין
 בעולם השכלים ומשפיע מונו המציאות ולשון הרב המורה שההנהגה
 שופעת מהבורא על השכלים כפי סדרם ומן השכלים ישפיעו מהם מוזה
 שהוחן להם טובות ואורות על גופות הגלגלים וישפע מן הגלגלים כחות
 וטובות על זה הגוף ההוה והנפסד.

ולפי ענין הזה אור לבוש הוא השפע השופע מואתם כי הם
 כלבוש כמו שאמר דוד הוד והדר לצשת והקרוז אלעי שעוטה צא צכתוב
 צמקים פורש וחברו על שפס יעטה והשמלה אינה צמקום הזה לבוש
 אבל הוא כמו ופרשו השמלה שהוא צגר פרוש וכמוהו ושכז צשלמתו
 ואם אי אפשר ויכלתי היותו מכסה לגוף הנה הוא מכסה לעולם והוא
 שאמר לקח ונטה כשלמה והיו נותחין והולכין שנאמר עוטה אור כשלמה
 ולשון נטה ונותחין צא על דרך לשון הכתוב שאמר הנוטה כדוק שמים
 ונותחם כאהל לצשת.

ונראה שדעת רבותינו ז"ל הוא שהמאורות נבראו משפע הנולאכים ומשפע המאורות נבראו הגלגלים לפי שהם נמצאים על טבעים חלוקים שהשמים ספירים והמאורות אינם ספירים אבל בעלי אור. והרב המורה אמר שגרמי הכוכבים גשמים נחים לעולם בעצמם וגרמי הגלגלים מתנועעים לעולם. והחכם שהתחברתי עמו אמר שאין זה דעת ארסטו אבל דעתו שזכות הכוכב האל הגלגל כולו כזכות העין אל הגוף כלו ותנועת הגלגל נמשכת לכוכב אשר בו כי כח התנועה הסבובית הוא בו וממנו יתפשט בגלגל. וזה נאות מאד למה שאמרו ז"ל ונטה כשלושה והיו נמתחין והולכין והוא שאמר הנביא וימתחם כאהל לשבת אחר אמרו הכוטה והוא כענין האהל הנאה שיושם בראשי דבר נאה ומזהיק כן הכוכב בגלגל אבל טבעם אחד בעמידה ונקיים שהם עומדים קיימים לא משתנים עד שהאמינו הכופרים הקדומים שהמושלה להם מעצמם ולא היו משיגים כי המושלה לו לבדו ית' עד שגא אברהם אבינו וקרא בשם י"י אל עולם. והוא עיקר ההלכה ליחס כל המושלות אליו בהורות שמושלת הכוכבים והגלגלים ונאחו כי הם המושלים על העולם השפל והיסודות הנכללים במלת ארץ בקצת המקומות ועל כל היסודות היתה הכונה באמרו שהארץ נבראת משלג שתחת כסא הכבוד כי כסא הכבוד תואר לשמים כמו שאמרו י"י בשמים הכין כסאו ושלג שתחת כסא הכבוד הוא משל לשפע הגלגלים הנותן החומר הראשון. ואדונינו הנפירד פידריקו נתן טעם לדבר החכם שלקח שלג במקום החומר הראשון לפי שהשלג היא לבנה וכל מקבל צבע כשהמוקבל הוא לבן אז יקבל כל צורת הצבעים שירצה האדם כן החומר הראשון הוא מוקבל כל הצורות ע"כ דוהו החכם לשלג המוכנה כמעשה לבנת הספיר כפי דעת הרב המורה. אבל דעת החכם שהתחברתי עמו שהוא רמז לגלגל החשיעי שהיא פשוט זך ספירי ואין כוכב בו וכן הוא אצלו בדברי יחזקאל הנביא. והרב המורה הביא ראיה לדבריו ממה שגאר אנקלוס ואמר ותחת כורסיה יקריה כעובד אבן טבא. וכגובה שמים על הארץ כן גבה שפע זה על שפע זה מהנזכרים ולפיכך קראו לאחד אור ולאחד שלג ושניהם נאמרים בדרך משל לא שהיה דעת בעל המאמר הזה שהשם ברא דבר מדבר החילה. אבל הכל היה לא מדבר.

גם הפייט שאמר יה אור מסות אור בראו וזה המאמר נראה שלקחו. אינם שנה בלשון ולא שיש שם לבוש אחר נמצא. וכשזב לענין המזמור ונאמר שדוד ע"ה כון בנאמר הזה להזכיר פרטי וועשי בראשית והכוונה בהם להעיר על דרך הספור כמו שעשה משה רבינו ע"ה מאין צווי או אזהרה על זה לפי שהוא דבר מכוון ליחידים בלבד. והוא שאמרו ז"ל לא הי' לו לנשה להתחיל החורה אלא מהחדש הזה וגו' וזה כולו לפי שפרשה הסיה נכתבה המורה הראשונה שנאמרה לישראל ולפיכך היה ראוי לפתוח בו החורה שנחנה לכל ישראל אלא מיה טעם משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שלא יאמרו אומות העולם ישראל גזלנין הם שגזלו הארץ מצעליה לפיכך הגיד שהכל שלו ובמנותו לקחוה.

והואומר הזה גם הפסוק נאמרו על דרך סוד ואין הכונה זו רק בהודעת סוד ועשה בראשית שהוא חכמת הטבע שהוא הסולם לעלות זו אל השם יתברך ולבא לטרקלין שלו. וזה מפורש במדרש חזית כי כן נאמר שם הביאני המלך חדריו ולא היתה התורה צריכה להדרש אלא מהחודש הזה לכם. ומפני מה גילה הקב"ה לישראל מה שיצרא ביום ראשון ביום ז' ג' ד' ה' ו' בזכות שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד נגלה. ועוד אמרו וכי מנין יבא אליהו בן ברכאל הבוץ ויגלה להם חדרי בהמות ולויתן. וכי מנין יבא יחזקאל בן בוזי ויגלה להם מעשה מורכבה הוי אומר הביאני המלך חדריו. ובחדרי בהמות ולויתן רמז על חכמת הטבע כי הם הנזכרים להפליא ולהתבונן בבריאת השפלות בים וביבשה. ואחר זה יעלה האדם אל הגלגלים כמו שעשה יחזקאל. ואעפ"י שהבהמות ולויתן לא נזכרו בדברי אליהו רק בדברי השם אמר שאליהו העיר חיוב במעשה ההוא להתבונן בהמות ולויתן הנה גלה חדריו אליו. ומה שקרא יחזקאל הבוץ לפי שהי' בן בוזי הכהן ובן אליהו בן ברכאל הבוץ. ובשם הזה הערה על שני הענינים מכל חפצים שהם נבזים בין בני אדם.

וראה והתבונן שפרשה זו בעצמה פתח בה החדש הזה לכם ורבותינו ז"ל אמרו מלמד שהראה לו למושה הקב"ה את הלבנה בחדושה ואמר לו כזה ראה וקדש ובה ידועה והערה על ידיעת מהלך הלבנה וחדושה ובאמרו ראש חדשים הערה על ידיעת מהלך המזלות וסדרם כי כן יתחילו בעלי חכמה זו מטלה שהוא מוזל ניסן. והם נתנו טעם להתחלתם מטלה ואמרו כי אע"פ שהעגול אין לו ראשית ראוי היה להניח אחד מהם ראשון. ולפי שיש בעגול המזלות ארבע נקודות שבעבור השמש עליהם יחלפו הזמנים ראוי היה להניח אחד מהם ראשון. ולפי שהשווי נבחר בכל דבר היה ראוי להניח טלה או מאזנים שראשיהם על השווי ולפי שצטלה זמן תוספת היום על הלילה ומאזנים זמן תוספת הלילה על היום ויתרון האור על החשך ידוע כי הוא כהיים אלל המות נבחר טלה להניחו ראשון ובו נחר השם להוציא את בני ישראל כי הוא עת זאת המלכים הוא בחדש החז"ז ולפי דעתי כי כן נקרא כדרך שיקראו אותו שאר האומות פרימא ווירה כי אז יראה רעונות כל צומח והוא זמן כל נעימות והוא ראוי להקרא ראש חדשים להעיר על ידיעת חסוב תקופות ומזלות. ובאמרו ראשון הוא לכם לחדשי השנה הערה על ידיעת מהלך גלגל החמה אשר אליו תיוחס השנה ולהשנות חלילה יקרא שם הזמן שהוא שנה. כבר נגלה לך שמשם רבינו ע"ה העיר בתחלת המנות על חסוב תקופות ומזלות שאמר עליו כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כמו שאמרו ז"ל ונקראת בינה לפי שהיא ידיעה בהנאות דבר מתוך דבר ונקרא חכמה לפי שהעמים הסכלים היו תועין בממשלת הכוכבים כמו שנזכר ומתוך חסוב תקופות ומזלות המורה כי הוא הולך על הסדר אחד לעולם נודע שיש להם מסדר ומנהיג ולו לבדו הממשלה והכל מאתו כמו שאמר לך י"י הגדולה והממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך.

ושמעתיו מפי החכם שהתחברתי עמו שהעושר והריש והמושלם והכניעה וכיוצא בם אי אפשר בהם במקרה מפני שהוא דבר מתמיד בכל מקום ובכל זמן ואחר שהוא כן ראוי לשאול מה זה שאנו רואין שהמין כלו שיה באיברי אישיו והוא חלוק בשאר עניניו במשול זה על זה וכיוצא בו.

ואמר לתשובה על זה כי אחר שנודע שהשם נתן ממשלה לשמים על הארץ ראוי להת טעם לנמצאים שם מוזד מציאות השמים. ולפי שעצם כל הגלגלים אחד בכל זמן ובכל זד השתנות עצמי המין כלו לפי שהן נמשכים אחר עצם הגלגל ולפי שיש לגלגל עליונות מקום זה על זה ושנוי מוזד הנועתם צפואת העולם ימוצא השנוי בין הענינים הנמשכים אל העצם כעושר וריש וכיוצא בם לפי שהדברים ההם נמשכים אחר תנועת הגלגלים. ולפי זה הענין עצמו אמר שנמצא איש אחד אוהב אחר ממינו ואם לא קדמה לו סבת אהבה מוזד גמילות טוב אז תוחלת הכל נמשך אחר מערכת הכוכבים לפי אהבת כוכבי מילדתם. ועל דרך זה תמוצא השגאה ושאר הענינים הושגהים בין בני אדם וזה כלו לא תכחיש אותה התורה המיעדת היעודים מוטוב העולם והפכו כי התורה מוזדרת על דרך המופתים ושנוי הטבע וביטול ממשלת הכוכבים כמו שאמרו ז"ל אין מוזל לישראל. אבל לשאר האומות לא מנעו ממשלת מוזל מעליהם. וזה דבר אנוניתי יאמתנו המציאות כי הרעים נמוצא להם העושר והמושלם בעולם הזה לא לישראל אחר שהסתיר פניו ממונו ואזדה חכמה חכמיו וזינת נבוגיו הסתתרה. אבל מקדם על ידי משה רבינו היו עושים לפי חכמתם וזינתם והיו מוכיין חדשים ללזנה ושנותם לחמה כדי להתזונן במהלכם ושזילם להכיר ולדעת מי שאמר והיה העולם בנת להם חוק וזמן שלא ישנו את חפקידם ולגרע מחוקם או להוסיף אין לאל ידם.

ולכן הוזהרו העם מעוזבם וזו לקבוע מועדיהם בם לזכור נפלאות השם במועדם ולהקריב בראשי חדשים שיערי חטאת לכפר בעדם ובחדש הזה שהוא ראש חדשים יקריבו מתרומה חדשה לחדש רוחם בקרבם ולהעיר כבודם ולהתורות בראשו שנתן על פשעם ומרדם למוען יחדלו מעושק ידם וישונו לאל בעודם כי זה כל האדם. אבל החכמים היחידים היו מתזוננים ומשימים על לבם לדעת כל זה באותות ובמופתים שכליים ולא היו סומכים על הקבלה בלבד כי הקבלה הסתירה דברים רבים שלא יטבו בעיני ההמון אבל יקונו בם מאד ועל דרך זה בא הספור במעשה בראשית מראש.

אבל העיקר הגדול מה שאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ר"ל שכל אחד מהנעשים נאות לעצמו במציאותו הטובה והמתמדת. והרב המורה אמר כי אמרו מאד לפי שלא יפסק ויפסק כלל. ואפשר לומר כי זה אמר לפי הספור הכללי שהכל נמוצא באיש אחד אבל על כל ספור וספור פרטי אמר כי טוב להודות כי הוא נאות לעצמו והע"פ שיש בהם נבראים בעלי היזק וטבעם להרע לאחרים

כקצת החיות הטורפות והעופות הדורסים והתנינים הגדולים. אעפ"כ
 מנזר בחינת עצמם הם טובים ולפיכך נזכרו התנינים הגדולים במעשה
 בראשית. ונעים זמירות אומר גם כן במזמור זה לוייתן זה יצרת ללחק
 זו לפי שהוא היצור הגדול שנמנע מנזי אדם ומכל היצורים ולפי
 הפלגתו המשילו זו הטוב הפזון שנאמר עליו מה רב טובך אשר כפנת
 ליריחך פעלת לחוסים בך. ונחרו בשם לוייתן להפלגת גודל עצמו
 ולהטרפות שמו כי כן כתוב כי לוייתן חן הם לראשך ועל דרך זה מה
 שאמרו לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיתה ונהנינו מזיו שכינה. וכבר
 באר זה הרב רבינו ואמר שהדיעה שהשיגו זה הקצ"ה היא העטרה.
 וראוי להתבונן כי לא בלוייתן בלבד המשילו זה. כי כן המשילו
 בזהמות במקום אחר בעצמו ואמרו על שניהם בפרקי ר' אליעזר שעתיד
 הקצ"ה לעשות סעודה גדולה מהם לדיקים. ואמנם סעודה גדולה
 רחיה חזקה כי לגדלם המשילו גם הטובה הפונה הגדולה והרבה
 לפי שניהם הזכירם הקצ"ה בדבריו בהפלגת בריותיו. ומה שנאמר שם
 בפרקי ר' אליעזר על זהמות שרועה באלף הרים. רמז שעל כלל
 בעלי מיני חיים נרמז שם. לפי שהמינין עומדים כי כן כתוב בהררי
 אלף והוא שרמז באיוב הוא ראשית דרכי אל. והוא ראוי לפי ההשגחה
 המינית וכן נאמר בלוייתן את כל גבוה יראה. סוף דבר לפי הפלגת
 השבחים הנזכרים בזה המשילו בזה הטובה לדיקים. לא על מלוי
 כרסם ובטנם. וכשזו לענינו כי אע"פ שיש בריות גדולות מציקות לשאר
 הבריות בבריות עצמם הם טוב וכל נמצא טוב אחר שהוא נמצא. ואע"פ
 שנגד שפע הגבוה נמצא השפל. וכן הכל על הסדר אל שהגבוה והנכבד
 נברא בעבור השפל והנבזה שאם כן היה חציב הנבזה מהנכבד שהדבר
 שהוא אהוב צביל האחר האחר הוא הנאהב יותר כי האב כשיאהב
 המלמד צביל הנער בנו שהוא מלמדו ידוע כי הנער הוא האהוב יותר.
 ואלו היה הענין כן כמו שחושבים רבים היו המורכבים מהיסודות שוכני
 בתי חומר נאהבים ונכבדים אלל השם יתעלה יותר מן המלאכים ואין
 הדבר כן אבל הגבוה נברא לעצמו לרצון השם שרצה במציאות הטוב
 ונחן בטבעו שתלכה תועלות מוכנו.

וזה הענין בעצמו בא בספור בריות המאורות ובה זה ולמד על
 זה כי תחלה אומר יהי אור ויהי אור ואמר וירא אלהים את האור
 כי טוב ורבותינו ז"ל אמרו הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא
 תלחן עד יום ד' וזה כי יום ד' כבר קדם לו היות הרקיע בתוך המים
 והראות היבשה ומציאות הנמחים וזה כלו צריך לאור ולחשך כי הם
 סבות ההויה וההפסד אחר הכחות הגלגליות והכל מעשה ידיו. והוא
 אומרו ומעשה ידיו מגיד הרקיע. והגדת מעשה ידיו הוא העולם השפל
 לרקיע. ולפיכך ספר ביום רביעי שלש תועלות המגיעות מהאור עם
 נתינתם ברקיע ההוא הנקרא רקיע שמים כמו שנזכר ג' פעמים בפ'
 מאורות. יהי מאורות ברקיע השמים הוסיף בראשית ואמר. והיו למאורות
 ברקיע השמים להאיר על הארץ ולולי זה הענין היה לו לומר תחלה

פסוק להאיר על הארץ. ולפי זה הענין נאמר והיו למאורות כי מה טעם לומר יהי אור להיות אור. ר"ל ברורה אהרת כי אחרי אומר כל זה באר ויעש אלהים שני המאורות הגדולים. ואחר כן אומר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים מכלל שנתנתם שהיא תלייתם היתה אחר עשייתם. ולשון נתנתם באלו העליונים ונאמנו בזכר הקשת אומר את קשתי נתתי צענן ולשון נתתי מורה על אמתת ענינם שאינו דבר מונח מאז ועומד לא הקשת צענן ולא המאורות ברקיע השמים ונתנתם זו הוא לג' תועלות המגיעות מהאור. הא' להאיר על הארץ. השנית למשול ביום ובלילה. השלישית להבדיל בין האור ובין החשך וזה יתבאר בזה שנימשך בזממור זה כי כפי ענין זה שבא צמעה בראשית אומר בראש הזממור עוטה אור כשלמה ולא הזכיר לו שם תועלת כלל ואחר כן הזכיר פסוקים רבים מורים על ממשלת האור. למינינים אומר תחלה המקרה במים עליותיו לפי שתחלת המזג היסודות שהוא בסבת האור יתחדש ממנו האד העולה מן הארץ וזה בא כדרך סדר משה רבינו ע"ה אחר בריאת האור יהי רקיע צהוד המים שבא להורות כמו שפירש"הו רז"ל יחזק הרקיע שלא היתה היותו היום גמורה רק חזק המקום הוא. וזה הלשון בעצמו אומר באמרו שחקים ממעל. וכבר הקדים לו בהכינו שמים שם אני. ועל אמוך השחקים אומר יהי רקיע שבא להורות על הוית הרקיע הנריך להקוות המים התחתונים ולהראות הארץ. ואל מציאות המים העליונים שהם המים אשר מעל השמים שהזכיר דוד גם כן דרך רמז בכלל העולם האמנעי ומשה יפתח השם את אונרו הטוב את השמים ובאמת קראו הטוב כי הכל מהמיד בסבתו ובמציאותם יומאו הצמחים. ולפי שמה רבינו ע"ה כתב בפסוק תדשא הארץ שלא במקומו כלומר שהקדומו לתליית המאורות שהוא סבת האד העולה מן הארץ אומר אחר כן וכל שית השדה טרם יהיה בארץ. וכאילו רמז ואמר כי בהראות היבשה היה ראוי לעלות האד. כי כבר נתלו המאורות וזה הרקיע נסתר מרבים. ולפי שאינו כמשמעותו הפשוטה נאמר בו ויהי כן ואמר ויעש מה שלא בא בשאר ההיים ועליו רמז ישעיה הנביא באמרו מי מדד בשעלו מים ושמים בצרת חכן וכל בשליש עפר הארץ. ואלו היו השמים העליונים היו דברי הנביא שלא כסדר. לפיכך נראה שרמז באמרו מי מדד בשעלו מים על הקוות המים כי אז נעשה הרקיע ונראתה היבשה. והוא שמוך לו ושמים בצרת חכן והוא הרקיע. ואמרו וכל בשליש עפר הארץ על החלד המכוסה מונה. ואמר על הנגלה ממנו ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים. וזה כולו כפי מה שהודיע המציאות לחכמים אבל הדעת המפורסם להמון שהמים העליונים למעלה מן הגלגלים וזה אמת ונר שהם באים בכחם והכל מוכח מעשיו.

והוא שאמר משקה הרים מעליותיו מפרי העשך השבע הארץ וכבר הקדים לו המקרה במים עליותיו ולפי שלא יוחם זה לטבע אומר מפרי מעשך רוצה בו מוכח מעשך. וקראו פרי לפי שאין לו מציאות בעצמו כמו שאמר הכתוב מפרי פי איש השבע צטנו ולהורות שרחמיו על

על כל מעשיו לא על האדם לבדו אמר יסקו כל חיתו שדי ישברו
 פראים נמאס והזכיר נמאון הפראים להעיר על פועל הטבע הממכים
 כל צעל חיים באשר הוא כי הפראים צטבעם שעומדים בצמח גדול
 זמן רב בכונה כדי להגלל מיד הבאים לצוד אותם וכשיראו הנדים
 בורחים אל המעינות ושומים עד בלי די וישבו כנגד הנדים וישליכו
 קלוחי מים על פניהם עד שיגללו מהם. ואחר זה התועלת הזכיר
 התועלת המוגעת לעופות ולבהמות ולאדם וגם לעצים הגדולים היוצאים
 לפי הטבע ברבר השם לא על ידי פועל אדם והוא שאמר ישצבו עצי
 י"י ארזי לצנון אשר נטע. והזכיר שהגילמות הגדולים תועלתם נמשאת
 תמיד לעופות והוא שאמר אשר שם צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה
 ועוד הזכיר ההרים והסלעים הגדולים תועלתם גם כן נמשאת לחיות
 המדבריות וכל זה מורה כי רחמיו על כל מעשיו וכל הדברים האלה
 נמשאו בצבת האור וממשלתו והוא שנאמר באור ולמשול ביום ובלילה.
 ומה שאמר את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן
 לממשלת הלילה ואת הכוכבים לא בא לומר שאין להם ממשלה בכל עת
 אבל יחס ממשלת כל אחד מהם לזמן מיוחד לו שהיא נראית ביותר.
 ואחר שהזכיר ענין קצת ממשלתם בא להזכיר שתי התועלות האחרות
 והזכיר תחלה תועלת האורה והוא ביאור להאיר על הארץ. והוא
 מה שביאר ואמר עשה ירח למועדים לפי שהשמש זמן אורו קצוב
 מהחלת היום ועד סופו והלבנה יש לה זמנים הרבה וכל יום ויום
 משתנה זמן אורה לפי עמדה נגד השמש ואין לה אור מעצמה ולפיכך
 אמרו עליה שאמרה איפשר לשני מלכים שיסתמשו בכתר אחד לפי
 שאין לה כתר מעצמה אבל הוא מושאל לה ואחר שהוא כן אין ראוי
 שהקרא בלשון גדולה ומלכות כשמש לכך חזר וקראה המאור הקטן
 וזה כלו אמרו כרי להורות על טבע אורה. ולהרחיב באור על זה בא
 מה שנאמר בתלמוד ונמשכו הדברים שם לפי המשך המשל לא לדקדק
 אמתתו כי כן דרך קצת המשלים בדברי ספרי הקדש והאמת כי נקרא
 קטן מנר בחינת אור השמש וגדלו אמנם מנר בחינת אורה אבל שאר
 הכוכבים הוא גדול ולפיכך אמר את שני המאורות הגדולים אע"פ שיש
 כוכבים אחרים שעצם כל אחד מהם גדול מעצם הירח. וכבר העיר
 בזה על תועלת להאיר על הארץ.

ואחר כן בא לבאר להבדיל בין האור ובין החשך שרצה בו להעיר
 על תועלת שני הזמנים זמן האור וזמן החשך כי קצת בעלי חיים יפיקו
 רגון בנזונם בלילה וינחו ביום וקצתם ביום וינחו בלילה והוא שאמר
 השת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער הכפירים שואגים לטרף
 ולבקש מאל אכלם תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירצנון יאז אדם
 לפעלו. גם זה מרחמיו השם שהחיות הרעות נאספות ביום למנוע ההזק
 מנבי אדם שעבודתם ביום והוא שאמר יאז אדם לפעלו ולעבודתו
 עדי ערב. כל זה מורה על מסדר טוב שהכל בחכמה ובכונה מאלו
 ובכחו הוא שאמר מה רבו מעשיך י"י כלם בחכמה עשית מלאה הארץ
 קנייך

קנייך. וזה הכל קונה הקונה שמים וארץ במושלם שנתן למאורות שצדק ברחמים. והוא ברחמיו יאר פניו אלינו ויקיים לנו מקרא שכתוב לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ד' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבנך. ועוד כתוב לא יהיה לך השמש לאור יומם ולגגה הירח לא יאיר לך והיה לך י"י לאור עולם ואלהיך לתפארתך.

פרשת בשלח.

(והיא ראיה לשני של פסח).

מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק.

זה הפסוק בא כשאר פסוקי משלי על שני פנים גלוי ונסתר הגלוי המשל ונזכר בו שצד להשקיט לב החושק ההומה על חשוקו כל ימי רחוק וימנו כי בהתצטרו טוב שמועה עליו ראוי לו שיסקוט ויניח והמשיל זה למים קרים ובעיף שידוע שטבע העיף רותח ומבעבע לפיכך נמאו רב ואין בכל המשקין הנהוגים לו נשקה הראוי לרוות נמאו מים כמו שאמר לא נמא למים כי אם לשמוע. ונאמר מים שאל. וכן נראה במקומות רבים שכתוב והמליחות מאמת זה וכשם שהמים קרים מרוויים העיף ומניחין רתיחתו ומקררים חומו ומטיבים לבו כן החושק ההומה על חשוקו השמועה טובה עליו תשקיט המיית לבו ואם הוא נשאר ברב חשוקתו אליו.

זה הדרך הנגלה בפסוק הזה אבל הפסוק בא להעיר על כונת התורה שצד לרוות כל נמא לשמוע דבר השם והעיף לבקש אותו ולא נמאו וקרא החכם לתורה שמועה במקום זה ובזולתו כאמרו ושמועה טובה תדשן עולם. וזה לפי שצד דרך שמוע וקבלה לא על דרך למוד מופתי ובדין קראה טובה כי היא מתוקנת ושלומה בשלשת חלקים כמו שיתבאר בדרש חג השבעות. ואמר מארץ מרחק לפי שכונת התורה לא תושג רק אחר חקירות רבות בדברים רבים ובמשלים רבים בדרך שעשה שלמה בהרבות דבריו ומשליו לנלות סתרים ולהודיע כונתה והוא שאמרו ז"ל למה היו דברי תורה דומים קודם שצד שלמה לבאר שמוימה עמוקין ולונון וכבר התבאר בהקדמת התנולותי שזה המשל הוציאו מדברי שלמה עצמו כי כן אמר מים עמוקים ענה כלב איש וכבר התבאר בפתיחת זה הספר ושם התבאר ששלמה קרא התורה מים עמוקין ולונון וכפי ענין זה אמרו במקומות רבים שהתורה נמשלה למים בדרך חידה ומשל ולפי הענין ראוי לחקור כל סתרי התורה והם רשומות וחתומות. והוא הענין שנזכר בדבריהם ז"ל אמרו וילכו שלשת ימים במדבר ולא נמאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שאמר הוי כל נמא לכו למים. וראייתם מזה הפסוק הוא בדרך ראיות הרבה שצדו בתלמוד שהזכירו קצת הענין לראיה והראיה היא צומה שנסמך לענין ההוא ובניקוס

וזמקום ההוא במה שנאמר שם כמבאר לדבריו למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם ולא לשבעה שמעו שמעו אלי ואכלו טוב ותתענגו בדשן נפשכם. הורה כי השמיעה אליו והוא עיקר התורה היא האכילה הטובה ועונג הנפש ואמר שם הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם הורה כי השמיעה היא חיי הנפש האמתיים וכל זה באר דבריו המוקדם שקרא היו כל צמח לכו למים אם כן המים הם כנוי לתורה וכן מלאנו צפירות לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר יי. ודבר יי הוא התורה ואחר שהצמאון אליה וצמאון האדם מיוחס אל המים ראוייה היא להקרא מים ודמיון התורה למים ראוי לפנינו הרבה לפי שהמים הם משקה ראוי צריך לכל אדם צריח או חולה והוא מצוי בכל ישוב בלא כסף ובמעט טורח והוא הכרחי מכל משקה והוא הנמא והמטיב לב העיף אבל שאר המשקים אינם ראויים לקצת בני אדם ואינם נמאיים בהרבה מקומות מן הישוב ומציאותם אינו בלא כסף גם אינם הכרחיים במים כי היין שהוא טוב נושאר המשקים אינו הכרחי לחיי האדם על הרוב כי ההכרחי הוא הלחם אשר הרעב אליו והמים אשר אליו הנמא כמו שנזכר אבל היין והצמר אינם ראויים לחולים וגם לצריחים אינם הכרחיים.

הלל תראה כונת התורה שכל ספוריה בלא ספק הם לצורך ומכלל ספוריה שכל הדורות שהיו לפני המבול שהיו חיייהם ארוכים האורך הגדול שספרה התורה לא ניתן להם צמר ויין ואחר המבול ניתן להם היין והצמר על דרך הנסיון ולא על דרך טבע. ואפשר שעמידתם בתביעה עם כל החי גרמה להם לאכול הצמר לפי שילדו בעלי חיים והיה המקום צר מהכיל או לפי שתשג כוחם כפי מה שנראה מספור התורה בימי חיייהם ואולי נתן להם הצמר על דרך רפואה לחזק טבעם ולהפיק תאוצה על דרך ציגונית כמו שאמרה התורה כי תאזה נפשך לאכול צמר.

ורבותינו ז"ל אמרו דברי תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם צמר אלא לתאזה לא כדרך העושים כל זמנם חגים וכן היין נח בתחבולותיו נטע כרם ביום ששה מיינו וראה התועלת בו מנח אחד ועם היותו השלם שדורותיו ראה גם ראה מה ספרה התורה עליו מוגנות השכרות והכונה מספור ההוא להרחיק השכרות ולהשמר מן היין שלא לשתותו לשכרה רק על דרך רפואה. סוף דבר המשקה הכרחי לכל הוא המים. והתורה היא הלמוד הכרחי לכל אדם אם נפשו צריחה או חולה והיא מצוייה לכל אדם ובכל מקום כמו שאמר כי קרוב אליך הדבר מאד ובלבדך לעשותו. והתורה תרוה כל הנמאיים ותחיה נפשם ולפיכך ראוייה להקרא מים ומה המים אין הגדול מתצייש לומר לקטן השקני מים כך דברי תורה אין הגדול מתצייש לומר לקטן למדני פרק אחד או פסוק אחד או הלכה אחת אפילו אות אחת ועוד שהמים יזכו הגוף וינקוהו מכל לכלוך והתורה מזכה הנפש ומטהרת אותה מכל חט. ועוד שהיודע לשחות במים ימלא רצונו גם אם ירחץ בהם או יעדר

למחוז חפצו או יוציא פנינים מתוכם ואם לא יטבע גם ויגלו וכן יקרה ללומדי התורה שאם אין יודע לשוט בהם ולקרות בהם סוף שהוא מתבלע בהם ואם ידע לשוט בהם יבאר סודות יקרים מפנינים אשר אליהם היתה הכוונה.

ועוד ששפע התורה ראוי להמשילו במים חיים לפי שהוא נובע מכל נד ולא יחסר גם כי ישתו רבים ממנו ודרך משל זה נאמר שתי מים מוצרך ואמר יפוצו מעיינותיך חונה לפי שזה טבע כל חכם ושלם להועיל לאחרים כאשר השיג ידו בחכמה אם צפנו אם בכתבו ואמר יהיו לך לדדך ואין לזרים אחר רעה לומר שאין ראוי למי שחננו השם שכל טוב שיסתמש בו אלא בדברים שהם תועלתו וזה וצדא ולתת חלק לזרים אשר אתו בטבע אבל לריך שישלוב בכתומיו הטבעיים וישמר שלא יכשילכו הזר אשר אתו ולא יהיה מעיגו מעין גרפש ומקור משחת כאמרו מעין גרפש ומקור משחת נדיק מט לפני רשע.

סוף דבר לדמיונים הנזכרים ולשאר דמיונים הרבה נמשלה התורה והחכמה למים ולפיכך דורשי רשומות דרשו פ' זו על התורה ונראה לומר שהביאם לומר זה אמרו שם וימתקו המים שם על חוק ומשפט ושם נסחו. ואלו היה הדבר כפשוטו היה הפסוק ההוא רחוק וזר מאד כי מה ענין חק ומשפט אל מתיקות המים ומהו עוד ושם נסחו. ודרש זה סובל שני ענינים אם שספור המעשה כלו עד וימתקו המים משל או שאירע המעשה כמו שסופר והמעשה ההוא העיר הרואים והשומעים על התורה הצריכה לכל כמים ואחר שהוא כן טוב לבאר המשל כלו כי בו הודיענו כונת ביאת התורה וסבת מנתתה על הדרך שנתנה בתועלת כללית לכל אדם חכם או כסיל ולפיכך הקדים ענין זה למעמד הר סיני. ונאמר כי הזמן נמשך אחר התנועה היומית ולפיכך יקרא הזמן במקומות יום. ויאמר על זמן ההקפה היומית מן החשך והאור יום כמו שצא יום אחד יום שני ויאמר על זמן האור לצדו יום כי כן קרא השם לאור יום. ויאמר על שנה כמו שצא ימים תהיה גאלתו. ויאמר על זמן מוחלט יום כמו שצא הנה יום בא. או יומו יבא והיה באחרית הימים.

וכן בא הנה שלשת ימים כפי המשל כנגד שלשה זמנים העוזרים על האדם זמן נערות זמן חרות זמן הזקנה. הכוונה בזה על כל זמן משלשה מיני הלמוד לפי שזמן זקנה הוא זמן מוגח על הרוב ליחידים בלמוד החכמה האלהית שהוא המים האמיתיים שופעים ממקום מים חיים כמו שזכרנו בתלמוד תא ואגמרך מעשה מרכבה אמר ליה אכתי לא קשאי כי זה הוא הראוי לבעלי העיון שיקדימו הזמן ללמודיות ואחר כך לטבעיות ואחר כך לחלוטיות.

ועל שלשה חלקי זמן אלו רמז בספור הליכת שלשת ימים במדבר ואמר שלפני התורה היו מהלכין שלשה זמנים במדבר ואינם מוצאים דברי תורה כי כן דרך עובדי אדמה ואשר עבודתם בחומר ובלבנים שלא ישיגו מעלה מן המעלות אבל הם עומדים והולכין במדבר מקום שלא

שלא יעזב כלל כדרך שנקרא צור מי שהוא על ענין זה וזה הענין
מאז משה רבינו ע"ה העם הגדול הוא מלבד יחידים ודרך התורה
לדבר על הרבים והם שהלכו שלשה ימים במדבר שור והוא רמז לחכמה
העיונית מגזרת תשורי מראש חמנה ולפי רע ההרגל שהרגילו היתה
הליכתם במדבר בלא מציאות מים.

ואפשר שהנביא הושיע אמר לפי הענין הנזכר יחיינו מיומים
זיום השלישי יקימנו ונחיה לפניו והוא יהיה לעתיד כשתתפשט ידיעת
השם כמו שסמך לו ונדעה נרדפה לדעת את י"י. ואז יבא כגשם
לנו לא שילכו יום ולא יונאזו מים כמו שאירע לאנשי המדבר שנאמר
עליהן וילכו שלשת ימים במדבר ולא מנאזו מים. ולפי הענין השני
שאמרנו סובל הדרם והוא שהמעשה הנזכר בתורה אירע כמו שהתפרסם
להמון ראוי שילקחו כל המעשים הנזכרים בתורה שהם מפורסמים לכל
כפשוטיהם והם שהיחידים יבינו סודות השם בהערת ספור המעשים
ההם. ומזה המין כל מה שנזכר במעשה בראשית מאלהם וחוה וקין והבל
ושת ומגן ערן וכל הנמשך לזה ראוי להתזונן בזה היטב כי לא בא
לחלוק על לומדי התורה לסתור דעתם המפורסמות במעשים ההם
אמנם כוונתו להודיע כי ספור המעשים ההם בא בתורה להעיר היחידים
על סוד אמיתי הנודע בחקירה ובעיון ומזה המין הוא סיפור ההליכה
במדבר שלשת ימים בלא מים. ומן הנמשך לזה ספור הכנת שלשת ימים
לקבל התורה וירידת השם זיום השלישי וכבוסם של שמלותם ופרישתם
מן האשה כי על דרך זה ראוי האדם לבא אל המחנה הקדוש האלוהי
כמו שהזכיר הרב המורה בפרק ח' ומי שלא ילך בדרך זה לא ישיג
לבא שם ולא אל המחנה הקדוש האלוהי ומי שלא ילך בדרך זה לא
ישיג לבא שם ולא יונאזו המים והוא שבא הספור במקום הזה ואמר
וילכו שלשת ימים במדבר ולא מנאזו מים ואחר זה בא ויצאו מרתה ולא
יכלו לשתות מים ומורה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה.

ולפי ענין המשל נראה לומר שהעם היו שומעים דברי משה
באמונת השם בדרך למוד מופתי כדרך כל חכם לב שיפוזו מעיינותיו
חוצה והוא השלם שבטלמים בלא ספק היה משפיע טובו עליהם
להביאם אל ארץ החיים ולא יכלו לשתות מהמים ההם כי מרים הם
אל חכם כי כן דרך ההמון כי כאשר יקרה לחולי הגופות שיסתנה
טבע הרגשתם וכל אוכל טוב וערב תתעב נפשם ויתאוו הדברים
החמוצים והקשים כן דרך הנפשות שמים מור למתוק ומתוק למור ולפיכך
המים הנזבעים מוקור מים חיים המתוקים מדגש מרים אל חכם כי
לא נסו לשתותם על כן לא יכלו ועל כן קרא שמה מרה והקריאה
בלבד היתה במיררות ההוא לסבת הפסד הרגשת חכם לא שהיה שם
מיררות בעצם חלילה לחילה.

וזה הענין היה סבה חזקה לסתרי התורה ולהסתר הפרשה הזאת
בעצמה לא שיש שם דבר חולק על האמת הישירה או שהוא כנגד אמת
מונחת התורה אבל הם בתכלית הטוב אבל לפי צורך ההמון שאין כח

בהם להבין הדברים העמוקים היתה הסתר ההוא צורך התורה עד שזאו הסודות בדרך שלא יתעב המבין ולא ירגיש הפתי הטועה. ולפי הענין הזה בא וילגו העם על משה לאמר מה נשחה רזה לומר תלונתינו עליך כי אלו המים אשר הביאותנו אליהם הם ראויים לך ולריעיך אבל אנחנו העם מה נשחה ולמה לא יהיו על ענין כזה אגשים שגדלו בין הכופרים הרעים שהיו בלא דת ובלא אלהי אמת. והנה היום אחר מתן תורה אלפי שנה כל אדם המוני כשישמע דבר חכמה אמתי יקוץ בו ויבז אותו להיותו שבע מןפוא ותבן שהם עוהכלו עד שצריך להעלים דברים הרבה מהם כדי שלא יחשבו האומר אותם לחולק על האמונה אמנם האדם שלא יתן מוחלבו עשב השדה ולא ישבע ומנו ירעב לשמוע את דבר ה' וכל מר לאחרים מתוק אליו ועל שניהם אמר החכם נפש שבעה תבז ובפש רעבה כל מר מתוק.

וזה הפסוק סובל פירוש אחר והוא כי הנפש שתחכל דבש יותר מדאי קרא שבעה והיא תבז נופת בדרך פן תשבענו והקאותו וקרא רעבה לאשר לא שנועה כלל דבר השם והיא תשים מר למתוק ומתוק למר ושתי נפשות אלו הם בשתי הקצוות. וזה הפירוש קרוב אללי אבל שניהם לי רומזים ענין אחד ולפי הענין הזה היתה תלונת העם ולפיכך היה צורך גדול לתורה התמימה המועילה לעם בלו תועלת מןפקת כפי טבע הכל ומחכימת פתי ומאירת עינים לפקחים וזה הענין לא ישגהו אדם בחכמתו ובתחבולותיו אם לא יבא דבר השם אליו להודיעו הדרך הזאת כנבואה שלימה. הלא תראו שהתורות המתדמות בתורתנו התמימה לא השיגו ענין זה ואעפ"י שזאו אחריה ותועלתן רחוקה מאד ותועלת העם שהרי חוקיה הם על הקצוות ותורת ישמעאל פחותה מכולן לפי חוקיה המוכוערים ולפי יחול גמול פחות. ואין לתמוה על זה הענין שאין התורה אלא פועל אלהי ולא ישיגנו אדם רק צרנו השם בעם ולפיכך נעק משה אליו ויורהו עץ והוא התורה כמו שאמרו דורשי רשומות אין עץ אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והוא שהשליך משה אל הים המרים לעם עד שמתקו להם. והוא שאמרו ז"ל מרים הם לפי שעה ומתקו והוא שלא אמר שהסיע אותם מןקום המים ההם אבל עשה תחבולות למתק המים ההם בעצמם בהמשלים ובדבר על לשון בני אדם וצמנות גלויות המכסות את המירדות שנראה תחלה אל חכם כי זה דרך הרופא האומן שעושה תחבולות לנגוז דעת החולה לטובתו כדי להסקותו המשקה המחיה אותו. ובתחבולה זו הורה השם להשליך עץ אל המים עד שמתקו אל חכם. ובמזאר למשל שהוא אמר שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ואמר שם על שבת אומר שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו והוא על הדרך הזה שאמרנו כי היא מצוה שומרת את האמונה בחדוש העולם ובהאמין זה קרוב לרעת ולהאמין שיש בורא לעולם שאחר שהוא מחדש יש לו מחדש בהכרח שהדבר לא יחדש עצמו אם כן יש לו בורא והוא הקב"ה הוא אלהינו. וזה היה דבר פשוט לכל העם

העם אחר שקבלו צניעות היום ההוא וכבר התבאר בעשרת הדברים שמוצא השבת בזה לתקן הגוף ולתקן הנפש ומוצא צניעות זו עם מוצא דינון שהיא הנהגה ישרה בין בני אדם שלשת חלקי התורה וזוה המתיקו המים להם ותקן להם שלא יהיו שלשת ימים בלא תורה כמו שבא הקבלה שהיא היתה בלא ספק להעיר האדם למוצא המים. "זע"פ שקצת דבריו מובנים אלל העם בדרך הצריך להרחיקו הרחקה רבה בענין משיגי הגשמים רצון השם היה שיקבלו באלוה על דרך השגתם כדי שיקבלו מוצתיו כפי מה שהם כי לולי זה היה בלא אלוה ובלא דת והיו רעים משאר בעלי חיים. ובדרך ההוא המקובל אללם היו מתחזקים מעט מעט מחלים והיה אפשר להם לחזק טבעם עד שיחיו לעולם אבל בדרך האחרת היו מתיים לשעתם לפי שלא היו יכולים לקבל אמונת השם כאשר היא על אמתתה ולא הנמול באשר הוא על אמתתו וזה היה גורם להם לומר לית דין ולית דיין אחר שלא היו שותים כלל מן המים החיים אבל בתחבולה ההיא גשאר המרירות הגרחה להם במים תחלה והוא שלא ידעו הכונה ולפי הרגשתם אמר וימתקו המים. ואמרו ושם גסחו הוא כלשון קצת הגסיונות שבאו בתורה כלומר הוציא העם לנסיון הים בו נח לקבל האמת בלא תחבולה אם הוא צריך לתחבולה והנסיון ההוא הוא בצניעה אלל העם לא אכלו יתעלה שהכל ידוע אללו. וזה הלשון הפשוט בין בני אדם שאמרים נסיון על דרך צניעת הרואים כמו שאמרו תא נסיה נחליה.

וכן בא הכתוב כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים כלומר להוציא אתכם לנסיון הים בכס נח לשמוע דבריו בלא אמצעי. ובשני ענינים אלו מוצא עצמם בלא נח כמו שנאמר ולא יכלו לשות מים מומרה. ואמר ואל ידבר עמונו אלהים פן נמות. ואפשר לומר שהנסיון שבא במרה הוא כלשון לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי אשר לא נסתה קף רגלה הגג על הארץ ור"ל שם חנכו והרגילו ללכת בדרכי השם ולדעת אותו וכן לבעבור נסות אתכם בא האלהים. או אפשר שהנסיון המיוחד לשם הוא על דרך שאר הפעולות המיוחדות לו בכתוב בדרך דברה תורה כלשון בני אדם והוא כי כשהמלך עושה ענין כזה לבעדיו יאמר שנסה אותם. וזה הפסוק כמו שאמרנו הציא לדווש הפרשה בלה על התורה. ואחר זה אמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך והישר בעיניו תעשה וזהאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתו בניגרים לא אשים עליך כי אני י"י רופאך. וזה הפסוק בולל דברים רבים הצריכים להאמין לכל בעל דת. מהם שהתבאר במופת והוא שהרשות נתונה ביד אדם לבחור הטוב והרע והוא שאמר אם שמוע תשמע הכל הולך על דרך תנאי להורות שהשם נתן יכולת בחירה בידו ובטבע זה בראו וכן כתוב ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים. והשואל למה לא ברא השם את האדם בטבע שיבחר לעולם הטוב הוא כאלו שואל למה לא עשאו מלאך ואם לא יוציא הדבר הזה מפיו. אמנם הוצא מדבריו הוא

הוא זה ואיך לא יבוג ולא יכלם האדם השואל זה באשר לא יודה השם על הטוב שגמלו לבחור בו מכל המורכבים מהחומר הזה והתועה בדבר זה היה ראוי לו ויותר קרוב לשאול למה לא עשה הדומים צומח והצומח מרגיש אחר שהם מחומר אחד וכן למה לא חנן השם לבעלי חיים דעת האדם אחר שהחומר הקרוב שלהם הוא אחד וכל אילו השאלות הם ממיין אחד וכן יוצאות ומסכלות טבע המציאות.

אזכור כל כבוד יודע שהשם ברצונו שהוא חכמתו גזר להוציא נבראים על מיינים רבים כאשר הם נזכרים במזמור הללו יי' מן השמים שהעיר בו על שלשה עולמות. ובסוף אמר וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לפני ישראל עם קרובו הללויה רוצה לומר כי על זה בודאי ראוי להודות ולהלל לכל עמו ולהכיר הטוב השלם שהרים קרנו בתורה ובחרו מכל מיין הנכבד אשר בכל מיני העולם הזה שבידו לדעת האמת ולבחור הטוב והכונה מומנו הוא אל חסידיו. ומה שנראה מקצת כתובי התורה ושאר ספרי הקדש כי כל מה שיעשה האדם או יאמר הכל ברצון השם ובגזרתו וחפצו כמו שצא ותהי אשה לזן ארניך כאשר דבר יי'. אלהים חשבה לטובה. והאלהים אנה לידו. השם אמר לו קלל את דוד. ורבים כאלה. אמת כי הכל יוחם אליו השם ודברו אבל בקצת המקומות צא לפי הרצון הראשון שנתן רשות בידי אדם לבחור בדבריו ובמעשיו אחר משני חלקי האפשר כמו שצא בתחלת היצירה מומנו לדעת טוב ורע. ובקצת מקומות צא לפי דרך הגמול והעונש כי כשיבחר האדם מעצמו הטוב והרע יגמלוהו השם להעיר אותו תמיד לעשות כפי הבחירה שהיא כדרך שאמרו שכר מלצה ומלצה ושכר עבירה עבירה עד שהחוטא המפליג בחטאיו ענשו שיקשה השם לבו וימנע התשובה כמו שצא לפרעה ולזולתו.

ובקצת מקומות נזכר רצון השם ודברו על נזקרה גמור וכשיצא אדם חכם וילמד בני אדם או חסיד שהוא מוכיח אותם או שיראו מעשיו הטובים ויעשו כמעשיו וכיוצא בזה יאמר על האנשים ההם שיעשו בדבר השם מה שעשו וכן צא במקומות רבים בכתוב בעסקי בני אדם וזה דבר שהרגילו בני אדם על הטוב ועל הרע המשיג אותם כן רצה השם ולא ימנע זה מה שצא בתורה שהבחירה ביד האדם במעשיו ודבריו וזהו שאמר הכתוב ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ואע"פ שהבחירה ביד האדם אין ראוי לסגור שער החפלה והסתנה על זה אחר שיעשה המעשים פעמים בסבת הגמול והעונש ובסבת המקרים אבל האדם נברא על טבע זה לבחור אחד מחלקי האפשר ומה שאין כן באשר בעלי חיים ושאר הנבראים כמו שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וכבר הרחבנו בזה בפרשת וישב יעקב. והרב המורה באר ואמר שכל מעשה האדם ודבריו נגזרים אחר יראת שמים. וכן אמר במשנה הכל צפוי והרשות נתונה ר"ל שכל מעשה האדם צופה השם ומביט אבל הרשות נתונה ביד האדם לעשות הטוב בעיניו ולפיכך הוא נדון לגמול ולעונש והענינים הגדולים האלה נכללים בפסוק הזה.

וצנחירה הנזכרת יש הפרש רב בין בני אדם עד שנמצא איש
 אחד מוטבע מתחלה לעשות טוב ואחד מוטבע לעשות רע וידוע כי
 הלמוד יוציא האדם מוטבע ויהפוך נפשו מומד אל מדה ולפי שרוב בני
 אדם נוטים מוטבעים אל הרע כי יצר לב האדם רע מנעוריו נריכים
 ללמוד רב ולמצות רבות על מינים רבים כדי שישיצו אותם למוטב
 ויחנכו הנערים אל הטוב לפי דרכם כמה שאמר החכם חנוך לנער
 על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור מונגה. ואפשר שעל ענין זה רמז
 דוד באמרו כחצים ביד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא
 את אשפתו מהם ובני הנעורים אלה הם המצות והדעות האמתות
 שקבל האדם בנערותו וכאשר צחר השם בעמו לזכותם ולהנחילם העולם
 הרבה להם תורה ומצות כמו שאמרו ז"ל רבה המקום לזכות את ישראל
 לפיכך הרבה להם תורה ומצות כי לולי רצון התורה והמצות המעוררים
 אותם חמיד לזכור השם היו מתים בעטיו של נחש ועלת האשה הם
 האויבים. ועליהם אמר דוד כי ידברו את אויבים צעור לפי שהנער
 ידחה אותם מעליו החמים שקבל בנערותו וינצל מרעתם. ומשל החצים
 והאויבים הזכירו בני קרח גם כן כמו שהתבאר צפרשת ויהיו חיי שרה.
 ולפי זה הנורך צאה התורה כי בה ישיג העם ויחיה. והוא אמרו
 ויאמר אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך התנה להם תחלה לקבל האמת
 והוא אמרו אם שמוע תשמע. ואחר כן התנה לעשות הטובה בינו ובין
 עמו הן בינו ובין אחרים והוא אמרו והישר בעיניו תעשה ואחר כן
 התנה לסור מרע והוא אמר והאזנה למצותיו שונות לא תעשה מקוימות
 בהאזנה. ואחר כן התנה לשמור החקים שהם כשומרים למצות הקודמות
 ואמר שאם יקיים כל התנאים האלה יגמולו הגמול הראוי לו והוא
 אמרו כל המחלה אשר שמתי בנזרים לא אשים עליך כי אני י"י רופאך.
 ורבים שואלים בפסוק זה ואומרים מהו שאמר כי אני י"י רופאך
 ואחר שלא ישים עליו מחלה רפואה מה טיבה. ולפי שאלתם זו דוחקים
 עמום בפירושו. והשואלים האלה אלו נתנו אל לבם גדר הרפואה מהו
 לא היה קשה להם זה כי הרפואה תאמר על הנהגת הנריא לעמוד
 בצריאותו ועל הנהגת החולה להשיב אותו לצריאות ויאמר על הודע
 הנהגות אלו רופא וכשהוא משתדל בהנהגת איש אחד או עם יאמר
 עליו שהוא רופאו כמו שיאמר רופא המלך וראוי שיאמר לו הרופא
 צטוח אתה מין החלאים שלא אשימם עליך אחר שאני רופאך ועלי טורח
 רפואתך. אם כן שאלתם אינם צריכה לפנים. אבל יש שאלה גדולה
 בפסוק זה שלא הרגישו בה והוא שאם נקחנו כפשוטו מה הגמול הזה
 אשר יחל אותם אחר כל התנאים שנקש מהם. הנכון שיאמר המלך
 למשרתיו אם תחבדוני ותכבדוני ותקיימו כל מצותי ולא תמרו את פי
 בדבר ותעבדו אותי בחלית עבודה לא אביא עליכם היסורין הקשין
 והנפלים שהצאתי על הבוגדים הרעים שהכעיסוני ומרדו בי בחלית
 המרד וכי זו תורה וזו שכרה. זו היא שאלה שהיא צריכה לפנים ועליה
 ראוי להתבונן. לפיכך נראה שהפסוק הזה נאמר להשלמת המשל שצא

צמרירות המים שאירע להם לפי חולי נפשם כמו שקדם. ורמז להם בפסוק זה תכלית הגמול שהוא החיים המתמידים בסבת רפואת הנפש מחליהם שסבתו יצר הרע כמו שנזכר והתשובה היא רפואתה כמ"ש ושם ורפא לו וכתוב הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי והוא המכוון בצרכת חולים כפי סדר הצרכות.

וזה הענין יצא לנו מדברי רבותינו ז"ל שאמרו כי אני י"י רופאך לעולם הצא. ועוד אמרו והסיר י"י ממך כל חולי זה יצר הרע ומאמר זה לפי שהוא מתעב האדם לנחור הרע והוא סבת כל חולי נפש ובסור הסבה לא ימצא הנוסבב ואם אי אפשר לפרש כל חולי מאין חלי הגוף יאמר שם על שניהם כי היצר גם כן סבת כל חולי הגוף אם על דרך רב מאכל או רב משגל או שאר התאוות או על דרך הזיק בני אדם זה את זה או על דרך עונש.

סוף דבר היצר הוא סבת כל חולי כמו שאמרו הם אם כן לדעתם שהוא האמת כל מדות מנרים שאמר גם שם במנרים הוא שהשם חזק את לבם והקשה רוחם עד שנמנעו מהתשובה ובאו המכות עליהם והתחייבו הכלים הגמורה כן רצה השם לומר במאמרו כל המחלה לענשם לרוב העונות שקדמו להם בצחירתם והצטיחם לשמור מזה ומכיוצא בזה באמרו לא אשים עליך כי אני י"י רופאך והסדרתי לך ההנהגה המתמדת בריאותך לעד והמסירה לכל חולי. וצמקום הזה בא כי אני י"י רופאך צמקום והסיר י"י ממך כל חולי האמור שם וממך לו שם וכל מדות מנרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך אחר אמרו והיה עקב תשמעון צמקום כל המחלה האמור כאן אחר והיה אם שמוע וגו'. ושניהם באו על הגמול הטוב שהוא חיי הנפש המתמידים בלא ספק שהשם רופא אותם גם חיים שהוא החוק והמשפט כמו שאמרו ז"ל וזה סם חיים ובסבת הסם שהוא מתקן המים וכן צוף דבש אמרי נועם מתוק לנפש ומרפא לעצם ר"ל על שם הנפש שהוא נורת האדם ונאמר רפואת הסי' לשרך וסקוי לענמותיך. והרפואה הזאת היא הישועה האמתית שאמור עליה רפאני י"י וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אלהי. השם יקרב אותו והעת ואותו הזמן.

פרשת יתרו

(והיא ראיה ליום מתן תורה).

אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עו לאלהים.

לשון דבור או אמירה מונח על תיבות מתחברות ויוצאות דרך שפתי האדם מורות בחבורם על גזרה או צווי או אזכרה לשומע כפי אשר יצוייר בלב המדבר. וזה המין מן הדבור גם כן יקרא שפה וכלל התיבות המחוברות

המחזרות כל זמן שאין הפסק ביניהם ואע"פ שכללם מספר זווים או מספר אזירות יאמר עליו שהוא דבור אחד וכמו כן יאמר על הצור המזוייר כלל האדם דבור או אמירה כאמרו אני טרם אכלה לדבר אל לבי ואמרתי אני כללי ולפי הענין הזה כל דבר שהכונה בו ליחס אותו שהושג בו רצון אחד יאמר על הרצון שהוא דבור או אמירה. ועל דרך זה בא כל לשון דבור שנאמר עליו ית' אם שגודע הרצון שהוא בדרך קול נכרא או בדרך נבואה כרוב הדבור המיוחד לו ית' אם לנביא צעמו או שנאמר לאחר על ידי נביא כמו שאמרו ז"ל ויאמר י"י לה על ידי מלאך. ויאמר י"י לה על ידי שם. או בדרך אחרת כאמרו ותסי אשה לבן אדונך כאשר דבר י"י. הרצון בכל להודיע כי מאת י"י הוא הדבר וכי הוא משגיח במין האדם ומודיע לנביאיו ולחסידיו.

הלא תראה כי המסעות והמחנות שנאמר בהם צפירוש בתורה שהיה הדבר תלוי בהעלות הענן ובשכון הענן נכתב גם פעמים רבות על פי י"י יחנו ועל פי י"י יסעו ונאמר שם על פי י"י ביד משה כי מאחר שהושאל לו הדבור להורות על רצונו והשגחתו הושאל לו הפה כלשון בני אדם ולפי שמה"ע"ה היה נביאם ומנהיגם נאמר שם ביד משה ואע"פ שנתפרש בתלמוד שמה"ה היה אומר קומה י"י שובה י"י אין ספק כי הפרשה כולה באה להורות כי לפי אות שכון הענן והעלותו היו המסעות והמחנות ונאמר בו על פי ד' כלשון בני אדם להורות כי הכל היה מאתו. וכן נשאר ההשאלות שנמצאו בנאמר כלי הגוף. וכן נמצאו פסוקים הרבה כזה שבאו להורות על הרצון שהוא כמו שנזכר בפרשה שקדמה לזו לא בדרך מוצא שפתיים חלילה חלילה שזה וכיוצא בזה צריך להרחיק ממנו ית' הרחקה רבה ואמתיה. וזה דבר שהסכימו עליו חכמי העיון שבאומות עם חכמי ישראל.

ואל זה כיון הרב אלפסי ז"ל כמ"ש על מיה שדרשו רבותינו ז"ל בהדרגה בה"א בראש אמר מה עסקו של האל כל האותיות ארם קופץ את פיו בשעה שמוציא אצל לא ה"א כך הקב"ה בראש בלא יגיעה ובלא מעשה ר"ל שלא היה שם עקימת שפתיים שהוא מעשה כמו שכתוב שם שאני עדים זוממין הואיל וישנן באי. והוא בדרך שאמרו שאני מגדף הואיל וישנו בלב ורובה לומר שענינם נגמר בלא דבור. וכן מעשה בראשית אע"פ שהם אמרו צערה מאמרות נכרא העולם באו ופרשו לך שהמאמר ההוא היה באה וינא ממשל למשל להרחיק שאין שם דבור כלל ואע"פ שבא בתורה ויאמר צערה בראשית וידבר במתן תורה לא הי' שם דבור כלל בדרך מוצא שפתיים אצל על דרך רצון בא ויאמר צערה בראשית. ועל שני הדברים ר"ל קול נכרא ודרך נבואה בא הענין המופלא בצעמד הר סיני שהעם הרב ההוא אע"פ שלא היו כלם נביאים שמעו הקול ההוא שצרא השם בצעמד ההוא כמו שאמר זה צפירוש דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. ופסוקים הרבה יורו על זה. ואין ספק שבשמיעת הקול ההוא לא היו צמעת עשה רצונו ע"ה כי הוא היה שומע הדברים כאשר ישמע איש דבר

רעהו והעם היו שומעים קול הדבור בלעד כאדם שומע מרחוק איש מדבר אל רעהו ויודע בלי ספק שהוא מדבר אל כל אינו משיג הדברים ההם. ולפיכך היה משה רבינו ע"ה מודיעם דבר דבר ולזה בא הספור משה ידבר והאלהים יעננו בקול. והספור במקום ההוא והקשרו בזה שנקשר בא להודיע האמת שהדבור היה משיג העם על ידי משה ותרגמו אנקלוס היודע סתרי תורה ומן קדם י"י מתעני ליה בקל להורות שהקול ההוא היה נגרא אז ואין הצטרפות עם השם רק בצריאותו. וכן אמרו קול דברים אמת שומעים הורה שהקול בלעד היו משיגים כל זה הורה שבכל עשרת הדברים היו צריכים למשה רבינו ע"ה בהודעתם ועם כל זה השגתם אנכי ולא יהיה לך היתה למעלה מהשגת שאר הדברות כמו שהורה הרב המורה שמיאות האלהות אחד יושג בעיון האנושי. ואחר שתי דברות אלו נודעו במופת לא היו צריכים למשה רבינו ככרובם אליו בשאר הדברות לפי שכל השכל השופע על כל חכם מאת השם הוא המגיד האמיתי והכח והגבורה אחד הוא במקומות. והוא ששמו זה השם במקום הזה וכינו אותו בגבורה. וזה שאמרו ז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שיענו.

ושתי מנות אלו הם העיקר ושאר המנות תלויות באלו וראייתם שתי דברות אלו שיענו מפי הגבורה הוא בדרך דרש ופסוק תורה צוה לנו משה וגו' כלומר תורה בגימטריא תרי"א והם שלומד משה שלא שמו אצל השמים שיענו מפי הגבורה וכן סמכו זה למה שאמר דוד ע"ה אחת דבר ופסוק זה סובל פירושים רבים אפשר שרונה זו כדרך שאמרו ז"ל כל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה עושים לו שני כתרים וזה התנאר בדרוש החג.

ואפשר שרונה זו מה שרמז עליו אליהו כי באחת ידבר אל ובשמים לא ישורנה ויהיה אחת דבר אלהים כנגד כי באחת ידבר אל ורונה בשניהם דבור הנבואה או חלום של נבואה. ויהיה שמים זו שמעתי כנגד ובשמים לא ישורנה רונה כשיוכח השם את האדם בצרה או במכאוב עד שידענו ויתבונן בדרכיו והוא שאמר זו שמעתי. לא זה דבור כי אין ראוי ליחס לה דבור כבראשונה וכן אמר ולא ישורנה על הדרך הזו ואפשר שאחת רמז למראה. ושמים רמז לחלום כמו שאמר אם יהיה נביאכם י"י במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. או אפשר שרונה זו שדבור האלהים באדם רצה לומר רוח הקדוש הוא משפיע שפע נבואה להודיע בני אדם העמידות ושפע חכמה להורות וללמד בני אדם האמתות כמו שנזכר בפרשת במדבר סיני. והקרוז אלי שאמרו ושדי כמגלות רמז על שני הענינים הנמשכים לשפע האלוהי הנאה על ידי השכל הפועל שהוא החושק החשוק והשכל החמרי החושקת החשוקה עד שנראה שעליהם נעשה שיר השירים לפי דעת אחת ויהיה אם כן אמרו אחת לנו קטנה וגו' מאמר השכל הפועל לשכל החמרי על השכל הנקנה הנאלץ ובדין קראו קטנה בדרך שנקרא בקהלת ילד וכל עוד שלא יעדף שלימותו להשפיע לאחרים הוא בלי שדים והוא שאמר ושדים אין לה ולפי

שידוע כי צעת שתשרה רוח הקדוש בשלם להנבא הדבר ממנו ובו הרגיל לשון הקדש לומר דבר צי כאמרו רוח י"י דבר צי המלאך הדובר צו והוא שאמר ציוס שידובר צה.

והשכל החמרי השיב אם חומה וגו' רוצה צה שאם יתחזק ויתאמן כנגד שאר הכוחות החיוניות על דרך שאמר לעמוד ברזל ולחומת נחשת אז נצנה עליה בנין נאה וחזק לכל רוחיו ונאות לשנת כארמון למלך. ואל זה רמז באמרו ונצנה עליה עירת כסף. אבל אם דלת רוצה צו שתהיה פתוחה לכל עובר משאר הכחות גזור עליה לוח ארז. רצה צו שלא יבא עוד עם המלך כי תהיה סוגרת ומסוגרת והזכיר ארז לפי שאינו עושה פרי והקטנה ענתה אני חומה ושדי כמגדלות רוצה אני אהיה חומה ושדי כמגדלות רוצה צו גדולים וחזקים ואחר שהיא כל כך היא כמוצאת שלום כי עדיין לא הניקו השדים. ועם שלום כבר בארנו שהיא על השלמות האמתי והוא הרצון צהם שלמה וכפי הענין הנזכר צהדים אפשר שרמז באמרו שתיים זו שמעתי. וכן סובל מה שדרשו צו ז"ל על דבור אנכי ולא יהיה לך כי לפי שהן שתי דברות והיוצא מהן השגה אחת על דרך האמת כי אין קיוס לאחת מהם זולת האחרת נאמר עליהן שהן דברה אחת מלד ושתיים מלד ולזה בא הכתוב על דרך הדרש הנזכר. ואמר אחת דבר כלומר צרהשונה נודעה השנית שהרי העוז לו לבדו ואין עוד אחר. ורחוי שכתבונן צהתי סבות לכונת עשרת הדברים האחת למה התיחדו המצות האלו משאר מצות התורה צהני פנים האחד צשמיעת הקול והשני צכתיבה צלוחות וידענו כי יש מצות צתורה שהם חמורות יותר מנקת מצוות אלו.

והסבה השנית אחרי שהמצות הנאמרות שם יותר מועשר כמו שיתבאר ויראה צמעט עיון למה נבחר צהן זה המספר עד שדקדק לכתוב צתורה סך ומספרם ואמר עשרת הדברים. ונאמר שמצות התורה ידוע שהן נחלקות לשלושה חלקים החלק האחד הראשון צמעלה והמכון אליו והוא דעת האמת והשני לו המצות המעשיות השומרות אותו חלק והשלישי המצות הנותנות סדר שלם צין צני אדם ואלו המצות כולן אין ספק שקצתם צמקוס אצות וקצתם צמקוס תולדות. וכל מי שמקבל האצות לא יחלוק ולא יהרהר רע צתולדות ולפיכך רחוי שנא' שמעמוד הר סיני בא צדרך כדי שלא יספקו העם צנצואת משה רבינו כמו שצא בעצור ישמע העם צדברי עמך וגם צך יאמינו לעולם. הנה מן הראוי צהשלמת הכונה הזאת שימסרו להם צמעמוד ההוא אצות החלקים השלשה. וזאת היתה הסיבה ליחד מצות אלו צשמיעת הקול וצכתיבתן צלוחות כי צהן נמצאו כל האצות כמו שצבאר והרי הן כאלו באמרו שם תרי"ג מצות. וכבר אמרו רבותינו דרך דרש כל הדברים האלה מלמד שנאמרו כלן צדבור אחר ר"ל דבר ראשון לפי שהוא העיקר והכל טפל לו שהמאמין צו אמונה קיימת הוא זוכה צבייה קיימת הוא החיים הנצחיים לפי שקיים צה כל התורה כדרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה צסיני וכו' בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתי' מזמור לדוד

לדוד י"י מי יגור באהלך וגו' בא ישעיה והעמידן על שש הולך דקות ודובר מישרים וגו' בא מיכה והעמידן על שלש הגיד לך אדם מה טוב חזר ישעיה והעמידן על שתיים שמרו משפט ועשו דקה. בא עמוס והעמידן על אחת כה אמר י"י לבית ישראל דרשוני וחיו והדרישה שהחיים תלויין בה היא השגתו בכל והוא שהורה עליה דדבור ראשון ולפי שלא ישאר ספק דדבר זה הקשו עליו ואמרו אימא דרשוני בכל התורה בלה וביארו עוד ואמרו אל"ה בא חזקוק והעמידן על אחת שנאמר ונדיק באמונתו יחיה ורצה בו כשיאמין ברחוי ויזייר בלבו יחוד השם ציור אמתו יחיה.

ואשר ראוי להודיע ולפרסם צפי' דבור זה כי מי שלא קבל התורה ויקיים זה בראוי הוא כאלו קיים התורה לפי שכל התורה נחנה למשוך האדם אם כן כל התורה היא כאלו נאמרה דדבור אחד. ועל זה אמרו כל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה כלומר כי זה תכלית כל התורה ואל זה היתה כונת פרטי התורה שהם תחת עשרת הדברים וזוה גודע מה היתה הסנה ליחד מנות אלו.

וכאמר שסבת מוספר העשרה הוא כדרך סבת קצת מוספרים שהם להעיר על השגת האמת אשר עליה הכונה עד שזה המספר נבחר במציאות העולם כאלו טבע המציאות כן חייב כי אתה רואה שהעולם נברא בעשרה מאמרות כמו שקדם וכמו כן עשרה מאמרות כוללים כל הנמצא כמו שביארו חכמי העיון וארסטו חזר על זה ספר אחד ראשון לספרי חכמת ההגיון אמר אריסטו והענינים הנפרדים שיוור עליהם במלות נפרדות הם בהכרח יוריים על אחד מעשרה דברים. אם על עש. ואם על כמה. ואם על איך. ואם על ההטרפות. ואם על אנה. ואם על מתי. ואם על מוצ. ואם על לו. ואם על מי שיפעל. ואם על מי שיתפעל. גם כל המספר סובב על עשרה וגם הגופות הגדולים אשר נבראו בעולם נמצאו על עשרה שיעורים והגדול שבכלם נמצאו השמש והקטן שבכלן ככז חמה פני מה שהוציאו חכמי התכונה השיעורים כשיעור דבור הארץ והיה דבור הארץ נמצא בחלוקתם שביעי בין כל הגופות הגדולים אשר בעולם ובכל הנזכרים האלה האחד הוא עיקר והאחרים טפלים לו. כי אתה רואה במספר שכל המספרים יתיחסו אל אחד כי אמרם שנים רוצה בו שנים אחדים וכן שלשה וכן כלם עד עשרה ושאר המספר מיוחד לאחד ולעשרה שהוא במקום אחד וכן עשרה מאמרות הכוללים כל הנמצא האחד הוא העיקר והוא העגם והאחרים נטפלים לו כי כלם מקרה.

וכמו כן השמש הוא המושל הגדול אשר ברא השם במשרתיו עושי רצונו. וכן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם כמו שאמרו ז"ל בראשית נמי ונאמר הוא דכתיב דדבר י"י שמים נעשו ורצו בזה שבריאח שמים וארץ הכוללת היתה על ידי אמצעי ואם לא נזכר האמצעות ההוא מפורש. ואמנם רמז זה בו במלת ראשית כלומר ראשית כל הנבראים והוא העולם העליון אמור עולם המלאכים או עולם השכלים אשר עליו

רמז שלמה ואמר י"י קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז מעולם נסכתי
 ונראש צהכינו שמים שם אני וגו' כל הפרשה ומלת קדם בעצמה הוציאה
 אונקלוס ואמר בקדמין והחכם אמר ראשית דרכו כמו שפתח הגביא
 בראשית ויהיה ענין אמרו בראשית ברא וגו' כדרך שבאר החכם ואמר
 י"י בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה ואם כן מאמרו הראשון הו'
 לחכמה ולתבונה שהיא היתה ראשית הנצרחים אבל חכמה ותבונה לא
 תתיחס מאמר לצריחתם כי לא היה אמנעי מקבל מאמר כי הוא
 היה לצדו.

ואפשר שדור ע"ה רמז על זה באמרו לעושה נפלאות גדולות לצדו
 כי לעולם חסדו וסמך לו לעושה השמים בתבונה כי לעולם חסדו. על
 דרך שאמר החכם כונן שמים בתבונה ושניהם כונו על מציאות המלאכים
 ואם מאמר דוד הוא כפשוטו הקדים עשית הנפלאות כי הן לנצח לו לצדו
 מה שאין כן בשאר המעשים שהן נמשכים לעצם והכל נמשך אחר התבונה
 שהיא הראשית.

ואולי דעת רבותינו ז"ל הוא שהוא המאמר והוא דבר השם והוא
 הראשית. ובדרכי הפי' הזה תשובה מספקת בזה שהקשו במציאות זמן
 על מלת ראשית וכן בזה שלא נזכרה בריאת המלאכים בסדר הנראה
 בתורה. והרב המורה אמר שראשית מלה גוזרת על ענין התחלה
 ורצה בו סבה. ואל זה הענין הנזכר כונו רבותינו ז"ל המעמיקים
 דעת באמנם בעשרה מאמרות נברא העולם כלומר העולם ההמוני הוא
 בעל החומר הכוללשני עולמות שמים וארץ וכל צבאם רצו לומר כל
 הנזכרים במעשה בראשית שכללו כל מיני מציאות חמרי שהם סבות
 כל ההויה וכל הפרטים שנעשו ואשר יעשו הוא שאמר הכתוב אשר
 ברא אלהים לעשות.

או אפשר שרצה לומר כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים
 לעשות כלומר כל הששה היה הולך ומתקן הבריאה ונותן צורות לכל
 מה שכלל בפסוק הראשון שאמרו רבותינו שהיה בנאמר ואם כן הוא
 קדם לו מקבל המאמר ההוא והוא היה ראשית הנצרחים כמו שאמרתי.
 ואחר שעלה בדעתי זה הפירוש אמרתי אולי משגה הוא עד שג"ל
 שמנאמתי בבראשית רבה בפתיחתו והוא שפתח ואמר ואהיה אללו אמון
 אמון תורה אומרת אני הייתי כלי אוניכותו של הקב"ה בנוהג שבעולם
 מלך בשר ודם בונה פלטרין ואינו בונה מדעת עצמו אלא מדעת האומן
 והאומן אינו בונה מדעתו אלא דפתרותו ופנקסאות יש לו לדעת היאך
 עושה חדרים והיאך עושה פסי פסים ועליות כך היה הקב"ה מביט
 בתורה ובורא את העולם והתורה אומרת בראשית כי ראשית ברא
 אלהים ראשית זו תורה שנאמר י"י קנני ראשית דרכו ואין ספק
 שהתורה הוא לשון הוראה ולמוד ובה במקום הזה שם לחכמה ומצוות
 התורה מפני החכמה שבהם נקראו תורה אבל במקום הזה נאמרה
 על חכמה מוחלטת וכן מלאכה בלשון התורה עצמה כמו שנזכר בפרשת
 ויחי יעקב ושם התבאר שתורה תבא במקומות על החכמה סתם והיא
 החכמה

החכמה שהזכיר שלמה ועליה כתב כל הפרשה הנזכרת להודיע מציאותה וקדימתה לעולם החמרי והזרואו על ידה והוא שקראו הפילוסופים עולם השכלים וקראו האחרון שבהם השכל הפועל. ותמה מדברי רז"ל שאמרו זה הלשון בעצמו אומן אומן. ומה טוב זכורם אחר זה שאמרו שהתורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה ר"ל שלא יעלה על לב אדם שהשכל הפועל אומן לגמרי מעצמו כשאר אומנים אשר למלך בשר ודם שבה פעולתם מעצמם אין זה אלא ככלי אומנות שאין מלאכה נשלם בהם אלא בזה מניעם.

וכיוצא בזה מצינו לר' עקיבא השלם שאמר שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם וכלם כונו לזה לפי שכל מעשי האדם עושים האמצעיים בינו לבין הנעשים אין בהם מעצמם אבל בכל עת צריכין לו ית' ונמצא הוא אומר ועושה בכל מעשה. וכן הוא דעת הפילוסופים וכן מה שאמרו רז"ל שהקב"ה מציט בתורה וזורא העולם זה הלשון בעצמו אמרו הפילוסופים שאמרו שהשם מעיין בעולם השכליים ומשפיע מומנו המציאות. ולשון הרב המורה שהנהגה שופעת מהשם על השכלים כפי סדרם ומן השכלים ישפיעו ממה שהוחן להם טובות ואורות על גופות הגלגלים וישפיעו מן הגלגלים כוחות וטובות על הגוף הזה הסווה הנפסד. ולפי מה שנמשך בדברים זה אין לפקפק אחר הזכור הזה שכונתם באמנם בעשרה מאמרות נברא העולם היתה על מה שאמרתי ופשוט הוא שהראשון הוא העיקר כי הוא כולל כל הנמצא החמרי השמים ומה שבתוכם.

ועל דרך זה היתה כונת מסדרי הצרכות בצרכת הזמירות שאמרו על האומר אותם בכל יום שמוצטח הוא שהוא בן העולם הזא ורדפו בצרכה ההיא מספר העשרה וחזרו בה עשר צרכות. ועתה נבוא לבאר אותם כי אמנם צורך שאמר והיה העולם רצו בו העולם החמרי והורו בזה שהשמים והארץ נבראו במאמר ואמצעי היה בצריאתה הוא שאליו היה המאמר ההוא והוא שכתוב כי הוא אמר ויהי הוא לזה ויעמוד וזאת היתה הכונה באמנם צורך שאמר והיה העולם ולה הספיק להם לשון התורה לומר צורך שברא העולם כדי להעיר על חמת הדבר הזה. גם לא התירו הלשון לומר צורך שאמר ונעשה העולם כי המעשה יאמר על תקון הדבר ונתינת הצורה בו והגלות הצורה ההיא וזה לא היה במאמר ראשון אבל בתשעה מאמרות שלמו ביום ששי. וכלוי מעשה או תכליתו יאמר על המכוון במעשה ההוא אחר הגלות הצורה כמו שיאמר שתכלית הבית הוא ישיבת האדם בו וזה לא יתכן כל עת שעוסק האומן בו. ולפי זה הענין נאמר ויכל ביום השביעי לפי מה שאמרו חכמי העיון כי לכל פועל ארבע סבות הפועל והחומר והצורה והתכלית וכן לפועל העולם בכללו כח השם הוא הפועל וכל מה שנברא ביום ראשון הוא החומר והיה השם נותן הצורה יום יום לחלק חלק מן החומר ההוא ובסוף יום ששי נגמרו כל החלקים ההם כפי ספור התורה האמתית. ונמצא העולם כלו בצורתו ואחר הגלות

נורתו היה ראוי להגלות התכלית זו. ובתכלית זה נמצא עיון גדול לפילוסופים וכן נראה שחלקו רבותינו ז"ל ולפי מה שנראה מרוב דבריהם שתכלית העולם עצודת הגן ושמירתו כמו שאמרו כל העולם לא נברא אלא בשביל זה וידוע שעבודת הגן ושמירתו הוא ראוי אחר כל נטיעות עני הגן אם כן על העבודה ההיא שהיא למין האדם יאמר שהוא תכלית העולם והוא שאמר ויכל ציום השביעי.

ובנראשית רבה אמרו על מלת ויכל משל למלך שעשה חופה סיידה וכיידה מה היתה חסרה כלה שתכנס לתוכה וכיוד החופה הוא משל לכתנת הגורה לעולם בכללו והכלה היא משל לתכלית לפי שתכלית החופה ישיבת הכלה בה ושהי המלות נגזרות מלשון כל כלומר שהכל נגמר בו. ועל דרך זה קראו לשנה כלה והוא על דעת האומרים שהעולם נברא בשביל האדם וכבר אמר הרב המורה שזה אמת מנד אחד בכל מיני ההויה וההפסד והארץ בזה בספרו בחלק השלישי ומשם חזין.

ונראה שנסדרי הברכות כונו לזה בסדרם בצרכת שנת ראשונה אחת קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ. אמנם יש דעה אחרת בתכלית העולם והוא מה שאמרו שתכלית העולם ההויה הסבובית כלומר החוזרת חלילה שזה הוא מזה וזה נפסד אל זה וזה רעו גם כן באמרו שם משל למלך שעשה טבעת ואינה חסרה אלא חותם כך העולם חסר שנת. ופועל החותם ידוע שנותן צורות זעשויים רבים אחר שלמות החותם ההוא זעזמו והיא תכלית הטבעת ההיא ולשון חותם נופל גם כן על כל נמצא. לפי שתי דעות אלו רמז בפסוק ויכל על תכלית העולם. ולפי מה שכתב הרב המורה נראה שצריך לומר ולהאמין לשתי הדעות שתכלית האחרונה הוא רצון השם ית'.

ואשוב לענין הברכה ואומר כי אמרם ברוך עושה בראשית להורות שכל המעשים הנזכרים שם עשה השם בראשית נבראו אמור בתורה או בחכמה או בעולם המלאכים או בעולם השכליים הכל אחד ובלשון ראשית למוך שקודם שנברא העולם החמרי ברא המלאכים ולא היו קודמין ולפיכך נקראו ראשית רוצה בו ראשית הברואים. ואמרם עושה בראשית שלא תאמר הרי הוא אומר תדשא הארץ דשא ישרנו המים וכיוצא בהם ותאמר שהם העושים לפיכך ברא ולמוך שאין ליחס להם המעשה לפי שלעושים הם עושים אחרים ולעושים אחרים עושים כן עד ראשית והשם יתעלה עושה בראשית כלומר נותן הגורה בהם על ידי ראשית והוא שבה במעשה בראשית ויאמר ויעש על כל ענין וענין להורות שהוא צוה לאחרים לעשות ומעשיהם נגמרים בו לא ישלם אחד מהם זולתו והוא הנכלל במאמר ברוך עושה בראשית.

ואמרם ברוך אומר ועושה להורות שהוא מתמיד ההויה על הדרך הנזכר במאמר ובמעשה שלא כמדת בשר ודם מדת הקדוש ב"ה שנוהג העולם האומר אינו עושה והעושה אינו אומר אבל הקב"ה הוא אומר ועושה לעולם כל המעשים. והוא שאמרו רז"ל מאמרו של הקב"ה מעשה

מעשה הוא ואין עם הפסד ולא רע לפי הכונה הראשונה אבל הכל מעשה כי הפסד אינו מכוון לעצמו אלא לסבת הסויה החוזרת חלילה והנפסד היום הוא אחר זמן א"כ הפסדו מעשה וסתירתו צנין ואם נאמר על הזקנים שסתירתם צנין קל וחומר לעתיק יומיא אם כן הראוי לומר עליו צאמת שהוא אומר ועושה לעולם. ואל זה כוונו בקצתם בצרכת ומאורות צפתיחתה וצפתימתה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית הרגון בו שעל ידי האור שהוא סבת הסויה המתמדת מחדש המציאות שהוא טובו כמו שפי' הרב המורה בפסוק אני אעביר כל טובי כלומר כל המציאות מעשה בראשית ולשון הרב בסדר הברכה הזאת המחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וזה ראיה שטובו נאמר על מעשה בראשית שלו והוא שסמכו לזה ויה רבו מעשיך וגומר. ובהקוין נאמר זה הערה למצינים צאמנת החידוש האמתית שהרי הוא מחדש בכל יום ואמר מעשה בראשית במקום המציאות אפשר לומר שרבותינו ז"ל תיארו המציאות במעשה בראשית להעיר על כונת משה רבינו ע"ה וכן אמרם ימי בראשית לפי שהזמן הוא מכלל הנבראים ואפשר לומר שמעשה בראשית וימי בראשית ויוצר בראשית הוא לשון מושאל הוא ולפי שמה רבינו ע"ה פתח סדר הבריאה במלת בראשית קראו כל הנעשים שנעשו בששה ימים מעשה בראשית והימים ימי בראשית עד שהמציאות בכלליו יקראום בראשית ולפיכך אמרו יוצר בראשית עושה בראשית וכבר באמרו במלת בראשית פירושים הרבה ואין לתמוה על זה כי זה דרך כל דבר נסתר.

ואמרו ברוך גוזר ומקיים לאמת שנוי הטבע וחדוש הנפלאות כי בהתאמת זה התאמת הדת. אם תראה אמור כי מראש נגזר על הכל גם על הדברים שיגאו מטבעם שלא תאמר כבר גזר על השמים לסקיב תמיד ועל המים להיות נגרים ועל האש שתשרף כל באיה וכיוצא בזה ואינו מקיים שהרי עמד השמש בגבעון והים נצקע ועמד מימיו וחנניה מישאל ועזריה באו בכבשן האש ולא שלטה בהם ולפיכך בא ולמד לך שהוא גזר הכל מראש כמו שאמרו רז"ל תנאים התנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' כלומר שבתחלת הבריאה הטביע זה בצרוחיו. ואם תראה אמור שהוא גוזר לרצונו לשנות הטבע ומכריחו לעשות רצונו. וזה נאות לדעת התורה והוא שכתב לעושה נפלאות לצדו לפי שצדעיות הנפלאות הטבע בטל ונמשא שהוא העושה לצדו. ואפשר שלמדך בצרכה זו שלא תכחיש החידוש בראותך התמודת המציאות לנח כמו שנראה מדברי שלמה ע"ה וחולתו. ולא תטעה במה שאומרים קצת הפילוסופים כי מה שאינו נפסד אינו הוה כי זה הדעת אמת מנר אחד שאינו הוה כדרך שאר ההוים ומדבר אבל הסויה הזאת היתה בגזרת השם בלבד ויקימנה לעד. והוא שכתוב כי הוא נוח ויעמוד כי כן רחוי למלאכת האומן הגדול שתעמוד לעולם. ואמרם ברוך מרחם על הארץ להודיע שהוא משיגה צעולם השפל בדרך רחמים ורחמיו לעולם הם הכסגתו הישרה לו והשגחתו בו והוא שכתוב עיני י"י המה מושטטות בכל הארץ

הארץ לא כדברי הכופרים הרעים האומרים עזב י"י את הארץ. ואמרם
 צרוך מרחם על הצרות להורות שהשגחתו הוא גם כן באישים שלא
 תאמר המינים העומדים הם שהשגחתו זה אבל באישים הנפסדים אין
 בהם השגחה לו לפיכך זה ולמדך מרחם על הצרות כלומר משגיח
 בכל צריה וצריה לדחות דעת הרעים האומרים אין י"י רואה אותנו
 ולקיים מה שכתוב היוצר יחד לבם המזין אל כל מעשיהם ר"ל מעשי
 האדם כפי מה שכתב הרב המורה בפרק ח' מן החלק השלישי שהשגחה
 האלוהית הוא בזה העולם התחתון ר"ל מתחת גלגל הירח באישי מין
 האדם לבד אבל שאר בעלי חיים וכל שכן הצמחים וזולתם דעתי בהם
 דעת ארסטו ודעתו הוא שהשגחה בהם מינית לא פרעית והחכם
 שהתחברתי עמו אמר שמה רבינו ע"ה רמז על זה הדעת בכתבו על
 הצמחים ועל בעלי חיים למינו למינהו למינה מה שלא כתב כן באדם
 לפי שהשגחה בכל איש ואיש כפי מה שהוא. ואל זה הדעת נמשך ר'
 אליעזר שאמר בפרקיו אמר נח לפני הקב"ה וכי נכחי הוא רבון כל
 העולמים לקצנם אלי. מיד ירדו מלאכים הממונים על כל מין ומין וקצנו
 אותם ומזוניהם ויצא נח אל התיבה אין כתוב כאן אלא ויצאו אל נח
 שנים שנים ראה והבין שאמר שהמלאכים ממונים על כל מין ומין רומז
 על השגחה מינית בשאר בעלי חיים אמנם באדם לפי גלגלו מזין אל כל
 מעשיו הוא שאמר היוצר יחד לבם המזין אל כל מעשיהם. סוף ספר

וזאת היא תכלית אמוניתנו כי המאמין בזה מאמין בגמול ובעונש
 ולפי ענין זה אמרו משום דכתיב ביה פותח את ידך ומשביע לכל חי
 רצון כלומר השם משגיח בפרטים ומרחם אותם לכלכלם וגם הודיעו
 בצרכה זאת סבת רשע וטוב לו שהוא דרך רחמים לעולם כמו שמרחם
 על החיות הרעות כמו שאמר אדם ובהמה תושיע י"י ואע"פ שיש לו
 פנים מדרך דרש אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ובהם סרו ספקות גדולות
 יוצאות באמונה. ואמרם צרוך משלם שכר טוב ליראיו שלא תאמר
 הואיל והוא משגיח על כל הצרות מפני מה צדיק ורע לו לפיכך זה
 ולמד לך שהוא משלם שכר טוב ליראיו שאין טוב העולם הזה תכלית
 טוב ולא הרע תכלית רע כמו שהורה על זה ספור הכל וקין שהכל
 שספרה עליו התורה ששעה השם אל מנחתו הרגו קין וזה מורה שאין
 טוב אמתית אלא בעולם הבא שכולו טוב ובהם נשלם הדבר הטוב בצריחת
 עולם ובהשגחתו.

ואמר צרוך הוא צרוך שמו להודות שהיודע שמו המיוחד לו והמשיגו

יודע השם ומשיג אותו השגה אנושית שהוא הוא והכל עשה בחכמה

וצרובו ורצונו הוא עצמו ואין לאדם צו השגה אחרת והוא כאלו אמר

יצרכוך הכל וידוך ויודו הכל שמך המיוחד כענין שכתוב ביום ההוא

ישיה י"י אחד ושמו אחד רוצה בו שהכל יכירו וידעו כי הוא ורצונו

שהיא חכמתו היא עצמו. ומתוך דבר זה אתה למד שלא הסתכל במופלא

ממך ודי לאדם שיעיין במה שנכלל בצרכה זו וידע ויתבונן בה וידע שהכל

ברא לכבודו שהוא רצונו ורצונו הוא עצמו. וכשם שלא נודע עצמו ידיעה

מספקת בן לא נדע רצונו ידיעה המספקת. ונאלו השיבו לכל השאלות
 המספקות באמונה באמרים ברוך הוא ברוך שמו לפי שהגת שמו הוא
 השגתו יתעלה נקרא השם כמו שכתוב ליראה את השם הנכבד והנורא
 ומפני שלא גודע מהותו אמר השם הנכבד והנורא.

ואחר שסדרו הסדר הנאה הזה צימם שרריך שיאמין באלו לפתוח
 בצרכת הזמירות בהזכרת השם ובמלכות ותארוהו בשלשת תארים כנגד
 שלשה עולמות המלך כנגד העולם הקטן שאנו בו כלומר מלכו והגדול
 כנגד העולם הגדול שבו יראה עוזו וגדלו. והקדוש כנגד עולם המלאכים
 הם הקדושים. ותארוהו עוד אלז הרחמן כפי הדרך שהזכרנו שהוא משגיח
 ומרחם עלינו כרחם אב על בנים והתקינו זה מהולל צפי עמו משבח
 ומפואר בלשון חסידיו להודיע שהמהללים לשם הם כלשון בני אדם לא
 שהמהללים הם בצחינת עמו אלא שבה אלא שהתורה התירה אותם
 כדי לאמת המציאות לעם. וזה אי אפשר מבלי התר התארים והמהללים
 כפי לשון בני אדם. ועל דרך שאמרו אי לאו דלתי משה ואמרינהו ואתו
 אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו אכן לא יכליך למוריכו והוא שסדרו
 זה בלשון כל חסידיו. וסמכו מעין פתיחה לחתימה באמרים יחיד חי
 העולמים לרמוז בו על העולמות. וזה טוב לומר חי העולמים בלשון
 הכתוב וישבע בחי העולם לרמוז על העולמות כי הוא חייהם וקיומם
 ואם נפשך לומר שהוא חי וקיים בשני העולמות העולם הזה והעולם
 הבא טוב בלשון בני אדם. ראה מה נפלא סדר הברכה הזאת שבה
 נכלל כל מה שרריך שיאמין ומה שידחה כל המחלוקות שנפלו באמונה
 ואם דוד ע"ה צנה ערקלין נאה לעולם הבא מה נהדר הפרוודור
 שחברו להם רבותינו למוי שינינו לירוי היפים ואולם הם יפים ואחים
 יותר ויותר מאשר השגתי אמנם אשר השגתי בו לא דבר ריק הוא. גם
 מספר העשרה קצבו בו על דרך הנזכר ברמז המספר הזה והראשון
 גם כן בו והוא השיקרי.

כללו של דבר שכל המספרים הנזכרים יש הערה להשיג האמת
 בצחינת עשרה רקיעים המאמתים בדרך המופת מציאות השם ואחדותו.
 ועשרה רקיעים אלה הם שבעה גלגלים וגלגל מזלות אשר בתוכם נראה
 דמות ארבעה חיות וגלגל הפשוט המקיף בכל הוא הרקיע ועליו דמות
 מראה כסא לא כסא והוא הרקיע המכון באמרו השמים כסאי וממעל
 לגלגלים בעלי חומר התשעה נמא גלגל השכל אשר בו נברא הכל
 והוא מראה דמות כבוד י"י וסוף תחת אלהי ישראל כי הוא הקודם
 הגאל מהודו ומכבודו כמו שאמרו ז"ל תורה קדמה לכסא הכבוד שנאמר
 י"י קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז קדם לאותו שכתוב נכון כסאך
 מאז נמא שעשרה הם הכוללים שלשה עולמות אשר מתוכם נראה השם
 והעשירי הוא קודש וכנגד זה בא מספר העשרה במקומות הנזכרים
 ובזולת כמו שבה העשירי יהיה קדש וכן ימי התשובה והעשירי הוא
 הקודש. וכל דבר שבקדושה אינו צפחות מעשרה.

ובבר רמזו ז"ל על זה הענין במסכת ראש השנה באמרים הנני
 עשרה

עשרה פסוקים כנגד מי זה אומר בכה וזה אומר בכה וכלם כונו למה שנזכר שם כנגד עשרה רקיעים והדבר כמבואר שם שהעשרה הלולים שאמר דוד בחתימת ספר תהלותיו כנגד עשרה רקיעים אמרם וראיה לזה סדר ההלולים כי ההלול הראשון הוא הללו אל בן יעקב רמז בו אל גלגל השכל שהוא הקודש ואחר כן אמר ברקיע עוזו לרמוז על הרקיע הפשוט המקיף בכלם המניעם בתנועתו תנועה יומית והוא עוזו הנראה בעולם והמורה עליו. ואחר זה אמר הללוהו בגבורותיו לרמוז על גלגל המזלות ושאר השבעה הרומזים על השבעה גלגלים שהם חלוקים לכוכב כוכב מהשבעה כוכבים. והמשך הענין אל זה כי הוא המהלל האמתי והוא שסמך לזה וחתם בו ספרו ואמר כל הנשמה תהלל יה הללויה. ולהעיר על זה תקנו עשרה פסוקים ביום העשרה והאחד מהם גם כן הוא העיקר והוא שמע ישראל כי הוא המכוון. ועל דרך זה באו עשרת הדברים שהראשון הוא העיקר והכל תלוי בו והשניים הסמוכים לו הם כנגד הרקיע וכנגד גלגל המזלות ושלושתם נדבקים בו ית'. והשבעה הנשארים כנגד שבעה הגלגלים ולפיכך בא הראשון מהם בזכירת היום השביעי שבא להזכיר כל המעשים ההווים על ידי השבעה גלגלים כמו שיחבאר. ומעתה נתחיל ונבאר עשרת הדברים אחד אחד. ונאמר

אנכי יי' אלהיך אשר

בבר בחרנו שמעמד הר סיני היה בו קול נבואה. ונאמר שהקול ההוא הנורא השיגוהו בדרך שלא נשאר ספק למשיגיו במציאות השם יתעלה ולא הרהור רע בנבואות משה רבינו כמו שאמר יתעלה בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. ואמר כך יאמינו לעולם מורה שלא יאמר להם הרהור רע בנבואתו לעולם ואמר וגם מורה שבבעבור ישמע העם היא סבה אחרת והיא השמיעה האמיתית בו כלומר השגתו כמו שנזכר בפירוש אם שמוע תשמעו וגו' וכמו שקדם צפי' והיה אם שמוע וגו' וכדרך שאמר שמע ישראל וגו'. וזהו שאמר הנביא אתם עדי נאם יי' ועבדי אשר בחרתי למוען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחריו לא יהיה. ובבר הקדים לו הנביא כל הגוים נקבצו יחדיו ויאספו לאומים מי בכם יגיד זאת וראשונות ישימיעונו יתנו עדיהם ויזדקו וישמעו ויאמרו אמת והוא כאלו אמר וישמעו אמת ויאמרו אמת ר"ל שאר האומות עובדי אלילים אין להם צינה שמחפארים באלהיהם ידיעה אמיתית והוא אמרו וישמעו אמת ולא גם בנבואתם והוא אמרו ויאמרו אמת ואין להם עדים נזדקין לא באמונה ולא בנבואה אבל אתם בעצמכם עדי שהרי הייתם עמי במעמד הר סיני ועבדי משה אשר בחרתי בו להראות על ידו האמת אשר לא תפול בה מחלוקת בנבואתו המאמתת שאר הנבואות. ואפשר שרצה בו ואחס עדי ועדי עבדי אשר בחרתי בו והוא שאמר למוען תדעו ותאמינו לי. ואמרם ותבינו כי אני הוא רוצה בו שלא יאמר ספק במציאותו. אם כן הם הם המעידים

המעידים עליו ועל נבואת משה שלוחו בשמעם עשרת הדברים והדברים
ההם הם העדות עליו ועל אמתת הנבואה ולפיכך נקראו הלווחות העדות
כי כמו שקול הדברים ההם באזני הקהל היה לעדות כן הכתב ההוא
הנפלא היה לעדות כמו שנדרש במדרש הדבור ענמו היה נמחק מאליו
וכשהיה נחקק היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו לקיים מה שנא'
קול י"י חונק להבות אש והשיב שם התלמיד לרב ואמר והא כתיב
לוחות אבן כתובים באצבע אלהים אמר ליה חווקא סברת מתווקני
אמר ליה כתלמיד שהוא כותב ורבו מיישב על ידו ואחר שהכתב נחקק
מאליו על הדרך הנזכר הרי הוא עדות אלל כח השם ולפיכך נקראו
הלווחות לוחות עדות כמו שיאמר שטר העדות וכן כל התורה הנכללת
בעשרת הדברות נקראת עדות עדות י"י נאמנה כלשון הכתוב ואתם עדי.
ואמרו לפני לא נוצר אל הוא מאמר זה מן המאמרים הזרים
לכתוב ונאמרו בו פירושים ואפשר לומר לפי שידוע שאל כולל כל צעל
כח בא ולמדך שאותם האלהים כלם נוצרים ואני היוצר אותם ואני
הראשון ואני האחרון. והוא אמרו ואחרי לא יהיה כלומר לי אין אחרית
אל מציאותם ונצחיותם אפשרית ומציאותי ונצחיותי מתוויבת. או אפשר
לומר שהוא מקרא מסורס ויהיה פירוש ותצינו כי אני הוא אל לפני
לא נוצר דבר ואחרי לא יהיה דבר והכוונה בו כי אין שם דבר לא
לפני ולא אחרי כי אין לי ראשית ואין לי אחרית והוא כדרך שאמרו
אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים ובכל זה דברה תורה בלשון
בני אדם.

סוף דבר הכתוב הזה הודיענו שמעלת הר סיני הוציא לפועל שני
דברים השגת אחדות השם ית' ואמתת הנבואה לכל העם. הוא אמרו
לכלל הקהל בלשון יחיד אנכי י"י אלהיך וגו'. ונאמר כי בדבור זה באו
שלוש מנות עשה מומין אחד והם עיקר אמונתנו ודתנו והם מנות מזד
ותורה וחכמה מזד והוא דעת אמת כי זה הדבור מושג מזד החכמה
והמנוחה הראשונה מאלו באה כנגד מה שאמר הנביא ותצינו כי אני
הוא והוא לדעת ולהאמין שיש אחד מתוויב הויה ר"ל הויה הנצחית
האמיתית אשר לא תפול בו אפשרות הוא. אמרו אנכי י"י אלהיך כי זה
השם כל מי שישיגהו בידיעה שלמה ישיג מציאותו המתוויבת כמו שבאר
הרב המורה. וזאת מנוה השרשית שזה לבצלי הדת ומאמיני חדוש ולחכמי
העיון מאמיני קדמות.

והמנוחה השנית הוא להאמין ולדעת שהוא אלהינו ולפי שמאנו
זה השם על מלאך כי ראיתי אלהים. ועל שופט אלהים לא תקלל ועל
מנהיג עשה לנו אלהים ידענו כי זה השם נופל על מושל באחרים
ומשגיח בהם ומנהיגם הנבגה ישרה. אם כן המנוחה הזאת באה כדי
להאמין שהוא מושל בכל ובי הוא שופט כל אחד מומנו ומשגיח אלינו
תמיד והוא המנוחה אותנו והמזהירנו כדרך המושל ובזאת המנוחה תתקיים
הדת כלה ותתאמת.

והמנוחה השלישית היא להאמין ולדעת שהוא הוציאנו ממצרים על ידו

כצאנו כלומר בדרך מעשה הנפלאות. וכונת המצוה הזאת שנאמין שהשם
 לבדו עושה נפלאות בשנותו את הטבע ובמצוה הזאת יתאמת כל יעוד
 טוב או רע ויראת שמים המשך אחריה. ואמרו מבית עבדים ראה זו
 כדי אתם לקבל עבדותי ועול מלכותי שהרי שחררתי אתכם מהעבודה
 הקשה. או רואה זו אני הוא אשר החלתי לשחרר אתכם וכשם ששחררתי
 גופותיכם על ידי נפלאות אשחרר נפשותיכם על ידי תורותי ומצותי.
 נמצאו שלש מצות אלו אבות כל המצוות המקיימות אמונתנו כמצות אהבת
 השם ויראתו ועבודתו הן בקרבן הן בתפלה והנמשך להן בקרית שמע
 ותלמוד תורה וציניית ותפילין ומזוזה וכיוצא בזה.

ועתה יש לשאול אחר שאמרנו שדבור זה בא על עיקר אמונתנו
 למה לא באה בו מצוה להאמין ולדעת שהשם ברא שמים וארץ שהרי
 החדש שורש דתנו הוא. ואם תאמר סמך על מה שפנה בו החורה
 בראשית ברא וגו' אם כן היה לו לכתוב שם ויאמר יי' אל משה דבר
 אל בני ישראל בראשית ברא והוא לא כתבו דרך מצוה אלא בדרך
 שאר הספורים. ובפירוש מלאנו לרבותינו ז"ל שאמרו לא היה לו להתחיל
 התורה אלא מהחדש הזה לכם וגו' נמצא שעד הפרשה הסיח בא דרך
 ספור לא דרך מצוה ואם כן היה לו לומר מצוה זו בדבור זה. לפיכך
 נראה לומר שאמונת החדש העולם אינה צריכה בעצמה לאמונה השרשית
 לפי שמיאמות השם מחויבת גם כן מדרך אמונת הקדמות אמנם אמונת
 החדש צריכה לבעלי הדת כדי להאמין שהשם עושה נפלאות כי זה
 לא יאמינו מאמיני הקדמות אם כן עיקר האמונה בזה שנאמין יציאת
 מצרים על הדרך שיצאנו שזה מאמת מעשה הנפלאות והגמול והעונש
 הנזכרים בתורה בעינים הגופיים ולכן נתנה הסבה הזאת ר"ל יציאת
 מצרים למצות רבות בתורה. ואל זה כוון דוד בקצת תהלותיו. ובענין
 זה חזר הודו ליי' קראו בשמו והתחיל לזכור תהלותיו ולשוח בזה ולפי
 יתרון הנירוך לזה באמונה נכתב בשני מקומות ותקנו לומר אותה בכל
 יום והוא הטעם שהכריחו זו צירוף פרשת יציאת מצרים וקריאת שמע
 עד שהאמר ביום ובלילה כדון פרשה ראשונה כי בזה לבד קיום הדת
 ודי במצות אמונת החדש מה שצא במצות שבת כי ששה ימים וגו'.

והכוונה הזאת נמצאה בספור אמונת אברהם אבינו שהיה קורא
 היחוד בשם יי' ובנה לו מזבח ולא שם לבו לדקדק בקריאת אמונת
 החדש אבל קבל אותה מולכי דקדק הוא שם שאמר אל עליון קונה
 שמים וארץ. ובאותו הלשון בעצמו נשבע אברהם ואמר הרימותי ידי אל
 יי' אל עליון קונה שמים וארץ. ומלת קנין מורה שבעל הקנין הוא
 הים מבלעדי הקנין הוא ולשון הקנין דקדקו בו רבותינו ז"ל ואמרו
 ממי קנאן ואמרו כמאן דאמר פלוני עינוהי יאין שעריה ויא. וזה נמשך
 למה שנאמר בחכמת הסגיון בספר הראשון שנקרא עשרה מאמרות
 והאומר האחרון הנזכר בו לו רואים בו מה שהוא קנין האדם ובלשון
 נזירים העתיקו אותו אצירי ושם בארו שאחד מעניניו יאמר כפי יחס
 החלק אל הכל כמו שנאמר לו יד ולו רגל. ולפי ענין זה יראה בו אשר

לפי ענין זה יראה בו אשר

לפי ענין זה יראה בו אשר

לו השמים והארץ ויהיה כאמרו אלהי השמים ואלהי הארץ. ועוז מאד וגאות לומר בענין הנזכר שאברהם קבל אמונת החדוש ממלכי זדק. אם כן במקום הזה נראה שקבל אמונת החדוש. וזה היה אחר שנלח המלכים בצני ביתו וסמוך לאמונתו זאת כאמר לו לא מאצטגינוות שלך והודיעו השם כי הוא מכריח המזלות ומשנה הטבע והאמין בו ויחשבה לו זדקה כי עשה זדק לגפשו בהאמינו הראוי והנריך להאמין. ואפשר שהחושב היה אברהם כי זדקה הוא במקום אמת ורצה בו שלא פקפק בזה ואע"פ שהיה זה כנגד חכמתו הקודמת. ואחר כל זה קרא בשם י"י אל עולם בפי שצאה המצוה על זה אהני י"י אלהיך שכולל היחוד וההשגחה. והרב רבינו הראה דעתו בספר המדע שדבור זה הוא מצוה אחת בלבד לדעת מציאות המציאות המחויבת. ואני כתבתי בו מה שנראה לי שהוא צורך לקיום תורתנו התמימה שעיקר מצותיה תלוי בחדוש לסבת הנפלאות. והקרוב אלני שזה רצה באמרו ויהי לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת י"י צפיה כי בחזק יד הוציאנו י"י ממזרים ר"ל זה יהיה לך לאות ולזכרון כי בחזק יד הוציאנו והסבה התכליתית למען תהיה תורת י"י צפיה וזאת פיך במקום דבורך והוא במקום שכלך כלשון פה אל פה אדבר בו. וראה לפירוש זה האחנכתא שהוא במלת פיך. וכפי משמעות זה בא פסוק אחר ויהי לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך כי בחזק יד וגו'.

דבור שני לא יהיה לך וגו'

זה הדבור השני בא לקיים הדבור הראשון ולשמרו והוא כולל ארבע מצות לא העשה מומין אחד והמין הזה הוא הרחקת השניות מכל זד וכבר באה מצות עשה על זה בתורה בפסוק שמע ישראל באמרו אחד. וזה כפי מה שסוכל הדעת כל אחד ואחד מצני אדם כי על החכמים להרחיק השניות הרחקה אמתית והוא שאינו גוף ולא כח בגוף ושהוא אחד בלא שום ענין ממשגי הגוף אבל לשאר בני אדם שאינם מציירים בלבוש מציאות רק בדמות המורגש יאמר להם שיש בעולם אלוה אחד שמושל בכל ומנהיג את הכל והוא בלא ערך ובלא דמות ולא ידקדקו עליו בענינים המשגיגים את הגוף כי זה היה רצון השם בתורה אחר שדברה תורה כלשון בני אדם. ובאמר כי המצוה הראשונה מד' מצות אלו היא שבהיותנו עוד מאמינים שהוא נמצא ושהוא אלהינו ושהוא עושה נפלאות צריך שנרחיק מומנו השחוק לגמרי שלא תאמר הואיל שאני מוצא המלאכים והנגלים והכוכבים מושלים בעולם אקבלם עלי לאלהים ת"ל לא יהיה לך אחרים לפי שמושלם אונה מעצמם כמו שקדם ושלח תאמר קבלתם באלוה הוא שאסור אבל מותר לתת אותם אמצעיים בין השם ובינינו לכך באמר על פני רוצה בו בעוד היותכם עמי ומבקשים פני באמת והוא שתשיגו יחודי אל תתנו אמצעיים ביניכם וביני ואע"פ שהנותן אותם אמצעיים כונתו שהמשלה לו לבדו יתעלה אף על פי כן אסור לפי שדרך זה תפול התעיה ויכשל בו הוא או אחר להאמין השניות. לפיכך

לפיכך נראה שזה שנהגו קצת בני עמנו להחרים ולהשזיע או לשאלו בחלום בשם מלאך פלוני או בשם מלאכים פלוני ופלוני שהוא חסור. גם מה שנהגו בקצת מקומות לומר מכניסי רחמים הכניסו רחמים עלינו וכו' לא טוב המנהג ההוא ומעשיך יקרבוך לא המלאכים ולא זולתם רחמי לפגוע בהם שלא יקבלם באלוה. וראיה לזה שלא מלאנו בתפלת משה רבינו ולא בתפלת שאר הנביאים ולא בסדר אנשי כנסת הגדולה זכר רק לשם לצדו יתעלה. ומה שאמר יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע יצרך את הנערים וגו' אל השם לצדו היתה התפלה ההיא כי כן קדם לו האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה. ר"ל השולח המלאך הגואל אותי יצרך את הנערים או רצה בו מלאכו הגואל אותי ויהי המלאך במקום זה רצון השם לא אחד מן הנבראים כי כן בא בקצת מקומות לרצון השם מוחלט כמו שלא מלאכים וסגר פוס אריותא ולא קדם שם ספור מלאך. וכפי ענין זה שזכר בפסוק המלאך וגו'. בא ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ורבים כמוהו הכונה בזה שהתורה הזהירה מן השתוף ומכל הגורם אותו והיא המצוה הראשונה מן הדבור הזה.

המצוה השנייה שלא לעשות פסל וכל תמונה לרמות אחד מן הנבראים כדי להנהיג בו שום כבוד ואפילו תהיה הכונה בו לשם שמים ובזאת המצוה נכשלו במעשה העגל לא שקבלוהו באלוה. המצוה השלישית שלא להשתחות לשום הוה או לשום פסל ואפילו לכבוד השם.

המצוה הרביעית שלא לעבוד אחד מהם כדרך עבודתו המיוחדת לו ואפילו הוא דרך גנאי כזרק אבן למרקולים ופוער עצמו לפעור לפי שכל זה מביא להרחיק תמונת השם לזמן קרוב או רחוק ועל דרך זה יצאו האמונות הרעות. ותחת ארבע מצות אלו בא כל דבר שהוא נודרתי ע"ז ועובדיה כהקפת הראש והשחת הזקן ולבישת שעטנז וכלאים וערלה ושלא לקסום ושלא לנחוש ואסור דם ואסור בשר בחלב וכיוצא באלו. ואמרו כי אנכי אל קנא הוא כלשון בני אדם חלילה לאל מקנאה ומכל הפעולות אצל משפטיו וחקיו הישרים נראים מעשה מקנא כי מקנא יאמר על מי שקשה בעיניו עלוי אחד והגדלתו בדרך עבודה או חיבה לפי שצד המצוה שלא יעבוד זולתו והעונש על זה רב ואמר אל קנא ואמרו פוקד עון אבות על בנים כבוד חתם בו אוכלוס כד משלמין בניה למחשי בתר אבהתהון. ולא שימותו בחטא האב לצדו אצל חטא האב שגדלו אצלו ולמדו ממנו הוא סבת מיתתם.

והרב המורה נתן טעם נאה לאמרו על שלשים ועל רבעים כי מה שאפשר שישגי האב לראות מיוצאי ירכו כפי הטבע הם שלשים ורבעים והוא גם כן אמר כי שוגא השם יאמר על עבדי ע"ז לא על בעל עברה ומיין אחרי. והאמת שבעל אותו החטא הוא בתכלית שגאת האמת שהוא השם. וכנגד זה המשיגים אונתתו יקראו אובדיו והם הראויים להקדים לשומרי המצות לפי מועלתם הקודמת והעליונה והשם הנוטח

הנטיח את כלם לעשות אחס חסד לאלפים ותרגם חנקלום לאלפי דרין
 כמו שכתב לאלף דור לפי שאוהבים ושומרי המצות ילמדו בניהם ויקראו
 עליהם בשם יי' כדרך אברהם אבינו ויחברו ספרים גם כן על זה
 ואותו הלמוד ונתמיד קיים לדור ודור כמו שהוא קיים היום למוה אברהם
 אבינו ובאזהבתו עושה השם חסד לנו לפי שאנו נושכים באהבה הריא
 כדבר הנביא זרע אברהם אוהבי ולו יקרא אוהב השם באמת כי הוא
 הודיע שמו בעולם אחר שכתשו בו. והיה קורא בשמו בכל מקום לפי
 רב אהבתו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו כדרך שנה בתורה ואהבת
 את יי' וגו'. וסמך לו והיו הדברים וגו' ושננתם לבניך ודברת עם בשבתך
 וגו' וזה הוא העיקר הגדול לתורה והוא שקיים אברהם כל התורה
 ועל זה הענין הגדול רמז החכם באמרו כי טובים דודך מייין ובארו
 הם ז"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבוננו של עולם ערבים
 הם דברי דודים מיינה של תורה רוצה בינה מנות התורה ונמשלו לייין
 לפי שידוע שהיין משמח את הלב כמו שכתוב וייין ישמח לבב אנוש
 וכמוהו המנוות כמו שכתוב פקודי יי' ישראלים משמחי לב והוא שבארו
 ז"ל ואמרו מיינה של תורה אם כן דברי דודים הם בהשגת אמתתו
 ולפי דרישת החכמה ולמודה ויחוד לב האדם ביחודו ית' והוא תכלית
 החשק והאהבה שהשיג אברהם אבינו והוא אשר לרב חשקו בשם ולאהבתו
 שנה כל אהוב אב ואם וכל משפחתו גם בני חסוקו ויחודו שנה לחזק
 אהבת השם ובמדה הזאת מרד לו השם יתברך כי נחר בזרעו מכל
 העם להודיעו דרכי אהבתו. נמצא עוד נכלל בדבור זה העונש והגמול
 בעולם הזה ובעולם הבא. ובזה נכללו דיני העונשין ותחת הגמול והענש
 דרכי תשובה

דבור שלישי לא תשא

זה הדבור גם כן בא לשמירת הדבור הראשון והוא שלא יזלזל אדם
 בהזכרת שמו לשוא ושוא כולל שני ענינים חנם ושקר והנושא שמו לשקר
 מכתש מניחיתו לבבו או צפיו והוא אשר לא ינקחו השם והמוזכיר שמו
 חנם בשבועה או צענין אחר בזה את השם ונותן אותו מדרס לשונו.
 הלא תראה שאם תזכיר אחד מנכבדי ארץ בכלל דברך שלא
 דרך כבוד מה מאל יקשה צעיני הנכבד ההוא קל וחומר לוי שכל
 הכבוד שלו ואזינו קשובות אל דברך. ועוד שהזכרת השם חנם וניחאו
 להזכירו לשקר כי הרגיל בהזכרתו ימריץ דבריו ויתפאר בהשבעו בו
 תמיד ולא ידע כי בנפשו הוא שהרבה פעמים ישבע בו לשקר ולא
 ירגיש בו ואל זה כון המתרגם שתרגם האחר לשקר והאחד למנגח.
 לפיכך ראוי לכל מי שיזכיר השם להזכירו באימה וזיראה ובכונה
 ובדרך כבוד בצרכה הצריכה וכיוצא בה. וזהו שכתב בפי' השם
 ואחר שהמנוה הזאת שהתרגם באמונת היחוד ידענו כי גדול
 עונו ומנושא העובר עליה צמוד ולפיכך צריך להרחיק המנהג הרע
 שנהגו קנת אנשים להזכיר אותו ולהשבע בו. השם יכפר בעדס. ותחת

דבור זה שלא לכתש ושלא לסקר ולשמור מוצא שפתים כדרך או כנדבא שהשם יתברך הוא האמת ושנא הסקר כי ההפכים ישנאו זה את זה והוא שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני והוא לפי שסוף דובר שקרים לכפור בעיקר כמו שכתוב שמו ששמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. נמצאו שלש מלות אלו מיוחדות באמונת השם ושלשתן באו לתקן את נפש האדם.

הדבור הרביעי זכור.

זה הדבור כולל תקון הנפש ותקון הגוף. ותקון הנפש נמצא בו משני פנים האחת זהויות השבת כותן ידיעה אמתית על מציאת השם ועל היעודים שבתורה שהוא מעמיד אמונת החדוש המורה על המחשבה ועל שנוי הטבע ועשות הנפלאות. והשני זהויות האדם פנוי זיוס ההוא מכל עסקיו ותחזק נפשו בו ותחיה והוא שאמרו ז"ל כי שתי נפשות יש לו לאדם בשבת לפי שמתוך השבת ירחיב לבו ללמוד ולהבין מה שלא יבין בשאר הימים לפי טרדתו גם בזיוס השבת נמצא לבו פנוי וזמן פנוי להתעסק בלמוד עד שידע שמו של הקב"ה ודרכיו.

הוא שאמר הכתוב שבת לי"י אלהיך ואמרו הם ז"ל חניו לי"י וזהו עיקר קדוש היום שקדשו השם כמו שכתוב ויקדש אותו שאין קדוש אלא על הדרך הזה ובענין זה ושבת היא דמוקדשת לישראל כדכתיב לדעת כי אני י"י מקדישכם לא שהקידוש ההוא בשביתה המלאכה על הכונה הראשונה שאם כן לא היתה עבודת קרבן מותרת בשבת ולא המילה אף כי לא היתה המצוה באה על זה ולא שהקידוש גם כן בתקון הסעודה שאם כן לא היה יום הכפורים שהוא קדוש י"י מונע האכילה. אם כן אין קדושו כי אם לדרוש בו את ה' והוא שאמר לדעת כי אני י"י מקדישכם ולפיכך צריכין כל ישראל ללמוד התורה זיוס השבת כי כן נתנה להם התורה זיוס הזה כמו שהעידה הקבלה על זה ובזה ישיגו בו תקון הנפש.

וכן נמצא בו תקון הגוף משני פנים האחד שינוח האדם שביעית ימי חייו ובזה יתמיד בריאות גופו ועבדיו ואמונתיו ובהמותיו והוא שאמרה תורה למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אונתך והגר. והשני הוא שזיוס השבת הוא סבה לזרז האדם במלאכתו בשאר הימים כי אם לא ידמה האדם קץ לעמלו יקון בו ויעמול בעצלה ובכאב לב אבל כשידמה האדם שמונחו קרובה יעשה מלאכתו בצריזות ויקל הטורח עליו לפי שכל הדמיון פועל מאד בבני אדם וכאשר ידמה העמל שינוח זיוס השבת והוא קרוב ימצא מנוחה בלב כל ימי השבוע. ולפיכך נקרא השבוע גם כן שבת לפי שהזמן הקרוב בו למנוחה והוא כלשון בני אדם וכן ימצא עצמו אחר המנוחה כאלו לא עמל ויתאוה למלאכתו ויעשה בצריזות וכן יתמיד ימי חייו עד שימצא לחם חקו בריוח שבו קיוס הגוף. ונאמר שמשדרי התפלה והברכות סדרו תפלת שבת להעיר על כונת התורה בשבת על הסדר ולפיכך שנו בצרכותיה משה שלא עשו כן בשאר ימים טובים שערבית שחרית

ומנחה תפלתם אחת אבל בשבת לא כן כי בערבית שהיא התפלה הראשונה
 התחילו בקדוש היום וברכתו להעיר כוונת האדם על היום הזה שזרכו
 מכל הימים שהם לעמל ויגיעה וקדשו מכל הזמנים כלומר מכל המועדים
 שיש בהם קצת טררה בשמחתם אבל בשבת השולחן ערוך ואין בו טרדה
 לצרכי הגוף. ומתוך ההערה הזאת ישתדל האדם ויחשוב בדבר וידע כי
 אות השם היא זין השם וזין בני ישראל כי ששת ימים וגו' וזה יאמן
 וידע החדוש והמחדש וכי יש שם מוציא המציאות ועשה הכל לרצונו
 וזה הענין סדרוהו בתפלת יוצר הנאמרת אחר העיון והמחשבה
 כענין זה ומתוך זה יחשוב בדבר וישתדל ללמוד דבר מתוך דבר דעת
 טעמי השבת ודבריה עד שיזכה לחיים. ולהעיר על הענין זה תקנו
 בתפלת מוסף לומר טועמיה חיים זכו כלומר המטעמיים אל חכם מוציא
 שבת וכונתה חיים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו כלומר האוהבים
 דברי תלמודה והם אוהבי השם גדולה בחרו כלומר שיצבו זין הגדולים
 והנדיבים והעומדים האלה שמתוך שילמדו דבר מתוך דבר ידעו אמתתו
 ואחדותו ואחדות שמו על מנוחתם יקדישו שמו בהשיגם הראוי להשיג
 והוא שסדרו בתפלת המנחה אחר זמן הלמוד אחר אחד ושמן אחד
 וסיימו זה ועל מנוחתם יקדישו את שמוך.

ושמעתה אומרים שזרכת ערבית תקנו כנגד שבת מרה וזרכת שחרית
 כנגד שבת סיני וזרכת המנחה כנגד העתיד שנאמר עליו והיה זיוס
 ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד. והטעם הזה עוב למי שיחקור אותו כראוי
 ויסימוך לו הראוי. סוף דבר כי המוכוון בדבר זה הוא תקון הנפש ולפיכך
 נסמך על המצות הקודמות כי בא להעמיד אותן ולקיימן. ונאמר כי
 דבור זה כולל חמש מצות שתיים מהן מצות עשה האחת זכירת היום
 לקדשו והוא הקידוש שאנו מצרכין על היין כפי הקבלה או על הפת אם
 אין שם יין או אם הפת חציב לו. והשנית לשבות זיוס ההוא מכל
 מלאכה. ושליש מהן מצות לא תעשה והוא שלא יעשה אחד מוצני ישראל
 בו מלאכה וכן העבד שחל לשם עבדות לא יעשה בו מלאכה. ושלא
 יעשה אדם על ידי בהמותו ומלאכה ולולי יראת רבותי על פני אמרתי
 שאין בתורה אזהרה לשביתת בהמה ועבדים אלא בשבת אבל בשאר ימים
 טובים לא בא עליהם צוה לא מצות עשה ולא מצות לא תעשה. והמחמיר
 תבא עליו זכרה.

ונאמר לפי שהזכירה סבה לשמירה מצד והשמירה סבה לזכירה מצד אמרו
 רבותינו ז"ל זכור ושומר בדבור אחד נאמרו והוצרכו לומר דבר זה לפי
 שהיה קשה בעיניהם מלאש שגוי במשנה תורה על מה שנאמר בסיני
 ונכתב בלוחות והתירו הקושיא הזאת באמרם שאין שגוי בזה אחר שזה
 כוונת לזה וכן בכל מקום שאמרו בדבור אחד נאמרו כפי הדרך הזה
 נאמרו להורות שאין הפך ולא סתירה בדברי משה רבינו ע"ה. ואם תראה
 בהן הסתירה כמו לא תלבש שעטני גדילים תעשה לך וכיוצא בו הוא על
 הדרך הזה לפי שהמכוון באזהרת שעטני הוא שיהא האדם זוכר בכסותו
 לשמור אמונת השם ומצות צינית גם כן באה על זה. וזאת היא הכונה
 באמרם

באמרם בדבור אחד נאמרו להורות שהנבואה היתה באה אליו בדרך שהיה שומע ממונה שני הענינים יחד.

ועתה נשאל מרבותינו תקנתם תיבות זכור ושמור בלבד אבל כי ששת ימים שדברות ראשונות וזכרת כי עבד היית שדברות שניות לא תקנתם. גם מה שכתב הרב המורה שהם שתי עלות לשני עלולים כי כבוד היום והגדלו עילתו החדוש ולפיכך כתב דברות ראשונות על כן בדרך וגו' ותתו לנו תורת השבת וזויותו אותנו לשמורו הוא לעילת היותנו עבדים בזמרים הכל כמו שכתוב בספרו בחלק השני. ואם כן נמצא השני בדבור זה בעילה ובעלול וכל שכן התוספת. ויש מי שאמר שיציאת מצרים סבה לשביתת העבדים וגם בזה אין תשובה לשאלתינו ועוד לפי הדעת הזו קשה לנו מה שאמר על כן לך את יום השבת היום לו לכתוב למען יגוח עבדך ואתה כמון למען תזכור כי עבד היית. ועוד ביד חזקה ובזרוע נטויה שמורה על עשות נפלאות למה נאמר שם. והקרוב אלני שזה שאמרו רבותינו ז"ל שזכור ושמור בדבור אחר נאמרו לא על השתי תיבות אלו בלבד אמרו זה אלא על שתי הדברות אילו בכללן. והוא שכבר קדם לנו כי צורך קיום אמונת החדוש הוא כדי להאמין ולקבל שהשם עושה נפלאות ומשנה הטבע. א"כ מה שכתב בדבור זה דברות הראשונות רמז על מה שכתב בשניות והוא עקר הכונה והוא שדרשו עליו רבותינו בשאלתם מפני מה דברות הראשונות לא נאמר בהן טוב ובדברות האחרונות נאמר בהן טוב ואע"פ שאמרו שם מפני שסופם להשתבר מאמרם זה בא על דרך רמז בדרך שדקדקו בזה שלא נאמר כי טוב ביום שני ובמקום זה בא לרמז ולהעיד כי הכונה בסבה הנזכרת דברות ראשונות מן החדוש הוא מה שבא בשניות וזכרת כי עבד היית בזמרים ויוציאך ביד חזקה ובזרוע נטויה כלומר אחר שתשבות כדי להאמין החדוש יש לך לזכור הנפלאות ולהאמין בהם ועל כן לך לעשות את יום השבת כלומר דבר זה עיקר שעליו לך כי בזה יתאמת יעוד התורה ונדוע כי לו לבדו הממשלה ואמרו על כן לך את יום הוא כאמרו על כן בדרך י"י כלומר יחדו לזכרה וקדוש וזכרתו היא חציו לכס שבו שלום הגוף ושלמותו. והוא שאמרו ברכו במן ואמרו גם כן ברכו באור פניו של אדם הורו בזה שזכרתו דבקה לגוף החדש והוא שאמרו חציו לי"י וחציו לכס וקדושו הוא בחציו לי"י שהוא שלום הנפש ושלמות נמצא ביום זה עונג לשני חלקי האדם ולפיכך היה ראוי להקרא עונג מה שאין כן בשאר ימינו ונוחה. ולפיכך נאמר חמדת ימים אותו קראת וז"ל לשון הגמול מדה כנגד מדה אז תחננו על י"י והוא עונג הנפש המיוחד בגן עדן שהוא הקדושה הגמורה. והרכבתך על בנותי ארץ והוא עונג הגוף וזכרתו והראיה שזכרת שבת היא עונג הגוף קראם יום הכפורים שנאמר באכילה זו העונג ההוא קדוש י"י לפי שכולו הוא לשם. ואמרו הם ז"ל כבדהו בכסות נקיה על דרך שאמר החכם בכל עת יהיו בגדיך לבנים הכונה לנקות הלבבות וללבושן נתן כל היום לשם והוא הקידוש ולפיכך לא נותה התורה ביום ההוא זמירה לקדשו לפי שכולו נזכר ועומד אבל השבת שחציו לנו צריך לזכרה

לזכירה. וכבר התבאר שמלות יום השבת היא הזכירה והקידוש ועל כן
 בא זמנעה בראשית ויצרך ויקדש שהספר נכתב אחר שנתנה התורה.
 ובאמר שזה שאמרו רבותינו ז"ל לזכרו על היין כונו לקבוע אדם
 סעודתו בשבת על היין כדי שישמח האדם ביום ההוא לפי שהיין ישמח
 לבב אנוש ואין הכונה הראשונה בזה השמחה בעצמה אבל כדי שירחיק
 האדם מן השכרות שאלו לא היה לאדם זמן לשמות יין היה יום יום
 שותה ומשתכר אבל אחר שיש לנו יום ידוע לקבוע סעודתו על היין
 יבוא יצרו בשאר הימים. גם ביום ההוא כדי שישתה ולא לשכרה קצו
 על היין מלות הזכירה כדי שיזכור מעשה השם ולא יטו אל היין ולזה
 הטעם בעצמו קצו ברכת המזון על היין שיתן עינו בכוס ההוא מתוך
 היין ולא ישתכר שהשכרות מחליף צורת האדם בצורת הבהמה ובפחותה
 מומנו כי הבהמה מורגשת והשכור אינו מרגיש על נכון ולפי שהוא דבר
 מגונה מאד לא נזכרה התורה לאסרו. ודי בזה שספרה בנה ולוט
 ובמה שאסרה השתיה בבואם אל אהל מועד. כבר נתבאר מה שנכלל
 בדבור זה ותחתיו מלות כל המועדות.

הדבור החמישי כבר את אביך.

אחר שזוה על השבת שכולל תקון הגוף ותקון הנפש סמך לו הדבור
 הזה כי הוא צורך גדול לתקנת שני חלקי האדם לפי שעיר פרא אדם
 אדם יולד. ולפיכך צריך שישמע לקול אביו ואמו כדי שייסרוהו וישמע
 מהם ובלמוד תשלם נפשו ובמוסרם יסור מרע ויעשה טוב. ובזה יתקיים
 היסוד כי בזה יתקן סדר בני אדם ועוד אם יבדד הוריו יבדדוהו בניו
 ויועילוהו בזקנתו בכלות כחו ובמלא הטוב חוזר חלילה והוא קיום
 העולם. והוא שאמר למען יאריכון ימיך על האדמה וגו' ואמרו על האדמה
 הוא תקון הגוף ואמרו למען יאריכון ימיך הוא תקון הנפש כמו שאמרו
 לעולם שכולו ארוך ולפי שכולל שני ענינים הוסיף בו באור במשנה תורה
 ואמר למען ייטב לך. ותחת מילה זו כבוד אב ואם ותחמים וזקנים והשבת
 איש את רעהו והנמשך אל זה מלדקה ורחמים שבהם קיום היסוד והם
 ענינים חוזרים חלילה. גם שלוח הקן ומלות אותו ואת בנו ומלות גדי
 בחלב אמו לפי דעת אחת הן נגזרות אל זה.

הדבור השישי לא תרצח.

אחר שזוה על תקון הגוף והעמדתו סמך לו שלא יהרג אדם
 בדרך אכזריות ורשע כי אותה הסריגה נקראת רציחה וראוי למנוע
 אותה לפי שהוא השחתת העולם הקטן ותחת מילה זו כל המצוות שבאו
 בצוקי הגוף והוציאו ממנו בלשון רציחה שהיא פורטת הריגה בדרך
 אכזריות לא כלשון הריגה שהיא כוללת. הודיעך שיש הריגה מותרת
 ומנוה לעשותה כמיתת צ"ד וכיוצא בו.

הדבור השביעי לא תנאף.

אחר שזוה על הרציחה סמך לה אזהרת הנחוף לפי שהיא כמו

כן השחתת העולם השפל כי ברבות בני זמנאים ירצו הרעים צעולם ויזיקו ויהרגו מהם ומהם שימותו בחוסר כל לפי שאין להם אבות ידועים שיפרנסו אותם ומתוך כך יגנבו ויגזלו ויהרגו. גם על הנאוף תבא הרציחה כקנאת בני אדם זה על זה בעצור האשה. גם אלו הותרו הנשים לכל היה האדם מכלה ימיו ומשחית גופו בקן לפי שהתאווה חגדל בהשתנות הצורות. וכונת מנוה זו למעט המשגל ולמעט התאווה זו ולמשול בה בדרך שבא במעשה בראשית והוא ימשול כך ואתה תמשול בו. ותחת מנוה זו כל מנוה צעילות אסורות גם מנוה המאכל האסור שהם גם כן למעט התאווה גם מנוה מילה כי המוכן בה הוא זה.

הרבור השמיני לא חגנוב.

אחר שהזכיר על הניאוף שהוא השחתת העולם והפסד הסדר בא הדבור הזה להזכיר על הגנבה ואם בארוהו ז"ל בגונב נפש ואמנם תחתיו כל גנבה אם גניבת ממון או גניבת דעות כי בגניבה יפסד סדר בני אדם גם במדה זאת תבא הרציחה כי ימאז הגנב וקם עליו והכהו נפש. ותחת דבור זה כל משפטי נזקי ממון ודיני גזלה ואונאה ועושק שכר שכיר וכיוצא בו.

הרבור התשיעי לא תענה.

זה הדבור שומר השלושה הקודמים לו כי צעדות שקר יקח האדם ממון אחר ותצטעל אשה אסורה ויהרג נקי ותחת מנוה זו להעיד אמת ולשפוט משפט אמת

הרבור העשירי לא החמוד.

זה הדבור ראוי באמת לסמוך אל הקורמין לו ולחמותו בו הדברים הטובים כי החמוד שרש כל עון. וזה הדבור שומר ומקיים הארבעה שלפניו כי בא להזכיר האדם שלא יקח מתחת יד שכנו אשתו או בהמתו או ביתו אפילו ברצון אותו השכן בהרבות לו דמים לפי שזה מביא לידי רציחה ונאוף וגזלה ועדות שקר. ואתה יודע שהחמוד של כרס נבות גרם שלש מהן עדות שקר ורציחה וגזלה ובא על זה העונש הראוי. ומפני שהתאווה מביאה לידי חמוד שנה הלשון במשנה תורה ואמר לא תתאווה בית רעיו ובית רעיו כולל הכל ביתו ואשתו שורו ותמורו. והמתאווה בלבו אע"פ שלא ישתדל להוציא הדבר ההוא מיד שכנו הזכירה עליו התורה כדי להרחיק כל מדה רעה הרחקה יתרה. ולפי ענין זה המשיל נתן הנביא אל דוד המלך יצר הרע בהלך וארח ואיש כי בתחלה ילך לפניו ומגמתו אליו והוא התאווה ואחר כך יתארח אליו והוא שישתדל להשיג הדבר ההוא והוא החמוד ואחר זה יתחזק והיה לאיש מושל בבית והוא כשימלא תאוותו לגזול או לנאוף או לעצור על דבר מדברי תורה ולפיכך הזכירה תורה אף על התאווה. ברוך הבוחר צעמו ישראל לתת לו תורת אמת חקים ומשפטים ישרים מוגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי משפטים כל ידעום הללויה.

פרשת משפטים.

אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת.

דעת רבותינו ז"ל בכתוב הזה שהוא מואשר העושה דבריו במשפט ועושה צדקה בכל עת עד שאמרו על זה וכי אפשר לו לאדם לעשות צדקה בכל עת ובא התירוץ על זה זה הזן זניו וזנותיו כשהן קטנים או המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו וטוב זה לפי דרך הדרש כי זה בלא ספק פועל טוב כל זמן שיש לו לאדם בנים קטנים או יתום ויתומה בתוך ביתו. ולפי זה הדעת הפסוק סובל ענין אחר כדרך הנזכרת בפרשת בהעלותך על הסמלכל דבריו במשפט וכל מעשיו לשם שמים אבל לפי הפשט נראה שהכתוב הזה מואשר השומרים דרכי השם ויודעים ומכירים שהוא עושה משפט וצדקה בארץ בכל עת ולפיכך בא עושה צדקה. וכבר קדם לו מי ימלא גבורות י"י ישמיע כל תהלתו ר"ל שאין עם ולא אדם שישיג זה והמשיגים לא ישיגוהו רק מזה פעולותיו לפיכך אמר אשרי שומרי משפט כי אחר שירעו זה יעשו גם הם צדקה ומשפט להדמות לדרכיו בדעתם כי כן מעשיו יתברך בארץ כמו שאמר הנביא דן דין עני ואביון הלא היא הדעת אותי כאש י"י. וזה מוזכר בפרשת אלה הדברים. והשם ברחמי אשר בחר בעמו ישראל הגיד לו דבריו בסודות המליחות ובמלות השומרות אמונת כמו שבאו בעשרת הדברים והודיעם חוקיו ומשפטיו הנריכים בכל עת ובכל מקום לקיום יישוב מדיני הדרך לזמן האדם. לפיכך סמך פרשת אלה המשפטים לעשרת הדברים ללמדך שאין שלמות האדם מושג בחכמה ובאמת בלבד עד שיהיו דינין מסודרין ביניהם בדרך שיחיו אלה עם אלה והוא שסדר תחלה דיני עבד עברי ואמה העבריה לפי שהדינין. ההם הם בעצמם ובגופותם וזה להשוות יוצר החירות בהם לפי שהם כולם עובדי השם ובכלל המנוה הלא בא ענין זה לפי העיון הראשון אבל עם התבוננות הטוב יראה בו מנפלאות תמימות התורה והעיון הזה הוא שרבו מוסר לו שפחה כנענית שהיא אסורה לאחרים וזה התורה התורה לפי קדושת השם הזה כדי שלא תכשל בעלת הבית בעבד המתמיד עמידתו אלא כי השפחה היא משמרתו שאין בטבע האשה שתחפה על שוכן חיקה כשיזנה עם אחרת. מנורף אל זה שלום הבית שלב בעל הבית ינוח ולא יקנא לאשתו. ואחר שדבר דיני חירות סדר נזקי גופה ואחר כן דיני נזקי ממונס ואחר כן דיני עסקם דיני השומרים שאי אפשר זולתם אחר שלא יושגו חיי בני אדם הראויים אלא על ידי אחרים. וכל הדינים הנזכרים שם באו דרך קצרה מאל גס דינים רבים היתה התורה שלא הזכירה כלל דבר מענינם אפילו על דרך רמז והם נזכרים בתלמוד ולא כאמר בו עליהם מנא לן ולא מנינו שנאמרו על פה וזה לפי שמונות דינין היתה קדומה ואינה כשאר מנות התורה כי כשנלטו בני נח על הדינין לא היתה המנוה אלא שיסדרו דינין ביניהם לפי שהעולם

שהעולם עומד על הדין. וכבר התבאר זה בפרשה אלה תולדות נח וכן היה הענין אחר מתן תורה על מה שלא נצטוו בפירוש שהמנוח יהיה היתה מסורה לשופטים להניח חוקי המשפט כפי הנקבה ראוי למדינה. וזה דבר נהוג היום בין האומות גם לסוחרים ולצעלי מלאכה היה מסור לקבוצ חוקים זיניהם כמו שאמרו רש"ן חמ"רין להנחות זיניהם כל מי שיאבד לו חמור שמעמידן לו חמור וכן הספנין רש"ן להנחות זיניהם על מי שתאבד לו ספינה שמעמידן לו ספינה וכו' וכו' שאמרו מאן דעבד ציומא דלאו דיליה לקרעו למשכיה וזדרך שאמרו בהנהו דיקולאלי ובהנהו אמוראי דאתו לזבוגי בנתא אחריתי דזני מתא מעכבי עליהו וכן כל כיוצא בזה הוא דין כאלו היה בתוב בתורה וכל העובר עליו עובר על דברי תורה אחר שזוהי התורה לשמוע אל השופט אשר יהיה זימים ההם.

ואל זה הענין נושך מהשאמרו דינא. דמלכותא דינא כי אחר שזוהי דינין היא קדומה ואי אפשר לבאר פרטיה כי הענינים המתחדשים בין בני אדם הם מאין תכלית והמלך שהוא נושך בארץ שהוא ראוי הוא שכל דין שיגזיר אותו כללי בארצו ולא יהא בו סתירת דבר מן התורה שיהא דינו דין וקדון בו וזה דבר שגריף בו השתכלות כי קרוב אלולי שטעו בו רבים. גם קצת חכמי התלמוד היה עולה על דעתם להרחיב המחמר הזה צומה שלא עלה על לב שמואל והוא מה שנאמר בו בפרק ראשון מגיטין. והוא אלולי כאלו אמר אחד מן האמוראין הא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא ולא עמד הטעם ההוא.

סוף דבר לפי הענין הנזכר היו נעשים קצת הדינין זימי חכמי התלמוד לפי סדרתם צומה שיראה להם שהוא הנקבה טובה בין בני אדם בכלל מה שלא היתה ראייה נמשאת אל הסבירה ההיא או על סותרה כמו שאמרו כבר הורה זקן ואמר מה שעשה על פי ז"ד עשה וזה כלו נסמך למה שאמר יהושפט המלך ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות כלומר מאחר שהוא מסתכל וטורה להוציא המשפט לאור השם מסכים עמו ומכונה שרויה בין הדיינין כמו שזכר הכתוב אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט. ולפי שרוב הדינין נגדרין אחר הסבירה ולא נודעו מתורה שזכתה ולא מתורה שזעל פה נדרך יהושפט להזהיר השופטים ולומר להם ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לז"י ראה בו שדרך המשפט הראוי בין בני אדם היא להדמות בדרכי השם המעמיד המציאות במשפט כי כל דרכיו משפט כמו שקדם לנו באמרו הלא היא הדעת אותי. ואחר שהוא כן השם הוא נשפט במשפט ההוא. וכן הוא סובל שיאמר בפירושו כי לא בעבור האדם כלומר בעבורי שאני מצוה אחכם רק בעבור השם ולמנותו. ולשני ענינים אלה אמרו ז"ל ויהיו הדינין יודעים את מי הם דנין ולפני מי הם דנין. ולפי הענין הנזכר היה משה יושב ודן ולא היה נריך לבקש מאת השם על כל דין ודין ואחר זה בחר שופטים והדבר הקטון שהיו יודעים לגזור בו כפי סדרתם היו דנין כמו שאמר ושפטו את העם

העם בכל עת את הדבר הקשה יציאון אל משה והדבר הקטון ישפטו
 הם וזה נכתב בתורה קודם שנכתב זה עשרת הדברים.

ונאמר בספור ההוא שמה רבינו א"ה עשה זה הענין הגדול
 בעצת יתרו שאמר לו אם את הדבר הזה תעשה ונוך אלהים ויכלת
 עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ושמע לו ברצון השם
 ועשה הדבר הזה על פיו ונכתב בספר. וזה הערה טובה כי לא לחנם
 נכתבה פרשה אחת בתורה על יתרו גם לחצובה הקדימה לכתוב זה אי
 אפשר מאין טעם חזק או טעמים. אזכיר מהם שלשה. האחד שהודיענו
 בספור ההוא כי אי אפשר לאדם להשיג שלמות בדרך שלא ינטרף
 לעצת אחר שהרי משה רבינו שהיה שלם מכל איש שהיה לפניו או
 אחריו נצרך לעצת יתרו. השני שראוי לקבל האמת והיושר מכל אדם
 גם כי יהיה האיש המגיד באמת פחות מהמקבל גם כי יהיה מעט
 אחר. וראוי לאיש ההוא המקבל דברו שיאמר אותו בשמו ואם יכתבנו
 בשמו יכתבנו ואין ראוי לבחון בעל המאמר ההוא רק המאמר בלבד.
 השלישי שמצות התורה נמשכו לחכמה ולשכל כדי להעמיד הגוף ולקיים
 המין כמו שהתבאר באמרו כי לא דבר ריק הוא מכס כי היא חייבם ואמרו
 כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. וכן בא הנה על עמידת הגוף
 ויכלת עמוד ועל קיום המין וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום.

פרשת תרומה.

מה ידירות משכנותיך י"י צבאות. נכספה וגם כלתה
 נפשי לחצרות י"י לבי ובשרי ירננו לאל חי. גם צפור
 מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את
 מזבחותיך י"י צבאות מלכי ואלהי. אשרי יושבי ביתך
 עוד יהללוך סלה.

דעת המפרשים בפסוקים אלו שהכונה בהם להעיר האדם על
 ההליכה אל בית המקדש לחוג שנאמר שם ולהקריב הקרבנות ובפסוק
 גם צפור וגו' נאמרו פירושים רבים לפי זרותו אף אני אענה חלקי
 ואומר כי הכונה בהם והחפץ באדם בהליכתו אל בית המקדש ואל כל
 בית מיוחד לשם כושכן וזולתו הוא להעיר ההולך שם ללכת בדרכי השם
 עד אשר תבא הנפש אל מקדשי אלהים הם חצרות י"י ובית י"י האמתי
 הוא שגא' עליו בכל ביתי נאמן הוא ונאמר בדררי רבותינו ז"ל אם אתה
 תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך שגא' בכל המקום אשר אזכיר את
 שמי אבא אליך וברכתיך. וזה התבאר בדרש חג הסוכות וכתבתי שם
 שמה רבינו ע"ה חבר המזמורים שהתיחסו אליו כשזנה המשכן להעיר
 על הענין הזה וכן נראה שבני קרח גם כן זאת היתה כונתם כמזמור

זה וראיה המורה על זה אמרו בסוף המזמור כי טוב יום בחצריך
 מאלף הסתופף צבית אלהי מדור צאהלי רשע ואלו היה הענין כפשוטו
 לא לכונה אחרת היה אותו שנת החצוב לעמוד צביתו גנאי גדול והוא
 שאמר שהסתופפות והיא העמידה המעטה צבית השם נצחית מהדירה
 שהיא העמידה הרבה והמתמדת צאהלי הרשעים והלא העמידה צדיר
 הצאן או צרפת הצקר טובה מדור צבית רשעים והיה לו לומר צחתי
 הסתופף צית אלהי מדור צארמנות מלכים.

לפיכך נראה לומר שאהלי רשעים כנוי לעולם הזה מפני הטבע
 כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואפי' עמדת הצדיקים בו היא צנער וצקושי
 מוד הצחיכה אלל העולם הצא. והפסוק הזה נאמר על דרך שאמרו
 יפה שעה אחת של קורת רוח צעולם הצא מכל חיי העולם הזה לפי
 שהעונג האמתי והחשק המדובק הוא שם והוא שאמר מה ידידות משכנותיך
 ואמרו מה הוא צדרך הפלגה כמו מה אהבתי תורתך וגו' והקרוצ אללי
 שבני קרח רצו להעיר על הכונה צבית המשכן וצחצר המשכן ושאר צתי
 צחירה צית המקדש או צית הכנסת ולצאר מה שפתח בו שמשכנותיו
 חשוקות וידידות אמר נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות י"י כדי שלא
 יטעה הסולך שם ויחשוב שההליכה שם היא תכלית הכונה אלל הוא
 שתכסוף הנפש ותכלה לחצרות י"י. וצפרשת צהעלותך הצצאר מה הם
 חצרותיו וזה כי אין הצפן הראשון צהליכה צלצד גם לא צתפלה מאין
 כוונה אחרת אלל צריך כונת הלצ לדעת השם ודרכיו והוא שאמר לצי
 וצשרי ירגנו לאל חי ר"ל שאין הריגה רצויה צצאתה מן הפה שהיא
 ריגת הצשר רק צצורה צלצ צאלהים חיים כי כשאין לה ציור צלצ היא
 כצפצוף הצדורר לא זולת זה ואין לאדם להצפאר על שאר צעלי חיים
 צצצר מדצרייו או צמעשה ממעשיו או צנין ציתו או צית הצקדש או
 לוקחו האשה והולדתו צנים כי יעשה לו צית מצלתי הכונה הצצרת
 כי אין האדם אדם צללס אלהים זולתה.

ולהעיר על זה נאסרה הכלה לצעלה כל זמן שלא צרכו צרכת
 חתנים לפי שהנשואין הם צבת קיום המין הצצחר מן המורכבים והמכוון
 מהם ולפי שהיתה הכונה עליו יחד המין הזה צריאתו מוצאר הצצראים
 כפי ספור התורה המוכימה פתאים והוא צצרא הצכר צלצד צללס
 אלהים ואחר כן צנה צלע מוצלעותיו להיות לו לעזר לקיים גופו ולעמידת
 מינו כי אלו היו צצראים צשוה צדרך שאר צעלי חיים לא היתה הנקבה
 נשמעת אל הצכר כפי הצורך לפי טרחה המרובה צגדול צנים וצעסק
 הצית ולא היה לו פנאי להצעסק צלמוד המכוון בו ולפיכך אחר אשר
 המציא המציאות לרצונו צחר המין הזה צדרך ששיג המושכלות וצלצד
 מי שיחננו השם שיתעורר וישתדל להשיג הכונה שהיתה רצון השם
 צה. ולהעיר על הענין הראשון הנכצד הזה תקנו צרכת חתנים צדרך
 שאמר ישעיה הצציא כל הנקרא צשמי וגו' וכבר קדם צפירושו צפרשת
 וצרחיב הצצורר ונאמר שתחלת הצצרות שהכל צרא לכבודו להורות

ולתכיר שהוא צדק כל המציאות לא מיש כי לשון צדיקה יבא על העדר
 הגמור כמו שבא צדק חשך וחשך הוא העדר וכן תאמר צדיקה בהמלאת
 יש מהעדר כמו שפתחה התורה צדיקה צדק ולא אמרה יצר וכן בא
 לכבודי צדיקו. והכונה בכתוב ובצדקה שלא יטעה האדם ויאמר
 שהעולם הגדול והנכבד נצרך בשבילו ושהוא תכלית הכל לא כן רק
 הכונה היתה להמציא מציאות כפי רצון השם שרצונו הוא חכמות והוא
 המכונה בכבודו שהוא עלמות וצפועל זה יפורש כל פועל י"י למענהו
 וכבר באר זה הרב המורה. אחר כן בא יוצר האדם להעיר על היצירה
 המיוחדת לאדם שנבחר צורתו מכל המורכבים וכנגד ענין זה בא
 בכתוב יצרתיו אף עשיתיו. ואחר זה בא להורות על ענין בחירת יצירתו
 וכי להשלים הכונה זו לוקחה האשה מאיש כדי שימשל בה ויהיה לו
 פנאי להמציא המוכן ואז תראה בו הבחירה כי בחירת המין הזה לא
 היתה לתכונת גופו כי כמה בעלי חיים תזקים וגזורים ממנו וזה דבר
 פשוט ומפורסם לכל.

רק מקום העיון אשר יתעו בו רבים הוא מה שיחשבו שהאדם
 נבחר בשכלו שבו ידע לבנות בית לחסות בו לטעות כרס לחיות ממנו
 וכיוצא בזה הצריך לעמידת גופו ולישא אשה לקיום המין ולגדל הבנים
 או לעשות המעשים שהם הנהגה ישרה בין בני אדם בקצת המצות
 המעשיות ועל דרך האמת אין זה בלבד הבחירה זו כי זה כלו נמצא
 בעוף מן העופות הקטנים לפי הטבע בלבד וברוך השם אשר לו נתכנו
 עלילות כי להעיר אותנו על זה הטבע שם בטבע הדרור שיתאחדו איש
 ואשתו ויבחרו להם לדירה ומקום דירתנו החשובה גם בתי הקדש ושם
 יבנו להם בנין נאה וחזק וראוי לשמירת הבנים והאפרוחים ויגדלו
 להם גדול שלם והכל בהשגחה רבה ובחריצות רב. ואחר שהוא כן אין
 ספק שבחירת מין האדם הוא לדבר אחר שאינו נמצא בעלי חיים
 והוא שכלו העיוני שבו יבין דבר מתוך דבר עד שידע האמתות וישיג
 המציאות איך הוא אז יבא לתצרות השם ומהם יבא אל ביתו ושם ישב
 לעד ויהללנו סלה לא שיהללנו בקולו הרם בלבד כי זה גם הדרור שם
 יפתח פיו כמוהו ויגדל אפרוחיו ויקיים המין ואל זה כונו בני קרח
 התכמים באמנם גם צפור נמצאה בית ודרור קן לה וכבר קדם לו מה
 ידידות משכנותיך כנספה וגם בלתהוגו' ואחר זה אמר אשרי יושבי ביתך.
 ואין ספק שפסוקים אלו באו להעיר האדם על המוכן בו ולפיכך התקינו
 לפתוח בפסוק זה להודיע שהעיקר הגדול היא ישיבת בית השם הנמצא
 מתוך תלמוד תורה שהוא רנה של תורה ומתוך הפלה זכה לא הישיבה
 בבית כנסיות בלבד ולא הישיבה בבית הבחירה ולא העבודה שם בשיר
 בלבד כי גם הדרור שם שמה אפרוחים ושם ירכנו ואין זה למעלה
 שיש לה על שאר בעלי חיים. והמורכבים על דרך זה והמהללים לשם
 לא יהללוהו סלה ולא היושבים שם על דרך זה אשריהם אבל הראוי
 לאשר ישיבתו שם הוא שתשג בפשו בביתו המיוחד לו שהוא בית השם.
 ואל הענין הזה כונו רבותינו ז"ל שחייבו לומר שהשמחה במעונו

בברכת הנוזן בצית חתנים. כי כשם שצריך לאדם שיודה לשם ויצרך קודם שיהנה כדי שיתעורר ויכון הנאותו לעבודת השם בן צריך לו בכל מנותיו שישים כונתו בהם לדעת דרכיו. וכאשר ישנוח למנות הנשואין יעלה על ראש שמחתו ירושלים ויתן אל לבו שהשמחה השלמה היא בירושלם ששם מועונו כמו שכתוב ומועונתו ציון. והוא כדרך שבא הכתוב שמחתי באומרים לי בית י"י נלך והנה השמים ושמי השמים לא יכללוהו אף כי הבית הזה אשר בניתי אבל ידיעת דרכיו וידיעת שמו הוא ביתו באמת כמו שקדם. וכן השמחה השלמה הוא צו לבדו כמו שכתוב נגילה ונשמחה צד. ועל דרך האמת הוא המעון כמו שיתבאר בדרוש הבג. והכונה הזאת מכוונת בכל המנות שהן לשמירת התורה שבה תשלם נורת נפש האדם שהיא נלמו שעליה נכתב צללם אלהים. והוא שבאו להעיר עליו באמרו אשר יצר את האדם צללמו. ואחר כן הרחיבו הבאור ואמרו צללם דמות תבניתו לדחות הכפירה הרעה שחשבו רבים שעל תואר תבנית האדם באמר שבברא צללמו חלילה חלילה אבל על דמות תבניתו שהיא נורתו אמר שבברא צללם. או רצו צו שבשכל שהוא נורת נפשו שהיא נורת גופו כלומר דמות תבניתו יצר אתו צללמו. סוף דבר תבניתו שב אל האדם לא אל השם ית' כי שם תבנית לא הושאל לו כלל.

ויש מקומות שאומרים צם צללמו דמות תבניתו ולא יזכירו צללם כלל וזה מורה על פירושו. עוד העירו בצרכה זאת כי לפי שבחר האדם משאר בעלי חיים יצר אותו בדרך שתשלם צו הכונה כמו שקדם כפי מה שבא בספור התורה שייצלו התקין לו צנין בדרך שיהא צנין קיים לעד להיות לבשר אחד ולמשול קנתו בקנתו עד שתשלם הכונה צו. מזורק אל זה בריאת נורת האדם והחומר שבברא עזר כנגדו להיות אל אישה תשוקתה והוא ימשול בה. ועל הדרך הנזכר ראוי להורות על שלמות הוין בכללו והיא העשייה הנזכרת בפסוק והוא שאמר בצרכה אף עשיתיו. והוא שהצריכו בצרכה ביצירת האדם להעיר על הכונה בנשואין והוא שהצריכו אותה להסיר הכלה לבעלה. ולפי שהחן והכלה חייבין בשמחה ואנו חייבין לשמחן התקינו ברכה אחת לשמחה והיא שמת תשמח. ולפי שהייבים אנו להעלות ירושלים על ראש שמחתנו הקדימו לה שוש תשיש. ואמרו רעים אהובים הכונה צם על החתן ועל הכלה ואמרו כשמחך יצרך בגן עדן מקדם הוא כנגד מה שאמר שקלעה וקשעה והביאה אל האדם ונעשה לו שושבין ושמה בה בעלה עד שאמר דרך פיוט ובמליצת שיר שלשה ענינים. הראשון בדרך חבוב המין הזה שהאשה נתח מנתחי בעלה. הוא אמרו זאת הפעם עלם מעמי. השני להעיר האשה שתהיה תשוקתה אל אישה ותדמה במעשיה בה בעלה כהדמות טבע כל מחבב אל צור אשר חבב מומנו והוא אמרו לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת.

השלישי להעיר האיש שלא יעבור זר בינו וצין אשהו גם אציו ואמו כי זה צריך לקיום המין והוא אמרו על כן יעזוב איש את אציו ואת

ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד ואין הכונה שיעזב אותם עזיבת כבוד ויראה אבל שלא ימנע מדבוק בה כי כן היתה הכונה בספור האמתי בגלויי ואע"פ שצרא אותם תחלה שני פרצופין דצקים זה בזה אמרו יצריך לא יצריך מזורף אל זה הרמז על הצורה ועל החמר. ושתי ברכות אלו האחרונות מפני שכל אחד מהן נריכה לחברתה חותם בהם צברוך ואינו פותח בהן צברוך ושתי ברכות הראשונות מיוחדות כל אחת ואחת לעצמה כי הראשונה כמו שאמרנו נתקנה להורות על המציאות כלו והשניה להורות על צחירת המין הזה. ואחר כן סדרו שאר הצרכות על הזיווג והנשואין שהוא המכון צברכת חתנים ולפיכך האריכו המטבע ופתחו צברוך אשר יצר וסמכו לה האחרות על הדרך הנזכר ולפיכך לא פתחו בהן צברוך. ואחר כל הצרכות אלו תקנו צרכה אחת כוללת כל הענינים יצירת הזוג וצריחת השמחה וזכר ירושלם כדי לצרך אותה בכל יום שייתחדו בו לשמחה בימי השמחה שהיא בסעודה. גם ציום השבת נהגו לצרך כל הצרכות כשילכו שם לשמח החתן מפני שהשמחה כוללת כל בני הקהל שגמלו לו חסד ככבוד השמחה שכבדו אותו בהשלימו המצוה צקים המין הנבחר.

ומפני שצברכת אשר צרא מצרכין אותה לצדה בכל יום מימי השמחה כשיש שם עשרה ואע"פ שאין שם פנים חדשות פותחין בה צברוך. והרב רבינו כתב שצרכות אלו מצרכין צבית חתנים קודם הנשואין ורוצה בו קודם כניסתן לחופה והוא מפני שצבת חופה קונה לעשותה נשואה לכל דיניה ולפיכך מצרך תחלה כדרך שאר המצות שמצרך עליהן עובר לעשייתן. ודבר זה הציאני להסתכל בדבר ולהסתבונן בחופה אם היא מדברי תורה או מדברי סופרים ומה הוא עיקר החופה. ונאמר כי אחר שמואלנו צתורה ארוסה ונשואה חלוקות צדיניהן ידענו שאין הארוסין שהן קיחה בצקף או בשער או צביאה עושין אותה נשואה אבל ביאה לשם נשואין או חופה שהוא מקום מיוחד ליחוד החתן והכלה חו המסירה לשם נשואין קונה אותה לגמרי ועושה אותה נשואה לכל דבר כי כן צארו ז"ל שצבת חופה קונה אחר שנסתפק להם זה וביאורם זה נראה שהיה צדרך שהלכו בו הפילוסופים שהוציאו צדרך המופת שהטוב והנבחר לחושק שלא יבעל השוקתו לפי שצבעילה יסתלק עמה לשעתה הרצון החשקי והצבוצי ולפיכך הצצה הקרובה שהיא צבת החופה קונה והחופה היא מקום יחוד גדול או קטן הן מעלים ואצנים הן מעצי צשמים הן מצגדים ושניהן מיוחדים שם לצבתם ולרב חשקם זה בזה לשם שמים לעיני כל ולא יבזו להם ועם כל זה הצריכו חכמים להסיר אותה לצבעלה צברכת חתנים להעיר על הכונה בנשואין כמו שאמרנו. ונראה לומר שנאחר שהתקינו לצרך כל שצעה אין להקפיד על צרכת תנשא תחלה לפי שכל שצעה היא המצוה וכמו כן אין להקפיד על צרכת ארוסין להקדימה לאירוסין לפי שהקיחה אינה נגמרת צארוסין שעדיין אינה אשמה. והוא שתקנו להצביר בה חופה שהיא גמר קיחה והתקינו לומר בה ואמר לנו את הארוסות כי הארוסין הם תחלת קיחה לא קיחה

קחה נגמרת. וברכה זו היא דרך הוראה ביחד אשה אל אישה והוא שחקנו בה וזונו על העריות הכל להעיר על הכונה בנשואין כדי להוליד בנים ולגדלם לעבוד יוצר האדם ולדעת אותו ודי שנצרך אותה קודם נשואין. והוא שאמרו ברכת אירוסין בבית האירוסין וברכת חתנים בבית חתנים ולא אמרו ברכת אירוסין קודם אירוסין ברכת חתנים קודם נשואין אלא בבית חתנים הוא שדקדקו בה וכניסתה שם בבית הבעל לשם נשואין עושה אותה נשואה לפיכך ראוי לצרף ברכת אירוסין אחר ארוסין כמו שמצרכים ברכת חתנים אחר שנכנסה בבית הבעל. וכל שבעה ברכות אלו נתקנו דרך הערה על מנזות הנשואין שיצאה מבי יקה איש אשה וגו' ופוק חזי מה עמא דבר שאלו ואלו דברי אלהים חיים וכל מעשיך יהיו לשם שמים כמו שאמר הכתוב בכל דרכיך דעה והוא יישר אורחותיך.

פרשת תצוה.

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד בשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיוורד על פי מדותיו.

לפי זרות הפסוקים האלה רבו פירושיהן. ור' אברהם אבן עזרא הזכיר מהם שנים האחד מהן שהן נאמרים על בני מלכות בית דוד והביאו לומר זה הכתוב שקדם שם אלמנית קרן לדוד ערכתי נר למשיחי. והשני שהם נאמרים על חברת כהנים גם זה הביאו לומר הכתוב שקדם להם וכהניה אלביש יעש ואמר שהזכיר אהרן לפי שהיה ראש המשוחים ורבי שלמה ז"ל הזכיר עליהם גם כן שני פירושים נמשכים לדברי רבותינו ז"ל האחד שהן נאמרים על משה ואהרן. והשני שהם נאמרים על ישיבת שכינה בבית הבחירה עם ישראל שהם קרויים אחים ורעים לשם. וכל הפירושים הולכים סביב האמת אמנם לא התבארה האמת בדבריהם כי בלא ספק ישיבת האחים נאמרת שם דרך משל. וראיה לדבר הכתובים הנקשרים בו שהן משלים גמורין.

וסוף הענין שאמר חיים עד העולם הורה שהמזמור זה חובר על סבת חיי הנפש המתמידים הנגחים שהם כפי כוחותיה הטובים שהם אחים בבחינתם אצל הנפש והכח השכלי הוא גדול האחים אשר אליו הכונה באלה. אמנם לפי דבקותו בחומר הוא צריך לישיבת אחיו אלו ולא על ישיבת כל כוחותיה אלו ואמר כי טוב רק על האחים. ולא שהיו יושבים במדרגה אחת עמו ובאהבה רק על דרך שהעיר עליו כמו שנבאר. והוא שתרצה מעלתו וממשלתו עליהם והשגחתו בהם כשאר הם כפי מה שהם. ועם כל זה תפול קצת שנאה ביניהם כפי המנע פעולתם הטבעית לממשלתו אבל בינו ובין רעיו תראה הפרידה על הרוב

כמו שהעיר החכם על זה ואמר כל אחי רש שנאוהו אף כי מרעהו רחוקו מנו מרדף אמרים לא המה.

וכבר התפרסם שהחכם קרא לכת השכלי ההוא בפועל ולד מוסכן לפי שאין לו הון והסון ההוא יאמר לפי ענין המשל הזה על ההנאות הגופיות ולפי בחינת עניניו ולפי גזרת השם נקרא כן מזד אחד כמו שנאמר גם כן מזד אחר על המדות הישרות שהם הנאות נפשיות. וכפי זה הענין נמנא בדברי הנביאים הרבה ששם אחד נאמר על דבר והפכו בדחינת שני גדדין. והחכם עצמו אמר הון על המדות הטובות נאמרו כדד את י"י מהונך ונאמרו בית והון נחלת אבות כמו שהתבאר במקומו ואמר הון עשיר קרית עוזו וכחומה נשגבה במשכיתו ואין לפרשו לפחיתות כי כן בא במקום אחר וסוף הפסוק אמר בו ומחתת דלים רישם וכבר התבאר זה בפרשת וישלח יעקב ואמר רש עושה כף רמיה. ורש נאמר על שני הפכים כי פעמים יאמר על חוסר השגת השכל כמו שאמר ובא כמהלך רישך רש עושה כף רמיה וכמוהו רבים. וכבר התבאר זה בפרשת בראשית ופעמים יאמר רש על השכל היונא בפועל שהוא נבדל מכל הנאות גשמיות וכן ימנא בשמות אחרים רבים שינשאו על שני הפכים וראוי לכל מבין שיתבונן בהם לפי מקומן. ובמקום הנזכר אמר מזד ההנאות הגופיות היתרות הון יוסיף רעים רבים ודל מרעהו יפרד רוזה בו כי מי שהוא בעל הון והוא המשביע יצרו הרודף התאוות ההון ההוא יוסיף לבעליו רעים רבים כי כל כח וכח מההרגשות יבקש חשבונות רבים ויעשה מהן נכא גדול כמו שאמרו משביעו רעב מרעיבו שבע אבל הדל הוא מי שלא יכוין רק על עצמו יפרד מרעהו שלא יהא לו ריעות וחברה אפילו עם אחד מהם כי לא יצט אליהם כלל. גם החומר שהוא חומר לחומר השכל לא ישתמש בנאחד מהן רק כפי הצורך הגדול לא שיהנה הוא בהם עד שיהא נמשך אליהם ולפי זה הבחינה יפרד מהם ורבותינו ז"ל אמרו זה גם כן שיצר הרע נקרא רע במקומות רבים כמו שדרשו על דבר מיכה הנביא אל תאמינו ברע זה יצר הרע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו אל תבטחו באלוף אין אלוף אלא הקב"ה שנאמר אלוף נעורי אתה. והם ז"ל לקחו ריע בדרך דרש מגזרת רע וכשלא יאונן הרע ההוא יפרד הדל ממונו גם אחיו שהם הכח המדמה וכח המתעורר וכח ההרגשה כולל לחמשה ההרגשות והוא כשרש והם כענפים גם אלו שנאוהו כי אויבים הם לו לפי בטול מלאכתם בטרדת מלאכת האח הגדול והם כעבדים וכשמיים במשלו עליהם אבל השגחה הזאת אינה עד תכלית כדי שירחקו ויפרדו ממנו כי הטבע חייב דבקוהם בהם בכל מעשה טוב ובחוכמה ובנבואה ובכלל לכל תועלות יונאות במעשה לבעל הכח ההוא או לאחרים אבל אינם באהבה שלמה עמו כי אין פעלם לו כל שכן פעל הרעים שאין פעלו רק עצמו אבל שכונתו לתועלת אחרים בלבד או להתגאות ולהתפאר במאמרים בלבד ידבקו כלם אליו והם לו. והוא שאמר מרדף אמרים לא המה וסוף האיש הזה להשבר כמו שאמר לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח והוא רשע

גם כן באמרו ואיש רעים להתרועע. רצה בו שהאיש המבקש לו רעים והמתחבר אלכלס סופו להשגבר. כי כן מלאנו המלה הזאת צענין זה כמו שאמר רע התרועעה ארץ ולא למנוע כל ריע הוא הכונה כי יש ריע אחר טוב מאד והוא שאמר עליו זה דודי וזה רעי ועליו אמר החכם גם כן רעך ורע אביך אל תעזוב והוא השפע השכלי שהוא דבק בין השם ובין השלמים ועת צר שהוא זמן הצורך לקיום החומר קרא יוס איד שאז הוא צריך שיעזור האח ועל אותו הזמן אמר ובית אחיך אל תבא ביום אידך רצה בו שלא יכנסם שם בדרך שיעזוב הרע כי בכל עת צריך שישים מחשבתו בריע שהוא השוכן אלנו והוא השכינה שאמרו שהיא למעלה מראשו כי הוא הקרוב לו באמת והאח הוא הרחוק בצחינה אלל השכן ועליהם אמר החכם בסוף הפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק והוא המוכון גם כן באמרו ויש אהב דבק מאח.

ואפשר גם כן שעל זה הענין בא כלל עת אהב הרע ואח לזרה יולד. ולפי זה הענין בא אח נפשע ונקרית עוז ומדינים כצריה ארמון רצה בו כשהכח החיוני הוא נפשע כלומר שפעלו כפי טבעו והוא החוטא לתאבון הוא קשה וחזק מגבור עליו וממשול בו יותר ממשול על קרית עוז והוא כדרך שאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר אמנם יש תקוה על זה למושל ברוחו. אבל כשיעזי הטבע ויחטא להכעיס ולחרחר ריב אצרה התקוה בו כי כבר העיר סוגרת ומסוגרת והוא שאמר ומדינים כצריה ארמון ולפי ענין זה הקרים לו ואמר ומדינים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד והוא כנותן טעם למשפטי השם הישרים בהנהגת האדם במוח כל ובמשגל ובכלל לכל דרכי האדם לפי שידוע שהגורל צורר חלק כל אחד מהשותפים וברור החלקים הוא מושבית הריב כדרך שאמר אצרהם ללוט אל כא תהי מריבה ביני וביניך ובין רועי ובין רועיך הפרר נא מעלי אם השמאל ואימינה וגו'.

וזה מטוב הנהגת המתהלך לפני השם כי כל זמן שאין הגבול ידוע בין האחים והשותפים יתעורר ריב ביניהם לסנתם או לסנת אנשי ביתם.

ולפי הענין הזה התורה התמימה נתנה גבול בכל הנושך לכת החיוני להשגות המדינים בינו ובין הכח השכלי ולהפריד ביניהם בסוף עד שלא יתעסק השכל בצורבת בעל ריבו ובעצומותיו. והוא שאמר ובין עצומים יפריד כמו שבא ודל מרעהו יפרד ולולי הנהגת התורה היה עשק רב ביניהם והיה צריך השכלי להתעורר בכל עת לחקור דברי הכח החיוני המתעורר ראשון לחרחר ריב בצקשת צרכיו כי יבקש קיתרונות בסנת זה והוא שהקדים לזה ואמר לדיק הראשון צריבו ובא רעהו וחקרו. ואמר גם כן חכם צעינו איש עשיר ודל מבין יתקרבו. ולפי החקירה הזאת היה נוחמיד הריב לולי התורה התמימה שהשגיחה הריב והמדינים במוטע היתרונות. וכל זה הענין הנזכר נאמר על הערת השגת השכל והחכם הזכיר זה תכונת העיון הראויה והעזבה לכל מעיין להחזיק בה וכמו כן תכונת העיון הפחותה כדי להרחיקה והוא שאמר תחנונים

תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות רצה זו שהרש ידבר בדרך תחנונים כלומר שהוא מדבר בפחד וביראה ומעט מעט יבקש לוי אבל העשיר והוא הרודף התאוות הדמיוניות הוא הורס ומעיז ועונה עזות כלומר שמתכלל צמח שאין ראוי לו להסתכל או צמח שאין לאדם להסתכל והוא מדבר הנה והנה כפי העולה על רוחו בעקשות פה ולזות שפתים והוא הנלוז בדרךיו אבל הרש הולך בדרך ישרה קו קו ביושר ולא יטה ימין ושמאל אבל לוקח הדברים כסדר ולפיכך הוא משיג המזבוק בקרוב כמו שידוע בדרך מופת השיעור שכל שני קווים ממשולש אחד שעורם רב משעור הקו הנשאר ועל ענין זה רמז שם החכם באמרו טוב רש הולך בתומו מעקש שפתים והוא כסיל כי ידוע שהכסיל לא ידע ללכת אל עיר ובדמותו להתקרב אל העיר בצחור לו הדרך שהיא קצרה בעיניו תארך לו הדרך צמוצמו מונעים מעצור שם נהרים וגאיות והוא שאמר ג"כ טוב רש הולך בתומו מעקש דרכים והוא עשיר וכל זה בא להעיר האדם שלא יהרס בדרך העיון.

ואין כונת החכם למנוע העיון והדרישה למי שראוי לה כי אין מניאות לנפש החכמה בפועל מאין דרישה וחכמה כמו שאמר גם בלא דעת נפש לא טוב אבל הנמנה והוא האץ נכשל וחוטא בסוף והסוף ההוא מתואר ברגלים כמו שתחלת הדבר מתואר בראש וזה רצה באמרו ואץ ברגלים חוטא. ועל שניהם אמר מחשבות חרוץ אך למותר וכל אץ אך למחסור והאץ הנמנה אולתו היא המסלפת דרכו עד שיצא לתרבות רעה והוא שאמר שם אולת אדם תסלף דרכו ועל י"י יזעף לבו. והפך זה הקונה שכל ומוציא אותו לפועל שסופו שהוא זוכה לשלמות האנושי הנצחי והוא עשיית הנפש שהוא הטוב ועליו אמר קונה לב אהב נפשו שומר תבונה למצא טוב וזה כלו נאמר בהשגת השכל האנושי הראוי לו בכל אשר תמצא ידו לעשות נכחו ברב העתים. אמנם יש עתים לקצת השלמים כעתי נבואה לנביאים ועתי דבור צרות הקדש למדברים בו ועתי תוכחה למוכיחים ועתי הזמנה בקיום המצוות לאדם מעצמו ובכלל לעשות כל מעשה טוב האמנם כי בעתים האלה נריך שיצאו האחים יחד והוא הטוב לקיום ההשגה השכלית בעצמה והוא נעים בקיום המין האנושי ובהנהגה המדינית והוא הדרך שהוא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם. ועל ענין זה אמר נעים זמירות הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד וכבר הקדמנו מי הם האחים והרצון באמרו שבת אחים גם יחד שיתחדו עם גדול האחים התאחדות גמורה בפעם ההוא והוא כלשון אמרו יחד לבני ליראה את שוך שבקש בו התיחדות גמורה שלא תהא כונת הלב בשום מעשה או בשום דבור אחר רק ליראה את השם הנכבד והנורא.

ועל זה הענין בעצמו כיון באמרו גם יחד ואחר כן תאר איכות הישיבה ההוא הראויה והוא שאמר כשמן הטוב ענ הראש לפי שידוע ששני שמנים היו צומשן אחד שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד ואחד שמן המשחה למשוח בו אהרן ובניו וכל כלי השרת וצנני שמנים

שונים אלה נמצא הערה שזכה לכל הצא אל בית השם לפי שהשמן כנגד שתי ההסגות הנזכרות כי אותו שהוא למאור לא יתערב בו צושם רק הוא יחידי והמזוקש מומנו שיהיה זך וכתית עד תכלית כמו שידוע מדברי רבותינו ז"ל שהוא הראשון שבראשון בכתישתו במכתש ובאה המורה שיערכו הנר אהרן ובניו הם המשרתים את השם להעלות נר תמיד בכל לילה מתוך החשך לפני השם אשר כחשכה כאורה לפניו אמנם האור ההוא היה לכבוד ביתו וכבוד משרתיו והוא מתמיד על אור הצקר הוא הזמן שאין בו חשך וזה השמן כנגד תכלית השגת השכל שהוא השגת הנדל בשפע השופע מאתו והוא האור הצא מומנו ובו יראה האור המושג כמו שבאר הרב המורה על אמרו באורך נראה אור והוא השלמות האחרון והוא הראשון במעלה ונריך שיקדים בזמן לבואה ולדבור ברוח הקדש. והשמן האחר הוא מעשה מרקחת מארבע בשמים ראש והמשקל הנזכר בו חמש מאות והוא לענין. וזה השמן בא כן כנגד השלמות האחד המושג בבחינת הארבעה חופנים הסובבים אל החיות ובבחינת הנהגת השם להם ובבחינת פעולותיו בהדמות בפעולות הסן כפי היכולת ואז יכין עצמו להנצח או לדבר ברוח הקדש וכיוצא בזה לפי שלמות השלם ההוא והאיש ההוא ימשח בו תחלה באהבו נדק ובשנאו רשע כמו שאמרו בני קרח אהבת נדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששן מחברך וסמך לו מור ואהלות קציעות כל בגדותיך.

וזה כמשך אליו הריח הטוב לקרובים אליו ואל זה הענין רמז הושע הנביא באמרו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון ותרגמו יונתן ע"ה ויהי כזית מנורת קודשא זיוהון וריחיהון כריח קטורת בוסמא. ומה שהזכיר שם הנביא יפרח כשושנה אפשר שבא המשל הזה מפני שהעץ שלה עשוי חוחים כמו שאמר החכם כשושנה בין החוחים והוא הורד האדום וראויו להמשיל בו השכל המוגיע בפועל מתוך החומר המורכב מן ההפכים. אבל החכם שהתחברתי עמו אמר כי הוא הפרח הלבן הנקרא בלע"ז ייליוו ואמר שהמשילו בו לפי שטבע הממה ההוא שאם יעקר בד אחד מומנו ממוקום גדולו יעלה לחותו מעט מעט אל הראש ויפרח בראשו בלא יניקה מן הארץ. ועל זה הדרך יפרח הנדיק במשכו כחותיו אל הראש מעט מעט והוא הענין הנזכר במשל שמן זית זך ובאמרו ויהי כזית הודו.

אבל אמרו וריח לו כלבנון הוא על ההשגה האחרת ולהעיר עליה ביתה המורה למושח אהרן ובניו בשמן המשחה וידוע כי כשינתן שמן על הראש בשפע ירד על הזקן וסוף היורד בזקן שיורד על פי מדותיו שהם בגדיו. ושם הכונה בירידה על פי מדותיו הוא שאמר יורד שיורד והפה הוא פתח בית האור כמו שבא במעיל אהרן והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג לא יקרע. כי אותו הפה נריך שיהיה חזק וקיים כדי שלא יקרע וידוע כי הזקן אינו עשם האדם אבל הוא נמשך לטבע עשם הזכר ממיין האדם והוא הדרת

פגיו ואין לו מעשה בעצמו ובסור זה יבא זה כל הימים ולכן המשיג
 זו הכח המדמה. ולפי שפעולתו כפי מה שתשיג מן הדברים המורגשים
 וזוה בעלי הזקן והזקנים יקחו מוסר נכסיונות הימים ולהיותו גם כן
 סימן על הזמן החולף הולך ושוב על האדם. גם כי הוא סימן לזכרים
 ממין האדם שהם הכונה. וזאת המצוה שלא להשחית פאת הזקן הפך
 המנהג הקדום לעובדי עבודה זרה כי כשם שהראשונים היתה כונתם
 להעיר על עזיבת היתרונות ולפיכך היו מעצירים כל השער ההוא
 שהוא יתרון הטבע כן אחר שהיה דרך עובדי ע"ז הרחיקה התורה
 הדרך ההוא וזוהה שלא להשחית הפאות שהם חמש כדי להעיר האדם
 בשמוש בשרשי החמש הרגשות ולא תסתלקנה לגמרי גם הסימן הטוב
 למין האדם ישאר ויהיה גם כן זו הערה טובה על הכח המדמה למה
 שראוי ממנו.

וכבר התבאר כי הצגדים יבאו במשל על מדות האדם ומה טוב
 אמרו מדותיו בשתוף השם כי כן דרך הנביאים ושאר השלמים להעיר
 במשלים בשתוף השם גם כן. וכפי זה הענין היתה הכוונה להעיר על
 שלמות המדות שיושג נכחות הנזכרים כשיושגים יחד על הדרך הנזכר
 כי פי הצגדים שהוא משל לכח הכולל ההרגשות או אמור לכח המתעורר
 המעיר הכח הכולל ההוא יקבל מן הכח המדמה והכח המדמה יקבל
 השפע מהכח השכלי לא שהכח ההוא לבדו ישיג השלמות הזו שאין זה
 משליחותו ואין מלאך אחד עושה שני שליחות. וכן כשרגה הקב"ה ובחר
 בישראל שלה להם משה ואהרן הם האחים הנבחרים ואהרן ה' למה
 לפה ומשה היה לו לאחים.

וההנהגה הישרה המדינית והמוסר לא נתנו למה רק לאהרן
 וזו בחר השם לכפר בעד עמו במעשה הקרבן ובמשכו אותם בדריו
 הטובים כמו שהתפרסם בדררי רבותינו ז"ל שאמרו הוי מתלמידיו של
 אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הצדקות ומקרבן לתורה כי
 טוב לבנו השלם משוב תחבולותיו מקרב אפילו הרעים והיה מכבד
 אותם עד שהיו נכלמים ממנו וחוזרים למוטב.

והוא אמרם אוהב את הצדקות רצה זו מאחר שהיו נבחרים לכך
 שהרי נבחרו בצלם היה אוהב אותם ומקרבן לתורה כדי להמציא להם
 כלם בפועל. ואל זה הענין רמז באמרו זקן אהרן ומתוך הענין זה היה
 שוכן השם בחוץ בני ישראל ואפשר שבפסוק זה רמז על שלמות האדם
 בעצמו במדות הטובות ועל השלימו אחרים כפי היכולת. ואם כן יהיה
 הפסוק הבא אחריו משל שני על ענין זה. אמנם הקרבן אזלי שהכח
 הזה הוא משל על שלמות האדם בעצמו במדותיו הטובות שהוא כשמן
 הטוב שלא ישיגו אחרים מהשמן הטוב ההוא רק הריח ולטוב הריח
 ההוא קרובים האחרים להמשך אחריו ויבא הכתוב האחר על שלמות
 אחרים בהוכיחו אותם ולפי שאותם האחרים אינם שוים לו במעלה
 שנה ענין המשל ואמר כטל חרמון שיורד על הררי ציון. וידוע שהחרמון
 רחוק מזיון וגבוה ממנו והירדן ביניהם ושם שניהם מורה על דבקות
 החומר

החומר הנפסד החרב והיבש כי כן אמר כחרב צליון וחרמון גזרתו ידועה וכן הוא מפורסם להמון כי הטל עולה מן הארץ והוא כאלו אמר כטל העולה מחרמון ויורד על הררי ציון ולפי סופו הטוב יקרא גם כן ציון עיר הקדש. ולפי גזרת ציון גם כן כמו הציבי לך ציונים. ובנה אצלו ציון שהוא שם לעיון ולזכרון על דבר גדול מהגראה גם חרמון נקרא ג"כ שריון ואפשר שילקח מענין שררה או שילקח מענין אשורנו וכמוהו שניר והכל בא להעיר על השלמות הטוב שבו יתקיים השלמות המכוון לא זולת זה ולפיכך הוא הטוב בעצמו והנעים לכל ואל הטל הזה המתמיד רמז הושע הנביא באמרו אהיה כטל לישראל ותרגמו יונתן יהא ממרי כטל לישראל. ודברו הוא רצונו והוא המתמיד על האיש הטוב והמשיל השפע ההוא לטל לפי שהוא יורד טפות טפות וירידתו בנחת אבל מנזר היות הטל הולך כחס השמש המשיל הנביא בו גם כן הרעים ואמר לכן יהיו כענן בקר וכטל משכים הולך.

ומנזר היותו יורד על הדרך הנזכר המשיל בו הנביא את השפע האלהי ונעים זמירות גם כן אמר להודיע טובו ונועמו כי שם נוס י"י את הצרכה חיים עד העולם. רוגה בו צרכת העולם הזה והחיים הנצחיים. או אפשר שרוגה בצרכה במקום הזה על רוח השם השורה על השלמים כאמור הנביא אנוק רוחי על זרעך וצרכתי על אצאריך כי הדבר הוא כמו שהזכרנו כי עם השלמות הזה יתקיים המכוון לא זולתו. וזה רצה באמרו אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך. וכבר נאמרו בו פירושים רבים. ואפשר שרוגה בו שהמלך אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך. אבל הקרוב אליו שרצה בו האוהב שהוא טהר לב וחן שפתיו והוא בעל מעשים טובים ושכל טוב המלך הוא רעהו כלומר דבק בו. וזה נאות לענין שאנו בו במזמור זה.

ואחר שהעיר בזה המזמור על השלמות הטוב הזה ולא העיר במשלו על השלמת המכוון חבר המזמור הבא אחריו להעיר על הכונה וכלל בו השני השלמויות ואמר הנה צרכו י"י כל עבדי י"י רצה בו על שני מיני השלמים ולפיכך אמר כל. ובאר עוד שני המינים והקדים המכוון ואמר שעומדים בבית י"י כלילות לפי שאנשי מעמד הטובים היו מעלים נר תמיד לפני י"י בשמן הזך ככל לילה. ולפיכך היו קוראים במעשה בראשית כמו שנזכר בדבריהם והן העומדים מאין מעשה. ועבודתם היא עמידתם בבית י"י כלילות. ואחר כן הזכיר עבודת המעשים לשם שמים הוא שאמר שאו ידיכם קדש וצרכו את י"י כי הידים הם כלי המלאכה והמעשה כאמרו ומעשה ידינו כוננה עלינו. וכשהכלים כולם מושחים בשמן המשחה הוא השמן הטוב אז תוקדש וילאכתם ולפיכך בא הערה למשוח כל הכלים ונאמר בחנוכת המזבח ויושחם ויקדש אותם. ואחר כן העיר על גמול שני המינים שעליהם הכונה כדרך הכונה על שמים וארץ. והוא שאמר יברכך י"י מציון עושה שמים וארץ ואמר יברכך בלשון יחיד אחר שצא הענין כלו בלשון רבים בא לרמז על צרכת כהנים שתחלתה יברכך י"י והצרכה שהיא היא בנשיאות

בגשיחות כפים כמו שבארה הקבלה כה תזכרו בגשיחות כפים וכן בא
 בתורה ביום השמיני זימי המלוואים וישא אהרן את ידיו אל העם
 ויברכם. והיום הסוף היה יום בלות המשכן להקים והוא אשר התחילו
 בו הגשיחות להקריב שעד עתה לא היה המוצא מקודש לגמרי ולא
 אהרן ובניו ראויים לכהן כי כן יתבאר בפסוקי התורה ולפיכך נסמכה
 פרשת זרבת מהנים לפרשת ויהי ביום בלות משה להקים את המשכן
 וקדמה לה ואחר שנכתב שם וישא אהרן את ידיו בברכה ראשונה
 שצריך היא ראיה גדולה למה שאמרו רבותינו כה תזכרו בגשיחות
 כפים. וכי ידיו של אהרן עושות זרבה אלא להעיר העם שיסחו ידיהם
 קודם בכל מעשיהם ויזכרו את י"י ואז יהיו מבורכים והוא שאמר וזכרו
 את י"י יצרפך י"י וגו' הכונה בזאת שזכרת השם תלויה בזכרתם
 וזכרתם את י"י היא רמוז על הזכרת השם המפורש שבהשגה השם
 ההוא היא הזרבה השלמה הראויה לו.

ואמרו מניין להעיר העם כלו על הענין הנכבד הזה שלא יאמר
 הרחוק מניין הלא הזרבה היא בזיון בשם המפורש כמו שאמרו במקדש
 בכתבו ושם הוא עיקר הזרבה ואין לרחוקים מניין חלק בה. לפיכך
 בא ולמד לך שמשרה שכינתו בזיון ישלח הזרבה ממקומו לכל יושבי
 הארץ כי לי"י הארץ ומלוואה ועיניו משוטטות בכל הארץ. והוא שאמר
 עושה שמים וארץ ומעשיך יקרבוך אליו לפי הכונה במעשים ההם ועל
 דרך זה ראוי שנתעורר בכל זמן ובכל מקום לזכור את השם ברוך הוא
 בכל מעשינו אז יחננו ויזכרונו יאר פניו אתנו סלה.

פרשת תשא

(והיא ראיה לפרשת שקלים).

פלא ומאזני משפט ליי מעשהו כל אבני כים.

שלמה החכם ע"ה בא להעיר האדם בפתוב הזה להתבונן בדרכי
 השם עם זרואיו כדי שילך האדם בדרכיו ההם עד שידע למען ימוצא
 חן צעיניו שהוא תכלית הכונה בזוואות מין האדם והוא שנקט משה
 רבינו ואמר הודיעני נח את דרכיך ואדעך למען אמוצא חן צעיניך.
 ועל ענין זה הזכיר החכם באמרו פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכונן.
 וסוף לו אזכרת האשה הזונה והזכיר באזהרה ההיא ארח חיים פן
 תפלט נעו מעגלותיה לא תדע.

ואמר ג"כ מאזני מרמה תועבת י"י ואזן שלמה רצונו. וידוע כי פלס
 ומאזנים הם שמות מונחים לכלים שהם עשויים להעלות בהם הדברים
 הנשקלים בנמשא ובמתן ב"א והפלס הוא כמטיל ברזל שמתקין אותו לשקול
 בו המשקלים הגדולים ומאזנים הם כלי למשקלים הקטנים. ואזני כים

הם לשקול כנגדם הדברים הנמסרים בהשואה ש'אדם מדקדק עליהן מהם כבר ומהם חלק כבר מהם ל'יטרא ומהם חלק אוקיא ומהם חלק אוקיא. ולפי שהיושר הידוע והמפורסם בהשואה בין בני אדם הוא זה המשיל בו החכם דרכי האדם והנהגת השם עם זרואיו שחשבו עליה דברים מעמי הארץ מה שהוא שקר לפי שמואלו אלל בחינתם יתרון לזה על זה עד שיחסו זה אם למוטט השגחה אם לרע הנהגה אם לחוסר ידיעה ואלו השיגו הענין לפי בחינת המציאות הנמואל ידעו שהכל עשה ועושה על סדר והנהגה הן הדברים הגבוהים הן הדברים השפלים והוא שאמר פלם ומואלני משפט ראה בו פלם משפט ומואלני משפט. וזא משפט הכה זמקום יוסר כמו שזא מכלכל דבריו זמשפט ופלם ומואלנים זמקום הזה נאמרים על חכמת השם שהיא רנינו שגזר להיות שם נבראים שהם זורות נפרדות ונבראים מחומר וזורה והם קיימים לא משתנים. ונבראים מורכבים מחומר וזורה שהם משתנים מזורה לזורה וכל נברא מהם משיג כפי מה שהוא לפי טבע מציאותו הגדול לפי גדלו והקטון לפי קטנו והכל מחסד השם ולרנונו וחפזו מציא לכל כפי הראוי לו לפי חמרו ומה שחסר למי שחסר הוא לפי טבע ההעדף הנדבק אל החומר המשתנה שנדבק אליו בהכרח המציאות ההוא ובבחינת האמת אין שם חסרון ומה שהעדיף מי שהעדיף מהם אין שם רק דמיון גמור כי אין התוספות ההוא שלמות ואולי הוא חסרון לסכלות זעליו לא העדיף המרבה והמועיעט לא החסיר הכל יולא כפי יוסר הפלם והמואלנים הישרים שהם לשם ית'. וכן ראוי לכל אדם שיתפאר ללפת דבריו שיתנהג כפי הענין הזה והוא שיפלם וישקול כל דרכיו זטרם ישא רגליו ויתזונן וידע שהוא מורכב מגוף ונפש וראוי להם שיתנהגו כדרך רעים אסונים וקוא שישמח כל אחד בחלקו ויראה לחברו חלקו הראוי לו כדי להשיג השלמות שהוא החיים. וזה הדרך קרא החכם אורח חיים אשר הכרוזים נתנו מראש לשמרו.

ועל הנטיה מן הדרך הזה אמר החכם ארח חיים פן תפלם וגו' ראה לומר שלא תדע לשקול זיושר וזכוון המנוע נעו מעגלותיה ולא תדע הדרך ללכת אל עיר אשר תדמה להתקרב אל העיר תתרחק אלל המפלם מעגל רגליו זטרם ישאם יכוננו שתי דרכיו אם לגוף הדרך הראוי לו אם לנפש הדרך הראוי לה. והוא שלא יחסר חלק אחד מהם כדרך השוקל זמואלני מרמה אלל הכל יעלה זמואלני זדק ויושר ויתן לכל אחד אבן שלמה ר"ל שזריך שיזהר שלא יחסר חלק אחד מהם ולא יוסף כי אע"פ שהמכוון זאדם הוא הנפש אחר שהיא זריכה שחשכון זגוף מן החמלה על הנפש ומההבטה זריך לחמול על הגוף ולהשתדל להעמיד בו הנפש החיה בכל אשר יוכל ולא לענות אותה כי זה זריך לזדיק לדעת נפשו החיה כמו שכתוב יודע זדיק נפש בהמתו. אמנם על דרך רפואה כשתחלה הנפש ויזטרך לענותה לפי רע הטבע או לרע מנהג אין טוב לס עד שתסוב זריאה. אלל אם יעשה זה שלא על דרך רפואה אין זה חומל על נפשו ולא גומל אותה אלל אכזרי ורע ומי שמחזק הגוף

הגוף כפי הראוי לו לפי גמילות נפשו הוא נדיק וחסיד. והוא שאמר החכם גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי כי כפי קרבת האדם אל עצמו חסדו גדול נעשותו לעצמו הראוי. ומי שמחסר נרכו והוא העוכר שארו אכזרי ורע יותר ממי שמענה אחד מזלי חמלה. כי השם אינו שונא הגוף אבל אהבו לאהבתו הנפש בדרך עמידת האיש וקיום המין לא כדעת הקדושים באומות המדמים להשיג שלמות בלכתם בקצה אחרון בכל מיני ענוי והס אכזרים ופותים.

והאפשר לומר שהנפש הנזכרת בכתוב הזה היא הנפש החכמה ויאמר שהגומל אותה הוא חסיד ובלבד בדרך שלא יזיק הגוף כי המזיק אותו בכוונה הוא רע ואכזר ונריך להרחיק הקצה הזה מאד וכמו כן נריך להרחיק הקצה האחר בתכלית הרחקה והוא שלא ילך האדם בדרך העושים כל ימי חייהם חג אכול ושתה כי מחר נמות כי אלו בלא ספק נזיזים ושפלים משאר בעלי חיים לפי שאותם רודפים הטבע כפי הכונה בהם אבל האדם שנתן לו השכל למושול על הטבע כפי הראוי נריך שיפלא מעל רגליו והוא יושע בשם. ואם יעקש דרכיו לאחד מזדי הדרך יפול כמו שאמר החכם הולך תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת.

ואל זה כונו רבותינו ז"ל באמרם כל השם אורחותיו זוכה ומקביל פני השכינה שגא' ושם דרך ארצנו ביגע אלהים אל תקרי ושם אלה ושם והסולך על הדרך הנזכר הוא השם אורחותיו כי השומא הוא השואה מאין חסרון ותוספות. ודרש זה לא הוציא המקרא מידי פשוטו כי כן רצה בו כי שם בא להוכיח האיש על קיום המצות מאין כונה בהן וכבר אמר שם לא על זבחך אוביחך ועולותיך נגדי תמיד. וחתם דברו ואמר זוכה תודה יכבדנני ושם דרך ארצנו ביגע אלהים. והכונה בו להעיר שעיקר הישועה הוא כשישים האדם דרכו לפניו בכל אשר יפנה. או רצה בו ומשכיל דרכו כמו שאמרו המפרשים סוף דבר שהישועה היא לפי הענין הזה ואל זה כון החכם באמרו כי נכת עיני י"י דרכי איש וכל מעגלותיו מפלם רצה בו שהאיש ראוי שיהיו דרכיו נכת השם והוא שיפלא מעגלותיו והא"פ שהפסוק הזה סובל פירוש אחר זה נאות לענין שאנו בו. ואל ענין זה גדול התועלת היתה הכונה ברב המצות. והקרוב אלני שמצות שקלים אע"פ שבאה לצורך הקרבן אחר שהקרבן בא לכפר על הנפש שנמצא שהוא החלק המיוחד לנפש מן הדברים שהם להנחת האדם ולתשמישו. כוונה בו ההורה לחלק השכל. להעיר האדם בו שיפלא מעגל רגליו בכל דרכיו ויחד בהם חלק הנפש והוא שיכוין בכל דרכיו לשלמותו שהוא עבודת השם השלמה כמו שאמר מה י"י אלהיך שואל מעמך וגו'.

ואי אפשר לי שלא אוסיף עוד ביאור בזה אחר שאכתוב שאלה קטנה שיצאה לי במצוה זו והיא זאת. מפני מה אמרה תורה שיתן אדם חצי שקל וכתנה קצב השקל עשרים גרה והלא היה נאות יותר שיתן האדם שקל שלם ויהיה קצב השקל עשר גרה. ועוד למה בא במצוה זאת שהיא לדורות העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וגם על המתפרנס

מן הדקה הוטלה מצוה זו כמו שבאה הקבלה ולמה לא היתה כפי
השג יד. והקרוז אלני שהתורה כונה במצוה זו להעיר האדם בכל דרכיו
לדעת השם ושלא ישים צער זרועו ויהי' מצטחו בשם והוא שפתח הפרשה
ואמר כי תשא את ראש בני ישראל להעיר האדם ולהודיע אותו כי
אין המלך נושע ברצ חיל גבור לא ינצל ברצ כח.

ועתה התבוננו אנשי לבב וראו מקום הכתוב הזה שהוא מקיים
אמתת ההשגחה וענינה שהרי כתוב לפניו ממוכן שנתו השגיה חל כל
יושבי הארץ. היוצר יחד לבס המזין אל כל מעשיהם. וכבר בארו ז"ל
משום היוצר יחד לבס מזין אל כל מעשיהם וזה התבאר בדרש ראש
השנה והכל להעיר האדם ולהודיע שהכל תלוי בלב האדם לא ברצ כח
ולא ברצ חיל ואחריו מה כתיב הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו
להגיל ממות נפשם ולחיותם ברעב. בא והודיעך שהישועה היא כפי
התוחלת על חסדו והתוחלת היא אינה כפי הדבור רק כפי ציור
הלב שהיא כפי ההשגחה והידיעה במעשה השם יתברך ובעשותו החסד
לעולם.

ולהעיר על הכונה הזאת היתה הכוונה ברצוי המצוות והיא הכונה
במצוה זו לתת כל העוזר על הפקודים מחזית השקל להודיע להעם
שאין ישועתם מרובה מכל העמים כי הם המעט והוא שאמר ולא יהי'
בהם נגף בפקוד אותם. וזה לפי שאין עון המנין כעון גזילה וגניבה
וכיוצא בהם. כי הגזילה או הגניבה הוא עון בבחינת עצמו אבל המנין
הוא עון בבחינת תכלית שהוא הגאווה וסור הבטחון באלקים ממנו
ורחוק הלבבות ממושלתו ושית בשם זרועם. ולפיכך ראוי להיות הנגף
במנוים לא במונה והוא שמתו שבעים אלף מישראל מאותם המנוים כפי
שהשיגה אותם הגאווה וסור לבדם מהשם כמו שקדם באזהרה ולא יהי'
בהם נגף בפקוד אותם כי צחת כל אחד מהם חזי השקל כפי שבאה
המצוה וסור המלאך המושחית ולא יתן אותו השם לבא אל צתי בני
ישראל לפי דבקותם בשם ובטחונם בו. והמצוה הזאת הנזכרת ראשונה
בפרשה היתה לתרומת אדנים שהיו יסוד אל בית השם.

והרצ רבינו כתב במנין המצוות בדרך העברה מצוה ליתן כל אז
מחזית השקל בכל שנה ושנה שנאמר זה יתנו כל העובר וגו'. ופסוק
זה לא בא למצוה לדורות כמו שחשבו רבים עד שחברו פיוטי הפרשה
על פסוק כי תשא. ומה שכתב הרצ רבינו הוא כאלו כתב שנאמר זה יתנו
כל העובר וגו' וסוף ליה העשיר לא ירצה וגו' שהכתוב ההוא בא
להורות על כל אדם מישראל המחויב בשאר המצוות לתת בכל שנה מחזית
השקל לצורך קרבנות צבור ובאה הקבלה שיתנו זה בחודש אדר שהוא
סמוך לימי השלוח והצעיטה שהם ימי הקציר וחום וקיץ כמו שבאה
מצות ימי התשובה בתשרי שהוא אחר זמנים אלו כמו שהתבאר במקומו
והכל להעיר האדם בכל דרכיו הן בדבריו הן במעשיו לתת חלק לנפש
וחלק לגוף כמו שבא בדבריהם חזיו לי"י וחזיו לבס כי כל מה שצריך
שיקח האדם לצורך הגוף צריך לכון בו לנפש על דרך שאמרו כל מעשיך
יהיו

יהיו לשם שמים ואמר הכתוב בכל דרכיך דעה וידעתו בכל דרכיו הוא כאשר יפלס מעגל רגליו והוא המפלס אורח חיים וזה יתכן לעשיר ולדל באשר הוא והוא שהעשיר לא ירצה והדל לא ימעיט שכל אחד מבני אדם הרשות בידי לכוין לבו כונה שלמה וזה אפשר לו כשלא יבקש חשבונות רבים אבל יהן לכל חלק מחלקיו חשבון שלם כדרך חשבון קצוב חצי שקל שהוא עשר גרה ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ר"ל שלא יגרע חוק הנפש בדרך מדרכיו ולא יוסיף עליו באשר הוא אדם אם לא יצטרך להוסיף על דרך רפואה כמו שהוא כילי בטבע שרריך לו שירחיב ידו ולא יספיק לו צמדה הבינונית אבל יתמיד בצפור עד שיעמוד על מדה הבינונית כדרך מנות נזיר שבאה להזיר עצמו על היין ומהתנאות בשערו לפי שהיה נוטה אחריהם.

וכן ראוי להתנהג בדרך הרפואה הנזכרת כל מי שיצא מהדרך הממונעת. ואפשר ג"כ שהחדוש שנמצא באדם הבא על המועל בקדשי י"י וכיוצא בו שבאה המנוה עליו שיהא האיל בדמי שני שקלים היה להעיר על דרך הרפואה שהנוטה אל האותיות אל אחת הקטנות צריך שישתדל להתרחק זמן אל הקצה האחר וזה האיש לפי שלא התעורר במנות חצי שקל בקרבן נתחייב בקרבן בשני שקלים כדרך שבא ארבע זאן תחת השם. כי החדוש הגדול הזה לא בא ללא טעם כי הוא אחד מן הדברים הזרים שבתורה שהרי הצהמות פעמים בזול פעמים ביוקר וזה וכיוצא בו לפי הטעם הזה או לפי טעם אחר בא להעיר האדם שידע השם בכל דרכיו ויזכרנו תמיד ואז יהיו מעשיו לזכרון לפני השם שהזכרון ההוא תלוי בזכירת האדם את עצמו והוא שאמר במנוה זו והיה לכם לזכרון לפני י"י לכפר על נפשתיכם.

וזה כדרך שאמרו רבותינו ז"ל אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכונו עליכם. זכרונות כדי שיבאו זכרונכם לפני לטובה כמו שהבאר במקומו כי כן הוא בלא ספק שאין לפניו שכחה ולא משא פנים ולא מקח שחד אבל הכל כפי כונת האדם במעשיו ואם הוא יזכור נפשו השם וזכרנה ואם הוא ישכחנה תשכח מלפניו. ואפילו יעשה האדם מעשה טוב בעצמו וחשוב מאד מאין כונה רק בדרך עראי ומנות אנשים מלומדה יחשב לו עון. ואלו יעשה האדם מעשה פחות ורע וכונתו טובה ועבירו לו עליו וכסלת לו. הלא תראה שנסמכה פרשת שקלים לפ' מעשה הכיור שבא כדי שירחצו מוננו אהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם בגשתם אל המזבח ואמר שם ירחצו מים ולא ימותו והרחיצה בלא ספק היתה לכוין מעשיהם ודרכיהם נגד השם ואם היו עוברים בלא רחיצה היו נענשים מיתה ואף על פי שהיו עוסקים במנות קרבן שבאה לכפר על הנפש.

ועתה ראה פרשה זו ענמה שהזכיר בה מעשה העגל שעשה אהרן ולא הזכיר בה שנענש עליו לפי שלא כיון רק לשאת העם באשר הוא להיות להם במקום משה כי זה בקשו מוננו להיות להם תייר אחד לא שיהיה להם לאלהים חלילה חלילה כי כן כתוב אשר ילכו לפנינו כי

זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. מן הכתוב הזה נראה כי במקום משה נקטו אותו ואעפ"כ הם חטאו אחר שהרהרו רע על משה בהתמהמהו וחטאו הגדול בעגל שנעשו עליו כאשר עזרו צמעה. ואע"פ שכונתם לא היתה לכפור באמונת השם מכל מקום עזרו על לא תעשה לך פסל כמה שנכתב בפרשת וישמע. ועוד לא פחדו מן השם ועם עשותם הפסל קמו לחזק אחר אכל ושתה אמנם לא היה כונת אהרן כן כי הוא אמר חג לי'י מחר כדי שלא יסור לבס מהשם ואלו היה מעשה העגל רע בזווגה כפי הנראה לא היה נזכר על אהרן עונש מוי מריצה. ממוקם זה וממוקמות רבים בתורה ובשאר ספרי הקדש נראה ונודע שהכל תלוי בלב האדם והוא שישקול כל דרכיו במאזני צדק ואזני צדק כמו שזוה החכם פלם מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו אל חט ימין ושמאל הסר רגלך מרע.

פרשת זכור.

זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב.

דבר ידוע למצוינים כי בהיות הנושאים בדברי החכמים הפכים הנשואים והנמשך אליהם הם גם כן הפכים ואחר שהרשעים הפך הצדיקים הרקב זה הפך הברכה. וזה כי הרקב שם לתולעת המרקבת העץ מתוכו כמו שאמר הנביא הושע ואני כעש לאפרים ורקב לבית יהודה. וזה העש שם להמשיל האוינים שיצאו מחון בדבר השם והרקב להמשיל שרי יהודה החוטאים והמחטיאים כמו שקדם שם היו שרי יהודה כמשיגי גבול רצה זו שהיו אוחזים בידיהם מעשה מלכי ישראל ולפיכך נמשלו לרקב כפי משפטי השם הישרים. וכמו כן אמר החכם ורקב בעצמותיו כן אמרו ושם רשעים ירקב הוא כדבר ישעיה הנביא שאמר על הפושעים כי תולעתם לא תמות וזה הפסוק כשאר פסוקי משלי על שני פנים. והנגלה מומנו הוא כפי הדעת המפורסם ואשר הקפידה עליו התורה והנבואה להזכיר מעשה הצדיקים לטוב כדי שילמדו בני אדם מזה ולהזכיר מעשה הרשעים לרע כדי שירחקו מומנו.

ואל זה היתה הכונה להזכיר המעשים הטובים כולם שנמשכו בספור השלם הצרם אבינו. והנביא ישעיהו אמר בדרך זה הביטו אל הצרם אביכם ורבים כמוהו וכן הזכירה התורה מעשי אנשי סדום וענשם להרחיק דרכם ואמר הנביא ישעיה גם כן שמעו דבר י"י קייני סדום האזינו תורה אלהינו. ויחזקאל הנביא אמר הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלוח השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואזינו לא החזיקה וזה רמז למדת סדום הרעה שהפקידו עליה רז"ל והזכירוה במקומות רבים על הדרך הנזכר בפרשת וירא אליו ולפי גודל

עון המדה ההיא לפי שאין קיום לישוב עם המדה הזאת ראה השם להעניש עונש שלא יהיה כמוהו לפניו ולא לאחריו כדי להרחות לדורות כי יש אלהים שופטים בדרך והוא משלם מדה כנגד מדה כמו שסמכו זה למאמר הנביא ישעיה בסאסאה בשלחה תריבנה ואני מצאתי לנביא זה פסוק אחר לענין זה והוא אמרו ומדתי פעולתם ראשונה אל חיקם. וכן פרשו בדבר זכריה הנביא שאמר אשה אחת יוצאת בתוך הארץ ובאר לו הוללך ואמר זאת הרשעה וכפי המדה הזאת נעשו אנשי סדום הם נהגו במדה שיבטל בה הישוב ולפיכך בטל השם ישובם באות קיים לעולם והוא שהשלים יתקאל את דברו ואמר על סדום ובנותיה ותגזנה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי. וזה לפי דרכי השם הישרים לבצר הרע כדי להמשך הטוב בזכר עושי הרע והוא הרקב צעמוותיו. וכפי המשפט הזה באה המצוה על עמלק זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בלאתכם מומרים. ואמרו בלאתכם מומרים להעיר האדם להשמר מן המדה הרעה הזאת הפושטת בעולם לזה עם זה וגם לאדם צעמוו בכוחותיו כמו שנבאר.

והמדה הזאת היא כשיקצוף השם מעט על איש או על עם יעזרו בני אדם לרעה וכי ירים האיש ראשו מעט או העם ימנעוהו הרעים וזה מויעוט הכרת משפטי השם הישרים. ויש לו לאדם לדעת כי כל דבר יש לו עת וזמן וגבול והוא שכל לפי ענין זה בנבואת זכריה וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה.

והנביא ירמיה אמר נוסו מתוך צבל ומלטו איש את נפשו אל תדמו בעונה כי עת נקמה הוא לי"י גמול משלם לה. ואמר עוד ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך צבל עבדי וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו ועבדו אותו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו עד בא עת ארצו גם הוא וגו'. וזה הפסוק ראיה למה שאמרו רבותינו ז"ל שאויל מרודך היה בנו ובלשאר בן בנו ואע"פ שלא נזכר בספר דניאל אויל מרודך מואחר שנזכר בסוף מלכים שהוא נשא ראש יהויכין ומאגנו שנפסקה מלכות נבוכדנצר בבלשאר ראוי לומר שאויל מרודך היה בנו ובמולך בן בנו בא עת ארצו וזה לפי משפטי השם הישרים שעזרו לרעה ולא לכונה משפט רק כפי טבע החיות הרעות שטורפות כל אשר תמצאנה ולפי הנמשך למדה זו באה המצוה למחות את זכר עמלק שאחר שהיה רצון השם להוציאו מומרים והיה מאוד מוטל מואש כמו שאמר אשר קרך בדרך ויזכך כל הנחשלים אחרך ואהיה עיוף ויגע וזה הענין מהשתחת העולם לפי שרוב בני אדם יקרה אותם פגע שיחלש כחם ואם יעמדו בני אדם עליו לא יוכל להם והוא מן המוסר ומן קיום הישוב לחמול עליו גם לחויבים ראוייה החמלה בזמן ההוא. ולפי הדרך הגדול על זה נותה התורה למחות את זכר עמלק ולזכור ויעשהו הרע כדי למחות זכרו בזכירה ההיא כי זכירת האדם

האדם לרע הוא מחיית זכרו והוא זכרון לפני השם לטובים וזאת המצוה ימשך בה מה שאמרו רז"ל צריך לומר חרצונה זכור לטוב צרוך מרדכי ברכה אסתר חרור המן חרורים בניו לפי שהמן הרע שהיה מזרע עמלק לרע טבע מולדתו בקם להשמיר היהודים האומללים בגלות ומרדכי ואסתר הילכו בצדקם.

ועל כיוצא בזה הקדים החכם לפסוק זה ואמר ברכות לראש נדיק ופי רשעים יכסה חמם רצה באמרו חמם חרעומת ומסירת דין עליו כמו שאמרה חמסי עליך וסמך לו זכר נדיק לברכה וגומר. זהו הדרך הגלוי בפסוקים אלה אבל הדרך הנסתר בהם הוא על ענין האדם בעצמו כי דרך הרשע הוא שיצר הרע הוא העמלקי יבא וילחם תמיד בשכל בצאתו וממזר הכח החיוני שהוא שהוא הזן והוא נמנע שלא יגור בתוכו ושלא יעבוד לו וכל אשר יצמח תחתיו יגזו אותו כחותיו אין נמלט מזה והאיש הטוב יצמח אחר הגיזה. והוא שאמר בנבואת זכריה ומתחתיו יצמח לפי ששרשו כל ימוט כדרך שאמר החכם ושורש נדיקים כל ימוט ולפיכך יפריח מריח מים עד אשר יהיה לאיש וזנה היכל י"י.

ועל זה רמז הנביא מנד החכמה באשר הזכיר על זרובבל מנד הנבואה והוא שאמר הנה איש צמח ומתחתיו יצמח וזנה את היכל י"י והוא יזנה את היכל י"י והוא ישא הוד וישב ומשל על כסאו. והתבונן כי אחר אמרו צמח שמו באר ענין הצמיחה שהיא ואיכותה והוא שאמר ומתחתיו יצמח להורות כי על השכל המגיע בפועל הוא מדבר כי הוא יגדל מעט מעט כדרך הצמח המגיע בפועל אחר שהיה צמח לא שיבא בפועל בעת הולדו ואל זה רמז החכם באמרו ואור נדיקים כאור נגה הולך ואור עד כבון היום. ואמר גלה חזיר וגראה דשא ונאספו עשבות הרים. ואמר דוד ע"ה וכאור בקר יזרח שמש בקר לא עבות מנגה וממטר דשא מארץ ושם רמז על ענין הצמח הנזכר והודיע שאינו כשאר הצמחים הנבזלים מעט מעט אך זה ישוב חזק ויהיה לו בית אל כמו שמך כי לא כן ביתי עם אל והוא כדרך שאמר יעקב אבינו אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים.

ועל דרך זה אמר הנביא וזנה את היכל י"י ואחר כן אמר והוא יזנה את היכל ה' רצה בו שבהשגה שהוא יחסה צלל שדי וישב בסתר ביתו. ולפי הענין הזה יקרא היכל י"י ויוחס לו כי בהשגה שהיא ישא הוד השם עליו וישב על כסאו ומשל הממשלה הראויה לו הנתונה מאת השם ולפיכך יוחס הכסא לו יתברך וחלק החיוני יהיה לו לכהן משרת לא ירחק ממנו וזר לא יעבור ציניהם וכנעני הוא הארור מצניה לא יהי עוד בבית ההוא הוא הנכרי לא הזר כי הזר הוא כבר הנטיח עליו שיהיה כהן רק על הנכרי והוא העפרי הצומח אמר בחתימת נבואתו ולא יהיה כנעני עוד בבית י"י צבאות ביום ההוא. ושם כנעני שם משתחף כי הוא נאמר על התגר הרע כמו שאמר הושע הנביא כנען בידו מאזני מרמה וידוע שיתן מעט כסף או מעט זהב שאין חשיבותו

רק דמיון גמור ויקח זו הדברים החשובים כמזון ומלבוש שהם צריכים להתייחד המציאות.

וכענין זה הוא הגומח עם הכח השכלי שנותן דמיונים גמורים ולוקח הדברים החשובים ומכלה אותם ואל זה הענין רמז הנביא בהזכירו שם כנעני וכן החכם באמרו וחגור נהנה לכנעני. והחגור שם לסוגר המוכסה את הערוה כשם חגורות שנוצר במעשה בראשית. ואל זה הכנעני הצטיח הנביא שלא יהיה עוד צבית השם בזמן ההוא וכבר רמז יואל גם כן על זה באמרו והיתה ירושלים קדש וזרים לא יעברו בה עוד והוא הסיבה להיות עתה שלום ביניהם והוא שאמר ועתה שלום תהיה בין שניהם.

וכבר התבאר שם שלום בפרשת פנחס שהוא מורה על שלמות האדם וסוף ענין זה לאדם להיות זכרו לצרכה לעולם על ראשו בהיכל המלך כדרך שבח בדבריהם ועטרתיהם בראשיהם ונהנין מזיו שכינה והוא שאמר הנביא והעטרות תהיה לחלם ולטובים לידעיה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל י"י וכבר הזכיר השע הנביא ענין הזכר על הצדיק ואמרו וזכרו כיין לבנון ותרגם יונתן ותהא דוכרן טובתהון עליל ולא נפיק כדוכרן יצבות חלוצרתא על חמר עתיק דמתנסך צבית מקדשא כי כן כתיב והרעותם בחלוצרות על עלותיכם ועל זבחי שלמכם והיו לכם לזכרון. וזכרון זה תלוי בזכור האדם את מעשי השם ואל זה הענין רמז החכם באמרו זכר לדיק לצרכה ויונתן תרגם והעטרות ותושבתתא תהי. והתבונן בתרגומו ובלשון הנביא שאמר והעטרות תהי' ולא אמר והעטרות תהיינה גם באמרו ועשית עטרותו שמת בראש יהושע. וידוע שאין דרך בעל הכתר להשתמש בשני כתרין וכל זה הערה כי מנצח החכמה נאמר במראה הזאת על עטרות הצדיקים שרמז החכם עליהם באמרו תתן לראשך לויית חן עטרת תפארת תמוגך כמו שנוצר בפרשת נשא. גם בשמות האישים הנזכרים שהשתנו במראה הזאת יש הערה כי בראשית הנבואה הזכיר חלדי ובסופה הזכיר במקומו חלם וכן הזכיר בראשיתה יאשיה בן צפניה ובסופה חן בן צפניה. ובאמר כי אמרו לקוח מאת הגולה אע"פ שיונתן תרגמו סב מצני גלותא זה בא מנצח הנבואה אבל מנצח החכמה כבר גלה יונתן בהושע ענין לשון קיחה הבא במראה הנבואה שהוא נאמר על דבור נבואה כמו שהתבאר בפרשת במדבר סיני והשלם הזה יונתן דרכו שיעיר במקום אחד מן המקומות לגלות ענין וללמד סתום מן המפורש כמו שרמז בתרגום עטרות בנבואה זו. וראיה לדבר זה שאמרנו על לקוח אמרו לקוח מאת הגולה מחלדי מאת טוביה ומאת ידעיה ולא הזכיר שם דבר שיקח מאתם אבל השלים הענין ובאת ביום ההוא ובאת בית יאשיה בן צפניה אשר באו מבבל ואחריו פתח פסוק אחר ואמר ולקחת כסף וזהב וגו'.

והקרוז אלני כי הזכירו לקיחתו מאת הגולה ובואו אל בית צפניה בא לרמוז על גלוי הצפון בענין שלמות האדם לפי כוחותיו הטבעיות כשהם בתחלת היצירה על התכונה הראויה כפי הענין שהזכיר יחזקאל ואמר

ואמר מלאכת תופיך ונקצ'ך כך ציוס הצראך כוננו והוא שרמוז צסס
 חלדי רצה צו שכוחותיו הטבעיים בחמרו הצווחה הם מפסיקים לשלימות
 ואחר כן הזכיר טוביה לרמוז על הכוחות החיוניות שתמשכנה אחריהן
 המדות הטובות לפני השם בהדמותם בדרכיו. ואחריו הזכיר ידעיה
 לרמוז על הכח השכלי והמדעי וצאו בית יאשיה לרמוז על נחלת העולם
 הבא הנקראת יש כמו שסמכו ז"ל לדבר החכם שאמר להנחיל אוהבי
 יש כי הוא יש לא טובת העולם הזה כי הוא חין והצל והיש ההוא
 קרא הנביא אחר כן חן כדרך שאמר ראש הנביאים למען אמנא חן
 בעיניך. ואמרו ולקחת כסף וזהב ועשית עטרות כבר ידעת ומאמר
 איוב לא יותן סגור תחתיה ולא ישקל כסף מחירה והחכם אמר כסף
 נבחר לשון נדיק ואמר יש זהב ורצ פנינים וכלי יקר שפתי דעת. וכן
 הנביא קרא טוב המציאות זהב כמו שאמר בנחלת הזהב המדיקים מעליהם
 הזהב ובדברי הימים הקדומים נמנא הטורח בחכמה ובמוסר מיקנה
 העטרות והנזרים יעשו מלשון הזהב המדברת ויושמו בראשי אוהביהם.
 ואמרו בחכמה ובמוסר הוא כדבר הנביא שהזכיר המושל והכהן ועלת
 שלום ביניהם.

וראה אמרו אחר כן ורחוקים יצאו וצנו בהיכל י"י לא אמר
 וצנו היכל י"י רק בהיכל י"י. וזה כדבר הנביא ישעיה שאמר ואל יאמר
 צן הנכר הכלוא אל י"י לאמר הבדל יבדילני י"י מעל עמו וכבר התבאר
 כי כבר נאמר בדברי החכם ובדברי הנבואה על החלק העפרי הצווח
 ועל כחותיו יאמר שהם רחוקים ואמרו גם כן ואל יאמר הסרים הן
 אני עץ יבש רמוז צו על החלק החיוני שהמדות נמשכות אחריו אבל
 אינו מוליד הילדים אשר חנן אלהים. וסוף דבר ישעיה בזה ונתתי
 להם צבית ובחומותי יד ושם טוב מצניס ומצנות והנמשך צענין ההוא
 זה כולו רמוז על זכר הנדיק שהוא לצרכה לעולם וכן רצה באמרו ורחוקים
 יצאו וצנו בהיכל י"י ואחר כן אמר וידעתם כי י"י צבאות שלחני אליכם
 וזה הענין כבר הזכירו הנביא פעמים והיא ראייה שאנשי הגולה היו
 מספקים בצבאותו לפי שהיו צגולה ולא היה נודע רק בחכמה והנה
 רמוז בקצת נבואתו על דרך השגת החכמה באמרו ויעירני כאיש אשר
 אשר יעור משנתו.

והחכם ר' אזרחה צן עזרא כתב שרצה צו כאיש שיעור משנתו לא
 שיעירוהו פתאום. והחכם שהתחברתי עמו אמר כי זה לפי שהמתעורר
 בצבואה יחרד וירעד כמו שבא בדניאל ובדברו עמי הדבר הזה עמתי
 מרעיד ורבים כמוהו. ואמר החכם הזה כי זה יקרא לרואה במראה
 הנבואה או בחלום לפי שהכח הכולל להרגשות דרכו שישיג מחוץ ולפי
 שבמראה או בחלום ישיג צפנים כפי מה שיצא מן השכלי אל הדמיוני
 עליו והוא בהפך דרכו ומנהגו לפיכך יחרד וירעד. והוא שאמר דניאל
 במראה נהפכו צירי עלי לא עצרתי כח ולפי שזכריה ראה ענין המנורה
 מנד אחר זולת נד הנבואה אמר ויעירני כאיש אשר יעור משנתו ולפי
 שהיה מדבר פעמים בדרך חכמה היו מספקים בצבואתו. והוא שהי'

אומר להם וידעתם כי י"י נבואות שלחני כי זה לשון הנביא שיהרהרו על נבואתו כמו שאמר משה רבינו ע"ה בזאת תדעון כי י"י שלחני וזה הדבור אמרו לחולקים עליו. וכפי זה הענין היה דבר זכריה והוא הענין בשנותו פעמים רבות כה אמר י"י נבואות כי כן הזכירו פעמים בפסוק אחד בתחלת נבואתו ואחר כן חתם בענין אחר נבואה זו מנד החכמה ומנד הנבואה גם כן ואמר והיה אם שמוע תשמעון בקול י"י אלהיכם להעיר שאין חכמה ומתקיימת רק ביראת שמים וזה לימד ליחיד או לקהל או לעם כולו והוא המכון בנבואת זכריה ונבואת שאר הנביאים על היחול הטוב שהסבה האמתית לישועה ולטוב הם הכוחות הטובים המצמיחים צדקה ותהלה נגדו כמו שאמר הנביא ישעיה כן י"י אלהים יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים ואמר גם כן ביום ההוא יהיה צמח י"י לצדי ולכבוד ופרי הארץ לכבוד ולתפארת לפליטת ישראל. ואמר גם כן וצמחו צבין חזיר כערבים על יבלי מים והוא המכון הנה במאמר הנביא זכריה באמרו צמח שמו ומתחתיו יצמח וכשם שהצמח הטוב נמשך אל כוחות האדם הטובים עד שהיו לצדי ולכבוד ולבנות היכל י"י כן השחתת הצמח הטוב נמשכת אל כוחות האדם הרעים ועליה רמז יואל הנביא והמשך נבואתו מנד החכמה במיני החגב. ובאמר שראוי לכל מצין כשיעבור על ענין מעניני הנבואה שיתבונן במשך הדברים זו ויראה לאי זה כונה יאותו הדברים ההם ולפיכך הזכיר קצת דברי יואל במספר דברים וחולי בסדור הדברים תגלה הכונה וזה שהנביא פתח דבריו לזקנים ואמר שמעו זאת הזקנים וגו'. ואמר להזכיר הדורות שעברו והיתה זאת בימיכם ואם בימי אבותיכם וזה להזכיר הדבר הזה דור לדור והוא שאמר עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר והזכיר בזה דור רביעי כדרך שנזכר בתורה על רבעים. ואחר כך הזכיר הנבואה המיוחסת למיני החגב והארצה. ואשר יש לך לדעת ולהתבונן בו כי הפחותים שבצני אדם נמשלו לחגבים כמו שאמר ונהי צעינינו כחגבים וכן היינו צעיניהם. והנביא ישעיה אמר ויושבים כחגבים לפי שתנועת החגבים מוקדם למקום יחא בקפיצה לעולם וזה דרך המתהפך מנורה לנורה תמיד לא כדלוג האיל או הצבי שהוא לחרינות רגליו הישרה. וראה והתבונן גם כן שלא הזכיר השחתת הגזם שהיא ראשונה אבל אמר יחר הגזם אכל הארצה. והוא כדרך שהזכיר עמוס הנביא כה הראני י"י אלהים והנה יוצר גובי בתחלת עלות הלקש והנה לקש אחר גזי המלך ותרגמו יונתן בתר דאיתגזיות שחתא דמלכא.

ושניה הנביאים כונו לענין אחד כי שם גזם ג"כ כבר אמרו המפרשים שנקרא כן על שם גזה. וזה כלו כי טבע נפש האדם שהיה צדס מציא זה בהכרח שיצמיח הנמח הטוב ובתחלת עלות הלקש כפי רדת המלקוש עליו יארצו לו כוחותיהם שהם בטבע הארצה שיבא לעולם אחר הקציר לא כשהנמח שלם.

וכפי ענין זה היתה נוכח הארצה במזרים כמו שאמר ואכל את

יתר הפליטה הנשארת לכם מן הצדד וכן הזכיר הנביא המינים כפי טבע יצר הרע שלומחר אומר לו עשה כך עד שיאמר לך ועבור ע"ז והוא שהזכיר החסול בסוף כי הוא לשון כלוי וגמירה וכן אמר הנביא עמום והיה אם כלה לאכול את עשב הארץ ואמר י"י שלח נא מי יקום יעקב כי קטן הוא הידמה אדם מן המשכילים כי לכלוי העשב יאמר על האומה כלה מי יקום יעקב כי קטן הוא. ואם יעלה בלב כל חכם לב שיקרא על המכה הזאת הזקנים ואחר כך יאמר הקיפו שכוריה ובכו והלילו כל שותי יין על עמים כי נכרת מפיסה. או יאמר אלי כצתולה חגורת שק על צעל נעוריה. הכרת מנחה ונסך מזית י"י. אכלו הכהנים משרתי י"י ואמר חגרו וספרו הכהנים הילילו משרתי מוצח בואו לינו בשקים משרתי אלהי כי מונע מזית אלהיכם מנחה ונסך. ואמר כגן עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה וגם פליטה לא היתה לו. ותרגמו יונתן חף שיזבא לא הוא ליה לרשיעיוא כבר העיר יונתן בזה כי הדבר בענין זה נאמר על רשעי הדור ועליו אמר שזבו עדי בכל לצדכם וניחם על הרעה ובסוף הנחמה שהיא הזכיר זכני זיון גילו ושמוחו זי"י אלהיכם כי נתן לכם את המורה לזדקה ותרגמו יונתן ארי אחיב לכון ית מלפיוכן לזכו והזכיר הגשם הכולל מטר כל הזמנים ואחר כן הזכירו כפי הזמנים ולהורות על הכונה אמר מורה ומלקוש ולא אמר יורה ומלקוש. ואמר ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארצה ואמר ואכלתם אכול ושצוע והללתם את שם י"י אלהיכם.

והסוף ביאור על זה ואמר והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל דבר כמו שהתבאר בפרשת ויהי ביום השמיני. ואחר שהתבאר שהאכילה הזאת היא כנוי לחכמה ולרוח הקדש והוא שלום השנים שאלה הארצה ידענו כי המכה ההיא משל לסבלות ולממשלת יצר הרע. וכבר רמזו רבותינו ז"ל בפסוק אחר שזא בכלל הנבואה הזאת והוא ואת הנפוני ארתיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה את פניו אלהים הקדמוני וסופו אל הים האחרון והם ז"ל אמרו ואת הנפוני זה יצר הרע שהוא לפון בלבו של האדם הרגון שהוא עומד בלבו לפון וחוקק ונרור והוא כדדך שאמר הושע הנביא נרור עון אפרים צפונה תעלתו וסמך לו חבלי יולדה יבאו לו הוא בן לא חכם כי עת לא יעמוד במשבר בנים רוצה בו שאתו היצר הרור אינו בעל ערמה והתחכמות כפי טבע הבן הילול לפיכך אין לו עת שיעמוד במשבר בנים כי כח אין ללידה והוא לעולם עומד נרור ופון לפיכך קראו צפוני בדרך שתוף שמות הנבואה ואם אי אפשר מבלתי היות צפוני נזכר על רוח פון נקרא כן לפי שפון הוא שמאל לרוחות העולם וכבר נאמר לב כסיל לשמאלו ולפיכך ראוי לדרשו על יצר הרע והוא שסמך לו והדחתיו אל ארץ ציה ושממה בדרך ושלח את השעיר לעזאזל המדברה ונשא את עונותם אל ארץ גזירה. והוא שאמרו ז"ל אל ארץ ציה ושממה מקום שאין בני אדם מזויין להתגרות עמהם את פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי תכמים שבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו

עיניו צמקדש שני והתריצו והרג תלמידי חכמים שבו ודרך דרש זה ססוף הפסוק הוא לרע ולפיכך אמר ועלה באשו ותעל נחנתו שמנית אומות העולם ומתגרה בישראל כי הגדיל לעשות. וסקרוב אללי כי הגדיל לעשות שב אל השם יתעלה כמון שאמר סמוך לו אל תראי אדמה גלי ושמחי כי הגדיל י"י לעשות. אל תראו בהמות שדי כי דשאו נאות מדבר וכל היחול הטוב הנמשך אחריו. ועם מה שהעירו רבותינו ז"ל בזה התבונן צמקל הים הקדמוני וחזים אל הים האחרון כי כן הזכירו זכריה על יחול הטוב. ואמר וזיה ציוס הסיא ילאו מים חיים מירושלים חזיים אל הים הקדמוני וחזיים אל הים האחרון. וכבר התפרסם ענין ירושלים שבשמים כמו שהתבאר בפרשת וזיה כי תבא ומים חיים הם משל לשפע השופע מאת השם יתעלה כמו שאמר הנביא ירמיה אותי עצבו וקור מים חיים את י"י ואמר נעים זמירות כי עמך מקור חיים. וכבר הקדים הנביא זכריה לזה ואמר ציוס ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולקדה וכן אמר יואל על היחול הטוב צסוף נבואתו וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מצית י"י ילא והסקה את נחל השטים. וכבר נודע מדברי הנביאים משל הים על החכמה ועל הצדק שהוא כולל המדות הטובות כי הנביא ישעיה אמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ רעה את י"י כמים לים מכסים. ואמר ירמיהו ועשה משפט וצדקה אז טוב לו דן דין עני ואציון אז טוב לו הלא היא הדעת אותי. נמצא כי הידיעה לעשות הטוב נמשלה צים והוא הים הראשון המושג תחלה ולפיכך נקרא הים הקדמוני. והנביא חזקוק אמר כי תמלא הארץ לדעת את י"י כמים יכסו על ים.

וזה נאמר על הידיעה האמתית והוא שאמר כבוד י"י כדרך שאמר משה רבינו ע"ה על תכלית ההשגה הראני נא את כבודך והוא השלמות האחרון ולפיכך נקרא הים האחרון. וראה והתבונן כי על המים החיים אמר חזים וחזים לפי שהשפע הולך אל שני הימים שהם צריכים לשלמות האדם. אמנם ביחול הטוב על הצפוני לא הזכיר חזי ולא קצת אבל אמר את פניו וסופו וזה לפי שהוא נמנע שידחה היצר לגמרי מאין הצטה כלל אל הימים אבל פניו לעולם אל הים הראשון לבקעו וליבשו וסופו שהוא הנמשך אחריו והגורר צו אל הים האחרון ולפי שיחול הטוב אין לו מנצח צימים ההם אבל המים החיים ילכו אל שני הימים כמים יכסו על ים כי איש השלם ימשול על שניהם כמו שאמר הנביא זכריה וימשלו מים עד ים והוא נאמר על האיש השלם מאד שעליו צשר הנביא ואמר גילי מאד צת ציון הריעי צת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר צן אתונות.

ואמרו ונושע גם הוא הערה על צד החכמה שצא צתוך הנצואה והוא שתרגם יונתן עני ענותן וזה לפי דרכו בצגרת השמות. וכבר התבאר בצפרי החכם ענין שם העני צסם ומסכן ודל ורש ואמרו ורוכב על

על תמור יש זו הערה על תחלת המראות שראה איש רוכב על סוס וציוחול הטוב הזה אמר והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים ואמר גם כן הוציאו רוכבי סוסים ואמר אכה כל סוס בתמוהן ורוכביו בשגעון וזו היא מכה מהמכות הידועות בתורה שגעון ותמוהן לבד ויין הדברים הנפלאים שביאר בנבואת הנביא הזה אמרו בסוף נבואתו ציוס הוא יהיה על מולות הסוס קדש ל"י וכבר ידעת כי זה היה על צ"ח הנתון על מנח אהרן הכהן הגדול לזכרון לפני השם.

ולפיכך ראוי להתבונן על זה מאד וכפי ענין משל הסוסים במין האדם ימשך על משל המרכבות הנזכרות בנבואה זו בארבע המרכבות הנמשאות בעולם ההרכבה. וכאמר שהסוס ידוע שהוא למלחמה לקלותו ולהמיית טבעו כמו שאמר החכם סוס מוכן ליום מלחמה ול"י התשועה וכן יש מן האנשים שטבעם קל וחזק והמייתם רבה ומהם שאין להם שכל ודעה למשול בטבעם החזק. וכן בקצת רוכבי הסוסים שילכו ברגלי הסוסים ולא ימשלו בהם במתג ורסן ומהם שהסוסים מוכין בתמוהן והרוכבים בשגעון והם ההולכים בדרך ולבס חסר ואמר לכל סכל הוא. ויש מן האנשים מי שמוגס רך ושכלם חזק למשול בטבע ולהפך אותו ממדה אל מדה אבל אי אפשר שיהיו שלמים לפי תפוכות מוגס ולחומם הגוברת על נפשם שמשכנה בדם ועל הכת הזאת העיר הנביא כמו שהעיר על האיש שהוא עומד לפני המלאך והוא לבוש בגדים נואים. ולפי זה הענין אמר ראיתי איש רוכב על סוס אדום וזה כי הנפש בדם היא וכן אדום יש בו שתוף שם מאדם וכפי ענין זה יאות מה שאמרו ז"ל כורדא חיורא לסוסיא סומקא. ואמרו והוא עומד בין ההדסים אשר במנולה כבר אמרו ז"ל שההדסים רמוז לחכמה מישאל ועזריה שהיו הצדיקים שבבבל שנקראת מנולה כמו שאמר ישעיה הנביא האומר לנולה חרבי ותרגמו יונתן דאמר לבבל תחרובי וזה הענין אל האיש המהקרב אל הטובים אבל הוא צעמו אינו בתכלית הטוב לפי רע מוגו הגובר עליו לתגבורת הדם ושאר הליחות. והוא שאמר ואחריו סוסים לבנים אדומים שרוקים ורמוז בהם על הורה האדומה ועל השחורה ועל הליחה הלבנה.

וראה והתבונן שאלת הנביא לאמר מה אלה אדוני ולא הזכיר לני היתה השאלה הזאת ואמר אחר זה ויאמר אלי המלאך הדובר כי אני אראך מה הנה אלה ולא הראהו עד אשר ענה האיש העומד בין ההדסים וזה ראיה כי האיש הוא המלאך המדבר בו כי הוא מוצד אחד מלאך ומצד אחד איש כמו שנזכר ואמת כי הוא כן כמו שאמר נעים זמירות רוח י"י דבר כי ומלתו על לשוני. וקשר דבור בבית נופל על דבור בנבואה או ברוח הקדש וסוף המענה אלה אשר שלח י"י להתהלך בארץ כי כן היה רצון הבורא הקדוש להמשך הקויה הארצית ולהתמידה גם במין האדם כפי טבע הנמשך לסבותיו הקרובות וכשהם נשמעים לממשלת המלאך שהוא יהיה המענה התלכנו בארץ. והנה כל הארץ יושבת ושוקעת רגה בו שכבר שקטה מן המלחמה כי כן יאמר בשבות המלחמה

המלחמה מן הארץ כמו שבא בישיעה נחה שקטה כל הארץ פתחו רגה וזה יקרא לנו שמזגו רע והוא בימי גבורות ואז ראוי לומר אשר זעממה זה שבעים שנה כפי מה שזכר בפרשת ויהיו חיי שרה. וזה כלו מנד החכמה הבאה בתוך הנבואה שבא על גלות בבל והיא למספר חרבות ירושלים והפקידה היתה למספר גלות יהויקים כמו שבאר רבינו שלמה ז"ל והחכם ר' אברהם אבן עזרא ועל הדרך שהזכירו רבותינו ז"ל במסכת מגילה והמליצות אמת דבריהם כי נבואת ירמיה היתה על שני מדדין והוא שכתב היחול הזה בשני מקומות במקום אחד מהם כתב והיה במלאת לבבל שבעים שנה אפקוד על מלך בבל וגו' ובמקום אחר אמר במלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם. וסוף דבר כי לפי נד הנבואה נריך לומר כי זכריה היה חשבונו זה לחורבן ירושלים אבל לפי נד החכמה נאמר על הענין הנזכר במראה הסיה שיחס אותה למראות לילה והוא שאמר עליה היה דבר י"י אל זכריה וזאת אחר כן מין הדבור ההוא ואמר ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום וגו' והוא האיש הטוב אבל לא בתכלית הטוב כי מי שטבעו נוטה אל הרע כבר יש בו רע וזה דבר שהסכימו בו הפילוסופים וכבר הזכיר זה הדבר רבינו בפרקי אבות.

אמנם האיש השלם הוא מי שחמרו זך וזוחר לעולם הטוב ולא ישמע קול מלחמה והוא בשלום לעולם ועליו אמר מנד החכמה הנס מלכך יבא לך נדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אמונות. וידוע שחמור הוא מרכבת האיש הנדיק והתם נמא באברהם אבינו ויחבוש את חמורו. ובנושה רבינו וירכיבם על החמור וכן מלאנו רבים וידוע שהחמור לא יכון למלחמה ואין טבע המיה בו והוא גם כן נושחף בשם החמור וזה מנזאר עוד באמרו ועל עיר בן אמונות להורות על ארבע לחותיו שהן ישרות ואין טבע הסוס לאחת מהם ועיר הוא שם נושחף כמו שמינינו עיר וקדיש. וכן אמונות כי מלאנו ותשב בואיתן קשתו ולפי"ז הענין סמך לו הכרתי רכב וסוס וקשת המלחמה וממשלת ב' הימים אמר והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים ונכרתה קשת מלחמה ומשלו מים עד ים ובקשת מלחמה נקרא יוסף הנדיק על ישיבתה באיתן והיא כריחתה ולפי הענין הנזכר אמר הנביא שעל מנלות הסוס שהן מנללות קול להעיר גבורתו יהיה קדש לי"י לזכרון לפניו תמיד כמו שנא' זכר נדיק לברכה.

וזה כלו ימא דבור הטוב העתיד ועל הזמן ההוא שהעם הסולכים בחשך יראו בו אור גדול אמר הנביא ויהי ביום ההוא לא יהי אור יקרות וקפאון ופירשו בו שלא יהיה אור בלבד אלא עם האור יהיו אבנים יקרות וקפאון הרגון בו מה שיקפא וירד עם השלג וכן נראה דעת המתרגם. והקרוז אלגי שהפסוק הוא בלא חסרון ורצה בו שהאור שיהיה בזמן ההוא לא יהי אור כאור הגופות הזכים שאין להם אור מעצמם אבל הם מקבלים האור ומצריקין אותו ובסור הסבה יסור האור לא כן אבל יהיה אור מתמיד בעצמו. והוא שסמך לו והיה יום

אחד הוא יודע ל"י לא יום ולא לילה והי' לעת רונה זו שלא יהיה כדרך הזמן שנודע שיבא יום אחר יום אבל הכל יהי' יום אחד לא כדרך מעשה בראשית שקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה והי' ערב והי' בקר יום אחד. והוא שאמר לא יום ולא לילה הרצון זו שלא יהי' יום מיוחד ולילה מיוחדת כי הכל יהי' יום ואור והוא שאמר והי' לעת ערב יהי' אור ואחר כן ביאר כי האור הרמוז שם הוא תורה ומעשים טובים והוא שסמך לו והי' ביום ההוא יבאו מים חיים מירושלים כדרך שאמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור והוא האור המתמיד. ועל הדרך זה דרשו רבותינו ז"ל ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. אמרו אורה זו תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר ושמחת בחגיך. ששון זו מילה שנאמר שש אנכי על אונתך. ויקר אלו תפילין שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו מנך. ולפי שהנס ההוא היה סבה לכל הטוב האנושי תקנו זקנים שבאותו הדור עם הנביאים שביניהם והם חגי זכריה ומלאכי לעשות ימי הפורים וזכרם לא יעבור שהוא זכר הצדיק וזכר מרדכי ואסתר לזכרה שמרדכי נדקו ובחכמתו הציל העם אחר שנכתב ונחתם בטבעת המלך להשמדם ואע"פ שכתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב כתב בדרך החכמה להפיר מחשבת המן העמלקי הארור. והוא שכתב על היהודים לעמוד על נפשם להנקם מאויביהם ואיש לא עמד בפניהם כי נפל פחד היהודים עליהם לפי שראו כונת המלך שהיא לטוב על היהודים. והוא שדקדק ואמר כי נפל פחד היהודים עליהם. ולפי הנס הזה קבעו זו יום לעשות זו שמחה גופנית שלמה והוא שמחת האדם בעצמו ושמחת האוהבים ושמחת העניים כי כן ראוי לכל בעל מדות טובות להטיב לעצמו ולאובדים ולאביונים כל אחד מהם כראוי לו והוא שקבעו יום משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

ודקדקו רבותינו ז"ל לרעהו שני מנות יפות ולשני עניים שתי מתנות כי לא יחדל אביון וקרב הארץ ולפיכך לא תשלם המנוה בעני אחד ואין חנינת איש אחד כחנינת שני אישים גם כי יתן לאחד כמתנתו לשנים כי בהתמדת מעשה טוב תתפעל הנפש לטוב. אבל בענין האוהבים די באחד כמו שאמרו וקנה לך חבר כי הטוב לאדם לשלומו ולמנוחתו חבר אחד שיבטח בו לגלות כל לבו. וזה נמצא בפשוטי פסוקי משלי באמרו רעך ורע אביך אל תעוזו מצורף אל זה כי לשלוח מנות ראויות מיני תבשילין לריעים רבים והי' דבר קשה על כל אחד ואחד והיתה המנוה בטלה ואין גוזרין גזרה על הצבור שאין הרוב יכולין לעמוד בה והוא הטעם שלא קבלו יום טוב לפי שהיה קשה על העם להיותם מפוזרים בין העמים כמעט שלא אבדה התורה בזמן מועט לרוב פזורים בגלות לולי שקם עזרא ושחר אנשי כנסת הגדולה והחזירו התורה ליושנה ולפיכך נקרא סופר מנות י"י וחוקותיו על ישראל.

השם ברחמי יצמיח לנו גם כן נדקה ותהלה ויפקד איש אשר יבא לפנינו

לפנינו ואשר יבא לפנינו ואשר יוציאנו ואשר יביאנו ולא תהיה ערת י"י
 כלאן אשר אין להם רעה ויקיים בנו מקרא שכתוב ונתתי לכם רועים
 כלבי ורעו אתכם דעה והשכל. ועוד מקרא שכתוב וזכרתי אני את
 בריתי אותך בימי געורך והקימותי לך ברית עולם.

פרשת פרה

(והיא ראיה לפרשת חוקת).

לא בנבורת הסים יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה.

שילת חפץ השם מדבר או שילת רצונו ומונו תאמר על שני דרכים.
 הדרך האחד להודיע שהדבר הוא רע בעיניו והוא כנגד רצונו. והדרך
 השני לשלול רצונו שהוא התכלית האחרונה רגה לומר להודיע שאין
 כונת השם במוציאות הדבר הוא ועל הדרך השני נאמר זה הפסוק.
 וצריך להחזוק ולדעת מה היתה כונת אדוננו דוד בתהלתו זו ומה
 עלה בדעתו שכונת השם במוציאות היתה בגבורת הסוס ומה לתנן את
 הבר בחברו הסוס עם האיש בחפץ או ברצון. וגאמר שפסוק זה נאמר
 להסיר מנכחה גדולה מלכות בני אדם הנכזבים בהשגחת השם בעולם
 בראותם צדיק ורע לו רשע וטוב לו כל שכן בראותם הכופרים ביחודו
 בשלום גדולה והמאמינים בו עובדים להם ונכנעים תחתיהם באורך
 הגלות. וידוע כי עם אורך הגלות ימעט הלמוד ותשפל האמונה מכל זה
 יעלה במוחשבתם הרעה שאין השם משגיח בנו ולא יודע אותנו. וכדי
 לבטל המחשבה הרעה הזאת בא פסוק זה עם שאר הנומור הוא
 הנאמר ברוח הקדש על אורך הגלות להבטיח הגאולה ולהודיע שעם
 היות הכופרים בשלום גדולה והמאמינים בהפך אין להרהר רע אחר
 משפטי השם כי אין השלום ההוא טוב עולמי רק לשלם לשונאיו ולהאבידם
 ואין הטוב הגופני ההוא טוב אנושי אבל טוב בהימי ועל זה הדרך בא
 המזמור כולו כמו שבאר.

וגאמר כי אמרו הללו יה כי טוב זמרה אלהינו בונה ירושלם י"י
 נדחי ישראל יכנס רגה לומר עוד יבנה השם ירושלם ויכנס לחוכה נדחי
 ישראל וזה נאמר על הגאולה שאנו מייחלים שיקבץ אותנו השם שאנחנו
 נדחים ומפוזרים וקצה השמים ועד קצה השמים. והוא שקבעוהו בצרכת
 המזון בבונה ירושלם לפי שבא בלשון הצטחת החורה שאמרה אם יהי'
 נדחך בקצה השמים ייש יקבץ וגו' ואמר כי בקבוצן הוא ירפא לשבורי
 לב ויחצב לעצבותם כי כדי הוא המצטיח לסמוך עליו כי הוא המושל
 בכל אשר בידו כח וגבורה ר"ל אשר בידו לעשות נפלאות לגדל ולחזק
 לכל והוא שאמר מונה מספר לכוכבים רגה בו אע"פ שהם מושלים
 בארץ לו לבדו המושלה כי הוא היודע מספרם כלומר שהוא בראם

ויחד כח כל אחד מהם כפי מה שגזר רזונו לא כפי הטבע והוא שאמר לכלם שמות יקרא. והוא שתקנו לומר בצרכה מסדר את הכוכבים במשמורתם ברקיע כרזונו להעיר על אמונת החדוש שהעולם היה ברזון רועה זכונת מכיון.

ולפי שידוע כי כל מנהיג צריך שני דברים דעה ויכולת ורזון בהנהגה ישרה אמר לחזק ההצטחה גדול ארונו ורז כח ולתבונתו אין מספר ר"ל אחר שעשה זה הפלא הגדול בצריאת השמים ונבאם כאשר יורו עליו בצחינת עצמם ותנועותיהם התאמת כי הוא רז כח ולתבונתו אין מספר מאחר שצראם על הדרך שצראם והוא כדרך שאמר הנביא שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המושיא במספר נבאם לכלם בשם יקרא. ואפשר באמרו מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא ואמרו המושיא במספר נבאם לכלם בשם יקרא ענין שני הפסוקים אף על פי שגודעה ממשלת הכוכבים בעולם יחסם אלל הצורא כיחס הנבא אל שר הנבא ששולח למלחמה אנשים במספר אם מעט ואם הרבה גם מיוחד אנשים ידועים במספר ההוא. וכן עשה הקב"ה בצפוליא של מעלה כמו שידורו אף חכמי הכוכבים בענין דבוק הכוכבים והכונשך אל זה. וכנגד מה שאמר מונה מספר לכוכבים אמר ולתבונתו אין מספר. ואמרו אין מספר בא להתיר קושיות המדברים סרה עליו יתברך באמרום איכה ידע אל ויש דעה בעליון ר"ל שאין לו ידיעה בנו לפי שהידיעה מקרה ובהתחדש הידועים התחדש ידיעה אחר ידיעה וזה צריך להרחיק ממנו יתעלה כמו שצריך להרחיק ממנו כל שנוי וכל מקרה.

וכבר ביאר זה הרב המורה וסתר דבור הסרה הגדולה הזאת ואמר שידעתנו אינה מומין ידיעהו וידיעתו הוא עצמותו ואינה מקרה בו כידיעתנו בנו ובידיעה אחת ידע כל הדברים הרבים ובהתחלק הידועים לא התחלק אללו ידיעה שהכל אללו ידיעה אחת והוא כדבר הפילוסוף שאמר שהשם יודע הכל על דרך כל ולא על דרך חלק ואמר אחר הראשון ישכיל עצמו. ואם עצמו בפנים מה הוא הנמצאות כולם כשידע עצמו כבר ידע בפנים מה הנמצאות כלן. וכענין זה נמצא בדברי רבותינו וכלם עוזרין לפניו כבני מרון אמר ר' יוחנן וכלן נסקרין בסקירא אחת מאי קרא היוצר יחד לבס המצין אל כל מעשיהם מושם דיוצר יחד לבס מצין אל כל מעשיהם ר"ל שהידועים כלם שהיו ושיהיו נמשכים ליצירתו אותם והכל ידיעה אחת מה שאין ראוי לומר כן כידיעתנו רק על דרך דמיון הצטחנו חלקי שטח אחד יחד בהצטת אחת וכן השם יתברך יודע כל חלקי העולם כידיעת עצמו מהחלת הצריאה מראשית עד אחרית והוא שאמרו ז"ל ונתחילת צרייתו של עולם צפה הקב"ה ומעשיהם של צדיקים ומעשיהם של רשעים.

ומאחר שידעתו הוא עצמו כשם שלא נשיג עצמו כן לא נשיג ידיעתו איך היא לעולם. אמנם ידוע לפי שלמותו שאין אללו סכלות אלל לא נודע דרך ידיעתו הוא שאמר הנביא לא יעף ולא יגע ואין חקר לתבונתו כלומר לא ימוא חקר תבונתו ואיך היא כשם שלא ימוא

חקר עצמו יתעלה ככתוב החקר אלו תנוצא. אמנם נודע כי אין אצלו ליאות והסכלות בדבר הוא ליאות הוא שאמר לא ייעף ולא יגע וזה הפסוק ג"כ בא לתשובת מצות הגלות זידיעת השם יתעלה כי בן קדם שם למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מיי". הלא ידעת לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו למדך שאין אצלו שום סכלות מאחר שנודע שלמותו לכל.

וכן נודע ושלמותו שאין אצלו שום שנוי ואין זידיעתו התחדשות הוא שאמר לתבונתו אין מספר. ולפי שידיעתו מקפת צמה שאין לו תכלית אמר הנביא גם כן אין חקר לתבונתו ושניהם כונו לדחות הדעת הצטל שחשבו רבים זידיעתו. וכתובים אלה סובלים ענין אחר והוא כי אמרו מרוב אונים ואמין כח ואמרו גם כן ורב כח יהיה כאמרו וירא ישראל את ה' הגדולה ויבואו שניהם להעיר האדם שלא ירחיק כדרך שהפלוסופים דוחים שנוי הטבע הנמשך אל הגלגלים וכוכביהם לפי שהשם נראה רב כח על הכל וזה ידוע ומפורסם לכל אדם חכם או סכל שהרי נתן כחות הרבה בנמצאים וצמחים צעלי הכוחות והסגולות והכוחות ההם נמצאים גם שלא כדרך הטבע ולא כדרך השכל האנושי ואחר שנועשי השם יתברך הקטנים והקלים לא יאייגם נכון בתבונתו נודע לכל שאין חקר לתבונתו אם כן אין להרחיק מנצח בחינת השכל האנושי דבר ונפלאות השם ולא אמונה טובה זו כי ראוי להאמין הכל אחר שהקבלה האמתית מאמתת אותו והוא נודע רב כח ובזה יתחזק יחול הגאולה לפי שני הענינים הנזכרים בהערף עומה הרצון בהנהגה כמו שנזכר והרצון אינו נראה להמון.

ואחר שחזק דוד ע"ה היחול והרצון שאינו נראה להמון לפי מצות אורך הגלות שהצדיקים והענויים נראה רע להם אמר כמשיב על שאלתם וכמסיר מצותם צהודיע כי רצונו הוא זיריאו והתחיל ואמר מעודד ענוים י". כלומר אין הכונה רק סוף השכר הקיים. ואחר שהשלים דברו על הגלות הנראה רע הצדיקים דבר על טוב הרשעים ואמר ענו לי" בתורה זמרו וגו' ושאר הפסוקים הנמשכים עמו ר"ל אל תתמהו על החפץ כי אין שלותם שלום עומדת אבל מטבע המציאות ומרחמי השם הכוללים על כל צעלי חיים הוא שאמר המכסה שמים צעבים. נוחן לבהמה לחמה וגו' והוא על הדרך שנמצא להם ז"ל אמר לו צמה אפרנסך אמר לו פרנסני ככלב פרנסני כעורב כלומר ככלב שיש בו חועלת קצת לאדם לשמירת ביתו. או כעורב שאין לו רק הקריאה הפחותה ועם כל זה רחמיו על כל מעשיו. וכן בא הכתוב ולבני עורב אשר יקראו. ואולי הוא על דרך שאומרים כי בני עורב הקטנים לפי שאינם שחורים כאב ואם יתנכרו אליהם ולא יזונו אותם והשם יזמין להם חיים ומזון.

ואמרו לא בגבורת הסוס יחפץ וגו'. לפי שידוע שהסוס נכבד מכל הבהמות אצל האדם לגבורתו עד שהאדם נעבד לסוס להאכילו ולגררו וליפותו בכל מיני יפוי יתר מאדונו והפרש רוכב הסוס נכבד אצל

אזל בני אדם לגזרתו היוצאת לפועל בתנועת זקויו אמר דרך ראייה ומופת כי שלות הכופרים אינה מכוונת ואינה אלא פועל הטבע. והביא בזה ראייה המשלית כי כשם שאין הכונה בגזורת הסוס שהיא סבת מאכלו הטוב ונעימות חייו כן אין הכונה בגזורת האדם ושלותו אזל הכונה הוא ביראיו הם היודעים שהכל נמצא בחסד השם המציאות עמנו והנמשך עמו והם המיחלים לחסדו לטובת אחריהם. והטוב הנועד לימות המשיח אינו אלא כדי שיהיו ישראל בשלום ויהיה להם פנאי ללמוד ולדעת דרכי האמת ואז תשלם השגחת השם בהם ונמצא לדיק וטוב לו והוא אמרו שצחי ירושלים וגו' ושאר הפסוקים שחתימתן מוגיד דבריו ליעקב. ואמרו דבריו רונה זו דברי התורה שהם מודיעים האמתות על דרך הגדה וספור וחוקיו ומשפטיו רונה זו המצוות ושניהם שלמות הנפש ושלותה לא זולתם. שאם יקיים אדם את המצוות אם צפוי כת"ת וק"ש וכיוצא בם אם בשאר דבריו כמצות המעשיות לא ישלם האדם שלימות גמורה אם לא יתבונן ציפה שיעשה או ציפה שיאמר עד שישיג האמת.

והוא שאמר נעים זמירות ישראל אל תהיו כסוס כפרד אין הבין כי אותו האיש הקורא בתורה או הקורא שניע אף שמשתדל ללכת בדרכי ד' במרוצה ובזריזות הוא דומה לסוס הרץ במצות צעליו מבלי הבין תכלית מרוצתו. וכן העושה המצות אע"פ שנושא משא גדול הוא דומה לפרד ההולך ומשאו על גבו כפי מה שיטענו אותו הצעלים מאין התבוננות אחרת רק לשאת המשא כל שכן מי שלא יעשה לא זה ולא זה שאין לו תכלית אנושית כלל כי אין תכלית האדם שלות הגוף כי היא שלום צהמית שסוף גוף האדם החזק והגבור כסוף הסוס כמות זה כן מות זה. ולהעיר על זה הסוד הגדול נראה אנלי שצאה מצות פרה אדומה לטהרת טוומת מות החמורה והנמשך עמה. ואל זה כונו בתקנת קריאת פרשת פרה ובהקדמות כמו שאמרו להקדים תורתן של ישראל. והטהרה האנושית היא צמים חיים שהם המים הטהורים שהצטיח הנביא לזרקם עלינו לעתיד והוא שתקנו להפטיר עם פרשה זו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.

וביאר הנביא זה וסמך לו ונחתי לכם לב חדש ורות חדשה אתן בקרבכם והסירותי את לב האבן מבשרכם ונחתי לכם לב צדק. והוסיף באור לבאורו ואמר ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי חלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם זה כלו כפי מה שקדם לו צעניני השועה כי אז יודע שמו הגדול וקדושתו וילכו בחוקותיו ושמרו משפטיו והוא הטהרה מכל הטומאות כמו שיתבאר אחר זה צענין פרה אדומה. ותחלת זה נשאל ונאמר למה התמירה התורה כל כך בטומאת מות שהנוגע בנבלה או בשרץ יטהר ביומו והנוגע צמת יטמא שבעת ימים כאילו מגע המת מרוחק. והלא קבוצת מות מנוה גדולה עד שהקבלה אמרה שמת מנוה דוחה שאר מנוה. וזה תימיה גדול על שתי מנוה שנראות כסותרות זו את זו שהרי מגעו מנוה גדולה וטומאתו חמורה

חמורה כאלו בזה להזכיר האדם שלא יגע בזה. ועוד צריך להתזקק
בזה מנות קבורת מת והלא אם יקבר הגוף או לא יקבר הכל הולך
אל מקום אחד.

וקודם ששייב על זה נקדים ונאמר שצריך לנו לחפש טעמי המצות
כדי שלא תהיינה כמנות אנשים ולמודה ועוד שהמצות שלא נודע בהם
טעם השטן מקטרג עליהם ואומות העולם משיבין עליהן ושתי סבות
אלו מצטלות קיום התורה ודוחות רבים מעליה. וכבר האריך בזה הרב
המורה. ובפירושו מנאנו זה לרבותינו בדרש כי ליושבים לפני י"י יהיה
סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק אמרו זה המגלה דברים שכן
עתיק יומיא ומה יהיו טעמי תורה ודרשו בהפך זה על סתרי תורה
והכל לפי הזמן לפי שראו שסתרי תורה אינם ראויים אלא לחכמי לב
יראי י"י ולזה של אחרונים כמחט סדקית ולפיכך צוו על ההסתר
וסמוכוהו לכתוב.

ולפי שראו גם כן שצורך הזמן נמנאו המצות כדברים מורגלים
אין הכונה בהם והאומות משיבין עליהם ראוי לגלות הטעמים ואם
הם בעצמם נתנו טעם בהסתר התורה טעמי המצות לפי מה שחטא
שליש באתן שנתגלה טעמים בתורה הסכרה הזיחם לגלות לפי הדורות
וכבר גלו קצתם והם מפוזרים בתלמוד וילמד סתום מן המפורש ואע"פ
שהם אמרו שטעמי כל המצות נתגלו לשלמה חוץ מטעם פרה אדומה
לא לסגור שער העיון בה אמרו זה שהרי הם ז"ל אמרו בה טעם דרך
משל שבזה לכפר חטא העגל אמרה תבא האם ותקנח לואת בנה.
ר"ל שהמחשבה הטובה תטהר טומאת המעשים שעברו כמו שקדם שמעשה
העגל חטאו במעשה בלבד.

וכדי להרחיק הטומאה ההיא וכיוצא בה בזה הפרה שצריך
טהרתה המחשבה הזכה המחוללת מעשים טובים. ואחר שהם בארו זה
ידוע כי לא נעשו לבקש לה טעם. ואין להתיאש ולומר מאחר שלא
מנא בה טעם מי שנאמר עליו ויחכם מכל האדם לא ימנאנה אחד
מון החכמים כל שכן מי שאינו מכללם אין הדבר כן לפי שכל השכלי
לאדם הוא כשאר הכוחות העיוניות ואתה יודע שפעמים רבות תבקש
דבר שהוא בין עיניך ולא תמנאנו ונער קטון ימנאנו לך. וכן פעמים
רבות ימנא התלמוד הקטן מה שלא ימנא הרב הגדול ועל כל פנים
השתדלות בלמוד ובהתבוננות טוב כי אם ימנא המכון בדבר הרי מנא
הטוב ואם לא מה שימנא יהיה טוב בעצמו ותהיה זו הערה לאחרים
לטרוד ולבקש ולמנא המכוון בו ובלבד שיזהר התלמיד שלא יהי' סותר
דברי חכם ומנו.

ולפי זה הענין צוה החכם ואמר ויותר מהמה בני הזהר וגומר
כמו שהקדמנו בפתיחתנו ונשוב להשיב על השאלות הקודמות. ונאמר
שחזק קבורת מת הוא לשני טעמים האחד על דרך מדה טובה שיא
אדם פנים למי שנהנה ומנו כמו שבזה המצוה מנו ללמד מדה זו לא
תתעב מזרי כי גר היית בארצו וכן ראוי שלא יתעב הגוף אחר שהנפש
גרה

גרה זו והלא תראה שהאדם כשיחרב ציתו יחמול עליו ולבו יכאז אם יהיה למחראות וקשה עליו וכן קשה לנפש כשתראה הגוף מתנזה. ועל דרך זה אמרו קשה רמה למת כמחט בצנר החי. והדמיון הזה דמיון במציאות הקושי לא בזמנתו. וכן בא על דרך זה חצוב קבורת המת ושאר הכבוד שנעשה לו בזמנתו והוא כחצוב תשישי קדושה שהם נגנזין מעורף אל זה שקרובי המת מונחין נחמה בכבוד ההוא כמו שבא הכתוב לגוד לו ולנחמו תחלה לגוד ולבסוף לנחם.

והטעם השני הוא החזק והקריך לאמונתנו בתחיית המתים כי אלו היו יושלכים גוף האדם המת כאחד הנבלות היו בני אדם אומרים נמשל בזהמות נדמו ולא היו מקבלים אמונת החיה כמו שהם מקבלים זה עם קבורתו בראותם כי יצנו לו בית וילבשוהו כל שכן בראותם שיקברוהו אצל אבותיו וצני משפחתו להיות עתידים לעמוד יחד בני המשפחה. ולקיום זאת האמונה ההכרחית נכתבה בתורה מה שבא בקבורת האבות ומקפדותם במקום קבורתם ושכנתי עם אבותי והם ז"ל אמרו למה כל האבות תוצעין ומחצבין קבורת ארץ ישראל אמר פלוני דברים צגו מה הוא דברים צגו אתהלך לפני י"י בארצות החיים. נמצא שהכונה היא לאמונת התחייה ולחזק אמונה זו אמרו עתידין נדיקים שיעמדו בלבושיהן ולא על כל אדם אמרו זה רק על הנדיקים ועל הדרך הנזכר היא הקפידה ברוב כבוד גופות המתים ולפי שלא יתעה האדם ברב הכבוד הנעשה למת ושלא יעלה על לבו כי הוא המכוון באדם אמרה תורה הנוגע צמת יטמא שצעת ימים להשיג הכונה ולדעת כי לא בשוקי האיש ירעה כי אין הרעון הרחשון בגוף כי אם בצפצפת הנשארית ועונה מכפר השם באחרית ולא יעיר כל חמתו לכלות הנפש לפי שצפת העונות היה הגוף והוא נושא העונות לשאול תחתית שהם הטומאות באמת כמו שבא הכתוב אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח. ולכן הנוגע צו יטמא שצעת ימים לדעת ולהבין שמגעו היה ככלי טמא. ולפי אמונה זאת נהגו לומר בשעת הקבורה והוא רחום יכפר עון וגו'. ודע והבן כי לפניו בא ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב והקריך לומר צו ולא ישוב בטבע עד עת התחייה שישיבהו השם בגבורתו כדרך שאר הנפלאות.

סוף דבר העיקר הגדול שאין הכונה באדם רק לנפשו ולפיכך קריך שישתדל להשלים נפשו בחכמה ולהאכילה מעץ החיים שאין לגוף מותר על הבהמה ואע"פ שהוא נאה מומנה בתצניתו ובשאר עניניו כמאכלו ומלבושיו ודירתו הכל היה מן העפר והכל ישוב אליו לא יעלנו מזה לא יפוי ולא גבורה ואולם יזיק לו כי כל עת שיביט עצמו וישתדל בשלמות גופו יבעט ושלמות נפשו ימעט והוא כפרה סוררה אין לה יתרון עליה. הוא שאמר הושע הנביא כי כפרה סוררה סרר ישראל וידוע כי הפרה המלמדת דרכה שתעבוד האדמה יותר ונשאר בהמות ורוב תבואות כבש שור וכמו כן האדם כשילמד יעבוד הגן וכאשר לא ילמוד יבעט כעגל לא לומר וכפרה סוררה אשר לא עלה עליה עול

כי הוא סבת סוררותה וכן תרגמו ונתן חרי כתורף דאחפטים ובעט וגו'. ולהעיר על זה נראה לומר שבאה לטהרת הטומאה הזאת פרה אדומה חמישה אשר אין בה ויזע לא עלה עליה עול לפי שידוע שכל אחד ממתנאים אלו מונע תרבותה ובהתחבר כלם בה היא באמת סוררה אינה ראויה לעבודה. ולזה באה חוקת התורה הראויה להקרא כן כי היא יורה ומלמדת כל שלמותה וזאתה לשרפה ולקחת מאפרה לטהר טומא ונגע וזאת להעיר על האמונה האמתית שאין שלמות באדם רק מנד נפשו. אבל גופו אף כי יהיה הגאה שבמין האדם והחזק מהכל מותרו עפר ואפר כמותר הפרה הזאת ובה תרחק כל מחשב רעה מהתעסק בקצורת המעט ומהרואה הכבוד הגדול הנעשה לו בזמנו גם הוסיפה התורה להשליך אל תוך שרפת הפרה עץ ארז ואזוב לחזק זה הדעת שכל הנעשה מהיסודות אחריתם עפר ואפר כי הארז שהוא המין הגדול שבצמחים והאזוב שהוא המין הקטן שבצמחים כמו שגראה באמרו מן הארז אשר בלבנון עד האזוב היוצא בקיר שניהם באחד שמים אל יסודם קטן וגדול שם הוא והכל בא דרך הערה על דרך אל יתהלל הגבור וגומר. ואולי באה הפרה בלבד להעיר דרך אל יתהלל הגבור.

ואמרו הגבור לא גבור ריז על הנקרא באמת גבור וכן ריזו על העשיר באמת והוא שהוא מוטבע על המדות הטובות כמו שצארו ז"ל באמרו אי זהו עשיר השמח בחלקו וזה טוב מן הראשון כמו שאמרו הפילוסופים לפי שלמות חמורו ואין לאחד מהם ראוי להתהלל השלם כי אם בזאת. והארז והאזוב באו כדרך אל יתהלל חכם בחכמתו כי אין הכונה בפסוק הוא על החכמה העליונה אבל על השפלה וזמנה כמו הוותרגם לא ישבחנה שלמה בר דוד בחכמתה. וריזו על החכמות שספר עליו הכתוב וידבר על העמים מן הארז אשר בלבנון והוא חלק מחכמת הטבע. וכן בא בזמנו זה שני תולעת כי הוא המין הנכבד שבמלכות האדם והוא סבת הגאווה והבזיחה החמה העושה ועל דרך אל יתהלל עשיר בעשרו. והכל בא להוכיח האדם שלא יטה אחר גופו ולא ישים השתדלותו בו לפי שהנטיה ההיא היא טומאה עולמית. אבל ישים כל השתדלותו לטהר נפשו בתורה שיהי מקור מים חיים הם המים הטהורים. כי התורה סבה למחזיקים בה לזכותם לתחיית המתים ולעולם הבא והוא שבאה הנטיה בדרך הערה ונתן עליו מים חיים אל כלי.

וזה מוקם ראוי להוסיף בו בדרך נחמה מה שכתב בפ' צהעלוהך מופסוק ויעד מלאך י"י וגו' עד וזכה בשלם דבר הנביא על מהות העולם הבא וזמנה יזכה האדם אליו ויוסיף עוד ויאמר ולהעיר על זה אמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית נשמה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו לא אמר טוב אבל מנשמה. וכמו כן אמר לב חכמים בצית אבל ולא אמר לב חכמים באבל כי האמנם לב הכסילים באבל כי כעם בחיק כסילים ינוח לפי שהאבל מהמדות הרעות אשר לאדם

שהרי הוא מחוסר שלמות האדם שהתכונה והנבואה ומסתלקת בסבת האבל כמו שנודע מיעקב אבינו שהיה שלם בתכלית השלימות והיה נביא וכל זמן שהתאבל על בנו אע"פ שאבלו היה מטעם כי טרוף טרוף יוסף והשז שבפשיעתו מת מכל מקום כל ימי אבלו לא שרתה עליו רוח הקודש צעוד שנעלם מומנו הזמן הרב ההוא שהיה חי ואם שלם כמוהו השיגו חסרון גדול בסבת האבל מה יהיה ענין אחד מנביי אדם בהתאבלו יותר מדאי כל שכן שהיא גאוה מומנו ומעוט אמונה בשם שהוא הנותן והוא הלוקה.

והלא אצרהם אבינו בעצמו בזריזות הלך דרך שלשת ימים להעלות לו לעולם את בנו יחידו אשר אהב ואשר אליו התפלל ונולד לו אחר התיאשו מהולידו ואחר כל זה באה לו המזוה וקבלה ברצון ולא בקש מהשם להעביר מעליו המזוה הקשה הזאת שאין קשה כמוה לפי הטבע וממשך אל רצון השם ואם זה נמצא בו בהפקר הבן כל שכן בהפקר שאר הקרובים שאין חביבות קרבות כקרבות הבנים. והבן ההוא היה אהוב מכל בן ושנאו לאהבת השם וקבל דברו וגזרתו ברצון מרצ שלמותו והשיגו האמת כי אין הכונה לשלמים בבנים רק לעבוד השם גם כי הרצון בבנים נמצא על שלשה מינים.

המין האחד רצון אנשים שהם מוטבעים בטבע שאר בעלי חיים שאין להם מחשבה והסתכלות במעשיהם והם מתאווים להוליד בנים ולגדלם והם שומחים ברצ טורחם גם וכאשר יפקדו הם מתאבלים בהסתלק הטורח והיגיעה מעליהם ומי שהוא על הדרך הזה אין לו על הצדקה מותר ואבלו ולערו כנער הפרה הגועה על הלקח העגל מומנה וכדי בזיון וקפץ.

והמין השני רצון אנשים שיש להם כונה רעה בבנים שהם משתדלים להוליד בנים ולגדלם כדי להעזר בהם ולהתגאות גם על השכנים ועל הקרובים והדין עם אלה שיתאבלו צמות בניהם לפי שהם מוכת הרעים ראשי הצבא משחיתי עולם כי כשיאבד הצבא יאבל הראש. והטוב לאלו שלא יולידו כלל כי ההווה וההפסד יחשב להם עון.

והמין השלישי רצון אנשים שכונתם להוליד בנים כדי שילמדו אותם ללכת בדרכי השם ולעבוד אותו. ומי שהוא על הדרך הזה ראוי שיטמח בהולדס ויודה וישבח בהפקדם ואת הטוב ואת הרע יקבל בלב שלם כי הוא עושה את אשר ראוי לו לעשות. ומי שהוא על הדרך הזה ההווה והכליה תחשב לו זדקה ואשר הוא על הדרך הזה וירצה בבנים רצון השם גם הוא העובד החסיד. ולפי שאצרהם אבינו השיג זה שלח ידו אל המאכלת לשחוט את בנו ואם הוא הראה אהבתו לשם בבן יקיר כמוהו ועודנו חי מה לעשות אל מי שלקחו השם אשר החי ילך אל המות והמת לא ישוב אל החי גם כן יפקד הטוב שבאוסבים והיקר מכל הבנים הטוב שיפלו פני הנפקד בצוא המפקיד לקחת פקדונו אין זה כי אם רע לב בלא שום חוועלת. ודי מוסר ותוכחה בדבר האשה החבמה דביתקו דר' מאיר שמתו שני בנים בסבת פתאום והוא היה

דורש לרבים ולקחתם והשכינתם במטה והחרישה עד בואו וכשזא מצית המדרש שאל עליהם ואמרה לו שהלכו לטייל ולמוצאי שנת העלימה ממנו עד שהבדיל ואלו ואחר שאכל ושתה אמרה לו ר' פקדון אחד יש בידי וזא בעל הפקדון לקחת את שלו הבה נא ענה אם אחזיר הפקדון בסבר פנים ואם לאו. והוא השיב לה ואמר זודאי החזירי אותו בסבר פנים יפות מיד הוליכתו למטה שהנערים עליה ואמרה לו הרי הפקדון שזא בעל הפקדון לנטלו ומיד זזה לקברם והתנחם בדבר החכמה אשתו שהלכה בדרך אהרן הכהן שמתו שני זניו כאחד זיום כהונתם ונאמר בו וידום אהרן וזה חכמה בזאת כי אין האבל על המת לא מדרך חכמה גם לא מדרך אמונה רק לקיים מנות האבל כפי שזאה הקבלה מתוך דברי תורה הספוריים. וכפי מה שהוסיפו סופרים עליה כדי שלא ילך אדם עם השם בקרי וזכור כי הוא גם כן ימות וישזב יום אחד לפני מיתתו להיות את נפשו ואין לאדם משכיל הוא שנקרא חי בזאת להתאבל ולהתאונן רק על חטאיו כמו שאמר הנביא מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו.

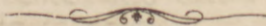
וכפי ענין זה שנת החכם ההליכה לבית אבל מלכת אל בית משתה ואפילו הוא של מניה ואם שניהם הם גמילות חסדים טוב זבית האבל בזאת הוא כלומר סבתו שהוא המות הוא סוף האדם כי האדם יאמר מוחלט צעודו חי והוא מחובר בגוף ונפש וכאשר תלך לה הנפש יאמר לו גוף או פגר לא אדם כי אם בתוספת מות כי כן יאמר עליו אדם מות לא אדם סתם כי כבר סף וכלה. והוא שאמר כנותן טעם לדבריו והחי יתן אל לבו רוזה בו יחשוב ויסתכל כי הוא סוף האדם ר"ל תכלית מציאות האדם וסופו כי יראה גוף הגדיק כלה כגוף הרשע וזזה ידע ויתזונן האיש החי בזאת מה חייו וישתדל להיות לו מהלכים בין העומדים כמו שזארנו שמנות פרה אדומה זאה להעיר האדם על החיים המתמידים ואל זה כון באמרו ונתן עליו מים חיים אל כלי.

ולפי שלא יעלה בלב האדם שסנת טהרת הפרה כח נתון זזה כדעת המהבילים צענינים רבים זותה התורה שתטמא כל העוסקים זזה כדי לבטל כל מחשבה כוזבת וכדי לחקור ולדעת הכונה זזה. הלא תראה שהיה צריך לכתת נחש הנחשת לפי שהיו ישראל תועים בו ואומרים שכה העליונים היה זו להחיות הנשוכים ואמנם התחייה היתה לאשר מוכנים לבס לשמים שלא ישוך אותם הנחש המשיא ואז יהיה השם מחיה אותם.

והוא שאמרו ז"ל וכי נחש מומית או נחש מחיה אלא כל זמן שהיו מסתכלין כנגד אביהם שצממים היו ומתרפאין. כן הכונה בכל הנזכר בפרשת פרה לטהר טומאת הלזבות הנמשכת אחר כל דעת בטל כמו שאמרו על העריות ושאר העבירות אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים וגו' ולא תקיא הארץ אתכם בטמאתם אותם במוקוס הזה יעד להם כי אם יחטאו לפניו אע"פ שאין בארץ זדיקים מהם ולא כמותם יבואו אחרים ויורישו אותם כי כשתוריש אומה אחת אחרת לא

לא צדקת המוריש תורישנה רק ברשעת הגורש. וכן בא צפי' בתורה
 כי ברשעת הגויס גו' כי לולי רשעת הגורש לא יגרשנו הנדיק והוא
 שכתוב כי לא שלם עון האמורי עד הנה. וכאשר לא נתן סיחין את
 ישראל עבור בגזולו ועשה מעשה סרוס כזה נהנה וזה לא חסר שהוא
 בלא ספק מדה רעה וחסרון אשר לא יוכל להמנות כי פועל כהמי ולא
 כהמי בלבד אבל לכוני כי זה דרך החיות הרעות שאינן בני תרבות
 להזיק באשר אין להם תועלת ולפיכך שלם עונו כמדה הרעה הזאת
 כי טמא את ארצו עד שהקיא אתו מאשר ירש ואשר הוריש את בני עמון
 כמו שהעירה עליו התורה ובה זכה יפתח את בני ישראל על ארץ
 בני עמון לפי שלקחה ישראל בעון האמורי שהוא הטומאה המנוולת.
 וכן הטרה השלמה היא כמים חיים טהורים שהם התורה והחכמה
 הכוללת ידיעת האמת עם המדות הטובות ועל דרך זה בא היעוד
 שהצטיח הנביא. והשם ברחמיו יקיים אותו כנו כמו שנאמר וזרקתי
 עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אשר
 אתכם.

(פרשת ויקהל יאמר בה אחד מהענינים הקדומים או דרוש ויקחו לי
 תרומה או דרוש פרשת החודש שהיא כתובה בפרשת בא אל פרעה
 לפי הפסק הפרשיות.)

פרשת ויקרא.

שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך
אנכי. לא על זבחך ואכילך ועולותיך לנגדי חמיד.
לא אקח מביתך פר כמכלאותיך עתודים.

ישמע חכם את הדבר הזה שנאמר על עבודת הקרבנות ויוסיף לקח
לדעת הכונה במוטות קרבן ובמוטות רבות שזאו בתורה כי כמה מזני עמנו
ומואנשי שאר האומות חוששים שעיקר כפרת העונות ותשועת הנפשות
הוא בקרבן עד שהאומות עומסים עלינו משא קלס ולעג ואומרים שלא
נוכל להושיע נפשנו בגלות אחר שאין שם קרבן ואין עבודת הלז שהיא
באמונת יחודו הטובה ובתפלה לפניו ובתהלותיו חשובה צעיניהם כנגד
עבודת הקרבן לפיכך הנביאים והמדברים צרות הקדש זאו לזטל הדעת
הנפסד הזאת והעירו על זה במוקומות רבים והודיעו שאין חפץ השם
בקרבן כפי שהם חוששים כמו שאמר זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית
לי עולה וחטאה לא שאלת. ואמר ודס פרים וכבשים ועתודים לא
חפצתי ואמר הירעה י"י בחלפי אליהם ברבנות נחלי שמן ואמר כי לא
תחפון זבח ואתנה עולה לא תרצה.

ואם נפשך לומר והלא פרשת ויקרא ופרשיות רבות זאו בתורה
על מונות הקרבן ואיך יאמר שאין חפץ השם בו והלא הוא זזה עליו
במוקומות רבים ובפירוש נאמר ונרצה לו לכפר עליו וכמוהו רבים שענינם
שרטון השם בו ואחר שהוא כן איך נכתבו בדברי נביאים שאין רטון
השם וחפצו בו והין ולאז לא ידקו על דבר אחד. דע והסתובן שזה
אמת כשיאמרו שניהם מנד אחד כי אזו בהכרח אם האחד מהם אמת
האחד שקר ואם האחד שקר האחד אמת אבל כשילקחו האחד מהם
מנד אחד והשני מנד אחר אפשר שינדקו שניהם. וחפץ ורטון השם
יאמרו על שני דדין ראשון ושני. והמשל בזה כי המלך הצדיק חפצו
הראשון שיהיו כל אנשיו צדיקים וישרים ושלא יעשה אף אחד מהם
דבר שיענישנו עליו. ולפי הענין הזה יאמר על המלך שהוא שאין חפצו
ורטונו בעונש ועל דרך זה אמר החפץ החפון במוט הרשע כאום י"י
ונאמר עוד כי לא אחפון במוט המט הלא בשונו מדרכיו וחיה.

אונם החפץ השני אשר למלך הצדיק שאם יחטא אחד מאנשיו
שיענש לבער הרע מקרב הארץ ולפיכך יאמר על המלך שזזה על
העונש וחפצו ורטונו בו. וכמו כן הרופא הטוב המשגיח בצריאות אדם
אחד רטונו וחפצו בו שיחכל הדברים הצינונים באיכותם וכמותם
המעמידים

המעמידים הבריות בדרך שלא יחלה ויצטרך למרקחת או לנוסקה מן הדברים הנושעים אותם לבריות וזה חפצו הראשון. ומגד זה יאמר שאין חפץ הרופא באכילת המרקחת אבל כשיחלה האיש יהוא רגון הרופא וחפצו שיאכל האיש יהוא המרקחת עד שישוב לבריותיו וזהו חפצו השני שאינו מכיון ראשון.

ועל דרך המשלים הנזכרים צריך שנקח ענין הקרצן כי החפץ הראשון לשם בישראל הוא לשמוע בקולו כמו שאמר הנביא כי לא דברתי את אבותיכם ולא נזיתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה נזיתי אותם רצה לו כי הכונה בצחירת השם בישראל הוא לשמוע בקולו ולקבל עליו עול מלכות שמים ולקראו באמת והוא שיצטרך ללבו הדבר הנסוג בפיו מיוחד השם וממשלתו ושאר תהלותיו.

וזה רצה הנביא באמרו עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו ר"ל שתכלית יצירת העם הזה שיצאתי הוא שיספרו תהלתי לא העמל והיגיעה בקרבנות ובשאר עבודות בלא כונה אמתית כאשר ידמו רבים שהם הקריאה הטובה אל השם ובהם יתקרבו אליו כי לא זו הדרך ללכת אליו ולא זאת היגיעה ומזוקשת מישראל ואין זה קריאתו באמת והוא שסמך לו הנביא ואמר ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. והוסיף ציבור ואמר כי היגיעה ההיא אינה לשם כי אין זו הבקשה במנוה ההיא כמו שאמר לא הבאת לי שם עולותיך ולא על זבחך אוביחך ועולותיך נגדי תמיד ר"ל שאינם לי כלל שאני לא אהנה בהם כלל כשאר הנעבדים גם המנוה הזאת אינה לרגוני מכס שאבקש העולה ולא שתקריבו עולות לנגדי תמיד ומי יתן והיה לנצח שלם ולא תהיו צריכים לעבוד אותי על דרך זה שתיגעו בו כי אתם מעבדים אותי בדרך זה ומיגיעים רגוני בעונותיכם והוא שאמר לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה ואמר העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעונותיך. וזה נאמר כלשון בני אדם שהנדיק ייגע וילאה במעשי הרשע והחכם בדברי הכסיל והמלך צעם במרדו ושונן והרופא הנאמן באיש שהנהגתו עליו כשיאכל הנואכלים הרעים שהזהירו עליהם שלא יאכלם ויאכלם ילא ישמע אליו לקבל משקים ומרקחות וכשיחמיד צענין זה יקוץ וילאה הרופא בו ועל דרך זה אמר הוגעתני בעונותיך.

ולפי ענין זה נאמר שאין חפץ השם בקרצן אבל חפצו בו על דרך חפץ הרופא הטוב באכילת המרקחת לפי שהשם בקש מישראל שלא יעבוד זולתו והיה המנהג הקדום באומות לזבוח לשדים לא אלוה לבקש התשועה והכפרה. ולפי שעבודת הקרצן היא טובה לפי הדעת המפורסם בהקריב בעלי חיים שהם המין הטוב מכל המורכב ושהחומר שלהם הקרוי הוא לחומר האדם. לפיכך רצה השם שתהיה העבודה הזאת לו לבדו ובדרך כבוד והגדיל וממשלתו על הכל והוא שפתח פרשת הקרבנות בקרבנות כדנה ואמר אדם כי יקריב מכס.

ולא פתח בקרצן מנוה להודיע שאין זה המזוקש מהעם אמנם העם

כלו לפי שאי אפשר לכלם שיקריבו נדבה על הדרך הנזכר וזה עליהם להקריב תמידין ואמר לו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו.

ובין תבין אמרו קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי כי בחנושה יחוסים יחס הקרבן אללו כדי להעיר על הכונה שאמר צפי' ולא יזנחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם מזורף אל זה כי זבחותם אל לבם שהקריבו נפש תחת נפשה החיה ידמו זבפשם שנחכפר עונם ומועתה יתקרבו אל השם ואם לא היתה המחשבה הזאת בישראל היו נושאים מן התשובה ולולי המעשים בזה וכיוצא בזה לא הי' קיום לאמונה ואדונינו המלך הגדול האנפודור פדריק שיחיה ויארריך ימים נתן טעם מדוע בזה ה' להקריב קרבן ממין הבקר והצאן ולא בזה להקריב שום מין ממיני חיות ואמר לפי שכונת הקרבן לעשות בו רצון לצורא ואין אדם מרצה אחר בדבר שאינו שלו ומיני הבקר והצאן הם זביות והם נכסי בעלים אשר טרח בהם או בדמיהם ומיני החיות הם מדגירות ואין להם בעלים ואינו טורח בהם. והם כאלו אינם שלו על כן לא בזה להקריב אליו לרצון על מזבחו ממיני החיות והרציה על זה כי לאשר לא השיג ידו בזה להקריב ממיני העוף בני יונה ותורים לפי שהיה נהוג לגדלם בבית.

אמנם העיקר הגדול ושורש הצדיקים הוא בקבלת עול מלכות שמים שהיא הקריאה האמיתית אשר יקראוהו באמת והוא המהלל הנאה ועם זה יהיה הקרבן ושאר המנות לרצון. ואל זה כון הנביא באמרו עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל ושאר הפסוקים הנמשכים לזה.

וכן אסף המשורר בזה להעיר כפי ענין זה על שלמות האדם בתורה ובמנות ולהודיע כי לא ישלם במנות מאין תורה וחכמה ולא בתורה ובחכמה מאין קיום המנות והוא שאמר שמעו עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי ואמר אלהים אלהיך להעיר על שני ענינים הנזכרים כמו שאמר אנכי י"י אלהיך וכבר בארתי שם ששתי מנות הן כן אמרו אלהים אלהיך אנכי בזה להעיר ולהודיע כי הוא אלהים וזה יודע לאדם בהשיגו תורה וחכמה.

ואמרו אלהיך אנכי בזה להעיר ג"כ שידע שהוא אלהיו וסופטו ומנהיגו ומשגיח על מעשיו וצריך לו שיקבל מנותיו בדרך קבלת עול מלכות שמים שהוא העיקר וכן אסף עזמו העיר על זה בלשון שמיעה והערה גם כן במזמור אחר ואמר שמעו עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי לא יהיה בך אל זר ולא תשחחום לאל נכר ואמר אחר זה לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יסלכו. והכל בזה להעיר כי שלמות האדם צריך ליראת שמים וחכמה שהיא התורה והשמיעה בזה על התורה כי היודע אותה שומע השם ויודעו. ובדרכי יסלכו בזה על קיום המנות שהן מתדמות בדרכי השם. ולפי שהעיקר הוא בתורה ובחכמה הוכיח תחלה עליה ואמר כי תוכחתו אינה על מיעוט עבודת הקרבן אלא על הקרבן כשל

כשלא תהיה זו הכונה המזוקשת זו והוא שאמר לא על זבחך אוביחך
 ושאר הפסוקים הנמשכים לזה כפי הענין הנזכר בפסוקי ההפטרס.
 ור"ל שלא אוביחך על הרבות זבחך ושיהיו עולותיך לנגדי תמיד ורמז
 זו על התמידין שהם נקראים עולת תמיד והוסיף אסף ביאור ואמר
 לא אקח זביתך פר ומכללותיך עתודים רצה זו שאינני כשאר נעזדים
 שיטילו זרכיהם על עזדיסם לפי שאין להם השג יד אצל השם יתברך
 אם יעלה על לב סכל כי הוא רצה בדבר מעבודתם לנצחו ומשרתיו
 הלא הכל שלו והוא שאמר כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף.
 וזה הענין רצה הנביא גם כן באמרו לא הצאת לי שם עולותיך גם
 אם יתפתה העובד ויתשוב שקסם יתברך יתפעל בריח ניחוח הלא
 לי"י תזל ומלוואה והוא שאמר אם ארעב לא אומר לך כי לי תזל
 ומלוואה. האוכל בשר אצירים ודם עתודים אשתה וכן אמר הנביא לא
 קנית לי בכסף קנה ותלצ זבחך לא הרויתני.

אמנם אסף חדש ענין בקרבן להעיר על הכונה זו ואמר זבח
 לאלהים תודה ושלא לעליון נדריך. ר"ל כי המזבוקש ממש בקרבן שתודה
 לאלהים לבדו ושיהיו נדריך לעליון לא לזולתו כי ההודאה לשם מזבוקשת
 מהעם על כל הקורות אוחו כמו שאמר על הצריכים להודות כחולים
 וכיוצא גם יודו לי"י חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה
 ויספרו מעשיו ברינה. ועיקר העבודה היא בהודאה ובקריאה אליו.
 ולפיכך נקראו זבחי תודה ואמר זבת לאלהים תודה והוסיף ביאור
 ואמר וקראני ביום צרה אחלנך ותכבדני. וקריאתו היא התפלה ולפיכך
 נתקנו תפלות במקום תמידין ועל דרך האמת התפילות וההודאות
 נכבדות אל השם יותר מקרבן כמו שהעיר על זה דוד ע"ה ואמר י"י
 שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך כי לא תחפוץ זבח ואחנה עולה לא
 תרצה ואמר זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה
 הרהם בפסוקים אלה כי התהלה עם רוח נשברה הם הזבחים שהם
 לי"י באמת. ובענין זה נריך שנתעורר באמת כשאנו צאים להתפלל
 לפניו ופותחים ואומרים י"י שפתי תפתח והוא המכון באמרו וקראני
 ביום צרה אחלנך ותכבדני. והכבוד הזה התבאר בסוף המזמור שאמר
 זובה תודה יכבדני. וזהו גשלהם ההערה ליראי השם מקיימי המצות
 שלא יעשו אחת מן העוונות כעונות הנשים ולומדה והוא שרצה באמרו
 אלהים אלהיך אנכי.

עוד צא להעיר החכמים בעלי תורה המקילים במצות והוא שאמר
 ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי על פיך. וקרא
 אותו רשע אע"פ שהוא יודע המצות ולומד תורה ועל ידיעת המצוות
 אמר מה לך לספר חוקי כמו שצא יהללו את שם י"י כי הוא צוה
 ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבר. ואמר הנביא אם ימוש
 החקים האלה מלפני וגו' ועל תלמוד תורה אמר ותשא בריתי עלי פיך
 כי היא דברי הצדיק אשר כרת עמהם וקרא אותו רשע לפי שהפר
 בריתו ופרע מוסרו ושנאו כמו שאמר ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי

אחריו. אם רחוק וגב ותירך עמו ועם מנאפים חלקך. בכתוב הראשון דבר על דרך כלל וצנני על דרך פרט כי זו פרט שני חלקי המצות שכליות טבעיות ושאינן שכליות ולא טבעיות אלא הם נמנעות מלד גזרת השם שגזר שיהיה אדם מושל בטבע ולא צמעים בלבד כי גם כן נריך שימשול בדבריו האסורים או הנמאסים והוא שאמר מדרכי רשע פיך שלחת ברעה ולשונך תלמיד מרמה. ולהרחיק המדה הזאת הנסוגה ברוב בני אדם אמר דבר זה ענינו כי הולמד לשוננו לדבר רע יגרום לו לדבר רע על קרוביו ועל אחיו ואף על בן אמו עד שיקלל אותו ויחרפנו בדרך שיחרף אמו מתוך חירופו ולא ידע כי בנפשו הוא כאשר יקרא בן אמו ממזר או כיוצא בזה וזה רעה באמרו באחך תדבר בן אמו תהן דופי וצנה נרמזה דרך החכם הרע שאינו ירא שמים. ולפי שהוא מכיר וכופר אין חכמתו מתקיימת ודומה לחילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין שהרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו. ועליו אמר אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמון אוכיחך ואערכה לעיניך. והחכם ר' אברהם אבן עזרא כתב טעם והחרשתי צעזור שאני ארך אפים וכאשר החרשתי דמית כי איני יודע הנסחרות כמון על כן אוכיחך. ולפי דעתי היות אהיה הוא כמו היה אהיה.

ואפשר לומר שרעה זו לומר כלשון בני אדם דמית להיות חי עד שאמרת אהיה כמון וזה כי חשבת בלבך אדמה לעליון לפי שעלה בלבך שדבקת בי ושבת שכל בפועל ולפיכך אוכיחך ואערכה מלחמה לעיניך עד שתרחק ממני בדרך כל בעלי מלחמת איש אחד ולא תראה ציטע אלהים. ולפיכך נריך שתתעורר ותשוב לעבודתי הראויה פן יאבד הכל והוא שאמר צינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מליל. וחתם דברו הטוב צנני הענינים הנזכרים בשלמות האדם אחד מהם למקיימי המצות שצריך לקבל אותם בקבלת עול מלכות שמים כיחודו וההודאה על ממשלתו. והשני לחכמים לומדי התורה שיקיימו כל המצות ולא יקלו באחת מהן לפי שהן הדרך הבינונית שהוא לשם אורחותיו והוא דרך י"י לראות ציטע אלהים. והוא שאמר וצנה תודה יכבדני ושם דרך ארחנו ציטע אלהים וצנה תודה רעה זו הצננה על דרך הודאה כמו שקדם והמכבדו מכובד כמו שאמר כי מכבדי אכבד. ושם דרך הוא השם אורחותיו ומפלס מעגל רגליו כמו שדרשו ז"ל וכמו שהתבאר בפרשת שקלים. השם ברחמינו יזכנו לאור פניו ויראנו ציטע אלהים ויושיענו תשועה עולמים.

פרשת צו

(והיא ראויה לשנת הגדול וליום ראשון של פסח).

חסדי י"י אוכיר תהלות י"י כעל כל אשר גמלנו י"י ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו. ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע. בכל צרתם לו צד ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם ויגמלם וינשאים כל ימי עולם.

כונת הנביא בפסוקים אלה להעיר האדם להודות לשם ולהלל במהלל הנאה שבו קיום התורה והוא שהשם עושה חסד משפט ונדקה בארץ ובאלה הוא חפץ שיעשו בני ישראל. ובידיעה זה אפשר לו לאדם שישלם לא זולת זה כמו שאמר הנביא כי אם צזאת יתהלל המתהלל. לא כדעת הרעים האומרים עזב י"י את הארץ וכונתם צזה להגדיל השם ולרומם אותו בסוד השגחתו מהם ובעצמו אותם לפי פחיתות המורכבים מהיסודות אלל שאר הנמצאים וזה כפירה גמורה וסתירת חורת השם ויציאה מן הדת. וזה הדעת הרע היה קדום והוא היה דעת פרעה שאמר מי י"י אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את י"י וגם את ישראל לא שלח וצזה הדעת עומד עד שהודיעו במופתיו כי לו הארץ כמו שאמר לו משה למען תדע כי לי"י הארץ וצזה נודע והתאמת כי השם בחסדו מושגית צמין האדם והוא תהלתו. והוא שאמר הנביא חסדי י"י אזכיר תהלות י"י.

ולפיכך חייבין אנו להודות כפי הראוי על כל אשר גמל בני האדם כלם שנבראו בצלם והוא החציבות שגמלנו בחסדו כמו שאמרו ז"ל חציב אדם שנברא בצלם והוא שאמר הנביא בדרך כלל ר"ל על כל מין האדם כעל כל אשר גמלנו י"י וכסה שחצו לרצונו מין האדם משאר המינין כן חצו לרצונו ישראל מכל שאר האומות צתת להם תורתו וזה רצה באמרו ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו וכפי הענין זה פרשו ז"ל הללו י"י כל גוים שהם דקדקו ואמרו צמאי דקא עביד ליה לישראל משצחין ליה אלא הכי קאמר הללו את י"י כל גוים צמאי צמאי דקא עביד להון אנו שגבר עלינו חסדו לא כל שכן וגצורת חסדו עלינו היא צתורה התמימה שנתן לנו וראוי להודות לו על זה יותר ויותר מכל הטובות האחרות. והוא שאמר וכרוב חסדיו והוא שקראו רב טוב והוא המכוון צמה שתקנו שמתחיל צגנות ומסיים צשצח ואמר מתחלה עובדי ע"ז היו אצותינו ועכשיו קרצנו המקום לעצודתו והוא שאנו מודים צקדוש היום ואומרים אשר צחר צנו מכל עם ורוממנו מכל לשון ובכל צרכת מצוה אנו מודים לו על זה ואומרים אשר קדשנו במצותיו והוא שגמלם כרחמיו וכרוב חסדיו.

ובאר זה ואמר אך עמי המה בנים לא ישקרו וזה המאמר צא בלשון התורה ויאמר אליהם נעשה אדם בצלמנו. וכבר צחרנו הסכנה בלשון

בלשון מאמר השם שהוא להורות על דלוגו. וזא הנביא ולמדך שלא יעלה דעתך לפי שישראל הלכו מימי האבות עד עתה ונזרה לזרה וכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו שזה הוא משנאת הקב"ה אותנו לא כי אכל מאהבתו היקרה כי אין מאהבתו השלמה להגדיל לאדם טובת העולם הזה האוהדת והכלה והמזיחה בעליה לבעוט ולשכח החונן אותה כמו שאמר וישמן ישורון ויצעט שימנת עזית כשית ויטוש אלוה עשהו ויגבל צור ישועתו.

אבל האהבה הנאמנה ברצותו ביעקב וזרעו להיותו עמו ונביו ננים אשר לא יסקרו בצריתו כמו שאמרו רבותינו ז"ל חביבין ישראל שנקראו ננים למקום ונקראו בן מפני שלמדס דרכיו הישרים והלכו בהם ונזה התדמו אליו עד שנקראו נביו וסיא הישועה האמתית והוא שאמר ויהי להם למושיע. ולא הישועה הנגחית לזדה הושיעם כי תשועת עולם זה גם כן כפי הצורך בכל דור ודור להעמיד האמונה והדעת והוא המכוון באשר הנהיגו לומר בהגדה בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מנילנו מידם כאלו הוא מרגיש מיד צרתינו ומיצר בה כהרגיש האב על צרת הבן. והוא שאמר הנביא דרך משל כלשון בני אדם בכל צרתם לו צר. ולפי שאין זה אלא דרך משל והוא יחס שלא ידמו אותו הסיון עליו יתברך כאשר היחסים נכתב לא באל"ף אלא לפי שהוא כאשר המשלים נכתב בוי"ו ולפי שצרת שעבוד מצרים היחה סבה להודיע שמו בעולם והודיעה לכל כי הוא מושל בארץ והיא שקרבה אותנו לעבודתו חייבתנו התורה להזכיר תמיד הגאולה ההיא ומצות רבות באו בתורה כדי להזכירה מתוך המעשה. וכן באה המצוה להזכיר תמיד הגאולה ההיא וכן באה המצוה להזכיר אותה ביום זבילה כמו שדרשה בן זומא עד שהתפרסם שצאה מצוה שתאמר פרשת צינית שבה זכרון יציאת מצרים עם פרשת שמע מפני שהיא שניה לה להעמיד האמונה בהיות השם משיגה בארץ ומשנה הטבע לעשות נפלאות וזה מורה על אמונת החודש כמו שהתבאר בעשרת הדברות. והוא המכוון להתחיל בנגות ולסיים בשבח ואומרים עבדים היינו לפרעה במצרים וזה יצא להם מן התורה ואע"פ שלא התבאר זה בתלמוד.

וכן מה שאמרו צריך לומר ואותנו הוציא משם כי כן כתוב כי ישאלך וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים וגו' ויתן י"י אותות ומופתים ואותנו הוציא משם הנה צפי' אמר והגדת לבנך. וכן הדעת שאמרו על התחלת הגנות מתחלה עובדי ע"ז יצא גם כן מן הפרשה ההיא וכן כתוב בה ויזנו י"י לעשות את כל החקים האלה ליראה את י"י אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה ומאחר שאמר ליראה את י"י אלהינו יצא מתוך דבריו שמתחלה לא היו יראים כי היו עובדי ע"ז ויציאת מצרים חזקה האמונה והשאירה אותה לדורות ולהזכיר כל זה והנמשך לזה באה המצוה לספר בציאת מצרים זביל הפסח וכל המאריך לספר בספור העניינים שאירעו בזמן ההוא הרי זה משובח לפי חבובו המצוה והודיעו הכונה ברוב ההזכרה.

ומונה זו ינחה לנו מן הכתוב שאמר והגדת לבנך זיוס הוא
 לאמר בעבור זה עשה י"י לי צלאתי ממצרים. ודבר הכתוב צהווס
 באמרו לבנך אבל הקבלה האמתית הודיעה שאפילו כלנו חכמים שכבר
 ידענו דרכי השם וכלנו נבונים שמצינים אהחנו הכונה במצות כלנו זקנים
 וכבר שמענו והגדנו זה כמה שנים כולנו יודעים את התורה ומה שנוציא
 בפינו ידענוהו אע"פ כן מונה עלינו לספר ביציאת מצרים זלילה הזה
 כמו שבא בכתוב והגדת. ובכלל חובת מונה זו לומר טעמי פסח מנה
 ומרור וכל יני שלא אמר שלשה דברים אלו לא ינח ידי חובתו במצות
 הגדה. וזה מקום הערה טובה לדרוש ולחקור טעמי המצות כמו שהעירו
 ז"ל על מונה זו. וינח להם מן התורה שהרי כתוב זה והי' כי ישאלך
 בנך מחר והיה כי יאמרו אליכם והגדת לבנך וגו' עד שדקדקו מכתובי
 התורה כי לפי זה כל אדם מצני עמנו צריך להודיע ענין זה כמו
 שאמרו כנגד ארבעה בנים דברה תורה וכו' לומר לחכם אין מפטירין
 אחר הפסח אפיקומן ובזמן הזה אין מפטירין אחר מנה שלא יפרח
 טעם מנה או טעם הפסח לפי שהטעם ההוא מזכיר טעם המונה ומצתה
 ומעיר האדם עליה והוא עיקר המונה.

ויכול שומע אני שמצות הגדה זו היא מראש חדש כלומר כדרך
 שהזכיר משה רבינו מראש חדש ועוד שהרי הקדים לפסוק זה ועבדת
 את העבודה הזאת בחדש הזה לפיכך בא ולמד לך זיוס ההוא אי זיוס
 ההוא יכול מצעוד יום כלומר אחר שכתב והי' לכם למשמרת עד ארבעה
 עשר יום לחדש הזה ושחטו אותה כל קהל עדת ישראל בין הערבים.
 וכתוב אך זיוס הראשון תשציתו שאור מנתיכם והיום ההוא הוא יום
 ארבעה עשר ונמנח שהעבודה מתחלת מצעוד יום ולפיכך תעלה על
 דעתך שמצות הגדה גם כן הוא מצעוד יום תלמוד לומר בעבור זה
 ובארו הם ז"ל בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מנה ומרור מונחים
 לפניך. וזה ינח להם מפני שהקדים לו מצות יחבל וכתוב בערב תאכלו
 מצות וסוף הכתוב עשה י"י לי צלאתי ממצרים. וכבר פרשו בו המפרשים
 מפני שאקיים זה רונה בו כדי שאקיים המצות המזכירות הנפלאות שקרבו
 אותנו לעבודתו.

ואפשר לומר שבעבור זה הוא כמו ולמה זה כלומר הגד לבנך
 למה אתה עושה פסח מנה ומרור כמו שאמר רבן גמליאל והכל עולה
 לענין אחד כי המכוון הוא ספור הנפלאות כמו שאמרנו להעמיד האמונה
 כי בגאולה שהיא הראה השם על ידי משה כי לו הממשלה בשמים
 ובארץ ובאמר שנתחלת נבואתו נראה לו המלאך בלבת אש מתוך הסנה
 והסנה הוא עץ שפל ונבזה וזה לרמז במראה ההוא הראשונה שהסם
 שהוא רם על הכל ושוכן בעולם מרום וקדוש משה שכינתו על העם
 שפל ושולח מלאכיו אל נביאי העם הזה כדי להחיות רוחם ולבסם כמו
 שאמר הנביא כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש
 אשכון את דבא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים
 וראה הסנה צוער באש והסנה היה נשאר ואינו אוכל לחקות לו העם
 השפל

השפל הצרוף באש הצרות הצחון מתוך הצרות הסן לדעת השם ולהשיגו כמו שאמר הנביא על אחרית ימי הגלות ומי העומד בהראותו כי הוא באש מצרף ואמר וצרפתיים בצרוף הכסף ובחנתים בצחון את הזהב והוא על דרך שאמר י"י צדיק יבחן והמשילו זה ליוצר הזה שאינו צודק קנקנים מורעעים מפני שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שוצרו ומפני זה מניח אותם לעצמם ועל הדרך הזה מניח השם את הרשע משולח לטבע ולמקרים ולא יביע אליו וזה רעה באמרו רשע ואזהב חמם שנאה נפשו. ומתו צודק קנקנים בריאים שאפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינו שוצרן כך הקב"ה אינו מנסה אלל הצדיק וזהו שאמר י"י צדיק יבחן וזה המשל נמשך למה שאמר הנביא הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי צית ישראל.

והוא הרבר שקדם בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו כדרך שבאה המראה שהסנה היה צוער באש ואיננו אוכל וזה כלו מצורף להיות המלאך נראה באש נמשל בו בעצם ובשם לקצת נביאים בעצם ולקצת הנביאים בשם כי בכל המראה שראה אותה יחזקאל ע"ה רמה אותם באש ובמראה שראה ישעיהו שהיתה ענין המראה שראה יחזקאל כמו שבארו רבותינו ז"ל נקראו שרפים וזה דבר שצריך להתבונן בו. ונראה לומר כי נצטר יסוד האש להמשיל בו המלאכים שהם השכלים הגדלים לפי שכחות היסוד ההוא רבים ועוצים שהאש מאירה ומחממת ושורפת והשכל השופע מאהו יחצ' נמשל באור במקומות רבים כאמרו באורך נראה אור והמשל באור מפורסם וידוע ולפי המשך המשל באור היה ראוי המשל באש והוא שאמר במראות יחזקאל ונוגה לו סביב. אמנם השכל החמרי אשר באדם לפי דבקותו בחומר ראוי להמשילו בערפל ובחשך ובענין ובאש שהאש ההוא אינו מאיר מזד בחינת השפל הפשוט כל שכן אל השכל הראשון י"י אמר לשכון בערפל וכיוצא בו רבים. וכפי הענין הזה היתה ראוייה התורה להקרא אש כאמרו אש דת לנו. וכמוהו הלא כה דברי באש ועוד באש דת לפי שמעוררת החוס הרוחני באהבת השם כמו שאמר רשפים רשפי אש שלהבת ים ובאמרו ויהי בלבי באש צוערת עזור בעצמותי וכאמרם ז"ל הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים ועוד שהיא שורפת סיגי הדעות הכוזבות והמדות הרעות כאמרו כי הוא באש מצרף. ועל הדרך הזה נקראו המלאכים הנראים לנביאים שרפים והוא שנמשך לפי המשל ההוא ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רפה במלקחים לקח מעל המזבח ואמר וסר עונך וחטאתך תכופר ולפי ענינים אלו כלם או מקצתם נראה המלאך אליו בלבת אש. ולפי שפרעה נמשל מוקדם להנין הרובץ בתוך יאוריו לפי גאותו על היאור הטוב אשר במצרים הראה לו תחלה המופת בנטה אשר נהפך לנחש ואחר שז מטה להודיע שמושלחו ונקריה ולא תעמוד גם מטה אהרן בלע מטות החרטומים להודיע כי אין מועייהם כמעשויו כי הם היו עושים בלטה והוא היה עושה בדבר השם וכמו כן הראה לו מופת בידו להבטיחו על הגאולה ולרמוז שיד העם ששזה במוסר השם מצורעת בחיק אחרים תנא ותשוב כבתחלה. ולפי

ולפי שרצה השם להקשות לז פרעה ולז עזריו לגדל עונסם וזה
 נביאו לעשות מופתים בדרך שתפול זו תעיה לומר שהיה עושה אותם
 בדרך להט. וזה נראה במאמר החרטומים שאמרו על מכה מן המכות
 אצבע אלהים היא וסוף דבר הרבה מופתיו הנאמנים עד אשר שלחם
 פרעה מארצו. ותחלת המכות היתה ציחור לפי שאמר מי י"י אשר
 אשמע בקולו לשלח את ישראל ופי' שולל ממנו במאמרו ובמשנתו המושלה
 בשמים ובארץ וזה גרם לו גאותו על הציחור כמו שאמר הנביא על פרעה
 שהיה אומר לי יאורי ואני עשיתיני וזה גרם רוב הטובה הנמשכת
 לארץ מן הציחור לפיכך בא ומונע הטוב אשר במים עצמן והדגה אשר
 במים ממה ובאש הציחור ונהפך להם הטוב לרע והתועלת לנזק להראות
 כח השם ביסוד ההוא אשר התגאה עליו. והוא שאמר בזאת תדע כי
 י"י שלחני הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ציחור ונהפכו
 לדם והדגה אשר ציחור תמות ובאש הציחור. אונס זה כולו נחשב למכה
 אחת ואם היו שלש כי לשני טבע המים ממה הדגה ובאש הציחור
 אחר כן הוציא צעל חיים מזיקים מן הציחור והם הנפרדעים שבאו עד
 חדר משכנם ובתנורם ובמשארותם כפי שהיו זו תחלה צעלי חיים
 מועילין וזה כולו מופת שממשלת השם ביסוד זה לרצונו להנהיג הטבע
 זו או לשנותו לטוב או לרע. ואחר כן הראה ממשלתו ביסוד הארץ
 כי העפר שטבעו להוציא נמחים טובים ומועילים שנה אותה לרע והוציא
 כנים המכאיבים האדם והבהמה כפי הפיכת המים לדם. ואחר כן הביא
 ערוז וצעלי חיים אשר בארץ להלאות העם כנגד הנפרדעים שהוציא
 מן המים והוא שאמר למען תדע כי אני י"י בקרב הארץ. ואחר כן
 עשה שפטים באלהיהם בצקר ובצאן ובכל צעלי חיים הציחור המועילים
 אשר בארץ במכת הדבר ובמות כולן נודעה ממשלתו גם כן ביסוד העפר
 לטוב או לשנות טבעו לרע. ואחר כן הראה ממשלתו בשני היסודות
 הנשארים והם האויר והאש. ולפי שיסוד האש הכללי אינו נראה כשאר
 היסודות שתף המופת בשניהם והוא שנה לקחת פיה כששן ולזרקו
 באויר לשנות טבעם ולהוליד שחין על כל ארץ מזרים גם בחרטומים
 ענמם שהיו צעלי להטים פשטה המכה הזאת. ואחר כן הוריד ברד
 ואש מתלקחת בתוך הברד. וזה המופת השתתפו בו כל היסודות לפי
 האד העולה שבסבתו ירד האש והברד ונשמעו הקולות שהם בסבת יסוד
 האויר ולפיכך אמר על המופת הזה שהוא כללי למען תדע כי לי"י
 הארץ.

והוא שאמר על המכה הזאת כי בפעם הזאת אני שולח את כל
 מוגפותי אל לבך וידוע שהלב במקום זה הוא נאמר על המחשבה לפי
 שהמוגפות היו כנגד ממשלתו הרעה וכפירתו הגמורה שאמר מי י"י אשר
 אשמע בקולו עד שהרץ מעט את לבבו לשלח את העם לזכות כאשר
 שאלו ממנו. אונס הקשה את רוחו באמרו מי ויני ההולכים. ואחר כך
 הביא מכה אחרת ממיני העוף אשר באויר כנגד הערוז שבארץ וכנגד
 הנפרדעים שבמים. ואחר שהראה ממשלתו בארץ ובכל אשר עליה הראה
 ממשלתו

ומשלחו נשמים כי המושל הגדול וכל צבא השמים שחשבו הקדומים
 שהוא האלוה הגדול ונע ומשלחו שלש ימים אלל הכופרים בזממלת
 השם ולכל בני ישראל המודים בזממלתו העליונה הים אור בזממלתו.
 ולהעיר על הענין שאמרנו שהכל הי' להודיע ממשלת השם בארץ אמר
 התנא ומנין אתה אומר שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המזרים
 בזממרים היתה של ארבע מכות לפי שאין שם יסוד פשוט נמצא אבל
 כל אחד מהם מורכב עם אחרים. והתנא שהיוסף ואמר שכל מכה
 ומכה היתה של חמש מכות לפי דעתו בגלגלים שהם יסוד חמישי והוא
 הסובב והמסבב הכל לרצון השם וזה הכל הורה עליו יתברך שהוא
 עושה השמים ושמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים
 וכל אשר בהם והוא מעמיד הכל לרצונו ומסיר ממשלתם גם כן לרצונו.
 ועם כל המופתים האלה שנעשו על ידי משה ואהרן לא שמוע
 פרעה בקול השם לשלח את ישראל עד שהשם צעמו ובכבודו הוציאהם
 מארצו ר"ל שהרץ קשי לבו ולב עבדיו שהקשה לגדל ענשם והוא ברצונו
 שהוא עצמו וכבודו הכה כל בכור בחצות הלילה והוא עת התדרושה
 ויכתה המות הריא לא היתה כמיתת בני אדם שיבא להם מלאך המות
 בזמן שהם ערים ומרגישים או שיבא להם שרף המביא קדחת שורפת
 או שיבא עליה שיכה באחת מהמכות אבל לרצונו לבדו מתו כל בכוריהם
 והוא שיטנו שנת מות ונתצטלה תנועתם ונעדרה והעדרה הקול ה'י'
 המשחית שנאמר עליו ולא יתן המשחית לבא אל צפוסם לנגוף כי בן
 מנאנו שהנגוף עצמו שהוא העדר קראו משחית כמו שנאמר ולא יהי'
 נכס נגף למשחית בהכותי בארץ מזרים. זה כלו נראה שרצו באמנם
 בהגדה ויוציאונו י"י ומזרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על
 ידי שליח אלא הקב"ה צעמו ובכבודו ומה שכתוב וישלח מלאך ויוציאונו
 ומזרים כבר פשוט שהמלאך ההוא הוא הנביא והמוציא הוא השם ואם
 תראה אמור שהנבי' קראו מוציא מנד ההנהגה ומנד עשותו שאר המופתים
 לא מנד המכה המיוחדת שהיתה סבת הגאולה. וזה הדרש הנזכר נראה
 שיבא להם ממאמר התורה שאמרה בפירוש ויוציאך צפניו בכחו הגדול
 ומזרים והקרוז אצלי להיות צפניו במקום זה כאלו אמר צעמו ובמציאות
 כלומר בלא אמצעי כי בן מנאנו שם פנים נאמר להודות על מציאותו
 בלא אמצעי כמו שאמר פנים צפנים. וכמו בן היה זה רצון הנביא בואמרו
 ומלאך פניו הושיעם כמו שנמצא אור פניו שבא במקום רצונו.
 ואפשר שזה רצה באמרו וישלח מלאך ויוציאונו ומזרים והכל בא
 להורות שלא היה שם אמצעי ליחס אליו הגאולה המורה על ממשלתו
 הוראה אמתית שכבר עברו המופתים שנעשו על ידי הנביאים ולא נגאלו
 עד שהיה רצון השם בגאולתם ולא הספיק צדקם להתמייץ עד שנגלה
 עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. וכל זה בא להזכיר הגאולה
 הנפלאה שצאה אחר העבודה הקשה שלא היתה לעם בזוה. וזה היה
 סבה להחזיק באמונה הקיימת שהכל עושה השם לרצונו וכשם שהיה
 רצון השם בגלות שהוא לאהבת האבות כדי שיהיו כולם יחד ומוצאים
 לקבל

לקבל התורה בצאתם ומנצרים ויחמינו בשם ובנציאיו אחר שראו שהראה
 המופתים על ידיהם באהבתו ובחמלתו כמו שאמר הנביא באהבתו ובחמלתו
 הוא גאלם כן היה רצון השם להפיצנו בין העמים לצרוף אותנו לא
 שעצבנו עזיבה גמורה כי לא נואסנו ולא געלנו כמו שהבטיחנו באמרו
 ואף גם זאת בהיותם בארץ. אבל הוא ינטלנו וינשאנו לעד על כל העמים
 כאמונתנו כמו שאמר הנביא וינטלם וינשאם כל ימי עולם. אמנם הגלות
 הארוך שעמדנו בו הוא לכלות קוטים מן הכרם ולהשאיר הטובים לפי
 עניים ודלותם החוסים בשם י"י כמו שהבטיח הנביא ואמר והשארתי
 בקרבך עם עני ודל וגו' וסמך לו שארית ישראל יחסו בשם י"י לא שהבטיחנו
 בשום מקום להשאיר עם גדול ורב שמהיה התשועה רב החיל ורב כח
 כמו שעלה בלב ההמון ובלב קצת חכמינו הנותפתים והואמינים לכל
 אשר ישמעו כאלו שכחו מה שלמדו בתלמוד ובמקרא גם מה שכתבו
 בתורה ונשארתי מתי מספר בגוים אשר ינהג י"י אתכם שמה ובכמה
 מקומות יקרא אותנו הנבא שארית להורות על המעט אשר ויהי שארית
 יעקב בגוים בקרב עמים רבים וגו' ואמר והשארתי בקרבך עם עני ודל
 וגו' וסמך לו שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. והיותנו
 מפורדים בין העמים כולם צעת הגאולה יהיה סנה להפוך אל גוים
 שפה אחת ולעצדו שם אחר בראותם הגאולה והישועה ואז תתקיים
 הנבואה שאין לחלוק עליה ולומר שכבר נתקיימה. והוא שנאמר לכן הנה
 ימים באים נאם י"י ולא יאמר עוד חי י"י אשר העלה את בני ישראל
 מארץ מצרים כי אם חי י"י אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל
 הארצות אשר הדחתים שמה והשיבותים אל האדמה אשר נתתי לאבותם.

פרשת שמיני

צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר.

שלמה החכם אמר הכתוב הזה לפי הדרך הגלוי בו כנגד מנוחת
 התורה הנחמנות לאדם להנהיגו בדרך הבינונית שהוא השלמות הראשון
 בעמידת הגוף ובבריאותו המושך השלמות האחרון שהוא שלמות הנפש
 בתורה ובחכמה. והודיענו החכם בזה הכתוב שלא יעלה בלב האדם שיהיה
 שאסרה תורה מן המאכלים ושאר ההנאות ומה שהתירה מהם שהוא
 בלא טעם הכרחי רק כי הוא באמת לקיום הגוף כל הזמן הראוי לו
 ולהיות קיום הנפש לעד. ונאמר כי לפי שחומר האדם מורכב מהדברים
 שהורכב מהם חומר שאר בעלי חיים אלא שגזכך יותר אי אפשר לו
 בלא מוח ושאר הנאות הגופיות. ואמנם כפי מעלת חומר האדם על חומר
 שאר בעלי חיים בהזדככו יותר מונו כן מעלת חומר הצדיק על מעלת
 חומר הרשע הן לפי המשך טבעו הן לפי קבלת התלמוד כי הצדיק והוא

שחמרו זך וטוב יקבל כל הנאותיו בדרך שנפשו תשבע לעולם ותמלא במספיק לה וגם כי יהיה לו עושר ונכסים רבים יעוזב המותרות והוא שאמר לדיק אוכל לשבע נפשו. וכאשר לא תשיג ידו רק מעט נפשו שבעה לעולם לפי שהוא יודע די ספקה בחיים נכמותו ובאיכותו והוא שאמר החכם יודע לדיק נפש בהמתו ר"ל שהוא יודע איכות שתופה בחומר בהמיותו ומונהיגה בהנאותיה כפי הכמות הראוי לה מהן והיה החמלה הגדולה והרחמיים על הנפש. אך הרשעים והם שחמרו גם ועז והם שכונתם בצנעם תחסר לעולם ולא תמלא כי לא יספיק להם דבר וגם כי תשיג ידם יותר מדאי וכי יאכלו תבטל אחד או שנים יבקשו יותר ויאמרו שהם עושים זה לרחם על נפשם כי מעט ימיהם לקבל ההנאות כמו שאמר אכל ושתה כי מחר נמות רוזים זו כי מעט ימי חייהם ולפיכך צריך להם לרחם על החיים. ואין זה מהם רק אכזריות על הנפש והוא שאמר ורחמי רשעים אכזרי רונה זו מדת אכזריות ועל הדרך הנזכר באכילה יתנהגו בשאר הנאות הגוף כי כל הנאה יכנה הכתוב באכילה לפי שהוא זנה הגוף וכל עוד שהצדיק מתמיד בטבעו להזון במעט המספיק הוא הולך אכל ושבע בכל הנאותיו הגופיות הנמשכים ליצר כדרך שאמרו ז"ל משביעו רעב מרעיבו שבע וכן כל עוד שהרשע מתמיד לרדוף המותרות והמלווי הוא רעב וחסר כל ונהדף. ולרמוז על ענין זה אמר החכם לא ירעיב י"י נפש לדיק והוות רשעים יהדוף והוא גם כן כמה שאמר משביעו רעב כי זה דרך הטבע החמרי ויבא גם כן על דרך הגמול והעונש כמו שאמר שכר מוצה מוצה ושכר עבירה עבירה ולפי שלא יושך אדם אחר טבע חמרו צריך ללמוד על דרך טובה וישרה. וכסם שהאובד בנו אהבה גמורה אמתית ירבה מוסרו ותוכחו וישחרנו מוסר כן השם יתצרך באהבתו את עמו הרבה להם תורה מוצה ומוסר במאכל ובשאר ההנאות ועזב שאר האומות מאין מוסר ושלחם אל הטבע כשאר בעלי חיים בשנאתו אותם. והוא שהקדים החכם לפסוק שפתחנו בו חושך שצטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר.

והמוסר הוא כולל כל למוד טוב בשלמות הגוף שהוא השלמות הראשון שאי אפשר בלעדיו להשיג שלמות הנפש שהוא האחרון והבית יבנה זו שהוא המודר הנגתי לנפש והוא שאמר אחריו חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידה תהרסנו. ובצר התפרסם שהחומר נמשל באשה וכשתזדכך בלמוד טוב תקרא אשה חכמה כמו שנקראת בעלת מלאכה טובה חכמת לב. והחכם רזה בזה כי כל אחת מוזכות החומר תבנה ביתה ובהפך שאינה זכה והיא האולת והוא תואר או תחסר מלת אשה ובא כדרך אשת כסלות הומיה וההומיה היא היא הריסות הבית. ולהרחיק ההומיה היא צאו מנות התורה במאכלות ובשאר ההנאות ובנתינת המעשרות ושאר המותרות כמתנות כהנים ועניים הכל שילך האדם בדרך הממוצעת לא שהתורה צותה לענות נפש או לקצר ימים כמו שעושים המסגפים עמים בכל מיני סגוף כאלו השם שונא הגוף וזה בלא ספק אכזריות גמורה והגמול נפשו כראוי הוא החסיד ואל זה רמז החכם באמרו גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי. ולפי

ולפי הענין הזה פירש החכם שהתחברתי עמו הכתוב שקדם והוא אמרו חכמות נשים בנחה ביתה וגו' כי אמר שרצה בו כי החומר טוב הנאות יקח הראוי לו ולא יחסר ממנו דבר והוא בנין הבית אבל האולת לרוב הטעקה כפרושי האומות תהרס הבית כי ימות האדם בלא עתה וזה הדק המדומה הוא אבל השכל רשע גמור וסכלות. ולפיכך תורת השם התמימה לא נותה להתענות ימים רבים רק יום אחד בשנה לכפר על נפשותינו והוא דרך רפואה כמו שילקח האספרגוס פעם אחת בשנה ואם ילקח תמיד ימות הלוקח פתאום כן הענוי הוא טוב בדרך רפואה לעתים רחוקים כדי להמית הבהמיות העודף בדם והוא על דרך הקרבה זבח אבל כשאין צורך לגוף בו טוב שיכלכל האדם דבריו במשפט וגם אם יראה הצורך לפי חלישות טבעו או לפי סבה אחרת להעדיף לו דרך נדקה וחסד אז טוב לו מזבח. ולפי ענין זה אמר עשה נדקה ומשפט נבחר לי"ו מזבח. ולפי התפרסם הדעת בהמון בהפך זה אמר דרך משל כשאר הרבה ממשליו כדי שלא ילך האדם בקנה האחד שהאדם נוטה אליו לפי יצרו אבל הכונה בדרך הנאות לאדם בעמידת הגוף וקיום המין. ולפיכך צריך להסתובב במלות התורה כמה שאסרה לנו מן המאכלים שלא מנעה לנו בשר זמן מזמני השנה בדרך שאסרו האומות המחקים חוקי תורתנו הקדושה מנעו ממוצנס בשר וגבינה וביצים קצת השנה והם הפכו דברי אלהים חיים ושמו מר למתוק ומתוק למר כי בהנחת המזון שהוא צורך מתמיד לקיום הגוף פסקו המזון המועיל הפסק זמני ובזמן שהוא נבחר להנהגת מרפא ובהנחת המשגל שאינו צורך מתמיד אבל הוא מזיק ברוב הזמנים לא פסקו בו זמן אך קצת גופית לפי קירבת משפחה ואפילו היא רחוקה מאד והיה ראוי יותר להתקרב לפי הסבת נחלה ולפי מנוע הטבע. ומהתמימות תורתנו הוא למנוע ממנו הנאה המשגל רב זמננו לפי שהמכוון בו קיום המין והמניעה היא היתה בדרך שימנא באסור ההוא מלבד התועלת תענוג גדול ומנוח ושמחה רבה ותוספת חבה בין איש לאשתו כמעט שלא ישיגו בכל חדש מושג חתן על כלה אבל בהנחת המזון לא מנעה ממנו זמן מזמני השנה רק מנעה קצת המינים כדי לעזוב המותרות שהם על דרך האמת חסרונות. וזה כדי שיתבונן האדם ויתעורר ללמד על עצמו בכל הנאותיו הדרך הבינונית והוא שיקבל מהם כדי הצורך פן יאבד הגוף ויניח קצתם פן תאבד הנפש.

ואשר מנעה התורה מהם הוא אשר יש בו מלוי רב לנפש ואשר תקון בו כחלב ודם שנאסרו גם על דרך הזה מצורך זה אל הסבה הגלויה בתורה שנבחרו לכפר על הנפש. וידוע כי הכפרה השלמה היא בהרחיק התאות הגופיות המושכות הנפש אחר הגוף. ומה שצריך שנתבונן במניעת קצת מיני בעלי חיים ממוצננו הוא שכל המינים הדורסים והמזיקים נאסרו עלינו ואע"פ שסמני האסור שנכתבו בתורה כוללים קצת בעלי חיים שאינם דורסים כמו החולעים הקטנים הפורשים ממקום גדולם מן המים שאסורם חמור כאיסור החינים הגדולים אשר בים וכן

וכן היחוסים הפורשים מכלי היין והזיזים שנעדרים וכיוצא בהם שאין
 בהם לד היתר כשהם פורשים מהם צעודם חיים ואעפ"י שהקלו בהם
 כפי המנהג הרע אמנם צריך להזהר בהם ונאד כי מנאחר שאנו מניחים
 לכבוד שמים הדגים הטובים והשמינים למה נאבד אמונתנו מפני המינים
 הפחותים שאין בהם שום הנאה בעולם אבל בעור ומלואם. סוף דבר אחר
 שהמנוה בזה עליהם בדרך כלל אין לתמוה על אסורם ואם הוא יוצא
 מהדרך הנזכר שהתורה לא תצט לדררים זרים ולא תתן דבריה לשיעורים
 עד שתתיר המינים הקטנים שאינם דורסים כי כן לא אסרה התורה
 בדרך הזהרה ועונש יתרון המאכל והמשתה ואע"פ שזאת היא הכונה.
 וכן נראה ממה שאמרה תורה כי תאזה נפשך לאכול בשר ואמרו הם
 ז"ל למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאוה ודרך
 ארץ בלשון רבותינו הוא הנקרא מוסר בכתוב ואם הבשר ימנענו המוסר
 שלא יאכל אלא לתאוה כל שכן המאכלים הרעים כדגים וגבינה וקטניות
 שראוי שלא יתמיד אדם מוזגו מהם ולא יאכל מהם אכילה גסה. וכמו
 כן צריך שלא ישתה יין דרך שכרות ואע"פ שלא בזה מנוה בתורה לאסור
 השכרות צפי' אמנם רמזים רבים באו על זה בתורה בספור שכרות
 נח בפרשה שנגתזה תחלה על מציאות כרס. ודי הערה בזה שאמרו
 ז"ל אל תהי להוט על היין שהרי פרשת היין כתוב בה ו"י ארבעה עשר
 פעמים כמו ויחל נח ויטע כרס וזה נושך למה שאמר החכם למי אוי
 למי אבוי למי מדינים למי שיח למי פנעים חנם למי חכלילות עינים
 למאחרים על היין. וכמו כן נראה מספור שכרות לוט ומעונש זולל וסובא
 וממה שהוזכרו אהרן ובניו מפי השם בלא אמצעי שלא יהיו שמויי יין
 בבואם אל אהל מועד וגו' להבדיל בין הקדש ובין החול ולהורות את
 בני ישראל. ורבותינו ז"ל אמרו שזה רביעית יין אל יורה ואם רביעית
 יין מפסדת הבנת האדם עד שנמנעה ממנו ההרחה קל וחומר שחובה
 על האדם למנוע השכרות שנוצח האדם למטה מופחיתות הבמה ובדבר
 מושכל ומפורסם די מניעה לתורה במעט הערה כלכת בני אדם ערומים
 וכל המנוה הגופיות באו דרך הערה והוא להעיר האדם על דרך ישרה
 שהוא דרך ארץ. והמשל בזה כי אחר שגזרה חכמת השם למנוע קנת
 המאכלים כדי שנקבל ההנאות על הדרך הבינונית יש לנו להסתובן
 בזה שאסר' מהם ודקדקה לאסור הדורסים והמזיקים. וזה לשתי תועלות
 האחת שלא נזון מן החומר המזיק כדי שלא ישוב גופנו מעט מעט
 לטבע ההוא כי אין ספק כי יש מצוא גדול במונות לתכונת הנפש.
 והשנית שיש לנו הערה בזה להרחיק המדה הזאת מהזיק זה את זה כי
 האנשים המזיקים שאר בני אדם לפי הרצון לא לפי המנוה לא די
 להם שיצאו ממעלת מין האדם אבל הם למטה מוודרגת הבמות הביתות
 ושבו במדרגת תיות היער המזיקות וכדגים המזינים אשר צים הם שקראה
 אתם התורה טמאים ואמרה ולא תטמאו בהם. ולטהר נפשותנו על
 הדרך הנזכר ומה ואמרה להבדיל בין הטמא ובין הטוהר ובין החיה
 הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל והודיעה אותנו כי בזה נתקדש

ונתדמה בדרכי השם עד שנקרא בשמו והוא שאמר והתקדישתם וסייחם
 קדושים כי קדוש אני תחלה אמר והתקדישתם רצה בו להרגיל הגוף
 בקדושה בהתנהגו במדות הממוצעות במזון בינוני ושאר הנאות בינוניות
 ובקבוץ מזון בינוני ופיזורו בינוני בנתינת מעשרות ושאר מתנות שצאה
 המורה עליהן כל זה הוא דרך להקדש בו ועליו אמר והתקדשתם
 ואחריו אמר והייתם קדושים רוצה בו קדושת הנפש שהיא בתורה
 ובחכמה והיא ג"כ ראויה לקבלה על דרך בינונית. והוא הדרך הנכסתר
 שכן עליו החכם באמרו נדיק אוכל לשזבע נפשו וגו' כי במקומות רבים
 קרא ללמוד חכמה אכילה והמכוון בכתוב הזה שאין ראוי לאדם שיתרשל
 מדרוש חכמה כדרך האומר שדרישת חכמה הוא רע לפי שהיא תוציא
 האדם למינות ואין זה רק דבר העלל בבקשת חכמה ועליו אמר החכם
 אמר עלל ארי בחוץ תוך רחובות ארצח. ועל החכמות הלימודיות
 אמר סקן מייגעוה התלמיד העלל ומזהילות אותו ואמר ארי בחוץ ועל
 הטבעיות האלוהיות אמר בחוץ רחובות ארצח ואע"פ שרבותינו ז"ל
 זכרו חכמה יוכיח אין ספק שלא נמנעה מכל ולא נמנעה שום חכמה
 רק מהנערים והבחורים שאין בהם לעמוד בהיכל מלך והוא שאמרו
 זכרו בניכם מן ההגיון המניעה היא מן הנשים בלבד לפי שאינם ראויים
 לה מניעת הנשך והיין מן הקטנים ומן החולים אבל הגדולים הראויים
 לה מניעת החכמה מהם מניעת נשך ויין מן האדם הצריח עם הלחם
 כי בן אומר על החכמה טבחה טבחה ומסכה יינה אף ערכה שולחנה.
 והיא קוראה הפתיים שנפתו בדרך הנזכרת ואומרת להם לכו לחמו
 בלחמי ושתי ביין משכתי ומזכרת אותם לעזוב דרך פתיותם כדי להשיג
 החיים הנצחיים בדרך השתכלות ועיון. והוא שאמר עזבו פתיים וחיו
 ואשרו בדרך בינה. רצה לומר שילחמו בלחמה וישתו יינה בדרך בינה
 והוא שילכו בה בדרך הבינונית ולא יסתכלו בזה שאין ראוי להסתכל
 אבל יעלו מעט מעט ואל יהרסו פן יפרוץ בהם השם ונפל מהם רב.
 והוא שאמר החכם בסמוך על ההולך בקצה האחד שוחה עמוקה
 פי זרות זעום ה' יפול שם ופי זרות באמר על הדורש שמופלא ממנו
 כי הוא מודבר בדברים זרים ונפלאים ממנו. וכן צריך למהקריבים אל
 השם בדרכי העבודה שיעבדוהו ביראה לא שימנעו מן הראוי להם כי
 אין ראוי למי שהוא חכם וקולו ערב שימנע לגאותו לרדת לפני החיבה
 פן יהיה לבח צעיני אשתו וצעיני קרוביו שהרי רוד מפזז ומכרכר לפני
 הארון. וכן לא ירד מי שאינו ראוי לכך ולא יכניס עצמו למקום גדולים
 ואפילו במקום מורה כמו שאמר החכם על שניהם אל תתהדר לפני מלך
 ובמקום גדולים אל תעמוד. ודי הערה למכניס עצמו במקום שאינו ראוי
 לו בפרץ עוזא על אשר אחז בארון השם אף על פי שכוננו היתה
 לכבוד הארון. וכן נדב ואזיבו נשרפו בהתקרבת אל השם בהקריבים
 אש זרה אשר לא צוה ד' ואמר עליהם הכתוב בקרבנתם לפני י"י וימותו
 רצה בו שקרבנת האדם אל השם בזה שאין ראוי לו תמימתו. וכבר
 צאה הקבלה האומית שקודם לכן נעשו והתחייבו זה בזה שקדם להם
 בעיון

בעיון מופלא שאינו אמתו והוא הכרמוז באמרו ויראו את אלהי ישראל
 ובו התחייבו עונש זה אלא שהאריך להם עד היום שנחנהנו בו והוא
 שאמר ואל אגילי בני ישראל לא שלח ידו ולא ענש הכתוב אלא אם כן
 הזכיר והזהרתם היה באמרו והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל י"י
 פן יפרוץ בם והוא שאמר עליהם הוא אשר דבר י"י לאמר בקרובי אקדש
 ועל פני כל העם אכבד רצה בו כי באיתם הקרובים לי אראה קדושת
 שאינם רשאים להתקרב אלי כפי חפצם ואז אהיה נכבד על פני כל העם
 שלא יתקרבו רק כפי מה שצאה המצוה עליהם והזר הקרב יומת ואם
 בעבודתו כך קל וחומר בעצמו ובכבודו כי השם רוצה מן האדם שילך
 בדרך ציננות ויפלא מעגל רגליו ונאשר יבא אל בית השם ידע וישכיל
 כי ברוב חסדו הרשקו לבא אל ביתו וכאשר ישתחוה אל היכל קדשו
 תהיה יראתו על פניו כי מה האדם שיבא אל היכל מלכי המלכים
 ואם יבא אל חצר אחד ממולכי צהר ודם שהם תולעה ורומה יירא וירעד
 ויפחד ובטחם יבא בתוך היכלו יתן שחדים לשוערים ולשרים וישתדל
 שידבר אחד מן השרים בעדו אל המלך והבא אל בית השם לא יוליך
 מאומה בידו ואם יוליך שם דבר הלא מידו הכל ואיך לא יירא לדבר
 לפניו והוא לא ידעו רק לשמע אמן. לכן המשכיל ידום וירא ויפחד
 ואל יתן את פיו לחטיא את בשרו. ואיפשר שעל ענין זה רמז באמרו
 איזה בית תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי כי מקום יאמר על מדרגה
 ומעלה ובא להורות שאין רצון השם לא בצנין היכלות ולא בספור מעלות
 רק בניור הלב ובכניעתו לפניו. והוא שסמך לו ואל זה אביט אל עני
 וככה רוח וחרד על דבריו. ואל הערה הזאת בון באמרו והיה מדי חדש
 בחדשו. וכבר אמרו בו המפרשים כי הענין כאלו אמר בכל חדש וחדש
 ובכל שבת ושבת לפי שהם נתונים לשם עד שאפילו העוסקים במלאכה
 יתנו לבם לימים שהם לדעת דרכי השם וצב יבאו להשתוות לפניו
 ואיפשר לומר שחדש ושבת הנאמרים בפסוק זה הם על כלל ימי החדש
 ועל כלל ימי השבת ואמרו מדי חדש ומדי שבת הוא כאלו אמר במלאת
 החדש ובמלאת השבת כי לשון די יורה על מלוא ושלמות וחדשו ושבתו
 נאמרים על יום החדש ועל יום שבתה וישוּב כגוי היוו אל החודש ואל
 השבת. וכן נאמר בעולת שבת בשבתו ובעולת החדש בחדשו כי עולה
 ראש חדש יהיה צאה לכפר על תולדות כל ימי החדש כמו שהתקינו
 לומר זמן כפרה לכל תולדותם כי כן פרשו החכמים ר' יהודה הלוי ז"ל
 וכן אגלי אמרו תשובה נפש מיד שונא נאמר על יצר הרע כי הוא
 הצר הצורר השונא והאויב וצריך לזכרו תמיד כדי להגנל ממנו ולהזכר
 לפני השם כמו שאמר ובראשי חדשיכם ונזכרתם לפני י"י אלהיכם והוא
 המכוון באמרו והיה מדי חדש בחדשו ואמר כל בשר כאלו אמר הטובים
 הקדושים מצני אדם כי מאלו בשר במקום מין האדם כאמרו כי השחית
 כל בשר את דרכו על הארץ ויבא במקום הטובים כמו שצא ויברך כל
 בשר שם קדשו והטובים הם צאים להשתחוות לפניו בהתבוננם בו ובדרכיו
 ויבאו מדבר לדבר עד שידעו כי הפושעים הם בני כליות וההעדר דבק

זהם לעולם והוא שאמר וינאחו וראו צפגרי האנשים הפושעים כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל אשר.

ואפשר שאמר זה מפני המזכרה הפושטת בין בני אדם צרחות שהרעים מושלים בטובים ולפיכך המשיל תנועה נפשם לתולעת הנעשית מעפוש ויגרים הרע לאש ולזאת כון באמרו צפגרי שאין זהם רק הפגר ולפיכך הם סחי ומאום לרואיהם המשתחווים לפני השם ציראה ובכניעה כפי מה שהקדמנו. וראה והתבונן כי הנביא יחס אל הפושעים פגר ואל הטובים כל אשר והוא הטוב יבא אל בית השם הוא מקום מיוחד לו בזמנים ידועים לא שיבא כל אדם להשתחוות במקדש בכל חדש ובכל שנה כי זה דבר נמנע והנביא לא יבטיח על הנמנע.

ואל הענין בעצמו כון יואל באמרו והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל אשר ונצחו בניכם ובנותיכם. וזאת מהות הנבואה היא והאמר זקניכם חלומות יחלומון בחוריהם חזיונות יראו ואין ספק שמעלת הזקנים למעלה ממעלת החורים אם כן החלומות למעלה מן החזיונות והן ואחר שהוא כן אין החזיונות והן מראות נבואה אבל הן עיון בתורה ובחכמה והיא הנבואה הנועדת שם לבנים ולבנות והיא שפיכת הרוח עליהם והיא המחשבות הזכות והברות שהם לתכמים סגולות כמו שאמר ובשרידים אשר י"י קורא והשרידים הנקראים הם בעלי העיון הזך שהיו בימים ההם והזכיר הבנות לרמוז על החומרים הטובים והנאותים לקבל השפע והוא על דרך שהזכיר עיום הנביא ואמר ביום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות והבחורים בנמא וכבר הקדים לו ולא נמא למים כי אם לשמוע את דבר י"י.

ולפי ענין זה הבטיח יואל הנביא ואמר ונצחו בניכם ובנותיכם ורמוז בו על הצורה והחומר שילדו דעות זכות וברות גם שאר כחות האדם בימים ההם יכנעו לעבודת השם והוא שאמר וגם על העבדים והשפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי כענין שאמר ישעיה הנביא אלק רוחי על זרעיה וברכתי על אלאהיך. ושניהם רמזו על מעלת המדות הקודמות בזמן ואכלתם אכול ושבעו והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם כמו שקדם בדבר החכם שאמר גדיק אכול לשבע נפשו. והנביא אמר גם על מעלת החכמה וידעתם כי בקרב ישראל אני וואני יי אלהיכם אין עוד ולא יבשו עמי לעולם. ולפי ענין זה בא יבא כל אשר להשתחות לפני.

ולהעיר על זה הנסיונו הבאים אל בית הכנסת לומר בנבואה ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו' מזורף אל זה להעיר האדם לבוא אל בית השם האמתי לשקוד על דלתותיו יום יום. השם ברחמיו יזכנו לשמור דרכיו ולקיים בננו מקרא שכתוב אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותיו יום יום לשמור מזוזות פתחי. כי מואלי מואל חיים ויפק רצון מ"י.

פרשת תוריע

(והיא ראיה לפרשת תולע).

בית והן נחלת אבות ומי"י אשה משכלת.

החכם שלמה הזכיר בכתוב הזה שלשת קניני אדם שאין קיום למינו זולתם ואין צריך בהם לשאר בעלי חיים כמו שנבאר. וראוי להצונן בכתוב הזה למה יחס בית והן לחיות והאשה לשם שא"א ליור שנית והן הם קנויים לבנים זבח האבות ואין עזר כח השם שזהו כנגד השכל וכנגד הכתיב והקבלה לפי שידוע ומקובל שהכל מאתו וזכחו. גם אין ראוי לומר שהאשה קנויה לבעלה מאין עזר השתדלות האבות שזהו כנגד הנמשל המורגש.

וכאמר לפי שורת האדם היא זכה יותר משאר בעלי חיים עד שהיא דומה לצורות הפשוטות והיא רגון השם להרכיבה בחומר זכך החומר ההוא עד שמרוב זכותו צריך שמירה רבה ונחוס ומקור ומכל שאר ההפקים וינטרף למנון זך שצריך למלאכות רבות וכן ינטרף למלבוש שהוא חוזה לו והוא גם כן צריך למלאכות רבות מה שאין כן בשאר בעלי חיים כי הם לפי שחומרם עכור ועפרי הספיק לו מלבושו הנוצר עמו גם מונו הוא בנמשל העשוי והגומר בטבע אין מלאכה זו ומי שהוא מפקש שיהיה האדם נוצר בדרך שלא יהא צריך למלאכה ועבודה במינו ומלבושו הוא מפקש ואף על פי שאינו מוטיא בפיו שיהיה האדם לא אדם אבל בהמה וזה סכלות גמורה מהמפקש כסכלות כל מפקש נמנעות. כי כמו שאי אפשר שיהיה חומר הבהמה העכור מקבל צורת האדם כן אי אפשר שיהיה צורת האדם מורכבת בחומר עכור יותר מחומר האדם ורצ לו עפרות בהרכבתו והיסודות כנגד חומר הגלגלים וזכאם. ואמנם מאשר הוא זך מחומר שאר בעלי חיים הוצרך אל צרכיו הנזכרים. ותחלה מה שינטרף האדם בעצמו להשתדל בו להשלים גופו הוא שיהיה לו בית או אהל לשני פנים האחד לפי שצריך לו לפי זכות חמרו מן המורכבים ומחסה חזק מאד ומקור ונחוס ושאר הפכים המהפכים החומר המורכב מהם כשיגבר אחד מהם. והשני שצריך הוא למקום לאזור שם מונו והצריך אל מונו והקניינים וליחד שם אשתו שצריך ליחדה צורך רב יותר משאר נקבות בעלי חיים לטעמים רבים האחד לפי שהאדם צריך עזר רב בספקו ואם האדם יצא לפעלו ולעבודתו עדי ערב צריך לו איש מווינו כדי שיהא נשמע אליו לתקן מאכלו ולשמור את אשר לו בבית ולעשות מלאכת המלבוש כמו שפתח ואמר על שצחי אשת חיל דרשה נמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה וכן אמר בתחלת הצריחה אעשה לו עזר כנגדו. והשני כי זה המין נוצר בדרך שצריך לעזר הגידול יותר ויותר משאר בעלי חיים שהשור או השם כשנולד ישיג מיד שלמות גופו יותר מאשר ישיג הנולד במין האדם לשתי פנים. וכן האדם צריך למוד רב למשוך חמרו אחר צורתו לעבוד השם ולולי

למוד אחרים לא היה משיג האדם צורה אנושית שהוא בלא ספק נמשאת בפועל בצעודת השם בתורה ובמעשים טובים והוא שאמר הכתוב ואיש נבון ילכז ועיר פרא אדם יולד רעה זו שהאדם תחלה הוא ריקם וחלול כאלו אין לו לב וידוע שהלב בא במקומות רבים בכתוב במקום השכל ועל דרך זה בא בכתוב הזה כי האדם תחלה הוא מאין שכל בפועל והוא קונה לב מעט מעט בשמעו אל מוכיחיו כמו שאמר החכם ושומע תוכחת קונה לב. וזה רעה באמרו ילכז. וכמו כן הוא בהולדו כעיר פרא לשאת המשא המוטל עליו מהמנות עד שלא יהיה נושא אותם כלל לולי למוד האבות.

ואמרו עיר פרא לא עיר חמור ואם הוא בתכונתו כי הפרא נודע שלא יקבל משא כלל ואם ישימו על גבו דבר מועט מיד יפול ארצה כמו שנזכר בזואמר זכר הטבעיים מי שלח פרא חפשי רועה זו מי נתן טבע החופש והחירות לפרא ועל דרך זה נאמר ועיר פרא אדם יולד כי כן ידמה האדם אליו בהקל מעליו העבודה ולפיכך צריך לימוד ותוכחות רבות ואלו לא היתה האשה מיוחדת לאיש אחד לא היו האבות יודעים צניהם ולא היו משתדלים בלמודם ולא טורחים לצורך גדולם כי כן תראה בני זמננו רעים ומושחיתים העולם. ולפיכך היה הצורך במין האדם ליחד אשה לצעל אחד כמו שיחד הטבע צקנת בעלי חיים הצריכים לגדול אב ואם. וכדי ליחד האשה שם היה הצורך גם כן לאדם להיות לו בית וקודם שיא אשה צריך לו לקנות דבר שיחיו בו אשתו ובניו והוא שרצה החכם צמלת הון הכולל כרם ושאר נכסים.

והחכם הזכיר קניני האדם על דרך סדר התורה כי כן בא שם מי האיש אשר בנה בית וגו' ומי האיש אשר נטע כרם וגו' מי האיש אשר ארש אשה וגו' החכם יחס קנין האשה לשם לפי שהבית יבנה בה ובה עיקר קיום המין וראוי שיתחם הטוב אל הטוב כי כשיעשה בחרר המלך דבר מעלה וכבוד יאמר כי זה מעשה המלך מה שלא יאמר כן על שאר המעשים ואע"פ שיחס הכל שזה אלנו. ועוד שהאשה צעורה בבית אמה לא יודע שכלה איך היא בהנהגתה אלל הצעל וההצלחה הזאת אי אפשר להשיגה בהשתדלות האבות כמו שאפשר להשיג הצלחת בית והון בהשתדלתם מצורך אל זה כי האשה המשכלת צדק הנמשל בכתוב הזה היא מהשם לצדו ואין מקום להשתדלות האבות בצענה.

אמנם המצוק לקיום מין האדם צדק השלמות היא אשה משכלת לא יפת תאר כי היפה בנשים בלא טוב טעם ושכל תגנה בעלה ותשפילהו ותשימכהו נבזה ומתבזה כאחד החזירים המתגלגלים בטיט ובאשפה והוא שאמר החכם נוס זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם.

והאיש אשר יבחר לו היפה בנשים בלא שכל הולך צדרכי הסכלים הזונים אנשי הצבא. והוא שדברה תורה כנגד יצר הרע ואמרה וראית בשציה אשת יפת תואר ותשקת בה ולקחת לך לאשה ולפיכך צוה שתעמוד צדק נוול אולי יתקרר יצרו. וסמך לזה כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה כי זה סוף האיש ההוא שיטנא את אשתו

ויקח אשה אחרת עליה מיה שאין כן כונת התורה בשתי נשים לפי הנהגת המין הזה על דרך ישרה כי כן בא הספור שאשה אחת נזרחה מאלע האדם להיות עזר כנגדו ולא נזרחו שתיים כי הן על הרוז לנער ונזק והוא שאמר ודבק באשתו והיו לבשר אחד. ואע"פ שלא נאסרו בתורה שתיים נשים או יותר כבר קדם לנו כי הדברים שירחיקם השכל יספיק לתורה בזמניעתם בדרך ספור. וכשם שלא אסרה התורה השכרות בפירוש והספיק לה בזמנים בספורים כן לא אסרה התורה לקחת נשים רבות כי נוי זה אשר ימלאנו לבו לעשות כן והלואי שיספיק האחה וזנייה. אמנם המלכים שמושלחם רבה בעושר ונכסים הם שהיה הצורך להזהירם שלא ירבו להם נשים אבל שאר אנשים אין צורך להזהירם כי נזהרים הם מעצמם על זה ואע"פ שהאבות אברהם יצחק ויעקב בא הספור עליהם שלא הספיקה להם אשה אחת כבר בא הספור בסנה שגרמה לכל אחד מהם לקחת אשה על אשתו אבל יצחק הספיק לו ברבקה שהיתה משכלת ונאמר עליה ותהי אשה לבן אדניך כאשר דבר י"י וכמו כן אמר החכם ומי"י אשה משכלת. והמשכלת היא שיודעת ערכה אבל הצעל ומותנהגה עמו כפי המכון בה להיות אל אישה משוקתה והוא ימשול בה שמושל הראויה והוא שהצעל יאהב אותה ויכבדה והיא תאהבנו ותיראנו ותעבוד אותו עבודת מלך ובה תגדל חבתו ויגדל שלום הבית ויזכו לבנים הגונים ולפיכך בא הספור שהאשה נזרחת מאחד אצרי האדם שבהם יבנה הגוף לפי שתהיה נמשכת לעבודתו והוא יחמול עליה וידבק בה כהדבקות איברי גוף אחד זה בזה שאין קיום לאחד מהם אם יסלק השגחתו ועזרו מחזריו וכאשר ישגיח כל אחד מהם על האחרים כהשגחתו על עצמו אז ישלם הגוף. וכמו כן כשתהיה השגחה איש ואשתו זה על זה מתודת כראוי יגליחו בהנהגת עצמם ובגדול זנייהם ולמודם וספך זה כשתהיה האשה משתררת על צעלה ומשתחוה אליו וזה נמשך ליופי האשה בלא שכל ובלא טעם והוא שהקדים לכתוב שאנו בו הוות לאציו בן כסיל ודלף טורד מדיני אשה.

ויפה אמר הכתוב כי הבן הכסיל הוא לאב שתי הוות לא הוות אחת בלבד כי האב העני ייגע גופו ויטריד נפשו כדי לגדל בנו וללמדו וכאשר יקוה לשמוח בו לחכמתו ולטוב שכלו יחליב גופו ונפשו לסכלותו. וכמו כן האשה כשהיא עומדת מנגד על צעלה היא כדלף טורד על ראשו ביום סגריר שהמטר המכון לחועלת האדם ולחיוו יצערנו ויכאיבנו במקום המיוחד למנוחתו וכשהיא זה הענין באשה הוא סנה שיהיה הבן סורר ומורה כשתהיה האשה שנואה. ולפיכך סוף הפרשה היא לפרשת בן סורר ומורה ובאה המצוה לצערו מן העולם כשלא יוכלו לו האב והאם המוטלים על מוסרו ולמודו ועל הבן מוטל לקבל מוסרם ולמודם כמו שנראה בזמננו בן סורר ומורה איננו שומע בקולנו זולל וסובא. והכתוב הראה שאפילו על יתרון אכילה ושתייה צותה התורה שייסר אותה ושישמוע הוא אליהם כל שכן בשאר יתרונות. אמנם צריך שיהיה

שיהיה המוסר בדרך צינונית והוא שתייה שמאל דוחה וימין מקרבת. וזה רצה החכם באמרו יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך כפי הדרך הנגלה בכתוב. ולפי שדעת האשה על הרוב הוא כדעת הקטנים מן הזכרים כל שכן בימי נעוריה ובחרותה הזהירו רז"ל עליהם כאחת שתהא שמאל דוחה וימין מקרבת וזה מטוב לחסם שהורו באומר זה שלא לקרנם לגמרי גם לא להשוות הריחוק אל הקירוב ולפיכך יחסו הרחייה אל השמאל והקירוב אל הימין וזה מטוב הנסגת הבית ומטוב הנסגת האדם בעצמו לקבלת הנאותיו הנמשכות אחר הטבע כי כן חזרו בזה היצר אל תיגוק ואשה.

ומתחיימות תורתנו שנותה על האדם להתרחק מאשתו קצת זמנם ושם ענשם בזמן ההוא כעונש העריות עד שנתקדשו בני ישראל מכל האומות בדרך שאין חולק על זה אלא מעקש אוהב המחלוקת. מזורף אל זה כי מן הנמשך אל המצוה הזאת כי כל אשה על הרוב תמצא חבה בעיני בעלה בכל חודש כאלו היא חלה וזוה תתמיד חבתם כי בהתמיד הגופות זה אל זה יקונו זה בזה כמו שנראה ממאמר החכם כפי גלויו הוקר רגלך מביה ריעך פן ישנעך ושגחך. והטעם הזה נמצא להם ז"ל שהי' ר' מאיר אומר מפני מה אמרה תורה תשצ נדה שצעה מפני שכל מי שרגיל בדבר קץ זו אמרה תורה תשצ נדה שצעה לחצבה על בעלה ביום טבילתה כיום כניסתה לחופה.

וזה הטעם מספיק מזורף אל זה שעל הדרך הזה יתעורר האדם להתנהג על דרך צינונית בכל דרכיו. וכן יתעורר האדם לטוב אחר כי מאשר דקדקה התורה בטומאת הגוף הכלה ונותה לטהרו במים מה לעשות בטומאת הנפש שצריך על כל פנים לנקותה מכל כתם. ואם על האשה הנבדלת מומנו דקדקה התורה על טהרתה כל שכן באשה הדבקה זו בכל עת. וכמו כן צריכה האשה הטובלת שתתעורר ותאמר שאחר שהרחיקה בעלה לנוול הגוף העובר כמה וכמה ראוי להרחיקה על נוול נפשה העומד אם תטמא בכל אשר נטמאו הגוים להוליד בני זנוגים אם תשטה תחת אישה ולפיכך צריכה האשה שתטהר נפשה מכל הרפור רע.

ועל דרך זה צריך כל אדם לטהרה ויגדיל טהרתו כפי מה שהוא מתגדל במעלתו וצריך שירפא נפשו מכל נגע וזה אפשר לו אם ישמע לקול מוריו ויעשה מעשיו כפי מוסרם וילך בדרך צינונית. ועל ענין זה נמצאה הערה בטהרת מזרע באזן וביד וברגל שהיה הכהן נותן מים הקרבן ומן השמן על תנוך אזן המטהר הימנית ועל צהן ידו הימנית ועל צהן רגלו הימנית לפי שידוע כי נפש האדם בדם היא. וצריך למשכה אל הכוחות הימניות כמו שאמר החכם לב חכם לימינו והשמן מחליק ומרכך ובו הערה לרכות ולענוה שלא ישלם האדם זולתם וצא בדרך הערת החכם שאמר ושמן על ראשך אל יחסר. והוא שאמרם תורה דרך הערה והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני יי'. ועל דרך זה צריך להתעורר בכל החוקים כי לא דבר רק הוא.

ומאשר דקדקה התורה בנגעי הבתים ונגעי הבגדים יתעורר
 שלא ילבוש בגדים צואים ושלא ישב בדירה סרוחה אבל בכל עת יהיו
 בגדיו לבנים ויזכה לו בית הנאמר עליו אחר ובגית ביתך. וזה נמנע
 למי שלא ישמע לקול מוריו כי אע"פ שיהיה האדם נזון לב בטבע ותהיה
 נפש האדם טובה ככה בתחלת היצירה זריכה היא לאבות שהם חכמים
 המלמדים הדרכים הישרים ומשכילים אותה שידבק בה השכל בפועל
 אחר הבנות הבית. והוא שאמר כפי הדרך הנסתר בית והון נחלת אבות
 כי האמנם אין לאבות שהם החכמים המלמדים הדרכים הישרים עזר
 במציאות חומר הנפש המשכלת אבל היא מהשם לבדו ואמנם החכמה
 שהיא הבית והמדות הישרות ההם שהן ההון הם נחלת האבות וזה
 ישיגנו הנזון בזריזותו הטובה והזהרו מן העללה כמו שבא אחר הכתוב
 הזה עללה תפיל תרומה ונפש רמיה תרעב. וכבר הקדים לו הוות לבזיו
 בן כסיל ודלף טורד מדיני אשה והוא רומז לחומר בשיה' ברע מתחלת
 היצירה ועליו רומז החכם באמרו ובשפלות ידים ידלוף הבית כמו שבארנו
 במקומו כי כשהחומר מוטבע ברע תמשכנה המדות הרעות אחריו
 ואחריהן תמשך המזוכה באמתות. וכן בא סדר נגעים בתורה הבשר
 והבגד והבית וראוי לכל צעל לב להתבונן ולהתעורר בכל. השם ברחמי
 יצרא לנו לב טהור ורוח חדשה יתן בקרבנו ויקיים בנו מקרא שכתוב
 מלא אשה מלא טוב ויפק רצון מי"י.

פרשת קדושים.

תחלת חכמה יראת י"י ודעת קדושים בינה.

כונת שלמה החכם ע"ה בספר משלי היתה להראות החפץ באדם
 שהוא החכמה והבינה ושהחפץ בתורה הוא להיות אנשיה ממלכת כהנים
 וגוי קדוש כדי להשיג החפץ והכונה באדם שאין לכונה התיא מציאות
 בלעדיה. ועל דרך זה נאמר פסוק זה ונקדים ונאמר בפסוק זה נאמרו
 ארבעה שמות השלשה מהם והם חכמה ובינה ויראת י"י שמשו בהם
 במקומות רבים בספר זה ובזולתו אבל הרביעי והוא דעת קדושים שמש
 בו החכם בלבד בספר זה בשני מקומות. האחד זה והשני אמרו ודעת
 קדושים אדע וזה השם סובל ענינים רבים והוא שם מוספק ונריך לנו
 בו וביוצא בו שיהיה הדבר למד מענינו ויגיד עליו ריעו והוא אמרו
 ויאמר לאדם הן יראת י"י היא חכמה וסוד מרע בינה. ולפיכך נראה
 שדעת קדושים במקומות הזה הוא במקום סוד מרע כי כן נזכרו שם
 השלשה שמות האחרים. וסוד מרע רוגים בו עזיבת כל מדה פחותה
 וכל מחשבה כוזבת ששתייהן סכלות והוא הרע.

ואמנם זה הדעת הוא לקדושים אנשי התורה הקדושה. שהרי רוב

גופי התורה באו על זה. ויראת השם רוצים בו עזיבת כל דבר מפני הזרתו הן המצות שהדעת סובלתן הן המצות שבאו דרך גזרה שלא נודעה לכל סבת קיומם כמניעת אכילת בשר חזיר וכיוצא בו ומניעת שעטנז וביאת ערוה וכיוצא בהם שהן נמנעות מאלו יראת השם. וכבר באר החכם ע"ה ואמר יראת י"י שגאה רע גאה וגאון ודרך רע.

וגמלא לחכמים שאמרו כי ליראה מצא גדול במצות לא תעשה כמו שיש לאהבה מצוא גדול במצות עשה על דרך שאמרו עבור מאהבה עבור מיראה עבור מאהבה שאם זאת לשנא רע שאתה אוהב ואין אוהב שנא עבור מיראה שאם זאת לנעוט רע שאתה ירא ואין ירא נועט. וידוע כי הבעיטה תאמר על העובר במה שהזהר עליו והשנאה תאמר בעזיבת הדבר האהוב ומתוך היראה תבא האהבה כמו שהיראה תבא מתוך ענוה כי כל זמן שהאדם ענו ומתוך שהוא מכיר מעוט מעלתו במציאות כל שכן אלל הצורא יתצ' תקל היראה עליו ותערב לו. וזה על דרך שאמרו מה שעשאתו חכמה כתר לראשה עשאתו ענוה עקב לסוליתם כדבר החכם עקב ענוה יראת י"י. ועקב יאמר על אחרית דבר כמו שיאמר על ההתחלה ראשית באמרו ראשית חכמה יראת י"י שבה בדרך פסוק זה והוא כאלו אמר תחלת חכמה יראת י"י ודעת קדושים תחלת בינה.

ואמרו תחלת חכמה יראת י"י הוא כפי מה שאמרו ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת כי התורה לחכמה כיסוד לבנין וכסם שהבנין כשהוא בלא יסוד מעט סבה מרוח או מזולתו יקעקענו כן החכמה לרוב דקות העיון בה מעט ספק ידחה האמתות לולי התורה אשר כל מחזיק בה ימלט מהמזוכה הבאה בדרך העיון. וכן המדות הטובות המושגות מאלו התורה וקבלת האמונה הראויה לריכה להקדים לבינה כמו שאמרו ז"ל אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאז בית דין ומי שלבו דואג בקרבנו. ולפי שימי הבחורות מונעים שלמות המדות מנעו למוד החכמה העליונה שהיא הבינה מן הבחורים כמו שאמרו ז"ל אחתי לא קשאי וכבר הקדמנו כי החכמה והבינה רמוז בהם על החכמות העיוניות והבינה היא האחרונה כמו שאמר קנה חכמה קנה בינה ואמר ראשית חכמה קנה חכמה ובעל קנייך קנה בינה וזה כלו נתבאר בפרשת נשא.

וגאמר כי שם הקודש מצאנוהו על כל הנמצא עצם או מקרה יהיה העצם גוף או לא גוף כי נאמר עליו יתברך על מלאכיו ועל ההולכים בדרכיו ועל מקום מן המקומות ועל זמן מהזמנים. וזה השם נאמר במאמר הצטרפות והוא מן ההפכים כי קדש הפך חול פירוש שהקודש מצורף אל החול שהקודש לא נקרא אלא בעבור החול כמו אז שלא נקרא אז אלא בעבור הבן וזה נקרא מאמר מצורף אמר להבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור. והחול הוא דבר נבזה ומשולל. והקודש הוא דבר מיוחד וכבוד ונקרא האחד קדוש בהצטרפו לאחרים שהוא מיוחד להם ואם יש קדושים רבים כנגד אחרים ואחד מהם קדוש כנגד הנשארים מהם יקרא גם הוא קדוש כמו והיה האיש אשר יבחר י"י הוא

הוא הקדוש. ואם העדה מיוחדת מן העם או העם מיוחד בדרכיו משאר עמים יאמר על הכלל קדושים כמו שצאה המצוה על כל בני ישראל דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדש אני יי' אלהיכם ורבותינו ז"ל אמרו שפרשה זו נאמרה בהקבל לפי שרוב גופי התורה נאמרו בה רוגים זו שנאמרה אל האנשים והנשים לחכמים ולשאגים חכמים לפי שהוא המזוקש מכל העדה ולפיכך אמר אל כל עדת בני ישראל מה שלא בא כן בשאר מקומות אבל יאמר דבר אל בני ישראל זו את בני ישראל ואחר שבאו בה רוב גופי תורה שהם הדעת בין בני אדם הודיע בראש הפרשה שלשה ענינים שהם עזם התורה. האחד מהם הוא המזוקש מישראל בנתינת המצוות להם והוא אמרו קדושים תהיו. והשני למה בקש מהם זה והוא אמרו כי קדוש אני יי'. והשלישי צמח יזכה העם לזה ואיך ישיג אותו והוא אמרו איש אמו ואביו תיראו.

ונרחיב באור ונאמר כי הפסוק הזה ראוי לירוא מאד מומנו ולדאג עליו בצקשו ומהעם דבר שנקרא בו השם יתברך עד שיראה בתחלת עיון כי הוא מזקש תואנה להעניש העם.

אמנם עם ההתבוננות הטוב ראוי לשמוח בו שמחה שלימה בהורותו לנו את דרכיו עד שנקרא שמו עלינו והוא שם הקודש כי הוא לבדו הקודש אבל כל המוצא וזה בצחינת העולמות השלשה כמו שרמז הנביא על זה בשלוש הקדושה כפי מה שכתב בדרש החג. ואנחנו עמו נקרא שמו עלינו בהתיחדנו בכל דרכנו מכל העמים והיותנו פרושים מהם במדות הטובות אשר למדנו עד שנדבק בו בהיותנו מתדמייים אליו כפי השגת המציאות. והוא שאמרו ז"ל קדושים תהיו פרושים תהיו וכן בא בסוף הפרשה והייתם לי קדושים כי קדוש אני אמרו מה אני פרוש אף אתם תהיו פרושים רוגים בו דמיון בענין הפרישות לא שפרישותו ופרישותו מתדמייים אבל כמו שהוא נבדל מכל נמצא כן צריך שנבדל מכל העמים בנקיות גופינו ובכל הנאותינו ולא נשגה אחריהם כי כל הולך אחר יצרו ומאוותיו הוא מחולל. והכובש יצרו ומכוין לעצוב המותרות הוא קדוש כי כן בא בנזיר קדוש יחי' גדל פרע שאר ראשו כמו שהתבאר במקומו. ועל דרך זה באה המצוה לכולנו שנהיה נבדלים ומפורשים מכל העמים בהנאותינו ובכל תשמישי חושינו כמו שאמר כי קדוש אני יי' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי כי כן ראוי לכל צבא המלך שיתדמו אליו בכל מעשיהם וילכו בדרכיו וזה יתקרבו אליו וידבקו בו כמו שאמרו ז"ל על זה פמליא למלך ומה עליה להיות מחוקה למלך רוגים בו שמתקפה ותדמה דרכיהם לדרכיו עד שיראה לכל שהם אנשיו המיוחדים לו ושמו נקרא עליהם עד שיראוהו זולתם ושם הקודש הזה נקרא עלינו ונקרא בין העמים בהיותנו מחזיקים במצות התורה. כי כן נמצא בספרי האומות כי היונים נחרו להם החכמה והיהודים הפרישות שנקרא בלשונם ריגולא והרומיים הגבורה. ולפי הפרישות שהיא הקדושה היו מנשאים אותם העמים בימים הראשונים והיו ירחיב מהם כמו שיחלתם התורה על

זה ואמרה וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו מורך. ושם י"י רחם על שם הקודש כי כן קדם לו יקיימך י"י לו לעם קדוש כאשר נשבע לך כי תשמור את מצות י"י אלהיך יהלכת בדרכיו ואמרו כאשר נשבע לך שב אל יקיימך רוצה בו כי השבעה היתה לאבות על מנת שילכו בניהם בדרכי השם כי אי אפשר לעם להיות לו דבקות בו רק על דרך זה. ולפיכך היה זה מבוקש מומנו לפי שהוא הקדוש ונקדושה ידבק אליו כל הדבק בו לא זולתה וכן העבודות הקשות שהחזיקו בהם שאר העמים ונענו נפש וגוף ובדירות בהרים ובשאר מקומות עד כי גם בניהם ובנותיהם ישרפו באש והשם יתב' לא נקט מומנו זה ולא כיוצא בזה אבל שנעזב כל יתרון ואפילו יתרון דרכי הדק כמו שאמר החכם אל תהי נדיק הרבה למה תשומם כי השם יתברך אינו שונא הגוף כלל אבל רוצה בו שיכלכל דבריו במשפט כדי להחיות נפשו ורוצה שיאריך ימיו כפי הקצב הנחון לו. וזה כלי דברים קלים וקרובים כמו שאמר כי קרוב אליך הדבר מאד צפיד ובלבדך לעשותו כי אין בכל מצותיו דבר רחוק ולא קשה לא במחשבה ולא בדבור ולא במעשה אבל הכל קרוב כדי להשיג הטוב כמו שאמר ועתה ישראל מה י"י אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' לשמור את מצות י"י אלהיך ואת חוקותיו אשר אנכי מנוך היום לטוב לך והטוב הנרמז בכתוב הזה הוא הדבקות בו כי הוא הטוב המתמיד לעולם שכלו טוב כמו שאמר אחר זה צפרשה ההיא את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו מדבק זה רצה גם כן באמרו כי קדוש אני י"י אלהיכם.

אחרי כן אמר איש אמו ואביו תיראו לפי שידוע שציר פרא אדם יולד נרכו רב ללמוד ולולי הלמוד ההוא לא ישיג הכונה במציאותו ולא סבות הכונה עד שאפילו מציאות חיי הגוף לא יושג בלעדיו כי האדם לפי שהוא המורכב האחרון הרכבתו יותר זכה ופשוטה ולפיכך צריך עוזרים רבים לגדלו יותר משאר בעלי חיים לפי שהוא צריך למזון ומלבוש מלאכותיים עד שזה המין לפי רב נרכו יזיקו אישיו זה את זה מה שלא ימצאו בשאר מיני בעלי חיים כי אע"פ שבטבע הרבה מיני בעלי חיים שיזיקו המינים זה את זה אבל אישי המין האחד אין טבעם כך על הרוב. אבל מין האדם לפי רב הצורך פשוט בין אישיו להזיק זה את זה כאלו הוא דבר טבעי להם ולפיכך הוא צריך למלמד ומוכיח כל שכן לצורך הנפש החכמה היתרה לו על שאר מיני בעלי חיים המוגעת מעט מעט בפעל כפי הלמוד. ושני חלקי האדם ישיגו שלמות ביראה אז ואם שהם הקרובים לו והחומלים עליו בטבע ולפיכך צותה התורה ליראה מהם כמו שצותה ליראה מומנו לפי שאין לה קיום בלעדיה. והוא שאמרו ז"ל באמר את י"י אלהיך תירא ובאמר איש אמו ואביו תיראו השם הכתוב מורא אז ואם למורא הקב"ה וכל אותו ענין כמו שאמר בקדושין פרק ראשון ובספרי. ועוד אמרו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהנן ירא את אביו יותר מאלו מפני ששלמדו תורה לפיכך הקדים מוראת האם וטוב זה לפי קדימת מעלה אמנם לפי

לפי קדימת זמן ראוי להקדים יראת האם לפי שנגדלתו ואומנת אותו ומשמרתו בגדול גופו בדרך בריאות שהוא השלמות הראשון והיא גם כן תורהו בדרכי הנערות וחונכת אותו. וכשהולך וגדל אביו ונלמדו ומיסרו ומנזרו לשמור דרך י"י וללמוד מן החכמים וליראה אותם והוא המכוון כמו שאמר החכם בפתיחת ספרו שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן. ואחר שהוא המכוון אין ספק שהמנוה חגיגה יותר ביראת החכמים שהם אבות הנפשות והעושים אותם כי הדבר שבגללו יעשה דבר אחר הדבר שהוא חגיג ונעלה יותר מהדבר האחר.

המשל בזה כי המלמד יאהב בגלל הנער הלומד לפניו אם כן הנער יותר נאהב מן הלומד כן יראת האבות היא מפני יראת התלמידים ואם כן יראת המלמדים חגיגה מיראת האבות והיא טפלה ליראת השם כמו שאמרו ז"ל את י"י אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים וזו על האדם שאם אביו ורבו צשציה פודה רבו תחלה לפי שהוא מביאו לחיי העולם הבא וזה כלו לפי שאין קיום לתור' הקדושה המקדשת בעליה זולתם ולפי שאין כל אדם פנוי ללמוד כל זמנו והרבים מהם טרודים לבקש צרכיהם ונורכי זולתם קבע השם להם זמן וקדש את יום השבת כדו שישמעו הכל ביום שהוא התורה ודברי החכמים ויתבוננו ביום שהוא כראוי להתבונן ולהתזיק בקדושה. והוא שאמר סמוך ליראת האב את שבתותי תשמורו והוא שקרא אותם שבתותי כי הם החלק אשר בחר השם מהזמן להיותם קודש צשני פנים. האחד כי הוא אות לקדוש כפי הדרך הנזכר כמו שאמר ואהיה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי תשמורו כי אות היא זיני וזיניכם לדורותיכם לדעת כי אני י"י מקדישכם. והשני כי זו יתאמת החדוש המורה על המחשבה שעשה הכל וחדש לרצונו. והוא שאמר בסוף הפרשה זיני וזיניכם זבין בני ישראל את היא לעולם כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ וזיום השביעי שבת וינפש. והיא המתנה הטובה שנתן הקב"ה ישראל להשיג המצוקה ממנו שהיא צבית גנזיו כשישמרוהו ויטיבו הגיון זו כמו שאמר ראו כי י"י נתן לכן את השבת שבו איש חתמו אל יבא איש ממוקומו ביום השביעי כי האמנם הוא כדי להשלים שני חלקי האדם כמו שקדם לנו בעשרת הדברות. ואמנם המכוון הוא להשלים הנפש והוא קדוש היום שהוא העונג האומתי שהוא כענין העולם הבא שכלו שבת וכן בא בקבלה אם תשיב משבת רגליך מעשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת עונג ולקדוש י"י מוכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממנוח חפצך ודבר דבר אז תתענג אל י"י. ואין ספק שהנביא רמז על העונג האומתי כי אין הכונה בטול המלאכה בלבד אבל כדי שתכוח הנפש בנוח כל כלי גופה ואז תשיג העונג על השם. וכל עת שהכלים ההם טרודים בצעולתם הנפש מתפעלת להם והיא יגעה ומעונה ונלאית מעשות פעלה ולפי שהרגלים לאדם כלי התנועה המקומית שהיא צריכה לבקשת צרכי האדם שהם חפציו אמר אם תשיב משבת רגליך מעשות חפצך ביום קדשי מפני שהוא קודש לי"י על הדרך הנזכר.

ועוד הוסיף והתנה שיחד השבת בלב למנוחת שלום והשקט ולא למנוחת יושב וזטל אלא למנוחה שלמה והוא שאמר וקראת לשבת עונג ר"ל קריאתה שם שבת עמם בשבת. והענין שיכוין לשים אותו עונג. שידוע הוא שהשמות מורים על מהות עצם הדבר. והתנה בזה שהשבתה היא יקחנה בכונה להניח הגוף לגמרי בדרך בלא ישאר לנפש שום ענין ביגיעה וכן יכוין בלבו שהיום הוא קדוש הוא קדוש השם י"ה מכובד והוא שיכבדו בכל מדותיו שלא ישתמש בלחה מהם דרך חול שהוא חפץ הגוף עד שהאכילה והשתיה יקח דרך מצוה וינרץ אותה לקדוש והוא שיהנה וישמח בה כדי למשול שאר הימים ביהירות וימנע בהם רב מאכל ורב משתה כי בדרך זה יתמיד מניעת תאוה כשינהן לה עת יין העתים והוא סוד מסודות רפואת חולי הגפס. ועל דרך זה צריך לכבד השבת ולקדשו אפילו בדיבורו יכבדו שלא ידבר בו שיחה בטילה והוא שאמר ולקדוש י"ו מכובד וכבדתו מעשות דרכיך מעטות חפצך ודבר דבר. והם ז"ל אמרו שלא יאכל הלובך של שבת כהלובך של חול. והוא הנותן לשאר מדות האדם. וידוע כי אחר שהדבור שאין בו מעשה נמנע בו דרך חול לא נשאר בו מעט. אלא לדבר בדברי תורה וחכמה או בשמיעתם או בהתבונן בהם ואז יקרב אל השם לרעות בגנים וללקוט שושנים ומה יפתה ומה נעמה אהבה בתענוגים והוא שאמר אז התענג על י"ו ושאר הנקרא יתפרש לפי הענין הזה כי השם הוא חלק יעקב ונחלתו כמו שחלק י"ו עמו יעקב חבל נחלתו והוא שאמר והאבלתיך נחלת יעקב אביך ואם אי אפשר מבילתי הבנת פשוטו אין הפסד בזה שאין מקרא יוציא מידי פשוטו שהרי דרשו ז"ל ולקדוש י"ו מכובד על יום הכפורים שאין בו אכילה ושתייה אמרה תורה כבדו בכסות נקיה ואע"פ שפשוטו של כתוב נאמר בשבת הוא על הדרך שכתבנו כי כן ראוי לקראו רוגה בו שיכוין בלבו עליו והוא שנאמר ביום השביעי מקרא קדש לי"ו רוגה בו שיקרא בשם קדוש כלומר שיחד היום הזה לקדושה וכן שאר ימי המועדים בזה עליהם גם כן שיוחדו לקדושה ויכונו בהם הכונה המיוחדת לא האכילה או השביתה מעבודה בלבד אבל צריך שיוציאו קצת היום לצורך החלק המכוון משני חלקי האדם ואז ראוי ליחס הזמן לשם בשני עניניו כמו שנאמר בו שהוא לי"ו והוא בלמוד ובדרישה וכמו שנאמר בו לשם שהכונה בו בהנאות הגופיות כדי לחסום תאוות היתרונות בשאר הימים כשיגמול נפשו החיה כפי הצורך הטבעי ובדרך זה ישג קדושה וכל מעשיו יהיו לשם שמים. והוא שאמר הכתוב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי י"ו אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי ר"ל הודיעם זהאמר להם זמני הועד לי"ו שתיחדו אותם לקדושה והוא שיפול עליהם שם הקודש אלה הם ואפשר שהאלף במקרא הוא במקום הא ויהיה שרשו קרה כמו ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד נקרא נקראתי בהר הגלבוע והוא מענין אולי יקרה י"ו לקראתי וענין יקרה וענין לקראתי הוא אחר רוגה בו פגישה מכוונת וירגה במקרא קדש הנקרה לקראת קדוש או פוגש קדוש ואם הם שמות דבר

זאו במקום תארים לפי שהם מיוחדים לכך והשם הוא קודש. ויהיה
הרצון במקרא קדש שיהיה האדם מכויין לזו להם דרך שיקרא השם
לקראתו.

ואונקלוס השלם לקחו על ענין זה שתרגם אותו מערע ומקראי
קדש תרגם מערעי קדישא וכבר הודיע ענין מערע בתרגום אולי יקרא
ובתרגום כי יפגשך עשו ולפי שהימים האלה מיוחדים לפגישת הקדוש
למזקשי י"י כמו שבארנו נקראו מקראי קדש והוא באור מועדי י"י
שהרצון בו שהעם נועדים גם לי"י לעורר על המכוון גם. ומה שתרגם
אשר תקראו אותם דתערעון יתהון רגה בו שגריך שיכוננו גם דרך
פגישת הקודש ולשון התרגום נופל על זה ואם הוא זר אנחנו לפי
לשוננו ואין תמה בזה כי כן יקרא בכל לשון אנל בעל לשון אחד בקצת
שמושי הלשון ההוא.

ואפשר שהימים הנועדים להועד גם האנשים יקראו מקראים
מפני שהם נתונים לפגוש זה את זה בהאספם כמו שאמר אבן גנאח
בפסוק על כל מכוון הרצון ועל מקראיה אמר אפשר שרגה בו כאילו
אמר על מועדיה כלומר המקומות שנפגש זה בזה רוגה בו מקום הועד
כמו שנקרא אהל מועד על שם אשר אועד לך שמה ועל שם ונעודו
אליך כל העדה אל פתח אהל מועד. וכן יקראו המקומות הנועדים
לועד מקראים. וכשם שהימים הנועדים להועד אל י"י יקראו מועדי
י"י גם כן יקראו מקראי קדש ויהיו כאלו אמר זמני האסיפה לקודש
בענין והיה לך למקרא העדה שרוגה בו ואסיפת העדה וכן תרגם
אונקלוס לערעא כנשתא.

וכן מה שתרגם אונקלוס קריאי מועד מערעי זמן לקחו על הדרך
הנזכר רוגה בו שיהיו כל כך חשובים שהם היו נועדים בכל מועד ומועד
והוא על דרך גדולה וחשיבות וכן אם ילקח לפי משמעות קריאה הענין
הוא אחד שרגה בו שהם היו נקראים אל משה ואל אהרן בהועד.
גם אפשר שמקראי קדש הוא מענין הזה כמו שהם נקראים מועדי
י"י לפי שהם מיוחדים להועד ולהקרא בהם כל ראוי לזקש י"י או
מפני שהם מיוחדים לקרא ולדרוש בו גם י"י ויהי מענין ויקרא שם
אברהם גם י"י. גם אפשר לומר שענין אשר תקראו אותם הוא כאלו
אמר תקראו גם כי כן בא ברוב המקומות בקשר בית אמר ביום
הראשון מקרא קדש וגו'. סוף דבר הכל עולה לענין אחד והוא שהכונה
בשבתות ובמועדים היא הקדושה והעונג שלא יצרך אליו עניו והוא
שאמר אז תתענג אל י"י. יהי רצון מלפני אלהי השמים שנתן מנוחה
לעמו ישראל שנשמור שבת מוחללו ונחזיק בצרייתו ויקיים לנו מקרא
שכתוב אז תתענג על י"י והרכבתיך על צמתי ארץ והאכלתיך נחלת
יעקב אזיך כי פי י"י דבר.

פרשת אמור.

בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי
בית הלוי ברכו את יי וראי יי ברכו את יי.

כבר קדם בפרשה אחרת כי המצוקה מכל עדת ישראל שיהיו קדושים ומיוחדים מכל העמים בכל דרכיהם עד שיודע לכל שהם לבדם סגולת יי ועם זה צריך שיהיו חלוקי מעלה בקדושה ולולי זה אין קיום לקדושת העם אף לא מציאות לפי שמיין האדם טיפולו מרובה ומזונו ומלבושו צריכים למלאכות רבות ועסקים רבים ועם העסקים ההם אי אפשר לו ללמוד וללמד תורת השם כראוי ולא לעבוד העבודה המיוחדת לשם כקרבן ותפלה. ולפיכך השם אשר לו נתכנו עלילות בחר לו שצט לוי משאר השבטים ויחדו לעבודת הקדש ללמוד וללמד בישראל חק ומשפט כמו שאמר בצרכת שצט לוי יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. וכן היה מנהגם וקדם שכן מלאנו בגלות ראשון כשהעם שכחו התורה הלויים החזיקו בה ובימי עזרא הסופר מהיר הלויים היו מצארים אותה לכל העם כמו שאמר והלויים מצינים את העם לתורה והעם על עמדם ולזה נבחר השבט מראש תחת כל זכור צבני ישראל. צורך השם אשר סבב עלילות להמציא הכונה צעם וכדי שיהא שצט לוי כולו פנוי ומזומן לזה נתן לו חוק המעשר מכל השבטים וכמו כן בחר מן השבט ההוא בית אהרן לעבוד את עבודת קדשי מזבח לכפר על העם כמו שאמר ישמו קטורה באפך וכליל על מזבחך. וכדי שיהיו פנויים ומובדלים במעשיהם מכל העם נחמו להם עשרים וארבעה מתנות נהונה והיו נוהגין בהם כבוד וקדושה כמו שצוה ואמר וקדשתו ובארה הקבלה לכל דבר שבקדושה.

וכן נבחרו בכל דור ודור יחידים יראי יי להנהיג העם בכל מקום ומקום להתפלל בער העוסקים והם העוסקים שהם הרבים מספקים לכהנים וללויים וליחידים ההם צרכיהם עד שנמצא כל העם יחד כאלו הוא גוף אחד אדם אחד שאבריו רבים. מהם אצרי החיים כלב והנטפלים לו. ותחת האצרים האלה צעם אהרן וציתו שהם היו מכפרים בעד העם על נפשם ומאריכים חייהם. ומהם אצרי הדבור כלשון והנטפלים לו. ותחת האצרים האלה צעם שצט לוי כלו שהיו משרתים בשיר ולומדים ומלמדים התורה. ומהם אצרי ההרגשה המיוחדים כעינים ואזנים והדומים להם ותחת האצרים האלה צעם היחידים יראי יי שהם עיני העדה. ומהם אצרי הסבל ככתף וידיים ורגלים שהם כלי המלאכה והעמל ותחת האצרים האלה העוסקים ציטונו של עולם. אצל הטיילים והלצים שבאו בתוך העם הם כמותרות שהם נושכים לטבע כשער וצפרנים שאין צורך לאדם בגדולם יום יום. וכשם שאצרי הגוף כלם משלימים זה את זה ומשתלשלים זה בזה הקטן בגדול והגדול בקטן ולולי זה אין קיום רגע אחד לגוף כן קיום העם

העם הקדוש כשישגיח זה אל זה ויעזור זה את זה איש איש לפי מלאכתו
 ישלם זה בזה וישלים זה את זה. וצדק זה פועל כל אחד מהם ראוי
 שיקרא פועל הכל והוא שכל ישראל ערבים זה בזה וסמכו זה למה שכתוב
 וכשלו איש ב אחיו וצאת האמונה יזכיר זה את זה ונמצא העם כלו
 קדוש. וכשם שהאזרים הראשים צריך שינהיגו האזרים שתחתיהם
 ואשר תחתיהם צריך שינהגו וישתעבדו לראשים כן צריך צהנהגות העם
 הקדוש ועל כל כת וכת מהם להודות השם ולזכרו באשר הוא. ועל זה
 העיר נעים זמירות בכתובים אלו והוא שהעם כלו והוא אשר קרא
 בית ישראל צריך שיתעוררו כפי שנצחרו מכל העמים להתקדש בצרכיו
 ולהודות השם ולזכרו בעתות הפגאי והוא שאמר בית ישראל זכרו את
 י"י. ובית אהרן שהם רואים פני המלך והמכפרים צעד העם צריך
 להם כפי מעלתם על שאר העם שיתקדשו יותר מהם צמנות המיוחדות
 להם בצרפה זו כי כפי שיתקרב אדם למלך צריך לו מוסר ומדות עד
 שיהיה בו כח לעמוד בהיכל מלך ולפיכך הכהנים צריך שיתקדשו צמנות
 הטומאה כמו שצא לנפש לא יטמא צעמוי מוספת להם מזהו זו להתעורר
 ולעשר נפשם מכל הטומאות העולות על לב האדם אשר נטמאו הגוים
 בהם בהקריבם לשעירים. והוא שסמוך לזה קדושים יהיו לחלהים ולא
 יחללו שם אלהיהם כי את אשי י"י לחם אלהיהם הם מקריבים והיו
 קודש כי זה היתה הכונה למנוע העבודות שפשטו וליחד אותם לשם
 לבדו ולהתכפר בעבודתו בלבד. וכן צריך שיתקדשו בנשואין להתעורר
 גם כן על האשה הדבקה להם שהיא נבדלת ומיוחדת משאר הנשים
 בכל דרכיה והוא שיהיה נזהר בכל מונות הגוף והוא שאמר סמוך למונות
 כי קדוש הוא לחלוהיו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב.

וכן צריך שיהיו קדושים צענין המומין להתעורר גם כן שלא יראה
 בהם שום דופי בדעותיהם בצדק מדרכים מזורף אל ההערות הנזכרות
 כי בהתיחד המנהיג בצרכיו הטובים והנאים יכנע לו העם וישג העם
 המבוקש ממונו והוא שאמר קדוש יהיה לך כי קדוש אני י"י מקדשכם
 ולפיכך באו מונות מיוחדות לבית אהרן להתעורר באשר הוא בקדשתו
 והוא שהעיר נעים זמירות ואמר בית אהרן זכרו את י"י. ובית לוי
 שהיו מיוחדים ללמוד וללמד ולשרת צם י"י והשירות צעמו סוף השר
 כמו שצא הקבלה צריך להתעורר גם כן באשר הוא ולהתיחד מעסקי
 העולם ולשרת בכל משמר ומשמר כפי מה שתלקוט הראשונים.

והוא שעורר ואמר בית הלוי זכרו את י"י. ושאר היחידים הראים
 צריך להם להתעורר ולהתיחד משאר העם ולעמוד צמעמדם בכל עיר
 ועיר במקום כל ישראל כמו שאמר ז"ל לפי שנאמר זו את בני ישראל
 ואמרת אליהם את קרבני לחמי אשר קרבנו של אדם קריב ואינו
 עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות
 ועל כל משמר ומשמר היה מעמד. ואותם אנשי מעמד היו הלמידי
 חכמים יראי השם כי כן צא הקבלה. ולפי שהיו עומדין במקום כל
 ישראל כדי שיהא קרבנם לרגון היו נקראים אנשי מעמד ומעמדם זה

היה צנתי כנסיות בכל עיר ועיר ומתפללים על שאר ישראל והיו מתענים
 ארבעה ימים בכל שבת ושבת יום צ' ויום ג' ויום ד' ויום ה' ובאחד
 בשבת לא היו מתענים שלא יצאו מעונג לענוי שקשה הוא לצאת פתאום
 מדבר להפכו. וכן בערב שבת לא היו מתענים מפני כבוד שבת אבל
 שאר ימי החול היו מתענין והיו מתפללין בשני על יורדי הים ובשלישי
 על הולכי מדברות ברביעי על אסכרה שלא תפול על התינוקות בחמישי
 על עוברות ומיניקות עוברות שלא להפיל מיניקות לגדל את צניהם.
 ולהעיר אלה אמר יראי י"י זרכו את י"י.

רצה והתבונן כי כל הכחות העיר לצדך את י"י והצרכה הוא
 התהלה וההודאה והוא שפתח המזמור הזה ואמר הללו יה הללו את שם
 י"י הללו עזדי י"י שעומדים בצית י"י בתצרות בית אלהינו. אמרו
 הללוים רמז על כל בית ישראל ואמרו הללו את שם י"י רמז על הלויים
 שהם משרתים בשם י"י כמו שנזכר. ואמרו הללו עזדי י"י רמז על אנשי
 הכהנים שהם עוסקים בעבודה. ואמרו שעומדים בצית י"י רמז על אנשי
 מעמוד שזירושלים. ואמרו בתצרות בית אלהינו רמז על העומדים בכל
 עיר צנתי כנסיות שהם מקדש מעט. ועכשו שבעונותינו חרצ המוקדש
 ונתרחקנו מעל אדמתנו ונתפרדה החבילה אחר שאין שם כהן עובד צריך
 שנתעורר לפי ההערות האלו הטובות איש איש כפי עבודתו. העוסקים
 בישונו של עולם הם צעלי המלכה ועובדי האדמה והסוחרים צריך
 שיתחדו לדרך את י"י צעמות הפכאי. והיורדים לפני התיבה ושאר
 המתפללים שהם צמקוס וקריבי קרבן אחר שתקנו מנין תפלות כנגד
 תמידים צריך להם הערה יתרה לקדש עצמם בשעת התפלה מכל מחשבה
 בטלה וכוזבת שהרי הם צמקוס אהרן וביתו. וכן התלמידים צריך
 שיתעוררו ללמוד וללמד בכל עת שיהי להם ספוקס ואף כי יחסר להם
 צריך שיחמו קצת היום והלילה ללמוד כי מוטל עליהם כמו שהיה מקדש
 על שבת לוי. ושאר צעלי מעשים צריך שיתקבצו בצית הכנסת בכל יום
 צמקוס אנשי מעמד. וכבר היתה תקנה ליחד עשרה בטלגין של בית
 הכנסת כדי שלא תעבור עת מעמות החפלה בלא תפלה ובכל זה צריך
 שנתעורר איש ואיש באשר הוא כי עונש בטול הלמוד הוא על היודעים
 ספר ועונש בטול תפלה של בית הכנסת הוא על הפנויים לא על העוסקים
 במלאכה והטורדים בה ועונש ההודאה לשם וההתייחדות צעמות הפכאי
 הוא על כל העם.

לפיכך צריך שנתעורר כלנו בדרך קדושה ונכוון לצדך את י"י ונודה
 לו ונהללנו כי טוב וראוי לעם הכבוד להללו כמו שאמר הללו י"י כי טוב
 ורצה בו כי טוב וראוי להודות לו לצדו בדרך שאמר טוב להודות לי"י
 זמרו לשמו כי נעים רוצה בו נעימות הוא לבם לומר לו כמו שאמר
 כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאות תהלה והוא שאנחנו התיחדנו
 להכירו ולזכרו. וזה רצה באמרו כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו
 בדרך שהודיענו מהללו והוא שבכיר ונבדך ומדה מה שהודיענו על ידי
 ציאו כי י"י האלהים בשמים מועל ועל הארץ מתחת. וכי השם לצדו
 הוא

הוא המושל בכל והוא גבוה מעל גבוה מלאכים וכוכבים וגלגלים כמו שאמר כי הוא אלהי האלהים ואדני האדנים. והוא שאמר נעים זמירות כי אני ידעתי כי גדול י"י ואדוננו מכל אלהים רצה זו כי זה ידע העם כלו בקבלת הנבואה האמיתית ואף מי שלא למד חכמה נודע אליו בקבלת הנבואה האמיתית כי הוא האלוה הגדול ואם יש מושלים רבים עלינו ואדונים מלאכים וכוכבים וגלגלים הוא לבדו צאמת אדוננו כי ממשלת הכל מאתו ולו לבדו המלוכה. וכן ראוי שנודה לו מה שידענו גם כן בקבלת הנבואה שהוא חדש העולם כלו השמים והארץ וכל אשר צם כמו שפתחה זו התורה בראשת ברא. והכל כפי אשר רצה וצעת שרצה ואין להרהר אחר מעשיו הקודמים והמתחדשים יום יום כי הכל לרצונו שהוא חכמתו שלא ישיגה אדם. והוא שאמר כל אשר חפץ י"י עשה בשמים ובארץ. וכן ראוי שנודה לו גם כן מה שידענו בדרך הנבואה שזאתו הגשם והרוח שהם סבות חיינו כמו שאמרה התורה ונתתי גשמיכם בעתם חלילה שניחם זה לעצב לבדו אבל הכל מאתו יתברך והוא שאמר מעלה נשיאים וקצה הארץ צרקים למטר עשה מוציא רוח מאוצרותיו וכן ראוי שנודה ונכיר שהוא לבדו עושה נפלאות ומשנה הטבע לרצונו לשכר הטובים ולעונש הרעים כמו שאמר הכתוב שהכה בכורי מצרים מאדם ועד בהמה שלח אותות ומופתים בתוכי מצרים צפרעה ובכל עבדיו. וזה כלו להוציא את עמו ממצרים ועוד הכה גוים רבים והרג מלכים עצומים לתת ארצם נחלה למו שהיתה ראוייה והוא שאמר נחלה לישראל עמו. וכן רצה זו להודיע כי אף על פי שנגלו מונח אין להתיאש עליה כי נחלה היא לעולם ואף על פי שעונינו ונענו הטוב ואותותינו לא ראינו שמו יכון לעולם וזכרו לדור ודור והוא שאמר י"י שמך לעולם י"י זכרך לדור ודור. ועוד הוסיף שלא נואש מן הגאולה לומר שלא יוסיף לרצות עמו עוד אחר שהסתיר פניו ממונו כי עוד יש תקוה ולא עצבנו לגמרי אבל דן אותנו בגלות ועדין לא נגמר דיננו ובסוף נשוב אליו וינחם מן הרעה. והוא שאמר כי ידין י"י עמו ועל עבדיו יתנחם כמו שהזכירו משה רבינו ע"ה בשירת האזינו אחר הזכירו הפורענות.

ולחזק הבעתה זו הזכיר האמונה הפחותה אשר לאומות כי מאין ספק תצטל והוא שאמר עזבי הגוים כסף זהב וגו' פה להם וגו' ואמר כי בסוף יכלה הכל והוא אמרו כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם. ואחר כן חתם מעין פתיחתו צפרט להודות לשם כל כת וכת והוא שאמר בית ישראל וכו'. ועל דרך זה ראוי שנודה יחד לשם והוא שתקנו האחרונים לומר מזמור זה בכל שבת ושבת כדי להתעורר ולהתבונן בו כמו שתקנו הראשונים לאנשי מעמד שיהיו קוראים בכל יום מעשה בראשית. ולא על הקריאה בלבד היתה הכונה כי הם היו חכמים ויראי השם ולא היו צריכים לקריאה רק להתבונן בו ללמוד וללמד לפי שמתוך כך אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. וכן ראוי לכל אחד ממונו להתעורר ולשוב אל הדרך הקדושה כשיחשבו בני ישראל וצרחקס ממונו כמו שבאה הקבלה

הקבלה והכהנים הלויים בני זרובך אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעוה
 בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני וגו'. ואמר בסוף ההערה
 הזאת ואת עמי יורו בין קדש לחול ובין טמא לטהור יודיעום. ועל ריב
 המה יעמדו למשפט במשפטי ישפטוהו ואת תורותי ואת חוקותי ככל
 מועדי ישמרו ואת שבתותי יקדשו.

ועתה ראו גם ראו כונת התורה שעל היחידים להורות דרכי
 הקדושה המזוקק מהעם ועל העם לשמוע בקולם והוא עיקר הכונה
 במועדים ובשבתות כמו שנזכר בפסוק זה והוא שכונה התורה לסדר
 המועדות בפרשת כהנים ללמדך שקדושת שאר העם תלויה בשבתות
 ובמועדים כזוהם גם לשמוע דברי תורה והמלצה מיוחדתם ולקבל אותם
 קבלה אמיתית. והוא שדרשו ואמרו וידבר משה את מועדי י"י אל בני
 ישראל משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום
 על העם כזה שיהיו שואלין ועל היחידים שיהיו דורשין. ברוך י"י אשר
 נתן מנוחה לעמו ישראל למען דעת כל עמי הארץ כי י"י הוא האלהים
 ח"ן עור.

פרשת בהר.

מוסר י"י בני אל תמאס ואל תקיץ בתוכחתו כי את
 אשר יאהב י"י יוכיח וכאב את בן ירצה אשרי אדם
 מצא חכמה ואדם יפיק תבונה.

רחוי לכל צעל לב להתזונן בפסוקים אלה ולקחת מוסר זהם
 בצחינה ענינים וענין אומנם לפי שימנא זהם ענינים רבים נמשכים
 למוסר וגזכיר מהם חמשה. האחד שזריך מוסר לכל אדם ואפלו לחכם
 לפי שהוא נוטה אחר יצרו שהוא טבע חמרו. השני שראוי לכל מי
 שידע להוכיח וליסר שיוכיח ואף אם הוא חוטא בדבר שהוא בעצמו
 שיוכיח בו ואם נאים הדברים שיונאים מפי עושיהם ח"ן האמת נמנעת
 מפני זה. השלישי שראוי לכל אדם לקבל מוסר ותוכחה מכל חכם.
 הרביעי שראוי לכל מוסר שיוסיף אהבה במיסרו לא שיטנאנו וימאסנו
 והנוסר האוהב מיסרו מעיד על עצמו שהוא חכם והשונאו מעיד על
 עצמו שהוא סכל ולן כמו שאמר החכם אל תוכח לן פן ישנאך הוכח
 לחכם ויאהבך. החמישי שהמוכיח והמיסר הוא האוהב באמת. וכל זה
 יונא מהכתובים הנזכרים למתזונן זהם לפי שידוע מדרך קבלה שלמיה
 ע"ה השיג חכמה יותר משאר בני אדם כמו שאמר ויחכם מכל האדם
 ועם כל זה לפי שטעם בחכמתו לבדו פרע מוסר התורה בהרבות
 לו נשים וכשאל כי אמר בלבבו אחר שהזהרת התורה על זה הוא
 שהרבות נשים שלא יסור לב המרצה בטוח אני בעממי לפי חכמתי שלא
 יסור לבני ולא אשמע להם לתעוה אחר האלילים גם אני אונע אותן

מן התעיה כראוי לכל חכם למונע ולמחות בני שבירו למחות זאת
 היתה כונתו וכשל זה ככתוב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו לבבו.
 והנטיה הריא היתה בשלא מייחה בהן בצנותן במה לע"ז עד שנחשב לו
 כאלו בנאה והוא שאמר אז יבנה שלמה וגו'. וזאת היתה סבת סמיכתו
 בחכמתו מאין מעשים הראויים לה ואין לחכמה קיום מתמיד על דרך
 זה. כמו שאמרו ז"ל כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן
 שענפיו מרובין ושרשיו מועטין הרוח בזה ועוקרתו והופכתו על פניו
 רוניו זו שהחכמה העיונית כענפים שנושאים הפרי והמעשים שזוטה
 עליו התורה כשרשים שהם נושאי הענפים וכשם שאין קיום לענפים
 ולא מציאות לפרי מזלעדי השרשים כך אין קיום לחכמה ולא מציאות
 למוכין זה שהוא העונג המתמיד מזלעדי המעשים כי צמעת סבה
 ממוכנת ספק או מהרבות תאזה תצטל. ורבותינו ז"ל סמכו מאמרם זה
 למה שאמר ירמיה והיה כערער צערצה ולא יראה כי יבא טוב וסכן
 חררים צמדצר ארץ מלחה לא תשב.

וראוי להתבונן בזה מאין נראה להם שהכתוב מדבר בעץ שענפיו
 מרובין ושרשיו ומה הודיע שהוא מדבר באלה שחכמתו מרובה ממעשיו
 והנכון לומר שדודע להם שעץ הערער טבעו כך ועוד שאחר שהוא
 צערצה ובמדבר שאין שם לחלוחית ראוי שיהיו שרשיו מועטים ועוד
 יגיד עליו רעו כי צמול האחר שהוא בהפך זה נאמר עליו ועל יובל
 ילח שרשיו. ואחר שהפליג בשרשיו ולא צענפיו נראה ששרשיו מרובין
 מענפיו רוניו זו שהם מרובין בהקס אללם. והראיה שהכתוב מדבר
 בני שחכמתו מרובה ממעשיו היא לפי שקדם לו ארור הגבר אשר יבטח
 באלה ושם צר זרועו ומן י"י יסור לבו ואין ספק שהנביא לא בא למונע
 הצטחון לאלה באלה כדרך שלא יבטח איש באלה ממינו כי זה מונע
 לפי צרכי האדם ואין הנביא היה מארר על דבר שאי אפשר בלחו.
 גם לא בא לארר מי שיסור לבו מהשם הסרה גמורה כי אין זה ראוי
 להקרא גבר גם הצרכה שם אינה נזכרת כנגד זה המותאר ועוד שהרי
 רבותינו סמכוהו אל מי שחכמתו מרובה ממעשיו ואם הי' לבו סר מהשם
 לגמרי לא היה ראוי ליחס לו חכמה. אם כן הראוי לומר בדבר הנביא
 שצא למונע הצטחון לאלה בדרך שיסור מי"י לבו בצטחונו באלה והוא
 שיש לו להשדל ולדעת שאין שם כח רק מאתו יתברך וכלל בזה
 מניעת צטחון החכם הוא הנקרא גבר שלא יבטח בזה שכלו הנמצא
 לאלה בטבע חמרו על דרך למוד ועיון עד שיעזוב המעשים הנודעים
 מנד נצואה זאת השם כדרך שעשה שלמה במה שבאה סבת המצוה
 ולא יסור לבבו. ועל כיוצא בו באר ואמר ושם צר זרועו ומן י"י יסור
 לבו. ומניעת זה הוא לפי שהחכם שהוא על דרך זה אין קיום לחכמתו
 שסבות מוכוליו קרובות והוא שאמר והיה כערער צערצה וגו' כי האדם
 כעץ השדה שהרי חכמתו צומחת כטבע מעט מעט בלמוד ומריח מי
 החורה הנתונה מפי השם תפריח ותעשה פרי בהתמדת מעשים טובים
 השומרים האמונה והדרכים הישרים שהם השרשים. ומשל השרשים צענן

זה כבר הזכירו החכם אמר לא יכון אדם רשע ושרש נדויקים כל ימות
 רשע בו כי לא יכון שום אדם ואפילו הוא חכם אם מעשיו רעים
 כי מאחר שרשיו מועטין הוא נעקר צמעט רוח אבל הנדיק שרשו עז
 וחזק ולפיכך כל ימות והוא שאמר הושע הנביא יפרח כשושנה ויך
 שרשיו כלצנון. לפי שהפרח והוא חכמתו נריך שיהיה צטבע שושנה כמו
 שנזכר בפרשת ואתה תזוה והשרשים והם מעשיו הטובים נריכים שיהיו
 צטבע שרשי עצי הצנון והוא שדרך ירמיהו ואמר דרוך הגבר אשר
 יצטע בי"י ואין הכונה שלא יצטע כלל בזה האדם שהוא שכלו אבל
 ש"שים מצטחו בתורת השם לחזק כמו ולהעמידו ולקיימו והוא שהוסף
 באור ואמר והיה י"י מצטחו. והוא שאמר החכם לפי זה הענין צטע
 אל י"י בכל לבך ואל בינהך אל תשען ואמר אל תהי חכם צעינך ירא
 את י"י וסור מרע ועל כיוצא בזה ראו לומר ועל יובל ישלח שרשיו
 והוא שאמר ז"ל כל שמעשיו מרובין מחכמתו רועים בו שעושה מעשים
 שלא גזרה עליהם חכמת אדם כפי הטבע והוא שחכמתו מתקיימת לפי
 שהתמדת המעשים ההם תעזרהו בכל עת והוא המכוון באמרו ולא
 יראה כי יבא חוס ותגילו ממזכות ספקותיו וממכטיהו אל תאוותיו.

ואל זה רמז באמרו במשל ההוא וצגת צורת לא ידאג. אבל מי
 שמעטים מעשיו מחכמתו הספקות היוצאות לו בזה התעיה אותו עד
 שיפול בשחת תאוותיו הדמיונות ואל זה רמז הנביא באמרו ושכן חררים
 צמדבר וגומר וכדרך זה נכשל החכם עד שנאמר עליו נשיו הטו את
 לבבו. ואם החכם שנאמר עליו ויחכם מכל אדם נכשל בזה מה יעשה
 מי שאין לו חכמה אין ספק שצריך להזהר מאד בכל מצות החורה ובכל
 דברי מוסרה ותוכחה והוא שהעיר עליו החכם לפי מה שהשיג צעמו
 בצטחונו על חכמתו ואמר מוסר י"י בני אל תמאס. ונאמר כי שם
 מוסר יאמר על למוד רדיפת מדות טובות והזהרת המדות הרעות והאיוס
 בעונש עליהם כדרך האיוס שעשה משה בקללות כאשר ייסר איש את
 בנו וזוה נאמר שמוע בני מוסר אביך ואל תטוש תורה איך ונאמר
 כי מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ותרגמו אנקלוס לאלפותך
 ויאמר גם כן על הגערה וההכאה צנוסר. ובכלל על כל הכאה ועונש
 שיבאו כדי שלא לשנות צמדות רעות כמו שאמר ויסרתי אתכם ותרגמו
 ואלקי יתכון וזוה הענין בא ומוסר שדי אל תמאס והוא שסמך לו כי
 הוא יכאיב ויחפש ימתן וידיו תרפינה.

ושם תוכחת יאמר גם כן על שני הענינים האלה יאמר לפי ענין
 הראשון הוכח תוכיח את עמיתך. לפי הענין השני והוכח במכאוב על
 משכבו. וכפי שני הענינים האלה בא החכם להזהיר תלמידו שהוא
 בנו בצניות נפש שלא למאס מוסר י"י וידוע שהמוסר דבר שינאו ועוזבו
 וכלל בדברו זה שלא לעזוב דבר מדברי תורה שהם מוסרו וכן אם
 יענש עונש מן העונשין מלקות או קרבן או עונש זולתו בידי אדם או
 בידי שמים לא ימאסו אבל יקבל אותו ומאזהרה וידוע כי הדברים יקומו
 בני אדם בהתמדתם כי המן שטעמו כפיחת בדבש והיה זן האוכל אותו

צלה כבודת ושהיה נמשא צלה עמל היה רוב התמודתו סבה לאמר עליו
העם ונפשנו קנה בלחם הקלוקל ולפיכך משפטי השם המתוקים מדבש
וניפת נופים עם היותם נאהבים אל האדם צריך שיזהר שלא יקוץ גם
בלמודם או כשתחול עליו הכאבה בזכות הנזכרות בתוכחה ובאורך הגלות
אשר נפלינו בהם מכל עם צתת השם לרצונו לנו התורה התמימה מה שלא
עשה כן לכל גוי וכן לא יקוץ בהענישנו יותר מכל עם שלא נצטווה רק
בשבע מצות כי זה הכל מואהבתו אותנו כי דרך כל ונלך שירבה מזהותו
על נושרתיו ורואי פניו וכל ונקבלי פרס מאתו לזבקותם בו והוא שאמר
כי את אשר יאהב י"י יוכיח הלא תראה שצט לוי שנבחר מכל ישראל
היה עובד עבודה המושכן והיתה עליו משמרת אחרן ומשמרת כל העדה
והכהנים שנבחרו מן השבט ההוא נצטוו מצות רבות יותר משאר השבט
ומכל העם להיותם נאהבים וקרובים לשם יותר מכולם ואנחנו גם
כן כשהיינו נאהבים בשבתנו על אדמתנו היו עול המצות עלינו כפלים
מאשר הוא היום כי המצות התלויות במקום ההוא בזמן ההוא הם
יותר מואהב.

ראה גם ראה כי עבודה שתי מצות מהם שקולה כנגד עבודה
כל המצות שנעבוד ושנטרר בהן היום. האחת היותנו עולים לירושלים
שלוש פעמים בשנה עד שקצת העם היו מושיאין כיסן אייר וסיון בדרך
ההוא בשני רגלים מהם והזמן כלו ימי קציר שהוא חיי האדם ואנו
היום תכבד עלינו הליכתנו אל צית התפלה וועט פסיעות וכן מצות
שציתת השמיטה כשתדקדק עליה תכבד משציתת כל השציתות והמועדים
אף כי ישמרו כראוי ומחללם והוא שנקדש אותם לקדש נפשותינו גם
שהוא המצוקש כמו שהתבאר. וכמה מוסרים היו לנו כמעשרות וכמתנות
כהונה וכיונא בהם צעוד שהיינו נאהבים ומתלוננים בצלו ואז היינו
נרעים ושלמים עד שהיינו ראוים לדבוק בו ואל זה רמז באמרו וכאז
את בן ירצה והוא סובל פירושים רבים לפי משמעות מלת רצון הפשוט
בלשוננו שהוא החפץ.

והקרוב לומר בו שהוא מענין השלמה כמו שבא והם ירצו את
עונם וחבריו שבאו צענין השלמה והפשוט צענין זה ירצה כשכיר יומו
משמעותו עד שישלים יומו כשכיר וכן נראה הענין בפסוק זה שרצה
בו וכאז את בן ישלים ר"ל כאז שישתדל להשלים בנו בדרך שיקרא
שמו עליו ויאמר שהוא בנו כן השם כון במוסרו להשלים בנו בכורו
אשר אהב והוא החביבות הגדול שנקרא בנו כמו שאמרה תורה בנים
אתם ל"י אלהיכם וזה יאמר עליהם כשילכו צדרכיו כי כשהאז טוב
ושלם והבנים רעים וחסרים יאמר עליהם אינם בניו אבל כשהם הולכים
צדרכיו יקראו בניו ועל דרך זה היו חביבין ישראל שנקראו בנים
למקום והוא הענין באמרו וכאז את בן ירצה ושל מוסר האב בא
גם כן בתורה כי כן כתוב שם כי כאשר ייסר איש את בנו י"י אלהיך
מיסרך כי השם באהבתו את העם הזה נתן השגחתו בו ובמעשיו ולא
בשאר העמים שהם נעצבים ומשולחים למקרים כאשר צעלי חיים שאין
הכונה

הכונה בהם לעצמם אבל הם כדברים המקריים וזה מניעוּט אהבתו
 אותם הלא תראה כי כשיעד השם לנו תכלית העונש אמר ואף אשר
 הלכו עמי בקרי ואף אני אלך עמם בקרי. ובארו הם ז"ל באור יפה
 הם עשו דיני עראי בעולם אף אני אעשה אותם עראי בעולם רצו
 בו שאם לא יוסרו דיני העונשין הנועדים המכונים על עונותם לפי
 מחשבתם הרעה שיחשבו ויגזרו עליהם שהם במקרה ולא בכונה לעונש
 עונותם לפיכך יסתיר השם פניו מהם ויסלק השגחתו מעליהם וישלחם
 מעל פניו עד שישובו ויקרה כשאר האומות אחר שפרעו העוֹסר והסתירו
 הקשרים שקשר השם בצרית באהבתו אותם מוסף על העונשין שיבאו
 עליהם בכונה.

ועל ענין זה העיר החכם מה שראוי להעיר ולהוכיח כפי הדרך
 הזה כי תחלה פתח ספרו לשמוע מוסר אז הקורס בזמן לפי חניכת
 הנער והוא שאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אביך. ואחר
 שיצין בעצמו ויחכם צריך שיתעורר אל מוסר השם ולא ייאסנו. ובכלל
 זה שלא ינאם מלמדי המוסר והעושים משמרת למשמרתו שאין קיום
 לאמונה רק על דרך הזה כמו שדרשו רבותינו ז"ל על מה שבא בתורה
 שנראה לפי פשוטו ככפל ענין והוא שאמר אם לא תשמעו לי ולא
 תעשו את כל המצות האלה ואם בחוקותי תנאסו ואם את משפטי תגעל
 נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את צריתי. והם ז"ל אמרו
 שאין זה כפל הענין אבל הוא צריך תלמוד על דרך שאמרו שכן דרכו
 של יצר הרע להשיא אדם מועט מועט עד שלמחר אומר לו לך עבוד
 ע"ז והוא שאמרו ואם לא תשמעו לי מה ת"ל ולא תעשו וכי יש לך
 שאינו למד אבל עושה ת"ל ואם לא תשמעו ולא תעשו הא כל שאינו
 למד אינו עושה או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה אבל אינו מואם
 באחרים ת"ל ואם בחוקותי תנאסו הא כל שאינו למד ואינו עושה
 סוף שהוא מואם באחרים. או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה
 ומואם באחרים אבל אינו שונא החכמים ת"ל ואם את משפטי תגעל
 נפשכם אינו אומר ואם משפטי תגעל נפשכם הא כל שאינו למד ואינו
 עושה ומואם באחרים סוף שהוא שונא את החכמים או יש לך אדם שאינו
 למד ואינו עושה ומואם באחרים ושונא החכמים אבל מניח אחרים
 לעשות ת"ל לבלתי עשות הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואם באחרים
 ושונא את החכמים סוף שאינו מניח אחרים לעשות. או יש לך אדם
 שאינו למד ואינו עושה ומואם באחרים ושונא חכמים ואינו מניח
 אחרים לעשות אבל מודה במצות שנאמרו בסיני ת"ל את כל מצותי הא
 כל שאינו למד ואינו עושה ומואם באחרים ושונא חכמים ואינו מניח
 אחרים לעשות סוף שהוא כופר במצות שנאמרו בסיני. או יש לך אדם
 שיש בו כל מדות הללו ואינו כופר בעיקר ת"ל להפרכם את צריתי
 הא כל שיש בו כל המדות הללו כופר בעיקר לפיכך צריך כל אדם
 שישתדל השתדלות גדולה וישגיח השגחה רבה לתלמוד ולשמור את כל
 דברי התורה כי בקיום דברי תורה ידע האדם דרכי השם וייראנו לא
 זולת

זולת זה כמו שאמר אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת
הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והגדול הזה את י"י
אלהיך הראה שכל דברי תורה צריכים לני שכוונתו להשיג יראת השם
הנכבד הוא המורה על מציאותו המחייבת. ולא שישים כל לבו במצות
החמורות בלבד כי גם במצות הקלות צריך שמירה רבה לפי שבספר שמירת
המכוון נאדם והוא שהעידו עליו ז"ל ואמרו הוי זהיר במצוה קלה
במחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. ולא על הכתובות בלבד
בתורה בפירוש הוא ההזרה אלא על כל היוצא מכלל מצוותיה וספוריה.
והוא שבא בפירוש דברי החכם ודברי הנביאים ודברי רבותינו ז"ל
בהרבות המאכל והמשתה ושאר ההנאות והתענוגים ובכלל כל המותרות
בישיבה במושב לנים ויושבי קרנות ודבור שיחה בטלה שזה כלו נכלל
במצות התורה ולולי שמירת הקלות אין קיום לחמורות ולא מציאות
למכון זה. הלא תראה כי השחוק בקוביא הוא אצלנו הקלה שבקלות
עד שקצת גדולים הנמצאים עמנו יתפארו בו ואתה תראה כי המחזיק
בו והמרגילו נמשך בו אחר עצירות רבות ובסוף כופר בעיקר לפי
שאינו עוסק ביישובו של עולם שהיישוב הוא נמצא כשיתנה זה בזה ויקח
ממון חבירו על אחד משני פנים אם בדרך משא ומתן או בדרך שכר
שכיר. והמשתק בקוביא אינו כן אצל הוא עובר על לא תתאוה ולא
תחמוד ולא תגנוב שכן דרך המשחקים בקוביא לגנוב זה מזה ולהטעות
זה את זה ועובר על לא תגזול שכן דרך מי שאבד מעותיו בשחוק
שחוטף מחבירו שהרויח מה שהשיג ידו לקחת מלפניו. ועובר על פן
יוסיף להכותו שכן דרך הגזל הוא להכות החוטף ההוא על ידו או
על שאר איבריו וגם אם לא יכהו נקרא רשע בהגזיה ידו עליו כמו
שדרשו ז"ל למה הכית לא נאמר אלא למה תכה את רעך. ועובר על
לא תשא שכן הוא דרך המשחקים לרוב ובסוף כופר בעיקר כי כאשר
לא יצליח בשחוק ואולתו תסלק דרכו על י"י יזעף לבו.

ראה גם ראה שעבירה קלה כזאת רבו חוביה וכן תמצא בשאר
הקלות לפיכך ראוי להרחיק אותן רחוק גדול כל שכן בעוד שאנחנו
בגלות שעול המצות תתפרק קצתו מעלינו ולפיכך צריך שנשתדל במצות
שנשארו לנו ונשים על לבנו שאם בטל הקרבן נשארה התפלה ולזה
צריך שנרדף אחריה ונשתדל בה יותר ממה שהיו משתדלים בה לפנינו
וכן אם נמנע עלותינו לרגל נשתדל בהליכה אל בית התפלה יום יום
ובלבד הפנויים ומלאכה אצל שבחות ומועדים צריך שהכל ילכו שם
והיודעים להתפלל יכוננו בתפלתם ושאנינו יודעים יכוננו לצד לשמוע מן
היודעים שהם מוניחים אותם מחובתם. ואם רחוקים אנחנו מירושלים
נשים עינינו ולבנו שם לכון אל ירושלים שבשמים כי אליה היא הכונה.
וכן אחר ששבת לוי נמנע מן הלמוד ומן ההוראה צריך שישתדלו
היחידים ללמוד וללמד והעם ישמעו מהם ויראו מהם ואם נלך כלנו
על הסדר הזה נשוב אל י"י והוא ישוב אלינו וירפאנו וימחץ גלותינו
אשר הכנו בו והכאיבנו כמו שאמר כי הוא יכאיב ויחנש וימחץ וידיו

תריפנה. ועל הדרך הזה הוא שהזכיר החכם באמרו מוסר י"י וגו' כי
 זזה לא זולתו ישיג העם את המזוקש ממנו כי יוצא חכמה ויפיק
 תבונה ואחריתה נעם ושלוש והוא שאמר בראש ספרו יראת י"י ראשית
 דעת. וכן סמך לפסוק זה אשרי אדם מלא חכמה וחדס יפיק תבונה
 וזה הוא המזוקש בתורה והמכוון בו כמו שאמר שבע ענה וקבל מוסר
 למען תחכם באחריהך. ראה גם ראה כי בפירוש אמר למען תחכם
 באחריהך. וכלל בענה כל ההגה ישרה אל דרכי השם במחשבה או
 במעשה וכלל במוסר ההזרה והאיוס בעונשין והעונשין עצמן כי כל
 זה צריך לאדם בראשיתו למען יחכם באחריהו וזה הוא המכוון בתורה
 כי אע"פ שיוצא אדם מעט צער בהחזיקו בתורה ובמצות ימלא באחרית
 הנאה גדולה ועונג מתמיד. אבל מי שאינו מחזיק בה הוא בהפך זה כי
 ימלא מנוחה מתדמה וטוב טעם בהנאה בהמית ואחריתה מרה כלענה.
 והוא כהולך בדרך סלולה למקום גדודי חיה ולסטים שהביא זה הדרך
 ההוא פתאום לאבדון ולרחוק עולם אבל המחזיק בתורה והאזהב מוסרה
 הוא כמו שיסור מהדרך הסלולה ההוא ויעבור על סלונים וקונים
 מכאיבים אותו ועוד מעט ומלא מרעה שמן וטוב וישב בנוה שלום
 והוא שאמר החכם דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

[Faint, illegible text bleed-through from the reverse side of the page, appearing as ghosting of the main text.]

פרשת במדבר.

וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי בצדק ובמשפט ובחסד
וברחמים וארשתוך לי באמונה וידעת את יי'.

ידוע ומפורסם לכל יודעי דת שדברי התורה ושאר דברי הנביאים
נאמרים כלשון בני אדם כדי שישגו השומעים והרואים אותם מתוך
המשל הדברים ההם הכונה בענין וכאשר כון השע הנביא לבשר את
ישראל כי עוד ישוה כבתחלה סגולה לשם מכל העמים בהחזיקו בתורתו
ובאמונתו כראוי נשרו כלשון אירוסין לפי שהאירוסין בין בני אדם קנין
חזק מיחד הארוסה לארוס ומרחיקה מכל אדם זולתו. וזו המשל
בכנסת ישראל בליקוחי האשה לפי שידוע שהדקות הקרוב והחשק
הנותמיד שנים נמצא באיש ואשתו מצני אדם נמשך לספור התורה
התמימה שהאשה נבראת מעצם האדם ויה שלא היה כן נשאר בעלי
חיים. על כן נאמר בו והיו לבשר אחד ואם הם שני גופות אומם לרוב
הנטרותם זה אל זה ישוה כגוף אחד כי הדקות שהוא להם הוא
מזלי הדל וידוע כי האשה נבראה לעבודת האדם ואל אישה בלבד
תשוקתה והוא ימשול בה להנהיגה על פיו וכאשר תתנהג כראוי ולא
יציטו עיניה זולתו ילוח אישה אליה.

ועל דרך זה נאמר במשל מתן תורה שהקב"ה אירם בת יעקב
רוצה בו קהלת יעקב שנקראה בדברי רבותינו ז"ל כנסת ישראל ולרמוז
על חמשה חומשי תורה אמרו שאירסה בחמש טבעות לפי שידוע שנהגו
על הרוב לארם טבעת לפי שהטבעת עדי היר והוא סובב וניקף באצבע
מזלי הדל בדרך שאינו נופל מן האצבע ולא דוחק אותו אבל הולמו
וכן ראוי לאשה שתדמה בנפשה שבעלה הוא עדיה ויראתו תקיף בה
מכל גר בדרך שלא ילחנה גם היא לא תנא מתחת ממשלתו רגע אחד.
וכן התורה נתנה לכנסת ישראל על דרך זה להיות כבוד השם לערי
קדושה עליה ולהזכירה בכל מעשיה כי השם יחד אותה מכל העמים.
ולפי שהתורה כוללת כל מדות טובות שהם קודמות בזמן לידיעת
האמונה ואשר הם סבות חזקות לקיומה והמדות הטובות נכללות בצדק
ומשפט וחסד ורחמים נאמר במשל הנזכר שכל טבעת וטבעת היא מארבעה
פרקים וזה ינא להם מפסוק זה. ונאמר כי הנביא הזכיר שלשה אירוסין
לרמוז על הנאולה השלישית. ואמרו וארשתוך לי לעולם בא להבטיחה
שאירוסין אלו יהיו חזקים וקיימים ילא כשאר אירוסין שהיו אחריהם
גירושין

גירושין לזנותה תחת צעלה כמו שאמר הנביא ריבו צאמכם ריבו כי
 היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מנין
 שדיה. וכוונתו הזנוניה היו סבה לגירושיה כן הסרת הזנונים והתשובה
 עליהם התייגה סבה להשיבה אל צעלה ויתן לה לב חדש ורוח חדשה
 יתן בקרבה בדרך שתבחר הטוב לעולם. והוא שאמר וארשתוך לי לעולם
 וסבת זה התנהגה בכל מדות טובות והוא שאמר וארשתוך לי צדק
 ובמשפט ובחסד וברחמים. והצדק נאמר בלשוננו על יושר ואמת בדבור
 או במעשה כי כך בא בתורה צדק צדק תרדוף והזהירו רבותינו ז"ל
 וביארו שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק כי זה צריך לחדש בתחלה
 גדולו ללמד לשונו לדבר אמת ויושר ולהסיר ממונו עקשות פה בהיותו
 נזהר מאלו ונדבר שקר. וכן צריך שיזהר במלאכתו ומשאו ומנתנו שלא
 יעשה עולה לא בדרך חסרון ולא בדרך יתרון כמו שבא בכתוב אמן
 שלימה וצדק יהי' לך למען יאריכון ימיך והארכת ימים והצרכה הגמורה
 לא תמנא זולת זה כי השם אמת והאמת מתעצת וסוגלה השקר כי כן
 ישנאו וירחקו הפכים זה את זה. והוא שאמר כי תועצת י"י אלהיך כל
 עושה אלה כל עושה עול. ולא על המשקל והמדה בלבד הקפידה התורה
 אלא על כל מעשה האדם שלא ימנא בהם עול כי האלהים עשה את
 האדם ישר ולפיכך אמר כל עושה עול אצל צריך שירדוף צדק בכל והוא
 שאמר וארשתוך לי צדק.

והוסיף ואמר ובמשפט ולשון משפט נופל על צחינה בין שני דברים
 לבחור הטוב מהם אם על דרך זכוי או על דרך חיוב או זולת זה והוא
 נופל על עניני האדם בעצמו כמו שאמר מכלכל דבריו במשפט אמנם
 על הרוב בא בעניני זולתו כאמרו ושפטו את העם בכל עת. והמדה
 הזאת צריכה מאלו לקיום מן האדם המדיני כי אין קיום בלעדיו ולפי
 ענין זה היו נקראים המנהיגים הראשונים שופטים ונקרא השם יתצדק
 שופט כל הארץ עושה משפט.

עוד הוסיף הנביא ואמר ובחסד וחסד יאמר על הפלגת הטוב ועושה
 טוב לאחרים לא לדבר שיגיע לו מהם ולא לתקות גמול מהם יקרא חסיד
 ולפי זה הענין נאמר שהשם עושה חסד בארץ ונקרא חסיד כי צחינה
 אצל כל הברואים והנעשים נמנא חסיד בעשותו אותם אמנם צחינה
 אצל עצמו נקרא צדיק כי הוא אמת ודרכיו צדק ואמת והוא שאמר
 צדיק ד' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו ומה שאמר הכתוב ולך י"י חסד כי
 אתה השלם לאיש כמעשהו רצה בו שדבר זה נמנא בדרכי השם לא
 בדרכי זולתו לפי שמועשה האיש כבר נתחייב בו לעושהו אם כן גמול
 המעשה ההוא הוא חסד גמור.

ולפיכך ראוי לכל אדם להתנהג בדרך זה כי הוא דרך מדרכי השם
 והוא צריך גדול לקיום מן האדם כי בדרך הזה ייטיבו הגדולים לקטנים
 והעשירים לעניים. עוד הוסיף הנביא ואמר וברחמים לפי שהאדם
 צריך שיעשה משפט וחסד בדרך רחמים ר"ל בהתעוררות הטבע לעשות
 הטוב לפי היותו טוב לא לקנות לו שם או להתגאות על שכניו וכשיעשה
 חסד

החסד דרך זה יתמיד בו לעולם וכן פשיעה משפט לא יעשנו לנקשת
עונש ולנקמה מהאיש הנענש כי זה נמשך למדת הכזריות אונס יתעורר
במשפט ההוא לרחם על שאר הצדוקים הטובים בהוסר הרעים כמו
שנא בתורה וצרתה הרע מקרבך וכל העם ישמעו ויראו.
ובארבעה דרכים אלו ישלמו דרכי האדם המדיני שהם סבות
לקיום האמונה כפי דעת התורה האמיתית שהודיעה שיש אלוה אחד
על כל העולם והוא אלהינו ושופטינו ומנהיגנו. ולולי הדרכים הטובים
הקודמים לא יהי קיום לאמונה כמו שאמרו ז"ל כל שיראת חטאו קודמת
לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו'. ולפיכך צריך להחזיק במעשים המדיניים
ולעשות המעשים המוכוונים להחזיק האמונה ולקיימה בתלמוד תורה
וקרית שמוע ותפלה וליציית ותפילין ומזוזה וכיוצא בם. ומהחלק הזה
שציתת שבתות ומועדים הנקראים ימים טובים. וגאמר כי שם יום
טוב יש בו הערה על כונת היום שהוא כדי לשמוח בו בתפלה ובהודאה
ובשמחה כל העם דברי תורה והמוצה שאי אפשר זה בלא בטול מלאכה
לא עם העסק במלאכה או בזולתה ושם יום טוב רוצה בו שלם ומקוקן
יושאר הימים כמו שבא טוב על כל דבר שלם במעשה בראשית לא
שנקרא בן על השמחה והשמחה בלבד כי אעפ"י שזה טוב מנד הכונה
השנית כדי למנוע השמחה ורצ השמחה בשאר הימים וכדי שתהיה
המניעה על דרך ביטולית לא על זה בלבד ראוי להקרא טוב רק על
השלמות בכונה הראשונה והיא השמחה בשם כמו שאמר נגילה ונשמחה
בו. וזה צריך לבטל מלאכה להמלא הפנאי וראיה לדבר זה מה שבא
במגלת אסתר שמחה ושמחה ויום טוב הנה אחר שהזכיר שמחה ושמחה
הזכיר יום טוב ובא בדבריהם ז"ל שמחה ושמחה קבילו עליהו יום טוב
לא קבילו עליהו.

וכן תרגם אנקלוס מןמחרת השבת מנחת יומא טבא כל זה ראיה
שעל השבתה מומלאכה נקרא יום טוב מנד הכונה הראשונה ומתוך
קיום מצות אלו ר"ל הלכות יום טוב תקיים האמונה הראויה להאמין
בשם כפי מה שבא בתורה דרך נבואה והוא האמת היציב הקיים כי
זה השם מורה על זה מגזרת אמן וכן כתוב אל אמונה והוא כאלו אמר
וארשתוך לי באמת כלומר בידיעת האמתיות והוא העיקר הגדול לזכות
בה לחיי העולם הבא כמו שאמר וצדיק באמונתו יחיה כי אין מציאות
לאהבת השם זולת האמונה והוא שהוסף ואמר וארשתוך לי באמונה.
וידוע שהארוסה רבת החשק והיא משנתת מן החלונות מליצה
מן החרכים לראות את ארוסתה וכן הארום הולך בדרך זה ומתוך
החשק ההוא ידבקו זה בזה והיו לבשר אחד גדעתם זה את זה ובסרגיש
כל אחד מהם באהבת האחר וכן כנסת ישראל מתוך החזיקה כשני
חלקי התורה הנזכרים תתעורר ותלמוד דבר מתוך דבר עד שתדבק
בשם והיתה לו לאשה גדעתה אותו כפי השגת ידיעה אדם הוא שחפס
הנביא דברו הטוב וידעת את יי. וכבר קדם לגביא הפך זה באמרו
והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן. והיא היתה סבה הרעה לסור

ומאחרי י"י לפי רוע מחשבתם במושלה הכוכבים שהם היו מיחסים המושלה כלה לנצח השמים כמו שבא בירמיהו ונאז חדלנו לקטר למלאכת השמים חסרנו כל והוא הדבר שנבא עליו משה רבינו ע"ה ויעד עליו כל הרעות באמרו ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח אשר חלק י"י אלהיך אותם לכל העמים כי לפי המושלה הנראית להם היא התעיה הגדולה ליחס המושלה והגדולה להם ולפיכך היו עושים האשרות והזעלים לנצח השמים לפי שלא היו משיגים שכל הוה ונפסד בעולם ההויה וההפסד יבא מאתו והוא שהזכיר הנביא על סבת העונות שהזדילו ביניהם וזין אלהיהם להגלותם מעל ארמתם ואמר והוא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והינפה וכסף הרביתי לה וזהו עשו לזבל וכסף שהודיע הנביא שסבת הגלות הוא בהעדר הידיעה כן הבעית על הישועה והודיע שסבתה השגת הידיעה באמרו וידעת את י"י ובאר זה ואמר והיה ביום ההוא כאוס י"י אענה את השמים וגו' רצה בו כי בעת הישועה יודע להם כי אני העונה לכל דבר קריאתם וזה דבר נפלא בדברי הנביאים שיערבו חכמות רבות בדברי הנבואות שהם מותגבאים על העתיד כמו שתראה בנבואת יחזקאל שהודיע בה מעשה מרכבה לפי טבע הדברים הנראים במראה ולפי גזרת שמות הדברים ההם.

וראה והתבונן כי הנביא יחזקאל רמז על דבר מופלא בראש דברו ובסופו בשם הנהר ובשם העיר ומשם לקח הרב רבינו משה לשון שם באמרו בראש ספרו יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מזוי ראשון.

ונשוב לענינינו ונאמר שהנביאים היו רואים דברי חכמה נפלאים בתוך מראות העתידות לפי שלמות השפע האלהי היורד על השכל האנושי וזה נמשך למה שאמרו ז"ל על דבר החכם שאמר שמעו כי נגידים אדבר כל דבור ודבור שיוצא מפי הקב"ה עושין לו שני כתרים והוא הנאות כמה שאמר נעים זמירות אמת דבר אלהים שמים זו שמענו עד שתוצא זה הענין נמשך בכל כי כשישלים זה השפע את האדם עד שיתעורר ללמוד אחרים ולחבר ספר יהיו דבריו בדרך שתי תועלות כי לפי דבקו בחומר יהיה הנגלה מומנו תועלת החומר במדות האדם בהכנסת המדינה בעמידת האישוּבְקִיּוּם המין. ולפי ההוד הנאצל מלמעלה יהיה הנסתר תועלת הצורה בענין בקשת חכמה והשגתה. וכשהשפע הזה מושלים את האדם עד שיגבא יראה מהנגלה ידעת העתיד בענין החומר גם כן ויראה מהנסתר דבר חכמה בלא ספק ופעמים יראה להם דבר אחד או ענין שורה על דבר והפכו לפי גזרת השם ולפי טבע הענין הנראה. וענין הנזכר יושך אף בנבואות מה שאירע לאיש אחר או לעם אחר אשר עליו השגחת השם והוא שהיו דורשים דורשי רשומות על המעשים שארעו לעם במדבר באמרו על וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים אין מים אלא תורה וכיוצא בזה.

ולפי ענין זה צריך שילקח דבר הרב המורה בקרא בני אדם קין

והכל שלא התקיים המציאות רק לשת וכיוצא בזה ולפי זה הענין גם
 כן אני כותב בצדורי זה וזה שאני כותב על ספורי המעשים שארעו
 במעשה ההוא הנזכר וצטמות קין והכל ושת וכיוצא בזה. ולפי הענין
 הנזכר בשלמות הנבואה ראה הושע הנביא והתעורר להעיר אחרים
 ידיעת השם בתוך נבואתו על העתידות כמו שנזכר באמרו והי' זיוס
 ההוא אענה וגומר. והוסיף עוד ביאור פרטי להודיע שהכל מאלו
 על ידי אומצעים ואמר אני אענה את השמים והם יענו את הארץ
 ד"ל כי נכחו יתנועעו הגלגלים ובדברי יעשו כל מעשיהם והוא המענה
 הנאות לשם ולשמים. ואפשר שהמלה הזאת באה בדרך הרמז שבה
 במלת חובלים כי לפי קריאתו הישרה רמז על ענין אחר והוא שבה
 שם זכריה הנביא ואמר ואכחיד את שלשת הרועים. ולפי קריאתו בהפוך
 האותיות רמז על ענין אחר וזניהם נמשכים להוראה אחת והוא אמרו
 וגם נפשו בחלה זי. וכבר הזכיר זה הענין הרב המורה ולפי עומק
 הענין הזה חרגם יונתן מלות רבות בנבואות גם בנבואת זה הנביא
 כמו שנזכיר קצתה. והוא לפי שדרך לשון הקדש שיתחלפו בו אותיות בשמות
 הלשון כמו שבה בדברי נעים זמירות כי בשירת ספר תלים כתב ויחרגו
 ממשגרותיהם וצמפר שמואל כתב במקומו ויחרגו ממשגרותם. וכן באה
 טיה נכטדק והטעידנו שבה במקום הא התפעל והיה ראוי להקדימה
 לזי וכן הנביא הזה כתב בני עלוה במקום בני עולה גם משה רבינו
 ע"ה גלה לנו זה הענין בשמות השמות בהראותם בשגוי אותיות ובקצת
 גזרת מלה כי אמר קין על כי קניתי איש את י"י ונת על כי זה ינחמו.
 ונאמר כי מלת אענה גם כן באה לרמוז כפי קריאתה הישרה
 שהשם עונה לכל נענה כי נמענהו ובדברו שהוא רצונו יעשה רצון
 יראיו ולפי קריאתה בהפוך אותיות תורה שהיה מניע לא מתנועע
 והוא שאמר אענה נאם י"י ואמר אחר זה שהוא מניע הגלגלים אשר
 לתנועתם השתלשלו כל התנועות ובתנועה שהיא התאמת מציאות האחד
 והיותו לא גוף ולא כח בגוף כמו שהזכיר הרב המורה בשם ועשרים
 הקדמות שהקדים אריסטוטלים לזה וכן כתב הרב המורה ובתנועת
 הגלגל יתערבו היסודות וצחור ובחשך ישחטו מזניהם ותחלת המציאות
 שיתחדש מהם שני האדים שהם תחלת סבות אותיות השמים אשר הנוטר
 זהם והם גם כן סבת המחזבים ואחר כן הרבנות הצמחים ואחר
 הצמחים בעלי חיים וההרכבה האחרונה הוא האדם זה לשון הרב
 המורה והקרוז אנלי שעל כל זה העיד הנביא שראה תוך נבואתו על
 הדרך הנזכר כי אמרו והם יענו את הארץ דנה בו שבתנועתם יתערבו
 היסודות כי הארץ שם בולל לארבעה יסודות כמו שאמר הרב המורה.
 וראה והתבונן אמרו והארץ תענה ולא אמר והיא תענה בדרך
 שאר הנזכרים שם וזה לפי שהארץ שם משותף והארץ השני בא על
 יסוד העפר התחתון לבדו ובו רמז על המחזבים בדרך שרמז משה
 רבינו ע"ה באמרו ותראה היבשה וסמך לו ויקרא אלהים ליבשה ארץ
 יחד ליום ההוא הצמחים ואמר תדשא הארץ דשא וגומר ובשם ההוא

צעמנו רמז הנביא הושע באמרו והם יענו את זרעאל ומה שהזכיר את הדגן ואת התירוש ואת היצהר נמשך לענין הנבואה כי צהם טיי האדם וכבר קדם שם דבר הנופרים במושלת השם שהיו אומרים על לבא השמים נותני לחמי ומימי והוא שאמר על זה והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש וגומר ולפי ענין החכמה רמז צהם על שאר היסודות המתערבים עם העפר בהווית הגמולאים ולא הזכיר אותם בביאור בשאר המורכבים לפני רבים נזכיר מהם שלשה. האחד מפני שאין הצורך בהם לחיי האדם כמו שהוא הצורך בצמחים והשני מפני שאינם נמלאים בחומר האדם בצמחים כי חומר האדם נזון וגומח יום יום והשלישי כי הוית המולאים אינה נראית כהוית שאר המורכבים והדבר שאינו נגלה לכל יסתירוהו הנביאים להיותו דעת זר מן ההמון כמו שהסתיר גם כן משה רבינו ע"ה הוית אגור המטר והוית המלאכים שרמז עליהם באמרו בראשית ברא חלהים כמו שקדם לנו כי כן נראה במאמר רז"ל באמרים בראשית בני מאמר הוא קמשך לזה הנביא באמדם אענה גאם ו"י ובהא מלת גאם במקום מלת בראשית ויבא גם כן הפסוק ההוא כלו כשהדקדק בפסוק הראשון ממועשה בראשית ובפסוק השני רמז על אגור המטר ועל הוית הצמחים ואחר כן רמז על צעלי תיים ועל האדם ורמז בו כי השלש הרבבות הן באדם וקצת שלמות האדם הוא כשחווירו זך ונאות לקבל השפע האלהי. ואז יתיחס החומר העפרי הוא הזומח אל השם כי הוא המוליד והמזמיח לאזיהם ילדי זנונים ואז תקרא החיונית רוחמה והחלק השכלי עמו והוא שאמר וזרעתי לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה ואמרת לי ללא עמי עמי אתה. וקצת זה מיה שחתם בדברו ומה שפתח בו כי בפתיחתו אמר וידעת את י"י ובחתימתו אמר והוא יאמר אלהי וזה הענין כלו כפי צד החכמה שבה צענין הנבואה על העמיד לפי שבזמן ההוא תמלא הארץ דעה את י"י. ולפי חשיבות הדור ההוא ימלאו השלמים ויתיחס המניאות אל השם כדרך חשק הארוסה להגלות טוב המניאות אבל כל זמן שישראל חוטאים יתיחס ההפך להגלות הרע במניאות לאשה וילדי זנונים כמו שפתח בו הנביא בהתנבאו על עון העם ועל גלותו.

וכבר העיר יונתן ע"ה בתרגומו על השמות ההם כלם כפי הענין הנבואה וימתוך הערתו יודע גם כן הראתם לפי צד החכמה הבא בכלל הנבואה כי הוא תרגם קח לך אשת זנונים וילדי זנונים אבל איתנבי על יתבי קרתא טעומא דאינון מוספין למחטי.

התבונן היטב בדבר השלם הזה ובכל הנמשך לו בנבואה זו כי הוא נפלא להבין בו סודות הנבואה שבאו בדברי הנביא הזה ובדברי שאר הנביאים כמו שיראה להמון שהנביאים היו עושים המעשים שגראה שבאה להם המנופה לעשותם גם אותם שהם עון וגנאי לכל אדם ויראה לקצת חכמי ישראל שהם מעשי נבואה והוא שהיה נראה להם לנביאים שהם היו עושים המעשים ההם ולא זו הדרך ולא זו העיר אבל הוא כמו שהעיר עליו יונתן בשמות השמות ותרגם קח לך איתנבי כי שם קיחה

קחה יפול על הדבור הנבואה או בחכמה או בתפלה והכלל בכל דבר חזק יבא בלמוד דרך קנין מקניני האדם ולפיכך נקראה החכמה לקח כמו שאמר החכם כי לקח טוב נתתי לכם. ואמר ישמע חכם ויוסיף לקח. ועוד אמר לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח. והוא כאלו אמר יוסיף דבור טוב כי הוא נמשך אל מחשבת החכם ואדון הנביאים הושיא השם הזה במקום דבור באמרו יערף כמטר לקחי ויגיד עליו ריעו תזל כטל אמרתי.

ואפשר שנמשך לענין זה ויקח קרח וגו' כי לפי השיגש החכמה העיונית מלאם לכם לאמר כי כל העדה כלם קדושים ונתוכם י"י וגו' וכן מלאנו השם הזה גופל על דברי תפלה ותשובה כמו שאמר החכם קחו עמכם דברים והוא כאלו אמר דברו לכם דברים בענין התשובה והוא גם כן גופל בענין הנבואה שיבא בכללו ענין חכמה כמו שבא בנבואת זכריה לקוח מאלה הגולה וגו' כמו שהתבאר בפרשת זכור. ולפי ענין זה אמר קח לך אשת וגומר כמו שהרגמו יונתן ורחיה לדבר אמרו וילדי זנונים כי הילדים לא תפול עליהם מלת קחה כפי הנחתה הראשונה אבל הוא בענין התרגום והוא שאמר הנביא כמבאר דברו כי זנה תזנה הארץ מאחרי י"י ואחר כן אמר וילך ויקח את גמר בת דבלים ותרגם יונתן ואזל ואתנביא עליהו דאס יתובון ישחבק להו וחס לאו כמיתר עלי תנין יתרון. ותרגם זה מורה על נד אחד מנדי הנבואה הנסתרים והוא שפעמים תבא הנבואה מנד גזרת השם או מנד גזרת קצתו בענין אחד ומנד גזרת השם הנשאר בענין אחר והנמשך לזה על מיינים רבים כי משם גומר הבין דאס יתובון ישחבק להו רנה זו שאס יגמר עונס יגמר הגמול העון. ולפי זה הענין נראה שתרגם אונקלוס עשו כלה שהוא אמר אעבר עמהו גמירה חס תייבין. וכבר הקדמנו במקומו ביאור אחר. ואחר שאונקלוס הזכיר מלת גמירה בשם גומר הנזכר בזה נראה שנטה אל הענין הזה שתרגם יונתן ולקח חס גומר כאלו נזכר פעמים. ושם דבלים הבין ממונו ענין לפי שלש גזרות חלוקות כי מדבל הבין דאס לא ומבלים הבין כמיתר עלי תנין יתרון כאלו אמר בלים בענין אלה נוצלת עליה. ועוד הבין ממונו תאנים כאלו אמר דבלים כמו שנמצא בישיעיה דבלת תאנים.

וענין הראות רמוז הנבואה בעלי תאנים כפי מה שזכר עלה תאנה במעשה בראשית. וענין התרגום הגרמוז הוא מופלא וטוב מאד להבין סודות הנבואה. וכן בא בהריון בלידת הבן אמרו ועבדו עובדין בישין כדרך שאמר ישעיהו תהרו השם תלדו קש ותרגמו איתעשתון לכוון עממיה עשתונין דרשע עבדתון לכוון עובדין בישין. וכן תרגם ושם יזרעאל מזדריא ואפשר שלקחו מגזרת קצת השם הראשון כאלו אמר יזר. אבל אמרו כי גדול יוס יזרעאל תרגם חרי רב יוס כנישתהו ושם לקחו מגזרת זרע כמו שאמר הנביא הזה וזרעתיה לי בארץ או אפשר שמונד פזור הזרע לקחו על ענין פחות ורע ומנד קביעתו בארץ. ומנד הטוב שהוא בו נבח לקחו על ענין חשוב וטוב. וזה דבר נמשך הרבה בדברי הנביאים

הנביאים והחכמים שיניחו דבר אחד על שני הפכים על האחד מנד אחד ועל השני מנד אחר. וכפי מה שכתבתי נמשך דברי יונתן ע"ה בענין הנבואה הזאת אבל מנד החכמה הגרמז בו כמו שאמרנו בהתחלת הנבואה על חלקי המורכבים בעולם השפל צדדך גנאי כפי מחשבת הרעים האומרים אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי וגו' הם שאינם משיגים שהכל מאת השם כמו שצא והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה את הדגן והתירוש והיגהר אבל מיחסים הכל לשכל הפועל לא לשם כלל והם האומרים עזב י"י את הארץ כמו שהזכיר יחזקאל ואם לא יאמרו זה צפירוש כונתם כי האלוה הפועל הוא האלוה רע לפי ההפסד הגמשך אל ההויה והם הרעים אומרים גם כן כי זנוגי הארץ יוציאו הדגן והתירוש והיגהר. וזה דבר הרעים הכופרים הנקראים פטריני וזה כלו יוצא להם מרוע הבנת דברי הנביאים והחכמים שהיו מזכירין דברים צדדך משל ובלשון בני אדם כמו שהזכיר הרב המורה שאפלטון היה קורא החומר נקבה והצורה זכר והזכיר גם כן שלמה החכם דמה החומר באשת איש זונה לפי החליפה צורה אחר צורה יוס יוס ולפי הענין הזה צא ענין מנד החכמה בכלל נבואה זו כי לנוחן הצורות קרא הושע והוא שהזכירו פעם שנית בפסוק הראשון והפסיק בין תחלת דבר י"י בהושע ובין ויאמר י"י אל הושע.

והקרוז אלפי הפסוק צא לרמוז על השמים שלא נזכרו שם לפי האמונה הפחותה שהיתה ברעים מהדורות ההם וצא הפסק בפסוק למצינים באור לבראשית ברא אלמים את השמים ואת הארץ כמו שבאר בסוף הנבואה וקרא לחומר אשת זנונים ולמיני המורכבים מומנו ילדי זנונים ולפיכך תפול עליהם קיחה כי כלם הם מקבלי צורות והוא שבאר ואמר כי זנה תזנה הארץ רצה בו החומר הראשון. ואמרו מאחרי י"י לפי שהוא כאלו הוא מאחריו לרחקו מהשפע האלמי הנאצל מהודו וקראו גומר צת דבלים לפי הכליה הנמשכת בהיות דור הולך ודור צא ואמר צת דבלים לפי שהארץ כלה מורכבת מארבעה הכלים הכלים. והתיה אות הדלת סיומן. ואפשר שלפי ענין זה פתח קהלת בהבל הכלים.

ואחר שהזכיר הנביא החומר הראשון וכלל בו הרכבת הנמצאים על הדרך הנזכר הזכיר הרכבת הנמצאים וקרא לו יזרעאל בשם אשר נכחו האדון הראשון לנביאים עשב מזריע זרע. וכבר הזכרנו פנים רבים לשם הזה בפרשת שופטים ושופטים שרמוז בו על ענין הכליה שבו הנראה רע לבני אדם וידוע למצינים כי הוא סבת ההויה ועל זה רמוז מנד החכמה באמרו ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא כי כן מנאנו מקום שיפול העץ שם יהוא. והנביא רמוז מנד החכמה בפסוק הזה על מחשבת הרעים בהפסד ההויה הנגלה ובפסוק הדבק אליו כי ההפסד ההוא הוא ההויה. ואחר זה צא לרמוז על הרכבת חומר בעלי חיים וקראה צת לפי בחינתה אבל הרכבת החומר החי המדבר לפי שחומר האדם הקרוז הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוז כמו שהזכיר הרב המורה והוא נמא ג"כ באדם. ולפי דעת הרעים תקרא לא רוחמה כי

לן יקראו גם הם לא עמי לפי שהחלק החיוני והחלק האנושי אשר
 באנשים ההם אין חפץ השם בהם והוא שאמר כי לא אוסיף עוד ארחם
 ואמר ואנכי לא אהיה להם.

אמנם לפי בחינת המון הרב מומנו שאי אפשר שלא יונא המצוקה
 במין ההוא והוא האדם השלם אמר והיה מספר בני ישראל וגומר יאמר
 להם בני אל חי וזה כלו נמשך אפילו לפי הדור הרע אמנם לעתיד
 לפי הדור הטוב ואמרתי ללא עמי עמי אתה והוא יאמר אלהי. ואתם
 בני אם תפקחו עיניכם להביט אל המראה הזאת תראו השלש לידות
 באדם עמו כי כן ינאז בו הכח הנזון הוא הזומח המזריע והכח המרגיש
 הוא הנפש החיה אשר לא רוחמה מנד אחד ומנד אחר רוחמה והכח
 השכלי והוא נורת האדם. וכשיאמר אלהי אז יקרא עמי וכאשר תוסיפו
 בני להביט אל היכל הקדש תמצאו בצורת האדם עצמה השלש כאשר
 נמצאו לאדם קין והבל ושת כמו שנזכר בפרשת ויהיו חיי שרה. וכבר
 העירותי אתכם כי גם ספור המציאות יבא מנד החכמה גם כן וכאשר
 נזכר על קין שמו יתברך באמרו קניתי איש את י"י כי הוא המתמיד
 במין כן נזכר הנה בקריאת שמו יזרעאל וכבר נזכר בשם הבל ושת
 ויה שזכר ומשם תבינו.

וכפי השלש לידות שנזכרו הנה הזכיר גם כן ישעיה הנביא עמו
 אל ומה שלל חש צו ופלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום. ואל יבהילכם
 השם לא בצבואה הזאת ולא בזולתה כי רבים אשר המית לפי שלא
 ידעו דרך י"י ללכת בתורתו ולהבין סודותיה כמו שהעיר על ענין זה
 דניאל ואמר כי סתומים וסתומים הדברים עד עת קץ יתבררו ויתלכזו
 ויגדלו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו.
 והנכון שהבירור והלבון והצירוף נאמרו על הדברים כי כן צריכים דרישה
 אחר דרישה פעמים רבות שכל אחת מהם טובה בעצמה ואם רמז
 לאנשים הוא נאמר גם כן לפי ענין זה כי כחות השכל צריכים לפי
 שתופס אל החומר לצירוף וללבון ולבירור כמו שאמר החכם אנרף לכסף
 וכור לזהב ואיש לפי מהללו ואמר אנרף לכסף וכור לזהב ובוהן לבנות
 י"י רוגה בו ונורף לבנות י"י כי הכל מאתו כמו שאמר ומי"י אשה משכלת
 ואמר ירמיה הנבי צורפס ובחנתים. ואחר שהוא כן אין ספק שדברי
 הנבואה שהם נמשכים למעלה השכל האנושי העליונה אין ראוי שילקחו
 כפשוטיהם רק שיחקרו חקירות רבות וכל עת שימצא האדם צו נסתר
 ייטב המוזן מומנו מאשר לפניו כפי מה שהעירותי על נבואת הושע.
 וכן נאמר בצבואת ישעיה כי אע"פ שהיא נאמרת על עניני הדורות
 שהתנבא עליהם כמו שפרשו המפרשים נד החכמה לא יבצר מהם ובשני
 הענינים צריך לדעת והוא דבר פשוט לכל יודע ספר כי השמות אינם
 להורות על עצם הנקראים בהם רק על סבתם הראשונה. הלא תראה
 שמשם רבינו ע"ה קרא שם המזבח י"י נסי ואין פתי בעולם שיחשוב
 שהשם המיוחד לו ית' יאות לאחר זולתו אבל להזכיר השם שבו במקום
 ההוא מאת השם קרא המזבח אשר בנה לפניו י"י נסי רוגה צו שהשם

ידע ויאמר שמחת השם היא נסו. וכמה קריאת גדעון למזבח י"י שלום מפני שאמר לו מלאך השם שלום לך אל תירא ולהזכיר הענין ההוא קרא למזבח בשם ההוא. וכפי הענין הזה שאין בו ספק בשני המקומות הנזכרים באו שאר השמות הנאמרים בדברי הנביאים וענין הנזוהר על הדורות ההם כבר הזכירוהו המפרשים ונזכר יונתן לתרגם לדעתו מאוס ברע ונחור בטוב עד דלא ידע לרחקא בישא וגו'. לפי

סמך לו הנביא כי בטרם ידע הגער מאוס ברע ונחור בטוב וגו'. וזריך להתבונן איך יהיה אות על עזיבת האדמה אכלו חמאה ודבש. והנכון לומר בו כי האות הוא למה שבא בסוף הענין וסי' ביום ההוא יהיה איש עגלת בקר ושתי לאן וסי' מרוב עשות חלב יאכל חמאה כי חמאה ודבש יאכל כל הנותר בקרב הארץ ותרגמו יונתן ויהי מסגי טוב משא יתפרנסון כל דיקיא דישתארון בגו ארעא. ולקח המתרגם עשות כאלו הוא דגוש בדרך ב"י מ"ץ חלב יוגא חמאה.

והנביא ביאר על אמרו יאכל חמאה כי חמאה ודבש יאכל וזה בלא ספק לענין הערה על המשל כלו כאשר הוא גם כן הערה בלא ספק אמרו העוז האדמה נמשך לאות והוא ביאור בלא ספק בא להודיע מי העלמה ומי הבן כמו שבאר בזן האחר ונביאה היוולדת מה שהקדים לו ואמר י"י אלי קח לך גליון גדול וכחוב עליו נחרט אנוש למהר שלל חש בז ולא בא שם ואקח את הגליון ואכתוב עליו רק ואעידה לי עדים באמנים וגו' ואקרב אל הנביאה ותהר ותלד בן ואחר כן נזוהר השם לקרוא שמו מהר שלל חש בז. ובמו כן הקדים הנביא לאמר ילד יולד לנו וגו' העם ההולכים בחשך ראו אור גדול יושבי בדרך נלמות אור נגה עליהם וכבר העיר הרב המורה על הפסוק הזה בחתימות ספרו להיותו תכלית השלמות ואחם בני ידעם כי התורה נמשלה לדבש וחלב כאמרו דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כריח לבנון.

ולפי הענין הזה תמשך הנזוהר ההוא וקרוז היא למזין לבאר ענין הנזוהר ההוא מנר החכמה ולהזיאו מכת דברי צמח שכתבתי במקום הזה ובזולמו ואין ראוי להקל באחת מן הנזוהרות לפי הענין הזה כי מעיקר האמונה לסמוך צמח שהנטיחוהו הנביאים על העתיד כמו שהנטיח הושע הנביא באמרו וארשתוך לי לעולם וגו'. וזאת ההנטיחה שהנטיחוהו הנביא אף על פי שעונינו הדילו בינינו לבין אלהינו אינה רחוקה מנו כי כשתחפון האהבה קרוז הדבר מאד יותר ויותר מאשר היה בעת עלותינו ומזרים שהיינו בלא תורה. ואין להתיאש מהגאולה לפי מיעוט בני עמנו כי לא נחר בנו השם מראש מרובנו כי אנו היינו המעט וכל העמים כאשר העירה התורה ועל דרך זה הם הטובים לעולם גם הנביא אמר ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה.

ואתה רואה בפרשת הזוהר במספר הפקודים שבט לוי הנבחר היה מועט מכל שבט ולא עלה ומספרם לשנים ועשרים אלף ואף על פי שפקודיהם היו מנן חדש ומעלה והיה בהם שבט משבעים אלף ושבט מששים

מששים חלף ופקודיהם היו מציין עשרים שנה ומועלה. וזו ראייה גדולה שאין להצטת השם נראית ברצ עם ולא ברצוים גם כן נלחו יונאי מנרים את אויביהם ולא בחרצ ולא בחנית כצטו הארצות חבל הכל היה על דרך מופתים וכן בעלותם מוצל לא היה שם רק רצון השם שהעיר רוח כורש ורוח העם. וכן יהיה לעתיד והוא שהקדים הנציח ואמר לכן הגה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר ודברתי על לכה ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מנרים.

ואמרו והולכתיה המדבר לפי שידוע שמי שגדל עם הרעים יטה אל טבעם ומנהגם והוא נמנע שישיגו שלמות אנושי עם זה וכן הוא נמנע שינא פתאום מומה אל מדה בהפך. ולפיכך צריך כל אדם לבקש שלמות שיסור מאהלי אנשים רשעים ומחצורם ויתצודד עד שישנה מנהגו וטבעו לטוב אפשר לו להשיג שלמות אנושי לא זולת זה. והשם אשר לו נהכנו עלילות כאשר פקד עמו והוציאם מנרים סבב להולכים דרך המדבר והעמידם שם בצדידות מכל העמים ארבעים שנה שהם זמן נהון ללמוד כמו שאמרו בן ארבעים שנה שהם זמן נהון ללמוד כמו שאמרו בן ארבעים לבינה ואחר כן הביאם אל ארץ נושבת. וכן לעתיד בקרוב יוליכנו המדבר כאשר הצטיחנו וידבר על לבנו להשיבנו אליו להיותנו לו סגולה מכל העמים ולתתנו מולכת כהנים וגוי קדוש ויקרא שמו עלינו וכמושם חתן על כלה ישיש עלינו ואנחנו נשמה בו ושש נשיש ביי תגל נפשנו בחלהינו כי נהיה לו לעם והוא יהיה לנו לאלהים אז יקרא אישי כמו שאמר הנציח והיה ציום ההוא הקראי לי אישי. ואמר הנציח גם כן כי יבעל בחור בתולה יבעלך בניך ומשום חתן על כלה ישיש עליך חלהיך.

ליום מתן תורה.

דרש ההוא גלילאי עליה דרב חסרא בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על יד תליתאי ביום תליתאי בירח תליתאי.

לשון דרישה נופל על חקירת הדבר בכל מה שנאמר בו ר"ל לגלות כל נסתר בו ולדעת אמתתו. ולפי שרצ דברי החכמים והנציחים נאמרים כדי להמציא בהם תועלת לכל כונו בהם שני פנים אחד מהם נגלה פשוט לכל יודעי הלשון ההוא ומצינו ואחד נסתר מרבים מובן ליחידים אחר דרישה רבה. ויאמר על הראשון פשוט ועל השני דרש. ולפי זה הענין דרשו רבותינו ז"ל שנועו כי נגידים אדבר כל דבור ודבור שינא מפי הקב"ה קושרין לו שני כתרים ר"ל שמיחסין לו שני שלמות והצריך לדעת והראוי להאמין כי כל דבר נביא נכוחתו או כל דבר חכם שלם בחכמתו יונא

יולא מפי הקצ"ה ופסוק זה שלמה החכם אמרו ויחס אותו לקריאת חכמה
 בראש מרומים וגו' ליד שערים לפי קרת וגו'. וכנגד בראש מרומים
 אמר אליכם אישים אקרא וגו'. וכנגד ליד שערים אמר הבינו פתאים
 ערמה וגו'. אחר כן אמר שמועו כי נגידים אדבר ומפתח שפתי מישרים
 רועה בו צמה שייטב וישר זעוני היחידים וזעוני העם כל כת וכת כאשר
 היא והמוצן לכל כת וכת הוא לתועלת גדולה והוא הכתר והכתר האחד
 הוא משמעות הפשט והשני הוא משמעות הדרש. ולפי שהכחה הראשונה
 לדרש הוא על דבר יולא מידי פשוטו הושאל זה הלשון ונאמר דרש על
 כל דבר שנאמר בדרך סמך אל הכתוב ואם לא היתה כלל כונת הכתוב
 אל הדבר ההוא הנסמך אליו אזל כונת זעל הדבר ההוא שיקבלו ממונו
 האמת באי זה דרך שתהיה הקבלה ההיא והמציין כשידרוש הדבר היטב
 ידע כונת אמרו והוא אמרם ז"ל וקרא אסמכתא זעלמא.

והמשל בזה אמרם אין דברי תורה מתקיימין אלא בני שממית
 עצמו עליהם שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וגו' הדבר הזה
 זעמנו אמת שלא ישיג אדם קיום דברי התורה והוא השגת האמתות
 אלא ביגיעה רבה והשתדלות גמורה בהתמדה עד עת המות וסמך הדבר
 הזה לכתוב מועיל מואד להמון השומעים כדי שיתאמת אלם ויעלה
 בלכם שעל זה הזכירה התורה וזוה יקבלו הדבר האמתי בדרך תחבולה
 ורוב דרשות התלמוד באו בדרך תחבולה זו ואין בזה רק טוב כי טובה
 ההנאה המועילה לקבל אותה ולפי מה שזכרנו כל מציין כשישמוע דבר
 או יקראנו וידע כי זעל הדבר ההוא חכם ראוי לו שישתדל לחקור
 הכונה בו אז ישיג התועלת.

ואחר שהוא כן ראוי לנו לחקור דבר הדרוש שהזכרנו תחלה וזה
 לשלשה טעמים. האחד כי מאחר שנכתב בכלל דברי אלהים חיים ידענו
 כי לתועלת נכתב השני. התיחסו אל חכם ידוע ומפורסם כי אמרו
 עליה דרב חסדא הוא כפי לשון התורה שאמרה והחונים עליו ותרגומו
 ודשן סמיכין עלויה ר"ל הנטפלים אליו וכמוהו שרפים עומדים ממעל
 לו. להתיצב על י"י. וכפי ענין זה בא עליה דרב חסדא רועה בו שהי'
 סומך עליו צמה שהיה אומר כי רב חסדא היה מורה אותו מה שהי'
 דרש צרבים כמו שאמרו חוקים רב אמורה עלויה ודרש כי כן היה
 המנהג הקדום שהרב הגדול הי' מעמיד אחד מתלמידיו ומלמד אותו
 מה שהיה רצונו להודיע לעם לפי שאין נאה לרב הגדול להגזים קולו
 בהמון. ולזה היה נקרא התלמיד אמורה לפי שאין לו בלמוד ההוא רק
 המאמר והרב היה נקרא תנא לפי שהוא היה שונן ומשקן.

וכבר התבאר מזה שהדרש הנזכר היה לרב חסדא והוא היה
 חכם מפורסם. והוא הטעם השני המציא אותנו לחקור הדבר הזה היטב.
 והטעם השלישי והוא המכריח לפי שהוא דבר נאמר על יסוד תורתנו
 וכללה ולפיכך נאמר בלשון נחות ובמליצה נמראה להעיר ולהודיע כי
 בא לתועלת גדולה.

ועתה נתחיל ונאמר בעזר המלמד לאדם דעת ומאחר מענה לשון.

וגאמר שזה המוספר שהמרוץ בו דברו הי' להעיר אותנו על כונת התורה כלה בדרך שלא תהי' אצלנו מנות אנשים מלומדה כאלו אמר התעוררו ביוספר הזה בכונת מנות התורה בשלשת חלקיהן כמו שיתבאר. והכונה ההיא תורה כי התורה הוא חכמתכם ובינתכם שכל מנותיה בלו להעביר השקר ולהעמיד האמת והוא שקודם ונתן תורה היו אנשי העולם מלכד יחידים תועים צעיקר האמונה ומיחסים פעולות העולם בכללו לפועלים האמונעיים לח לפועל הראשון. ולזה היו עובדים הגלגלים והכוכבים ושאר הנבראים ולכבודם היו עושים צורות לקרוא בני אדם לעבודת הנבראים ההם ויה שאין רגון השם בעבודה ההיא לפי שכולם משרתים ומשנעים ועושים שליחות השם ומלאכותו והוא לבדו המלך שראוי ומחוייב לעבדו כדי להכיר שהכל מכחו וממשלתו. ועל זה באה התורה להודיע אמתת מציאות השם הפשוטה שמושלחו בכל ולו לבדו המושלה והכל אין נגדו. ועל זה אנו תחלה לשמוע בקולו לבד והשמיעה בקולו היא הלמידה והחקירה בכל חלקי העולם שהם שלשה ובצחינת השלשה חלקים ישמע בקולו לפי שבזאת הצחינה יודע שכולם צריכים למציא ולמעמיד הוא הקב"ה אשר אנו ובצדו יועמידם לעד לעולם כל אחד מהם כפי מה שהוטבע עליו והוא לבדו נמלא אמתיו עומד בעצמו ומעמיד במציאותו שאר הנמצאים החלוקים בשלשה עולמות.

ועל דרך זה השיג יחזקאל המראה ולפיכך נכתב זה וארח שלשה פעמים. ועל דרך זה נאמר שלוש הקדושה במראה לישיעה אחר שראה שלשה עינים בשלשה מקומות והם הכסא וההיכל וממעל לכסא. והוא שאמר ז"ל שלש כתות אומרות קדושה אחת אומרת קדוש. ואחת אומרת קדוש קדוש. ואחת אומרת ק"ק. רמז על שלוש הקדושה הנאמרת בכחוז ותרגומה לעד. אמנם יונתן השלם סדר הכתות בסדר יחזקאל הנביא שאמר שראה תחלה חיות ואחר החיות האופנים לפי שחתי השגות אלו קודמת בלמוד להשגה השלישית אבל הקדים החיות לקדימות מעלה ובזה לא על קדימת השגת הלמוד כי קדימות הלמוד היא באופנים וכפי זה הענין מלאתי בדברי רז"ל למה נאמר ק"ק"ק ג' פעמים. קדוש שאינו נראה לצורות. קדוש שאפילו חיות הקודש שכן נוסחות כסא בכדו אינם רואות אותו. קדוש שאפילו מלאכי השרת שעומדים לפניו ומשרתים לפניו למעלה אינם רואים אותו. ובעל המאמר הזה לקחם לפי סדר. וכפי הענין הזה נאמר במזמור אחד רוממו י"י אלהינו והשתחוה להדוס רגליו קדוש הוא. רוממו י"י אלהינו והשתחוה להר קדשו כי קדוש י"י אלהינו. וידוע שהדוס רגליו נאמר על העולם השפל הזה והר קדשו נאמר על העולם הגבוה לפי שההרים הם המקומות המורגשים המוחשים העליונים אשר בארץ יקראו לכל גבוה גוף ושאינו גוף הר. ויאמרו לעולם הגבוה בכללו הר. ולפי מעלתו בצחינה עם השפל אל השם יקראו הר קדשו וכמוסו אצלי כהררי אל ויהיה ענין נדקתך כהררי אל כענין נדקתך אלהים עד מרום וצא בשניהם להפליג בגובה נדקתו כענין כגובה שמים על הארץ וגו'. ולפי ענין זה יהיה

משפטיך תהום רבה כענין עמוק עמוק מי ימלאנו. או צא להעיר בשניהם
 שדקתו כוללת שמים וארץ וכל אשר צם. סוף דבר עולם הגלגלים יקרא
 הר הקודש כמו שרמזו באמרו כתבניתם אשר אתה מראה צהר כמו
 שהתבאר במקומו והכל צא להעיר האדם לבחון ולדעת המציאות כלו
 שהוא העולם כי מתוך בחינת העולם יראה יחודו וקדושתו.

ומה שתרגס יונתן ומקבלין דין מן דין ואמריין רשע צו שהשפל מקבל
 עול מלכות שמים מהגבוה עליו ולפי דרכו למוך שאינה קריאה ממש
 כפשוטה אבל קריאת הגבוה מקובלת אלל השפל קבלה אמתית והכל
 להעיר שאמתת מציאותו ויחודו נודעת בבחינת העולם בכללו והיא
 הקריאה בדרך שצא הכתוב השמים מספרים כבוד אל וגו' לא שהקריאה
 היא בחתוך אותיות אלל מנד הבחינה צהר ולפיכך אמר ומקבלין דין
 מן דין ואמריין ולא אמר וקראן דין אל דין. וכן רצו באמנם ומקבלים
 עול מלכות שמים זה מזה ויפה קראוהו עול כי כן ראוי לקבל היחוד
 בדרך קבלת העול על צווארי השור ואז יצליח למלאכה לא זולתו.

ראו בני והתבוננו שהיחוד לא יתאמת רק בבחינת השלשה עולמות.
 ולזה כונו חנשי כנסת הגדולה בדרם הקדושה בצרכות של ק"ש לפי
 שהוא נקדש ומיוחד מתוך השלשה עולמות ונודע באמת ואע"פ שצרכת
 המאורות היא צרכת הנאה עיקרה צא לרמוז על מופתי היחוד מתוך
 מעשה מרכבה הנכלל צה ולפיכך תקנוה לפני ק"ש וסמכו לה אהבת
 עולם בלא צרכה הפתיחה וצרכת לעד שסדרו צה זכר שצת המורה
 על החדוש ועל החדש.

וראה לדבר זה מה שאמרו במסכת מגלה אמרו לו לרי' יהודה
 והלא הרבה נפו במעשה מרכבה ולא ראו אותה מימיכם רצו לוומר
 כמו שתרתיק הסומא בצרכה זו מפני שלא ראה המאורות מימיו ולא
 ידעם כי אם בקבלה כן יש לך להרתיק רצ בני אדם מעיקר הצרכה
 שהרי לא ראו ולא ידעו המרכבה הנזכרת שם. אלל מאחר שידעו
 מנד הקבלה ראוי הוא להם לצרך ולהודות על זה כן הסומא ראוי הוא
 להודות ולצרך על המאורות ואע"פ שלא ידעם אלל מנד הקבלה. ואמר
 להם ר' יהודה הם צאובנתא תליא מלתא והא קא מצין וכו'. וכשתדקדקו
 בני הדבר ההוא היטב תמונאו שכולם מסכימים שמעשה מרכבה נרמז
 בצרכה היא והוא השלשה עולמות הנזכרים צה כדי לאמת היחוד צם.
 וכנגדם צאו גם כן שלש מוחנות במדבר. ועל דרך הערה זו נהגו לעשות
 שלש נקודות במקום השם המיוחד. הכל להעיר על הידיעה הזאת
 שעליה נצטוינו לשמוע בקולו כלומר לדעת אותו ולהשיגו מתוך מעשיו.
 הוא שאמר הנביא כי אם את הדבר הזה צויתי אהכם לאמר שמעו
 בקולי והייתי לכם לאלהים ואהם תהיו לי לעם. כלומר שתקבלו אותי
 לבד עליכם ותשיגוני. והשגתו האמתית היא הידיעה צו מתוך חקירת
 שלש חלקי העולם ויריעה זו בקבלה היא הצרכה שאנו מצרכים ית'
 כלומר הודאה שהוא כפי השגתינו לא כפי מעלתו כי לא ישיגנה זולתו
 כמו שצא הכתוב כי לא יראני האדם וחי ולפיכך נאמר דרך צרכה
 כללית

כללית צורך כבוד י"י ומקומו כלומר נגד מעלת כבודו כי מקום נאמר
 זכחזב הזה במקום מעלה ומדרגה כמו שאמרו מולא מקום אבותיו ולפי
 שאין משיג מעלתו נאמר ומרום על כל זרעה ותהלה והזרעה היא
 הסודאה כמו שאמר יודוך י"י כל מעשיך וחסידיך יברכוך. הזרעה את
 י"י בכל עת תמיד תהלהו צפי. וכשתחקרו הזרעות האשורות עליו
 יתברך תמצאו אותם דרך הכרה והודאה והוא על דרך לשון בני אדם
 כדרך שבא קח נא את זרעתי קח נא זרעה מאת ענדך. ושניהם לפי
 דעתי הודאה והכרה כי לא יאמר לשון זה על כל מנחה רק על מנחת
 הקטן לגדול ממנו דרך הכרה והודאה שהוא הראוי לעבוד. ועל דרך
 זה סדרו הקדיש שמתחיל יתגדל ויתקדש וכו' ועונים אמן יהא שמיא
 רבה מזרך. וראוי שנבאר זה עוד בצור רחב ונאמר שזרעה שם מונח על
 טוב נחון מאת הנותן למקבל ויאמר על הנותן כי הוא המזרך ליחס
 אליו הטוב ולהודיע כי הוא הנותן הטוב ההוא. ועל מקבל הטוב יאמר
 שהוא צורך ואחר כן הושאל זה השם להוראה על מקבל זה הטוב והוא
 אם קודם נתינתו או אחרים ונאמר על המודה כי הוא המזרך ועל
 שמודים לו שהוא הצורך. ועל דרך זה התקינו הזרעות בתפלה ובסודאה
 ולפיכך אמרו שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא זרעה כדי
 להכיר ולהודות שהכל מאתו והוא שתרגם חונקלם ואמר יהוה מודן
 ומזרכין עליהו. וכשם שמזרכין על הטוב כך מזרכין על הרע לדחות
 הדעת הצטל מן המזררים הסרה הגדולה הם הכופרים האומרים
 שחומר היסודות הנפסד וכל המורכב ממנו מעשה השטן ובאו הם עליהם
 להורות שהכל טוב לפי שהכונה בכלל להתמיד המציאות כפי הטבע
 שהנריך זו דצקות העדר לקבל צורה בהפסד צורה אחרת. ואל זה רמז
 החכם באמרו וגם רשע ליום רעה כי ראש הפסוק כל פועל י"י למענהו
 וכבר בארו הרב המורה בחלק השלישי בפרק י"ג. ולפי אותו הביאור
 רמז אלפי צסוף הפסוק על ההעדר שגור עליו להדבק בחומר הנפסד
 לעת ההפסד אשר תמשך אחריו ההויה ולפי פשוטו הוא כדרך הוי
 אשר שצט אפי שעל ידי הרשעים ישפוט השם את הרעים אמנם לפי
 דקדוק ענין הספר ההוא הוא נאמר על הדרך הנזכר לפי הטבע
 שההעדר הוא דבק לחומר זכונה אלהית רק לא על הכונה הראשונה
 כי עליה נאמר שהיא פעולה ואליה יתיחס פועל השם כמו שאמר כל
 פעל י"י למענהו אם שירצה זו למען הפועל בעצמו שהוא המציאות או
 שיאמר זו למען רצונו שהכונה זו הכונה הראשונה היא ראויה להתיחס
 אל השם בפעולה אמנם ההעדר לא ייוחס בפעולה אמנם הוא נמצא
 בהמצא החומר הזה הנפסד והוא שאמר וגם רשע ליום רעה רוצה זו
 שגם הרע הוא נמצא זכונה השנית ליום רעה לא שהשם פעלה והוא
 שאמר וגם רוצה זו בכלל זמה שאמר כל פעל י"י למענהו ורשע דבק
 באשר פעל אף על פי כן הוא טוב והוא שנוצא כתוב בתורתו של
 ר' מאיר והנה טוב מות להורות שאפילו המות הוא טוב כמו שבאר
 הרב המורה. והוא שאמרו אין דבר רע יורד מלמעלה ר"ל שהטוב הוא
 המציאות

המציאות המוכן שאין הכונה הראשונה בדבר רע והוא שחייבו לדבר עליו כדי להודות ולהכיר שהוא מתמיד מציאות העולם ההוא הנפסד הזה ואם הוא חלק קטן ונבזה מציאות אבל הוא יתברך מעמיד הכל במציאותו הקיימת על ידי העולמים האמנעיים כינו יתברך ובינינו. ואמנם ברוך אתה השם רועים בו יכירו הכל וידו שמך המורה על אמתת מציאותך ולזה אמרו כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה. וכן אמרם אלהינו מלך העולם רועים בו שידו הכל ויכירו שאתה בורא העולם ומנהיגו ומעמידו ושופטו ושאתה לבדך עשית זה הדבר רועים בו שהוא אחד ואין שני. ולפיכך אמרו כל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה לפי שהיא מלה מורה על הממשלה וההנהגה שהיא לו לבדו. ולפי שהנהגתו וממשלתו בעולם ע"י אמנעיים בה מטבע רב הברכות על לשון נסתר וגמלא להעיר ולהורות שהכל מאתו כי הוא נודע וגמלא בהנהגתו השלמה לעולם ואם יש שם אמנעיים רבים. ומפני שהוא יתברך מנהיג העולם כלו בשלשת חלקיו לא לזרכו ולא לתועלתו אבל כך רחמי האב על הצן נקרא רחום. וכפי הדעת הזה אמר הדורש הזה בריך רחמנא כאלו אמר בריך דשליט על עולם תליתאי דיקב אוריין תליתאי וכו' ומפני שדבר זה כולל מעשה בראשית ומעשה מרכבה הכוללים החכמות העליונות ועל דרך האמת כל החכמות קצר אותן והעליונו בדברו הנמרץ במספר השלשה.

ואל יהי דבר זה קל בעיניך שהרי הרבה מנות בתורה בה המספר בהן להעיר על דעת אחת או על השגת האמת ולמחות דעות החכמים שקדמו לכתובת התורה. ולמה תתמהו על זה ועם רב עשות התחבולות הגדולות למחות האמונה הקדושה בעבודתם נשארם אפילו בלב מקבלי התורה עד שלא היו מיוחדים אלא בשפתותם בלבד ולזה היו עובדים הבעלים והאשרות ונבא השמים ושאר הנעצרים עד שהקיאם אותם הארץ והתחייבו הגלות הארוך הזה ונשארנו בלא חכמה כמו שבא היעוד הרע על ידי הנביאים. הוא שכתוב יען כי נגש העם הזה צפיו ונשפתיו כדדוני ותהי יראתם אותי מנות אנשים מלומדה לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואברהם חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר. ואמת כי הפליא מאד מדה כנגד מדה שאנו היינו מיוחדים בשפתים בלבד ועושים המנות בהרגל איברי הגוף בלא חכמה ובלא בינה במנות ההם ולכן אברהם החכמה והבינה כמעט שלא נשארנו בלא שום בינה אמתית לולי קצת מנות התורה המעירות קצתינו להסתבונן בו ובמנותיו וגם מה שנגרר מן המספר בחוק המנות יעורר החכמים בזה והם יעירו אותנו לקבל האמת ולבקשה ולרדוף אחריה. ואין ספק אצלי שבעל הדרש הזה אשר המריץ בו דבריו באר אותו לקצת השומעים ולא נכתב הביאור הוא לאורך הענין.

וכדי שישאר המאמר בדרך רמז כפי מה שבאו מאמרים הרבה בתורה ובדברי רבותינו ז"ל וביאור הדבר הזה הי' נעלם מרוב חכמי תורתנו כמו שהי' גם כן נעלם רוב דברי האמתות הנרמזים בתורה ובתלמוד

ובתלמוד עד שקם הרב רבינו משה ז"ר מיומן ז"ל שקם אב בתורה אב בחכמה בישראל ובאר דברים נפלאים מהם יבינו המציגים עד שיגלו לנו קצת סתרי התורה והתלמוד ואם הוא הזכיר מעט מהסתרים ההם בספרו הנכבד צועט הדגש הזה אורו עיני התלמידים ותפקחנה לראות ולהביט מה שלא היו שמים אליו לא לב ולא עין לפי שהוסרו בדבר הטוב הסגורים הרעים שהיו מדלילים בין הראות והנראה.

ולפי מה שנושך בזה המין מדבריו בל הרמז שנכתב בספרו הנכבד בטעמי המצות על ספירת חושים יום אור ושבעות הוא יום וחתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שזממתין בל הנאמן שבאזהביו שהוא מונה הימים וגם השעות וזו היא סבת ספירת העומר וכו'. והרב רבינו העיר אותנו בכתבו טעם הספירה הזה לחקור ולדעת למה נבחר זה המספר בזמן תורה ובשני היוכל ואין להשיב ולומר כי הוא על דרך הנחת אחד מחלקי האפשר כמו שיאמר בקצת הנוקמות כי אלו הי' זה אמת ולא לכונה האחרת למה הי' מדקדק בזמנות השבעות מלבד מנין הימים עד שאמר שבע שנתות תמימות התייבנה

ורבותינו דקדקו בו ואמרו מזה למימני יומי מזה למימני שבועי ועוד למה התייבס זה המספר לעומר ועוד למה נקרא חג השבעות ועוד שזה הענין צעמנו בל ביוכל ואמר וספרת לך שבע שנתות שנים שבע שנים שבע פעמים. ראו והתבוננו כי אחר אמרו שבע שנתות שנים אמר שבע שנים שבע פעמים ואחר כן אמר והיו לך יומי שבע שנתות השנים השע וארבעים שנה ואמר לקדש שנת החושים וכמו שדקדק שם בשנתות השנים ובכלל סך השנים ובקדוש שנת החושים כן דקדקו במזה זו בשבעות ימים ובכלל סך הימים ובקדוש יום החושים. ובתורה כהנים אמרו יכול יספור ארבעים ושמונה ויקדש יום ארבעים ותשעה תלמוד לומר תספרו חושים יום הא כיצד מנה ארבעים ותשעה וקדש יום חושים כיוכל.

ואחר שזאנו הדקדוק הזה בשביתת עבודת אדמתנו ועצמינו שהוא חיי הגופות ובקבלת תורתנו שהיא חיי הנפשות התאמת לנו כי בל לענין גדול ונכבד. ומפני זה ראינו לחקור הדבר הזה ומתוך חקירתנו יצא לנו מדברי הקבלה האמיתית לפי דברי התלמוד שהתורה נתנה ציוס אחד וחמישים שלא נחלקו ר' יוסי וחכמים אלא שר' יוסי אמר בשבעה בו וחכמים אומרים בששה בו אבל לדברי כולם ניתנה באחד וחמישים יום כי כן נאמר בהלכה שהיא לדברי חכמים אייר דהוא שחא עצורי עבדוה ונמנא לדבריהם ששה בסיון היה יום אחד וחמישים. ואחר שהוא כן יש לשאול שתי שאלות האחת אחר שנתנה התורה באחד וחמישים למה קבעה התורה המספר בחמישים וזוהה לקדש יום החמישים. והשנית למה אמר כי זה היום הוא זמן מתן תורה כמו שסדרו בצרכה ובתפלה לומר זמן מתן תורתנו. ובגמרא הכל מודים בעצרת דבעינן כמו לבס יום שנתנה בו תורה לישראל. ואם נפשך לומר מפני שהיה בו בחדש לדברי

לדברי החכמים הינה לרצון לר' יוסי מאי איכא למימר שהרי לדעתו לא היה לא בשעה בחדש ולא ביום החמישים. ועוד לרצון מי ניחא מהרה יצגה בית המקדש ונקבע החדשים על פי הראיה ויצא אייר מעובר ונקדש יום החמישים בחמשה בסיון ונמצא שאינו זמן מתן תורה לא לזמן מספר הימים ולא ליום חדש סיון שהרי זו' זו וצאחד בחמישים ניתנה התורה. ועוד שאלתי מרבותי ומחברי זה כמה שנים למה לא נאמר בתורה בפירוט כי ביום הזה נתתי לכם את התורה כמו שנאמר הטעם בחג המזות ובחג הסוכות. אלו השלש שאלות ראוי להבחין בהם ולחקור תשובה עליהם. ולפי מה שלמדתי מרבותי ומדברי הרב המורה אכתוב זו הקרוב אללי וסמכו בני עלי עד יצא מורה דק. כבר נודע שהחכמים הקדומים היו מיחסים כחות כל הנמצאי' לשבע כוכבי לכת ולשבע גלגליהם והיו מיחסים השבעה חקלמים שהם שבעת חלקי היסוד עליהם והיו מיחדים כל חלק וחלק מהם לכוכב כוכב מהם והיתה אמונתם שהשמש הוא האלוה הגדול לפי שהיו רואים רוב פעולתו בעולם ההווה והתפסד ואחריו היו מוגדלים הירח ואחריו החמשה הנשארים זה אחר זה. סוף דבר כולם היו אלוהות אולם ולכל אחד מהם היו מיחדים ממשלה וכל א' מהם נעזר בששה האחרים ודעתם זה ה' לפי שהיו משיגים ורואים שבעליהם וזכיריהם ושאר תנועתם היו מתחדשים פעולות בעולם הזה עד שהיתה תפלתם ועבודתם אליהם. ובפי המספר הזה אולם באלהות היו מקריבים שבעה שבעה ממיני בעלי חיים כמו שהזכיר הרב המורה על אנשי צב"א שהקדומים. גם התורה העידה על המנהג ההוא בספרה על בלעם הקורם שהי' עובד ע"ז וזהו לזנות שבעה מוזנחות ולהקריב בהם שבעה פרים ושבעה אילים. כל זה ספרה התורה להודיע כי פשטה האמונה הכוזבת בראותם פועל הכוכבים והגלגלים בעולם ולפי שכל א' מהכוכבים היו מוצאים לו ממשלה מיוחדת ושאר הכוכבים יעזרוהו הכל כמו שחלק אותם לכל העמים ולשבע הארצות נמצא להם שבעה שבעה ממשלות עד שהיו קוסמים הקוסמים על דרך המספר הזה כמו שתרגס יונהן על מה שאמר יחזקאל שזועי שזועות להם והוא נאמר שם על קסם בכוכביהם והרגמו יונתן ואיגן לא ידעין דארבעין ותשע זימנין הוה סמיין ומתותב על פתגמא עד דתיתי ליה שעתא די תמסרון לידיה וזה היה נמשך אל ענין שהשיגו הקדומים בתנועות הגלגלים שהן תשע וארבעים כי לגלגלי שבתאי דק ומאדים ומאזו כ"ד תנועות לכל אחד ת. ולחמה ב. ולכוכב ט. ולכנה ת. וללבה ו. עד שחצו קצת הראשונים לפי התנועות האלו שהגלגלים חמישים מ"ט לפי מ"ט תנועות שהן לשבעה הגלגלים ואחד לפי תנועת הגלגל השמיני כי התשיעי לא נודע אליהם ולפי זה הענין היה הקודש ביום החמישים ובשנת החמישים להורות על המניע שלא יתנועע.

וענין מספר מ"ט נאמר גם כן בדבר ישעיה הנביא שאמר ואור החמה יהיה שבעתים באור שבעת הימים. וכן הזכיר רבינו שלמה ז"ל בבבואת זכריה שכל גר וגר משבעה הנרות היו שבעה מונקות והם

מ"ט: להורות על האור שהוא מזומן לעתיד לבא. וזה כלו להעיר אותנו על הדרך האמתי שלא נתעה בדעת הקדומים כי התורה הקדומה התמימה הבאה לתתנו גוי קדוש עשתה תחבולות להחכימונו וללמדנו שכל המושלות תחת הממשלה הראשונה הקדומה יתברך השם כי לו לבדו הממשלה והמומלכה והוא מתנשא לכל לראש וכלם ושרתיו עושי רצונו כמו שאמר ואתה ואתה את כלם ונצח השמים לך ושתחויים ולפיכך הזכירה התורה שלא לעצוד אחד מהם כלל כדי שלא יעלה בלב אדם שאחד מהם מושל מעצמו כמו שהתבאר בפסוק לא תעשה לך פסל. ולפי דעת הקדוש במושלם הכוכבים אמרה תורה ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל נצח השמים ונדחת והשתחית להם. ורוב מנות התורה באו למחות זה הדעת הצטל וכן קצת המספרים שנכללו במצות. ואתם רואים כי מספר השבעה סוגג בתורה עד מספר ימות העולם. וכן מנאלנו בהקף יריחו שבעה כהנים ושבעה שופרות שבעת הימים וצשביעי הקיפו שבעה פעמים.

ואין ספק שזה המספר נבחר לקבוע אמונתנו הישרה. ולפיכך ראינו שמספר השבעה וקדוש החמשים היתה הכונה בו למחות האמונה הצטלה ולהעיר לדעת ולהכיר כי אין מושל באמת זולתו וכל התשע והארבעים מושלות נגדרות אחר מושלתו הקדומה וזה יודע בהשגת החכמות ובהגלות המופתים והראיות צבחינת הגלגלים ותנועותיהם שהמופתים הם יכריחו שכל הגלגלים צריכים למנוע ראשון כמו שהתבאר לאנשי המופת. ובדרך זה יודע להם מניחות השם ואחדותו הפשוטה כמו שצוה הדרך בעצמו תעו הקדומים בדרך הכתוב שאמר כי ישירים דרכי י"י דיוקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם ר"ל כי הדרכים שאדם הולך בהם אל השם אין בהם ממשול ולא אין נגף לבצלי עינים והם הדיוקים ולפיכך דיוקים ילכו צם אליו אבל הפושעים הם ההולכים בחשך ובאפלה יכשלו צם ציגיעה והם ציגיעה גדולה לא ישיגו לעולם המזוקש אבל מתרחקים ומונו כל עוד שהם מדמין בנפשותם להתקרב אליו ועליהם אמר החכם עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר. וכאשר נחר צנו השם האיר לנו באורו הגדול והלכנו בדרכיו הישרים כמו שאמר הנביא בית יעקב לבו וכלכה באור י"י. וכמו שתעו הקדומים באמונה צבחינת שבעה כוכבים ושבעת גלגליהם כן השגנו אכחנו צבחינתם מניחות השם ואחדותו.

ואל זה כונו רבותינו ז"ל באמרו שבעת מתן תורה קרע הקצ"ה שבעה רקיעים ופתח להם שבע ארצות ר"ל שבעה חלקי הישוב כמו שקדם ואמר להם צינו בעליונים והציטו בתחתונים וראו שאין אלוה עמו מיד פתחו והקדימו נעשה לנשוע. ואתם יודעים שזה המענה היה על יד משה רבינו ע"ה כשאמר להם צמו יתברך אם שמוע תשמעו בקולי אם כן הוא הדבר שפירשתי בו שהידיעה האמיתית בו היא השמיעה המזוקשת ואין ספק כי כל אותם הימים מעת שצאו למרה עד מתן תורה למרם משה רבינו ע"ה והחכימום עד שקבלו אנכי ולא יהיה לך

קבלה אמיתית לא שמיעת און בלבד רק שמיעה שלמה בהשגת האמת כמו שאמרו רבותינו ז"ל שאפילו קטנה שבנשיהם היתה יודעת כיחזקאל בן בוזי ר"ל שהשינו הכל היריעה השרשית בזמן ההוא.

ולפי שקיום הדעות צריך למעשים שייעירו עליהם אזהרה יתב' במספר הזה להתבונן ולחקור האמת מתוך מספר שבעה שבועות וקדוש יום חמישים. ואם תאמר והלא ביום אחד וחמישים נתנה התורה לדברי החכמים שזאו בתלמוד והי' ראוי לפי הענין הנזכר שתנתן ביום חמישים. דע והבין שהתורה לא החוש לדבר זה ר"ל לדבר שיבא על דרך מקרה ואונס הבנת התורה אל המכוון ממנה ולפי ההוא. וזה הענין תמצא בקצת המלות כשתבונן בהם וכבר אמרנו כי הכונה היתה ביום חמישים להעיר על המחקר האמתי במספר ההוא. ולפי שכל השנים יבא יום חמישים בשנה חדש ועל דרך זרות היה יום אחד וחמישים שהרי אי אפשר אם לא יהיו שם שני חדשים סמוכים מעוזרים לפיכך לא תשעה תורה ליום ההוא שעברו בו אייר למקרה מן המקרים אונס נשאה פנים להוא כפי הטבע ונתנה ביום שהיה ראוי להמנות יום חמישים. ובזה התשובה מוספקת לשתי השאלות הראשונות מאחר שכונת המספר היתה על יום החמישים ולפי ההוא ברוב השנים הוא זמן מתן תורה. ובזה גם כן תשובה למה ששאלנו מהרה יבנה בית המקדש ונקדש חמשה לחודש כי כבר אמרנו כי התורה לא תחוש לזרים ולא תתן דבריה לשיעורין. וזה הטעם עצמו מוספיק לדברי ר' יוסי שהרי הוא כמו כן נתגלה דעתו שהכונה היתה ביום חמישים ומשה רבינו הוסיף יום אחד ודעתו כמו שנזכר כפי מה שראה צורך השעה בהיותם צריכים למסירת ראשי פרקים בהבנת האמת או לענין אחר. סוף דבר דעת ר' יוסי הוא שמה רבינו הוסיף יום אחד ודעתו כי כן נאמר בתלמוד נמצא דעת כולם שהכונה היתה ביום חמישים ומתן תורה הי' ביום אחד וחמישים אבל יום חמישים יחשב לדורות.

וקרוב אני לומר שיעקר מחלקותם בא לפי זה הענין שהרי ראוי שכונת התורה היתה ביום חמישים והקבלה הודיעה שהתורה נתנה בא' וחמישים ולפיכך לא בא בתורה בפירוש כי ביום הזה נתתי לכם את התורה בדרך טעמי חג המזות וחג הסוכות. ועל עיקר דבר זה נפלה המחלוקת ביניהם בסבת היום הנוסף כדי שתתקנה השאלות ששאלנו ושחקרנו מתוך דבריהם. ואני יודע שזה הטעם שאמרתי צענין הספירה ובתוספת היום רחוק הוא לקבלו לוי שלא התבונן במספר הרב המורה ולא הישיר לבו לטעמי המלות שבמספר ההוא. ואחר שהוא כן איך יאמר בתורה שהיא מוסורה לכל כי ביום הזה נתתי לכם את התורה עד שיראה לקצת בני אדם דבר שקר ומוי שלא התבונן בדברים הנעלמים מה מאד יקשה עליו זה. ואשר ירצה להקל על עצמו ולומר שיום חמישים נקרא זמן מתן תורה מפני פרישתם הגדולה וקדושתם בו להיותם נכונים להקביל פני שכינה ולהתעסק לפני משה רבינו ושאר החכמים בדרך שיקבלו התורה קבלה שלמה ולפיכך ראוי להקרא היום ההוא זמן מן התורה

אין היזק בזה אבל האמת יעיד לעצמו ולפי מה שכתבנו די רמז והערה שהחורה נתנה בחג זה כקריאתו חג שבועות או שבועות באמרו שבועות יכס כי זה השם יעיר האדם לזכור שהחורה נתנה לו ובלבד לזכור חוקרי האמת ומקיימי המצוות בכל לב אבל שאר האנשים לא יקשה עליהם זה ולא כיוצא בזה אבל אין ספק שדקדוק המספר טעם יש לו כי לא דבר רק הוא. ודור ע"ה התאווה לדעת טעמי המצוות וקש מהשם זה באמרו טוב טעם ודעת למדני כי במצוותך האמנתי. וכן ראוי לכל עובד השם שיכוין בטעם המצוה בעשותו אותה שלא תהיה כמצוות אנשים מלומדה ולפיכך אין ראוי להאשים אותי בזה שאשתדל בו שאם אומר טעם מספיק טוב וזה לאו אני מעיר אחר שיאמר הוסיפיק.

ולפי מה שאמרתי נראה גם כן לומר שמוצאת הקרבת שתי הלחם ביום הזה באה להעיר גם כן המצינים על קבלת התורה בשני חלקיה שהם נעשה ונשמע שהם לחמי הגפש כמו שנבאר בע"ה ואל זה רמז בהיות העומר משעורים בפסח לפי שהגופות לבד ינאו בזמן ההוא משעבוד ולזה בא קרבנם שעורים שהוא מאכל שאר בעלי חיים. אמנם בחג השבועות שהשיגו שחרור הנפשות מהעבודה הקשה ביום החמישים בהגיע השחרור לעבדים בשנת החמישים ואכלו מה שנבחר להם למאכל בתחילת היצירה בא קרבנם זכורי חטים שהוא מאכל האדם לפיכך נקרא יום הזכורים בדרך הערה. ולפי ענין הזה התייחסה הספירה לעומר מזורף אל זה שהכל בא דרך הודיה על האביב ועל הקציר להודות ולהכיר שהכל מאתו ולפיכך נקרא גם כן חג הקציר ודקדק לשמור חדש האביב והוא שאמר מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה ומפני שמחודש האביב עד חג האסיף הם ימי השלות והבעיטה וימי הגלות ההווה ושלמות הדברים הנרובים לחיי האדם סבב השם אשר לו נתכנו עלילות שבאו החגים באביב ובקציר ובאסיף כדי שיירא אותו האדם ויזכור תמיד שהכל מעשיו ומאתו כל טוב ועיקר כל המצוות זו היא הכונה בהם.

גם הנוכחים שהתחדשו אחר התורה באו להשלים הכונה הזאת כמנהגנו בחג הזה לאכול דבש וחלב לכיון לקבלת התורה שנישלה בדבש וחלב לפי שידוע שהחלב הוא מזון הנערים לפי רבותם. וכנגדו באו בתורה המצוות המעשיות שהם על הרוב מזון נפשות ההמון והדבש ידוע כי הוא המתוק משאר המאכלים והנער לא יוכל לקבלו גם הגדול לא ירבה מזונו ומינו פן יקיאנו עם שאר מזונו וכנגדו באו בתורה דעות אמתיות הנקראות חכמה באמת והוא שאמר החכם אכל בני דבש כי טוב ונפת מתוק אל חכך כן דעה חכמה לנפשך אם מצאתה ויש אחרית ותקוותך לא תכרת. הודיע בפסוק הזה שהידיעה כנו אותה הנביאים והמדברים ברוח הקדש באכילה והחכמה העליונה בדבש ונפת היא שרמזה בדברי תורה שלא ישיגום רק יחידים והם הם אשר תקותם לא תכרת הכל כמו שיתבאר בכלל דברי הדורש הזה שהזכרנו.

ומעתה נבאר דברו ונקדים המאוחר בו ונאחר המוקדם בו מפני שאנו

שאנו זריכים להאריך במוקדם ולהראות בו הכונה. ונאמר כי צירח
 תליתאי ידוע כמו שכתוב בחדש השלישי והוא שלישי לצאת בני ישראל
 ממצרים ושלישי לחדשי השנה. וציוס תליתאי הוא שלישי להפרשה ולקדושה
 כמו שכתוב ויהי ציוס השלישי וגו' ואין ספק שציומי הקדושה האלה
 נוסר להם סודות הראויים וראשי פרקים ולכן קדשם וצוה אף על כבודם
 שמלותם ושלא לגשת אל אשה כלל הכל כדי להעיר אותם לטהר וללכך
 נפשיתם מוטומאת הדעות הקדומות ושלא לנטות האדם במעשיו אל
 האשה הדבקה אליו ואשר משיא אותה הנחש וצוה ראוי העם להיות
 מיומלת כהנים וגוי קדוש והוא המצוקש מן האדם. ועל יד תליתאי
 ר"ל משה רבינו ע"ה שהיה שלישי לאהרן ומרים באחותו ובנצואה. ולשון
 תליתאי בג' הנזכרים אחד וענינם כתרגום שלישי אבל הנשארים הרגון
 בהם בעל שלשה חלקים והוא בלשון רבותינו ז"ל שלישי כמו שאמרו
 שלשית על בהמה בת שלש שנים ואפשר לומר שצא בכתוב גם כן כפי
 הענין הזה שלש כמו שנבאר בפסוק הלא כתבתי לך שלישים. ונאמר
 כי עם תליתאי רוצה בו כהן לוי וישראל. ואוריין תליתאי רוצה בו
 תורת בעלת שלשה חלקים ואל זה היתה כונת הדורש לפי שהוא דבר
 מועיל מאד בקיום המצות על דרך הכונה בהן ודבר זה נתגלה לנו
 מספר הרב המורה ולמה אצטרך לשנות דבר זה אבל כל באור אמת
 יבא לנו מספרו המורה אם שהזכירו אם שלא הזכירו ונקדים ונאמר.
 ידוע שהאדם מחובר מגוף ונפש ולזה ישיג שני שלמיות שלמות
 הגוף והוא השלמות הראשון בזמן והאחרון בחשיבות ומועלה. ושלמות
 הנפש והוא האחרון בזמן והראשון במועלה ובחשיבות. ושלמות הגוף
 הוא שיהיה על ונתכונת טובה מזריאות בהשיגו לחם לאכול ובגד ללבוש
 ושאר הדברים הנכללים בשני המינים הנזכרים צמיני מאלו ומשתה
 וכסות ומדור הזריכים. ושני מינים אלו זריכים למלאכות רבות והמלאכות
 זריכין לכלים הרבה עד שלא תשלם מלאכת אחת מהן בלא אנשים
 הרבה ולפיכך לא ישיג אחד מצני אדם צורך חייו מצלי עוזרים רבים
 עד שתראה שאנשי העיירות זריכים לאנשי הכפרים ואנשי הכפרים
 זריכין לאנשי העירות גם צני עיר זה זריכין לצני עיר אחרת עד
 שתמצא דברים שמיזחין מוקצה העולם ועד קצהו וצוה כלו נודע שאין
 טבע האדם שיהיה מתבודד אבל הוא מדיני בטבע. ומין האדם ידוע
 שיש הבדל גדול בין טבעי אישיו עד שתמצא כל מדות איש אחד בהפך
 מדות איש אחר ועל דרך זרות שימצאו שני אנשים שוים ומסכימים
 במדותיהם ואחר שהוא כן צריך מין האדם להנהיגה ישרה כדי שיעזור
 איש באחיו בתקון הפרנסה וזה יהיה בשני דרכים האחד שיקנה האדם
 מרות טובות בכבוד האדם זה את זה באהבה והחמלה והנדיבות והדומות
 להן שהן חוזרות חלילה. והדרך השני שיזהר כל אדם מהן שלא יבא
 נזק מועשיו כרציחה וגניבה ועדות שקר וכיוצא בהן ובדרכים אלו אפשר
 להשיג שלמות הגוף ושלמות הנפש הוא שיצין האדם וישכיל וישיג האמתות
 בדעתו מציאות השם הפשוטה המחויבת ושהוא לבדו אחד בורא העולם
 ומנהיגו

ומנהיגו ועושה הנפלאות והוא הראוי לצד לאהוב אותו ולעזרו וליראה ממנו. וידוע כי לולי השלמות הראשון לא יושג שלמות האחרון כי כל זמן שיהיה לאדם חלי או רעב או חוס או קור וכיוצא בם מין הדברים המזעירים אותו לא יוכל האמתות כראוי. ולפי שטבעי האדם חלוקים יותר משאר מיני בעלי חיים כמו שנזכר הוצרכו בשני השלמות להנהיגה אלוהית ולזה צאה התורה התמימה להורות המצות לשני דרכי ההנהגה כדי להשלים הגוף ומצות להשיג האמת כדי להשלים הנפש והוא הכונה שהוא בסוף ותחלת המחשבה סוף המעשה.

הנה מוצאנו התורה בעלת שלש חלקים כפי סדר הרב המורה ולפי דבריו ההנהגה שבין בני אדם תחלק לשני חלקי התורה עשה ולא תעשה והם בכלל נעשה והחלק השלישי שאר המצות שבאו בהשגת האמת והנגררות אחריותן ולפי חלוקתו מצות המאכלות והמשגל ובכלל כל מה שכלל בקדושה שלא לנטות אחר התאוה והיצר נכלל בחלק הראשון שהוא המשלים הגוף גוף בעל מדות הוא וזולתו. והרבה מין המעשה כמצות שבת ומועדים ושופר וסוכה ולולב ותפילין וציצית ומוזזה ושלא לעשות פסל ושלא לקסום ושאר הדברים הנגררים אחר ע"ז. כל אלו המצות וכיוצא בהן נכללות בחלק השלישי מפני שבאו להשיג האמת והן נכללות בנשמע.

ומתוך מה שהורנו הרב המורה התעוררנו לחלוק המצות על דרך אחרת לשלשה חלקים וגאמר שהתורה נחלקה לשלשה חלקים על דרך שלשת חלקי העולם כאלו טבע המציאות כן חייב כי הדברים הגתונים על סדר ראוי מתדמים בטבע. וכבר נמצא זה בדברי ארסטוטלס שאמר שתורתו גדורו היתה על דרך הטבע במספר השלשה. ועל זה היתה תפלתם שלש פעמים ביום וכן ענין קרבנם ומין הענינים שהזכיר בטבע השלש הוא שכל גוף בעל שלשה חלקים אורך ורוחב ועומק. וכן כל בעל שיעור נמצא לו בדרך זה קו ושטח וגסה. וכן המספר לא יאמר כל על אחד או על שנים רק על שלשה. ועוד שנעתי מפי החכם שהתחברתי עמו שהגלגל שנקרא כסא השם הוא על הדרך הזה שהוא מתנועע ממנו ואליו ובו כי הטבע החכם המצייר הטוב יצייר כפי הראוי לו להתדמות ביוצר הכל כדרך כל המציירים הטובים שהם מחקים בציורם את בעלי חיים וכן עשה הטבע. אם כן הכל הוא להתדמות אליו יתברך שהוא השכל והמשכיל והמושכל רוצה לומר שאינו משכיל בשכל כמו שהאדם משכיל בשכל ושהמשכיל בנו זולת השכל וזולת המושכל לא כן דרכי השם כי הוא משכיל והוא היכול והוא היכולת והוא העוז והוא העוז. ולפי ענין זה אמר דוד עוזי אליך אשמורה ר"ל כי אותו שהוא עצמו עוזי אליך אשמורה. ולבאר הענין הזה אמר במזמור ההוא בעצמו ואני אציר עוזך ואמר בו גם כן עזי אליך אשמורה להעיר על הדבר הטוב הזה כי צוה יתקיים האחדות האמתית ולהתדמות אליו התחזק הטבע עד שהגלגל מתנועע מומנו כדרך שהוא יתעלה משכיל ואליו כדרך שהוא מושכל. ובו כדרך שהוא השכל. ועל הדרך הזה אמר

החכם הזה שהגלגל מתנועע לתשוקתו לשם יתברך לבקש ההדמות זו ככל אשר יוכל גם שאר הדברים הנמשכים אחר הגלגל נמשכים בדרך מספר השלשה גם כלל התנועות המוטבעות בעולם שלש תנועה מן האמצע ותנועה אל האמצע ותנועה סביב האמצע. וזה כלו נמשך לתנועת הגלגל שהיא על הדרך הזה. ובזה כלו נודע שהוא לבדו יתעלה הנמצא האמתי הממציא שלשה עולמות ונגבג שמו לבדו. וזה דבר קדוש לחכמים עד שיצא מדבריהם כשגגה היוצאה בשאר האמונות כמו שיצא מקדם שגגה ליחס ממשלת העולם כלו לשמש ולירח ולצבא השמים לפי דרך חכמי הכוכבים במומשלתם הנתונה להם מאת השם לבדו יתברך לקיים מה שנאמר ופושעים יכשלו צם.

והשם ברחמי פקד את עמו ללכת בדרכיו הטובים לקיים מה שנאמר ודריקים ילכו צם ונתן להם התורה בשלשת חלקים כחלקי העולם השלשה עד שנמצא החלק העליון דמות העולם העליון והוא נמצא בנפש האדם בלבד והוא הדעת ר"ל שיטכיל האדם וידע בלבו האמונה והוא שיציר האמת בלבו וידחה ממונו השקר לא שיאמין בפיו ובשפתיו בלבד אבל צריך שיציר בלבו שהוא אחד אחדות פשוטה שאין לה רמיון והוא המנהיג הכל והוא לבדו עושה נפלאות לרצונו והוא שראוי לעבוד לא זולתו וכיוצא בזה. וזה החלק נכלל בנשמע ובכלל החלק הזה ספורי התורה המחזיקים זה הדעת. והשני חלקים נמצאים בגוף האדם מפני שהם הנהגות מעשיות. ושניהם נקראים מועצות כי שניהם הישרות והכנות למוצא הדעת ולהחזיק בו. והאחד משני החלקים האלה כולל המצות המקנות מדות טובות לאדם הן בינו לבין עצמו הן בינו ובין חברו וכולל גם כן המצות המונעות המדות הרעות כי כל זה משלמות הגוף לא ישלם זולתם. וכבר הזכרנו בפרט קצתם וזה החלק הוא דמות העולם השפל החמרי העכור הנפסד. והחלק האחר הוא הנכבד שבשני חלקי המעשה והוא דמות העולם האמצעי החמרי הזך הקיים והוא כולל המצות המישרות קיום האמונה והדעת כמו שאמרנו שהאמונה אין לה קיום חזק כי אם במעשים ומה המין הוא תלמוד תורה וקריאת שמע בזמנים ידועים ושבחות וימים טובים וסוכה וסופר ולולב וספירת העומר והפילין וציצית ומזוזה וכיוצא בהן ושלא לעשות שום פסל אפילו לכבוד השם ושלא לעונן ושלא לנחש ושלא להקיק פאות ושלא ללבוש כלאים ושלא לזרעם ושלא להרכיבם וכיוצא בהם מהרחקת דרכי עובדי ע"ז.

וכל זה המין הוא גם כן ענה והנהגה במעשים כדי שיתעורר האדם לחלק המכון והוא להחזיק באמת ולקרבה ולרחות השקר והוא החלק האחרון בזמן וחלקי המעשה קודמין לו והם ככלי האמונות לאומן שמוציאין חומר הכלי לפועל אבל צורת הכלי אשר בלב האומן הוא העושה צורת הכלי באשר היא וכן צורת האדם הוא החלק האחרון שהוא דעת האמת. וזה רצו ז"ל באמרו חכם וירא חטא מהו אמר להם הרי זה אומן וכלי אמונותו בידו לפי שכלי האמונות הם חלקי המעשה

שהם נכללים בנעשה ולפיכך הקדימו נעשה לנשמע ונחשב להם זה למעלה לפי שהראו חזק אתהבתם צעת המענה הוא שהרי השם צוה להם על ידי משה רבינו אם שמוע תשמעו בקולי ושמתם את דרית הקדים להם השמיעה שהוא הידיעה והיא העבודה השלמה אשר בגן ואחר זה הזכיר שמירת הברית שהיא המצות המעשיות שהן שמירת הגן. ועל דרך זה צוה המצוה אלינו וידוע כי השמירה אינה מכונת לעצמה וחלו היו מתרשלים בקבלת התורה כמו שאירע להם בעשותם העגל היו משיבין נשמע שהוא המכוון כדרך שהשיבו אחר זה דבר אתה עמנו ונשמעה והיה מספיק להם זה אם היו מחזיקים בו כמו שחספיק לקצת הנוטים מקצת המצות וגם שלמה בדרך זה חטא שאמר אני ארצה ולא אסור וכיוצא בו. ואין ספק שהוא השיג המכוון כמו שהעיד עליו הכתוב ואמר ויחכם מכל אדם אבל הקל על עצמו בהחזיקו בחלק המכוון. אמנם השלם שיחזיק בכל התורה בשלשת חלקיה כדי שיהיו כל רגעיו בעבודת השם ובאהבתו ובכל דרכיו ידעוהו ועל זה הפליגו ואמרו כל אשר דבר י"י נעשה.

ואל ענין זה רמזו רבותינו ז"ל באמנם בנעשה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו שנים רבות מלאכי השרת ולכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחר כנגד נשמע. והמספר הגדול הזה בא כנגד מספר בני ישראל לפי שכל אדם לדיק מלאך טוב הולך עמו ומשלימו ומזכהו כמו שנאמר חונה מלאך י"י סביב ליראיו ויחלם. והשני כתרים רצו בו שתי מעלות והם שני שלמויות האדם. ויש נסחאות שכתוב בהן משה ועשרים רבות והוא רמז לשני המלאכים המלוים לאדם אחד טוב ואחד רע וכשהאדם עושה מעשיו על פי המלאך הטוב המלאך ההוא מברך אותו ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו מאחרי שהטוב מושל בו והוא כאשה טובה שתדבר כפי בעלה דמשלו בה כמו שהיתה הכונה בתחילת היצירה.

ואל זה רמזו באמרו כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך והספק זה כשאדם עושה מעשיו על פי המלאך הרע שהמלאך הטוב עונה אמן בעל כרחו כאדם שאשה מושלת עליו ותהי להספק ואל זה רמזו רבותינו ז"ל בהשלימים המאמר שהוא ואמרו כיון שחטאו בנעשה העגל ירדו משה ועשרים רבות ופרקום וסמכו זה לפסוק ויתננלו בני ישראל את עדים לפי שנפלו שני כתריהם כגראה במעשה העגל אבל על דרך האמת לא חטאו בכונה הראשונה. והוא שאמר הכתב לשונה בקמיהם ושאר כתובים יעידו על זה ולפיכך נוחל להם והוא שאמרו כיון שעשו אותו מעשה אצדו נעשה וכן הוא אומר ויעשו להם אלהי זהב החיילו ישראל ומתאבלין אמר לו הקב"ה למה הם מתאבלין שני כוסות ומזגו לי בסיני אחד נעשה ואחד נשמע יקיימו את נשמע ומעלה אני עליהם כאלו קיימו את שתיהם. משל למה הדבר דומה לעבד שהיו בידיו שתי כוסות של חנן טובה וכנסם לפלטרין של מלך והיה שם עגל על פתח הפלטר נגחו העגל ושבר את הכוס האחד אמר לו הוי זהיר בשני

ואי אתה חושש מן הראשון וכך אמר לו הקב"ה לנביא למה ישראל תוהוין על נעשה יהיו זהירין בנשמע ואני מעלה עליכם כאלו קיימו את שתיקן וכך הוא אומר שמעו זאת הכהנים שמעו דבר י"י בית יעקב ומה שמעו קיימו מנות שמעו ואני מעלה עליכם כאלו קיימתם את שתיקם ונאחר שהכנס האחד הנשבר הוא נעשה שגרם שבירתו מעשה העגל מנאנו בזה סיוע לחלוקת התורה שהזכרנו כי לפי דרך חלוקתנו האזהרה מעשה פסל נכללה בנעשה.

כונת הדברים שהתורה צעלה שלשה חלקים שנים מהם הנהגות והן כאלו הן ענות ואחד מהן הוא הדעת והוא המוכן אבל לא ישלם האדם אם לא ישיג השלשה. ואל זה רמז החכם באמרו הלא כתבתי לך שלשים צוועות ודעת קרא מנות התורה שלשים לפי שהן נחלקות לשלושה חלקים ואולי רצה בו צעלי המדרגה השלישית כי החכמה כמשנה למלך ומנות התורה כשלישים. ויהיה על דרך כי נגידים אדבר ולשני הפנים מוועות רמז על שני חלקי התורה והם המעשים ודעת רמז לדעת האמת מוחלט לא דבר אחר. והודיע תכלית שלשה החלקים ואמר להודיעך קשט דברי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך כלומר כדי שתשיגו האמת באשר הוא אמת וסוף הכל להשיב אמרים אמת לשולחך רמז כי כונת שליחות האדם בעולם הוא לדעת ולחקור האמת ובהשיגו אותו ידבק בו וישים כל מחשבתו בו אז ישיב אמרים הראויים לשליחות הזאת על נכון כי המחשבה האמתית היא האמרים הנמנעים באמת כמו שאמר הכתוב אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה ואמרו לשולחך ביד נאמר שהוא דרך כבוד כמו שבא ישמח ישראל בעושו. את אשר כבר עשוהו והכונן לומר כי לפי שכל מעשה השם נעשים על ידי אמצעים כמלאכים וזולתם וצריך למשיג האמת שישג האמצעיים תחלה על אמתם לפיכך כתב לשולחך והוא על דרך שאמרו ז"ל עשהו לא נאמר אלא עשוהו מלמד שהקב"ה ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שצד וידיעת דברים אלו נכללה בחלק הראשון במעלה והוא הדעת.

וזו החלק צריך לחכמות רבות והוא נעלם מרוב בני אדם שאם ימסר להם דרך קבלה כפי מה שהוא יואנו בו ואולי יאזו מן הכלל לקוצר הבנתם לפי שאינם משיגים רק המורגש ומפני זה הוצרכו למסור להם שני החלקים האחרים במקום התכונה והבינה ויאמר לאדם הן יראת י"י היא חכמה וסוד מרע בינה. והחלק השלישי נמסר להם כפי הבנתם ולזה דברה בו תורה כלשון בני אדם ואמרה וירד וידבר וביזא זהם כדי שיעלה העם למעלה הזאת מועט מועט ואז אפשר להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. וידוע שקדוש שם לדבר שלם נכבד ומיוחד הפך שם חול שהוא מורה על כל דבר חסר ושולת ומותר לכל ולזה נקראו המלאכים קדושו וכמו כן השומעים בקולו ושומרים את צויותו וצנתאי זה הראשון שהתנה להם בקבלת התורה גם כן צנתאי שנאמר להם צמרה יעד להם התיים הגמורים וסיהיו להם מהלכים בין העומדים ולכן אל יתפאר עם אחר עלינו לחנך שלא יעד לנו השם גן עדן בשכר התורה אחר שלא

שלא נאמר זה בה צפירוש כי זה הגמול הטוב הוא דבר נעלם לא ישיגוהו אפילו החכמים ואיך יאמר הדבר הזה כפשוטו לנשים ולנערים בתחלת הלמוד ולפיכך היה הצורך לסמוך ברמיזותיו על זה כמה שנזכר במעשה בראשית ובמעט מקומות בתורה ודי לנו הצטחה כמה שנאמר בתנאי הראשון במרה כי אני י"י רופאיך כי ידוע כי מי שירפאנו השם לא ימות וזה כבר התבאר במקומו ששם יעד החיים האמתים.

וכן זה הנה באמרו להיותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש וזה השם אם יאמר על אדם אחר גודע במעלה אצל האומות הוא אצלם במעלה העליונה בדרך שיש לו כח למשוך אחרים אחריו לגן עדן ואנחנו כלנו קדושים ובלבד שנקבל התורה כראוי ואחר היחול הזה לא נשארה תוחלת לשום עם להיות להם מעלה אצל השם כמעלתנו בגן עדן שהרי ראש דברו אמר והייתם לי סגולה מכל העמים וסגולה שם הוא לדבר חשוב עומד קיים באור כמו שכתוב סגולת מלכים ולשון רבותינו יעשה לו סגולה נמצא שהצטיחנו להיותנו סגולה אצלו מכל העמים וכן באו דברי משה האחרונים אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי מוגן עזרך אישר אותנו ביצועה האמתית ואמר שאין כמונו ביצועה הריא. יחי רצון מלפניך אלהי השמים ואלהי הארץ לברוא לנו לב חדש ורוח חדשה יתן בקרבנו לשמוע בקולו ולשמור בריתו ולקיים בנו וקרא שכתוב ישראל נושע ביי השועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד.

(אחרת לעשרת הדברות והיא כתובה בפרשת וישע יתרו)

פרשת נשא

(והיא ראיה לחופת חתן או בעל ונדות).

ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנייך קנה בינה
 סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה תתן לראשך
 לזית חן עשרת תפארת תמננה.

שלשה פסוקים אלה נאמרו בדרך שאר פסוקי משלי שהם על שני פנים ושניהם כאחד טובים להשלים כונת התורה התמימה שקצת מנותיה באו לתקון הגוף והוא בקנות המדות הטובות ובעצוב המדות הרעות הנמשכות לחומר. וקצתם באו על הכונה הראשונה באדם והיא הקון הנפש המושגת בידיעת האמת והחכם ע"ה חזר ספרו דרך משל על שני פנים אלה אחד מהם גלוי ואחד מהם נסתר גלוי ותוכחות מוסר כי זה כל האדם ונסתרו השכל והבינה. וכן התנה בראש ספרו לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה. קרא מנות התורה ותלמודה חכמה ומוסר וקרא הדעות האמתיות הנרמזות בה אמרי בינה כן אמרו הנה ראשית חכמה וגו' גלוי זה להזכיר על התורה וליעד גמול טוב עליה. וקרא במיקום

צינוקם הזה ליראת שמים ראשית חכמה כמו שאמר צפירוש ראשית
 חכמה יראת י"י וגקראה בשם ראשית לפי הנורך לה בהקדימה לכל
 אדם לפי שהאדם אין לו חכמה אלא אחר הלמוד מעט מעט וללמוד
 ההוא צריך זמן ולפיכך צריך להקדים היראה שלא יעמוד בלא חלוקה
 בטרם ישיג החכמה ועוד כי ללומדיה ינאו ספקות רבות ונזכרות ולפיכך
 היראה הקודמת והקבועה בלבם מוגינה על החכמה כי קדימתה תכריע
 ותטה הספקות ההם לעבודת השם ולאהבתו כמו שאמרו כל שיראת
 חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכפי ענין זה אמר החכם כי
 י"י יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ינפון לישראל תושיה מן להולכי תוים
 ועל דרך זה גם כן אמר בראשית חכמה קנה חכמה כלומר ביראת
 שמים קנה חכמה כי יחסר בית השימוש ובית בכל קנייך תורה עליה.
 ואמרו בכל קנייך ר"ל בכל מדותיך כי כן יקראו חכמי הדבור
 תכונות הנפש החזקות הקיימות קנין. ואם תרגם אמור בכל נכסיך
 קנה הלמוד שאם לא מנחת בחכם קנה בשכר כמו שדרשו ז"ל על אמת
 קנה. ואמרו סלסלה רוגה זו הפוך והפך זה כפי הלשון הנזכר בתלמוד
 על אחד שהי' מהפך בשערו עד מתי אתה מסלסל בשעריך או הוא
 כפי ענינו ורוגה זו הרימה ותרוממך. ורזון החכם בזה השתדל לטרוח
 בה וללמוד מכל אדם ואל תאמר צעיר הוא או נבזה ממני שאם השפילך
 היום החכמה ללומדה מואיש שהוא שפל ממך ותצטרך להרימו עליך מחר
 תרוממך על גדולים ונכבדים. וכי תחזקנה רוגה זו הדביקה הגמורה
 החשקית ישיגך כבוד בחזקה לא כשאר החזוקים המציאים בעליהם
 לידי תקלה וקלון ויושיבו האדם בשפל המושבות אבל החזוק הזה ינשא
 בעליו ויושיבו בן מלכי הארץ והוא שכתב בן סירא ובין נגידי חושיבך
 ר"ל שילמדו הנגידי והגדולים ממנו. וסוף דבר אמר החכם לא כבוד
 זה בלבד אלא שתהיה כאחד המלכים היונא בכתר מלכות ועטרה
 תפארת והוא שאמר תתן לראשך לויית חן עטרת תפארת תמוגך. והו
 כמה שאמר אחד מן החכמים הטרח בחכמה ובמוסר מוקנה העטרות
 והנזרים יעשו מזהב הלשון המדברת ויושמו בראשי אוהביהם ולפי שידוע
 שהכתרים הנתונים בראשי המלכים יעשו מפנינים ומחזרים ראוי לפי
 ענין זה להקרא לויית חן.

ואחר שכל עטרה היא תפארת אמרו עטרת תפארת כאלו אמר
 כתר הכתרים ומשל הכתר בראש הוא לפי שידוע כי הראש הוא החלק
 הנכבד שבחלקי הגוף בעלי חיים כי זו כלי החוש הרגשות ובלבד בראש
 האדם הלשון המדברת שהוא כלי דבור והוא המבדיל בינו ובין שאר
 בעלי חיים ובו גם כן שאר הכוחות האנושיות. ועוד כי הוא עליון
 וזקוף לצד השמים כפי מה שיש בו זכות להמשך אליהם לפיכך נבחר
 הראש להנתיח בו הכתר להורות על המלוכה ועל ענין זה יאמר שכתר
 הכתרים ינתן על ראש השלם רוגה זו על שלמות נורתו והוא כדרך
 שאמרו ז"ל שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות
 והם בחרו שכתר תורה גדול משאר הכתרים שנאמר כי מלכים ימלוכו

ורוונים יחוקקו נדק וכתר זה הוא שנקרא לוית חן ועטרת תפארת נאמר על השם הטוב שאמרו עליו שעולה על שאר הכתרים לפי שהשם הטוב הוא כתר אלהי וכבת השם הטוב ידיעה התורה וקיומה שהיא בחירת הדרך הישרה שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם כלומר שהיא תפארת לעצמו להשלימו ואחרים יפארוהו עליה בלכתו בה והוא השם הטוב. וההולך בדרך הישרה הוא המושל בתאוותיו ומכלכל דבריו במשפט השם אורחותיו תמיד ומפלא מעגל רגליו ההולך באמצע ולא יטה ימין ושמאל כמו שאמר החכם אל תט ימין ושמאל הסר רגלך מרע הורה כי הנטיה אל הימין או אל השמאל רע אבל ההולך באמצע הוא הרואה בישע אלהים נמוא שמסלסל התורה ההולך בדרך ישרה הוא מלך בן חורין היוצא בכתר מלכות ולוית חן בראשו ולא מי שיסלסל בשערו או מי שיספר קומוי או מי שמכוין להיות קווצתיו תלתלים או מי שנותן בראשו כובע נאה ומוזהב שעושה זה נער ונער שהנחש משיאו והשטן עומד על ימינו ומחר אומר לו לך עבוד ע"ז ואל תטעה לומר ומה בכך אחר שאין בסלסול שערו ובהנאות לא מיתה ולא מלקות לא לאו ולא עשה שהאומר זה לא השיג כונת התורה שרוב מנותיה נתנו כדי שימשל האדם בתאוותיו ובה זה ללמד על זה ולפיכך אין לזלזל בדברים הקלים בענשי התורה לפי שהם חמורים אלל השם והוא שאמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע ימתן שכרן של מצות הלוא תראה שהתורה הקפידה על בן זולל וסובא ונותה אצו ואלו לתופשו להביאו לבית דין ולרגמו על תרטיומר בשר שאכל ולוג יין ששתה ואלו גנב ליטרא זהב או עשה עבירות חמורות לא ה' מוטל זה על אצו ועל אמו וזה לפי שיתרונות הדברים המותרים שמתאווה האדם אליהם נריך מוסר רב לפי שהם מושכים האדם עד שאלו תחתית כמו שאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות.

ולפי זה הענין החשוב מנעה התורה קצת מאכלים חסונים ונבחרים לבני אדם כחזירים ושפן ודגים גדולים שאין להם קשקשת ושאר מאכלים העולים על שולחן מלכים ולפי יתרון התאוה אליהם אסרתם התורה לא למאוסם וכן באה האזהרה מראשית על העץ שנאמר בו ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים והוא הסבה לאזהרת החזיר וכיוצא בו מן הדברים הנחמדים והנאהבים אלל אסור דבר נמואם הוא מין אחר באיסורים על דרך חדוש וזרות כמו שאמרו רז"ל על אסור עכבר האי חדוש הוא דהא מואם מאים ובדלי אינשי מינייה ואפילו הכי אסריה רחמנא. זה מורה ששאר איסורי מאכלות סבתם תאות היצר אליהם ומי שכובש יצרו מוהם ומשאר התאוות הגופיות כבר השיג כונת התורה במצות כי זה בקש מוהם דרך כלל באמרו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ואמר קדושים תהיו כי קדוש אני י"י אלהיכם.

ומי שפורש ומיחד עצמו להבדל מטוואות האנשים הרשעים המחללים נפשם ביצרים ותאוותם הוא קדוש ומובחר כמו שבא הכתוב על מי שהזיר

שהזיר עצמו מן היין ומגלוח שער שלשים יום קדוש יהיה גדל פרע
 שער ראשו וכל ימי הזירו נתן לו נזר כהונה שלא יטמא למתים. והסבה
 כי נזר אלהיו על ראשו קרא נוול השער מפני שבא למונעו מן העבירות
 ומן היתרונות והוא השם הטוב כתר אלהיו וכאלו אמר אחר שהכתר
 אלהי על ראשו שהוא העולה על שאר הכתרים ראוי הוא שיהיה תחת
 הכתר שהוא כתר כהונה הנאמר ג"כ על הכהן הגדול צענין טומאת המתים
 שהזכירו ג"כ על אביו ועל אמו ונאמר שם כי נזר שמן משחת אלהיו עליו
 ולפי חצוב קדושת הנזיר הגדיל מעלתו ככהן גדול שלא הספיק לו
 קדושת שאר כהנים וזה נמשך למה שאמרו רבותינו ז"ל שלשה כתרים
 הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב על גביהן.
 ואפשר לומר ששם נזיר הוא על שם הנזר האלהי כאלו אמר
 מוכתר בלשון רבותינו מוכתר בנימוסו וכן זה יקרא מוכתר לפי שגוול
 שערו מכתירו ומשלימו ור"ה לדבר זה שמשון הנקרא נזיר אלהים
 שכל עת שהיה שער נזירותו זראשו נלחה עליו רוח אלהים ובהתגלותו
 סרה מעליו לפי שאין הכונה באדם יפי תארו ותבניתו שחולעה ורמה
 אחריתו וגמלא שאינו שלו ואמנם הכונה בלמו ודמותו שהוא לו לבדו
 ולפי שהאדם כשמשתדל בהתנאות ובהתענג על היין ובשאר מיני התענוג
 יצרו מתגבר עליו ובא לטורדו מן העולם נריך האדם כשימצא עצמו
 נוטה אל הקצה הזה שיטה עצמו אל הקצה האחר עד שישוב אל הדרך
 הישרה.

לפיכך נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה וסדרו רבותינו ז"ל
 מסכת נזיר אחר מוסכת סוטה כמו שאמרו שם מכדי תנא תנא בסדר נשים
 קאי מאי טעמא תני נזיר תנא תנא קאי ויהי אס לא תמצא חן
 צעינו והכי קאמר מי גרם וכו' וג"ע דהאי קרא לאו בפרשת סוטה
 כתיב ולא סמוך לפרשת נזיר ועוד דהא בית הלל לית להו ערוה ממש
 ועוד קרא אחרונה למה לי והא סמוכה פרשת נזיר לפרשת סוטה
 לפיכך נראה דהאי קרא שבשתא היא והגרסה הנכונה תנא תנא קאי
 קאי כלומר קרא דסמוך נזיר לסוטה קאי והכי קאמר מי גרם לה
 עבירה יין וקאמר כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ר"ל
 שהתורה התמימה הושלמת המחזיק בה והמקדשת אותו כונה למנוע
 הסבות המחטיאות האדם לפי שידוע שהאשה החוטאת תחת אישה אין
 ספק שדבר מכריח גרם לה לשכחה את השם וענשו לסלק מעליה
 חימות בעלה ולקנות לה שם רע עולמי בין שכנותיה ובזיון מופלג שמתבזה
 לפני השם בצריעת הראש ושאר משפטי סוטה ועוד שהעברה האחת
 תביא אותה ואת בעלה שיהיו בעברה כל ימי היותה תחתיו ולהוליד
 בני זנונים וזה כלו גרמה לה סבה מן הסבות כמו שגרס גם כן דבר
 לאיש הנואף והדבר שהוא על הרוב הוא היין שבז טבעי למין האדם
 לפי המנהג והוא בלא ספק מועזיר דעת האדם ומסכל אותו ולא ידע
 כי צנפשו הוא.

וכשם שהוא היום מחטיא את אשת עמיתו או בנה יבא אחר ויחטיא את
 אשתו

אשתו או בתו ג"כ ולפיכך אמרה תורה שראוי לאדם שיזיר עצמו מן היין על דרך רפואת הנפש החולה ואם על היין העירה התורה לפרוש הימנו אע"פ שהוא בלא ספק מועיל לגוף ועיקר שתייתו הוא לתועלת כל שכן שצריך להזהר מן הייחוד שגזרו עליו שפרצה קוראה לגנב כל שכן שראוי למנוע נגיפות הערלים שהם כלם זמה ונבלות הפה והם בנויים על יסוד התעות הנשים עד שנראה כפלא מן הפלאים שתרגיל אשה מקטנותה בדברי הזמה ההם ולא תחטא היחטה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה ואם נאמר אולי למאחרים על היין אולי ואזוי למנגנות נגיפות הזמה ואולי לאז הסכל ולאם הפותה המגדלים בנותיהם בזה ומחללים אותם להזנותם. ואין ספק שזה ונהג רע מאד שיצא לנו מדרכי הגוים שאנו גרים בתוכם כי אם המחול היה דבר קדוש היה בהזכיר שם נפלאות השם ומהלליו כמו שנזכר בתורה ותען להם מרים שירו ל"י וגו' וכמו שנאמר ברוח הקדש יהללו שמו במחיל בתוף וגומר וכמו שנראה מדברי הנביא שאמר אז תשמח בתולה במחול. וכמו שמלאנו בתלמוד שהיו בנות ישראל יונאות צימים ידועים לחול בכרמים והמחול ההוא היה לשם מנוח בדברי נשואין לשם שמים כמו שנאמר שם חלילה חלילה מדברי זמה ועל כיוצא בזה נאמר אל תשמח ישראל אל גיל צעמים כי זנית מעל אלהיך.

ואם לא באה אזוהרה בתורה על זה כבר נודע שהתורה הזהירה אותנו מאד על הקדושה והיא המכוונת במצות והתורה סובבת על מניעת הדברים המונעים הקדושה וכל שכן שצריך להזהר מזה ומכיוצא בזה ביום מקרא קדש שלא ישב חול ומחולל יותר משאר ימות החול והעובדים על זה כבר אמר עליהם הכתוב בחוקותי לא הלכו ואת משפטי מאסו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואת שבתותי חללו מאד. ועל כיוצא בזה מזהירים הנביאים במקומות רבים לשמור השבתות הכל למנוע הסבות המונעות הקדושה כפי מה שבא במקום הזה בתורה ובארו הם ז"ל מי גרם לה להעבירה יין וכו' אף אנו נאמר מי גרם לה ליתרון שתיית היין התנאות הגוף כי הנוי בלא ספק משיא האדם לבקש המותרות ולפיכך יצטרך אל זה שיזיר עצמו מן הגלות ולבסוף ישחית את כל שערו כדאמרינן וכלם שגלחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו כלום.

ראה והבן כונת התורה התמימה בשני דרכי נוול השער בשתי קצוות והם גדול השער והשחתתו והכל בא להורות. הדרך הישרה במעשה האדם בהתבוננו בנדרו שצריך לעזוב המותרות כמו שהשער כלו מותר הטבע ואין ראוי לאדם שיביט אליו ושישים אותו על לבו כי אין ציפוי ורביו תועלת אבל נזק גדול ואבטלות שהיא מגבירי ישראל מת בסבת רבוי שערו. ולראיה כי כל מותר רע בא במצות קרוצ הלויים והעבירו תער על כל צערם להעיר על עזיבת המותרות כי הם המונעים יושר האדם כמו שאמר החכם אשר עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים ולפיכך מי שנטה אל אחת הקצוות צריך לו על דרך הרפואה שירחיק

שירחיק עצמו אל הקצה האחר כדי שישוב מתוך זה אל הדרך הצינונית שהיא הדרך הישרה. ומי שנודר על הכונה הזאת נדרו לשם כמו שאמר ר' שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר חוץ מאדם אחד שצא מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקוולותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית לשחת שער נאה כזה אמר לי רועה הייתי לאבא צעירי והלכתי לשאוב מים מן המעיין והסתכלתי בצואה שלי ופחז יצרי ובקש לטורדי מן העולם אמרתי לו ריקה מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך שסופך רמה ותולעה העבודה הריני מגלחך לשמים עמדתי ונשקתי לו על ראשו אמרתי לו בני ירצו כמוהך נודרי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר ל"י.

למדנו מדברי ר' שמעון הצדיק שמי שנודר נזיר להתרחק מן העבירה הוא שכתר אלהיו על ראשו והוא ראוי להקרא נזיר ל"י או נזיר אלהים אבל מי שנדר ובדל מצורך אחר מצרכי הגוף ולא לצורך הרחק עבירה אינו מוכתר ולא מאושר אבל הוא עושה כנגד כונת התורה כמו שאמרו ז"ל לא דיך דברים האסורים אלא שאתה אוסר עליך דברים המותרים ר"ל שהתורה התמימה מנעה היתרונות והשאירה צרכי קיום הגוף וצרכי קיום המין גם זאת עליהם צוואות פרו ורבו והמוצאות הנגדרות בלקוחי האשה וכיוצא בה מקיום העולם לפיכך מי שנודר בנזיר בלא צורך הוא חוטא ואכזרי לפי שהוא עובר שאירו ולפיכך אמרו חכמים שאפילו מי שנודר לשם נקרא חוטא וזה לפי שמלאכתו מלאכת אכזרי כדאמרינן סבר לה כר' אלעזר הקפר דתניא ר' אלעזר הקפר אומר מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי צאי זה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין קל וחומר מה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה ומקשינן עלה האי בנזיר טמא כתיב כלומר דקרא בני שמת עליו מת טמא את נזרו הוא דקאמר שנקרא חוטא מפני טומאתו אבל מי שישלים נזירותו אין עליו שום חטא ומשני קסבר ר' אלעזר הקפר נזיר טהור גמי חוטא הוא כלומר האי חטא דקאמר קרא לאו חטומאה קאי אלא אלעזר דנפשיה קאי והיינו דקאמר על הנפש. וכי תימא אם כן לכתוב רחמנא האי קרא בטהור היינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא הואיל ששנה בחטא כלומר חטא הטומאה ר"ל שסמך חטא אל חטא לפי שבצורה גוררת עבירה.

ואם תאמר לר' אלעזר היכן מלאנו שיהא אדם זוכה וחוטא במעשה אחד וזה מן הדברים הנמנעים כי שני הפכים לא יתחברו בנושא אחד ברגע אחד.

דע והבן שאין דעת ר' אלעזר שהנזיר הוא חוטא אלא שנקרא חוטא מפני שעושה מעשה חטא לולי הצורך ולפי שהפועל הזה בעצמו דע על דרך רפואה צריך כפרה לפי דעת הרואים כדי שלא יבא אדם לחעות ויצער נפשו מן הדברים הצריכים לה בעמדה בגוף בלא צער ובלא סגוף ועל דרך זה נאמר על המתענה בשבת על חלוס שהוא מצטל

גזר דינו מאי תקנתיה לתיב תעניתא על תעניתיה וזה כדי שירחיק האדם התענית בשבת וידע שהתענית בשבת שלא לשם שמים רע כן הכפרה הזאת צריכה לקריאת החטא הזה כדי שירחיק האדם המדה הזאת ולא יעשה רק לרפואה כמו שאוכל הסמים המרים החדים לרפואת גופו ואם יאכל אותם בצריאותו ימית אותו פתאום כן המזער נפשו והמסגף עצמו בדרך הקדושים אשר באומות הפורשים מן העולם הוא חוטא ואצזרי והגומול נפשו ומכלכלה במשפט כדי שתהיה בגוף הטבע הוא איש חסד והוא הנדיק האוכל לשובע נפשו והוא המושל על אשתו ממשלה ראויה כמו שבא בדברי רבותינו ז"ל והוא ימשול כך יכול ממשלה מכל ד' ת"ל לא יחבול רחם ורכב כי נפש הוא חובל ר"ל שאין ראוי למשול בה בדרך סגוף נפש אבל ראוי להשגיחה ואם תבקש המותרות כבטן רשעים אשר תחסר ויזער אותה לרפואה הוא טוב ונדיק ונקרא קדוש ומוכתר מפני שבז אל הדרך הישרה.

ולפי שרצ טובי ישראל הם על הדרך הזה כי אין אדם אשר לא יחטא והם בעלי תשובה נסמכה לפרשת גזיר פרשת זרחת כהנים שיט בה שלשה פסוקים כנגד נדיקים ובעלי תשובה ובינונים. הפסוק הראשון בא כנגד הנדיק הגמור שהוא נדיק וטוב לו שהשם מזכרו ברכת העולם הזה ושומרו לעד ומזכהו לעולם הבא.

והפסוק השני בא כנגד בעל תשובה שהוא מאיר פניו אליו אחר שהיה מוציאו אליו צפנים נזעמים בטרם שובו ובשובו יאר פניו אליו וימצא חן בעיניו והכל כלשון בני אדם. וכן כתוב י"י אלהים השיבנו האר פניך ונושעה סמך אור פניו לתשובה ואחר אור הפנים תבוא התשובה האמיתית כי כן פועל השכל השופע מואהו מעט מעט עד שישלם כלל האדם הולך ואור עד נכון היום ולפי זה הענין אמר החכם באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש ושם באמר גם כן על אחר התשובה מהרע ר"ל מכל אמונה כוזבת ומכל אמונה פחותה כי הקדים לו החכם חמת מלך. מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה וידוע כי מלאכי מות בשבת האכילה מועץ הדעת טוב ורע שנאמר זו כי ביום אכלך ממונו מות תמות והכפרה על המיתה היא בהיות האדם שהוא חכם והוא שאמר ואיש חכם יכפרנה והוא שסמך לו באור פני מלך חיים כי אז ישלח ידו לאכול מועץ החיים ובשלחו ידו ירצה בו המלך ורצונו יהיה כעב מלקוש והמלקוש ידוע כי הוא בא לגמור הפרי בתבואה והוא גם כן על הדרך שבא בהושע הנביא שאמר לבו ונשובה אל י"י וגו' ואמר יחינו מיומים וגו' ואמר ונדעה נרדפה לדעת את י"י כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו וכמלקוש יורה ארץ הקדים השחר תחלה שהוא תחלת האור ואחר כן הזכיר גשם ומלקוש כי כן הוא הדין מזה גוררת מזה והשכל מושך השכל עד שיחגנו השם וימצא חן בעיניו והוא אמרו ויחנק.

והפסוק השלישי בא כנגד הבינוני שנושא השם פניו אליו כלומר שהוא משגיח בו ומשים לו שלום שיזכהו לשלמות ששכר מזה מזה. ואור הפנים

הפנים והתן הנזכרים בצרכה הם לויית חן ועטרת תפארת שהזכיר
 החכם ויש לדברו רמז צמנות הפילין כי התפילין של זרוע שמאלית צאו
 כנגד תכונתן כי תחזקנה ותפילין של ראש כנגד תתן לראשך לויית חן
 וגו' שהם הם הנקראים פאר והתזונן האדם ובמה שכתוב זה ותענוג
 החזקן ההוא הוא תענוג כבוד לא הנזרים שיתן החושק זרואו ולא
 החזקן האסור כי זה הכל מופתוי השד המונע מלכת זיראת שדי
 ולפיכך צאה ההערה זרמז על קשר תפילין כדי שישוב כל אחד מחטאו
 וזיראת שמים יקנה חכמה וזיגה כמו שאמר החכם ראשית חכמה וגו'.
 זה הוא הדרך הגלוי בדברי החכם אונס הדרך הנסתר אללי בא
 להעיר על דרך הקש מופתי שהוא דרך חכמה שלא השלם בלעדיה
 ולפיכך בא להעיר האדם להשתדל ולרעת הדעות האמתיות עד שיהיה
 מזני עליה הוא שאמר אחר פסוקים אלה שמוע בני וקה אמרי וירבו
 לך שנות חיים. בדרך חכמה הורתיך הדרכתך צמעגלי יוסר וגומר
 וגומר כי בפסוק הראשון מהשלשה הקודמים בטל שני דעות כוזבות
 אשר נמצאו לקודמים בדרך המופת. הדעת האחת שאמרו קצתם שאין
 מופת כלל לפי שלא נמצאו לו תכלית מפני שהיו חושבים שכל המושכלות
 שוות צענין המופת ואמרו אחר שהוא כן לריך המופת למופת אחר
 והאחר לאחר כן עד לא תכלית והפסק מה שאין לא תכלית הוא דבר
 נמוע. והדעת השני שאמרו קצתם שעל כל מושכל ימצא מופת אבל על
 דרך הסבוב רוגים בו שהמופת המלמד חוזר ונמצא למד ושתי הדעות
 האלו בטלות צמועט עיון כפי מה שבאר ארסטוטלום בספר המופת
 ואמר שיש מושכלות ראשונות שהם מושכלות בלא למוד אבל הם ידועות
 לחומר השכל אשר באדם ואמר כי מאותן המושכלות הראשונות תלקחנה
 הקדמות ותלדנה תולדות מופתיות וזוה הדרך ימצא מופת לכל חכמה
 מופתית כי לכל מין ומין מן החכמות יש מושכלות ראשונות אשר מהם
 תלדנה תולדות המופת עד שישג האדם אמתת המזוקש בחכמה ההיא
 וכל מה שילמד האדם מכח המושכלות הראשונות יקרא שכל קנוי. וכן
 קרא החכם הדברים שיושכלו בלא למוד ראשית חכמה. והדברים
 שיושכלו בלמוד קרא אותם קנין והקנין הוא חלק לשני חלקים התולדות
 האמנעיות והראשונות שהם בהנעות קרא חכמה קנויה לפי שהחכמה
 שם מושחף לכל מיני ערמה ותחבולה הן מלאכה או מדה. הן למוד
 טוב או רע. והתולדות האחרונות המורות על אמתת המזוקש קרא
 זינה קנויה לפי שזינה נופלת על ידיעת אמת כמו שאמר אדם זיקר
 כל ילין. ועל דרך זה נאמר אם אין רעת אין זינה.

ונשוב ונאמר שפי' הפסוק הזה כן הוא זראשית חכמה כלומר
 בהקדמות מושכלות ראשונות אשר מהם תעשה ההקש תקנה תחבולה
 כלומר תשיג תולדות שהן תחבולה לדעת האמת. ובכל קנייך כלומר בכל
 התולדות שהן חכמה קנויה תקנה זינה כלומר תשיג האמת מן המזוקש
 ובפסוק זה רמז על השגת חכמת הטבע שהיא קודמת בהשגת האמתות
 הנקראות זינה. או אפשר לומר כי כן פירושו צמושכלות הראשונות

השיג החכמות הלמודיות הכוללות חכמת השיעור חכמת המוסר חכמת הדבור שהן תחזולה לחדר השכל ולהשכיל ולדעת האמת בחכמת הטבע והוא שאמרו תקופות וגיוטריאות פרפראות לחכמה כמו שידוע שהפרפרת סבה לתת טעם לזן ולהרבות המזון מומנו כפי הצורך וכן ראה החכם באמרו ככל קניניך כלומר צורך למוד החכמות ההם תקנה צינה כלומר הדע ותצין הטבע וקרא לטבע צינה על הדרך שזכרנו. ואחר כן אמר סלסלה ותרוממך. לשון סלסול זה לפי מה שהורו רבותינו ז"ל על השתדלות רבה ואפשר שהוא לשון השתרגות והשתלשל דבר בדבר סביבו על לשון סל שהוא נעשה על הדרך הזה.

ולפי שחכמת הטבע יש לה מדרגות זו לנעלה וזו אמר סלסל הצינה המושגת תחלה ותרוממך רוממות מעלה צידיעה ורוממות מקום צידועים ר"ל העלה אותך מן הארץ לשמים והנטפל אליהם. ואחר כן תכבדך בהדבק שכלך זה והוא שכתב בן סירא ובין נגידיס תושיבך על דרך ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה והחכם הזה קראם נגידיס לפי שהם נגידיס על השמים והנביא קרא אותם עומדים לפי שהם מתמידים קיימין נחים לעד כן אמרו תושיבך רובה זו שתדבק בהם ותהיה מתמיד קיים נח בלא יגיעה. ועל דרך זה תצין מה שאמרו ז"ל צדיקים יושבים.

ואמרו תמן לראשך לויית חן מפני שהחלק הנכבד שצנוף הוא הראש והוא הכל כמו שנזכר קרא החכם צורת הנפש שהוא השכל הקנוי המשיג בפועל ראש כמו שאמרו החכם עיניו בראשו כלומר כל השגחתו נותן בשכל ואמרו לויית חן רובה זו תכלית הצינה והשתדלות זה תמציא לשכלך חן צעיני בעל החן והוא שתשיג השם ותדעוהו בדרך ההשגה האנושית ובה בדרך. מאמר משה רבינו ע"ה ואדעך למען אמצא חן צעיניך והידיעה היא תקרא לויית חן העומדת לערי על הראש והוא שאמרו ועטרותיהם בראשיהם.

וכבר באר זה הרב המורה ואמר שהעטרה היא הידיעה שידעו כי בגללה זכו לחיי העולם הבא ועל דרך זה אמר החכם אילת אהבים ויעלת חן קדיה ירווך בכל עת כי קראה בשני שמות אלה על שם שהאהבה היא תביא האדם למעלת החן האמתי ולפיכך הזהיר לשנות באהבה ההיא תמיד ואמרו עטרת תפארת תמוגך רונן על זיו שכינה שיהנה האדם מומנו ובגן עדנו אותו הזיו הוא למעלה מן החן והוא שקרא החכם עטרת תפארת ועל דרך זה אמר הנביא ציוס הסוף יהי' י"י לעטרה צבי ולנפירה תפארת לשאר עמו והוא שרצו באמרו על משה רבינו כליל תפארת בראשו נתת וסדרו זה בצרכת שבת לפי שהיום הוא הקדוש נבחר להתקרב בו אל השם ולפיכך ראוי להזכיר בו הצדיקים בדרך זכר צדיק לצרכה שהוא להעיר האדם ללכת בדרכיו ולפיכך יש לנו להזכיר האיש אשר העלנו מארץ מצרים וקרצנו לפני הר סיני וקדשנו במצות יום שבת הקדוש. ונאמר שהוא הראוי לשמות במתנת חלקו כי עבד נאמן קראו השם כמו שנאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא.

ועל דרך זה גם כן תקנו להזכיר האצות שהודיעו היחוד שהוא העיקר בצרכת המנחה ואמרו אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינחו זו וכן תקנו לומר כליל תפארת בראשו נתת לפי שהוא הוא שצחייו נהנה מזיו שכינה ועל ההשגה היא אמרו ונהנין מזיו שכינה. המקום ברחמי יאר עינינו בזיוו ויראנו אור באורו ויקיים בנו מקרא שכתוב העם ההולכים בחשך ראו אור גדול.

פרשת בהעלותך

(והיא ראויה לחופת כהן ולפתות צפסוק כי שפתי כהן ישמרו דעת. וכן ראויה לשנת חנוכה ולהוסיף בה צעמן היום).

חונה מלאך י"י סביב ליראיו ויחלצם. מעטו וראו כי טוב י"י אשרי הגבר יחסה בו.

ידוע שגולת טעם שם מונח לחוש החך ובו שתי תועלות לגוף האחת כי זו יבחן הראוי מן המאכלים והמשקים והשניה כי זו תשלם הנאת המאכל והמשחה וטוב הטעם מעיר התאוה לקבל המספיק. וכשימונח האדם הדבר טפל יתקנהו במלח כדי ליהנות בו ולהרגיש בהנאתו. והאיש כשהוא בוחן המאכל לראות הטוב הוא אם אין המתוק הוא אם מר הטפל הוא אם אין יאמר עליו שהוא טועם. ועל דרך זה ראוי גם כן לכל דבור העובר בחך שיטעמו האומרו והשומעו כדי לבחון אותו ולהרגיש היטב במשמעותו כמו שצא הלא אמן מלין תבחן וחד אוכל יטעם לו. וכשהוא בלא טעם מספיק יאמר עליו כלשון בני אדם שהוא טפל כלומר שאין ראוי לקבלו כמו שצא היאכל טפל מבלי מלח אם יש טעם בריר חלמות וריר חלמות הוא שם לחלבון הבינה והחכם שהתחברתי עמו אמר כי לפי הטבע קראו כך כי הבינה תחלה תעשה חלמון ואחר כך יוגיא החוס הטבעי הריר שהוא לחון ולפיכך העופות הגדלים צמים החלבון בהם מועט ועל הדרך שהריר הוא קר יוצא בדרך הפסולת המשיל הדברים הפחותים שאינן נאמרים על דרך השכל כי צריך שיהיו כענין החלמון ובדרך מאכל מוטעם במלח וכמו כן כל מנה שיעשה האדם צריך שיכון בה וירגיש בטעמה ולא תהיה כמות אנשים מלומדה ואז יזכה לגמולה כמו שצא על מנות שבת באחת ברכותיה טועמיה חיים זכו וזה ראוי ג"כ בתפלה ובקריית שמוע ובזכרות ובתלמוד תורה כמו שהעידו על זה בצרכת הערב נא. ועל הדרך הזה קצת הערה במנות על כל קרבנך תקריב מלח והוא שהקדים לו ואמר ולא תשגית מלח ברית אלהיך ועל מנחתך ולפיכך ראוי להקרא מלח ברית לפי שעבודת השם צריכה להיות על דרך זה ועוד כי המלח מתמיד קיום הנמלח מזורף אל זה הקריבהו נא לפחתך.

ולפי שדבור האדם ראוי להיות על הדרך הנזכר לפי בחינת השכל והתזונות נקרא בשם טעם כמו שצא משיבי טעם. וטעם זקנים יקח והוא במקום הדבור בדרך שצא והדבר אין בהם. וזוה הענין בזה פתיחת המזמור בשנותו את טעמו לפני אבימלך רוצה בו דברו ושללו כשנראה משוגע בהורידו רירו על זקנו כדי להמלט מיד אחיש. ואפשר שדוד בהשתגעו קראו בן לפי שהיתה כונתו להשתגע

במעשיו ובדבריו עד שאמר עליו החסר משוגעים אני והוא שאמר בשנותו את טעמו. וכן רצה באמרו טעמו כלומר השכילו והתזוננו וזכנו זה בדברים ובמעשיכם והוסיף עוד לומר וראו להעיר האדם להשתדל בהשגה כפי אשר תשיג יד שכלו ולפיכך הזכיר שתי הרגשות אלו שהן בשתי קצות ההרגשה שהחוש הרגשית הן על מדרגות חלוקות כפי צורך בעל ההרגשות. ולפי שפעל החך אינו רק לצורך הנכנס באנטומיה היתה השגתו קטנה וקצרה משאר ההרגשות והספיק לו בחד ובלשון הקרובים לה ולפי שתועלת הדברים וזקם היא בגייעת כל הגוף התפשט כח המושג בכל שטח הגוף והריח התפשט יותר חזקה לו על הדרך הזה. וכן השמע לרוב זרכו התפשט יותר והריח ולפי רוב הצורך לכיין אל הנאות ולגרות ממה שהוא כנגדו התפשט הראות למרחוק ולפי שהטעם והראות הם על שתי קצות רמז בשניהם על השגת כל המציאות לדעת הממציא הטוב והוא כאלו אמר זכנו והתזוננו והשתכלו בעיון דק כי טוב השם ומטיב לכל כי כל המציאות טוב. והרע שנראה בו לקצת בני אדם אינו מכוון לעצמו אבל לתועלת הגד הטוב כשימושול הטוב צרע כפי הכונה הראשונה. והוא שרמז בטעם ובראות כי בטעם רמז על הדברים שהם גלויים טוב, ובראות רמז על הדברים שהם לפי הנגלה רע וכשיחזקו החכם בהם ויראה הנולד מהם באחרית ידע שהוא טוב והוא שאמרו ז"ל אי זהו חכם הרואה את הנולד כי אז יהיו כל מחשבותיו וכל מעשיו טוב ועל כיוצא בזה רמז באמרו חונה מלאך י"י וגו'.

ולפי שידוע שקצת בני אדם נבוכים בראותם האיש שאולמו תסלק דרכו בהיותו נוטה אל פיתוי השטן ויתמיהו עליו יתברך איך בראו על הטבע הזה שיסתפק בו השטן עם המלאך ולא ידעו כי השם ברא הנמצא לכבודו על מיינים רבים וזה המין החמרי שהוא הנפסד המזומח המותק דבק אליו הצורה וההעדד ובדבקות העדר יקבל צורה אחר צורה ולקמציא מין האדם זכך קצת החומר ונתן בו צורה כצורת המלאכים היתה תקרא מלאך י"י כי הוא באמת המלאך המכוון באדם בראשונה ולפי דבקות הצורה היתה בחומר ההווה הנפסד הים הצורך שיסתפק עם השטן הנקרא בן כפי דעת הרב המורה לפי התעומת האדם מדרך הישרה והאמת ואמר שהוא נגזר משטה.

ואני תמה למה אמר זה הרב ואלו היה בן ענינו כשם יצר הרע היה מספיק לו ועוד לא היה ראוי לו זה השם בענין איוב שהזכירו בו כמה פעמים ועוד שהרי אמרו יורד ומתעה עולה ומשטין אם בן ענינו זולת ההתעומת. ועוד שהשטן אינו נגזר משטה לפי דרך הדקדוק ולפיכך

ולפיכך הקרוז בו לומר שהרצון בו אויב שכלל שלשת עניניו כי כן דרך האויב הרע שיפתה האיש שהוא אורב לו להוליכו בדרך לא טוב עד שיחטאנו לפני ארניו ואחר כן ידבר דברי איבה ושטנה עליו עד שיזיקנו או ימיתנו. והוא שאמר עולה ומשטין ונוטל רשות ונוטל נשמה וזה גם כן יקרא אויב ושונא כמו שיתבאר אחר זה. ואפשר שעל זה גם כן היה הרמז בשה אויב לדעת האומרים משל היה כי כל הענין ההוא חל עליו כל עת שהי' אויב ושונא על יד האויב השונא השטן והוא שרמזו עליו רבותינו ז"ל באמרוס אויב באויב נתחלף לך כמו שנמצא בגמרא מדויקת ולפי הענין הזה נקרא שטן והוא גם כן יקרא מלאך רע או רשע כמו שאמר החכם מלאך רשע יפול ברע וזיר אמונים מרפא. ואמת כי הוא רע ונוד הבחינה אצל העליונים אצל מנוד הבחינה אצל עצמו הוא טוב בהמשיכו המליאות והשולחו טוב ומטיב ועל דרך זה אמרו ז"ל שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד טוב ואחד רע. ואע"פ שהוא מנוד בחינה אחת רע נקרא מלאך השרת כי הוא באמת מכלל משרתיו ועושה רטובו כשיענה אמן אל דברי המלאך הטוב אז ינצל האדם מרעתו ושב ורפא לו. והוא שאמר וזיר אמונים מרפא ולרמוז על זה הקדים לו זה עני קרא וי"י שמע ומכל צרותיו הושיעו כי על הילד המסכן אמר זה עני קרא כי כשיתחזק לקרא לשם ישמענו ומכל צרות הצלות מאת השר הצורר אותו יושיענו כי יפול לפניו וזה רצו באמרו בכל לבבך בשני יצריך אחד טוב ואחד רע וכשהאיש הטוב אובד בשני יצריו אז חונה מלאך י"י סביבו. ולהשיג המעלה העליונה הזאת באה על דרך הערה מנות תפילין בראש בין העינים וביד שבארה הקבלה לתת אותם בשל שמאל שהם מונחים כנגד הלב ושניהם כנגד ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מנורף אל זה להעיר שהמלאך הטוב יחנה אף על השמאל שהוא מושב השטן.

ולפי הענין הנזכר אמרו כל מי שיש לו תפילין בראשו וציצית בצגדו ומזוזה בפתחו מוצטח לו שלא יחטא שנאמר חונה מלאך י"י סביב ליריאו. והוא שכונו לכתוב שם שדי על המזוזה מבחן וצניורו בתפילין להרחק מהשד ולהתלונן בכל שדי כי לפי הענין הזה יזכה האדם למועשים טובים ר"ל שיהיו כל מעשיו לשם שמים והוא כי בעת שילמד או יעשה אחת מהמנות ישים כל כונתו לדעת השם ולהכנה אותו וכן כשיאכל או ישתה או יישן או יזכה אחת ההנאות יקבל אותה על דרך קיום הגוף כדי שימצא עצמו צריח ושליו לעבוד השם ואז יהיה נוכח הנאמר עליהם אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת כפי דעת רבותינו בכתוב הזה שעושה צדקה שב אל העם אצל לפי הפשט שב אל השם יתעלה כי כל המזמור ההוא יספר פעולות השם יתברך ואומר שהוא עושה צדקה בכל עת. וכן ראוי לאיש הטוב ללכת בדרך ויעשה צדקה בכל עת צעקותו כל מעשיו לשם שמים ואז יחלץ מכל אויביו הם האויבים באמת כמו שאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאוך וגו' על שאל ופתח תדרוך וגו'. ואפשר שאל זה רמז הנביא

הנביא באמרו זאב וטלה ירעו כאחד ואריה בצקר יאכל תנן. ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא יסחיתו בכל הר קדשי. ובאור הענין הזה הוא מה שאמר ונחש עפר לחמו ונמנא על זה רמז בדבריהם ז"ל שאמרו שמי שמציא המכה על הכל אינו מתרפא אלא ונחש עפר לחמו למה שהוריד הכל לעפר ואמנם אינו מתרפא כי כן היתה הכונה בדבריהם כמו שאמר על גחונך תלך ועפר תאכל כל יומי חיך והוא שיספיק לו ההוא בלבד מן היסודות ולא יגזיה ראשו למעלה ממונו ולא תהיה לו ממשלה כלל כמושל אבל כמו שירוע שהפסד נמשך אל ההעדר. ואם הפי' הנזכר נאות לענינו כבר התבאר צו גם כן שאמר ושעשע יונק על חור פתן על לשון שנקרא יצר טוב ילד מסכן וכן כל ענין הפרשה היתה כי בשני המקומות הנזכרים ישלם הענין בדבר הנחש ובשניהם כמובן לא ירעו ולא יסחיתו בכל הר קדשי והכל אלפי רמז לממשלת המלאך הטוב על הרע כמו שנאמר ואתה תמשול צו זה כלו אלפי באדם שמושל שכלו בטבעו אבל כשאדם מוטבע לעשות הטוב לעולם לעצמו ולאחרים זולתו בלכתו בשלום ובמישור ובהשיבו רבים מעון עד שיבקשו תורה מפייהו ראוי שיקרא מלאך י"י כמו שבא כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו ופייהו כי מלאך י"י נצאות הוא ונקרא כן לפי שאינו נמשך אחר החומר רק על השפעת הניוירי להשפיע טוב לאחרים והוא על דרך השכלים הנפרדים שנקראים מלאכי השם כמפורסם והוא מכת המקיימים העולם.

ולהעיר העם על הענין הזה גדול המעלה באה פרשת ויהי בנסוע וגו' שאמר עליה שהיא ספר תורה בפני עצמו. ואחר אמרם זה ראוי להתבונן ולדעת שהוא שקול כנגד ספר תורה לפי הכונה הנמונאת צו כי כבר קדם שם שנסעו מהר י"י וארון זריתו נוסע לפנייהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. וכן ראוי בכל דור ודור לכל אנשי השם הנמונאים בכל דור ודור שילך לפנייהם שכלם לתור להם מנוחה עולמית בשלשת הזמנים העוזרים על האדם יומי הנערות ויומי הזכרות ויומי הזקנה והוא שהי' נכח השם דרכם ואז יסיר השם את השען מלפניהם ומאחרייהם ויפוצו אויביהם ויננסו משנאיהם מפניהם ואז יבאו אל המנוחה מנוחה שהשם רוצה בה. ולהעיר על זה היה הרועה הנאמן אומר בנסוע הארון קומה י"י וגו' להעיר המלאך להניס אויביו מפניו בכל מקום אשר ילכו שם כי כשיתעורר המלאך ההוא ויקום יקום השם שהוא השולח אותו ומשגיח צו לא זולת זה. וכבר בא לשון קימה בשם בלשון בני אדם כדרך המתעורר על אויביו כמו שנאמר עתה יקום יאמר י"י אשית. וכמו כן היה אומר לפי הענין הזה בנות הארון שובה וגו' רוצה צו הניח השם רצנות אלפי ישראל והוא ג"כ להעיר השומעים בשבתם צדיקם ובשכבם שישימו מנוחתם מנוחה שלמה והיא בהיותה מנוחה אל רצון השם.

ועל דרך הערה הזאת ראוי לומר פסוקים אלה ושאר פסוקים הנהוגים לומר צדתי הקודש וכשיתעוררו בני אדם על דרך זה ויתנהגו

זו יתקיים בהם מקרא שכתוב חונה מלאך י"י. ומאמר אשרי הגבר
 יחסה בו. אבל כשיתנהג האדם על דרך שאר צעלי חיים להמשיך אחר
 שאר צעלי חיים להמשיך אחר הטבע בלבד וירדוף תאוותיו ויהי מכלל
 המתאוננים רע באזני י"י תצער גם אש י"י. היא האש שיצאה מגופן
 של רשעים ומהטתן ויקבר בקברות התאוה עולמית כי ירד שאל ולא
 יעלה כי כן זה הספור שאירע בדור ההוא לאחר קנה נפשם במן
 אשר טעמו כלפיחית בדבש אשר רמז עליו כי על כל מוצא פי י"י יחיה
 האדם שהוא מוצא פי י"י באמת. והחכם שהתחברתי עמו אמר שהתאוה
 הבלתי והשומים שטבעם לתת כחם תחת הארמה וכן הקשואים והאצטחים
 אין להם כח לעמוד והם נופלים למוטה לארץ וכן דרך המתאוננים לתת
 מאכלם הדברים העפריים השפלים ויתאוו לרצוי הבשר הם הם המבקשים
 תאוונות לשוץ מאחרי י"י וסנתם היתה דקותם אל האספסוף ושזם
 אל דרכם הם שאין הכונה אליהם. והאיש ההולך על דרכם הוא אשר
 מושלת השטן עליו הפך האנשים הנבחרים מן הכת הנוסעת מהר
 י"י והם הנבחרים שארון ברית י"י נוסע לפנייהם לתור להם מנוחה
 ולפיכך באה פרשת ויהי בנסוע בנתיים ונעשו סמניות לפנייהם ולאחריה.
 ואל ענין זה גדול המעלה רמז בסמניות כמו שאמר ז"ל להפסיק
 בין פורענות לפורענות ופרשו הם פורענות ראשונה ויסעו מהר י"י
 מאחרי י"י רוצים בו הסכלות בידיעתו והשגה באמונתו ופורענות
 אחרונה ויהי העם כמתאוננים וגומר רוצים בו רדיפת התאוות הבקומות
 וזה כלו נאמר כדרך דורשי רשומות שהם המגלים סתרי תורה ומודיעים
 הכונה באדם שהוא תורה ומעשים טובים לא האכילה ושאר הענוגות
 בני האדם כי האיש אשר ישם כונתו אליהן לא מלאך י"י יסובבנו.
 ולא ארון ברית השם יתור לו מנוחה רק השטן יעמוד על ימינו כדרך
 שאמר דוד ע"ה הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו. בהשפטו יא
 רשע ותפלתו תהיה לחטאה.

ומאמרו זה הוא על האיש הרע שאינו מכיר בטוב הנעשה לו
 הנקרא בלשון רבותינו ז"ל כפוי טובה והמדה הזאת היא לרשע לעולם
 שאם היה מכיר בטוב שגמלו בוראו לא היה עושה הרע ומה שאמר
 דוד המלך ע"ה עליו אע"פ שנראה שזדך קללה אמרו אין הענין כן
 אבל תפלת הנביא או החכם או דברו על עצמו או על אחר אי זה
 מהם שיהיה הן לטוב הן לרע הוא לפי מה שנודע לו מנד הנבואה או
 מנד החכמה. ולפי שהאיש הרע המלאך הרע הוא המושל בו והוא הפקיד
 עליו והעומד תמיד סביבו אמר הפקד עליו רשע כדרך שאמרו שמלאך
 טוב עונה אמן בעל כרחו וידוע כי כשהמושל שומע ומאזין אל פתוי
 הפקיד הרע כל משרתיו נוטים לעשות רע ועל דרך זה כשהמלאך הטוב
 עונה אמן כל כחות נפשו נוטים אל העבירות והוא שאמר החכם מושל
 מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים. והרצון בזה שאפילו הדברים
 הנמשכים אל המלאך הטוב כתלמוד תורה ותפלה ושאר המצוות יעשה
 אותן בממשלת השטן והוא שיעשה אותן להתגדל בהן או כמצוות אנשים
 מלומדה

מלומדה שלא לשם שמים ולביאור זה אמר ושטן יעמוד על ימינו לפי שידוע שהיד הימנית היא בעלת מלאכה כי היא העושה כל מלאכה דקה חמנם השמאלית בעזרה כעזר האשה את בעלה שהשמאלית תחזיק בדברים הנפלאים כמעשה הכתיבה והאריגה וכל מעשה רוקס חורש וחושב אבל כל מלאכה גסה כחפירה לא תשלם כי אם בשתיים ובכל הימנית שולטת על השמאלית ולפי הענין הזה כל מעשה חשוב ונכבד מיוחס אל הימין וכל מעשה פחות ונבזה מיוחס אל השמאל וכשיעשה האדם המעשים הפחותים שהם בלבד לצורך קיום הגוף וישתדל בהם על הדרך הראשון והוא שיעשה אותם לשם שמים יתיחסו אל הימין ועליו יאמר שחונם מלאך השם סביבו והרצון בו שהוא אף על שמאלו וזה רצה באמרו לב חכם לימינו וכשיעשה האדם אפילו המעשים הטובים כמנות התורה שלא לשם שמים יתיחסו אל השמאל וזה רצה באמרו ולב כסיל לשמאלו. ויאמר שהשטן עומד על ימינו כלומר מתמיד קיים ויאל האיש אף בעשותו דבריו במשפט רשע והוא שאמר בהשפטו יאל רשע לפי שעושה דברי המשפט ההם בדרך גאוה או בכונה אחרת רעה. וכן כשיתפלל תפלתו תועבה ותהי לו לחטאה עד ששולחנו יהיה לו לפח ונמצא עמל ויגע בעולם הזה ואש י"י תבער בו ויקצר בקצרות התאוה הוא הקצר הנקרא תפתה וגיהנם ויענש הגוף בעונש הראוי לו והנפש בעונש הראוי לה ואחר כן תאבד ותכרת ואם הרבה אשמה ועונש שידון בגיהנם לדורי דורות כמו שאמרו בקבלה האמתית שיש לנו לסמוך עליה שאין בשכלנו כח להגיע אל אמתת עדין הנפש וענשה כמו שאין בשכלנו כח להגיע אל אמתתה כמו שהסכימו על זה חכמי החוקר.

ועל כיוצא בזה הענין היה מזהיר אחד מן החכמים את תלמידיו ואמר להם בלשון רכה במטותא מיניכו לא תירתו תרתי גיהנם כלומר ירושה עולמית והוא שהעיר הכתוב בספור תבערה ובקצרות התאוה והנכון לומר שהכל היה ענין אחד וכן נראה מדבריהם ז"ל בספרא וכן מורה שלא נזכר בספור המסעות רק מסע אחד אמר ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקצרות התאוה ואע"פ שכתוב וכתבערה ובמסה ובקצרות התאוה אמת שהם שני מקומות ונוד בחינה אחת להיותם בשני זמנים אבל הסנה היא אחת והיא הסליכה אחר שרירות הלב. ראה והבן כי על שתי הכתות שהן זו הפך זו העירה השרשה כי כן נמצא בכל דור ודור כפי מה שצא הספור על אבותינו אחר שקרבו אל הר סיני ונסעו משם אבל כת שלישית יוצא מציניהם והוא כשהאיש החכם המשיג המעלות השכליות לא תשלם לו מעלות המדות והאיש ההוא נאמר עליו שהוא עומד לפני מלאך י"י. והשטן עומד על ימינו לשטנו. ולא יאמר עליו מוחלט שהשטן עומד על ימינו כמו שאמר דוד ע"ה אבל יאמר בו לשטנו ר"ל שהוא חויב לו וקם עליו להתעותו או רצה בו להזיקו כי כן יקראו שדים ומזיקים או רוצה בו להראות איבתו ושטנתו כמו שנזכר והאיש שהוא על הדרך הזה קרוצ הוא שינצל בהתעוררו מעט

על הדרך הישרה כמו שקרוז אל בני ישראל להתעורר ולשוב אל השם
ללכת בדרכיו עד שתצא הישועה.

ולמעיר על הענין הנכבד הזה צאה נבואת זכריה מנבא אחד
הרמוז בנבואה בדרך הנזכר בפרשת במדבר סיני כי אף ע"פ שצאה
הנבואה הזאת על בן דק הבית בא גם כן בתוכה ענין חכמה וענין הנבואה
הוא על בן דק הבית כמו שפרשו המפרשים וכמו שנבואר בספר עזרא
וענין החכמה גם כן יאות בו כי אחר אמרו רבי זשמחי בת ליון וגו'
אמר ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך י"י והשטן עומד
על ימינו לשטנו לפי שהיה לו חסרון מדות שלא מיתה צבנו שנשאו
נשים נכריות כמו שכחצו בעזרא וימלאו מצני הכהנים אשר הושיבו
נשים נכריות מצני ישוע יהוידק וגו' וזהו שחרגם יונתן ויהושע היה
לבוש בגדים זואים וגומר ויהושע הוא ליה צנין דנסיצין להון נשין דלא
כשרין לכהנתא והוא בדרך שאמרו ז"ל שמי שיש בידו למחות ולא מיתה
נתפס בזהו עון. וכל עונש החטאים הגופיים הוא לפי הענין הזה
ופני שהחלק השכלי אשר לנפש אינו מוחה בשאר חלקים החוטאים
והם החלק המתעורר והחלק המרגיש בדרך חזר הוא לאיש משחית
ולפיכך הוא נתפס במדות הרעות והמדות הרעות קרא הנביא בגדים
זואים על דרך שקרא החכם המדות הטובות בגדים לבנים כלומר מנוקים
ומכל כתם ומכל זואה וכל מי שלא ילבין את בגדיו מנא השטן על ימינו
כמו שבאר ז"ל ששטן הוא יצר הרע והוא שכבר עם האשה ולפיכך
מוסית את האדם על ידיה כמו שאמרו על סוף ויסגור בשר תחתינה
ותחלת הספר לא כתב סוף כיון שנבראת האשה נברא שטן עמה.
ואמרו נברא שטן עמה הורה כי אין לו צריאה בעצמו ואין לו מציאות
רק עם האשה הוא הדבר אשר אמרו כי הוא יצר הרע הנמנא לאשה
לא לאדם.

ולמעיר על זה הענין רמז הרב המורה כאשר כתב בספרו ואתה
יודע כי ההחלות הנמנאות הסוות הנפסדות שלש וכאשר תתבונן בפרק
החלק השלישי תשיג אמתה זה ותדע שהוף שניהם עם האדם ושניהם
עם הנחש שהוא מורכב השטן כמו שיתבאר אחרי זה כי הוא הנודע
המורגש העושה פעולת השטן ולפיכך הספיק זכר אחד מהם בכל מקום
ולא נפל מוספר החללות רק עם האשה ושלשתן אויבי האדם כמו
שאמרו ז"ל ברצות י"י דרכי איש גם אויביו ישלים אתו אמר ר' יוחנן זו
אשתו. אויבי איש אנשי ביתו. ודעת ר' יוחנן שאנשי ביתו נאמר על
אשתו שכן היו קוראין לאשתו ביתו. וכן נראה לו מענין הכתוב שאמר
מייכה בן יבבל איב בת קומה באמה כלה בתמותה אויבי איש אנשי ביתו
כי אחר שדבר על זדון הבן והבת והכלה ועל עזותם לא נשאר לו לדבר
רק על האשה שאינה לעולם ישרה כמו שנאמר ואשה בכל אלה לא
ינאחי. וכן קדם לו משובבת חיקיך שמור פתחי פיך וסוף לו כי בן
יבבל וגומר ואחריו כתוב אל תשומחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי וסקימה
היא כשדרכי האדם ישרים ורצויים אז תשלים האשה עמו במשלו עליה
ואמרו אנשי ביתו הוא כנוי לחלקי החומר. ואפשר

ואפשר שרצה באמרו ברנות י"י דרכי איש גם אויביו ישלים כלומר
 שיעזרוהו האמצעיים העליונים בתחלת יצירתו אז ישלים האשה עמו בהמלא
 חומר טוב ונאות לה כפי השגת החומר האנושי ועליו אמר מלא אשה
 מלא טוב ויפק רצון מיי"י והיא האשה שאמר החכם עליה שהיא עטרת
 בעלה. וכן השלימה עמו כשיגבור למשל זה להפוך נפשו מומדה אל
 מדה ועל שניהם אמר גם אויביו ישלים אתו לפי דעת ר' יוחנן. ר'
 שמואל בר נחמני אמר זה נחש שנאמר ואיבה אשית וגו'. וכפי ענין זה
 אפשר לפרש וחית השדה השלמה לך כי כן נאמר והנחש היה ערום
 מכל חית השדה ואחר שאמר מכל הראה שהוא מכל חיות השדה
 ואחר שהוא הערום מכלן עליו ראוי לומר וחית השדה השלמה לך.
 ונרחיב ונאמר כי השדה אפשר שהוא משל לגפש הצומחת וחית
 השדה הוא משל לחלקי כח הזן וכח המרגיש ולפי שכן הזן אין לו
 כונה בפעולותיו אמר שהנחש היה ערום מכל חית השדה. ואזני השדה
 יאמר על חלקי החומר שהוא נכנה מהם כמו שנאמר ועת כנוס אזנים
 וכשמזג החומר הוא על מתיכונת טובה יאמר על בעל החומר שהוא
 עם אזני השדה בריתו. או אפשר שהשדה הוא משל לקצת החכמות
 כמו שהתבאר בפרשת שופטים ושוטרים ולפי היזק החיה והאזנים
 לשדה נמשלו באזנים ובחיות השדה ואמנם הנחש הוא ארור מכלם כי
 הוא יותר מזיק וכשאדם רצוי לשם השלמו לו כולם לפי דעת ר' שמואל
 בר נחמני. ור' יהושע בן לוי אמר זה יצר הרע כלומר כי הוא נכתב
 בבאר בתורה באמרו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ואמר
 כי יצר לב האדם רע מנעוריו ובשני המקומות האלה התייחס אל הלב
 כי הוא נאמר על הכח הנוחשורר והסתעוררות דבקה בלב וזה האויב
 הרע שולח הנחש שהוא לפי המשל הכח המרגיש והכח ההוא משיח
 האשה והאשה תחטיא את האדם. וכפי הענין הזה רמז החכם ואמר
 להגילך מדרך רע ממיאש מדבר תהפוכות ר"ל תבונה תצר אותך להגילך
 מדרך יצר הרע ומי הנחש שהוא מדבר תהפוכות כמו שאמרו ז"ל שהפך
 דברים על צוראיו. וזה לפי שצערמתו הפך הנחש דברו ואמר אף כי
 אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן ר"ל כי כן כונתו אחר שמנע מכם
 העץ שהוא נחמד להשכיל כמו שנאמר בספור לפי דעת האשה ובאמרו
 אחר כן כי יודע-אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם
 כאלהים וגומר ולשון זה מתהפכות הנחש ואומת כי הוא קודם לפי
 טבע האדם והוא המיישר הדרך ובלבד שלא יקבע מזוני ממנו אבל
 הקביעה בזמן תפסיד הכל ולפיכך נריכה ההגלה ממיאש מדבר תהפוכות
 ואין לתמוה על מלת איש לפי שידוע שאיש ואשה באו בתורה על פרטי
 הדברים ואף בדברים שאינם בעלי חיים כמו שנא ופניהם איש אל
 אחיו אשה אל אחותה.

ורמז זה נמלא בבראשית רבה כי שם נאמר איש תהפוכות ישלח
 מדון זה נחש שהפך דברים על צוראיו וכפי ענין זה נאמר על יצר
 הרע ועל הנחש להגילך מדרך רע ממיאש מדבר תהפוכות ועל שניהם
 אמר

אמר העוזבים אורחות יושר וגומר. והסמוכים אלו הנרמזו בהם על בקשת היתרונות הגורמת אותם האכילה מעץ הדעת וסמך להם להצילך מאלה זרה זה כלו לבאר סודות התורה הנזכרים שגלוים טוב לכל ונסתרם ליחידים טוב ומוטיב כפי מה שהקדים החכם בראש הפרשה ההיא אם תצקנה ככסף וכמטמונים תחפסנה אז תצין יראת י"י ודעת אלהים תמצא. וזה בא על דרך תפוחי זהב במשניות כסף כפירושו הטוב שפירש בו הרב המורה כן רצה בפסוק הזה לצקש גלוייו ככסף ונסתרו כמטמונים שכן זהב ופנינים ועל הכסף אמר יראת י"י רוצה בו שיצין הכונה במצות התורה שהם ליראת השם ועל המטמונים אמר ודעת אלהים תמצא. ולציאור זה אמר כי י"י יתן חכמה וגומר יצפון לישרים תושיה ויגן להולכי תום רוצה בו שהצפון הוא תושיה. ותושיה נגזר מיש רוצה בו דבר שיש בו ישות מתמיד כי החכמה העליונה הוא סובבת על היש כמו שאמרו הפילוסופים וכן אמר בפרשת הלא חכמה הקרא וגומר לי ענה ותושיה וגומר. ואמר בצוף הפרשה ההיא להנחיל אהבה יש ועליו אמרו רבותינו ז"ל ונחלין העולם הבא נמצא להם שיש הוא כנוי לטוב המתמיד וכן רצה באמרו יצפון לישרים תושיה כי סודות התורה הם החכמה העליונה והנראה וזהם הוא ויגן להולכי תום כי הוא המגן והמחסה שהוא יראת י"י המלמדת האדם להשמר מהשלשה אויבים הנזכרים ושלשתן נקשרים זה בזה.

ובמקומות רבים ממצאו זה לרבותינו ז"ל שיצר הרע דבקתו עם האשה הורה להם זה מה שבא במעשה בראשית על יצר הרע ואלו תשוקתו ואתה תושול בו וכלשון ההוא בעצמו נאמר לאשה ואל אישך תשוקתך והוא יושול בך ואמרו ואלו תשוקתך כאלו אמר כי הכונה במציאותה הוא בעבור האדם כמו שהתבאר במאמר לעשה לו עזר כנגדו שהורה שלא נבראת לעצמה רק להיותה עזר. ואפשר לפרש והוא הראוי לומר שהיא תשתדל בכל עת למושך בעליה אחרים אבל הראוי לו שימושול בה וזה גם כן דרך היצר שכל השתדלותו להמשיך השכל אחריו. ואל זה הפירוש נטה הנקלום באמרו עתיד להיותפדעא מיינך אם לא תתוב והוא כשיטה אחר היצר הנקרא שטן שמשמעו אויב כמו שהתבאר והוא החלק המתעורר וכנגד הנחש הוא המרגיש והם שני חלקים מחלקי הנפש ושניהם דבקים לחומר והוא גם כן סבת חטא השכל כי הוא מטה אותו אל דעות בטלות באמצעות המתעורר המרגיל אותו בפחיתות מדות והוא שאמרו ז"ל חיוה חיוך ואת חיוה דאדם.

וראה והבן שניהם נקראו בשם אחד בשם בעלי חיים לפי שפעולתם אחת לדעת הטוב והרע והוא להסתכל בנאה ובמנונה אצלם. ושם הנחש נופל גם כן על זה הענין כי נחש ינחש לקראת נחשים כבר התבאר ענין השטן והכונה באמרו עומד על ימינו לשטנו. וכחשר רצה השם שידיחה השטן מעליו נאמר יגער י"י בך השטן וגומר ליחס הדבר הזה אל רצון השם לפי שכבר מורה ולפי שהי' הוא בעצמו מנוקה מעון

קראו אוד מוצל מאש וצאה הקבלה שהושלך לאור עם אחאב בן קוליה ונדקיה בן מעשים ומלט שנאמר עליהם אשר קלם מלך בבל באש וינאפו את נשי רעיהם. וזדחיות השטן העיר אותו הוולאך להוציא מציאתו הנשים שאינם ראויות באמרו לקחות נפשו הטובים העומדים לפני הוולאך הסירו הצגדים הצואים מעליו הוא שאמר המתרגם ואמר לדמושמין קדמוסי אמרו ליה ויפק נשין דלא כשרן לכהונתה מצייתיה או ריזו בעומדים לפניו על הוולאכים שהן עומדין לפני השם בלא אמועיים וכאשר משלימין האדם מווציחין שכלו מן הכח אל הפועל כמו שהסכימו הפילוסופים שהשכל הפועל זאת פעולתו והוא שיקרא אישים. וזה הפי' הוא הנכון כפי מה שבא אחר זה בין העומדים האלה ואחר ששמע לוולאך המשלים אותו אמר לו הוולאך ראה העברתי מעליך עונך והלבש אותך מחלצות. אמנם תחלה לא היה מדבר אהו הוולאך מפני שהיה לבוש צגדים צואים ולפיכך בא תחלה יחס דבור הוולאך לעומדים לפניו עד שנמלט מהמדות המוגנות. וכן בא בישיעיה אחר שסר עונו הנני שלחני. והוא שאמר ראה העברתי מעליך עונך הוא הדבר אשר דברתי אליך שהמדות המוגנות שהן בלא ספק עון קרא הנביא צגדים צואים והתשובה שחלצתו מועונו קרא מחלצות כמו שאמר החכם ולבזישית יתך זכוון. וזה לפי שהמדות קנין לנפש לא עצם הנפש נמשלו בצגדים הדקקים לגוף והם חוצה לו כי הם לנפש החכמה כעור לבשר. ונשז לענין כי כאשר קנה השם הטוב בהשיאו בניו נשים הגונות נאמר עליו וישימו הנניף הטהור על ראשו וילבשוהו צגדים קרא השם הטוב הנניף טהור לפי שהוא הכתר העולה על שאר הכתרים כמו שהתבאר והוא שאמר הנניף הטהור בהודעת ה"א ועל נשואי הנשים ההגונות אמרו וילבשוהו צגדים כלומר צגדים הראוים לא צואים אבל לבנים. ראה והבן כי משלמות האדם שישא אשה הגונה וישיא בניו נשים הגונות ועל דרך האמת אין שלם מבלי אשה הגונה. ואז ילבש בצגדים הלבנים שגוה החכם עליהן.

והקרוב אלני שהנביא והחכם כונו בהמשיל המדות בצגדים להעיר על ענין שבא בתחילת היצירה והוא שבא בצפור האומתי ויעש להם כתנות עור וילבשוהו. ואפשר שהוא על הדרך שהזכרנו שהמדות הטובות לנפש החכמה כעור לגוף ולפיכך הוציא המשל בלשון עור. אמנם ידוע הוא בלשוננו שכתנות הם לבגדי כבוד וכתנות עור הם לבנים וחלקים. ובהוראתו של ר' מאיר מוצאו כתוב כתנות אור. וגראה לומר שר' מאיר הי' מתקן המשלים להעיר על הכונה בהם כי כן אמרו בתורתו של ר' מאיר מוצאו כתוב ומה טוב מות שהוא הערה על תשובה גדולה למנוחה הקדומה בענין ההפסד והכליה כמו שקדם. וכן העיר בפסוק הזה על המעשים הטובים ואמר כתנות אור ואמרו הם ז"ל אלו צגדי אדם הראשון שדומים לפנים רחבים ולמוטה וזרים ולמעלה וידוע שהצגדים ההולמים הם על התכונה הזאת. ופנים הוא כלי זך שמתוכו יראה אור הנר והוא מוגין עליו מן הרוח וכן המעשים הטובים מוגינים על אור החכמה

כי לולי המעשים הטובים אין קיום לחכמה לשלש סבות. האחת כי צעוד שמעשי האדם מוגונים נמשך לבו אליהם ולא ימושך לחכמה. והשנית כי כשילמד החכמה וימצאנה חולקת על מעשיו יקוץ בה הפך מה שאמר החכם אז תצין נדק ומשפט מיישרים כל מעגל טוב. כי תבא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם. והשלישית כי כשלא תקדם היראה נפשו נוטה בספקות אל הרע מהם. והוא המכוון באמרו להגילך מדרך רע מאיש מדבר ההפכות השמחים לעשות רע יגילו בתהפכות רע. ועל דרך זה אמרו כל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת ועוד אמרו ז"ל על כתנות עור ככלי פסחן הדקין והוא כאילו אמרו לבנים וטובים. ועוד אמרו חלקים כצפורן ונאים כמרגלית וכל זה נושג לדרכים הישרים שהם תפארת לעושיהם ותפארת להם מן האדם. וכן אמר המתרגם לבושיה דיקר ואמרו על מושך צשרהון הוא על דרך שאמרו ז"ל כתנות אור דבקים לאור וזה לפי שהמדות מיוחסות אל הרגשת החי ובלבד אל חוש המשוש שהוא בכל שטח הגוף וכאשר יזכיר האדם בהם יאמר שכתנות אור על עור צשרו ואז ראוי לשלוח ידו לקחת מעץ החיים כמו שצא סמוך לו ועתה פן ישלח ידו ולקח וגוור. כאמרו מכל משמר נזר לבך כי מומנו תולאות חיים והוא כדרך שאמרו ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

ולפי דרך המשל הנזכר בא ספור הענין בצעשה צראשית על הסדר ההוא כי בתחלת היצירה האדם ואשתו ערומים ולא יתבוששו ללכת לפני היצורים כי כן פועל בני האדם תחלה שיחטאו ולא יבושו והכלל לא ידעו ואחר כן יתבוששו ויתחצאו לפי שירגישו צעירוים ואז יעשו חגורות כלומר שיוכסים בהם ערותם בלבד ובלבד צסנר של עלה תאנה והוא שמנקשים תולאות ועלות ללכת אחר תאותם. וכן אמרו ז"ל עלה תאנה עלה שהביא תולאנה לעולם.

ואפשר שחאמרם זה עלה ממש כפי קריאתו בתורה לפי שהעלה מכסה הפרי ומפני שאינו מכוון לעצמו רק להגין בו על הפרי נקרא כן לפיכך כל דבר שהוא לכסות ענין ראוי להמשילו צעלה או אפשר שהוא הפך לעילה רונה בו סבה כמו שהתאנה הפוך לתולאנה. ולפי זה הרמז בחגורות בא גם כן סדין עשה ותמכור וחגור נחנה לכנעני. וכבר בארנו שכנעני שם ליצר הרע. ובצראשית רבה נזכר סדין צרמו חגורות וכן נזכר שם שהיצר הרע המשיל החכם בצעד באמרו מופנק מנוער עצדו באחריתו יהיה מנון. ולפי ענין זה המושילו בכנעני להיותו עצד ארוך. אמנם צריך שתהן לו אשה החיל חגור שלא יהיה ערום לגמרי וגם תמכר לו סדין לצורך עמידת האיש וקיום המין אבל לבושה עז והדר כל זמן שהיא אשת חיל והיא המצוקשת אבל כשאינה אשת חיל יתפרו האדם ואשתו עלה תאנה ועליו אמרו עלה שהביא תולאנה לעולם והוא מאמר התולאות והעלות הנזכרות על החטא האשה אשר נתת עמדי וגו' הנחש השיאני והיא התוכחות הנזכרות בדבריהם ז"ל על הנפש והגוף להפטר מן הדין ורצונם לומר בצנפס על החלק המתטיח מחלקיה

מתלקים ומדברי משה רבינו ע"ה הוסיפו הענין הזה והוא שהמשילו
 לסומא ולחגר שהן בגן המלך כי האשה בעיור והאדם כחגר זגן עדן
 כגן המלך ומשה רבינו ע"ה הזכיר זה הענין להעיר האדם להשמר מן
 האויבים האורזים להמיתו עד שימשל גם ויכניע אותם תחתיו ואז
 ירצה השם את דרכו בהשלימום אותו כי השלום והרצון הם הנמצאים
 יחד לעולם. ועוד אמרו ויתפרו קלקלת עובדך סב חוטא וחטיט. ואלו
 החגורות הם ראויים להקרא בגדים נואים שהעלין ידוע שאין בהם
 חלקות ומראיהן רע סימן לעברה הדרוקון ונאמר ונהפכו כל פנים
 לירקון ואלו הן בגדי הבחורים על הרוב ואחר שזוכיחום ויורו אותם
 הדרך הישרה יסירו הבגדים הנואים וילבשו בגדים לבנים צנקות נפשה
 מכל עון. וראים למושל זה הנזכר נאמר ישעיה הנביא שאמר אם יהיו
 חטאים כשנים כשגל ילבינו ואם יאדיומו כחלוע כנמר יהיו רוצה בו
 כנמר הלצן והיא מעלה מומעלות הלוצן וכאשר יהיו מועשי האדם כנמר
 הלצן יעשו הבגדים הלבנים ובהלבינם כשגל יעשו כתנות אור בדבר
 השם לאדם ולאשתו כי זה כלו התיחס לשיהם יחד מפני הנטרפס
 במדות. ואחר זה ראוי לאדם לבדו לאכול מעץ החיים ואע"פ שאכל
 תחלה מעץ הדעת.

ואמנם המכוון בו שלא יאכל מומנו ר"ל שלא ישימוהו מוזנו ולא
 יכוין אליו ולא ינטרף לתפור עלה תאנה לחגורות אבל אחר שיאכל
 מומנו יתגנה הוא בעצמו צעיניו כשימלא עצמו ערום וילבש תחלה בגדים
 נואים ושלמותו אחר שיהיו לאדם ולאשתו כתנות אור. ולפי זה הדעה
 ויצו י"י אלהים על האדם וגומר ידבר על המצוקש מאדם והוא אם
 כן באיפשר ר"ל שלא יקבע מוזנו עליו אבל מן הנמונע הוא שלא יאכל
 האדם מעץ הדעת אחר שיש לו דצקות באשה הוא שכתוב כי אדם
 אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. וכתוב הן בעון חוללתני.
 ואם באנו לפרש שלא יאכל מומנו כלל נאמר ויצו וגומר כנגד הכונה
 הראשונה באדם אבל כמו שאי אפשר בעולם השפל הויה בלא הפסד
 ואם הכונה הראשונה היא הויה וכנגד זה נאמר שאין דבר רע יורד
 מן השמים ונאמר והנה טוב מאד וכן נאמר באדם שהשם צוהו שלא
 יאכל מעץ הדעת כלומר הכונה הראשונה היתה בו שלא יאכל מומנו
 אבל דצקותו באשה גרמה לו לאכול מומנו עמה וזמירה וזו שהוא מושל
 בה יזכה וילבש כתנות אור אחר זה. וכן נאמר ביהושע שהיה לבוש
 בגדים נואים ואחר כן הליבוהו בגדים ההולמים אותו ואל זה הענין
 היתה הכונה על דרך הערה צגדי הכהנים מכנסיים לכסות בשר ערום
 וכתנוה תפארתה על כל בשרם ומנפת על ראשם להעיר אותם על הכתר
 העולה על שר הכתרים. וכן בא ביהושע צסוף וישימו הנציף הטבור
 על ראשו ואחר זה בא ומלאך י"י עומד על הדרך הקודם שבשלמות
 המדות החכמה ותקיימות והוא שאמר המתרגם ומלאכא די"י קאים
 כלומר ונתמיד קיים אחר שגער בשטן.

ואחר זה בא לאמת הדעת הזה ואמר ויעד מלאך י"י ביהושע

לאמר אם צדרכי תלך ואם את משמרתי תשמור וגם אתה תדין את
 ביתי וגו' הודיע בפסוק הזה כונת התורה המצרפת שלימות המדות
 הטובות המושג בקיום מצות ושלמות השכל האנושי המושג בצחינת
 המליצות ועוד הודיע בפסוק הזה שלמות הגמול כמו שנבאר ונאמר
 שדרכי השם יאמר על המדות הצחות מפעולות כמו שבאר הרב בפסוק
 הודיעני נא את דרכיך ויהיה אמרו אם צדרכי תלך תנאי שתהיה
 מדותיו צדמות המדות הצחות מאתו ית'. או ירצה צדרכים שהולך האדם
 גם אל השם והם המצות המישרות האמונה גם ובידיעתו וביחודו
 והם המצות הנותנות סדר בין בני אדם זה עם זה בהשיגו כי הם חסד
 ואמת כמו שאמר נעים זמירות כל ארחות יי' חסד ואמת. ועוד התנה
 לו שיקיים המצות השומרות האמונה כשבת ומועדים וכיוצא בהם ושלא
 לעשות פסל וכל תמונה ושלא ללכת בדרך עובדי ע"ז כמו שבאר המורה
 בתורה ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחוקות התועבות אשר
 נעשו לפניכם. והוא אמרו ואם את משמרתי תשמור.

ועוד רמז בזה על כל מצות סופרים כמו שבאר עשו משמרת למשמרת
 כי בזה תשלם השמירה כמו שיעשה החריץ בצד הגדר. עוד התנה לו
 שיתעסק בחכמות עד שישיג האמת השגה אנושית בכל והוא שידע
 החכמות הלמודיות והטבעיות והאלהיות והקדים תחלה האלוהיות
 לקדיומתן במעלה ולפי שהכונה עליהם והן בית השם כמו שנאמר בכל
 ביתי נאמן הוא רוגה זו שהיה בא בכל עת שירצה ונושא ונותן באשר
 צבית עייל בלא בר ונפיק בלא בר כלומר שלא ברשות שוער חלוס או
 מראה כי כן יאמר נאמן בית על מי שהוא כפי הענין הנזכר כן אמרו
 הנה וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חזרי רוגה זו שתדע
 ותשפוט מליצות המלאכים הם העומדים תמיד צביתו והם המשרתים
 לפניו וזה רצון המתרגם שאמר ואף את תדין לדמשמשין צבית מקדשי
 וצבית מקדשי יאמר על האלוהיות לפי שלא יכנסו שם רק הכהנים
 הקדושים. ואחר כן הזכיר הטבעיות המחוברות בידיעת שני העולמות
 שהם חזרות ביתו כי הם לתשמיש הצבית ושם יבאו הצאים לרצונם הוא
 שאמר את חזרי. ואפשר שחזרי רמז על הלמודיות והטבעיות שהלמודיות
 הם בחזר החיצונה והטבעיות הם בחזר הפנימיות פתוח להוכיח ולפיכך
 הוציאו הנביא בלשון רצון. והמתרגם אמר עזרתי לפי שכל ישראל היו
 נכנסין בעזרה ואמרו וגם הורה שכל זה הוא מן התנאי שבקש מומנו
 ואחר כן הזכיר הגמול הראוי לו והוא שיהיה מצני עליה ושתשאר
 נפשו לנצח בין המלאכים העומדים הוא שאמר ונתתי לך מהלכים בין
 העומדים האלה ומהלכים הוא שם בא על לשון רבים כמו שבאר הליכות
 אלי מלכי בקדש. והמתרגם לקחו שם לפעולים כאלו אמר מהלכים
 וכן נמצא מועזרים. ולפי שצריך לקיים אמונת תחיית המתים ולא
 נזכרה בפירוש בגמול הזה הוסיף בו המתרגם ובאחייה מתיא אחיינך
 ואמן לך רגליך מהלכין בין שרפייה האילן. וכשתדקדק בתרגומו תמצא
 שלקח זו שני ענינים כמו שלקח פסוקים רבים בצדרי הנבואה כפי מה
 שהזכר

שהזכר צפרשת צמדצר סיני כי לפי ענין אחד לקח העומדים האלה על ישינו עפר שיקיצו ויקומו. ולפי ענין אחר לקחם על השרפים ועומדים לעד לדרך השלם הזה בתרגומו כי המאמין אמונה קיימת בעולם הבא בהכרח ומאמין בתחיית המתים לפי שהזוכה לעולם הבא יזכה לתחיית המתים לא זולת זה שאומנת העולם הבא היא בנחת הנפש מן הגוף הבא בעולם הבא כמו שאמרו העולם הזה דומה לפרזודור לפני העולם הבא וידוע כי פרזודור הוא שם לבית שער הסמוך לבית והוא שאמרו התקן עמך צפרזודור כדי שתכנס לטרקלין גאון ואחר שחבא הנפש בהיכל לפני המלך שמה תעמוד ולא תכלה והיתה לעולם וגם הגוף לא יעשה כלה אבל ישוב אל שרשו ובאחרית הימים יעמוד לגורלו וישוב גוף חי אז יחיה האיש המת בשני חלקיו והם הגוף והנפש וזה רצו באמורם ז"ל ואל עפר תשוב מכאן רמוז לתחיית המתים מן התורה ואל עפר תלך אין כתיב כאן אלא תשוב.

ולפי שהעולם הבא הוא הקודם הקדימוהו לתחיית המתים בצרכת מוארות של שבת שהוא יועין העולם הבא. ובסדר הצרכה שהיא התבאר שהעולם הבא ותחיית המתים הם שני ענינים בשני זמנים והעולם הבא הוא הקודם. ומי שאינו זוכה לו לא יזכה לתחיית המתים גמורה רק לקצת תחיה פחותה שהיא חרפה לבעליה והוא שאמר ורבים מיישיגי אדמות עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם. וכן אמר הנביא ישעיה וינארו וראו צפגרי האנשים הפושעים והיו דראון לכל בשר ואלו הן שאין להם חלק בעולם ואם כן הוא לא יזכו לתחיית המתים דהא ביה תליא והוא שאמרו ז"ל אלו שאין להם חלק לעולם הבא הכופר בתחיית המתים וכו' ופרשו בגמרא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יזכה בתחיית המתים כבר נראה מדבריכם שאם היה זוכה לעולם הבא היה זוכה לתחיית המתים ושם גאמר מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר יחי ראובן ואל ימות יחי בעולם הזה ואל ימות בעולם הבא וכן תרגמו אנקלוס ומותא תנינא לא ימות הוא הדבר אשר דברתי לך שאמונת תחיית המתים תלויה באמונת העולם הבא. ולפיכך נכללו אלו שתי אמונות בפסוק ונתתי לך מהלכים ולכן בא השם בלשון רבוי והוא כאלו בא פתוח הלווד כי כן בא נמצאים במקום נמצאים כבר התבאר זה. ומתוך בואר זה גדע שהמאמין בתחיית המתים ומאמין בהכרח בעולם הבא ולפיכך הזכרת אחת האמונות מספקת במקומות ואחר שהוא כן ברכת גבורות באה גם כן על אמונת העולם הבא והוא העיקר לבד ראה זה מנאתי באמונת תחיית המתים ואמרו וחתן לך רגלין מהלכין הורה שהדבר הנשאר אחר המות הוא דבר קטני ונתון לאדם אחר הולדו לא הסוה בתחלת היצירה והאפשר שעל זה רמז גם כן החכם באמרו ויום המות מיום הולדו. ואמרו לשון הליכה לא לשון עמידה הורה שאין מעלת שום אדם שום למועלת המלאכים לשרת לפניו יתעלה.

וכבר נשלב דבר הנביא על מות העולם הבא ובאי זה שלמות

יזכה האדם אליו. ואל השלמות הזו נצחרו בני לוי להיותה נתונים לשם ולפיכך הטריף להם לחם חוקם בלא טורח רב ולפיכך לא היתה להם נחלה בתוך בני ישראל כדי שיהיו פנויים ללמוד ולהוציא דבר מתוך דבר וללמד בני ישראל בזמנים פנויים להם וכן כתוב יורו משפטך ליעקב ותורחך לישראל. והנצחרים מהשצט הוא והם הכהנים נצחרו ללמוד ולעבוד כמו שאמר ישומו קטורה בחפיץ וכליל על מוצחך והכהנים והלוים השליך יתעלה על כל שצטי ישורון לפי שכל אחד ואחד מישראל היה ראוי לתת אחד ממצותיו לשם כי לתת כלם הוא דבר נמוע כי חיי האדם לא יושגו אלא בעסק העולם. והשם אשר לו נתכנו עלילות סבב ולקח הלוים תחת כל זכור וטהר אותם צמי חטאת עם אפר הפרה כדי שיתצוננו צפחיות הגוף שהוא עפר ואפר וזו להעביר הער על כל צרם להעיר אותם להשליך ולעזוב כל המותרות. ועוד צוה עליהם לכבס בגדיהם לזרזם על המדות החמודות ועם כל זה אפשר להשיג המצוקה. והסבה לקחת אותם תחת כל זכור לפי שאין כל אדם ראוי לכך גם לא כל הראוי לכך ימלאנו לבו לעשות כן כמו שאמרו רז"ל ראיתי בני עליה והן מועטים. הוא שאמר הנביא ליהושע לברו דבר העולם הבא אבל דבר ימות המשיח אמר לו ולרעיו כמו שכתוב שמוע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיוך.

והנכון לומר שכל ישראל הטובים קרא רעיו לפי שהם ראויים לכך ואמרו היושבים לפניך לפי שיהושע היה שלם שבהם קרא יושבים לפניו לטובים אשר בסבתם יעשה השם מופתים והוא שאמר המתרגם ארי גברין כשרין למעבד להון ניסין אינון. ולפי שאורך הגלות עם פזור ישראל בכל הארצות תחת האומות המושלות ממשל רב מרחיק להאמין הישועה עד שנראה דבר נמוע לפי הטבע הזכיר מושלת השם בארץ על ידי השמים הנרמוז אליהם במספר שבעה ולפיכך בא בסוף הענין זה דבר השם אל זרובבל לא בחיל ולא בכח כי אם ברחמי אומר י"י נבואות ר"ל אין לכם להתיאש מן הגאולה מפני חילם הגדול וכחם החזק כי אני המושל על הכל והוא שאמר כי הנה האזן אשר נתתי. מפני שחומר הארץ בלו דומם ומוקבל שנוי המשילה כאזן הראוי לפתוח בה. וכן תרגם אנקלוס כמעשה לבנת הספיר כעובד אזן טבא ולפי שהשמים וכוכביהם זכים ומושיגים המשיל אותם צעינים ותרגם יונתן שבעה חזיון ולקח עינים במקום מרחות ותרגם הנביא מפתח פתוחה הא אלא גלי חזותהא ופירושו סתום ור"ש באר צו ואמר כי בא לרמוז על סילוק האויבים שהיו מצטלין המלאכה.

ואפשר שצא להורות על הראות הנפלאות בארץ צביאת המשיח. וראיה אמתית למה שאמרנו כי האזן במקום הזה שם לארץ אמרו סמוך לזה ומשתי את עון הארץ היתה ציוס אחר ולא נזכרה שם ארץ תחלה שיהא ראוי לומר עליה היתה רק כפי הענין הזה. ועוד ראיה לדברי על האזן ועל העינים מה שהתבאר לו במראה השנית שבעה אלה עיני י"י המה מושועים בכל הארץ הים ליחם מספר השבעה לעיני

לעיני השם אלא שצבעה גלגלים וכוכבים כמו שאמרנו והם המסבבים
 בכל הארץ וממשלתם על כל אשר בה.

ואמרו ומשתי את עון הארץ הריח ביום אחד הורה שכל האומות
 ישבו לעבדו שכם אחד ויהיה שלום בארץ עד שיהיו הכל פנויים לעבדו
 מרוב כל הוא שאמר ביום ההוא נאם יי' צבאות תקראו איש לרעהו
 אל תחת גפן ואל תחת תאנה.

ואחר השלימו זה העיר הערה אחרת בנבואתו במושלת השם
 בעולם על ידי שצבעה גלגלים וכוכבים באמרו ראיתי והנה מנורת זהב
 כולה וגולה על ראשה המושיל העולם כלו במונרה שירכה נתון בארץ
 ונרותיה למועלה והמושילו בזה ליתרון ערך המציאות כלו כמו שבה
 בתורה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ולפיכך אמר
 מנורת זהב כלה והמושיל הגולה על הראש לפי הלשון שמורה על גלגל
 ואפשר שהוא משל לגלגל השמימי או לכל הגלגלים או אפשר שהגולה
 הוה משל לתשיבי המוקיף בכל והוא המגלגל והמניע הכל ואמרו על
 ראשה רמז לשמימי. והקרוז אלפי שהגולה רמז לחומר הכולל היסודות
 כמו שאמר יחזקאל לאופנים להם קורא הגלגל באזני. והיא הגולה
 מוקבלת השמן הנופל מהנרות הוא הנקרא זהב שהוא שהיה ועליה
 נאמר מנורת זהב כלה. וכפי ענין זה ראוי לומר ששני הזתים אחד
 מיימין הגלה ואחד על שמאלה ולבאר המשל ההוא אמר אחד מיימין
 הגולה ואחד על שמאלה ואחר אשר שאל על הזתים שאל בענין אחר
 צטרם שהשיב לו המלאך מהשתי שצלי הזתים אשר ביד שני הנותרות
 הזהב ונותרות לא הוזכרו במראה הראשונה וזה הערה טובה כי השאלה
 היתה על החומרים והם השצלים. ועל הנורות והם שני הנותרות
 ובקצת גזרת השם יונא בן זכר נורות. והתכם שהתחברתי עמו אמר כי
 צבע פרחי הזתים להיות שנים מה שאין כן צפרת אחר. ואחר שהושיל
 החומר לגולה המוקבלת מה שיונא ומטפטפת מהנרות המושיל הגלגלים
 בנרות לפי שהם בעלי אור העולם הזה והם שנתנו בו השצעה הכוכבים
 המחירים ואמר שצעה ושצעה מונקות לנרות אשר על ראשה רובה בו
 כוכבים המורים על מוספר שצעה הגלגלים והכוכבים ההם קרא מונקות
 לפי שהנר נאיר אחר אשר יונק בו השמן והם הפתילות המחירות
 על הנרות שעל ראש המנורה. או אפשר שקרא הכתוב את הכוכבים
 מונקות על הדרך הנזכר צפרשת החדש שהכוכבים הם צרשים לגלגלים
 ואמרו שצעה ושצעה להירות שהנרות הנזכרים אינם כשאר נרות שהם
 בלא פתילות ויעלו בהם יום יום אבל הם לעולם דבקים אלה באלה
 ולא יזחו ועל הנרות או אפשר שצבעה הראשון רמז על הכוכבים
 ושצעה מונקות רמז על השצלים שמהם ישפע עליהם. ואמרו שנים
 זתים עליה ביאר במראה השנית אלה שני בני היצירה העומדים על
 אדון כל הארץ ותרגם יונתן אילן תרין בני רברביא דקיימין קדם רבון
 כל ארעא ואמרו בני רברביא באלו אמר בני האלהים שהם לפי נד
 החכמה כוחות השם ההווים בעולם הגומאים ומוכרחים במונחו לעשות

רצונו וזזה הלשון בא הענין במקומות רבים כמו שאמר יצאו מהתיצב על אדון כל הארץ להתיצב על י"י. ושני הזתים הם שני בני היצהר ויצהר אפשר שצא על השכל הפועל ונגזר מנורה כאלו אמר יצייר ויונתן תרגם בני רזרביא אם על דרך הנזכר או שהוא נמשך למשל השמן או לגזרת זהר שהוא חלון שבו יבקע האור או לפי שצני יצהר היו ליום שומרי ומשמרת המקדש סוף דבר כי לפי גר החכמה היצהר הוא שם לשכל הפועל המצייר ואשר יעצור אור השם בו שהוא סבת ההויה ושנים הנזכרים הם שתי הנשים ושני ההרים שרחה הנביא והכל הורה לדעת הרב המורה על שני מיני כח המניעים לעולם על ידי הגלגלים והם כחות נותנים לורה שהם סבת ההויה וכחות זנות ומפרנסות והם סיבת עמידתו וכבר קדם לנו כי זה המספר הערה לשתי הויות כפי מה שהתבאר בפרשת בראשית וזה כלו מלד החכמה. אמנם מלד הנבואה הוא משל לזרובבל הפחה וליהושע הכהן הגדול כי על שםם נקרא בנין הבית וכן משל האבן כפי מה שפרשו המפרשים.

ואפשר שאמרו והוציא את האבן הראשה הוא משל לישראל שהיו בגלות ונמשך למה שאמר על האויב מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למושור כדרך מאמר ישעיה כל הר וגבעה ישפלו וכן אמר זכריה האבן הראשה כדרך שאמר נעים זמירות אבן מאסו הזונים היתה לראש פינה סוף דבר כי בזה הפסוק נשלם המשל לממשלת השם בעולם על ידי הגלגלים לא שיש להם ממשלה בעצמם. והוא המכוון בממרו השמים כסאי והארץ הדום רגלי. וכבר אמר הרב המורה כי לפי שהכסא מורה על מעלת גדול שהוכן לו. והשמים מורים על מציאות השם המחוייבת נקרא השמים כסאו. עוד נאמר בו שארסטוטלום אמר כי במקום שתמצא שם התנועה שמה יונאו החיים וכפי תמידות התנועה הוא תמידות החיים א"כ השמים שהם סובבים תמיד בלא הפסק שם החיים הגמורים. ומשם שפע החיים לכלהנעשים וכבר התבאר שיש שם מניע לא מתנועה והוא השם יחצרך א"כ הוא נמצא בכל מתנועה בכל עת תנועתו בו. ואחר שהשמים מתנועים לעולם תמיד השם יושב גם לעולם שהוא המניע הראשון ולפיכך נאמר עליו היושבי בשמים ויאמר צפי הכל שהוא בשמים והוא שאמר השמים כסאי. ואמרו הדום רגלי לפי מדרגתה במציאות והוא המכוון באמרו והשתחוו להדום רגליו ובאמרו והשתחוו להר קדשו ורבים כאלה יבאו להעיר על הענין הנזכר.

ואל זה רמז בתורה במנורת זהב ושבעה גרותיה והיא מוקשה להורות שהכל דבק זה בזה היסודות והגלגלים ואין שם ריקות כלל. וזה רמז גם כן על דעת האומרים שהשמש באמצע כי הוא דעת פשוט ומפורסם באמרו וסודרן ש"ס חנכ"ל. וכן בא במועשה המורה שלשה קנה מנורה מנודה האחד. ולפי המחלוקת היוצאת בין הלומדים בענין זה באמרו שנתקשה משה במועשה מנורה כי היתה כונתו להעיר זה על התכונה והוא שרמז באמרו וראה ועשה כהנביאם אשר אתה מראה בזה. ובזה גם כן סדר פרשת מנורה אחר אמרו וישמע את הקול

מדבר אליו. וקודם הפרשה הלויים להעיר כל הצבא לעבוד את השם ולהתבונן בצריחותיו שמתוך כך מכיר מי שאמר והיה העולם. ולא המורה בלבד צאה במשכן להעיר על ממשלת השם בעולם כי המשכן בעצמו והארון והכפורה והכרובים שעליו והפרוכה שלפניו והשלחן הכלל בא בדרך הערה על זה הסדר כמו שנבאר. ונאמר שאחר שהמורה רמז לשבעה גלגלים השולחן הסמוך לה רמז לגלגל המזלות שמספרם י"ב. ט"ה ס"א"ב לימי החוס מע"ק ג"ד לימי הקור וכן בשלחן שהם שתיים מערכות שש חלות המערכת האחת. ואמנם טעם סדור השלחן בצפון נמשך למה שסדרו טלה שהוא ראש השנה בצפונים וזה לפי שהיישוע הנודע הוא בצפון. ולהעיר כל חכם לצבא במעשה השם הנפלאים בא זה וכיוצא בו בתורה. וכמו כן בא זה הסדר באפוד שהם אבני שהם ועליהם שמות בני ישראל ששה על האבן האחת וששה על האבן השנית ובחשן היה הערה על ארבע תקופות השנה ארבעה טורי אבן והאבנים כנגד שמות בני ישראל שתיים עשרה הכל להעיר ולהזכיר על ממשלת השם בעולם על יד גלגל י"ב מזלות אצל חין מזל לישראל כי השם שמתו וממשלתם ומכריח אותם לרצון עמו ברגות השם אותנו והוא שאמר יצא גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו. ר"ל מאותות השמים אל תחתו ואמונת העולם יחתו כאמרו אשר חלק י"י אלהיך אותם לכל העמים אצל אתם אל תחתו לפי שהם בחר לו יעקב למשול בו הוא לבדו להיות מספר בניו לפניו י"ב מזלות והוא שאמרו שזורה יעקב אבינו חקוקה תחת כסא הכבוד וכסא הכבוד הוא הרקיע של מעלה מוגלגל המזלות כי הוא המורה עליו בתנועתו וכנגדו המורה והמעיד עליו בא הארון אשר בו לוחות התורה והעדות המורה והמעידה עליו עדות נאמנה ובאו הכרובים מלמעלה כנגד המלאכים וקול השם מדבר מבין שני הכרובים כי כן כל משיג הכרובים השגה שלמה שומע קול השם.

והרב המורה כתב כי באו להורות על מציאות המלאכים ונחן טעם להיותם שנים כמו שתמצא בספרו ואולי רצה בו לרמוז על השנים הטובים שנתחדו לנשיא רבינו ע"ה בתכלית השלמות עד שבכה האחד והוא המשביל היה משיג הנבואה ובכה האחד היה משיג ההנהגה הישרה ועשיית המופתים וזה יקרא להם צהיות פניהם איש אל אחיו ואל הכפורה גם כן יהיו פני הכרובים והכפורה הוא רמז למחיצה האחת הצהירה שהכרובים יוצאים ממנה ולפניהם הפרוכה לפי שלעולם נחיצה אחת ציניהם וצין כל אדם עד שלא יראו שניהם יחד לשאר הכבאים. ומזרח אל זה כי זה בא להעיר שלא יתרום האדם להביט וכן מנצח הזהב בא להעיר שהצבא לראות יקטיר קטרת סמים דקה סוף דכולא משחוקא וזה ראוי בצקר ובצרצ בקבלת עול מלכות שמים אצל לעתים רחוקים ירחיב בו הראות והנאמר ובלבד ביחוד כמו שהי' עושה כהן גדול שהיה מקריב עליו ביום הכפורים לכפר על חטאתם אחת בשנה. נמצאו שני עולמות מסודרין הכרובים עולם אחד והארון

כסא כבודו שהוא הרקיע הפשוט והשולחן והמנורה שמונה גלגלים שבהם הכוכבים. וכפי ענין ארבע חיות במרכבה בא מעשה המשכן גם כן ארבעה מוסים וזה כלו נרמז בדבריהם ז"ל אמרו משל למלך שנגלה לכן ביתו בלבוש של מרגליתון אמר לו עשה כמוהו אמר לו הדני המלך יכול אני לעשות כמוהו כך הראהו הקב"ה למשה אמר לו יכול אני לעשות כמוהו אמר לו כתבניתם כשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה ולפי מספר השמנה גלגלים הנזכרים נמצאת הערה בגרות חנוכה שבאו על ידי פלא והיא הכונה המיוחדת בהזכיר הנפלאות ולפיכך קבעו חכמים שבאותו הדור יום טוב על זה והוסיפו מנוח זו.

כבר נזכר הרמז לשני עולמות מן הכרובים עד המנורה ומן המנורה ולחן רמז לעולם השפל השלישי כי מנחת העולה אשר תוקד עליו אש תמיד הוא רמז על יסוד האש הסמוך לו לגלגלים והכיור שבו מים לרחוקה והוא ברב העתים מלואו מאויר ומים רמז על יסוד האויר ויסוד המים ולפי שהאויר אין לו ממשות כשאר היסודות לא התיחד לו דבר והחצר שהוא החינוך רמז ליסוד הארץ. ואמנם המשכן שבא מיריעות שש ומיריעות עזים ומעורות אלים מאדמים ומעורות תחשים מספר ארבעה זה בא להעיר על מה שבאה המראה ליחזקאל ע"ה בארבע חיות המרכבה ובארבעה אופנים. וכמו כן הארבע מרכבות שראה הנביא זכריה במראה האחרת. ואחר התבוננות הראויה בכל כבוד השם מלא את המשכן ודבר אל משה מתוך הענו כי כן משפט כל משיג השם השגה שלמה ויקראוהו באמת אז יקרב לו השם כמו שאמר קרוב י"י לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ועם היות ענין וערפל סביבו י"י לו לאור עולם הוא ברחמינו יאר פניו אלינו ויקיים בנו מקרא שכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה י"י לך לאור עולם והלטיך לתפארתך.

פרשת שלח לך.

מכסה שנאה שפתי שקר מוציא רבה הוא כסיל, ברב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו משכיל. כסף נבחר לשון צדיק ולב רשעים כמעט. שפתי צדיק ירעון רבים ואוילים בחסר לב ימותו.

גם אלה דברי שלמה על שני פנים גלוי ונסתר כמו שאמרנו כי כן התנה בראש ספרו והדרך הגלוי בפסוקים אלה בא להעיר האדם לשמור לשונו ולהשתמש בה בדברים אנושיים לא בהמייים כי הדבור הוא המזדיל בין בני אדם ובין הבהמה והאדם המתדמה בו למלאכים ולפיכך ראוי שאותו החלק האנושי אשר גדלו השם על שאר בעל חיים ישתמש

זו דברים הנאים והמועילים ויעזבו הדברים המוגנים כל שכן המזיקים
 והמפסידים סדר בני אדם. ולכן בא החכם וגנה בתוכחות מוסרו כל
 מיני דבור הפחותים כדי להשמור מהם. ותחלת כל דבר בא לגנות מי
 שאין פיו ולבו שוין והוא על שני מינים. המין הא' הוא האומר לחברו
 דברי חלקות ופתוי ולבו כל עמו ושפתיו שפתי שקר וזהו אונאת דברים
 שהזכירה עליה תורה ואמרה ויראת מאלהיך ואמרו הם ז"ל שכל דבר
 המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך לפי שהוא בוחן לבבות ואם האיש
 מראה בפיו דברי האהבה וישקר לו בשבח אותו ובספרו בטובתו שנאת
 לבבו גלויה לשם והוא כאלו אמר אין י"י רואה ועל הדרך הזה הקפידה
 תורה ואמרה לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח טוביה את עמיתך
 כלומר אם יש לך תרעומת על חצירך הודיעהו והוכיחהו בדרך שהוכיח
 חברהם את אבימלך שאם תוכיחהו אולי ירצה אותך ואם לאו אתה
 הזכרתו ואת נפשך הנלת לא שתכסה ממנו תלונתך עליו ותשנאהו שזה
 עון גדול הוא על העושה לפי שחברו בוטח בו כבתחלה והוא מגלה לו
 כל סתריו וכשלא בו במומו ובנפשו ואותם דברי אהבה שפתח לו המה
 פתיחות להורגו והוא שאמר הכתוב חלקו מחמאות פיו וקרב לבו רבו
 דבריו ומשמן והמה פתיחות ר"ל חרבות.

והמין השני הולך רכיל והוא האיש שהולך ומרגל בבית חברו
 ואוכל ושותה עמו והוא שומע מה שמדבר דרך גנות ביתו בדרך רוב
 בני אדם עם בני ביתם והולך מזה לזה ואומר כך וכך שמעתי מפלוני
 שאומר עליך וגומא זה קם עליו ומכהו או הורגו הוא שאמר הכתוב
 לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך שאע"פ שהמספר אינו
 הורגו הוא סבת הריגתו והוא עומד על דם רעו בתתו חרב ביד אחר
 להרגו וזה המין גם כן שפת שקר שאע"פ שהדבר שספר עליו כן היה
 כמו שספר מכל מקום בדרך שקר ספרו שהוא היה מראה עיניו שהוא
 אובד והוא שונא לו. ועל שני מינין האלה אמר מוכסה שנאה שפתי
 שקר הו"א שפה הנה במקום דבור כמו שאמר שפה אחת לכלם לפי
 שהדבור יוצא דרך השפה והיא אחת ומכליו. ואמר שפתי להורות על
 שני מינין והגנות נראה מיד בשניהם כי הוא דבר שקר ומדבר שקר
 תרחק. וכדי הוא להרחיקו לפי שסוף הרגיל בו לכחש האמת שהוא
 העיקר כמו שאמר שמו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ שההרגל
 מכריח האדם בזה שהורגל בו והוא שאמר למדו לשונם דבר שקר העוה
 נלאו. ר"ל לפי שלמדו לשונם בדבר שקר ובעות נלאו שהיו בלא כח
 אל הראוי להם לדבר באמתות כי לא יכלו לדבר רק השקר כמו שהרגילו
 ודי בזה סבה להרחיק המדה הזאת לפי שהאמת שונא אל השקר
 ומרחיקו כמו שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגר עיני ולפיכך ראוי
 להרחיק מאד ולגנות שני מיני דבור הנזכרים והם ההולך רכיל והמדבר
 אחת צפה ואחת בלב.

והחכם רוץ עליהם באמרו מוכסה שנאה שפתי שקר ומוציא דבה
 הוא כסיל ואחר כן בא להזכיר על שני מינים אחרים. המין האחד
 מוציא

מוציא שם רע על חברו כלומר שמוציא עליו קול ואמר כך וכך עשה פלוני והוא לא עשה ודי בשקרנותו בעצמו הרחקה ועוד שהוא סכלות גמורה שהוא חוזר חלילה וכשם שהוא צודא מלבו להוציא שם רע על אחרים כן יעשו אחרים עליו. והמין השני בעל לשון והוא המספר בגנות חברו לא על דרך מוסר רק כדי לביישו ולהכלימו ואע"פ שהוא אמת סכלות גמורה היא לו שזאת המדה גם כן חוזרת חלילה כי אין אדם אשר לא יחטא ונמצא בשני מינים אלה יפסד סדר בני האדם ויחרב העולם ולפיכך הקפירה התורה עליהם ואמרה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל.

ובלשון הרע מוצאו שהקפידה שכינה על אהרן ומרים כשדברו באחיהם ואע"פ שלא גנו אותו בדבר עבירה ולא נתכונו לגנותו אלא שמתוך דבריהם היה נראה חסרון מעלתו באמרו הרק אך צושה דבר י"י הלא גם בנו דבר והרחייה שעל זה הקפידה שכינה מה שנאמר עליהם דרך תוכחה על זה אם יהיה נביאכם לא כן עבדי משה. ומפני שמרים תחילה דברה וחסרה במשמעות דבריה מחיי משה האמתיים לפיכך היחה כמת עד שהוא בעצמו החיה אותה בתפלתו ועם כל זה הסגירה השט וכזפה שבעת ימים להראות לכל פחיתות דיבור לשון הרע ואמרו רבותינו ז"ל מה מרים שלא נתכונה בגנותו כך המספר בגנות חברו על אחת כמה וכמה ולפי שלקתה מרים על עסקי דבה כסמכה לו פרשת מרגלים שהוציאו דבת הארץ ואע"פ שאימת היה כמו שאמרו הקפידה עליהם שכינה הקפדה גדולה לפי שכוננו לגנות הארץ והיה להם לספר בטובתה שהרי כמה טובות היו בה והם עשו הפך הראוי לעשות לחכמים כמו שעשה חכם אחד שהיה הולך בדרך ותלמידיו עמו ועברו על נבילה אחת אמרו לו רבינו כמה מוסרחת נבילה זו אמר להם החכם כמה לבנים שניה וזה אמר להורות כי כן ראוי לכל אדם להרגיל עצמו להסתכל בטוב לעולם והוא דרך מדרכי השם כמו שאמר יען נמצא בו דבר טוב. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה ובטוב העולם נדון.

וכן חובה עלינו לדון האדם לכף זכות ולהביט בטוב מעשה האדם כל שכן בזמנינו זה כי לפי דוחק הגרות המתרגשות בעולם לא ישיג האדם השלמות הראוי לו ודחקו יביאם לידי פחיתות מדות רעות בהכרח ואשר יומצא בו טוב או טובות ראוי לשבחו על זה ואם יומצא בו גנות יתלה אותו בדבר המוזכרו כפי מה שאפשר לא כענין המרגלים שהיה להם לעמוד מדבר בגנות ההוא שספרו אחר שידעו שהשם עושה נפלאות לא בחיל ולא בכח ולפי הוצאת הדבה ההיא נחתם גזר דינם שלא יכנסו לארץ אנשי הדור ההוא מה שלא נעשה כן על מעשה העגל ושאר עבירות וגם המוציאים דבה מתו במגפה ונחה הקבלה שתולעים היו יוצאים מלשונם ונכנסין במיעיהם מדה כנגד מדה הלשון החטיאם והלשון הרגתם ראה כמה קשה מדה זו מה המדבר על העצים ועל האבנים כך המדבר על חברו על אחת כמה וכמה. ורבותינו ז"ל החמירו בדבר

זה מחד עד שאמרו כל המספר לשון כפר צעיקר לפי שראו אחרית המרגיל עצמו צדצר סוף שהוא כופר צעיקר וראיתם על זה אשר אמרו לשוננו נגזיר שפתינו אתנו מי אדון לנו.

וצריך להתבונן בפרשה זו איך אמרה תורה שלא להקלה כפי מה שנראה מראש הפרשה שהשם נזה נשם לשלוח אנשים לתור הארץ ולראות העם החזק הוא הרפה ואחר שהשם נלחם להם מה מקום היה למצוא זו. ועוד איך נזה השם דבר שלא יאז ממנו רק נזק גדול כזה שנחתם גזר דינם עליו כפי מה שקדם. ועוד מה ראה משה רבינו עליו השלום להזהיר אותם על כך לחקור על הארץ ועל העם ועל הערים וידוע היה אלנו שהיה הנמאז כנגד המצוקש אללם בחקירתם והוא החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב וכן רב החקירות הנזכרות שם. ועוד שבפרשה זה נראה שהשם העיר זה וזה אותם לשלוח מרגלים דרך מוצה.

ובפרשת חלה הדברים נראה שהם השתדלו מעצמם ופצרו במשה רבינו לשלוח אנשים לראות הדרך בלבד והערים הראויות לבא אליהם תחלה לא דבר אחר ומשה ע"ה הורה להם זה להשלים רצונם הוא שאמר ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהם. וייטב צעיני הדבר וזה בא על הדרך שאמר יהושע לכו וראו את הארץ ואת יריחו ואתם המרגלים הלכו והגליחו. ונשיב ונאמר כי מאחר שמואלנו בדברי משה בהוכיחו את ישראל שאמר ותקרבון אלי כלכם וגו' אין ספק שמואתם יאז הדבר ובהשתדלות רבה ובפצירה גדולה מהם נהיה הדבר הזה הוא שאמר כלכם. והשם אשר לו נתכנו עלילות אשר נתן ציד האדם רשות לבחור בטוב או ברע הניחם בדבר זה לרצונם עד שהתחייבו למות במדבר אנשי המלחמה היוצאים ממצרים שהיו מוטבעים במעשה ארץ מצרים ומורגלים בחומר ובלבנים וברצון השם הכותן רשות ציד האדם לבחור לרצונו נתרצה להם משה בדבר זה הוא שאמר וייטב צעיני הדבר כדרך שצא וייטב צעיניו שרצה בו שהודה לדברי אהרן כמו כן רצה בזה שהודה להם ולא מנעם ומה שהורה להם משה מדעת הקב"ה הורה שנתן רשות לאדם והוא שדרשו רז"ל וייטב צעיני. צעיני משה טוב ולא צעיני המקום. ומאחר שאמר ולא צעיני המקום גודעה הכוונה וכמו כן דרשו שלא לך לדעתך איני מוצה אותך על פי י"י. ברשות י"י. הכל על הדרך הנזכר והדבור המיוחס הנה לשם הוא אם כן על דרך נתינת הרשות הקדומה כמו שצא במקומות רבים לא שהשם נזה זה או כון אליו. ראה והבן זה כי לא דבר רק הוא. עוד ראה זה מוכנת הספור הזה שאחר שמושה רבינו נראה שידע סוף עצתם כשקרא להושע יהושע ורצה בו יח ושיעור מענת המרגלים אם כן לומר כחן שידיעת השם צעתיד לא תכריח האופשר וכשם שלא נדע עצמו כן לא נדע ידיעתו לעולם איך היא כי ידיעתו הוא עצמו וזה דבר הכרחי באמונתנו ובקיום דתנו. וכן נראה לומר שאותן החקירות הרבות

הרבות האומר היה אחר לא נשה וחס הלכו בזונה רעה והוציאו דבת הארץ ולפיכך לקו הם ושלוחיהם. ואע"פ שמה שאמרו על הארץ אמת היה נקראו מוציאי דבת הארץ כלומר מגלי דבת הארץ.

וכן בא דבר החכם מוציא דבה הוא כסיל וכלל בו שני מיני הדבה על הדרך שאמרו ששניהם סכלות גמורה לפי שעונו ידוע וזיקו לו אחרים גם כן אבל שני המינים הקודמים שקר הם לא כסילות רק תחבולה ומרמה.

ואחר זה בא לגנות אבק לשון הרע ונבלות הפה וכל שיחה בטלה. ואבק לשון הרע הוא על דרכים רעים כגון המספר רע על חברו דרך שחוק או דרך רמאות כגון שיספר רע על אדם סתם צפני בעל הרע ההוא ומראה עצמו שאינו יודע מי הוא ועל שניהם אמר כן איש ריוה את רעהו ואמר הלא מושק אני וכן מי שאומר מי האמין שיהי' פלוני עשיר או נכבד כמו שהוא היום. וכן המספר בטובת חברו צפני שגאוו שמתוך טובתו בא לידי רעתו וכל זה נכלל ברוב דברים שכל הדרכים האלה סבתם רצוי דברי בני אדם כי כל אדם שירצה דבריו לרצ תאותו אליהם יכשל בהם בהרבות ההבל והחטא גם והוא שאמרו כל המרבה דברים נוציא חטא. ואפלו צעסקי בני אדם ראוי לקצר הדברים ולהשיב הן או לאו הן דבין הן צענינים אחרים כי אם יאריך דבריו ויאמר כך וכך היה ופלוני היה שם וכך נאמר שם וכיוצא בדברים אלו יכשל בלא ספק והוא שאמר ברב דברים לא יחדל פשע.

ואפשר לומר שכונת החכם צפסוק זה כאלו אמר ברב חלקי הדברים לא יחדל פשע וצא דרך מאמר אחד מן החכמים שהי' שחוק מחד במושג דברים וכפסיה מודר היו דבריו טובים ונאים. ושאלו מומנו חבריו סבת תוכן הדברים ואמר להם הדברים על ארבעה פנים מהם דברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריתם והריוח שבהם ההנלה ר"ל הדבור בדברים שיעיבו לאחד ויקשו לאחד וכיוצא גם ומהם דברים שלא תקוה תועלתם ולא תירא מאחריתם אם תעזבם תקל משאם יועל גופך. ר"ל כל שיחה בטלה. ומהם דברים לא תקוה תועלתם ותירא מאחריתם וזהו הנזק. ר"ל הוצאת דבה וכיוצא בה. ומהם דברים תקוה תועלתם ולא תירא מאחריתם והם הדברים שאדם חייב לדבר בהם ר"ל הדבור בחכמים ובנוסר ובתורה ובתפלה ומה שהוא מומינם בשבח המדות הטובות ובעליהן כדי שיתאווה השומע לקנות אותם. וגנות המדות הרעות ובעליהן כדי להרחיקן. ואמר החכם שהוא בכל עת שאשומע הדברים אני בוקר אותם ואם אמנאם מזה המין אדבר גם ואם אמנאם משאר המינין אשתוק מהם ואמרו בעלי המדות בחן זה האיש וחכמתו שהוא בטל שלשת רצעי הדברים וזאת החכמה צריך ללמודה.

ועל דרך המאמר זה בא הכתוב ור"ל ברב חלקי הדברים שהם שלשת רצעיו לא יחדל פשע כלומר שגיאה שהשא שיחה בטלה שהוא יועט רע משאר החלקים הוא פושע שיושב במושג לזים כי הלך הוא שדבריו לגון וריק ואחר זה אמר וחושך שפתיו משכיל כאלו נשאל מה תועלת

תועלת בזמנית הדברים והפילו מאותן שאין בהן נזק והשיב שעשה מעשה המשכיל שהשכל לא יעשה דבר לבטלה אבל כל השתדלותו לתועלת ואחר זה בא לשבח דברי האיש השלם שהוא הנדיק באמרו כסף נבחר לשון נדיק והוא כמו שאמרו על רב שלא שח מימיו שיחה בטלה שהוא הסיגים. ועוד כלל בזה שונה לתלמידו דרך קצרה והוא שיחיה תלמוד רב והדברים מועטים. ואמרו לב רשעים כמעט כאלו אמר כמעט כסף ר"ל אין צריך לומר על דבריהם שרובם יתרון שהוא כסיגי כסף אלא אף מחשבתם היא כסיג שהוא מעט כסף וכאלו אמר שכל רשעים סיגים שיש בהם נקודות כסף בלבד.

עוד בא החכם להודיע אחרית דברי הנדיק ותועלתם והוא שיהיו דברי חכמתו ומוסרו רבים ונכבדים לא חוילים לפי שהחוילים חכמה ומוסר צדו והוא שאמר וחוילים בחסר לב ימותו והמדקדקים אמרו שחסר לב שם דבר כמו חוסר לב ר"ל שנחוסר שכל ימותו. ואפשר שלב תואר ור"ל שהחוילים בסבת חסר לב ובחברתו והוא שהחולכים ולומדים לפני מי שמראה עצמו שהוא חכם ויגלל במים אדירים ויעלה בידו חרם ויגלה למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריו וימותו. ויהיה לפי הפירוש הזה ימותו כנגד ירעון וחוילים כנגד רבים וחסר לב כנגד נדיק שהוא השלם שירעה חכמי לב במרעה שמו וטוב שהוא סבת חייהם המתמידים וזוהי ישלם המשל והמליצה בפסוק זה וכבר נשלם הדרך הנגלה בפסוקים אלה.

אזננס הדרך הנסתרת בא להזהיר האדם בדבריו על השם יתעלה ותחלה הזהיר על מי שיפתהו צפיו ובלשונו יכזב לו ר"ל שמראה עצמו שהוא אובד אותו והוא שונה לו כדרך המיחדים צפיהם וכדברי קצת בני עמנו שיש בהם שמיחד צפה וקורא בקול רם אחד וממליכו בראשו לשם פאות אבל שבע תועבות בלבו שהוא מצייר לו בלבו גשמות או משיגי הגשם והוא השנאה הגמורה ועל זה נאמר ויכסה שנאה שפתי שקר ולפי שהדבור הזה נחלק למויגים רבים הוציאו בלשון רצוין. ואחר כן בא להרחיק התר הלשון בתארים ואמר שעושה זה כסיל לפי שהוא סכלות מוננו צוה שהתאמות לחכמים שהשם לא יושג מהותו ואם כן המתייב לו שום דבר הוא מתארו דברים הננוענים מוננו ואינם נמנאים אלא לברואיו הלא גנאי הוא לו שמדמה החומר ליוצרו ומה שהתירה התורה בזה בא על לשון בני אדם כדי לקיים בלבבותם ויציאות השם ואם הצורך הגדול לחן התורה לענין זה אין לשלוח רסן הלשון לדבר בזה המין אלא כפי מה שהקנו אנשי כנסת הגדולה הגדול הגבור והנורא אחר שאמרם משה רבינו ע"ה כלשון בני אדם להמליכו על שלשה עולמות והלמלא וקרא כתוב אי אפשר לאמרו ואע"פ שבאו בתורה שלש עשרה מדות כבר התבאר שם שהם תארי פעולותיו לא תארו שהרי קדם לו הודיעני נא את דרכיך כלומר המדות הבאות מפעולותיך ועליהם נאמרו לא עליו ית' כי הוא אמרם להודיע למשה רבינו ע"ה המדות שמנהיג בהם העולם ואשר ראוי לכל מנהיג להתנהג בהם ואל זה היתה

הכונה בהזכרתם בתורה לא שירצה האדם בקריאת התארים לשם ולפיכך
 גנה ר' חנינא המרבה לו תארים ואמר הלא גנאי הוא לו כלומר הוצאת
 דבה הוא עליו ואם על הוצאת דבה על הענים ועל האבנים נגזר דין
 על אבותינו שלא יכנסו לארץ קל וחומר למוציא דבה על יונר הכל שלא
 יכנס לארץ החיים ועל דרך זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל ומקרה
 הכסיל ידוע כי נחשך ילך. ואחר זה אמר ברוב דברים לא יחדל פשע
 ואפשר שזה להזהיר המשתדל בחכמה שיזהר מהרבות דבריו ולא יחזור
 חלא צמה שהורסה ואל יהרום לראות כי לא יחדל פשע בזה והמונע
 דבריו מלדבר בנסתרות הוא משכיל כמו שאמרו סמא דכולא משתוקא
 וכמו שאמר חושך שפתיו משכיל וכמו שאמר געים זמירות אמרו בלבבכם
 על משככם ודומו סלה.

והקרוב אלני שפירושו לפי הענין הפסוק הקודם לו כך אמר
 ברוב דברים ר"ל בהגדלת דברים והוא בתאר בתארים המחויבים שהכונה
 בהם להגדיל המתואר לא יחדל פשע כמו שהתבאר שגנאי הוא לו
 וחושך שפתיו רצה בו המתואר בשוללים שהם חשיכה דברים הוא משכיל
 לפי שזה הוא הכלית השגתו ית' כמו שנאר הרב המורה. אחר זה
 בא ולמד שלא תאמר הואיל שהדברים בו מציאין לידי פשע אגיה
 הלמוד מחכמה זו לכך נאמר כסף נבחר לשון נדיק ושלא תאמר הואיל
 והשתיקה בו משובחת טוב לרשע שאינו מודר בו כלל לכך נאמר לב
 רשעים כמעט כלומר שכל הרשע והוא מיי שאינו פונה כלל לזה הוא
 כמעט כסף והכסף הוא מה שיצין ומונו על דרך הלמוד ההמוני וכפי
 דברי הקבלה שהוא מנופה סיגים מוחשבות הנכנות הכוזבות. ושם
 תאמר הואיל שחכמה זאת והדבור בה מציא לידי מכשול מה לי בצער
 הזה טוב לי שאגיה אותה לגמרי ואלמד מודברי הקבלה למוד המוני
 בלבד לכך נאמר שפתי נדיק ירעון רבים וגו' ר"ל שאותם שהאולת
 קשורה בלבם לחסרון שכל ימותו או ר"ל בצנת הלמוד חסר לב ימותו
 ולא בחכמה המוחיה את בעליה הנשארת לעד אבל הגדולים הנכבדים
 חכמי הלכ שילכו אל בית הנדיק לדרוש את י"י שפתי הנדיק ירעה אותם
 במרעה שמן וטוב.

השם ברחמיו יזכנו לעולם שכלו טוב וילמדנו לקח טוב ויקיים
 מינו לעמו ישראל דברו ושמרו כרועה עדרו.

פרשת קרח.

אל תתהדר לפני מלך ולפני גדולים אל תעמד כי טוב
 אמר לך עלה הגה מהשפילך לפני נריב אשר ראו עיניך.

גם חלה משלי שלמה על שני פנים גלוי ונסתר. וכונה הנסתר
 בפסוקים חלה ובנקשרים עומם לשמור האמחות ולהזהיר החכמים

בהסתרתם ולהעיר בהם שלא ירסו לרשות ואם תבקש הכונה הזאת
 בפרשה הריח תמצאנה. וכונה הגלוי לשמור האמונה וההנהגה הישרה
 שאין להם עמידה וקיום עם המחלוקת שאינה ראויה ופיא מחלוקת
 שלא לשם שמים כמחלוקת קרח וכל עדתו ואע"פ שצעלי המחלוקת
 שהיא חכמים ונבונים היו ומתנשאים בעבודת השם אחר שהיו עושים
 שלא בדגון גדולים מהם וכונתם להתגדל ולהתהדר הזכיר החכם על
 זה לדעתו הפסד האמונה וההנהגה הישרה על זה הדרך כמו שאמר
 החכם בפעם ארץ רבים שריה.

ואל הכת הזה כיון החכם במקום זה ועל ענין זה אמרו רבותינו
 ז"ל כל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים ר"ל שאין קיום
 לדבריהם ואע"פ שדבריהם בדברי אלהים חיים. ואל זה הכת ראוי
 להוכיח דרך כבוד וזה ועליה באמר מחלוקת שאינה לשם שמים לא
 אל הכת המחזיקים במחלוקת כדי ללכת בשרירות לבם המתאווים תאזה
 כי הכת הריח אין לה מבוז במחלוקת שאינה לשם שמים כי אין להם
 דרך מדרכי המחלוקת לא מחלוקת בדרך מופת ולא מחלוקת נחון חף
 לא מחלוקת הטעאה כי אין להם חלק בדבר. גם אין ראוי לחכם
 להתוכח עמהם כל שכן לשלמה החכם אכל הראוי לו להזכיר אחרים
 עליהם כמו שאמר אחזו לנו שועלים כי הם שפעולותם לחבל כמו שאמרו
 בנין נערים סתירה והפזור להם סתירה להם והנאה לעולם וחזורתם
 היא חזרת האספסוף המתאווים אל הצנלים ואל השומים ר"ל כל מאכל
 רע ואל המאכל ההוא יקראו לא אל המן כי נפשו קנה צו מטבע
 חלים הרע כמו שהחולים חולי הגוף שמים מר לוחוק ומחוק למר כן
 החולים חולי הנפש אומרים לרע טוב ולטוב רע וכפס שחולי חולי הגוף
 בחלותם חלי מות יקונו בדופאים ולא יקבלו מהם הצריך להם מושקה
 ומרקחת כן חולי חלי הנפש החולים חלי מות הנותמיד יקונו בתוכחות
 החכמים ובחכמות. ולא די להם באדון נפשותם רק ישתדלו למשוך
 אחרים אחריהם להמיהם ולהמית רבים עמם. וזאת האחרים ראוי
 להוכיח להזהר מוזאת הכת אשר רבים חללים הפילה וענומים כל הרוגיה
 וכל המתים ימותו על דרכה ולפיכך צריך חרינות רבה להוכיח עליהם
 אחרים תחלה פן יהיו לשכים ולצנינים ולפיכך צריך תחלה לכלות קונים
 מן הכרם בעודם רכים וטובים להקנץ כמו שבא וצליעל בקוץ מוכד
 כלבם כי לא ביד יקחו ותרגמו יונתן השלם ורשיעיה עבדי חטאה דמין
 לכובין די במפקהון רכיבין למוקטף וכד אינש חיים עליהון ושזיק להון
 אזלין ומקפין עד דלא אפשר למוקרב לשון ביד. ואם אי אפשר לו לאדם
 לכלות הכת הריח ולבערה כראוי פן יבא הקוץ בכפו ונקבה צריך
 להרחיקה הרחקה רבה ואפילו הם אחיו וצית אביו כמו שפתחה התורה
 בספור השלם אברהם ואמרם לך לך מארצך וממולדתך וגו' לפי שחזרת
 הרעים גרמה למנוע כל שלמות ולהמית האדם בפתויים כמו שהודיעה
 התורה בסודותיה שהאדם נגרש מגן עדן בפתוי החטאים הקרובים
 אליו והם האשה והנחש שהנחש הערום חטתיה האשה והאשה חטתיה

האדם לבטח היותה ענין ונעמיו כי כל אשר וקרב המחטיא אל האדם
 נריך לאדם ההוא להרחיקו יותר. ואל זה היתה הכונה בפתיחת דבור
 השם אל אברהם בזה הענין. וכן החכם פתח מוסרו בזה כפי שני הענינים הנזכרים בתורה
 כי זה דבר שצריך בתחלת הלמוד והמוסר והוא דבר שראוי למוסרו לכל
 ואף לקטנים והוא שפתח ואמר בני אדם יפתוך חטאים אל הנבא.
 כונת הנסתר בפסוקים אלה להזהיר האדם מן החטאים המגדשין אותו
 ונגן עדן בסבת אכילתו מעץ הדעת והעמיתים אותו לשעתו כמו שבא
 בתורה כי ביום אכלך ממנו וגו'. ועליו הזהיר תחלה כמו שאמר ומעץ
 הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. וכבר כתבנו בו שרואה בו שלא ישימהו
 מאכלו ולא ישבע ממנו כי האכילה היתה תמימת נפשו לפי שמונעת אותו
 מאכילת עץ החיים ואל זה הוסיף ביאור רמז בפרשה האחרת באמרו
 ויאכלו מפרי דרכם וממועלותיהם ישבעו לרמוז על אכלם מעץ הדעת
 ואולי נקרא עץ על דרך הרמזים הנאים מדרך גזרת השם. ועוד רמז
 השפחה על השלישי על הפתוי שהוא על ידי אשת האדם באמרו
 העוזבת אלוף בעוריה ואת ברית אלהיה שכחה. ואחר שהעיר בפרשיות
 אלו להעיר על העץ ההוא לבטח ממנו העיר לאכול מן העץ האחר
 עץ חיים הלא למחזיקים זה וגומר. ואמר במקום אחר פרי גדיק עץ
 חיים ולוקח נפשות חכם. ואחר שהתגלגל לזכור עץ הדעת ועץ החיים
 ראוי להתעורר על ההערה הנאה לו בספור התורה על הגן הנטוע
 ויקדם אשר שם בו השם את האדם ועל שלוחו ממנו בסבת אכלו מעץ
 הדעת ועל הנחר היוצא מעדן להשקות את הגן והיה לארבעה ראשים
 וזה הספור כלו על מועשה הקדוש אין ספק שבא להעיר האדם מכל
 הדומה למעשה ההוא. וכן נוכלו ביחזקאל המים היוצאים מתחת מפתן
 הבית קדימה ומשם עים מפכים ונוצלו שם ארבעה מינים וני אפסיים
 מי ברכים ומי מתנים ומי שחו נחל אשר לא יעצור ועל הנחל יעלה
 על שפתו מזה ומזה בל עץ מאכל עלהו לא יצול ולא יתם פרו וכבר
 נאמרו ענינים רבים שונים זה מזה.

והקרוז אללי שדעת רבותינו ז"ל היה שגן עדן הוא שם מונח
 לכל החכמות. והוא שקראוהו בלשונם פרדם כמו שאמרו ארבעה נכנסו
 לפרדם ואמרו לעבדה זה הלמוד ולשמרה זה המונח וקראו כן לפי
 שהפרדם נקום ידוע להתעדן בו והעדן ההוא הוא עדן רוחני הנמשך
 לריח טוב והשכל הוא עדן הנורות הפשוטות ובו גטע השם הגן שהוא
 שם כולל ענינים רבים. וכמו כן נוכלו מיני חכמה נכת השכל הפועל
 ושם השם האדם ועץ החיים הוא שם לחכמה העליונה היא האלהית
 הנוצלת אחר השגת שאר החכמות והוא שנאמר עליו נמוך הגן ועץ
 הדעת הוא שם לחכמה המדינית הנמשכת ליועצי הארץ ולמנהיגיה
 לבחור הנאה ולעזוב המגונה בדברים המפורסמים והוא שאמרו והייתם
 כאלהים. וסרגמו אונקלוס ותהון כרצונא רעה לומר שופטי הארץ
 ומנהיגים ועליו הזהיר האדם שלא ישימהו מאכלו ר"ל שלא יעשה ממנו

מזונו אמנם אין להרחיקו לגמרי שלא יגעו בו האדם ואשתו כי נריך הוא גם כן לאכילת עץ החיים כמו שאמר ונחמד העץ להשכיל ולולי אכילת האיש פרוו ושמו מזונו לא היה עונש כלל באכילת האשה שהיא לא היתה בגן ולא שולחה משם אמנם האיש כל זמן ששם מזונו פרי העץ הוא נענש לנאת מתוך הגן ר"ל מן המכוון בו ושם עובד אדמה והסיגוהו שלש קללות הנמחת קוץ ודרדר ואכילת עשב השדה שהיא קצת השגה ואכילת לחם בצעת אף שהיא השגה אך לא שלמה ואולם אם ישלח ידו ולקח ואכל מעץ החיים.

ואמנם לפי שהשגת האדם נמשכת לזכרים השפלים המורכבים והסולם מוגב ארצה וראשו מגיע השמים נאמר ויצמה י"י אלהים מן האדמה. והנהר הוא השפע השופע מאת השכל הפועל החונן המושכלות הראשונות הנריכות לכל למוד והוא שאמר עליו שנהר יוצא מעדן להשקות את הגן והיה לארבעה ראשים. וכפי זה הענין אמרו רבותינו ז"ל בצראשית רבה בשעה שהיה מושלם להקב"ה ארבעה ראשי נהרות היה פותח באחת מגרופות. ועוד נאמר שם אשר שם הזהב אלו דברי תורה הנחמדים מזהב ומופז רב. ואפשר שבמספר הארבעה הוא לפי השלש חכמות המפורסמות במספר למודיות וטבעיות ואלוהיות ולפי החכמה המדינית הנכללת במנוח התורה. וכן אפשר שמי חפסים הם רמז על החכמה המדינית לפי שאותן המים אינן רק לרגלים ר"ל ללמד דרך הישרה והנחל אשר לא יעבר הוא החכמה העליונה אשר על שפתו יעלה כל עץ מאכל אשר פרוו לא יתום ולחדשו יזכר כי מימיו מן המקדש הוה יוצאים ומתחת עדן.

וכונת הגלוי להרחיק חזרת האנשים המתפרטים כנגד הטובים כדי שלא ישמעו למוסרים עד שיאספו אחרים עליהם בדרך פתוי למונע דרכי מוסר ומשתדלים לקרצם אל האספסוף כדי להרחיקם מבעלי אסופות ואע"פ שבצריהם אליהם בגלוי אין ספק כי הם לצורך חיייהם והנהגתם כמו שצא בתוך דבריהם כל הון יקר נמאז נמלא בתינו שלל גורלך תפיל בתוכנו כים אחד יהיה לכלנו. כל זה מדרכי הפתוי כמו שאומרים ראשי הצבורות הרעות בתחלת חבורתם נהיה כלנו בהסכמה אחת נדעה ביינו מה טוב ונכהיג עצמנו במדות טובות ויקרות והוא שאמר כל הון יקר נמאז וגומר ונעשה קופה לזדקה להחיות עניים בהסכמתנו הוא שאמר כים אחד יהיה לכלנו זה הוא הנגלה בדבריהם. אבל הכונה הנפונה בלצם להתפרץ כנגד הטובים המוכיחים עד שימאזו טענה מלכת אל החכמים כמו שאמר החכם לא יאהב לך הוכח לו אל חכמים לא ילך וימאזו בזה מקום לפתות הטובים ולשפוך דם חיייהם האמתיים. הוא שאמר לכה אחנו נארצה לדם ננפנה לנקי חנם. היוצא מדבריהם שיהיו הם החטאים שהם בחייהם מתיים מיתה אמתית במקום שאלו לזדקיקים שהם אפילו במיתתם חיים חיי אמת. וכשם שהחטאים הם קרואים מתיים בצחינה אצל עצמם כן ראוים להקרא שאלו בצחינה אצל הנמשכים אליהם הוא שאמר נבלעם כשאלו חיים ומימימים כיוודי

צור ואין ספק שאין דבריהם כן בפירוש כי זה לא יוציא מפיו רשע להשעו ולא סכל לסכלותו להרוג נקיים ותמימים. אך היוצא מדבריהם הוא זה לפי בחינת דבריהם אלל החכמים ולא ידעו החטאים האלה כי בנפשם הוא כמו שאמר והם לדמם יארובו יצפנו לנפשותם כן ארחות כל בועע בועע את נפש בעליו יקח ר"ל כי אותו הבועע שהוא מלוי התאות לוקח נפש בעליו כי על הדרך הזה ימות המת לעולם וכשם שהחכם יחיה הנשמעים אליו כן הפתי חסר לב ימות הנמשכים לדבריו גם כי יתן לו די ספקו בעולם הזה כמו שקדם לנו בזה שאמר החכם שפתי לדיק ירעון רבים.

ורבותיו ז"ל הפליגו בזה הענין עד שאמרו שאם היה אביו ורבו בשניה פודה רבו תחלה שאביו ויבאו לחיי העולם הבא ולפי שהחכם ראה שהסכלים יתעוררו לדברי הסכל יותר ויותר מאשר יתעוררו לדברי החכם הנלמד לפי שמה מין את מינו הוסיף פרשה אחרת ואמר שהחכמים צריך שיזהירו על זה הזרות רבות בכל מקום ובכל מעמד הוא שאמר חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה. בראש הויות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר. וחולי רמו בהזכירו חמשה מקומות על חמש הרגשות שהם סבות כל התאוות הגופנית המושכות האדם לאהוב פתי ולחמוד לצון ולשנוא דעת כמו שאמר עד מתי פתאים תאהבו פתי ולנים לצון חמודו להם וכסילים ישנאו דעת. וראה לקרא ליחיד בפרשה ראשונה ולרבים בפרשה השניה כי כן ראוי לכל מנהיג להוכיח ליחידים תחלה בדרך נרצה ובדברים רכים ואחר זה משמיע תוכחותיו ברבים כדי לגעור ברבים מהם ולהכלימם והוא שאמר עד מתי פתאים וגומר. קרא הנפתים אל הסכלים פתאים לפי האמינם מה שאין ראוי להאמין כמו שאמר פתי יאמין לכל דבר. ואפשר שפתי הנזכר בפסוק עד מתי וגומר הוא שם לפתיות על משקל פרי מרי קרי וחזיריהם וקרא אותם לנים לפי שאין להם מין האנושית רק הדבור לא השכל וכן יאמר בלשון לעז דברן לפי שדבריו בלא שכל והודיע החכם כי זה סבת מיתתם לפי שגדולם על הרע ישוה טבע חזק ולא יענו כאשר יקראו בזקנותם תחת שנאו דעת בצחרותם ולא בצחרו דברי הטובים הוא שאמר אז יקראונני ולא אענה ישחרונני ולא ימלאונני תחת כי שנאו דעת ויראת י"י לא צחרו. אבל השומע לחכמים ישכון בטח כמו שאמר ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה.

גם החכמים הגדולים צריך שישמעו לגדולים מהם או לגדול נבחר ואפילו לא תהיה לו מעלה עליהם רק דבר מועט או שנבחר על ידי נביא או חכם או רבים צריך מחד לפי ההנהגה האנושית שלא לחלוק על האחד הנבחר או על הרבים הנבחרים לפי שאישי המין הזה רצה לומר מין האדם לפי שהוא ההרכבה האחרונה הם חלוקי הטבע מחד. והם ג"כ צריכין זה לזה בשני מיני הספוק והם המזון והמלגוש ולפיכך צריכין למנהיג. וצריך לחלוק לו כבוד ולירא ממנו ושלא לחלוק עליו וזו היא הסבה הסמונית המפורסמת אפי' בהנהגת

קנה בעלי חיים כמו שאמר משה רבינו ע"ה יפקד י"י אלהי הרוחות וגו' ולא תהיה עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה לא חמר כצאן אשר אין להם רועים לפי שהדבר ידוע ומופורסם שדבר אחד לדור ולא שני דברים לדור וגדולה מזו כי האדם התחברו בו שלשה כחות כח המגדל וכח החיים וכח המדבר. כח הגדול השתתף בו עם כוח האדמה ועם שאר בעלי חיים וכח החיים השתתף בו עם בעלי חיים בלבד וכח המדבר השתתף בו עם המלאכים.

וכפי הכוחות האלה גחלק המין הזה לשלש נחות הכת האחת נמשכת אל כח הגדול בלבד שהיא הרב שבו השתתפנו שלשתנו וזאת הכת היא הרבים כעובדי האדמה ומי שהיא מניגם יורדי הים באניות והסוחרים ובעלי המלאכה כי הכל נריך לגדול האדם אף מלאכת הרפואות שהיא חכמה מנד אחד אל הכת הזאת תתיחס. והכת הזאת אין לה תחבולה להנהיג בני אדם צמודות הראויות כל שכן ללמדם חכמה ואין להם להתפאר באנושיות כי הנחת נמנע במדרגתו אחר שנמנע ממנו חילן מממית בעלי חיים. וכנגד הכת הזאת יבא קין ראשון לבני אדם על הטבע הזה שהיה עובד אדמה ולזרעו התיחסו בספור התורה בעלי מלאכה.

והכת השנייה נמשכת אל כח החיים והיא מועטת מן האחרת וזאת הכת בעלי מדות טובות ויועלים ונהיגים העם גם אלה ואם גדלה מעלתם על הכת הקודמת אין ראוי להם להתהלל ולהתפאר במעלה האנושית כי לא השיגו הכונה באדם כי הגה נמנע בארבע בעלי חיים בעלי החבולות נקיים מניגם וגדול צניהם גם הקופים יחסרו מעט מהם. וכנגד הכת הזאת השנייה יבא הכל שני לבני אדם והוא הים רועה לאן שהשיג ההנהגה החיונית.

והכת השלישית נמשכת אל כח הדבור והיא המועט וזאת הכת היא מיחידים חכמים משכילים בפועל משיגי האמתות בזאת יתהלל המתהלל על הכחות האחרות כי אליה היא הכונה במציאות האדם. וכמו שמציאות עץ עושה פרי הכונה צעזעו ובעליו למציאות הפרי בן הכונה צמתי הכחות הראשונות למציאות הכת השלישי דאלמלא עליה לא נתקיימון אהכליה והאשכולות הם התכונים וכנגדם יבא שם שלישי בדמות אביו ונלמו שאמר עליו שנברא בצלם אלהים ובדמותו ואם הוא דמיון כלשון בני אדם.

ואישי הכת הזאת הם גם כן חלוקי מעלה והמשיג מהם יותר אפילו יתרון מעט כבר עלה על האחרים מעלה רבה כי המועט מזה הוא רב כל שכן מי שנחרו השם לבניו או לכהן על כל העם שיבקשו תורה ונפיהו אין ספק שמעלתו גדולה ויאר מועלת שאר החכמים אנשי השם. ונריך שהכת הזאת תשמע אל האחד הנבחר ההוא והכת השנית תשמע אל הכת הזאת והכת השלישית אל הכת השנית וזוהי יסלם מין האדם לא זולת זה. אבל המהנשא מעצמו כבר פשט ירו על האמונה והפסיד ההנהגה האלוהית ומנע התועלת הכוללת כל בני אדם והוא

רע מעוזבד ע"ז כי העוזבד ההוא אע"פ שפשט ידו באמונה אין הפסד
ההנהגה ישרה בזה אבל חולק על הגדול או על הגדולים ומתנשא
מעצמו הוא גורם הפסד הנהגה ישרה והוא הצורך הגדול לכל עם.
הלא תראה שמשם רבינו ע"ה התפלל על ישראל שחטאו זעוגל עד
שאמר ואם אין מחני נח' ונספרך אשר כתבת וכאשר קם קרח לחלוק
על הכהונה ולדבר דברי חכמה זעזודת השם ולפיכך פתח הפרשה ואמר
ויקה קרח כי לשון קיחה נופל על דבר נכבדות או הפלה או נבואה
או חכמה כמו שאמר קחו עמכם דברים.

והוא הענין בלקח טוב כי הוא קנין מקניני האדם הנכבדים והוא
הענין בהושע שנאמר קח לך אשה. ותרגמו יונתן אזל אחבזי נבואה
על יחזי קרתא וכן תרגם אנקלוס ויקח קרח והתפלג קרח והוא שדבר
דברי חכמה זעזודת השם לחלוק על אהרן זעזודתו ולפי שהי' מחלוקתו
שלא לשם שמים זערה חמה משה עליו ועל חבריו ונפל על פניו
מיד להענישם בתפלתו. וסוף דבריו אם כמות כל האדם ימותו אלה
וגו' ואע"פ שהם היו חכמים וירועים כמו שאמר קריחי מועד אנשי
שם ולא היו מנבקים רק לעבוד השם התאגף בהם עד תכלית לפי שראה
הפסד ההנהגה שהוא סבת כל רע ובקש מהשם עד שמתו הם וצניחם
וכל הנטפלים אליהם וירדו חיים שאולה מדה כנגד מדה כי סוף היוגא
מדבריהם נבלעם כשאלו חיים שזה הוא סוף כל מופסיד הנהגה ישרה
ואפילו תהיה בונתו למנוח אחר שאין למנוח ההיא וקום זמן היא
עבירה רבה. והוא שאמר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרבו וגו'
ולא יהיה בקרת ובעדתו וגו'.

הלא תראה כי השם צוה לישראל להמליך להם מלך וכאשר שאלו
מלך בימי שמואל נחשב להם לעון גדול אחר שהיה שמואל בזמן ההוא
מנהיג טוב ונאמן והוא שהתוכח עמהם על דרך שהתוכח משה רבינו
ע"ה ואמר לא חמור אחד מהם נשאתי וכן שמואל אמר הנני ענו
בי נגד י"י וכגד משיחו את שור מי לקחתי. ונוד מי לקחתי כופר
ואעלים עיני בו. ר"ל אחר שלא נמצא צמנהיג רק טוב אין מקום לקיום
המנוח בהקמת מלך ואחר שהמנוח ההוא אין לה מקום קיומה עבירה
רבה לפי שאין הכונה לטוב רק לרע והוא שאמר הלא קציר חטים
היום אקרא אל י"י ויתן קילות ומטר ודעו כי רעתכם רבה אשר עשיתם
בעיני י"י לשאלו לכם מלך הנשיל להם באתו ההוא המלך צוטר לפי
שהמלך נעמיד העם בדבר השם וצומשפטו כמו שהמטר נעמיד העולם
השפל ומפרנסו בדבר השם והמשיל הקמתו בלא זמנו כמוטר בזמן קציר
חטים שאין תועלת בו רק הפסד רב והוא שאמר ודעו וראו כי רעתכם
רבה. והם גם כן הודו ואמרו כי יספנו על כל חטאתינו רעה לשאלו
לנו מלך.

ראה והבן שההנהגה המצוקשת בלא זמנה היא רעה רבה ומוספת
על כל שאר חטאי העם כל שכן כשיבקשנה מי שלא נתנה לו וכל שכן
אם אינו ראוי אליה וזה דבר יבטלו בו דברים כי יאמרו כלנו בני איש
אחד

אחד נחנו או יאמרו ישר אנכי כפלוני ופלוני וזו סכלות גמורה. כ"י
 לך לדעת כמו שזכר רזון השם מ"ן האדם משאר צעלי חיים כן נזכר
 באיש מאנשים ומשפחה אחת וצמשפחה ומשפחות משצט אחד וצצט
 משצטים ומעם אחד ובעם מעמים. הלא תראה שישראל נזכר מכל
 העמים וצצט לוי מכל שבטי ישראל והצצט ההוא צלצד הפקד על משכן
 העדות ולא היה ראוי אחד מהצצטים להקים המשכן או להורירו או
 לתת אותו רק הזר הקרצ יומת. גם הצצט ההוא נחלק לשלוש משפחות
 כנגד השלש כחות הנזכרות עבודת בני קהת צאהל מועד צקדש הקדשים
 והיא היתה צכתף כי העבודה היא צצברים העצמים לאדם ואין לצרים
 אדם ועבודת בני גרשון ציריעות וצקלעים. ועבודת בני מררי צקרי
 המשכן וציריחיו ועמודיו ואדניו ועמודי הצצר ואדניה ויתדותיה איש
 איש לפי מה שהיה ראוי. ואהרן צלצד נזכר לכהונה לא שהכל שוין
 באנושית ואפילו צצבר מזה דמלכותא דרקיעא בעין מלכותא דארעא
 מהם ראוי פני המלך מהם עומדים צצצר המלך מהם עומדים צצער
 המלך מהם עושים צצכרם מלאכת המלך והולכים להם. וכמו כן הצכמים
 הצדיקים השלמים בצכמה ובמדות אשר להם מהלכים צין העומדים
 הם ראוי פני המלך ושאר הצכמים הם העומדים צצצר וצעלי המעשים
 הם היראים הם יושבים צצער המלך ושאר עם הארץ עוצרי האדמה
 ומי שהוא מומים הם הנוטלין שכר על מלאכתן והולכין להם. וזה צצר
 צריך צו השתדלות רבה מתמדת לכל כה וכה מן הכתות ולהתנהג
 חיש איש באשר הוא ר"ל המוכיח צריך שיוכיח הנוכח באשר הוא כפי
 הכה שהוא נמצא צה אם לפי טבע עצמו אם לפי טבע משפחתו וכן
 צריך שיסתכל בעצמו לפי החלוקה הזאת וידע מעלתו צמה שראוי לו
 מן התוכחה וידבר צה כפי מעלתו. כמו שאמר אחד מן הצכמים אין
 צצר שמועיל לאדם כדעתו מעלתו וחכמתו וידבר כפיהם וכמו כן הנוכח
 צריך שיסתכל בעצמו וצמעלתו אלל המוכיחים ומי הם אותם המוכיחים
 ומה מעשיהם ומה הגיע אליהם על ככה ומי שאין לו לב לצחון ולדעת
 זה ראוי שירחיק המקרבים אותו לעשות רצונו ותאותו ויתקרב אלל
 המרחיקים זה ממנו.

וזה כלל גדול וחזק לשומעי מוסר גם לחכמים צריך השתכלות
 רב לפי החלוקה הנזכרת ואין צריך לומר שאין ראוי לאחד מהם שיעבור
 על צברי חבריו כל שכן על צברי רבותיו שהרי רבותינו ז"ל הזהירו
 על זה צמקומות רבים ור' עקיבא שהיה השלם צצדרו והיה צבוש
 צצית האסורין לא רצה לאכול צלא נטילת ידים ואמר מוטצ שאמות
 מיתת עצווי ולא אעבור על צברי צצרי. וזה צצר פשוט צחלמוד שראוי
 לאדם שיצטל רצונו מפני רצון אחרים ואפילו כשאין צצנונו שם עבירה
 חלא אחר שיש צמעשיו או צצבריו שום אפקורתא צריך שלא יעשה
 ושלא יצבר לפני מי שגדול ממנו לפי שהעושה זה גורם הפסד גדול
 בעם שיעשה כל איש הישר צצניו.

והוא שאמרו רבותינו ז"ל כל המורה הלכה צפנו רבו חייב מיתה

ועוד אמרו לא נתנו צניו של אהרן עד שסורו הלכה. בפני משה ואף על פי שהסכימו להלכה נענשו ועל דרך זה הזכיר החכם ואמר אל תתקדר לפני מלך ה"ל שאין ראוי אף לגדול להתגדל ולהתקדר לפני המלך אחר שהוא נבחר למלך באו זה מין מן המלוכה. וכן אין ראוי לעמוד לפני גדולים ידועים אף כי ידמה נפשו שהשיג מעלת אותם הידועים כי אחר שלא נודע ולא התפרסם כמותם צריך שיחלק להם כבוד והוא שאמר ובמקום גדולים אל תעמוד ושלא תאמר שפיל עצמי ואחלה כבודי לפני מי שאני טוב כמוהו או ממנו לפי שאם אהיה טוב ממנו יאמר לך בסוף עלה הנה ואותו הכבוד שקול יותר ויותר מהשפלות שהשפלת עצמך לפני אותו הגדול המפורסם שראו עיניך והוא שאמר כי טוב אמור לך עלה הנה מהשפילך לפני גדיב אשר ראו עיניך. ואפשר שענין הפסוק הזה הוא על דרך ולפני כבוד ענוה ואמר כי טוב שיאמר לך עלה הגם מתמה שתשפיל עצמך לפני אותו הגדיב סוף השפלות והענוה כבוד וגדולה ורבותי ז"ל אמרו כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו ואסמכותו אקרא כל גיא יגשא ובמקומות רבים הזכירו על המדה הזאת. ומשענה דברים הנמוכאים בחכם הקדומו שאינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה כי על דרך זה תסור המחלוקת וכל איש ואיש ממנו על מקומו יבא בשלום.

עושה שלום במרומיו יעשה שלום לנו ולכל ישראל.

(פרשת קתת כחמה בפרשת פרה.)

פרשת בלק.

עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטנים ועד הגלגל למען דעת צדקות יי'.

אע"פ שמשמעות הפסוק נראה בתחלה עיון שבלק היה היועץ אין הדבר בן כי לפי הנמנא בתורה ובדברי קבלה בלק היה היועץ ובלעם היועץ והעונה אותו על מה שצקש ממנו לקבל את ישראל אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו מן הארץ כי הוא ענה אותו לא אוכל לעבור את פי יי' לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר יי' אותו אשמוה לדבר והוסיף בדרך ענה ואמר הנני הולך לעמו לכה אינך מה יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים. הגם בכחוב הזה נראה שבלעם יעץ את בלק על העם ולא נזכרה שם הענה לגנותה כי אמרו אשר יעשה העם וגו'.

ובסימנה הודעת עתיד לא ענה אם כן אין ספק שהכחוב ההוא חסר והוא באלו אמר לכה אינך מעתה כי אשר יעשה העם הזה לעמך יס'.

באחרית הימים או רצה בו איענך בדרך שאשר לו לעשות לעמך יהיה
 באחרית הימים לא עתה מכל מקום אין ספק שלא נזכרה גם העצה
 אבל הקבלה האמיתית הודיעה שבלעם אמר לו אלהיהם של אלו שוכח
 זמיה הוא ר"ל שהשם קדוש והוא אוהב קדושים ומקדשן ושונא מחללים
 ומרחקם והזמיה היא מחללת האדם ומגרשת אותו מאנושותו יותר משאר
 המעשים לפי רב המשכו אל ההגאה ההיא. הלא תראה שהקדושה
 מרחקת אפלו חזרת האשה המיוחדת לבעלה כמו שאמר וקדשתם היום
 ומחר ואמר על זה היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה כל
 שכן חזרת האשה האסורה וכל שכן אשה העובדת ע"ז כי היא בלא
 ספק תסית החושק אותה ותדיחהו וכמעט שימלט איש מזה צעת המעשה
 והוא שהפליג ברע בלעם צענתו ואמר אלהיהם של אלו שונא זמיה
 הוא וכו' עד שצענתו הפקירו להם אנשי מואב את צנותיהם אף על פי
 שהעצה הזאת לא נזכרה במקומה בבאור בתורה אמנם משה רבינו
 ע"ה באר אותה במקום אחר באמרו אל פקודי החיל החייתם כל נקבה
 הן הנסה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל צ"י על דבר פעור.
 הנסה במקום הזה התבאר שבלעם יעץ את בלק להפקיר נשיו וגשי
 מדין כדי להכשיל את ישראל בזמיה ובנמשך אליה מן הכפירה.
 והוא שבה בפרשה הזאת ויקם בלעם וישב למקומו וגם בלק הלך לדרכו
 וסמך לו וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות את מואב ותקראן
 לעם לזנחי אלהיהן וגו' כי זה בלא ספק סוף הזמיה להתפתות אל
 האשה וללכת אחריה. וכל זה הרע יצר הרע היה סבתו כי הוא עושה
 בהם מה שלא יוכלו האויבים לעשות בכל כלי מלחמתם ובכל תחבולותם
 כי השם שומר ישראל מכל פגע ומכל עוול בכל עת שישמור הוא נפשו
 מנחור ברע.

ועל ענין זה התוכח השם עם ישראל לאמר מה עשיתי לך ומה
 הלאיתך ענה צי ר"ל שהשם היה מנהיג אותו כל הימים לאט ולא
 המליך עליהם ואלך מראשון להכבד מים עליהם שילאו בו אבל מנהיגיו
 היו משה ואהרן ומרים והם היו מאכילים אותו מן והמשקין אותו מן
 באר במדבר והמלבישים אותו שני עם עדנים בלא טורח ובלא עוול כמו
 שאמר שמתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה מיה שלא אירע מעולם
 לאומה אחרת שמנהיגו הם המכבידים עול והאוכלים כל אשר לעם
 ואם יעמדו ימים נצח ימותו ברעב ובצמא ובחוסר כל אז יוציאו הוצאות
 רבות. ועל דרך זה התוכח עמהם ואמר כי העלייתך מארץ מצרים
 ומצית עבדים פדיתך ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים וכן התוכח
 על תורתו התמימה לפי שהשם לא הכבד בה עול מצות כשאר כתות
 דתות האומות המטריחות אותם בצום ובענוי דרכים ובשאר מיני ענוי
 עד אשר מהם שישרפו בניהם באש וכיוצא בזה כל תועבת י"י אשר
 שנה חלילה לו מרשע אבל נהן לעמו תורה תמימה סור מרע ועשה
 טוב. והעיקר שלא לרדוף אחר התאות ובלבד תאות הנשים שהוא חרפה
 גדולה שלמחר אומר לו לך עבוד ע"ז. אבל כל זמן שהיצר לא ימשול

בעם הוא ימשול בכל ולא תבואו קללה והוא שאמר עמי זכר נח כלומר זכור והתזכון בעצת בלעם וזימנאו בלעם כשקראו לקלל את ישראל ולא אזה י"ו לשמוע אל בלעם ויהפוך את הקללה לברכה שהרי ברכו בדבר השם כל זמן שטובו אהלי יעקב ומושבות ישראל והוא כל זמן שהחזיקו בתורתו. והוא שאמר הנה בך לקחתי וברך ולא וגו' אבל לפי שידע בלעם בחמתו שהשם שונא זמה לפי רב גנותה ותכלית רע הבא מואתה יודע גם כן שהשם נתן רשות ביד האדם לבחור טוב ורע יען את בלק שיפקיר להם נשיו עד שיעצדו לאלהיהם והזמה היא היתה סבת מנפה גדולה בישראל ולא שבה חמת השם מעליהם עד שבה פנחס וקנא לאלהיו והרג נשיא שבט שמעון העז שבשצטים והרג עמו בת נשיא מדין בקנאו לאלהיו ואע"פ שלא באה אזכרה בתורה על זעילת נכרית דרך מקרה באה הקבלה שבועל ארמית קנאין פוגעין בו מה שאם עשה אחד כן על אחת מן העריות נהרג עליו. וזה כאשר הרג נשיא השבט על זעילת ארמית השיב חמת השם מעל כל העם ונתכהן ונתן לו השם ברית שלום.

ראה גם ראה אמתת הדבר החשוב לרבותינו ז"ל שהוא מועיל מאד בהרחיק דברים רבים שלא הוזכר עליהם בתורה בבאור אבל יוצאים מתוך דבריה ומתוך דברי הקבלה כרוב מאכל וכרוב משתה ורוב שחוק ושאר יתרונות כפי מה שבה בספרי החכם. וכן הוא מועיל להרחיק בדברים קלים שלא באה עליהם מצוה בתורה כענוה ודבר אמת וכיוצא בהם. וזה מובאר ונגלה ליחידים ולזה כונו ז"ל בדבר שאמרנו והוא אמרם והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה שאי אחת יודע שברן של מצות ר"ל שהתורה הסתירה הכונה מרבים לפי שאינם ראויין לה ואע"פ שבקצת המצות הזכיר שבר ובקצתם עיגש אל יעלה בלבך שאין שבר לקצת מצות שלא נזכר בהן יותר ויותר משבר קצת המצות שנזכר בהן וכן בעונש כי אין הדבר כן כי השבר והעונש שנזכרו היה כפי חממת השם בהשיגה הצורך הכללי.

ועל הדרך הנזכר אמרו גם כן הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה רצה בו העברה הקלה שאין אחת יודע גם כן עונשין של עברה. הלא תראה שבועל ארמית דרך מקרה אין בתורה עליה אפי' מלקות ועם כל זה כשהרג פנחס זמרי עליה היה שברו גדול שנתכהן וברת לו ולזרעו ברית שלום והשיב את חמת השם לפי שהזימה מגונה מאד אבל הכונה והאדם נוטה בה מדרך השם שעליה כרת ברית וקדש ידיד מצטן ואלאזיו חתם באות ברית קדש בדרך שהכלי הנושא האות בעצמו לא יחללנו בפעולתו וזה להציל ידידות שארנו שהוא הנפש משחת שהוא גהנם. והוא כפי מה שאמרו ז"ל שאברהם אבינו מוציא פושעי ישראל מגהנם חן מבעל ארמית שהוא מתנכר אליו בתלבו ברית קדש הנתן לכל זרעו כדי שלא ישחוש בכלי שהוא רק לפי צורך עמידת האיש או צורך קיום המין. ועל דרך הזה יכון בשאר כליו אל הדרך הישרה לא שיכוין להשיג היתרונות אבל כל אשר יצטרך הגוף להשתמש

להשתמש בחושיו להנחת הגוף ינוש ויכלם ויחסר ממנה לפי יכלתו וזו
 ירצהו השם ומכל רע ישמרהו ולא ילחכו אפילו בקרבן עוף אחד או
 במלא כף סלת כל שכן שלא ילחכו בענוי נפש או בשריפת בניו או
 בחמת מהעבודות הקשות או בהמליך עליו מלך והוא שאמר הנביא דרך
 חוכמה עמי זכר נא מה יעץ וגו'.

ואמרו מן השטים ועד הגלגל הוא דבר זה נחמרו בו פירושים
 והקרוז חללי שזה נאמר לפי ששטים היתה ענת בלעם הנזכרת בחוכמה
 ועד הגלגל הנהיגם השם והגילם על ידי מנהיגים המנהלים לאט
 רגליהם הם השופטים ולא הנריכס למלך המכביד עול אבל הם מעצמם
 בקשורו והמליכוהו בגלגל.

וענין הכתוב הזה הוא כאלו אמר למען דעת צדקות י"י אשר
 עשה לעמו מן השטים ועד הגלגל. ורחיה לדבר מה שאמר שמואל
 בהחלכו עם העם בגלגל על אשר בקשו להם מלך אמר ועתה התיצבו
 ואשפטה אתכם לפני י"י את כל צדקות י"י אשר עשה אתכם ואת
 אבותיכם כאשר בא יעקב מנרימה ויזעקו אבותיכם אל י"י וישלח את
 משה ואת אהרן ויוציאו את אבותיכם ממצרים ויוציאום במקום הזה
 ואמר וישלח י"י את ירובעל ואת בןן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם
 מיד אויביכם ומסביב ותשבנו בטח.

הנה התבאר בפסוק אלה מה שאמרנו שהרי שמואל לא הזכיר
 בהתוכחו על צדקות י"י אשר עשה רק המנהיגים הטובים ששלח עד
 הגלגל והוא שכיון הנה בחמרו מן השיטים ועד הגלגל וזה בא להשלמות
 מאמר מה עשיתי לך. אבל להשלים מאמר מה הלחתיך אמר הנביא
 כעונה ביום הקדש את י"י אהפך לאלהי מרום האקדמנו בעולות בעגלים
 בני שנה. וזה דבר שגריך להתבונן בו שהרי הקרבן מנחת רבות באו
 עליו בתורה במקום חטא ושלא במקום חטא. אמנם מן הכתוב הזה
 ומכתובים אחרים נראה שאין הכונה הראשונה במנחת הקרבן לעצמה
 כי כן אמר כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אתכם
 מארץ מצרים על דברי עולה וזבח.

ועוד אמר לא הבאת לי שה עולותיך וחלב זבחיך לא כבדתני לא
 העבדתיך במנחה ולא הוגעתך בלבונה לא קנית לי בכסף קנה וחלב
 זבחיך לא הרויתני אך העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעולותיך. וכן
 אמר לא אקח מזבתך פר ממכלאותיך עבודים. אלה הכתובים והדומים
 להם הורו הוראה מפורדת שאין הכונה הראשונה בקרבנות אבל הם
 כאשר מנחת המזבחות ששומרות המכוון בצדקם והוא שמוע זה לשני
 פנים.

האחד כדי לנטל עלת הקרבן שהתפרסמה מקדש לא לשם אבל
 מהם לזוכרים ומהם לשדים כמו שאמר יזבחו לשדים לא אלוה. ולמנחת
 הדעת הנטל הזה נזה להביא זבחייהם אל בית אלהיהם כמו שאמר צפי
 ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים וגו'. ולנטל עבודת הקרבן היא
 זר מאד לפי רב הפרסום ולפיכך היה רגון השם במנחת הקרבן זה

אחד מן הפנים. והשני כי כשידמה האדם שהדם שהוא הנפש יכפר על
הנפש החוטאת כמו שצא כי הדם הוא נפש יכפר אז יעלה על לבו
שנתרצה אל השם ולא יאחר במרדו אבל ישוב מדרכו הרעה ויבא לשמוע
בקול יי' לא שהרצון הראשון בדם הוא זה. והוא שאמר לא הבאת
לי כי הרצון הראשון הוא הנני לכת עם אלהיך כמו שיתבאר. והוא
שאמר כלשון בני אדם העזבתי בחטאתי הוגעתי בעונותיך כי כן
יאמר בן בני אדם כשיעשה אחד לאחד מה שלא ייטב בעיניו ויתמיד
בו כי הוא יאמר לו הוגעתי. וכשהעם מביא על ההמדה עונותיו קרבנות
יאמר לו רצון השם הוגעתי בעונותיך. ועל דרך זה אמר דוד לא על
זבחך אוזיחך ועולותיך נגדי תמיד לא חקה מזיחך פרו ממכללותיך ר"ל
שאין זה המכון אחר שאין בו שלמות לאדם ולא נמצא תועלת בכליון
היהוה אבל הכונה כמו שאמר האוכל בשר אצירים ודם עתודים אשתה
ואמנם המבוקש זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדרך. וכן אמר זבח
ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה ותטאה לא שאלת כי לא יבא
בפרשת קרבנות הקרב לפני קרבן אבל אדם כי יקריב וקם קרבן יאמר
אם כך קרבנו יעשה על הסדר הזה. ונפש כי תחטא ועשתה כך וכך
אמנם הצבור לפי שיש בו אנשים רבים שלא ירגישו בחטאם או שלא
יאסורו לו בא עליו הצווי צו את קרבני לחמי. וכיוצא בזה לפי שיתישב
דעת העם בכפרת מה שעבר מן החטא. אמנם העיקר הגדול לשמוע
בקול יי' וללכת בדרךיו לא ושהיתה הכונה לשלמות האדם בקרבן כי
אלו הים כן לא היה צא על השוגג בלבד אבל הים ראוי יותר על
המוזר וכן לא היה לו מקום ניוחד בירושלם ולא משפחה מיוחדת בבית
אחרן בלבד אבל כל איש ואיש היה לו להקריב בכל מקום שהוא שם
ולא היה נמנע בזמן הארוך שעמדנו בגלות אבל היה ראוי להתמיד
במזבחו למעלה וק"ש ושאר עבודות אלוהיות המשלימות האדם. ואחר
שהוא כן כל מקום ראוי לישראל לזכות בו ולקנות חיי העולם הבא
ובלבד שילך בדרך השם כפי המקום שהוא שם.

וצה נסתלקה טענת העושים מעלינו האומרים כי נמנעת ממנו
תשועת הנפשות אחר שאין לנו מקריבין קרבן והקרבן הוא על השוגג
ואין בשוגג אבדן נפש וקריב לשמוע ממת הכסילים זבח. והלא שמוע
מזבח טוב כי הוא המכוון. והוא שהוסיף הנה כמבאר לדברו המוקדם
הירצה ד' בחלפי אלים ברצות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי זבחי
חטאת נפשי. ר"ל האם רצון השם הראשון בחלפי אילים כי אם בזה
המזבח על זה היתה לפי דעת הסמוני וזוה נתרצה אלי ונמנע ממני
תועבת השם לשרוף הבנים והנצות ולא יניחני בזה לרנוני. והוא שאמר
האתן בכורי פשעי כי מרוחק הוא אל האמת לאבד דבר כל שכן מין
האדם אבל הפונה שיעשה האדם כאשר הוא האדם והוא שאמר הגיד
לך אדם מה טוב ומה יי' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד
והנני לכת עם אלהיך ענינו אמה מין האדם הגידו לך השם מה טוב
לך לפשלתך ומה הוא המכוון כך והוא שדרש השם ממך לא דבר
שהוא

שהוא גבוה מן ולא תוכל לעלות אליו כי לא בשמים הוא ולא רחוק הוא גם כן שתצטרך לטרוח כדי להשיגו כי לא מעבר לים הוא כי קרוצ אליך הדבר מאד צפוף ובלבד לעשותו והוא השיג הישר בין אחרים וזינו והוא המשפט בין איש לרעהו שהוא סור מרע כרציחה וגזלה וגנבה וכיוצא בזה. ועשות הטוב הוא אהבת החסד זה את זה כי אין קיום בהנהגה המדינית הצריכה לחיי האדם רק בשתי מדות אלו והוא הישר זינו ובין אחרים אבל הישר לעצמו הוא שילך האדם לצנעה בדרכי השם והוא שילך האדם בכל דרכיו בדרך הישרה והיא הממוצעת והיא שלמה משה רבינו ע"ה מנבד ידיעתו דרכי השם ובלכת האדם בדרך ההיא ילך עם אלהיו מלכו יעבור לפניו וד' בראשו.

והוא שאמר החכם עיניך לנכח יציטו ועפעפיך יישירו נגדך ר"ל שים השגחתך מי הוא נגדך. והוא השם כדרך שאמר נעים זמירות שויתי י"י לנגדי תמיד וזה יישירו עפעפיך נגדך או שניהם זוויו ואמר כמבאר דרך השגת הענין הזה פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכוננו לפי שהגת זה הוא כשישקול האדם ויפלא כל דבריו ומעשיו בדרך שלא יהיה בו יתרון ולא חסרון והוא שירחיק שתי הקצות בדרכיו כי ההולכים באמצע הם הצנועים הישרים ועליהם נצטוינו באמרו והלכת בדרכיו כמו שהתבאר בפרשת ויגאל יעקב שאפילו הנטיה אל הימין והוא יתרון הצדק שאומרים האומות שהוא טוב קרא החכם רע באמרו אל תט ימין ושמאל הסר רגלך מרע. ולפי זה הענין נקראה תורת י"י תמימה ונקראה גם כן ספר הישר לפי שכל דרכיה ישרים וכולם דרכי גועם ונתיבותיה שלום. ואל זה כון הנביא באמרו והצנע לכת עם אלהיך. כמנא הואמר הזה כולל המדות ומעלות השכל כי הראוי לומר כי באמרו והצנע לכת רמז על דרך חכמה בדרך שבה שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ואם תרצה להקל על עצמך ולומר שלא דבר הכתוב רק במעלות המדות אין נזק בזה אחר שתחלת דברו הגיד לך אדם מה טוב זה על דרך ויאמר לאדם הן יראת י"י וגומר. ועל דרך שחכם החכם את ספרו סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

פרשת פנחס.

כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו
מפיהו כי מלאך י"י צבאות הוא.

כבר בארו רבותינו ז"ל שפסוק זה באמר על פנחס זכור לטוב והפסוקים הקודמים לו הורו על זה כי כבר הקדים הנביא ואמר ועתה אליכם המנוה הזאת הכהנים אם לא תשמעו ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי אמר י"י צבאות ושלחתי בכם את המארה וגו'. ואמר אחר

אחר זה וידעתם כי שלחתי אליכם את המוצה הזאת להיות בריתי את
לוי אמר י"ו מצחות. בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתכם לו מורה
ויראני ומפני שמי נחת הוא. תורת אמת היתה צפיהו ועולה לא נוצח
בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. כאשר התזונן
בפסוקים אלה יראה לך במויעוט עיון שהם ראויים להאמר על פנחס
והוא שפתח בו בלוי וסיים בכהן כמו שאמרו ז"ל לא נתכהן פנחס עד
שהרגו לזמרי וברית השם את לוי ונצטווהו על פנחס כי כן נחזו בו
הנני נותן לו את בריתי שלום והוא שאמר הנביא בריתי היתה אתו
החיים והשלום. ועתה צריך להתזונן ולהתעורר על המוצה הזאת
שהזכיר הנביא פעמים שהיא שלוה לכהנים וכן צריך להתזונן על
ברית הלוי שהרי בתורה אמר את בריתי שלום ונצטווהו אמר החיים
והשלום.

ונאמר שהנביא מלאכי חותם הנצוחות פתח תחלה באהבת השם
אותנו וכל העמים והאהבה ההיא היא באהבתנו אותו כמו שהתבאר
בפרשת אלה תולדות יצחק ואחר זה בא להזכיר ולהעיר שהאהבה צריכה
שתייה דרך כבוד במחשבה ובמעשה והוא שנשתדל לכבדו ולקדש שמו
ונזהר מאד ויחללו ומצותו וכל אשר יתקרב האדם אליו כפי הקורבה
ההיא צריך שמירה רבה על זה. ולפי ענין זה פתח הנביא ואמר בן
יכבד אב ועבד אדניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדוניס אני איה
מוראי. ולפי שידוע שהבן והעבד קניני האדם והבן הוא קנין
עצמו כי האב הוא סבת היותו והעבד הוא קנין כספו אין בקנינו שום
דבקות לעצם ולפיכך הבן מוכבד מאהבה למה שקדם לו מיינו לא לקבל
פרס רק לעשות הראוי לו לעשות והעבד מוכבד אדניו ועובדו מיראה
כדי שלא יונע ממונו ומאכלו ושאר צרכי חייו ושלל יכה אותו כן האדם
שהוא מוחזר ומגוף ומנפש כשיעבוד השם ונוד נפשו הנצחית בללמו יעבדנו
מאהבה כחך הבן וכשיעבדנו ונוד הגוף יעבדנו מיראה. ולפי שהגוף
הוא אשר ישלם תחלה צריך להקדים היראה כי אין מצוה לאהבה זולתה
וכשיעבוד האדם לא מאהבה ולא מיראה רק בזמנות אנשים מלומדה או
להתגדל בין בני אדם אין עבודתו כבוד השם רק בזיון וקנף ולפיכך
הוכיח הנביא ואמר בן יכבד אב וגו' לפי שהעובד על ענין זה אינו
בבן ולא אפילו כעבד.

ולפי שהכהנים הם הקרובים אליו לבא לפניו ולעבדו יחס הענין
גדול המעלה הזה אליהם בפרשה זו והיא הנותנת לכל תלמיד חכם
בחורתו ולבצל מעשים במועשיו ולמתפלל בתפלתו ובתפלותיו לתת כבוד
לשמו. והוא שהעובד השם ישים אל לבו מי הוא העובד ומי הוא הנעבד
ומה העבודה הזאת אליו אז יראנו ויכנע לפניו ומפני שמו נחת הוא
לא יירא מבני אדם ולא יחוש לכבודם אבל כל אשר יראה שר וגדול מחלל
שמו יקנא בו קנאת השם ליסר ולהוכיח ולענוש כדרך שעשה פנחס
בנשיא השבט העז. ועל דרך שאמר השם לירמיהו ואמה תאזור מתניך
וקמת ודברת אליהם את כל אשר אנכי אנוך אל תחת מופניהם פן
אחתך

אחתך לפניכם. ואמר ואני הנה נתתיך היום לעיר מוצר ולעמוק צהל ולחומה נחשת על כל הארץ למלכי יהודה לשהיה לכהניה ולעם הארץ. וזה גם ראיה כי שלחו אל הגדולים ואל הקטנים והעובד השם אל דרך הזה לכבוד השם לא להכבוד בין בני אדם יראה השם עבודתו לא העושה מזה השם בדרך הפורע חובו יהיה מה שיהיה מעצם יפה או פסולה כי תחשב לאים הסוף עבודתו ענינה וכן המתפלל בקולות והמבדק בקול רם כדי להשמיע קולו ואניו לא תשמענה מה שמוציא בפיו קללה תחשב לו והוא שאמר הנביא וארומי את ברכותיכם וגם ארומיה כי אינכם שמים על לב רועה זו מה שאמרנו שיהפך השם ברכתם לקללה לפי שאין הברכה מנוירת בלב ורחמנא לבה צני כמו שצא ולעבדו כלל לזככם וכלל נפשכם ואפשר שהחכם רמז לזה באמרו מדרך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו.

ועל הדרך הזה הוכיח הנביא את הכהנים על הקריבם בעל מום או גזול והם שני מיני חלול השם בעבודתו שהפסח והחולה חלולו הוא בגלוי והגזול גם כן כי יהיה תמים ונאה חלולו הוא יומה רע אל השם כי הוא כאומר אין יי רואה ואין המקריב הקרבן הסוף עובד השם אבל עובר בלמי בני אדם הרואים. והחולי הרע הזה הוא שמתו בו רבים והוא אשר הגלנו והוא המאריך גלותנו ולפיכך תתם בו סגולה לפי שצריך החעוררות רב על הענין הגדול הזה והשם יודע כי על הענין הזה יהיה כונתי לתבר ספר ההערות הזה. כי מה יומה לאדם כשולמד תורה כל ימיו ולא ישים אל לבו למה הוא לומדו וכן כשיצא לבית הכנסת ויתפלל ויפתח פיו ודלתי לבו סגורים וישא עיניו לשמים והם מוכים בסגורים מה הועיל לו והלא טוב לו שיצב בציתו והוא שהוכיח הנביא ואמר מי גם ככם ויסגור דלתים ולא תאירו מוצתי חכם. וכן שקורא ק"ש שהוא כדי ליחדו ומגיע ראשו לשש פאות העולם שהוא כדי להמליכו עליו ולקבל עול מלכות שמים ובלבו שצב תועבות שיציר לו גוף או דבר מושיגי הגוף או שיחשוב בדברים בטלים בעת קריאתו הירנהו שר משרי הארץ הכלים והאובדים אם ידבר לפניו על הדרך הזה ויאמר לפניו מה שהוא גנאי לו אבל כמתעתע יהיה בעיניו וסביא עליו קללה ולא ברכה. וכן המניח תפילין שהם לאות על ידו כדי שיהיו מעשיו לשם שמים עד שיבא הקבלה שאין חיוב המצוה הקיף אלא בימי הועשה לא בשבתות וימים טובים שהם עלמם אות וכן באה שינחו בשמאל כדי שיהיו כנגד הלב שלא יתור אחריו להרהר מחשבת רעה. מוצרף אל זה שימוש בשטן העומד על השמאל ויהיו ג"כ לטוטפות בין עיניו כדי שישם עיניו בו יתעלה ולא יתור אחר עיניו. והוא שהצריכו שלא יסיה דעתו מהם ומי ששוכח כל זה ומתקטט בהם כדי להסתגאות על שגניו מה יתרון לו במצוה זו הלא אם הגיחם בתיק שלם אז טוב לו.

וכן המתעטף בצניות שצא כדי להזכיר כל המצות לעשותן ושלא יתור אחר לבו ועיניו ובהתעטפו בו יתור אחר עיניו ללכת אחר תאותיו
הנהמיות

הבהמות ואחר לבו בהרהוריו הרעים והמספקים באמונה הלא הם
הצינית בא להזכיר הרי הוא במכיר וכופר ואלו הם שוכח היה לו
התנאלות מעט. לפיכך ראוי לאדם להתעורר במוצת אלו ובשאר המוצת
לעשותן לכבוד השם ביראה ובכניעה ולהשמר בהם בשני המינים הנזכרים
והוא שתהא המוצת נאה ומהודרת בנגלה כמו שאמרו ז"ל להדור מוצת
עד שליש, ואמרו התנאה לפניו במוצת וכו'. ושיכוון צעת המוצת למה
שגוה עליה ויהיה הנסתר טוב ונאה מן הנגלה ואז ייטיב לראות
ולהביט כי טוב ההצטת והראיה הוא בהסתכל האדם בדבר כמה שיוכל
להשיג ממנו הן בלמוד הן בצבואה כמו שנאמר על ירמיהו הטבת לראות
כאשר דקדק בעיונו ואמר מקל שקד אני רואה ולא הקלעל עצמו לומר מקל
אני רואה. וזה הענין צריך לכל מבקש שלמות ואז אפשר לו להשיג
השם ולחסות באלו ואחר שיקטט עצמו ישתדל לקטט אחרים כמו שצא
אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאו ואשר יביאו. כן
צריך בכל דור ודור ובכל עיר ועיר. והאיש הגבחר כזה הוא הקדוש
וברית השם עמו ועל זה נטטו הכהנים ושאר משרתי השם כמו שאמר
וידעתם כי שלחתי אליכם את המוצת הזאת וכבר התבאר זה.

ולפי שפנחס קנא לאלהיו ומיראתו אחוה לא היתה יראת אדם
על פניו והרג נשיא שבט על חללו השם בעצירה שלא באה עליה בתורה
לא עונש מיתה ולא עונש מלקות נתן לו השם את בריתו שלום. ושם
ברית אמרו בו המדקדקים שהוא על משקל שבית ושרשו ברה והה"א
במקום אל"ף שבאה במלת וברא אתהן שהוא ענין כריתה. ואינו יודע
למה לא חזרו אותו אל ברו לכס איש שהוא ענין בחירה כי האהבה
השלמה בין שנים כשיבחר זה בזה ושם שלום נגזר מן שלם וענין שלם
תמימות ומלוא כמו שצא חנן שלום ונדק. ותשלם כל המלאכה. ולפיכך
יאמר שלום על העדר מלחמה וקנאה כמו שצא על הרוב בלשוננו ומה
נאמר שלמים הם אחנו וזה לפי שהמלחמה והקנאה חסרון גדול לבני
אדם והוא באמת מוקלקל השורה. ואחר שהוא חסרון כשיעדר ימנא
השלמות וכשיבא בכתוב על זה הענין יאמר בל"ע פא"י. וכן יאמר על
שלום על בריאות הגוף ועמידתו בשלום ובהשקט ומה נאמר אתה
שלום וביחך שלום וכל אשר לך שלום יהי שלום בחילך שלום בארמונותיך.
לך בא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן ורבים כמוהו וכשיבא על
זה יאמר בלעז שלו"ט.

ומזה הענין הוא קריאת השלום ושאלתו וכשהנפש על מתכונת
ישרה יאמר לפי הדרכים האלה שהיא בשלום לבריאותה ושלומה ולהעדר
האיבה הגופנית והרוחנית רצוני ברוחנית חיבת השטן ולהיותה בשלום
עם השם ואינה מכלל אויביו כמו שצא בשלום ובמישור הלך אחי. ולפי
הענין הזה יאמר שלום על מעלות וזדות או על מעלות השכל או על
שתייהן. ומה הענין הוא בקשת השלום שאנו מבקשים ממנו יתעלה
ולפיכך תקנו ברכת השלום בשלוש אחרונות שהן על דרך מו שנטל פרס
מרבנו והוא אמרנו שלום רב על עמך כמו שצא שלום רב לאוהבי תורתך
ונאחיר ויש לך שלום.

ולפי ענין זה נאמר הנני נותן לו את בריתי שלום. וזא שם שלום לכלול מעלות המדות השכל והע"פ שצמקומוות יזא על מעלות המדות בלעד אמנס צמקוס זה זא גם כן על מעלות שכליות שהן החיים האמתיים לפי שהשלוס רומז אל כל שלמות כמו שאמרנו עד שתארו צו עצמו ית' כמו שאמרו ז"ל על מאמרו ויקרא לו י"י שלום והוא שבאר הנביא ואמר בריתי היתה אתו החיים והשלום. וסבת מתן ברית החיים והשלום היתה יראת שמים כמו שקדם והוא שאמר ואתנה לו מורא רועה צו גמול המורא והוסיף ביאור ואמר ויראני ומפני שמי נחת הוא רעה צו ומפני שמי נחת מפני אחר לא נחת כמו שהזכר לירמיהו אל תחת מפניהם לפי שיראת שמים הוא המצוא הגדול לכל המעלות הן לעצמו הן לאחרים. ולבאר ברית החיים והשלום הוסיף ואמר תורת אמת היתה צפיהו וגומר לפי שהברית ההיא היתה לעצמו ולאחרים והוא כשנתנה לו הכהונה אחר שהרג את זמרי והכהונה היתה החיים והשלום לו ולכל ישראל הנמשכים אחריו שהכהן הגדול היתה תורה יוצאה ממנו לכל ישראל כמו שבא בהנהגת המלך ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו. וכן כל ספקות הדת היו מתבארות על פיו כמו שבא בפרשת כי יפלא ממך דבר וגומר ונאמר בדבר השם אל אהרן ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור. ולהורות את בני ישראל וגומר. והוא שאמר בבאר ברית החיים והשלום תורת אמת היתה צפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו רועה צו שהיה מלמד תורה הכוללת כל החוקים הטובים והמשפטים שכוללים מעלות מדות בדרך אמת בלומר שהיה מלמד אותם בדרך השגת האמת והיא מעלת השכל שהוא החיים כמו שבאר באמרו ועולה לא נמצא בשפתיו רועה צו שהי' נאמר מלומר עולה בהוראתו. והעול הוא הדבור החולק על האמת. ועוד הודיע הסבה שהיה נאמע בשגילה לכל והוא שהשלים עצמו בשני השלמויות כמו שאמר בשלוס ובמישור הלך אתי וזזה השיג שרבים השיב מעון על דרך שאמרו נאים דברים שיוצאים מפי עושיהם. ולבאר זה אמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ושמירת הדעת הוא כמו שאמרנו שיהיו דבריו בדרך השמירה שלא יפסד צו הדעת שהוא השכל. וזא כי שפתי כהן ישמרו דעת כנגד ועולה לא נמצא בשפתיו וכן זא ותורה יבקשי מפיהו כנגד תורת אמת היתה צפיהו וכן כי מלאך י"י לבאות הוא כנגד בשלוס ובמישור הלך אתי כמו שקדם בפרשת בהעלותך שהאיש השלוס צמעלות המדות ובמעלות השכליות יקרא מלאך י"י ועל דרך זה היה פנחס כל יומי היותו בין בני אדם.

והוא שאמרו עליו שהוא אליהו הנביא זכור לטוב וכן נראה לפי מעשיו שהרי מנאנו שנותר נביא הוא לבדו ומקנאתו עמד על המלך והרג כל נביאי הבעל הרבים ולפיכך זכה לחיים מתמידים לנצח כמו שאמרו ז"ל שעודנו חי והנביא הזה הצטיחנו שהגאולה תבא על ידו כמו שבא בסוף נבואתו הגם אנכי שולח לכם את אליהו הנביא. כי הוא יישיר העם ללמוד וללמד ולהוכיח כמו שאמר והשיב לב חבות על בני וגו' רועה

רוצה בו לב החכמים והרצנים שהם אבות באמת העושים בלמודם נפש התלמידים שהם הרצנים והכונה בו שיתן בלב הרצנים ללמד ולהוכיח התלמידים וכן יתן בלב התלמידים ללמד ולקבל תוכחה אז תמלא הארץ דעה את י"י וישפוך רוחו על כל בשר כלומר הבשר החי והוא כנוי לכל חכם לב. כמו שהתבאר בפרשת ויהי ביום השמיני לא שישפוך רוחו על הסכלים חלילה חלילה מהאמין זה הסכלות שיבא בזמנינו עד שהחסידים שדורנו לפי דעת ההמוני יאמרו זה והם מתכוונים להגדיל כבוד השם בזה והאומר זה בזה השם הנכבד והגורא. הלא תראה על מה הוכיח הנביא הזה את הכהנים תופשי התורה ואמרו לכם הכהנים בזוי שמי ואמרתם בזה בזינו את שמך מנישים על מזבחי לחם מגואל ואמרתם בזה גאלנוך באמרכם שולחן י"י נבזה הוא. ואין ספק כי זה היה זמין השגיאה הזאת שאומרים האומות והמתדמים אליהם מצני עמנו שהשם יתעלה מרוב ענותו ומשרה שכינתו על הכל ולא יחוש לדברים השפלים בציונו. ואל זה הדעה כון הנביא לבטלו באמרו וכי תגישון עור לזבוח אין רע וכי תגישו פסח וחולה אין רע הקריבנהו נא לפחתך הירגך או ישא פניך אמר י"י נבחות. ואם זה יאמר בקרבנות הבהמה שאין זכון לעצמו ואין לו קרבות כלל עם השם קל וחומר למקריב הקרב אל השם או שאר משרתים וכל שכן לקרוב באמת אשר רוח השם בו ואיך יעלה על לב אדם שעיניו נראשו שהשם ישלח דבריו על יד מי שאינו שלם והוא לא בא מעולם אל ביתו ולא לחזרותיו וגם פניו לא הפנה אליהם אבל אחוריו אל היכלו ואיך ישלח דבריו ביד אדם אשר לא ידענו. וכי ישאלוהו מי שלחך אלינו יאלס ואם יפתח פיו יהיה לו למחתה כמו שאמר החכם פי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו.

וכבר אמרו חכמים ששלוחו של אדם מורה על שכלו והחכם אמר ממשל על מין האדם וקצה רגלים חמס שותה שולח דברים ביד כסיל וסוף לו דליו שוקים מפסח ומשל צפי כסילים. וידוע כי מה שהזכיר שני פסוקים אלה דברים ומשל העיר על שני מיני דבור בחכמה המין האחד שיאמר פשוטו בלא משל והוא שקרא דברים והאחד שיאמר על דרך חידה והוא שקרא משל וצא להעיר על שניהם למנעם מפי הכסיל כי המוסר חכמה ומשלחה ביד כסיל והוא שקרא שולח דברים ביד כסיל הוא בחותך רגליו לבעל הרגלים שיסבב לו שלא יזוז ממקומו וכן חומסו חמס רב עד שהיה מוטב לו שלא נבחר וכן המוסר דבר חכמה צפי הכסיל מונע תועלתה וחומסה חמס גדול עד תכלית והוא שקראו חמס שותה על דרך שצא ישהה לעג כמים. איש שותה כמים עולה ריזה בו שהוא מפליג בלעג ועולה. וצא לשון חמס בזה על החכמה בדרך שאמר אחד מן החכמים אל תמסרו החכמה למי שאינו מאנשה פן תחמסוהו. ואחר זה אמר שהמשל צפי הכסילים הוא על ענין שוקי הפסח שהאחת בגובה מחברתה ותשנה תנועתה כנגד האחרת עד שאחת מהן לא תלך ביושר בגובה האחת על האחרת וכן הם שני אופני

אופני המשל צפי הכסיל ולפיכך ראוי למנעם מהם ועם זה נמנע
בחכמת בני אדם כל שכן וכל שכן נבצואה הנצאה מואת השם בתכלית
שלמות האדם.

וזה דבר נודע אלל החכמים היודעים האמתות והמצחינים
הטוב והוא דבר מפורסם בדברי קבלה עד שאמרו ז"ל אין הנבואה
שורה אלא על חכם גבור ועשיר. והם בארו שהשמה בחלקו ופרשו בו
המסתפק הוא העשיר והוא המואם המותרות הנהגה מייגיעו ואוכלו
הפך מי שנאמר בו ולא ישליטנו האלהים לאכול מומנו רוצה בו להנות
מומנו כי לא לשלול מומנו האכילה שהיא בליעת הגרון בלבד בא רק
רוצה בו שאינו רוצה להנות משלו ולשמות בו רק כל ימיו ומכאובים
וכעם ענינו והוא רעב. ולפיכך בליעת גרונו אינה אכילה וכן שאר
הנאותיו אלל השמה בחלקו הוא הנקדח אוכל יגיעו ולפיכך סמכו זה
למה שכתוב יגיע כפיך כי תאכל.

וכן ביארו שהכובש יצרו בכעם ושאר התעוררות רע הוא גבור
וסמכו זה למה שכתוב טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו ונלוכד עיר.
וכן בארו שהלומד מכל אדם רוצים בו אם שיהיה המלמד נבזה או נכבד
בעל דת או אינו בעל דת הוא חכם כי זה דרך דורש חכמה וסמכו
זה למה שכתוב מכל מלמדי השכלתי וגו' וראיתם משה הוא כי כל אות
המ"ס היא מורה שלמד כל החכמות ולא נטה לבו מדרך התורה כלל
כי בן פתח בה משה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי. ונאויבי
תחכמי מותיך כי לעולם היא לי. מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך
שיחה לי ושאר הפסוקים נמשכים אל זה הענין. והקרוב אלני שאמר
התנא בן זומא שאמר אי זהו חכם וכו' בא על הפסוק שאמר הנביא
אל יתהלל חכם וגומר כי שם נזכרו שלשתן וכאילו הוא מפרש סוף
הפסוק כמה שהקדים לו ואמר אל יתהלל חכם וגומר ומאמר התנא
הזה הוא כאלו אמר אי זהו חכם שראוי להתהלל בחכמותו הלווד וכל
האדם רוצה בו לדעת האמת ולהשיגו על הדרך המפורש. ואמר אי
זהו עשיר כמו כי רוצה בו אי זהו שראוי להתהלל השמה בחלקו רוצה
בו שכל שמחתו הוא בעשרו כמה שהוא חלקו בדרך יהיו לך לבדך ואין
לזרים אהך כי אין שמחתו בעשרו במומו או במדותיו הטובות רק
כמה שהוא חלקו לבדו. והוא שאמר כי תאכל לא שיאכלו זרים כמו
בדרך רוב העולם. ומי שנמלט מזה אשריו וטוב לו וזה כולו נכלל למה
שאמר הנביא בסוף השכל וידוע אותי. כמו שהתבאר במקום אחר.

סוף דבר כבר התבאר מדבריהם שלמות המדות ושלמות החכמה
קודמין לנבואה. ואין ספק בזה כי החכמה היא הסבה כי היא המקרבת
אותו אל בית השם. והתנא שבא לבאר בצננה אלו התארים השלשה
לפרסום הדבר ביניהם שאין שלימות לאדם זולתם כמו שנזכר מדבריהם
אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר שהם הקודמים לשלמות
ואינם שלמות כמו שנראה מדברי רמיה הנביא באמרו אל יתהלל חכם
בחכמתו וגו' כי אם בצאת יתהלל המתהלל וגומר. וכבר יתבאר באלה
הדברים

הדברים כי מן שישיג זה יתנהג בדרכיו ויעשה חסד משפט ונדקם
 בארץ כי באלה חפנתי כלומר שישתדל בהנהגת אחרים ביושר ואמת
 כי זה סעיף מן הנבואה. ולענין זה רמז התנא באמרו אי זהו מוכזב
 המכזב את הדברות שנא' בו כי מכזבי אכזב ובוני יקלו ונריך להתזכון עוד
 בדאיתו זאת שהרי זה פסוק הקב"ה אמרו ואיך יביא ראיה ממכזביו
 למכזב הדברות. לפי נראה שכבר התבאר מדבריהם שלמות המדות
 ושלמות החכמה קודמים לנבואה. ואין ספק בזה כי החכמה היא
 הסבה כי היא המקרבת אותו אל בית השם ושמה ידבר עמו וישלחבו
 אם רצה השם לא זולת זה. ולפי שהחכמה היא סבה לנבואה אמרו
 שחכם עדיף מנביא רצו בו שהחכמה בעצמה מלך בחינתה גדולה מן
 הנבואה בעצמה. והוא כמו שאמרו החכמים שהעלה למעלה מן העלול
 וזה דבר אין ספק בו לא שירצה בו שימלא נביא שאינו חכם הלא
 תראה כי כשאמר משה רבינו ע"ה יפקד י"י אלהי הרוחות לכל בשר
 איש על העדה אשר לו הקב"ה קח לך את יהושע בן נון איש אשר
 רוח אלהים בו רוזה בו רוח חכמה כפי אשר שמש משה רבינו ואשר
 יצק מים על ידיו לא ימוש מתוך האהל ולפיכך השיגה רוח חכמותו
 השלמות האחרון שהיא הנבואה והוא שאמר ויהושע בן נון מלא רוח
 חכמה וזה בא אחר שמוך משה את את ידיו עליו כי אין כל חכם משיג
 השלמות הזה. אמנה אין משיג השלמות הזה אלא חכם ומוטבע ביצירתו
 על זה כמו שאמר לירמיהו בטרם אצרך בצטן ידעתוך וצטרם תלא מרחם
 הקדשתוך ואע"פ שהשם יודע כל הטובים והרעים על המושגחים המוכנים
 כונה ראשונה יאמר ידעתוך כמו שאמר על אברהם כי ידעתיו ועל
 משה רבינו ידעתוך צדק וכשהוא זוכה אל המעלה הזאת לא יירא
 מאדם ולא יחת ממונו ולא ידבר ביוטמוניות אבל יזכיה וייסר החזק
 והרפה. ולפי שאין בצני עמונו מן שיודע להזכיה ולא שיוכל להזכיה ולא
 מן שיקבל תוכחה ארך הגלות. והוא שהזכיה הנביא את הבהנים על
 הענין הזה ואמר ואתם סרתם מן הדרך הכשלתם רבים בתורה שחתם
 ברית הלוי אמר י"י לבחזות יאמר כי סור הגדולים מן הדרך הישרה
 הוא סנה הכשל רבים בתורה גם הוראתם היא בדרך המכשול שלא
 ידעו לשמור הדעה והמנות עד שהעשינה דרך ציון וחלול השם ולא
 יזהירו על זה והחיים והשלום נעדרים על זה והוא שאמר שחתם
 ברית הלוי. ולפיכך בא העונש הגדול מרה כנגד מדה הם צוים את שמו
 ונושאים פני אדם בתורה והוא נותן אותם נצזים ושפלים בתוך בני
 ישראל ולא ישאו פנים אליהם.

והוא שאמר וגם אני נהתי אתכם נצזים ושפלים לכל העם כפי
 אשר אינכם שומרים דרכי ונושאים פנים בתורה. או רוזה בו שאינכם
 נושאים פנים לתורה וזה הוא סנה הגלות וסנה אריכותו עד עתה כי
 קן כפרעין מן הרשעים שמתבדיל את העולם כמו שאמרו ז"ל ואבוד
 העולם וקיומו כאומר על החלק החנושי ממונו לפי שמיין אדם נבחר בעולם
 השפל למניחות הטוב השלם שבו. ועל השלם ההוא כאמר כל העולם
 לא

לא נברא אלא בשביל זה לפי שנוצר בחירת מין האדם כמנא כל העולם
 נברא לצרכו. ואחר שהוא כן צריך האדם שיסתדר וישית לבו להשיג
 שלמות האדם מדרגה אחר מדרגה כי כן יושג השלמות מעט מעט כמו
 שהשיג פנחס בקנאו לחלסו בצעילה נכרית מפני שהיה העון ההוא
 צפרהסיה וזה כלל גדול בחורה גדול עונש העון הקל שבקלים כשיעשה
 ביד רמה שהוא בלא ספק להכעיס מעונש העון החמור כשיכריחנו
 יגרו ולא יוכל לעמוד כנגדו. והמוכיח על העון הגלוי והמקנא עליו
 שכרו הרבה מאד וירבה נוסרה ושלוס אין קץ לו ולנשמעים אליו כמו
 שאמרו ז"ל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי
 י"י ורצ שלום בניך יהי שלום בחילך ושלוס בארמונותיך למען אחי ורעי
 אדברה נא שלום כך למען בית י"י אלהינו אבקשה טוב לך ורחא בניס
 לבניך שלום על ישראל.

פרשת מטות.

הלא מעתה קראת לי אבי אלוף נעורי אתה.

הנביאים כשהיו מוכיחים ישראל והיו מיעדים להם הגלות לפי
 עונשם על עזבם השם ית' היו מנטיחים אותם על הגאולה אחר
 התשובה כדי שלא יתיאשו בגלות לומר אברה תקוהנו נגזרנו לנו. ואחר
 שהתקיימה נבואתם על היעוד הרע לב כל בטוח ציעודם הטוב וראוי
 הוא ומחויב להאמין בו אמונה קיימת מאין הרפור רע ובלבד עם תנאי
 התשובה שהתנו לנו משה רבינו ושאר הנביאים. ולפיכך צריך להתעורר
 בדרכי התשובה ולהתבונן בדברי הנביאים. וכאמר שהנביא ירמיהו קדם
 לו בהתוכחו עם ישראל אמרו העבד ישראל אם יליד בית הוא מדוע
 ה' לבז כמנא שהושיל בפסוק ההוא את השם לישראל כיחוס האדון לעבד
 ובפסוק הזה שפתחו בו הושילו ביחוס האב וביחוס הבעל וכמו כן
 הזכיר שני מיני יחוסים אלה בפסוק א' אחר זה באמרו בהצטחת הגאולה
 שובו בניס שובצים נאס י"י כי אנכי בעלתי ככם ולקחתי אתכם אחד
 מעיר ושנים ממשפחה והצאתי אתכם ליון. וכאמר שזה כלו על דרך
 הכלל החשוב שסמרו לנו רבותינו דברה תורה כלשון בני אדם. וזה לפי
 שפתח הנביא ואמר שמועו נא בית יעקב וכל משפחת בית ישראל וידוע
 כי בית האדם הוא העבדים והאשה והבנים ושלתן קניני האדם לאדם
 ואין מעלתם אללו ולא השגחתו אליהם במדרגה אחת כי העבד הוא
 במדרגה התחתונה שהוא בא לו מבחיץ כדי לעשות לו כל מלאכה נמצאה
 ופחותה ככבוד הבית ופנות הזבל וכיוצא בהן והאבת האדון לעבד אהבת
 תועלת בלבד ולפיכך אין השגחתו בו רק להטילו מרעב בלחם מורסן
 וכיוצא בו ולהטילו מקור בצנדי השקים וזה כדי שלא ימות ותאבד עבודתו

והעצד ההוא עוצדו מיראה וכדי לקבל פרס אין זיניהם אהבה רק לתועלת האוהב והיא האהבה הפחותה שאין לה קיימא לפי שאינה בלבד. והאשה גם כן צאה מחוץ אמנם לפי הטבע שזה מראש כאלו היא מגופו כדבר הכתוב זאת הפעם עמם מעממי וצער מצטרי ואומר ויהיו לבשר א'. וידוע שהיא מיוחדת לשרתו ולעמוד לפניו והיא משתדלת להתיפות לפניו ולהפיק רונו בכל כחה קצת ומהאבה קצת מיראה גם הוא יאהבנה ויכבדה. אמנם האהבה היתה אינה גם כן שלמה כי היא אהבת הנאה והעצד והאשה שניהם מחוץ אבל הן צא מגופו והאבה את אביו היא אהבת מועלת מפני שהאב למדו והועילו ולא לתקות גמול יאהבנו כי כבר עשה לו הטוב והוא עשה לו סבה להשיג את אשר השיג ואשר ישיג והגמול הטוב אשר עליו לשלם לאביו הוא שישתדל להשלים עמנו כי זה רצון האב צננים ובלבד לעושים מעשיהם כפי הכונה הראויה.

וכנגד שלשה קניני האדם צבית האדם נמצאו שלש כחות במשפחות בית ישראל מהם כעצד צקיום המנות ומהם כחשה ומהם כבן והם כנגד שלשה צנים שנולדו לאדם ולחיה. הכח הראשון מהם הוא השכל הקנוי שבו ילמד המלאכות בעבודת האדמה וכיוצא בה שהוא הכל להחיות הגוף אין החפץ בו כמו שצא קין שהיה עובד אדמה והוא אשר לא לא שעה השם אל מנחתו ונע וכד היה צארץ אבל לא התיר השם דמו ונתן לו אות בלתי הכות אותו כל מוצאו ולא היה לבד כי היתה שמירת האדון עליו אבל שמירה פחותה כפי גריעות עבודתו ואם ישראל היה על הענין הזה בלבד לקיים החלק השפל ושלשת חלקי המנות לא היה לבד ולא היה גולה מארצו. הכח השני נפש טוב מזה והוא שבו יחשוב וישתכל כדבר שירצה לעשותו אם אפשר לעשותו ואיך צריך שייעשה וזה הכח מקנה המדות הטובות והחפץ בו אבל לא לעצמו כמו שצא הבל שהיה רועה לאן. וכן זה הכח מנהיג החי הנהגה ישרה וציונות. וכפי זה הענין היא האשה בעבודתה אלל בעלה וכמוה הכח השנית מצני אדם שהם צעלי מעשים טובים

והכח השלישי הוא העיוני שבו ירע האדם הנמצאות שאינם משתנות ובו ישיג ההשגה האנושית וכנגדו צבית הן וכנגדו יצא שת צדמות אביו וכנגדו כת החכמים צבני אדם היודעים השם והאופקים והעובדים אותו ומהבה. ולפי שההשגה הזאת צריכה מואד להשגת המעשים הטובים ואי אפשר לה זולתה צאו רב המנות ליה עד שהמכון בחורה אבל רוב העולם הוא צקיוון וגם החכמים כלן מזהירין עליהן. אמנם צמועט רמו יעירו בהם על ההשגה האחרונה כדי שיתעוררו לה היחידים הראוים לה. ואל זה המין עשה החכם ספר משלי גם כספר קהלת אומר ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיך הבלך אשר נתן לך תחת השמש כל ימי הבלך כי היא חלקך בחיים ובעמלך אשר אחת עמל תחת השמש.

וזה הכתוב והנמשך אליו זא על שני פנים גלוי ונסתר כדרך פסוקי ספר מושלי ואין להמוה על זה יען כי נכתב בספר קהלת שאינו מוחזר בדרך מושל כי דרך כל חכם שטבעו מכריחו לדבר כפי השמות וכפי המליצה וכפי הענין שהרגיל בו. ונאמר שהרגליו מן הכתוב הזה זא להשלים הענין שקדם לו בשני הפסוקים הקודמים לו והוא שיהא האדם שמה צומח שנתן לו השם וין הקנינים האוזרים שהשיג צעמלו אשר יעמול תחת השמש והוא העושה באמת כי כאשר לא יזדמן לאדם מה שיחפון יחפון צומח שיזדמן לו ובכל מה שיהיה לו או עליו לפי שכל ההווה הוא אשר רצה השם וזה רצה באמרו כי כבר רצה אלהים את מעשיך. והקדים צענין זה תחלה המאכל והמשתה כפי קדומה צורך המזון אל צורך המלבוש ושניהם צריכים לכל אדם בכל זמן ואחר כך הזכיר המשיחה שהיא צריכה לאדם בצומנים וכל מה שהוא מומינה כרחיבה ושאר הנאות התענוגים. וראה גם ראה כי צומזון הזכיר הלחם והיין בלבד שהם המספיקים למסתפק והם צריך לכל ובמלבוש הזכיר לבון הצגדים לפי שלבון הצגדים ורחיבתם יקל על האדם והוא הכני השוה בכל. וכן בתענוגים הזכיר משיחת השמן הקלה גם כן על האדם וזה כלו להעיר האדם על זה הסתפקות ושלא לרדוף התאוות ושלא לבקש המותרות. ולפי שהאדם צריך לו להיות עזר כנגדו לקיום גופו ומינו יותר מכל בעלי חיים כמו שאמר לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו כמו שהתבאר בפרשת אשה כי תזריע שעל הענין הזה זא הספור במעשה בראשית שהאשה נבראה ונלע האדם להיות האשה נשמעת אליו ולהיות תשוקתה אל אישה והוא ימשול בה ממשלה הראויה לפיכך השלים החכם ואמר ראה חיים וגו'.

רצה בו שיתעורר האדם מהתנהג בדרך חיים ושלוס כל ימיו הבלו שהם ימי העולם הזה עם האשה אשר אהב להיות לו לאשה ואשר נתנה אשר רצה את מעשיו תחת השמש רוצה בו שהשם בחר אותה להיות חלקו מכל קניני העולם הזה כל ימי עמו שם ויש לו לראות החיים והשלוס עמה כי היא חלק מחלקיו ועם מעצמיו וכשר מנשרו והוא אמרו כי היא חלקך בחיים. ולפי שהאשה נבראה לעזר האדם והיה הצורך ממשלתו בה פחת מעלת צורתה ומועלת צורת האדם על הרוב ושם בטבעה שמהיה עובדת את בעלה ויאהבה ומיראה להתמיד שלום הבית עד שהתורה אשר כל נתיבותיה שלום הקלה עול מונח עשה שהזמן גרמא ועל האשה כמו שהתאמת מן הקבלה לפי שאם היתה חייבת בהן היתה טרודה בקיומן צומנין ולא היה לה פנאי לעבוד בעלה ולעשות מלאכה הבית והיו צאין לידי קטטה. ומצורף אל זה כי לפי מעוט שכלה מועטה מנחותיה הבאות להעיר על השגת השלמות והמין מן הנאות הזמניות הוא ראוי יותר להקל בו לפי שהמין האחד מוכן לעצמו יותר. וכן לפי שלום הבית אשר לאיש דודתו והתיר לאשה דודה כי הטבע נותן שימשלו השרשים בענפים ואלו היה האדם נושא דודתו היתה האשה מושלת בבעלה הפך מה שהיתה הכונה אבל כשתנשא האשה

האשה לדודה כל שכן שהיא נכנעת לו ותכון המושלה לחיש והוא שחצנו רבותינו ז"ל שישא אדם את בת אחותו.

ועל הדרך הנזכר נתנה התורה רשות ביד הצעל להפר נדרי אשתו. והנדרים שבידו להפר הם על שני מינים. המין האחד דברים שיש בהם ענוי נפש האשה שאם תתקיים הגדר ההוא תצטער האשה בו וימעט שלום הבית כאלו נדרה שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין או אחד ממיני המאכל או ממיני המשחה. והמין השני דברים שבינו לבינה ר"ל שתמנע בנדר דבר מהדברים המהנים אותו והמשמחים אותו כאלו נדרה שלא תכחל או שלא תתקשט או שלא תלבש בגדי לזעונים וכיוצא בזה. ואחר שהתורה נתנה רשות ביד הצעל על שני המינים הנזכרים ראוי להתעורר בו ולדעת שעל החיש לשמור האשה מענות נפשה כל שכן שאין ראוי לו לענותה כי כפי קירבתה אליו מוטל עליו להעמידה בשלוה. וזה יורנו המין שיש בו ענוי נפש. והמין שבינו לבינה יורנו שעל האשה להשתדל בכל אשר יתנה בו בעלה וימנע בו נחת רוח אבל בשאר דברים יגיחנה לרצונה ולא יעשה לה כמשפט הבת כי הבת שהיא פחותה מואחת עשרה שנה אע"פ שיודעת לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה אין נדרה נדר ואין הקדשה הקדש ואם נכנסה בשתיים עשרה ויודעת לשם מי נדרה או היא מצת שתיים עשרה ולמעלה עד שתגד אע"פ שאינה יודעת לשם מי נדרה נדרה נדר והרשות ביד האב להפר את כל נדרים לפי שעל האב ללימד בתו דרך ישרה ומישר דרכיה שלא תהא נדרנית.

ולפי הענין הנזכר חלקה תורה בין חיש לאשתו ובין אב לבתו שהכונה בחיש לראות חיים עם האשה כמו שהורה פשוטו של כתוב אבל לפי משלו בא להעיר האדם על החיים האמתיים הנצחי שצריך שישים עיונו והשגחתו בהם צעודו עם אשתו הדבקה אללו והיא החומר כי היא חלקו על דרך שאמרו יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעולם הזה מכל חיי העולם הבא לפי שבעולם הבא יאכל מיה שצשל בעולם הזה לא זולתו. ואם האדם טורח יום או יומים לצל בערב שבת מיה שיאכל בשבת כל שכן וכל שכן שיש לו לטרוח בעולם הזה שהוא קצר יום כדי לשבוע ולהתענג בעולם הבא שכלו שבת לי"ו. ואחר שאין האדם יודע בחי זה יום ימות צריך שיהיו כל ימי האדם בתשובה כמו שז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך. והוא שאמר החכם בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגומר. רוצה בו שתהיינה מודותיו בלא שום דופי. ולהעיר על הענין הזה צותה התורה על כזום בגדים והנהיגו ללבוש טלית לבנה נאה כי הלבון במקום המדות הנאות. וכנגד זה הצריכו לוי שיצרו מושל בו ללבוש שחורים כדי שישוב בתשובה כי כשם שהזכיות נמשלות בלבון ובאור כן העונות ראוי להמשילם בשחורות ובחושך כמו שאמר ורשעים בחשך ידמו. והכסיל בחשך ילך. אל תראוני שאני שחרחורת.

והערה זו היא על דרך כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד והוא הרמז ברצועות שחורות של תפילין. מצורף אל זה שראוי לבעל

פרשת דברים.

כה אמר יי' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי
וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה והאמת
והשלום אהבו.

לפי הענין שהסכיגו לומר פסוק זה בהזכרת הצומות ולפי מה
שאמרו עליו רבותינו ז"ל נראה ששני פנים יש לו. האחד כפי הדרש
להודיע שאחרי הגאולה יבטלו הצומות האלה ויקבעו בהם ימים טובים
וכן ראוי לפי מה שנהגו בני אדם כי כשיעברו ימי הצרה יהפכו מיגון
לשמחה לבעליהן. ולפי הדרש בא הכתוב הזה דרך הגדה ופירש יי'
לבית יהודה כן יהיה לעתיד אחר הגאולה שאי אפשר לה רק אחר
הצבת האמת והשלום והוא שאמר והאמת והשלום אהבו. וכבר אמרו
ז"ל שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשוטו של מקרא זה בא דרך מענה
למה שקדם בדברי זכריה הנביא על זה שאלו הכהנים הנביא האצבה
בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים ר"ל על היום הזה
שנקבע בחדש החמישי והוא ט' באב לבניה לדורות ולמניעת מאכל
ומשתה ופרישת כל תענוג. והוא שאמר הנזר רועה זו הפרישות והוא
שחרגם וכתן האתמנע נפשי מתפנוקי או אפשר שרועה זו ההפלה
כי כן יאמר עד להפליג בדברים שורצים זו וכן מלאנו כתוב בדברים
שכבר היו מפליגין בו. וענה אותו השם תחלה ואמר אמור אל כל עם
הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספור בחמישי וצביעי זה שבעים
שנה הצום צמתוני אני וכי תאכלו וכי תשתו הלא אחס האוכלים ואתם
השותים. ואחר זה אמר משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו איש את
אחיו והנמשך אל זה מזה המין מהמזות.

ועתה ראוי להתבונן בצונת המאמר הזה שאם ירצה בו שאין
הצום לתועלת השם יתע' רק לתועלתנו כן אין משפט אמת ולא דבר
אחד נמשך לתועלתו רק לתועלתנו כמו שאמר בחזרה ועתה ישראל מה יי'
אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'. ואמר בצוף הענין לשמור את
מצות יי' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך. ואמר הן ליי'
אלהיך השמים ושמי השמים. ואם רצה בו שאין הצום לשם לפי שאינו
מצוה מן השם כמשפט אמת וחסד ורחמים הלא הקבלה האמתית
בארה לנו שמוזה היא מן התורה להריע ולזעוק ולהתפלל על כל צרה
כמו שבא בצאור והרעותם ונזכרתם לפני יי' אלהיכם. וזה היום שארעו

זו כמה צרות לישראל ראוי הוא בלא ספק להתענות בו ולהודות ולהתוודות
 את עוונתו ואת עון אבותינו כאשר נהגנו בו. ואחר שזה הגוס הוא
 בדבר השם מה רצה באמרו הגוס נמתוני אני. ונאמר שזה בא על
 דרך תוכחה כדרך שצא במקומות רבים על ידי הנביאים כאשר לא
 ידעו העם לעבוד את השם כראוי וכל יראתם מנות אנשים מלומדה
 כי בחלי זה מתו רבים. ועוד אנתנו מכבדים החלי הזה ועל זה הענין
 פתח ישעיה ואמר ידע שור קונסו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע
 עמי לא התבונן. לפי שידוע שהשור והחמור נמצאים על הרוב אלל האדם
 לעבודתו ועושים הרבה ואוכלין קמעה וכה דמיונס חלוש ועם זה השור
 שרצ תבואות זכה שור בחרישה צעת הזריעה והדישה צעת הקציר
 ולא יאכילנו בעליו רק התבן היונא על פני השדה והוא מרגיש לדעת
 ולהכיר הקונה אותו עד שישוב אליו ואם יעזבנו בשדות וכן החמור
 ישוב לאבוס בעליו ואם יטריחהו כל היום ויכסו. וישראל לא שת לבו
 לדעת אשר קנהו ויכונסו ולא התבונן לדעת האבוס שבו מאלכו והוא
 התורה והנמשך אליה ונמול העולם הבא עד שאפילו בעלי המעשים
 לא ירגישו כמה שיעשו מה הם עושים ולמה עושים אותו. וכמו כן
 התלמידים לומדים על הדרך הזה ואין זה כונת התורה. והוא שאמר
 האזינו תורת אלהינו עם עמורה למה לי רב זבחים ושאר הפסוקים
 הנמשכים לזה וחתם בו למדו היטב דרשו משפט וגו'. כי זה הוא חפץ
 השם בתורה הלמוד זה היטב ולדרוש המשפט לעשות מעשים ממונעים
 המקנים מעלות המדות הנריכות להקדים אל מעלת הידיעה והשכל.
 והחכם שהתחברתי עמו אמר כי זה הפסוק בא להכלים ישראל
 בענין הקדום לאומת האצבה שהיתה בלא דת ולהרחיק אמונתם וחוקיהם
 נתנס התורה לישראל והיה ראוי למקבלו התורה לדעת ולהשכיל יותר
 ויותר מהאומה ההיא לפי שהתורה תמימה מתכימת פתי וכאשר חטא
 ישראל היה רע מהקודמים והוא שאמר ידע שור קונסו וגו'. כי בא
 שור לרמוז על חכמיהם הקודמים שהיו יודעים ונכירים מנהיג העולם
 וכפי שכל דעה ההמון היו אומרין להם מה שהיו אומרין עד שהיו משיגין
 מהם להם חוקם כמו שצא הספור בכהנים ברעב מזרים ואותם אנשי
 ההמון לא היו משיגים רק האבוס שחיייהם ממונו והם השמים וצאחם
 וכפי מעוט הכרתם המשיל אותם לחמור הנושא משך הזרע לא לשור
 שרצ תבואה זכה. והוא בא להעיר על השכל והידיעה וכן יאמר לפי
 גזרת השם על החכמה העיונית מגזרת תשורי מראש אמנה וכן נוכל
 לומר על דבר החכם שאמר באין אלפים אבוס בר שהוא גם כן מגזרת
 אלוף אם כן השור הוא נאות לענין כפי עבדו במלאכת האדם וכפי
 גזרת שמו כך החמור ידוע כי הוא למשא ונריך להערות רבות מתמידות
 ושמו נגזר מחומר ולפיכך יאות להמשיל בו ההמוניים הנושאים משא
 המנות והאמונה בדרך קבלה.

וכפי הענין הנזכר אמר גם כן ישעיהו על הדור הטוב מישראל
 בהיות בהם נדיקים וחכמים ובעלי המעשים אשריכם זורעי על כל מים
 משלחי

משלחי רגל השור והחמור ותרגם יונתן טוביכון נדיקיא עזרתון לכון
עובדין טבין דחתון דמין לדזרעין על שקיא משלחין לאדרכא בתורא
ולמרדי בחמרא. ורבותינו ז"ל אמרו אין זריעה אלא נדקה שנאמר זרעו
לכם לנדקה ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל נמא לכו למים. משלחי
רגל השור והחמור לעולם ימים אדם עזמו על דברי תורה כחמור למשאוי
וכשור לעול. זה כלו כפי הענין הנזכר בדבר הנביא ישעיה ידע שור
וגו'. שגא להכלים אותם על הידועה ועל קיום המצות כי כבר בארנו
שהתורה באה לישראל כדרך הנהגת הרופא הטוב המשגיח והמשתדל
בהנהגת האיש שמסר עזמו בידו. והוא שאמר תחילה במצות מרה
שניתנו בה שבת ודינין כי אני י"י רופאך. וידוע שהרופא מזכירו תחלה
להתנהג בזמון הממוצע הראוי להעמיד בריאותו ולהאריך חייו כלחס
ויין וכיוצא בהן. וכפי הזמון הזה באו מצות בתורה למזון הנפש ולהמניא
לו החיים האמתיים כידיעת השם ויחודו ואהבתו והסליכה בדרכיו
בעשות חסד ומשפט ונדקה וזה הזמון נתן תחלה לאדם הראשון ולגת
ולשם ושאר יחידים שזדורות הראשונים. ועל הזמון הזה התעורר אברהם
אבינו לזאת מארצו ומצית אביו וכו' עשו הוא ואשתו הנפש בחרן.
ולפי שהאדם קץ בלחם לבדו ובשאר המזונות הממוצעים מוערב
לו הרופא דברים אחרים כתבלין ודברים חמוצים ומלוחים וכיוצא בם
להעיר התאוה לאכול הממוצע כפי הצורך וכפי דברים אלו באו קצת
מצות בתורה כתפילין וציצית ומזוזה וכיוצא בם להעיר על המצות הקודמות
ועל שני המינים האלו יאמר שחפץ השם בם. ואמנם המין הראשון הוא
על הכונה הראשונה כמו שהכונה הראשונה לרופא הוא בזמון הממוצע
זה כולו כשהאיש הוא במתכנת הבריאות אבל כאשר יחלה ויאל מיושר
הבריאות יאכלהו או ישקו הרופא דברים מרים או חדים מה שהיה
מונע ממנו מאד בעוד שהי' בריא לפי שהיה מוסיק לו או ממיית אותו ועתה
הוא נותן אותו להשיבו אל הנכונה. וכפי הדברים האלו באו קצת מצות התורה
כקרבנות הכפרה וכו' והתרועה זו ושאר ענויי הנפש החיה וכיוצא
בהן. וזה המין אין חפץ השם בו כמו שאמר ודם פרים וכבשים ועתודים
לא חפצתי. ואמר הירצה י"י באלפי אילים ורבים כמוהו. כי כמו שרצה
השם להמניא האדם כן רצה שיעמוד ויחיה כפי הטבע הנתן לו לא
שיענה כפשו ויקצר חייו באחד ממיני הקיצור ולא שיכלה ממונו בשרוף
פר וכבש וכיוצא בזה אבל רצון השם שיאכל וישתה כפי צרכו ויעשה הטוב
והישר ואז ישיג הכונה במצות שנתנו לטוב לו. והוא שאמר אבין הלא
אכל ושתה ועשה משפט ונדקה אז טוב לו לפי שמתוך עשותו משפט
ונדקה ילך בדרכי השם וידעהו כמו שאמר דן דין עני ואביון אז טוב
לו הלא היא הדעת אותי גאם י"י והדעת אותו הוא המזקק מאדם
ואשר חפץ השם בו לא זולתו כמו שאמר כי אם באה יתהלל המתהלל
השכל וידוע אותי כי אני י"י עושה חסד משפט ונדקה בחרן.
וכבר כתב הרב המורה שלא הספיק לו בזה הכחוב לבאר שהשגתו
בלבד היא תכלית השלמות שבו ראוי להתהלל כי אילו היתה זאת כונתו
היה

היה אומר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי והיה פוסק דבריו או היה אומר כי אני אחד או כי אין לו תמונה וכיוצא בזה אבל אמר שאין להתהלל רק בהשגתו ובידיעת דרכיו ותארו ר"ל פעולותיו כמו שהתבאר באמרו הודיעני נח את דרכיך ובאר לנו בפסוק זה שהפעולות הן שראוי לדעת אותן ולעשות כיוצא בהן הן חסד משפט ונדקה. זהו לשון הרב רבינו. ונראה מדבריו כי הכתוב חסר וי"ו והוא כאלו אמר השכל וידוע אותי וכי אני י"י וגו'. ופירושו טוב מאד אין להרהר אחריו אבל אין צריך לומר שיש שם חסרון אות כי אחר שאמר השכל וידוע אותי באר מה היא הידיעה הריא ואמר שידע כי אני י"י עושה חסד וגו'. אמרו כי אני י"י הורה ששיג מציאותו המחויבת כמו שבאר הרב המורה שזה השם המפורש מורה על אמתת הויותו. ואמרו עושה חסד משפט ונדקה בארץ הורה שידע וישיג דרכיו עם בראויו בארץ והדרכים ההם הם המודיעים אותו ומי ששיג זה יתנהג בדרכיו אלה שחפץ השם בהם להעמיד הארץ והוא שאמר כי באלה חפצתי. וכתב הרב המורה ואמר בחסד משפט ונדקה חפצתי כאלו י"י רוצה בו שכונתי שיצא מלפני חסד ומשפט ונדקה בארץ זהו לשונו בסוף ספרו ושם הקדים מה שנאמר בצראשית רבה חפצי וחפציק לא ישו בזה ובארו הם חפצי אלו מנות ומעשים טובים ונראה שמה הפסוק הוציאוהו מאמרו כי באלה חפצתי כמו שפרשו הרב המורה אם כן אמרם ז"ל אלא כי אם בזאת יתהלל המתהלל וגו' רוצים בו ששלמות האדם הוא בהשכילו השכל האמתי ובידיעת השם כפי השגת ידיעת האדם בו ובהשגתו עד שיכל דרכיו מתוך ידיעתו ולא בהליכה הריא על דעתו אותו. וכפי בהשגתו השם ודרכיו ולכתו בדרכיו היא רחיה על דעתו אותו. וכפי זה הענין אמר הלא היא הדעת אותי. הנה התבאר שחפץ השם בתורה הוא בזה המין מן המנוה לא בצומות וכיוצא בהם והוא שרצה באמרו צמחוני אני וגו'. וגם כל הענין הנזכר שם ורוצה בו שאין חפצי ורצוני הראשון ביום לפי שאינו ממשלימי האיש ואינו על דרך האכילה והשתיה שהוא לצורך החלפת הדברים המותכים בגוף האדם וכמו כן היום הוא שיתקן האדם את אשר עוה בסורו מדרך הישרה והוא שאמר ביום הרביעי ויום החמישי ויום השביעי ויום העשירי יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה וגו'. רוצה בו ולואי שיהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים ובלבד שתאבהו את האמת והשלום.

וכבר באר הרב רבינו כי האמת יבא על המעלות השכליות מפני שהן אמתיות לא ישתנו והשלום יבא על המעלות המדות אשר בהם יהיה השלום בעולם זהו לשונו. והראוי לומר בו לפי פירושו הטוב שמעלות המדות נקראות שלום לפי שהן שלות הנפש ובריאותה כמו שיצר הרע בפחיתות המדות יקרא חלי וכמו שהחולה צריך לקבל המשקים והמרקחות לשם לבריאותו כן חולי הנפש והם החטאים צריכים לרפואות התשובה עם המעשים הטובים כמו שנאמר ושז ורפא לו ולא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים גורמים שלא נאמר באנשי ניבוח וירא

וירא את שקס ואת תעניתם אלא וירא את ויעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החום אשר בכפיהם. ואל יתיאש החוטא ויאמר ומה תועיל לי התשובה וכבר חטאתי מאד ולא אוכל לעלות למושב הדיקים שהרי זאת הקבלה האמתית וקום שנעלי תשובה עומדים נדיקים גמורים אינן עומדים. וזה לפי שהשן מכריח טבעו ונלחם ביצרו לכבוד יוצרו וזה הדעת מפורסם בין האומות. והנביא יחזקאל אמר בבאור שהשן מדרכו הרעה אפילו היה רשע גמור יזכה לחיים גמורים. הוא שכתוב ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעשה משפט ונדקה הוא את נפשו יחיה. והמחיה נפשו הוא שזוכה לחיי העולם הבא. ואל יאמר החוטא המתמיר על חטאו זמן רב איך אוכל לשוב אל יי ואני כמה שנים הלכתי הלך ורחוק מומנו ורב הדרך ביני ובינו לא כן כי קרוב השם לכל אשר יקראוהו באמת ובצדק שיהרום הקיר המגדיל שהוא העון כמו שאמר על הרשעים המחזיקים ברשעים עונותיהם היו מגדילים ביניהם ובין אלהיהם ובשובם יאמר אם תשוב ישראל נאום ד' אלי תשוב רוצה בו כי מיד שתשוב אתה דבק בי. וכשם שאין תפלתם נשמעת צעודם ברשעים אבל תפלתם תועבה כמו שאמר גם כי תרצו תפלה אינני שומע כן בשובם נשמעת מיד כמו שאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. ואל יאמר השן די לי אם אזכר מהיום מן העונות הגדולים לא כן כי אין התשובה נשלמת בזה אבל צריך שיעזוב כל מדה פחותה כרוב מאכל ורצ משתה ורדיפת תענוגי הגוף ורצווי המון ורצ הדבור והשחוק וכל היתרונות שהם דרכי הרשע כמו שאמר ובטן רשעים תחסר שהוא רעו על בקשת היתרונות. ודרך תשובה זו בקש הנביא באמרו יעזוב רשע דרכו והוא שיעזוב כל המדות הפחותות וישג המדות החשובות הנקראות שלום. וכן צריך שיעזוב כל אמונה פחותה ואפילו המחשבה והרהור עליה והוא שבקש באמרו ואיש און מתשכחותיו וזוה ישיג המעלות השכליות הנקראות אמת. ועל ענין זה נזה הנביא גם כן ואמר והאמת והשלום אהבו כמו שפירש הרב רבינו ז"ל.

וכמו כן פירש מה שאמר התנא על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת והשלום ואמר שהדין הוא הנהגת המדינה ביושר והאמת הוא המעלות השכליות והשלום מעלות המדות. ואני תמה אם זה התנא בא ללמדנו זה מעתה והלא זה צעמנו אמר שמעון הנדיק בראש הפרק שהוא ועוד אחר שהשלום בא לכלול מעלות המדות הלא בא בכלל שהוא הדין שהוא הנהגת המדינה ביושר ולא היה צריך לזכרו ועוד כי לפי הפירוש הזה היה יוקרר זה התנא במצות השומרות האמונה הן שכלל אותן שמעון הנדיק בצדודה. ולפיכך נראה אלני שזה התנא פרט התורה המדינית השוא לכל ועל קיום העולם הזה ומשיבתו על הסדר דבר ואמר שהוא צריך לשלשה דברים האחד שיהיו דינים מוגנים וידועים ביניהם על כל עסקיהם כי בזה תסור המחלוקת והקטטה וידע האדם מה הוא לו ומה הוא לזולתו. השני האמת רוצה בו דברי אמת כי זה צריך בכל דברי האדם הן בדברי העולם שלא יסתל איש צרעה

זרעו הן בדברי משא ומתן וזה צריך לכל צעלי משא ומתן ולאחים
ולשוחפים ולכל צעלי ריב ולעדים ולדיינין.

השלישי השלום רוצה בו שצריך לרדוף השלום בכל דרכי האדם
וגם כי יצטרך לשנות בדרכו גם צענין הדין אין ראוי להעמיד דבריהם
על דין תורה כי זה מביא לידי קטטות רבות וקנאות כמו שאמרו לא
חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה לפי שהחורה לא
לא נחנה דבריה לשיעורין לפי איש ואיש או לפי זמן וזמן. ולפיכך ראוי
לכל אחד לפי הזמן ולפי הענין להתנהג ולעשות לפנים משורת הדין
וכל אחד ואחד יעשה חסד אח רעו. והוא שהזהירו ז"ל על הפשרה
ואפילו לאחר שידע הדין להיכן הדין נוטה הכל כפי מה שיראה לדין
לסלק ציניהם קטטה ותחרות. ועל שלשה דברים הנזכרים בא הכתוב
ואמר אמת ומשפט שפטו בשעריהם. ורבותינו ז"ל אמרו אי זהו משפט
שיש בו שלום הוי אומר זו פשרה וזה כלו לפי שהשלום קיום הבית
וקיום המין האנושי שהוא מדיני בטבע ואין קיום למדינה כי אם עם
השלום ואפשר שהרעה באמרו והאמת והשלום אהבו וכבר הקדים לו ואמר
משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו. ועל זה סמך
ואמר לאהבו האמת והשלום כי כמו שחרבה ירושלים על שהעמידו
דבריהם על דין תורה ועל שנאת חנם כן עתידה שתבנה מתוך האהבה
והשלום כי בשלום ישאלו שלומה והיא לה שלום כמו שאמר שאלו שלום
ירושלם ישליו אהביך ועוד כתוב וכל בניך למודי י"י ורצ שלום בניך
יהי שלום בחילך שלום בארמונותיך.

פרשת ואתחנן.

שמעו אלי חרופי צדק מבקשי יי הבישו אל צור חוצבתם
ואל מקבת בור נוקרתם. הבישו אל אברהם אביכם ואל
שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו.

לשון שמע בא בכתוב על שלשה ענינים. הענין האחד שמע קול
בלבד אם שמע דבור או זולתו מאין ידיעה בדבר הנשמע כמו שבא קול
דברים אתם שומעים והדומה לו. הענין השני הוא ידיעת הדבר הנשמע
כמו שבא ולא ידעו כי שומע יוסף. גוי אשר לא תשמע לשונו והדומה
לזה. והשלישי קבלת הדבר הנשמע באמת ובאמונה והחזקה בו. כמו
שבא דבר אתה עמנו ונשמעה וכמוהו רבים ולפי זה הענין נאמר
בקבלת התפלה והתחנה. ופעמים כולל שני הענינים השמיעה והקבלה
ופעמים כולל שלשה הענינים השמיעה והידיעה והקבלה רצה לומר
שתבא המצוה לדעת הדבר ההוא ולהאמין בו אמונה קיימת. ולפי
הענין הזה בא בקריאה הזאת שהשם יתברך קורא יחידים מעמנו
ללכת

ללכת בדרכי הצרעה אצונו אשר יחד שמו צעולם. ואם היה שם צדורו
 ובמקומו שם המיוחד צבית מדרשו אחר שראה הצרעה אצונו שהרב
 ההוא לא התעורר לקרוא אחרים להאמין היחוד התעורר הוא להעיר
 רבים על זה ולא חלק במקום זה שהיה בו חלול השם כבוד לרב ואם
 הוא בלא ספק היה מתגנה בקריאתו אל רוב בני דורו שהיו סכלים
 בידיעת היחוד וחולקים על זה והוא היה מכחיש אמונתם ומגנה עצודת
 אלהיהם ואין ספק שהיה מסתכן על זה. וכן באה הקבלה האומתית
 שהמלך השליכו באש לשורפו לפי שלא היה רוצה לעבוד האש ונמלט
 בטוב לבבו ולדקתו וכן במקומות רבים היה מסתכן בקראו אל אנשים
 שהיו בלא אלהי אמת ועם כל זה היה קורא ודורש בכל המקומות
 בידיעת היחוד והוא אמרו ויקרא שם צס י"י אל עולם. כי לפי רוב
 התועלת בלמדו בני אדם הראוי ללמוד ולדעת חרף נפשו למות והיה
 קורא האנשים אחד אחד למשכס אל האמת והיושר באמונה ובמדות
 וידוע שלא היה קורא אותם על דרך יחול גמול עושר וכנסים או נחלת
 ארצות וההשקט בהם כי האנשים שהיה קורא אותם ואשר היו חולקים
 עליו היו משיגים כל זה יותר ויותר ממנו כי הוא היה עקר וגולה
 ממקום למקום והם היו שוקטים על שמריהם אם כן אין ספק שלא
 היה מייחל אותם גמול גופני בלבד אבל גמול רוחני שהוא הגמול השלם
 והקיים שאין לו ערך ודמות והוא אהבת השם עמוה.

וכן ארה אמנו לטוב טבעה להמשך אחר דעת צעלה כדרך כל
 הנשים החשובות היתה קוראה הנשים החשובות אחת אחת עד שמעבו
 נפשות רבות אל האמת וכוננו נפשותם ועשו אותם כמו שנאמר ואת
 הנפש אשר עשו בחרן כפי מה שהתבאר בתרגומו. וזה תכלית החשוב
 צעל המעלה להועיל לאחרים בחשיבותו ואע"פ שהחשוב יודע שרבים יגנו
 אותו על למודו המיוחד לו אין ראוי ליחיד ההוא להמנע מן הדבור
 ההוא הנאמר בנדק אבל כל אשר יקונו בדבריו ויגנו אותו ונמלא הנדק
 בורה ירדוף הוא אחריו. ולגורך הענין הזה בכל דור ודור היתה הכונה
 בקרוא הנביא רודפי נדק שהם הלומדים המדות הטובות והישרות שהן
 ההשגה הראשונה. ומבקשי י"י הם הנותנים לבם לדעת יחודו וללמדו
 שהיא ההשגה האחרונה והיא הכונה הראשונה אבל אין לה מציאות
 רק אחר ההשגה האחרת. ולפיכך היה קורא להחזיק ברדיפה הזאת
 לעולם ולבקש את י"י עד שימלאנו וימלאהו לאחרים כדרך הצרעה
 שהיה אחד לקרוא צס י"י אחד עד שקם לחלוק על אצו ועל קרוביו
 ועל כל עם הארץ ועל מלכה ומסר נפשו וכל אשר לו לכבוד השם כדי
 ליחודו. ואם הוא מתחלה היה יחיד לקרוא צס היחוד בך אותו השם
 והרצוה מאד כמו שאמר כי אחד קראתיו ואצרכהו וארצהו רוצה בו
 כי אחד קראתיו לקרוא כי הקורא בשמו הוא הנקרא צס ואצרכהו
 ששמעו רבים ממנו. ואפשר שבא ואצרכהו עתיד במקום עבר או אפשר
 שהוא לעתיד רוצה בו כי עוד כל ימי עולם ירצה אותו כי כל הטוב
 יבא לרגלו ויהיה על דרך שאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו

למען הביא י"י על אברהם את אשר דבר עליו. כי לפי למודו החזיק זרעו ביחוד בהתיחסו אליו כי זה מדרך הטבע וסוף שאמר על דרך זריזות טוב ומקובל הביטו אל צור חובתה.

כי הצור הוא שם הכלל להר שיחלצו ממנו האבנים. ומקצת צור הוא שם פרטי אל המקום אשר נקרו ממנו האבנים וידוע כי בכל צור מן הצורים יש מקום טוב ומקומות אחרות שבו כאשר הצור האחד בכללו טוב וצורים אחרים. ולפי שאברהם היה ראש האומה שנבחרת המשילו לצור ולפי מעלתו על שחר ראשי אומות אמר להביט אליו. ולפי ששרה אמו טובה ומנשיו אמר גם כן להביט אליה להעיר ולזרז על הטוב וללכת בדרך אברהם ושרה כי כן טבע כל דבר להתדמות אל שרשו וכפי המקור הטוב יצאו המחלצים והוא שאמר כמבאר לדבריו הביטו אל אברהם אביכם וגו'. הוא שיחד שמו בעולם ולא ירא חרפת אנוש אם כן ראוי למתיחסים אליו שילכו בדרכיו ויקראו האנשים אל האמת ולא יחשו לדברי רבים כי אין להטות האמת והאמונה אחר הרבים אבל אחר יחידים נבחרים כמו שתבין מאמרנו לא מורכבם מכל העמים וגומר. ואם יומצאו רבים מנגינים ומחרפים אותה על דבריו אין ראוי שיראו חרפת אנוש ולא שיחתו מנגדופם כמו שאמר הנביא אחר זה שמעו אלי יודעי דק עם תורתו בלבם אל תיראו חרפת אנוש ומנגדופתם אל תחתו כי אין ראוי לאמת שתהיה ביטנית ולא פחדנית ונקראו האנשים ומלמדם כי כן קדם שם בקריאת הלמוד י"י אלהים נתן לי לשון למודים וגו'. ואחר זה אמר וי"י אלהים יעזר לי על כן לא נכלמתי על כן שמתה פני כחלמיש וחדע כי לא אבזש ר"ל כי האמת נעזרת בשם שהוא לבדו האמת ולפיכך אין ראוי שתהיה ביטנית כמו שאמר נעים זמירות ואברהם בעדותך נגד מלכים ולא אבזש.

והוסף הנביא ואמר וי"י אלהים יעזור לי מי הוא ירשיעני ר"ל שאין ראוי ג"כ לאמת שתהיה פחדנית. ומי שיתן השם נגדו תמיד לא יחוש לדברי אלפים או רבבות ובלבד שיוכל להועיל ליחיד או ליחידים ליושבים אל האמת ולעבודת השם שאין לה מניאות כי אם עם אמונת היחוד כי אין עובד מאין נעבד ולא עבד מאין אדון. ולפי גודל הענין הזה קדם הלמוד בהורה שבעל פה שהוא עיקר דתנו במסכת ברכות לפי שהיא כוללת הלכות קריאת שמע ותפלה ושאר ברכות הנתקבות על דרך שלא יעמוד אדם רגע אחד מאין יחוד השם נגדו ובלבד למשיג הכונה. כי בשכחו ובקומו ובמאכליו ובמשחיתו ובכל הנאותיו וכמעט בכל הרגשותיו ותנועותיו התקינו לו הערות ליתד שמו ולהודות שהכל מאלהו ולו לבדו הוושלה לא לזולתו ולא לשמש ולא לירח ולצבא השמים כי כלם משרתיו עושי רצונו כפי אשר הטביעם כ"ש אשר למטה מהם. וזה דבר שצריך שישיג האדם תמיד אל לבו כמו שאמר וידעת היום והשנות אל לבבך כי י"י הוא אלהים בשמים ומעל ועל הארץ ותחת אין עוד. רשע שזהש יחיד ומיוחד בכל דבר וזהו העיקר שהכל תלוי בו. ולפיכך התקינו כל הברכות והקדימו והלמוד בו. וע"ז באה מצוה מיוחדת לקרא פעמים ביום פרשת היחוד

והנמשך אליו מן האמת. והוא שהוא מלכנו ושופטנו ושהוא עושה נפלאות כמו שהתאמת ציניחה מנרים וכמו שצארנו בדבור ראשון באמרו אנכי.

ובמשנה תורה שצא לבאר התורה בסוף ימיו כמו שכתוב הואיל משה באר את התורה הזאת למה לא נסמכה פרשת שמע לפרשת אנכי לגדול כונו מהקני התפלה והצרכות וההודאות כדי להשלים כונת התורה שאמרה והיו הדברים האלה וגומר ודברה גם וגומר. ועם כל ההערות האלה לא די לנו שלא גוערנו משנתנו אבל חרדמה גדולה נפלה עלינו עד שנקרא שמע ונצרך מזה צרכות בכל יום בלא כונה ובלא הערה על ענין היחוד ואלו נצרך על זה הדרך חלק אחר בכל אלה לא ונאחתי כפי הכונה לפי שעשינו הכל קבע וכפי ההרגל לצדו נשארה הקריאה בלבד צפינו כאלו הכונה לחבר אחת לאחת למוצא חשבון ואין המבוקש מומנו להוציא צפה בלבד אלא לזייר בלבד כפי אשר יאמר צפה כדי שנתעורר תמיד לאהבת השם צרוך הוא והוא שנטה לצדינו וכל מחשבתנו אליו בכל אשר נפנה והוא הנקרא עול מלכות שמים. ועם זה אפשר להשיג ההשגה החנושית לא זולת זה ולפיכך התיחדה פרשת שמע במלכות שמים ובהם המצוה לקראה בשני חלקי הזמן הנמשך לתנועת הגלגל אשר מהתנועה ההיא ילקחו המופתים על מציאותו יתעלה וכי הוא אחד לא גוף ולא כח צנוף ולפיכך התקינו ברכת המאורות אחת מצרכות שמע כמו שקדם לנו הכל שיבחן המשכיל ויתעורר בדרך המופתים.

וכשם שסדר הצרכות ההיא הערה על זה ליחידים כך הזמן העיר להם על זה כדרך שצא יום ליום יצוה אומר וליילה ללילה יחוס דעת. רנה בו יום ציוס והקרוב אנלי שהמביע הוא הרקיע העליון המקיף בכל הוא שנאמר עליו הללויה צרקיע עוזו לפי שתנועתו מורה ומחיה הדעת האמתית השכל וידוע אומנו וכן שני חלקי הזמן האלה יש בהם הערה אחרת מסורה לכל. האחד שהוא הלילה הוא מיוחד להצנודד בו האדם צביתו וצמשכצו וראוי לפנות בו להצנודת מהבלי העולם ולהסתכל באמונה ומוצא ולהרהר גם לא בהרהורי עבירה כמו שהעירו על זה כשהתקינו לומר ותהא מטתי שלימה לפניך וכן הכתוב העיר באמרו אמרו בלבצכס על משככס רנה בו שאין הכונה אלא בציור הלצ וציור הלצ האומתי הוא המאחר הערב והרנה החשוכה והוא שאמר יעלזו חסידים בצבוד ירכנו על משככס. ורצוננו ז"ל אמרו אין רנה של תורה אלא בלילה כי אין המכוון בזמן ההוא לאדם המנוחה והשינה בלבד כמו שחושבים רנים אלא להעמיד הגוף על בריאותו כי זה מעבודת השם שהכונה בצריאות ההוא לשם שמים.

וכן הזמן השני שהוא המיוחד למלכות האדם הן שיעשה לעצמו הן שיעשה לאחרים. ולפיכך באה ההערה בו בקריאה ההיא בצקר כדי שיכון לשם שמים שבתו וקומו לכתו ועמדו ושאר עניניו אם שיכוון למוצא

זרכו בדרך ישר ונדק או למנוח צורך אחרים המוטלים עליו. והכונה הראויה בצריאות הגוף ובמציאות העורך כדי למנוח דברי חפץ שאינם נמנאים עם חלי הגוף או חסרון לחם לאכול ובגד ללבוש לא שיבקש האדם הצריאות כדי שימלא תאוותיו מהבלי העולם ולא יבקש גם כן הממון כדי להשיג היתרונות כי הן המציאות כל מגרעת אבל יספיק לו המספיק וזזה ישיג הכונה. ואל זה הענין באה מנוח קריאת שמע בשכנך ובקומך שתי הערות לשני זמנים כסדר מעשה בראשית ויהי ערב ויהי בקר שהחשך קודם לאור כדרך כל העדר. וזאה הקבלה האמתית שמנוח קריאת שמע היא שלש פרשיות שמע. והי' אם שמוע. ויאמר. ואע"פ שפרשת צינית הכריחו קריאתה מדכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך לא תחשוב שהיא מנוח בפני עצמה שאין משמעות הכתוב כן שהרי ראש הכתוב הוא שצעת ימים תאכל מנוח. אמנם הכתוב הזה הודיענו שכונת התורה להזכיר יציאת מצרים בזמן שכיבה ובזמן קיומה וכבר נכלל זה במנוח ודברת צם. לפי שיציאת מצרים מאמתת עשות הנפלאות והאמונה ההיא מציאה האהבה ומורה על אמתת החדש כמו שהתבאר בדבור הראשון והחדש מורה ומאמת במעט עיון מציאות המחשך שהדבר לא יעשה עצמו בטרם היותו. וזה יורנו בדרך קרובה שאחד הוא אלהינו ובמנוח קריאת שלש פרשיות אלו מנוח אחת כמו שכתבת המזוזה מנוח אחת ואע"פ שהן שתי פרשיות חלוקות בתורה. וזה שכתב הרב רבינו בספר אהבה מנוח עשה אחת לקרוא קריאת שמע שתי פעמים ביום ומה הוא קורא שלש פרשיות.

והכלל הגדול שידיעת כל המנוח תלויה בתורה שצעל פה ועליה סמך משה רבינו ע"ה בקצורו בתורה שכתב הלא תראה שהוא היה מאריך מאד בספורי התורה להחזיק באמתתם ולהראות החצוב בכל דרכי השם. אבל במנוח היה מקצר בתכלית הקצור מדעתו מעלת הדבר הנאמר פה אל פה על הדבר שכתב בספר לפי שדבר הנכתב תפול המחלוקת כפי דעות הקוראים כמו שאמרו שבעים פנים לתורה כפי מספר השונות. וכבר תעו רבים והתעו אחרים בדברי משה רבינו ובדברי שאר הנביאים ואל זה הענין היתה הכונה בקצור דברים במנוח עד שצאו קצת מנוח בדרך הרמז כדי שיקבלו האמת איש מפי איש ולא נספק בדברי הקבלה שהם העיקר במנוח. ועל דרך זה באו ג"כ סודות התורה לקבל באורם מפי היחידים יודעיהם לא שנסמך בזה שנראה מן הכתוב בלבד כי יש גם דברים נמנעים לפי משמעותם הפשוטה ולא מסרון הכתוב אלא לחכמים יושע ושאר הזקנים והזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה כמו שצאה המשנה משה קבל תורה וכו'. ולפי אורך הגלות היתה התורה משתכחת מישראל אם לא היתה נכתבת ולפיכך התיירה לכתבה ועם כל זה בולן סמכו בצאורה שימנע האדם בכל ספקותיו אל דברי חכמים כמו שצא בתורה כי יפלא מונך דבר למשפט. ואמר וזאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהי בימים

ההם רצה בו אל השופט אשר יהיה בימים ההם כלומר הגדול שגדורו שיפתח גדרו כשמואל גדורו. והראיה הזרורה שזה רצה בכחז הזה מה שאמר אחר זה והאיש אשר יעשה בזדון לזלתי שמוע אל הכהן או אל השופט אשר יהיה בימים וזה הורה לשמוע אל דברי החכמים שכל דור ודור זענין התורה ושלא לסור מכל הדברים אשר יגידו כמו שאמר לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך ימין ושמאל. ועליהם ראוי לסמוך בכל ספקות התורה לא על משמעות הכתוב בלבד שאין שם דבר מוספיק בעצמו אבל צריך עד ממוקם אחר כמו שאמרו רז"ל יהיה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר ר"ל כשם שהצורך לסחורות להביא אותן ממוקם למקום להמוציא המזון לכל כן דברי תורה צריכים למקום אחר והוא הקבלה והוצאת דבר מתוך דבר.

וכבר התאמת אללנו מנד הקבלה שמוצת ק"ש שלש פרשיות שמע והיה אם שמוע ויאמר והם אמרו למה קדמה שמע לויה אם שמוע כדי לקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואין ספק שאין הקריאה לזדה קבלת עול רק הכונה בה. והוא שאמרו שצריך להאריך בזה כדי לקבל מלכותו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם ואין הממלכה בתנועת הראש לזדה כמנהגנו הפחות היום שאנו מניעין ראשו תנועה חיונית עד שהרבה פעמים היא אינה חיונית כי לא נרגיש בה ואין זה המכוון כי התנועה הריא נתקנה על דרך נעמוע לולב לכוון מלכות שמים בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם והכונה היא ציור הלב. ומה תועלת בתנועת הראש והלב דומם נרדם אין זה כי אם גנות גדולה ועון פלילי. הלא תראה כמה יתוכח השם באמרו צפיו ונשפתיו כדדוני ולבו רחק מומני ותהי יראתם אותי מוצת אנשים מלומדה לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא הנשאהר טענה אלינו אחר הויכוח הזה. כל שכן לקצת המתהללים במוצת צנני עמנו שראוי לומר עליהם צפיו ובראשו בזוני ולבם רחק מומני שהרי נמצא בהם שמועיעים הראש צעת הקריאה תנועה הנער המשחק ולא יוציאו דבר מפייהם ומאם שיוציאו ולא יכוננו בדבר כלום ואין זה קבלת עול מלכות שמים אבל פירוק עול וראוי להוכיח על זה תוכחה רבה לפי שזה הוא עיקר אמונתנו שהכל הלוי בו וטובה השתיקה מהדבור בזה. ואע"פ שאני יודע שאין דברי זה מוקבל אל רבים לפי המנהג הרע כבר הקדמנו שאין ראוי לאמת שהיה ביישנית אבל ראוי שהקרא בראש הומויות על גפי מורוים קרת ואם לא יקבלנה רק אחד מני אלף חובה על האמת לחמול על היחיד ההוא.

ורבותינו ז"ל אמרו צפי' אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. וכן אמרו אם יכול לכוין לבו ולהתפלל יתפלל ואם לאו לא יתפלל והבא מן הדרך פטור מן התפלה עד שתתישב לבו. ועוד דקדקו בקריאה שמהא תמה ליתן ריוח בין הדבקים. ואחר שדקדקו כל כך בקריאתה אין ספק שצריך לדקדק יותר בזונה ואע"פ שהקלו בזונה ובלבד שיכוין בפסוק

בפסוק ראשון כן הקלו בקריאה לפי הצורך שהכל הלוי בו שאמר בפסוקא
 קמא נערך לפי שהוא כולל קבלה עול מלכות שמים. ואחר שהוא כן
 צריך שיצויר האדם בלבו מה שמוציא בפיו אזה צלוח תיבה בתיבה
 ולפיכך ראוי שנבחר אותו כפי מה שקבלתי מרבותי ונאמר. כי אמרו
 שמע ישראל הוא קריאה לישראל לשמוע שתי מלות שבאו בפסוק זה
 והוא שהשם טעם אתנחתא במלת ישראל. וזה שמע הנה בדרך שני
 הענינים הנזכרים והיא קבלה אמיתית וקיימת ויריעה מושכלת. הכל
 כפי מה שהוא אדם כי על כל ישראל מורה לקבל זה באמת בלא הרפור
 ספק עד שיצוירו בלבם כפי מה שמוציאים בפיהם כאלו ידעו זה יריעה
 מושכלת ואונם חכם לז מורה עליו לחקור ולדעת זה יריעה מושכלת
 עד שמתוך כך מורה עליו להתבונן ולדעת כל החכמות לפי שכלן גריכות
 לזה והוא אומרו וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. ודוד אמר דע את
 אלהי אביך ועזבדו. וכבר קדם שאין העבודה עבודה באמת מאין יריעה
 הנעבד והוא שהקדים תחלה דע ועל דרך זה באה מלות שמע על
 שתי המלות. ומה הן שתי מלות אלו האחת להאמין ולדעת שהאל המחויב
 הסויה הנכחי שמוציאותו מחוייבת הוא אלהינו כלומר מושל בנו ר"ל
 בכל הנמצא זולתו והוא משגיח במעשינו ושופט ומנהיג כל אחד ואחד
 ממנו והוא המורה אותנו והמזהירנו על יד נביאיו כי שם אלהינו נופל
 על ענינים אלו.

והמורה השנית לדעת ולקבל קבלה אמיתית וחזקה שאלהים זה הוא
 אחד כפי מה שבוזל איש איש ממנו כי כל המון העם אנשים וגושים
 גדולים וקטנים צריך שיקבלו קבלה אמיתית שיש אלוה אחד בעולם
 אין שני לו והוא בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם כי לזה נתקנה
 התנועה. והוא מאין ערך ודמות רואה ואינו נראה יודע הכל ואינו
 נודע כפי מה שהוא ית' אחד הוא בכל מקום. כי הוא בכל כמו שבא
 בפי' בנתן תורה וידבר י"י אליכם מתוך האש והאש שהוא היה בהר
 ועל הדבור שהוא בעלמו אמר מן השמים השמייעך את קולו ליסרך
 כמנה שמוציאותו בשמים ומוציאותו בארץ הוא על דרך אחד והמאמין
 כי הוא בשמים ובארץ במעט התבוננות ישיג שאינו גוף כי הגוף יגבלהו
 מקום אחד ואינו בשאר מקומות. זה צריך שיקבלו כלם אמונה קיימת
 ומי שאינו מאמין זה אינו מומשיגי התורה. אמנם כל חכם לז צריך
 שיחקור כל זה וידע מתוך החכמות האחדות הפשוטה וירחיק השניות
 הרחקה אמיתית והוא שידע שאינו גוף ולא כח בגוף ולא ישיגהו עין
 מומשיגי הגוף והוא מקום העולם ואין העולם מקומו כי אין מקום
 לכבודו נודע שהוא הוא ולא נודע מה הוא.

וראה לדבר שהכתוב בא על שני הענינים הנזכרים והם הקבלה
 והיריעה להרחיק הגשמות ממנו וכל דמוי מה שאמר הנביא הלא תדעו
 הלא תשמעו הלא הוגד מראש לכם הצינות מוסדות הארץ וזה בא
 אחר אמרו ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו הפסל כסף חרש
 וצורף בזהב ירקענו. לפי שהעושה זה הוא מומאמיני הגשמות אמר כמישיב
 עליהם

עליהם הלא תדעו הלא תשמעו וכמבאר הלא תשמעו אמר הלא הוגד
 מראש לכם והיא הקבלה אמיתית שצאה בדרך הגדה בלא ראייה ומופת
 וכמבאר הלא תדעו אמר הלא הבינותם מוסדות הארץ. איפשר שמוסדות
 הארץ הם המוכנים לפי שהסולם מונב ארצה ובו יעלה העולה. אבל
 הקרוז אלפי שמוסדות הארץ כנוי לחכמים כמו שצא והאיתנים מוסדי
 ארץ ואחר זה צאר הידיעה הזאת שהאל הוא אחד והוא שאמר היושב
 על חוג הארץ ויושבים כחגבים הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל
 לשבת. וכבר ביאר זה הרב המורה ואמר כי רצונו זו המתמיד הקיים
 על סיבוב הארץ וחללתה ר"ל שכל הסוים בארץ אין להם קיום על
 הצורה אחת אבל כחגבים המדלגים הם מדלגים מצורה לצורה לפי
 שהם הוים ונפסדים וחוזרים תלילה והם לבדו מתמיד קיים אבל
 השמים ואם הם מתמידים קיימים אין מציאותם וקיומם מעלמם כי
 הם נטה אותם וימתחם כאהל לשבת בתוכם יושבי הארץ. או רצה
 במלת לשבת להיותם עומדים קיימים. סוף דבר הפסוק הזה הזכיר
 כוחות השמים והארץ להיותם מורים על מציאות השם המחוייבת ושהוא
 אחד לא גוף ולא כח בגוף ואין דמות לו כמו שיורו בצחינתם בעלי
 המופת.

ולסוסוף באור ולהעיר על מופתי הידיעה הזאת אמר ואל מי
 תדמיוני ואשה יאמר קדוש שמו מרום עיניכם וראו מי צרא אלה המציא
 במספר צבאם לכלה בשם יקרא מרום אונים ואמין כח איש לא נעדר
 והרב המורה צאר בספרו כי מתנועת הגלגל ילקחו המופתים על הידיעה
 הנזכרת והוא שהוא מורה שיש שם מניע לא מתנועע. ואפשר שכל זה
 רמז באמרו היושב על חוג הארץ ורצה בתוך הארץ המקיף בארץ יושבים
 מתנועעים והוא מניע לא מתנועע אבל יושב כלו נח מתמיד. וכן ביאר
 הרב המורה כי משינוי התנועות אשר לגלגלים שאינם כפי הטבע לפי
 מה שיורו הכוכבים יודע החדוש במופת וזה רצה באמרו שמו מרום
 עיניכם וגו'. ולפי הענין הגדול הזה התקינו להפטיר בצביא זה עם
 הפרשה הזאת לגודל יחוסה אל פרשת שמוע בשני עינים אלה הבאים
 לקבל עול מלכות שמים שהכל תלוו בו שהכופר ביחוד הפשוט והוא
 שיאמין בשניות או בגושך אלו מן הגשמות ומושיגי הגשמות כבר יצא
 מדרך האמת ולא השיג כונת התורה והוא היה סבת הגלות. וכן סעיפי
 הסבה הזאת הם סבה לאורך הגלות כמו שגראה מפורש בפרשה הזאת
 ואל זה כונו בקריאת כי תוליד בנים ביום הגום וכן כונו לקרא בפרשת
 ואתחנן המבארת היחוד ביאור נגלה בשבת שאחר הגום הכל להעיר
 האדם שיתבונן בזה הענין שהוא שורש האמונה כי זה ביאר סיבת
 הגלות ואריכותו וסיבת הישועה.

ולפיכך כאשר בא משה רבינו לבאר התורה בסוף ימיו פתח בזה
 הענין ואמר עיניכם הרוחות אה אשר עשה י"י בצעל פעור כי כל האיש
 אשר הלך וגו' ואמר השמר לך ושומר נפשך מאד וגו' רצה בו שמירה
 המתמידת לנצח והוא שהחיים הנצחיים תלויים בזה וסוף דבריו שהדברים
 שאמר

שאמר שלא ישכח הוא אמרו וידבר י"י אליכם מתוך האש קול דברים
 אלה שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול ר"ל שלא יצייר אדם
 בלבו שיש לו תמונה או דברים. והוסיף להזכיר ואומר ונשמרתם מאד
 לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר י"י אליכם בחורז מתוך
 האש. אמר להשמר בדבר הזה שמירה מעולה מכל דבר והוא שאמר מאד
 לפי שבדבר זה יתלו חיי הנפשות והוא אמרו לנפשותיכם. ואמרו כי לא
 ראייתם כל תמונה רוצה בו אל יעלה בלבו כי עם האומינכם מציאות
 השם ומושלחו בלבד יספיק לתשועת נפשותיכם לא חזל צריך שתאמינו
 היחוד הפשוט לגמרי ולא תאמינו שיש לו תמונה והוא שאמר כי לא
 ראייתם כל תמונה וכן הדבור לא תיחסו לו יחוס עמנו שהרי הדברים
 שומעתם מתוך האש והאש הוא נברא והדברים ההם נבראו בו כדרך
 שאר הנפלאות וזה רצה באמרו וידבר י"י אליכם מתוך האש. ועם
 האומינכם כל זה צריך שתשמרו פן תשחיתו הכל צעוכם שום פסל
 לדמות כל סמל הוא שאמר פן תשחיתו ועשייתם לכם פסל תמונת כל
 סמל תבנית זכר או נקבה רוצה בו צריך לשמירה נפשותיכם עם האומינכם
 מציאותו ואחדותו שלא תבאו לעשות שום פסל לדמות כל סמל כדי
 לדמות בו שום אלהות כי אחר שיעבוד שום עבודה או יבנו בו דרך
 כבוד תבטל האחדות הפשוטה. ואפילו ימלאו להם טענות ויאמרו כי
 לכבוד השם עושים זה רצונו הוא כבודו ואין רצונו רק האמת. ובענין זה
 נכשלו רבים עד עתה כי לפי התעיה הזאת נעשו העגלים ושאר הצורות
 כמו שאמר מי לא ייראך מלך הגוים ועל זה הדעת הנפסד שפסד בין
 איזה מן העמים הזכיר משה רבינו ע"ה תכלית אזהרה לפי שראה
 תכלית הרע שיוכל לזאת מזה באמונת השם.

וראש הנביאים שאין עליו חולק אמר כי תוליד בנים ובני בנים
 ונושנתם ובו רמז על שני גלויות כי הנושן מורה על שני הזמנים וכן
 הורה באמרו ובני בנים ואמר בזה והשחתם ועשייתם פסל תמונת כל
 סמל ועשייתם הרע צעיני י"י אלהיך להכעיסו. ואמר העידותי בכם
 היום את השמים ואת הארץ כי אבד וגו' והפיץ י"י אתכם צעמים וגו'.
 והלא תראה כי צפירוש גלה סבת הגלות שאנחנו בו היום נפוצים בין
 כל הגוים הודיע גם כן שאורך הגלות הוא על שאין לנו עובדים השם
 לבדו בכל לבנו והוא שאנו צועדים בעובדים ההם ונעבדם. והוא שאמר
 ועזבתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראו ולא
 ישמעו ולא יאכלו ולא יריחו. הנשאר אחר הנבואה הזאת תספק כי
 הגלות סבתו עשות הפסל והנמשך אליו מביטול מצות התורה ואריכות
 הגלות הוא על שאין לנו עובדים את השם בכל לבנו וזה יתמיד עד
 שנשוב אל השם ונבקשו ונמלאנו ולהם קרא הנביא את מפקשי י"י
 והוא כשנשיג יחודו ומושלחו העליונה כראוי ונסלק כל ספק מלבנו. והוא
 שאמר ובקשתם ממש את י"י אלהיך ומנחת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל
 נפשך ואחר שבה זה צפירוש בתורה משה רבינו ע"ה שאין עליה חולק
 מאנשי הדתות לא נשאר תרעומת על אורך גלותנו כל הימים אשר
 לא

לא נדרשנו בכל לב ובכל נפש כי הנשיגו הוא השלם והנחנו לא נתפאר
 לומר שאנחנו כלנו או הרב ממנו שלמים ומי יתן וימצא אחד כי נמצא
 אחד ימשכו אחריו רבים ואז נלא מן הגלות לא קודם לא שהסדה על
 אריכות הגלות הוא הטענה שעומסים עלינו המשחקים עלינו. ואל זה
 כיון נעים זמירות באמרו לא לנו וי"י לא לנו למה יאמרו הגוים איש
 נח וגומר לא שאמונתנו רעה ואמונתם טובה שהרי אלהינו נשמים
 ומושלת העמים הקדמונים עלינו היתה לרצונו וחפצו ליסר ולהוכיח
 כמושלת כמה חיות רעות וכמושלת כמה יסורין שהכל לחפצו ורצונו
 שמושיך הטבע לא שאמונתם היתה אמונה טובה שהרי ענזיהם כסף
 וזהב ונעשה ידי אדם אשר לא יראון ולא ישמעון אשר להם היו עובדים
 והנחנו בחטאנו ובעונות אבותינו היינו עובדים עונזיהם כמו שיעד
 אותנו משה רבינו ועל זה הזהיר תחלה על תבנית זכר או נקבה רונה
 בו מין האדם.

ואחר כן אמר תבנית כל נשמה אשר בארץ תבנית כל צפור
 כנף. תבנית כל רומש באדמה. רנה בו שאין מעלה בענין העבודה
 בתבנית האמת לתבנית זכר או נקבה ומין האדם על תבנית אחד
 ומשאר בעלי חיים ולא על עבודת תמונת בעלי חיים שאין להם עמידה
 וקיום והיתה הכונה הראשונה לאסור רק על השמש והירח ומשאר
 הכוכבים העומדים הקיימים ומושלתם גלויה לכל העמים. לפיכך הקפידה
 התורה שלא לחלוק להם כבוד כי השם אל קנא ואין רצונו שיעלה בלב
 איש שיש מושלה לשום נשמה רק מחתו יתבדך. וכל שכן שאין ליחס
 מושלה לאחד מן ההבליים הנפסדים כאמונת העמים הקדמונים. אם כן
 לא נשאר להם שום טענה בהשתחיותם לתמונות ההן גם כי אמרו
 חכמיים שאינם משתחיים לתמונות ההן אלא לכבוד האלוהות אין צנה
 התנללות ומחטא שהרי הזהיר השם מהשתחוות לשום ע"ז בלתי לאלהים
 לבדו לא לשום תמונה כל שכן לענזים ההן שאין סכלות ועורון בשום
 אמונה גדול כזה לא יצינו ולא יכירו כי טח מראות עיניהם ומהשכל
 לבותם ועל העם הזה אמר הנביא ולא ישוב אל לבו ולא דעת ולא
 תבונה לאמר תציו שרפתי במו אש ואף אפיתי על גחליו לחם אגלה
 בשר ואוכל ויתרו לתועבה אעשה לבול עץ אסגוד היש פחיתות אמונה
 כזאת. וכבר הובטחנו כי יבא הזמן שישובו כל התועים אל האמת ונעבדהו
 יחד שכם אחד כמו שבאו נבואות הרבה על זה כמו שאמר ולעבדו
 שכם אחד ואמר ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד ר"ל שתהיה
 האחדות נודעת אל כל העמים עד שיהיה שמו אחד והוא השם המורה
 על אחדות הפשוטה וידעו הכל השם ההוא המורה על אמתתו. והוא
 אשר שנה משה רבינו ע"ה ואמר אחר זה השמע עם קול אלהים מדבר
 מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי. רנה בו שלא שמעת דברו רק
 על דרך מופת שבא קול נבדח מתוך האש שלא בא כמוהו לעם אחר
 לא לפניו ולא לאחריו והוא שהראה השם נפלאותיו לעיני האוהבים
 ולעיני האויבים והוא שאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב

גוי זמסות באותות ומופתים וזמלחמה וזיד חזקה וזרוע נטויה ככל אשר עשה י"י אלהים במוצרים לעיניך. ר"ל שלא יטעך אות או מופת שתראה או שתשמע על אחת מן האמונות לפי שהדבר ההוא אשר יתפארו בו געשה בלע וזדרך הטעאה שהרי הוא עובר ואינו נראה לכל שאין אחד מהם מתמיד באותות ומה כמון וזולתו. השמעת וועולם אחת מן האומות שהתפארה לאמר שחיתה בצבא יום או יומים מומאכל השמים טוב או רע מתוק או מר וישראל חיה מהמן ארבעים שנה וטעמו כנפחית בצבא.

וכאשר התאמת הרע על אומתנו כן יתאמת הטוב שיחל לנו וכבר יחל הגאולה בזמקומות רבים וזכתות השירה אמר הרנינו גוים עמו וגומר וצסוף כל דבריו אמר אשריך ישראל מי כמוך עם גושע ב"י מגן עזרך ואמר אם יהיה נרחך בקנה השמים משה יקצנך י"י אלהיך ורבים כאלה. ובפרשת זו אמר ומאורך כל הדברים האלה באחרית הימים וזאת עד י"י אלהיך ושמעת בקולו ר"ל באחרית הימים צסוף זמן ארוך הוא ימי הרעה לישראל ומואל באחרית הימים יהיה לטוב לנו כאשר נטוב עדיו ולדרשו בכל לבנו וזכל נפשו ונשמע בקולו. והוא אחר שניתדכו יחוד גמור בלא הרבור רע כי הכל תלוי בזה ולפיכך צריך כל אחד ואחד שישיב אל לבו זה ולפיכך התקינו להאריך באחד כדי לקבל עול מלכות שמים עליו כלומר על קירות לבו ומחקרי ידיעתו כפי השגתו והוא שינייר בלבו מלכות השם בשמים ובארץ ובארבע הפאות והוא העול שמתוך כך יירא ויפחד ויבהל וישתומם ויחשב עצמו בדים שפלה ויכנע כניעה ראויה וזהו העול האמתי המכניע נושא לפי שימאל וידע לרצ השתדלותו שלא ישיג מומנו אמתה עצמו כשאר המושגים לרצ גדולתו ועצמותו. אמנם ידעו שמו המורה על היותו הננחית בלבד ולפיכך באה הקבלה לסמוך לו בדרך שם כבוד וזלכותו בדרך שאמר יעקב אבינו כמו שהתבאר בזמקומו.

ואע"פ שפסוק זה לא בהנו משה רבינו כבר התאמת שדברי הקבלה נאמרו מפיו כמו שקבל שאר התורה מפי השכינה. ולפי שלא נכתב בפירוש התקינו לומר אותו בלחש מפני המינים כמו שנעשו הסתרים רבים מפני הרעים ואחר שנאמר זה בלחש הקלו בקנת המקומות לומר השאר בלחש ומכל מקום צריך שתהא תמה וידקדק ליתן ריות בין הדברים שלא יבליע אות באות כל שכן שצריך שיזהר שלא יקרא בטעות והלא אם ידבר האדם לפני אחד המלכים אחד מן החכמים ויתעם בדברו יהיה כמתעתע בעיניו קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה.

זהו הדקדוק הנזכר הצריכו בכל השלש פרשיות אצל פרשה ראשונה צריך שלא יקראוה עראי והוא שלא יעשה שום מלאכה בשעת קריאה לפי שהכל תלוי בקבלת עול מלכות שמים ובאהבה הנאה מתוך הקבלה היא והוא שסמך לו ואהבת.

ונאמר שהאהבה שם מונח להסתקרות שנים זה לזה לא התקרבות

גוף או כלי גוף ופעולתם כי פעמים ימנעו מקרב צפה ומרחיק בכליות קרוב שפתים ורוחק לב ואין זה קרבות ואהבה אבל רחוק ושנאה ואמנם האהבה היא התקרבות הגורה שהיא באדם הדעה והוא כשדעת זה קרובה אל דעת זה ורצונו הוא רצון חשוקו לא זולתו. ועל דרך זה נקרא אהבה אהבה לפי ששנא גופו וזית אביו ואף בנו יחידו לאהבת השם על הדרך הנזכרת ואל אהבה כזאת היתה המנוחה באמרו ואהבת את יי' אלהיך וגומר. ואמרו בכל לבבך פירש בו הרב המורה בכל כחות לבך כלומר כוחות הגוף כלם כי התחלת הכל מן הלב והענין בו שתיים תכלית פעולותיך כלם השגתו רוצה בו על הדרך שאמרו חכמים וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ואפשר שהוא באלו אמר בכל מחשבותיך כי כל מחשבה חשובה או פחותה יכנוה בלב אמר לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ורבים כמסוה. ורבותינו ז"ל דרשו אחרי לבבכם זו מינות. ומזה הענין נאמר בשרירות לבי אלך ואמרו בכל לבבך רוצה בו להטות כל מחשבה אל אהבת השם בלא הרעור רע אחר דרכיו צענין הידיעה וההשגחה וההנהגה והוא שלמות האהבה. ומאנו לרבותינו ז"ל ענין זה שהם אמרו בכל לבבך בשני יצריך אחד טוב ואחד רע והיגר הטוב הוא כשישתדל בדברים הנכבדים הרוחניים והיגר הרע הוא כשישתדל בדברים הפחיתים הגופיים ועל שניהם הזהיר לאהוב צם את השם והוא כשיהיו כל מעשיו לשם שמים. ואמר בכל נפשך רוצה בו בכל כוחות הנפש החיונית כלומר בכל ההרגשות שהם סבות כל המעשים והכונה בו שיאהב השם יותר ונפשו ואהבתו את נפשו תהיה לאהבת השם והוא שיהנה אותה לפי הצורך לא לתאותה וזה דומה על מה שזו חכמים ואמרו כל מעשיך יהיו לשם שמים ואם זה נכלל באמרו בכל לבבך כדעת הרב יאמר בזה בכל כחות הנפש המדברת. או כדרך שצאה הקבלה אפילו נוטל את נפשך רוצה בו שיהרג ואל יעבור צענין ע"ז שהכל תלוי בו.

ואמר בכל מאודך ר"ל בכל הונך שבמקום אהבת השם צריך שיפזר האדם כל ממונו. וכבר אמרו רבותינו ז"ל אם יש לך אדם שגופו חביב עליו וממונו והוא הראוי לכל מי שהוא איש לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו ומגופו כלומר והוא שאין לו מין האנושית רק השם והדין עליו שיהא ממונו חביב עליו לפי שמעלתו כפי ממונו לכך נאמר בכל מאודך שעל דרך זה צריך שישנא האדם ממונו ונפשו וכל שכן נפש אחרים הכל לאהבת השם. ואחר שהמנות כך אין ספק שהקות גמול האהבה אינה בדברים גופיים הכלים כי אחר שיהרג לאהבת השם לא נשאר מוקום לגמול גופני אם כן הגמול הוא לזרות הנפש הנשארת הצרורה צרור החיים והוא קיום האהבה בעצמה לפי שהחשוק חי וקיים לנצח והחשק חלו וקשור בו ולפיכך אינו בטל לעולם. אבל הטוב ההוא הוא טוב נצחי ואהבה בתענוגים רוצה בו תענוגי שני העולמות העולם הזה והעולם הבא והוא תענוג נפש בלא צער ובלא ענוי. ועליה נאמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים

בתענוגים ולקיים האהבה וחזוקה אמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונשרות לא ישטפוה וקיום האהבה בעצמו הוא הגמול הנצחי והוא התענוג הגמור הפשוט מצלי צער ומצלי ענוי מה שלא ישיג מלך צער ורם בחייו ואלו היה מולך על כל העולם הזה לא ישיג העונג אשר ישיגנו היחיד האוהב. והוא שהפליג הנביא ואמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם רוצה בו לאותם שיראו השם ולא זולתו והחוסים בו לצדו והם האוהבים אבל הגמול הגופני ישיג כל אדם כפי מעשיו וזה גם כן כפי רצון השם שפעמים שהרשע ישיג טובת העולם הזה לרצונו ועליו נאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. והתבאר בתרגום עזר דאנון עבדין קדמוסי בחייהון משלם להון.

ופעמים שהנדיק גם כן ישיג טובת העולם הזה כדי למצוא רברי חפץ מתוך הטובה שהיא הנריכה לו כפי טבעו. ובשזיל ענין זה היה מיעד משה רבינו ע"ה לעמו היעודים הגופיים לא שהם הגמול האמתי והטבעי כי על דרך האמת כפי המציאות הנראה הגמול הרוחני הנצחי הוא האמיתי והוא הנמשך לאהבה מומנה הגמול הגופני שהיה מיעד ארץ זבת חלב ודבש וירידת הגשם בעתו ושאר הטוב הנמשך לזה הוא על דרך שאר הנפלאות כירידת המן וזולתו. והוא שאמרו ז"ל אין מזל לישראל שאינם משולחים ונעזזים לטבע ולממשלת הכוכבים כמו שאמר משה רבינו ע"ה אשר חלק י"י אלהיך אותם לכל העמים והנביא אמר ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה רוצה בו שאר האומות הם תחת ממשלת הכוכבים אבל ישראל לא בי השם בחרו לנחלתו וחלקו כמו שאמר כי חלק י"י עמו יעקב אבל נחלתו ואמר וזכרת את י"י אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ואמר ביעוד הצרכות וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו ממך.

ואמר ביעוד הקללות והיו כך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם. ר"ל הזמן הארוך אשר ישבנו בגלות כי בלא ספק הוא למופת כי הוא תחת אשר לא עבדנו את י"י אלהינו בשמחה ובטוב לבב ומדד לנו מדה כנגד מדה שנעבוד אויבינו הם אויבי השם עד אשר נדרש את י"י ונאהבנו בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו כמו שבאה המצוה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך. ועם האהבה לא הסתלקה היראה כי ייראה מצוה גדולה במצות לא תעשה כמו שלאהבה מצוה גדולה במצות עשה כמו שאמרו עבוד מאהבה שחם זאת לשגור דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עבוד מיראה שחם זאת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט ואין האהבה שלמה עד שתהיה יראת האהוב על פני האוהב והיראה מתחזקת תחלה בלבבות כמו שאמר ראשית חכמה יראת י"י והיא צריכה לקנות הגמול הנצחי. והוא שאמר ויזונו י"י אלהינו לעשות את כל החקים האלה ליראה את י"י אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה.

הנה בפסוק הזה הראה החיים הנצחיים בסבת היראה הקודמת

בזמן אצל האהבה היא הקדומת במעלה ולפיכך נסמכה ליחוד שהיא העיקר ואחר שנים על היחוד ועל האהבה שהכל תלוי בשתי מצות אלו וזה על דרך קיומן ואמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מניח היום על לבבך והנמשך לזה. ותחלה וזה שיהיו חקוקים על הלב כדרך שבא כתוב על לוח לבך וזה בתורה ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הנה בפסוק הזה וזה לזכרם תמיד ועוד דרשו בו שלא יקרא למפרע שלא יקדים תיבה לתיבה או פסוק לפסוק אצל מותר לקראו בכל לשון שכן משמעות שמוע בכל לשון שאתה שומע רוצה בו שאתה יודע ובלבד שידקדק באותו לשון בקריאה. ואחר זה וזה ללמוד הדברים האלה לבנים ולתלמידים הם בכללם שעיקר הבניות הוא בנפש אצל הבנים קודמין שבהן בניות הנפש והגוף. ואחר זה וזה לקרא ק"ש פעמים ציוס והוא אמרו וזכרת גם וגו' בשבבך ובקומוך. וזיאתה הקבלה שזמן השכיבה הוא כל הלילה שרוב בני אדם שוכנין בו על מטותיהן אצל כדי להרחיק את האדם מן העבירה וזיו חכמים שלא יאחר עד אחר חצות. ועוד וזו כמו כן שלא יאכל אדם ולא יישן אחר זמן הקריאה עד שיקרא והזמן ההוא זאת הכוכבים וכפי המנהג הפשוט שקיעת החמה וכן מצות סופרים שא"פ שקרא קריאת שמוע בצרכותיה יקרא פרשה ראשונה כשהולך לשכבו. וכן זיאתה הקבלה שזמן קיומה הוא עד סוף שלש שעות שהיא רביע היום ומצותה לבתחלה שיקדים מועט להנך החמה והוא כאור היום שאין הכוכבים נראים וזה לפי שהוא זמן קיומה לרוב בני אדם. ומה שאמר בשבתך צביתך ובלכתך בדרך א"פ שמשמעו שכל עסקיו שהם ציטיבה או בהליכה צריך שידבר גם אמנם הקבלה זיאתה לפטור העוסק במצוה והחתן וכיוצא בו שיש לו טרדת הלב במצוה.

ועוד דרשו חכמים גם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים רוצה בו למעט שיחה חולין. ועוד אמרו עשה אותן קצת רוצה בו שיקבע אותן ולא יניחם מפני עסקיו הצריכים לו. ואחר כן בא וקשרתם על מצות הפילין ביד ובראש לפי שהיד כלי לפעולת האדם וזוה שיהא את האמונה והמצוה וזכר יציאת מצרים לפניו כדי שיהיו כל מעשיו לשם שמים וכן יושמו במקום ציץ על הראש כי משמעות הטוטפות הוא ציץ וזה על דרך רמז כמו שאמר החכם תתן לראשך לויית חן עטרת תפארת תמגנך וזה כולו כנגד ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם הכולל המינות והזנות והה כוללים האמונה והמעשים ותפילין על ידיהם כנגד הלב ושל ראש כנגד העינים.

והקבלה בארה שומלת טוטפות רומזת על ארבעה בחים טט בכתי שמים פת באפריקו שמים ולפי קדושתם הצריכו לו גוף נקי וקדוש. ואחר זה בא וכתבתם על מצות מזוזה כדי שיזכור האדם את השם בצאתו ובבואו והמזוזה היא שתי פרשיות בלבד שמוע והיה אם שמוע לפי ששתי פרשיות אלו בלבד באה מצוה וכתבתם והתפילין הם ד' פרשיות שהם הנזכרות ועוד קדש והי' כי יציאך לפי שבארבע פרשיות אלו באה המצוה בתורת שהינה על היד ובין העינים..

ואשר הוא האות עליו הוא הסצה התכלית והוא הסצה השונה
 ומשאר הסצות ואני רואה כמה אנשים מניחין תפילין וקובעין מזוזות
 ולא יעלו על לבם מה שכתוב גם כל שכן שאינם מרגישים בכונה הראשונה
 גם ואין אלה אלא כמתעסקים המגלגלים חגורתם או אשר בידם
 שפעולתם הכל. והראוי לכל משכיל שיעשה המצוה בכל לבו כדרך כל
 בעל מלאכה מחשבת כי הצונה בית יכוין לבנותו כאשר ראוי לו וכאשר
 תשלם המלאכה יהיה בו והוא סוף המעשה שעליו היתה תחלת המחשבה
 וכן המקיים מצות תפילין ומזוזת תחלה יש לו לדעת מה שכתוב בו
 ואחריו ידע ויתבונן כי הם לאות ולזכרון. ואמנם שתי הפרשיות שהאחת
 לקבל עול מלכות שמים והאחת לקבל עול המצות שבהן החפץ על דרך
 הכונה הראשונה באה המצוה לכתוב אותן בתפילין ובמזוזת לפי שזה
 צריך בכל מקום ובכל זמן לכל אדם אבל שתי הפרשיות האחרות שבאו
 על מצות זכור אדם ובכור בהמה להזכיר יציאת מצרים והזכור ההוא
 בא כפי הכונה הראשונה כדי להאמין בשינוי טבע הצריך לקיום אמונת
 הגמול הגופני הספיק בכתיבתן בתפילין בלבד והוא שאמר והיה לך
 לאות וכבר קדם שהרמזן בו והיה לך לאות כי ביד חזקה וגו'. למען
 תהיה תורת יי' בפיך.

ראה גם ראה כי כל הנועשים שבאו במצות באו להזכיר היחוד
 והאהבה והיראה וללמוד איש רעהו כפי מה שהוא. וגודע מתוך דברינו
 כי לפי שלא נירא ולא נאהב כראוי נעזבנו ושולחנו למקרים ובסובנו
 אל יי' תבא הגאולה צדרכי המופת אם יתמהמה חכה לו והוא שאמר
 הנביא ביעדו הגמול אל רודפי גֹּדֵק כי נחם יי' ציון נחם כל חרבותיה
 וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי' ששן ושומחה ימצא בה תודה וקול
 זמרה. אפשר שאמרו כעדן כגן יי' בא לרמוז על ירושלים שבשמים ששם
 עולים בני עליה. אמנם בקריאת יודעי גֹּדֵק חין ספק שעל ענין זה
 רמז באמרו אל תראו חרפת אגוש ומגדופותם אל תחתו שהאומות
 מחרפו ומגדפות אותנו בזה על אמונתנו בצחינת הטוב הגופני והתענוג
 הכלה והבלה הנמצא אלסם בהיותם שוקטים על שמריהם ואמר שבסוף
 יצלו כלם כנגד שהוא עומד בקופסא אבל אנו הנשטחים לכל רוח
 נעמוד לעולם וישועתנו לדור דורים ולא תכלה לנצח.
 והוא שאמר כי כנגד יאכלם עש וכאמר יאכלם סם ונדקתי לעולם
 תהיה וישועתי לדור דורים.

פרשת עקב.

ביראת יי' מבטח עוז ולבנו יהיה מחסה יראת יי'
 מקור חיים לסור ממוקשי מות.

היראה היא כשיפתד האדם וירא פן יקראנו רע אם יהיה כך
 או לא יהיה כך והוא נשמר מן הענין ההוא והתורה צוה ליראה
 את

את השם כמו שאמר את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד והיראה קודמת
 בזמן לאהבה והוא שאמר ליראה את י"י אלהינו וללכת בדרכיו ולאהבה
 אותו. וכמו כן האהבה היא קודמת במעלה ליראה כי האהבה היא
 הכונה ואליה נותה היראה וצריך לאדם כשיאהב ויעבוד האוהב שלא
 יעזבנו צורך ערתי רק צורך כניעה ויראה והוא שאמר עזבו את י"י
 ביראה וזה רצה באמרו ואותו תעבוד כלומר צורך בדרך העבודה שהיא
 ביראה. וידוע שיראת השם כוללת רוב מצות התורה והם המצות המעשיות
 שבהן ישיג האדם השלמות הראשון בזמן שהוא שלמות המדות הטובות
 והוא המסור לכל אדם ובו אפשר להשיג השלמות האחרון והוא שלמות
 הידיעה ולולי השלמות הראשון אין קיום לאחרון. והוא שאמרו ז"ל כל
 שיראת הטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת והוא שאמר החכם ביראת
 י"י מנצטח עוז והעוז נאמר על השלמות האחרון כמו שאמר מגדל עוז שם
 י"י וצא החכם להודיע הסבה התכלית אשר ליראה שהיא החכמה
 והוסיף ביאור ואמר ולבניו יהיה מחסה רוצה בו ולבני השם שהם
 האוהבים אותו והיודעים את שמו יהיה הוא מחסה כמו שצא אומרי
 ל"י מחסי ולולי המחסה ההוא אין שלימות ביראה ואין מנצטחה מנצטח
 עולמי וזה כאמורם ז"ל אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין
 חכמה רוצים בו לולי השגת החכמה אין שלימות ביראה ולולי מציאות
 היראה אין קיום לחכמה.

ואחר שהתגלגל המאמר הזה בדברינו נשלים לבארו לפי שהרב
 רבינו ז"ל קצר בו בפירושו מסכת אבות והמאמר ההוא הוא אמרם אם
 אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה. אם אין חכמה
 אין יראה. אם אין יראה אין חכמה. אם אין צינה אין דעת. אם
 אין דעת אין צינה. אם אין קמה אין תורה אם אין תורה אין קמה.
 זהו לשון התנא ולשון הרב רבינו הוא כי רוצה בו שכל אחד משיניהם
 מועיל במציאות האחר ומשלים אותו. אמנם ענין דבריו צינה ודעת
 הוא ענין פילוסופי דק מאוד זהו לשונו והוסיף לבאר בזוג ההוא ביאור
 דק ועמוק אבל שלשת הזוגות האחרים קצר בהם. ואשר נראה לפרש
 במאמר הזה כי אמרו אם אין תורה רוצה בו לולי מציאת התורה שבאו
 ללמוד דרך הישרה לאדם בהנהגותיו הן לאדם בעצמו הן בינו וצין
 אחרים הוא הנקרא דרך רוצה בו הדרך הראוי לעם הארץ כפי ישוב
 הארץ כי כן מצינו ארץ במקומות רבים בכתוב שצא במקום עם הארץ
 כמו שצא וכל הארץ באו מצינום אנכי הולך בדרך כל הארץ וחזקת
 והיית לאיש. ומה נאמר על מוסר בני אדם דרך ארץ ואמר החכם
 אם אין תורה אין דרך ארץ רצה בו לולי המצות שבאו על זה מאת
 השם לא היה דרך ארץ נמצא בכל על שלמות לפי שיעור פרא אדם
 יולד ולפיכך צריך ללמוד התורה הכללי. ואמר אם אין דרך ארץ אין
 תורה רוצה בו לולי טבע המוסר הנמצא לאדם לא היה שלמות לתורה
 ולא קיום למצותיה שבאות על זה לפי שמצות התורה הן הערה בלבד.
 והכונה במאמרו זה לשתי תועלות האחת שלא יקל האדם במצוה

מן המצות ואפילו יהיה האדם מוטבע בתכונות החשונות כי המצות
הן המישרות והמעמידות אותן.

והשנית שלא יספיק לאדם ציושר דרכיו בקיום המצות בלבד
אלו צריך שידקדק ויחזר על כל מדה טובה והנמשך אליה וירחיק
כל מדה רעה והנמשך אליה ואף על פי שלא באה מזה בתורה בפירוש
על זה כי האמנם על הכל העירה התורה והמשל בזה שלא יספיק
לאדם בהמנעו מן המאכלים האסורים וימלא תמיד בטנו מן המותרים
כי אין זה כונת התורה אלא למנוע כל המותרות במאכל ובמשתה
ובמלבוש ובכל עניני האדם. ואל הענין הזה כיון החכם שלמה
בפשוטו של ספר משלי ולהחזיק בתורה ודרך ארץ אמר שמע אתה
בני וחכם ואשר דרך לבך. והוא כאלו אמר קבל התורה והתחכם
בה והדרך מחשבתך או שלך דרך הסלולה והכבושה והיא הנקראת
דרך ארץ לפי שהוא הדרך הישרה לנפשות עם הארץ ולפיכך אמר
בדרך כי היא ידועה כי כן יאמר על כל דרך סלולה ועיר אל עיר
ולפי הענין הזה אמר גם כן וגם דרך כשהסכל הולך. ורבותינו ז"ל
אמרו על הענינים האלה שלא הזהירה התורה עליהם אם יש מהם
מושג מפני מה לא נכתבו בתורה ולפיכך אמר שלמה עשות ספרים הרבה
אין קץ. ועל זה רמז באמרו ואשר דרך לבך וסמך לו כמבאר אל תהי
בסובאי יין בזוללי צער למו כי טובה וזולל יורש וקרעים תלביש נומה
הזהיר מהרבות שתיית היין ואכילת הצמר והשינה ואע"פ שלא הזהירה
עליהם התורה בפירוש אלא כונת התורה בזה שאסרה על היתרונות
אלו אין כונתי מספיק לכתוב הכל ואל זה כיון התנא באמרו אם אין
דרך ארץ אין תורה.

ועוד אמר אם אין חכמה וכו' ופירושו כבר הקדימוהו וזה גם
כן בא לשתי תועלות האחת שלא יספיק גם כן לאדם בקיום מצות
התורה בלבד אלא צריך שיתחכם וידע מה שהעירה עליו התורה מיוחד
השם ומאזהבתו והוא שישתדל לרעת כל המניחות כפי מה שהוא שמתוך
כך נוכר מי שאמר והיה העולם ומיוחדו בלבו ואזהבו וידע כונת המצות
שהן היראה והוא שאמר החכם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. אז
תבין יראה י"י ודעת קדושים תמנא. והשנית שלא יסמוך החכם בחכמתו
ואפילו השיג השגה אנושית שלימה אז יזלזל במצוה מן המצות המיראות
האדם לפי שהן נריכות לקיום החכמה האמיתית. עוד אמר אם אין
דעת וכו' כבר ביאר זה הרב רבינו ז"ל ובענין הביאור ההוא חבר
פרק אחד בחלק הראשון מספר המורה והוא פרק ס"ח ומשם תוכל
להבין קצת פ"י כי שם ביאר שהשכל והמושכל אחד. וזה הענין
אלו רמזו בזה שאמרו לידע להודיע ולהודע לידע בא במקום המשכיל
וללהודיע בא במקום השכל ולהודע בא במקום המושכל והרב המורה
ביאר בפרק הנזכר שהשכל בפועל הוא על הדרך הזה לעולם ועל הדרך
הזה יהיו לעולם החיים הנגחיים אחר המות דעתם השם שהוא אל
הוא היוצר וכו'.

והרב רבינו פירש המאמר הוא כרגונו ולא ירדתי לסוף דעתו
 איך הבדיל שלש פעולות הן שלש כתות שהזכיר ושם היה ראוי לזרף
 הענין שזרף במאמר אם אין דעת אין זינה. ואפשר שרונה זו שאם
 אין דעת במושכלות הראשונות שחנן השם בהם את האדם מבלי למוד
 לא היה מציאות לזינה היא הקנייה המגעת בלמוד כמו שגודע שכל
 החכמות המופתיות נודעות בזה המושכלות הראשונות הנלקחות למופת
 ולולי זה לא היה מופת נגמא. ואמרו אם אין זינה אין דעת רונה
 זו לולי השגת הזינה הקנייה אין שלמות לדעת שלא תשלם חכמה
 במושכלות הראשונות בלבד וזה בא אחר שאמר שהתכלית האחרונה היא
 החכמה ועל החכמה המופתית הוא דבר. ולפיכך בא להודיע דרכי
 החכמה שהם בדעת החנוכה וזלימוד. ולפי שזה היא התכלית האחרונה
 הקדומו זה בנקשת הדעת בתפלה ואמרו אחת חונן לאדם דעת ומלמד
 לאנוש זינה ויחסו החנינה אל הדעה והלמוד אל הזינה כי הזינה קנייה
 זלימוד כמו שאמר וכל קנייך קנה זינה כמו שקדם בפרשת נשא.
 ומה שהוסיפו בזכרה ההיא השכל אפשר שרצו לחזק ולהחליף הכח
 המשכיל עד שיבא צפעל ובו רמז והערה למאמר הפילוסופים ששכל
 ובמשכיל ובמושכל וחתמו בזכרה בדעת לפי שהיא מתת אלהים מאין
 עזר אנושי והוא הסבה לכל חכמה וידיעה.

זה חללי הרגון באמרו אם אין דעת אין זינה. וזה גם כן בא
 שלש תועלות האחת כדי שיסמוך האדם במושכלות ראשונות ואע"פ
 שאינם נודעים במופת. והשנית שלא ידחה האדם דרך המופת כדרך
 שהיו דוחין אותו קצת הראשונים עד שהיו אומרים קצתם שאין דבר
 נודע בדרך מופת כמו שזכר בפרשת נשא וזה הדעת מרחיק החכמה
 וגורע מעלתה ולפיכך בא החנא לדחות אותו. השלישית שיסתדל
 האדם להבין דבר מתוך דבר כל מה שאפשר ולא יספיק לו במושכלות
 ראשונות.

ואחר כן אמר אם אין קמח אין תורה רונה זו כי לולי מציאות
 המזון האנושי הבינוני והוא הקמח ואשר הוא נומינו לא היה מציאות
 לתורה כי כפי הכנת המאכל האנושי יזך שכל האדם ללמוד התורה
 ולדעת. ואמר אם אין תורה רונה זו כי לולי הכונה הראשונה באדם
 על התורה והנמשך אליה לא היה לו מזון נבחר ממזון שאר בעלי חיים
 והיה נמשל לבהמות הלא תראה שהכפריים האוכלים השעורים והמאכלים
 הגסים יתרוכס מעט על הבהמות וקשה הוא מאד עליהם להבין מושכל
 אבל המלכים שמאכלם נבחר דעתם רחבה על הרוב עד שנאמר עליהם
 לב וולכים אין חקר. ומקבלי התורה נתן להם את המן לרוב זרכם
 למזון טוב ונבחר והכונה במאמר הזה לשלש תועלות. האחת שיסתדל
 האדם להשיג המזון הראוי לו ולפיכך זריך האדם שילמד אומנות שיחי'
 בה. השנית שיקח מזונו על הדרך השוק לא שיענה נפשו ולא שירגילה
 במוותרות ואע"פ שלא באה מזה צביאור על זה כי זה מפסיד הלמוד
 וזה יוצא ממאמרו אם אין קמח אין תורה. וכתועלת השלישית שהמנהיג

עצמו במחלכל בדרך השוה עד שימצא עצמו מוזמן לחכמות אל יטריח שכלו בתחבולות העולם כמעשה האנשים שהם חכמים להרע שאין זה המכון במזון האנושי הבינוני ואין זה אלא כמו שנאמר להם וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל אבל צריך שיהן כל שעיתיו לזרז שכלו לדעת האמת ולהשיג ההשגה האנושית שהיא אהבת השם והוא החיים האמתיים שהיא כונת התורה בנתינת המצוות כמו שאמר בפרשת תנאי קבלת עול מלכות שמים והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את וגומר. הראה שהכונה בכל המצוות היא לאהבה אותו ולעבדו בכל לב ובכל נפש וכבר קדם שהאהבה היא החכמה והידיעה זו. ועל עבודה שלב בזה הקבלה שהיא תפלה ותפלה ידוע שהיא התהלה עם בקשת הצרכים כי זה מורה על המבקש מאתו שהוא מודה כי לו לבדו הממשלה וכן בא בפרשה הזאת ועתה ישראל מה י"י אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את י"י אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה את י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך רוצה זו שהכל הוא לאהבה אותו ולעבדו בכל לב ובכל נפש.

וכבר קדם בפרשת ואתחנן באור בכל לב ובכל נפש. ואמרו מה י"י אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגומר. כבר נודע מה שאמרו בו ז"ל דלגבי משה מלחא זוטרתא היא ופשוטו של כחוצ להתעורר ולהסתובב בכל אשר הוא שואל מעמנו כי הוא לטוב לנו כמו שבאר ואמר לטוב לך שאין בקשתו ממנו בדרך בקשת בשר ודם שהם מבקשים מאנשיהם צרכם והנחתם והקב"ה אינו כן שהכל שלו ואינו צריך לדבר כמו שבאר ואמר הן לי"י אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה והמבוקש ממנו אינו רק לטוב לנו כי בעשותנו המצוות יעשה השם חסד עמנו וכפי שנשמור אותן ישמור לנו הברית כמו שפתח הפרשה ואמר והיה עקב תשמעון וגו' והמכוון בפרשה הזאת אמרו והסיר י"י מומך כל חולי וכבר בארוהו ז"ל באור יפה ועוז. ואמרו זה יצר הרע כי הוא באמת סבת כל חולי וזה הפסוק בדרך שבא כל המחלה וגומר כמו שהתבאר במקומו. והשמירה מכל חולי היא סבת החיים האמתיים הנותמידים כי כשם שכל זמן שלא יבא חולי לגוף הוא חי כן הנפש כל זמן שלא יקרה עון שהוא מומדוה מוצרים הרעים לא ישיגוה מוקשי מות והיא חיה לעולם אבל כשתחטא ותעבוד אל זר והוא כל זמן שתסור אל היצר לא יסור מומה החולי כי נפלה במוקשי מות כמו שאמר כי מוקש הוא לך.

ועל דרך זה הוסיף החכם ביאורו ואמר יראת י"י מקור חיים לסור ממוקשי מות וזה בא דרך זרוז טוב להשמר מכל עון שלא יאמר אדם מה הועלת לי לעצמי ומה שבר הגיע לי כשנמנעתי מעשות העבירה כי מה רב התועלת בהשמר מן הפסד הנצחי והוא המות וזה רצה באמרו לסור ממוקשי מות.

וכן בא לפי דעתי על דרך הזירוז הזה מה שאמרו ז"ל הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. רצו בו כשתזדמן

מצוה לפניך אל תאמר אי זה הפסד מגיע לי אם לא אעשה שיש לך לחשב שהפסדת שכר הרבה שהיה לך אלו עשית אותה כי אותו השכר לא תשיגנו עוד וזה כמשל מי שהניח המזון הטוב והמשקין הטובים המעמידים הצריחות שהוא בלא ספק יחלה וימות. וכן אמר כשתזדמן עבירה לפניך אל תאמר מה שכרי ומה תועלתי אם אניחנה אבל יש לך לחשב שנשכרת כל ההפסד שהיה מגיעך אלו עשית אותה והוא אצדן הנפש וזה כמשל מי שגשומר מן המאכלים הרעים והסמים הממותים שהתערבו במזונו שהוא עומד בצריחותו כשגזר מהן כן הנפש הגזרת מהעונות תעמוד בצריחותה והיא חיה לעולם.

וזה רנוס גם כן באמרם כל היושב ולא עבר עברה נותנין לו שכר כעושה מצוה ולהוסיף זירוז בזה אמר הסתכל בשלשה דברים ואי אחת בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים ולפי שהדברים שנודעים בינינו יודעו על דרך ראייה או שמיעה המשיל יריעת השם למעשנו ודברנו בעין רואה ואוזן שומעת. ולפי שהדברים שאינם נכתבין ישכחו בינינו ואין להם זכר לעולם אמר וכל מעשיך בספר נכתבין כדרך שאמר שאין לפניו שחכה. ולגודל ההזרה בא האל אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד שלא יאמר אדם אעשה עברה אחת ואעשה כנגדה מצוה אחת וישא פני בדבר הזה ובשוחד ההוא כי העון ההוא איננו נמחק לעולם אם לא ישוב עליו תשובה שלימה והוא שאמר שאין לפניו לא משוא פנים ולא מקח שחד וכל זה בא דרך זירוז אחתי לברוח מן העבירות ולרדוף המצות ולמול ערלת לבצנו הערל פן נעשה הרע ולרכך ערפנו הקשה לשוב אל עבודת השם.

הוא ברחמי יקיים בנו מקרא שכתוב וימלאת את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד.

(פרשת ראה כתובה בפרשת שמיני.)

פרשת שופטים.

לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

מה מאוד יטרחו החכמים לחזר ולכתוב דברים שהן קרובין לאדם למאס בלא טורח אם רצה לתת את לבו עליהם והם מביאים לתועלת גדולה אבל רוב בני האדם מלא רע והוללות בחייהם ואחריו אל המתים שלא ישחלו בעודם בענין החיים להביט באשר יבא אחר המות כי רבה העזלה המפלת תרדמה עליהם. ולפיכך החכם כיון במקומות רבים להעיר

להעיר העל וללמד אותו דעת דמיונות והמשלים לפי שהמשל מועיל
 מאד בלמוד המדות. ולפי שידוע שהאדם מוכן לכל שלמות בעלי חיים
 וידוע שסגולות האדם מתפשטות אחת אחת בשאר מיני בעלי חיים
 ראוי לכל אדם בעל לב אחר אשר נאלצו מאתו על שאר בעלי חיים
 שישתדל להשיג אותן ולפיכך הנביאים והחכמים יעירו האדם ויכלימוהו
 בפעולות שאר בעלי חיים הנאותות לו כמו שנמצא במקומות רבות לנביאים.
 ולפי זה הענין אמרו ז"ל למדנו נגיעות מתחול דרך ארץ מתרנגול
 וכן בסוף ספר משלי נמצא שהעיר החכם על מעלת החכמה ועל המעלות
 המדות במאמר ארבעה המה קטני ארץ והמה חכמים מחכמים ובמאמר
 שלשה המה מטיבי צעד כמו שרמזנו עליו בפרשת בראשית. ולפי שהסגולה
 הנצחרה אשר לאדם נמצאת בנמלה והיא ההכנה המשיל בה לתכלית
 הערה ור"ל בהכנה ההשתדלות בדבר קודם הדרך כשיפחד שלא יוכל
 עליו בעת הדרך כחרישה וזריעה בימות החורף וכאגירת הלחם בימי
 הקיץ וכהנשיל בערב שבת כמו שבא והיה ביום הששי והכינו. וזו היא
 הדרך הטובה שאמרו שידבק בה האדם כאמרם ז"ל הרואה את הנולד
 וכמו כן אמר שהוא החכם וכן קראוהו זריו ובלשון המקרא יקרא חרוץ
 ואשר הוא בהפך יקרא עצל כמו שאמר החכם מהאזה ואין נפשו עצל
 ונפש חרוצים תדען כי העצל לא יבואהו פחיתותו מפני שאין רצונו
 ותאותו בדברים שמשתדל החרוץ עליהם כי כל אדם יראה ויתאזה כל
 ההשגות אבל מספיק לו בתאזה ההיא הפחוה ולא יטרח להשיגה
 ומפני זה ימות עליה כמו שאמר גם כן תאות עצל תמיתנו וגומר כל
 היום התאזה תאזה וגומר והוא שאמר מתאזה ואין וגומר אבל החרוץ
 יטרח עד שימצא וישיג תאותו ולפיכך תתענג ותדען נפשו. והוא שאמר
 ונפש חרוצים תדען ר"ל שתעמוד דשנה לעולם לפי שהכינה נדתה
 לזמן שלא תוכל למצאה בערחה. וזה גם כן דרך הנמלים לפי שמזיק
 אותם הרוח והגשם ומומית אותם יכיני בקיץ לחמם מה שיספיק להם
 בחורף ובקור והותר. והוא שאמר נמלים עם לא עז ויכיני בקיץ לחמם
 והאיש הפתי העצל שלא ישכיל על זה הדרך הוא פחות במינו מן
 הנמלה גם בוש לא יבוש גם הכלם לא ידע. ולפיכך אמר החכם להכלימו
 אולי יעירנו לך אל נמלה עצל. ואמר ראה דרכיה וחכם לפי שהנמלה
 יש לה שני דרכים האחת דרך שאר בעלי חיים שהולכים לפנים והאחרת
 לבתה אחרנית כי לפי רב חריצותה כשיכבד משאה ששאלנו בפייה
 וימנעה מלכת לפנים תלך אחרנית עד ביתה וכן ראוי לכל חרוץ שישתדל
 בכל פנים להשיג הדרך ואפילו אם ימצאו לפי הנראה חסרון בגופו
 או בממונו או שיניח בלמודו מה שאינו אמת על דרך שהוא אמת או
 שיקבל זה כי כל זה הוא בהליכה אחרנית ואחר שהוא רואה את
 הנולד למצוא הראוי יש לו ללכת על הדרך ההוא. וכן ראוי ללמוד מדרכיה
 שהיא משתדלת ביום ובלילה ומאספת הכל הניתה לא תהרפה בדבר
 לעזבו וכאשר ירד הגשם על מאכלה תוציאו לרוח ותנגבנו עד שישוב
 משתמר וכן ראוי לכל חרוץ ללמוד בכל עת וללמוד כל דבר ולעשות

כל מעשה טוב ואם יקרהו עון על נדקותיו או סכלות ושכחה נחמתו
 ישתדל ויטרח להטיבו. כל זה רמז באמרו ראה דרכיה וחכם.
 ואמר אשר אין לה קצין שוטר ומושל לפי שידוע שאר בעלי
 חיים אף על פי שהם בעלי החבולה אין זה מנח השכל אצל מנח
 הדמוי. אמנם מין האדם יש לו כח השכל לדעת האמיתות ולפי הכח
 הזה יתיחסו אל האדם דעה וזיגה והשכל כמו שקדם צפרשת והיה
 עקב תשמעון. ולפי ששלשה אלה נמצאים באדם ואינם נמצאים בזמלה
 ולא בשאר בעלי חיים אמר אשר אין לה קצין שוטר ומושל כי כן הם
 שלשה על עינין אחד. או אפשר שבא להעיר על שלשה כחות השכל
 כמו שנזכר צפרשת והיו חיי שרה וכבר נמצא שם מושל על זה הכח
 כמו שבא מושל באדם נדיק זיראת אלהים. ומומו והוא ימשול נך.
 והשוטר יאמר לרודה בעם על פי השופט או על פי המושל כמו שבא
 המזיה שופטים ושוטרים תהן לך בכל שעריך כי זה מזורך ההנהגה
 שיהיו שם אנשים רודים בעם להכות ולענוש על פי החכמים המנהיגים
 ואם אין שם שוטר ומושל ישתדל השופט בעצמו שישים משטרו על העם
 ואם לא טרחו לריק והעם יהיה כלאן אשר אין להם רועה כי טבע
 בני אדם חלוק זה מזה ורעון זה כנגד רעון זה ולולי ממשלת אחד
 עליהם לא תשלם זיניהם הסכמה ותרבה המחלוקת ולפיכך באה מציית
 שופטים ושוטרים והקמת מלך בעם למשול בו ולהדריכו דרך ישרה.
 ועל דרך זה ראוי לשכל שיהיה הוא השופט והשוטר בכל באי שער
 עירו רועה לומר בכל כוחותיו ויזיה אותם ויטריחם למנח הראוי לו
 בעת מנח כפי מעשה הנמלה ומה מעשה תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר
 מאכלה. ואחר שהעיר החכם על ההכנה בזמן הקיץ והקציר צריך לבאר
 כפי המשל על אי זה זמן מהזמנים העוזרים על האדם היתה כונתו
 אם כל ימי חייו או על קצת ימיו. ואם הוא על קצת ימיו על אי זה
 מקצתו ואם הקיץ והקציר זמן ההכנה מתי זמן האכילה. ובאמר שזה
 כולו וכיוצא בו כשיצא לנו ספק בדברי שלמה ע"ה או זולתו מן החכמים
 נחפש שאר דבריו היטב ויתבאר לנו הדבר המסופק. וכאשר חפשו
 דברי שלמה על הענין הזה ממצאו לו כתובים נמשכים למשל הנזכר אמר
 אוגר בקיץ בן משכיל נרדם בקציר בן מביש ואמר מחורף עצל לא יחרוש
 ושאל בקציר ואין. ואחר שמצאו שכה בעצל על העגלה בחרישה בזמן
 החורף ועל העגלה באגירת הלחם בקציר ובקיץ ידענו כי ימות החורף
 הזמיחה הגדול והלחות וימות הקיץ והקציר הם זמן הבשול והסיתוך
 והיובש. והאדם עד ארבעים שנה הולך הלך וגדול ומארבעים ומעלה
 הולך הלך וחסור גם בלמודו לא ישלם עד היותו בן ארבעים כמו
 שאמר בן ארבעים לבינה לפי שרתיחת הלחות מונעת זכות ההכנה
 לפיכך יתבאר לנו כי החורף במשל הזה הוא נשוא על זמן הבחירות
 והוא זמן החרישה כי כן ראוי לו לדרוש ולחקור מפי אחרים ולשמוע
 וללמוד ולשנות וללמוד כל מדה טובה גם כן מפי הטובים ואחר שיגיע
 זמן הזיגה עליו להחזונן באשר לומד להוציא דבר מתוך דבר ואז יקטור

ויאגור. ולפי שרצ התלמידים יפסקו תלמודם ויעזבוהו אחר גאחם
 מבית הרב כהה תחלה בעלל על זמן הקצירה כי צוה יכשלו רבים מן
 התלמידים ולהכלים מי שהוא על הדרך הזה המשיל בגמלה שתיך בקיץ
 לחמה ותאגור בקציר מאכלה. והנמשל בלחם ובמאכל אפשר שצא לרמוז
 על שני מיני מאכל הנפש האחד הנמשך לדיעת השם והאצתו והוא
 קבלת עול מלכות שמים והשני מה שנמשך לדרכי השם שהוא קבלת עול
 מצות כי הלחם הוא המזון הטבעי לאדם ושאר המאכלים הם הפרפראות
 וכן כתוב למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה שמעו שמוע
 אלי ואכלו טוב ותחענוג בדשן נפשכם.

וכבר בא בתורה כי לא על הלחם לבדו. ורבותינו ז"ל אמרו כי
 לא על הלחם לבדו מדרש כי על כל מוצא זה הלכות והגדות. וכפי
 הנמשך בדברי דורשי רשומות כי על כל מוצא פי י"י הוא שידע האדם
 כל המציאות הנמצא ברוח פיו כפי אשר רצה ולא יספיק לו כאשר
 למד מאחרים רק ישתדל בכל עת על ההכנה לעת המאכל והעת ההיא
 אחר המות והוא בעת היות הגוף טמון בארץ כדרך הגמלה ואם יתשל
 בזמן מן הזמנים לא די שלא יוסף הכנה רק יאבד מעט מעט ממה
 שהכין לו ממה שלמד ואשר הגליה במעשיו. והוא שהכלימו ואמר עד
 מתי עכל תשכב מתי תקום משנתך. מעט שנות מעט תנומות מעט
 חזוק ידים לשכב לפי שזה דרך העלל תחלה יתן זמנו לשינה והוא
 התרדמה התכופה ואחר שיקיץ ישוב ויתנמנם ואחר זה יחזק ידיו זו
 בזו והוא שוכב כן דרך העלל בלמוד קצת הזמן הראוי לא יביט בתלמודו
 כלל וקצת זמן יביט בדרך הפסק וסירוגין ואחר כן יביט דרך עראי
 וסופו מה יהיה וצא כמהלך רישך ומחסורך כאיש מוגן רצה לומר שלא
 יתיאש מן הפורענות ויאמר מאחר שלמדתי זמן רב ואעשיר מה לי
 לטרוח עוד ולברוח מן הרש והלא הוא רחוק ממני מאד אל יטעך זה
 כי הרש יבא כמהלך שיבא למחוז חפצו פסיעה אחר פסיעה ואם רב
 ממונו הדרך והמחסור יבא כאיש מוגן שהוא בא מעט מעט ומגיבו עליו
 וחרבו על ירכו וזקרבנו אל אויביו יכהו מכה רבה ולפיכך ראוי לכל
 בן משכיל שלא ירדס בימי הקציר וכל ימיו ורגעיו יתן לאגור מאכלו
 כפי מה שהעיר החכם במשל הנזכר.

וכן העיר על הדרך הזה בעצמו האיש העומד בבית רבו הלומד
 בדרך התרשלות ועגלה והוא אשר לא יחרוש בחורף ועל האיש ההוא
 המשיג ואמר על שדה איש עכל עברתי ועל כרם אדם חסר לבזהם
 ז"ל אמרו זה שקנה שדה כבר זה שקנה כרם כבר הואיל וקנה שדה
 וכרם ולא עמל בהם סופו נקרא עכל ולמה נקרא חסר לב לפי שקנה
 שדה וכרם כבר ולא עמל בהם כך מי שלומד תורה ולא נתעסק בה
 מנין שסופו להניח שנים שלשה דברים בפרשה שנאמר והנה עלה כלו
 קמושונים מנין שנובקש פתחה של פרשה ואינו מוצא שנאמר כסו פניו
 חרולים ועליו הוא אומר וגדר אצניו נהרסה מתוך שראה שלא עמדה
 בידו הוא יושב ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא ואומר ופורץ
 גדר ישננו נחש שפורץ גדרן של חכמים. ועתה

ועתה ראה והתבונן בזה בהערת רבותינו ז"ל על משלי החכם שאמרו שהמשיל תלמוד תורה בעבודת הארץ לפי שהעובד אדמתו החרון יפתח אותה תחלה ויתרוש שנית וישלש ואחר כך יזרע ויתרוש כן ראוי לכל תלמיד לנהוג בתלמודו כמו שסמכו למקרא שכתוב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ומתוך כך יתבונן בפרשה ויזיח דבר מתוך דבר עד שלא יעלם ממונו דבר מדברי הפרשה והעובד העלל יספיק לו בפתוח הארץ ובחרישה אחת ולפי העבודה הזאת הפחותה הארץ תזמיח קוץ ודרדר ופעמים יזרע על הארץ מאין פתוח גם כי יזאו החרולים יניחם שם עד שיכסו התבואה וכן התלמיד לפי רשולו פעמים יזאו לו בלבלים וקושיות בפרשה או בהלכה עד שיניח מקצת מה שלמד ופעמים שלא יזין כלל כונת הפרשה והוא שאינו מוצא פתחה ומתוך כך הופך דברי אלהים חיים והוא פורץ גדר שיסכנו הנחש שהשיח חיה עד שהאכילה בעלה מה שנמנע לו עד שגרם לו מיתה ואז שולח מנגן עדן. ואל הענין הזה כונו רבותינו ז"ל באמנם על שדה איש ענל עברתי זה אדם ועל כרם אדם חסר לז זה חיה מואנו אשה שנקראת אדם שנאמר כתפארת אדם לשבת בית. והנה עלה כלו קמשונים וקוץ ודרדר תזמיח לך. כסו פניו חרולים בזעת אפך תאכל לחם. וגדר אבניו נהרסה וישלחבו י"י אלהים מנגן עדן. ועוד נאמר שם אלו זכית הייתי מעלה לך מכל אילני גן עדן עבשיו שלא זכית וקוץ ודרדר תזמיח לך. ואמר על שדה איש שהיא אדם ועל אדם שהוא אשה לפי שאדם נאמר תחלה על שני הפרטופין שנבראו כאחד. וכשנבדלו נקרא הזכר איש והנקבה אשה שנאמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת. ומדברי החכם עצמו הוזיאו ויחס הכרם לחיה כי כן אמר מפרי כפיה נטעה כרם. והוא רמז למעשים הטובים שהם נמשכים ליראת שמים אונס זממה שדה ותקחהו כי היא צעזר האדם אבל לא לעבדו כי אדם יעבדו כמו שאמר ועתה בשדה לך ויחס השדה לאדם והכרם לחיה. נמשך למשל כפי מה שהקדמנו שהלחם היוצא מן השדה לזכר אנוס יסעד וכו החיים מתמידים לגוף כפי זמנו הכתון לו וכן החכמה שבה קבלת עול מלכות שמים היא חיי אדם הנצחיים. והיין היוצא מן הכרם משמח לב ומטיב המזון.

וכן פקודי השם הישרים שהם נמשכים לכלי הגוף הם משמחי לב ומעמידים החכמה. ולפיכך צריך כל אדם צעל לב שישתדל בצרויות בחכמה ובמזנות כדרך העובד אדמה החרון ואז לא יקרהו מקרה הענל וראוי לו שישיה לב על זה ולקחת מוסר כמו שכתוב ואל זה אנכי אשיה לבי ראיתי לקחתי מוסר ר"ל החבוננתי בזה וראיתי הסבה ולקחתי בו מוסר להשמר מן הסבה ההיא והוא מה שאמר מעט שנות מעט תנומות וזא כמהלך רישך ומחסורך כאיש מנגן הכל כמו שקדם במשל האחר.

ולפיכך ראוי לכל מי שיכון לעבודת השם שיפתח ניר לבו ואל יזרע אל קונים כדרך עבודת השדה כמו שאמר הנביא ירמיה נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קונים. ואמרו אל תזרעו אל קונים אפשר שרונה בו אל

אל תזרעו על קוֹצִים כלומר שצריך לכל עובד השם לעזוב כל מדה פחותה וכל מחשבה רעה ואם עבודת רבים היא צריך ליסר הרעים ולכלותם ולבערם מן הארץ כמו שאמר קוֹצִים אני מכלה מן הכרם והוא שמן המולו לזככם והסירו ערלת לזככם וידוע שערלה שם ליתרונות גם אפשר שרונה זו אל תזרעו בלא ניר וחרישה שהזריעה היא תכליתה הנמחת הקוֹצִים שם כמו שאמר זרעו חטים וקוֹצִים קצרו והוא רמז לקבלת אדם הקדומה וקוץ ודרדר תנמיח לך והקללה היא מתומת כל זמן שלא ישוב וישלח יד לקחת מעץ החיים ושליחות הירד היא צריכה כונה רבה והשתדלות גדולה ושורה רב בחרישה ובזריעה ואל חרישה והזריעה האלו היתה הכונה בספרי החכם כמו שהעיר במקומות הרבה בספר משלי וגם בספר קהלת אמר גם כן להעיר על הענין הזה בצקר זרע זרעך ולערב אל תנת ידיך כי אינך יודע אי זה יבשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים.

וזה הפסוק אמר בדרך חכמתו לפי שהזכיר פעמים רבות שהכל הכל ושלא יעלה על לב אדם שהחכם בא ליחש האדם בהשתדלותו בכל אשר ראוי להשיג ולפיכך בא ולמד שראוי לאדם להשתדל בעמידת הגוף ובקיום המין ובשלימות העיון במין האדם והוא השגת התורה והחכמה כי זה כלו מכוון באדם. ושלשת ענינים אלו נכללו בכתוב הזה לפי שידוע שזרע הנחתו הראשונה היא לזרע הנמחים כמו שהזכיר תחלה עשב מזריע זרע וידוע כי הזרע הוא ההולך להפסד לכונת ההויה כדרך טבע העולם השפל ובזרע ההוא הוא דבר נגלה ומזוהר ואלו נודע שזרע המזיאות זה הענין לא היתה המזוכה הגדולה הפושטת על הפסד הדברים שאי אפשר מזיאות המין והיותו מאין הפסד האישים. ואפשר שקריאת שם זרע בא להעיר על הענין הגדול הזה רונה זו זה רע כלומר זהו הרע הנמנע בעולם בבחינת בני אדם באישי ההויה וההפסד ואמנם בבחינת היחידים נודע שהכל טוב כמו שציאר החכם ר' מאיר והנה טוב מות וענין זה נודע לכל בזרע. ואחר כן הושאל השם הזה לזרע האדם וזה הרבה במולדת הבנים ואחר כן הושאל לתורה ולחכמה כמו שקדם באמרו ואל תזרעו אל קוֹצִים והחכם העיר על שלשת הענינים בפסוק בצקר זרע זרעך וגו'. כי צפישו הערה על השתדלות במזון האדם שבו עמידת גופו לחם לאכול ובגד ללבוש כי גם הבגד נכלל בזרע ושנים האחרים גם כן נכללים בו כמו שאמרו רבותינו ז"ל נשא אשה זילדותו ישא אשה בזקנותו ואמרו גם כן היו לו תלמידים זילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו ולפי זה הענין האחרון אפשר לומר שצא להעיר להחזיק בתורה ולדרוש בחכמה שהיא נמשכת לסתרי התורה והנסתרים ההם כינה צערב והדברים הנגלים כינה בצוקר.

וכבר בא זה בדברי רבותינו ז"ל על מה שכתוב דינו בצקר משפט אמרו אם ברור לך הדבר בצוקר אמרו. ועל הענין הזה הקדים לו שומר רוח לא יזרע ורוחה צעבים לא יקטיר כי הרוח רומז בו על פזור הזרע למקום שאין בו תועלת. ואם היתה כונת האדם להשמר מזה לא

היה יוספיק לחרוש ולזרוע כן הלומד או המלמד אם היתה כונתו שלא יהיה שום דבר בטל בתחילת למודו או בזלמדו בני אדם לא הי' הזרע כדברים הפשוטים הקדומים. וכן אלו ימנע מפניה דברים הנראים לו כעצים לא היה משיג הקצירה שהיא צעז ענן וערפל לפי הסתר הענין ועל הדרך הזה צריך שיתזונן האדם בחרישה וזריעה ולא יתראל לסנה מן הסבות מהחרישה הטובה והראיה ר"ל העיון והדקדוק בו. והוא שכנה הנציח ירמיה צניר וכמו כן החכם שלמה לפי שהניר הוא סנה לגלות הנסתר בו והוא שצא לשון חרישה בהכנת החידה אמר לולי חרשתם צעגלתי לא מנאתם חידתי ולצאר זה אמר הושע הנציח נירו לכס ניר ועת לדרוש את י"י עד יבא ויורה נדק לכס וכבר הקדים לו זרעו לכס לנדקה קצרו לפי חסד ולפי הענין הזה נאמר הזריעה על המעשים הטובים והקצירה על הגמול והנכון שהזריעה היא על המחשבה והקצירה על המעשים ואחר כן תבא החרישה והיא לדרוש את י"י בכל עת או רצה בו תנו זרע רב לדרוש את י"י עד שצא כענין שאמר החכם ולדיק יתן ולא יתשוך כמו שציאר הרב המורה וזאת החרישה הנזכרת היא סנה לתת רב מואכל המכוון והוא שאמר רב אכל ניר ראשים רוצה בו ניר הראשים שהם צעלי העיון וראשיהם הוא סנת רב האוכל על דרך שאמר ורב תבואות ככת שיר או ראשים צא במקום דלים על דרך שאמר טוב רש הולך בתומו והוא שקרא מוסכן וחכם וזה מוצא במקומו והענין בשניהם אחד הוא כי הניר הטוב הוא סנת רב האוכל על דרך שאמר ורב תבואות ככת שיר אבל בלא חרישה אין דבר נמנע אפילו באבוס ששם יתן המספוח והוא שאמר באין אלפים אבוס בר כי אין הדבר היקר הזה נמנע בלא טורח והשתדלות גדול בדרישה אמנם הדרישה צריך לה גבול לא שיהרום האדם ויעבור הגבול והוא שרצה באמרו ויש נספה בלא משפט אמר שיש מן המעיינים שהוא נספה וכלה בסנת הניר כשעושה זה בלא משפט הפך מכלכל דבריו במשפט.

ואל זה הקורם רונוז באוורו רוס עינים ורחב לב ניר רשעים חטאת וזה הפסוק בלא ספק נאמר על הקורם לראות מה שאין צטצו שישיג אבל צריך שיסתדל האדם במה שאיפשר לו להשיג ואפילו ישיגיגו צער גדול על זה וכשיזרע האדם צעזר ובעבודה קשה יחכה לשמחת ימי הקציר כדרך שהבטיח נעים זמירות הצטחה נעימה. יקיים אותה השם ברחמינו בנו ובצאלאינו כמו שאמר הזרעים צדמעה ברנה יקצורו הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בוא יבא ברנה נושא אלומותיו.

(פרשת כי תבא כתובה בפרשת תרומה.)

פרשת תבא.

כבר י"י מהונך מראשית כל תבואתך וימלאו אסמך שבע ותירוש יקביך ויפרצו.

פסוקים אלו נאמרו אחר שהזכיר החכם להחזיק בתורה ובחכמה ונאמרו על שני פנים כשאר פסוקי משלי והדרך הפשוט בהם כפי מה שבאו בתורה מלות בכורים ומלות מעשרות ומלות מתנות עניים שבהם נראה לכל כבוד השם כי המעשרות שינתנו ללוים הוא כדי שיהיו פנויים ללמוד תורה וללמדה את בני ישראל כמו שכתוב יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל. וכן מעשר שני היו מפרשיין אותו בעליו לשמוח בו בירושלם לפני השם להודות ולהכיר שהכל מאתו וכן מתנות עניים להחיותם לכבוד השם אחר שהם בניו והכל מאתו וכן הבכורים ידוע כי הם חביבים לבעלים מכל הפרי וכאשר יפרישו אותם הבעלים לכבוד השם וימשלו בהאותם הגוברת עליהם כפי הטבע כמו שכתוב כבודם כבוד קיץ אשר יראה הרוחה אותה בעודה בכפו יבלענה וזה דבר ידוע ומופורסם כי לפי התחדש דבר יתעורר הטבע וכשימשלו האדם בו יפריש אותם הבכורים לכבוד השם יתעורר לנטל רגונו ותאוותו מפני רגון השם עד שישים כל האותו נגד השם וכשיצוהו אותם לירושלים יודע לכל כי הם מוודים כי מאתו הכל ומידו נתנו לו ובנשוא אותם על כפיהם ואם היו נכבדי ארץ ועשירים ישפילו עצמם לעבודת השם כראוי לעשות כי יעבדוהו כדרך שלא היו עושים כלל לעצמם ולא למוך בשר ודם. וזה מצינו להרחיק המדה הרעה הגושמת לעושר והוא הצעיטה וקרב המדה הטובה והגדולה מכל המדות והיא הענוה ובמלות בכורים יודע כי לא בחיל ולא בכח רק הכל בחסדי השם כמו שעשה לאבותינו בהצילו אותם ממצרים על הדרך הנזכר בפרת מקרא בכורים. וכמו שדרשו רבותינו ז"ל כשתקנו לומר ליל פסח ולפי שהעיקר הגדול בקיום המלות הוא בהזכירתנו נפלאות השם ומופתיו כי בזה יאמינו הרבים בגמול הגופני אשר יכווננו אליו והוא שכתוב צדווי מעשר השקיפה ממועון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל כי המזוקק בזה אלל הרבים היא למת מוטר הארץ בעתו כמו שאמר על זה עשינו מה שגזרת עלינו עשה מה שהצטחתנו אם בחוקתי הלכו ונתתי גשמיכם צעמם. וזה רגה החכם בפסוקים אלה לפי פשוטם ואמר כבוד את י"י מהונך וגו' וימלאו אסמך ויגו'. רגה בן שאם תקיים מלות אלו יפתח השם לך את אוצרו הטוב לתת דגן ותירוש.

אונם אין ספק שלא היה כגת החכם צענין זה כי זה דעת גלוי ומופורסם אלל נשים ועמי הארץ ואין זה כמשל כמו שהתנה בראש ספרו אונם בא להעיר על המצוה בדרך דרישת התורה והחכמה שתי' לכבוד השם כי הון הוא כנוי למדות הישרות אשר לאדם כמו שכתוב בפסוק בית והון נחלת אבות והוא שאמר הון עשיר קרית עזו וזה

רצה באמרו כד את י"י מהונוך ותצואה כנוי לחכמה כי כשם שחיי
הגוף נמשכים לתצואה כן חיי הנפש הנלחמים נמשכים לחכמה ויראת
השם היא ראשית התצואה ההיא כמו שאמר ראשית חכמה יראת י"י
ולפי הענין הזה אמר ומראשית כל תצואתך וכבר אמרו ז"ל על היודע
להתפלל וקולו ערב כד י"י מהונוך אחני לבריך במאי דאהנייך וכן
החכם בא להזהיר כל דורש חכמה ומצקס תורה שישים כונתו לכבוד
השם והוא שיחזיק ביראת שמים וישים כל כונתו בחכמה ובתורה לדעת
השם ולהכיר מעשיו הנפלאים לא שיסמוך בלמדו החכמה כדי שיקרא
חכם או שיעשה המצות באצרי גופו כסוס כפרד אין הצין כי אין
המצוקס וין האדם רק שיחזיק בזה ובזה בכונת הלז לכבוד השם והוא
שהקדים ואמר בראש הפרשה בני תורת אל תשכח ויוצתי יצור לבך
ואמר ומאן חן ושכל טוב בעיני אלמים ואדם וזה כולו לבחור הדרך
הישרה שהיא המציעית בכל המדות שהיא אלל השם תפארת לעושה
בצחינת עמו והיא תפארת לומן האדם כי כפי זה הענין לא זולתו תתקיים
החכמה לנצח ותלמודו בידו לעולם והלך לפניו דקו וכבוד י"י יאספנו
לפי חכמתו ומעשיו הטובים והוא שאמרו וימלאו אסמוך שבע ותירוט
יקבץ יפרונו. וכבר קדם לנו שהחכם יכנה המצות ביון המשמח לפי
שפקודי השם ישרים משמחי לב והשבע נאמר על החכמה המחיה את
בעליה ועל הדרך הזה ראוי שילכו מקיימי המצות בכל מקום ובכל זמן
לשימח בשם אשר נזה עליהן והוא שאמר הכתוב ושמחת בכל הטוב אשר
נתן לך י"י אלהיך וגו' כי אין השמחה המאכל והמשמחה בלבד כמו שיחשבו
רבים אבל השמחה היא שמחת הלז בקיום המצות ובזכור עליהן מעשי
השם ונפלאותיו והוא שגור ואמר ושמחת לפני י"י אלהיך ודע כי השמחה
שהיא על ענין זה היא לאדם השמחה לבדו אבל מי שישמח במילוי כרסו
יתן מאלו לזרים לא לו כי אין האדם אדם באשר הוא אוכל כי כמה
בעלי חיים אוכלים כמוהו ואמנם הוא אדם באשר הוא משכיל ויודע
בזראו ומעשיו ובשימחה בו בהשכילו בדרכיו יהיו המאכל והמשמחה לו
לבדו אין לזרים אתו והוא שהצטיה הנביא על הזמן הטוב העתיד
שיצרא השם לאדם לב חדש ורוח חדשה לעבוד אותו כראוי.

ולפי הענין הזה אמר נשבע י"י צימינו ובזרוע עוזו אם אתן את
דגך עוד מאכל לאויביך ואם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת בו.
ואם זה כפשוטו טוב אלל הרבים אמנם המכוון בצבואה ההיא הוא כי
כל מי שיגע בתורה ובחכמה ובמצות שלא לשם שמים ייגע לריק ולבהלה
וכוחות הגוף שהם בני נכר בצחינה אלל צורת האדם אשר זה האדם
אדם הם האוכלים והיא יורשת גיהנם בזה ובזה ועל השמירה מהענין
הזה הים ונות הרב לתלמידיו במטותא מנייכו לא תירתון תרתי גהינס.
וכן אמר החכם פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי. פן ישבעו זרים
כחך ועצניך בבית נכרי.

והחכם שהתחברתי עמו דקדק בשלש שנות אלו שנמלאו לחכמים
ולנביאים בענין הזה והם אחרים וזרים ונכרים ואני הודעתיו על זה
שהנכרי

שהנכרי לא יאמר רק על איש שהוא מעם אחר. והזר יאמר על כל רחוק כמו שאמר על הלוי זה אלל כהן ולפיכך נראה לומר כי מי שהוא בעל מדות טובות מואין השגת השכל הוא נותן לאחרים הודו כמו שבאר הרב המורה באמרו יהיו לך לבדך ומי שנוטה אל העסק בעולם כאהבת הממון והכבוד והתחבולות ישבעו זרים כמו אלל אין להרחיקם לגמרי כי הוא צורך הנפש החיה אלל מי שנוטה לתאותיו במאכל ומשגל עצביו בבית נכרי כי זה נמשך לכחות הנפש הגוומחת היא העפרורית והיא הנכריה שהזהיר החכם עליה מחבק אותה אלל על הזרה לא הזהיר מחבק אותה רק שלא ישגה בה כמו שאמר למה תשגה בני בורה ומחבק חיק נכריה. ואשר יש לך להאמין ולדעת כי כחות היצר הרע הם האויזים ומי שהוא הולך אחריו ולומד חכמה להתפאר בה ולחלוק על האמת ועל המחזיקים בה והלך בשרירות לבו הוא נותן שנותיו לאכזרי ומי שמקיים המצות באצרו גופו וכדי שיקבל שכרו בעולם הזה ישבעו זרים כמו וישחו בני נכר תירושו אשר יגע בו וכמואלו עצביו וכל עמלו בבית נכרי ועליו אמר גם כן הושע הנביא אכלו זרים כמו והוא לא ידע גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע ואמר גם כן אולי יעשה זרים יבלעוהו כי כן הוא ענין הפסוק כולו לפי הרמז בענין החכמה הבא בכלל הנבואה מורה על זה ועל זה כמו שנזכר בפרשת במדבר סיני והוא אמרו כי רוח יזרעו וסופתה יקלוו קמח אין לו מוח בלי יעשה קמח אולי יעשה זרים יבלעוהו.

והחכם שהתחברתי עמו אמר כי אמרו מוח בלי יעשה קמח הוא לפי טבע כל זרע מזרע שיש בו חלק מיוחד שמומו יאלל המוח הטוב וסבבו הקמח ובו יתחיל החלק ההוא לקבל צורת המוח והקמח ההוא יקבל צורת חלב ומומו יונק הקמח ההוא ונזון בו מעט מעט ולפיכך המשיל כח האיש הגולה בין האומות לפי התערבו דעותיהם שהאמח שלו אין לו קמח ואם יאלל לו מעט במקרה זרים יבלעוהו ועל כיוצא בזה אמר שעמלו ועצביו בבית נכרי. ולפי הענין הזה אמר הושע הנביא גורן ויקב לא ירעם ותירושו יכחש בם אלל מי שעוסק בחורה ובחכמה לדעת דרכי השם ויקיים המצות בלבו ויעבדהו מפני שהוא הראוי לעבד יהיו לו לבדו ואין לזרים אתו. ולפי ענין זה אמר החכם יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך וכן אמר הושע ישונו יושבי בללו יחיו דגן יפרחו כנפן זכרו כיון לבנון. וקרא לכוחות האנושיות כולם הנמשכות אחר הכח השכלי יושבי בללו כי כן יאמר על מי שבא להתלונן בלל אחר.

וכן בא לפי זה הענין דברי זכריה שאמר מה טובו ומה יופיו דגן בחורים ותירושו ינוצב בתולות. והוא גם כן קרא לחלקי השכל בחורים ולשאר הכוחות בתולות ולפי זה הענין גם כן אמר הנביא הזה כי מאספיו יאכלוהו והללו עת י"י ומקבציו ישתוהו בחצרות קדשי כי אין ספק אללי שהנביא לא בא להבטיח שכל התירושו שיהיה בזמן העתיד הטוב שישתו אותו בירושלים כי אפילו מעשר שני אין המנוה עליו להביא עמנו

עצמו לירושלים גם אם היו מביאין אותו לא ישתאו כפי מה שיצינו הרבים אבל השותים בחצרות קדשו הם מקיימי המצות כראוי והם העומדים שם לעולם והם בני עליה העולים לירושלים שצמחים אשר אליה הכונה בצחינת ירושלים עיר הקדש והוא שהקדים הנביא לזה ואמר על תומותך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את י"י אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ימים ירושלים תהלה בארץ.

ונאמר כי מן הדברים שגריכים לכל חכם לב כשיעבור על דברי אגדה שיתבונן בהם וכשימצאם כפי פשוטיהם חולקים על המציאות או שהם מכת הנמנעות ידע כי הדברים ההם נאמרו להעיר אותו או כיוצא בו על דבר נסתר מרבים ורצה נאמרו להעיר עליהם יחידים בדרך סוד כמו שכתוב סוד י"י ליראיו.

ומהענין הזה מה שאמרו רבותינו ז"ל על ירושלים שצמחים אמרו מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרנך קדוש לא אבוא בעיר אלא אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה ומי איבא ירושלים למעלה אין דכתיב ירושלים הצנויה בעיר שחוצרה לה יחדיו. ומי שעניו פקוחות יראה וידע כי אין שם ירושלים מוחזרת מעצים ואבנים ולא משאר המורכבים אבל היא פשוטה עשויה מכבוד השם אשר שם כסאות הדיקים.

ואחר שהתגלגל פסוק בקרבך קדוש וגומר אומר בו מה שהוא פשוטו אנלי כי נאמר על דרך לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם לפי שאין הבטחה שלמה זולת הבטחתו כי כל המבטיח זולתו הוא מכזב ואין לבו כפיו או אפילו יהיה לבו כפיו צעת הבטחתו אולי יתנחם לבבות מתחדשות רגון לו ולשלול שני ענינים אלו אמר לא איש אל וכיוצא בו אמר לא אעשה חרון אפי ולא אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא איש בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר ואמרו ולא איש כאלו אמר לא איש שיכזב והוא נמשך למה שהקדים לא אעשה חרון אפי ואמרו לא אבוא בעיר נמשך למה שאמר ולא אשוב לשחת אפרים שאיני כמלך בשר ודם יבוא בעיר ואז יבאו השונאים והשכנים וילשינו על האיש ההוא אשר מחל לו המלך עד שיתנחם ויקח נקמתו ממונו אמנם כבוד השם אימת שהוא נקדש בתוך בני ישראל ובקרבו הוא שוכן לא שיתחדש לו רגון או ידיעה בשכנו ולפיכך הבטחתו שלמה והוא שלמות מאמר איך אחנך אפרים.

ואשוב לענין ראשון והוא שצריך להתעורר בקריאת שם ירושלים. ולפי החדוש הנמצא בו כי הוא כתוב בלא יו"ד מלבד מקומות מועטים ואנו קוראין אותו ביו"ד בכל מקום ולשון התרגום ולשון שאר האומות הוא בלא יו"ד.

והקרוב אנלי שעקר השם הוא שלם כמו שכתוב ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון ונאמר שובי שובי השולמית והוסיפו בשם יו"ד להעיר על הכונה בקדושת העיר ומעון הקדש אשר בה כי התכלית הוא ליראה השם

השם הנכבד והנורא כי בן מנצחיהו בלא קריאת אלף אמר חכן יראו את י"י. ושם שלם ראוי לו באמת לא לזולתו כי הכל חסר בצחינת אללו יתברך אחר שהכל נברא זולתו וקדם לו העדר. גם לבעלי הקדמות הכלבנת מלכדו ית' בצחינת עצמו באיפשרות המציאות אחר שיש למציאותו סבה והוא ית' מחויב המציאות אין סבה למציאותו ואין אללו שום חסרון אם בן הוא לכדו שלם באמת והוא הראוי ליראה ממנו כי במציאותו הכל ואם יעדר הכל לא ישיגהו חסרון. גם המורים חלקו השם הזה כפי חלוקתו אבל העתיקוהו ראות שלם והבנתו בו על הכבוד הנמצא ללדיקים וגם אללם התפרסם הדעת הזה על ירושלם שנשמים אשר אליה הכונה. ולהעיר עליה להולכים לעיר הקדש והנכספים אליה הוסיפו וי"ד בשם וקראוהו ירושלים. ולפי שהתכלית צה להיות האדם מזני עליה והוא שיתנו לו מהלכים בין העומדים והם המלאכים שיחס משכנס ועמידתם בשמים לפי שהמשילם השם צם והם עליהם לפיכך נאמר שירושלם אחת למעלה והיא הנקראת גם כן בית י"י וחזרות י"י ומרום קדשו ושאר שמות חביבים. והבא אל ירושלם כפי הכונה יבוא השם וישרה שכינתו שם כמו שאמרו אם אתה תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אלך וברכתיך והזכרת שמו היא באת האדם אל ביתו ואז יבא מלך הכבוד אל הבית אשר בנה לו האדם.

וזה רצה באמרו שאו שערים ראשיכם והנשארו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד והוא על דרך שנאמר לשלמה הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחוקותי ואת משפטי תעשה ושירת את כל מצותי ללכת בהם והקיימותי את דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל. והבונם באמרו אם אתה תבוא אל ביתי כלומר שתשים כונתך בו ותבא בעצמך ר"ל שתבא צורחך אל ביתי מיד אבא אל ביתך שבנית למעלה והוא שבנו בתוך בני ישראל ואז יברך אותו ועל דרך זה נאמר ברוך הבא בשם י"י ברכוכם מבית י"י ולזה היא הכונה באמרו השקיפה וימעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל וזה רצו באמרו לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה לפי שביאתו נמשכת לביאתם לא תמונא האחת לכדה ולרמות על הענין הנכבד הזה הוסיף הווד בקריאת השם הזה כי היוד והמם סימן השניות בסוף המילה כמו שבא עינים אזנים רגלים וידים שנתים. ועל הדרך הזה ראוי האדם שיתאזה לירושלם ויתפלל כנגדה בכל מקום ובכל זמן כמו שצאנו בדניאל ובין פתיחין ליה בעיליתי נגד ירושלם.

ולפי הענין הזה אמר נעים זמירות עד אבא אל מקדשי אל חבינה לאחריתם ואמרו מקדשי ולא מקדש לפי שהתשובה על הכונה הנזכרת שם היא במוקדש העליון. וכן רצה באמרו ירושלם הבנויה כעיר שחוצרה לה יחדו. וכבר הקדים לו שיתחיי באומרים לי בית י"י נלך רצה בו שהיה שמת במונאו כחות נפשו כושכים אל השכל ואמרו לו בית י"י נלך ואמר

ואמר עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים וקוסיף וביאר הכונה ירושלים
 הבנויה כעיר שחוצרה וגו' להודיע שהכונה היא בשתייהן לא בירושלם של
 מטה לבדה רק בירושלם של מעלה שהיא בנויה ועומדת ג"כ בירושלם
 העיר שחוצרה והורכבה למצוא הכוונה באותה של מעלה ואלהיה היה
 החבור ההוא ובשתייהן יחדיו עומדות רגלינו. ונתן טעם לזה ואמר כי
 כדי זה לזכות ולהיות מזני עליה והוא שאמר ששם עלו שזטים שזטי
 יה עדות לישראל והשלים המזמור ואמר לזמן בית אלהינו אנקשה
 טוב לך ולפי הענין הזה אמר הנביא על חומותיך ירושלם הפקדתי
 שומרים והם שומרי החומות הנזכרים בשיר השירים והם הכרוזים
 אשר נתנו לשמור דרך עץ החיים וזה המזכירים את י"י בדרך שאמר
 בכל המקום אשר אזכיר את שמי ולפי מה שאמר אבא אליך וברכתיך
 והוא שיבא בירושלם של מעלה אמר אל תתנו דמי לו עד יבונן ועד
 ישים ירושלם תהלה בארץ והוא שיבונן ירושלם ששמים ושיבא. והיתה
 לתהלה בארץ.

וסי' לך על זה ועל כיוצא בזה להתעורר על מה שלא נזכר
 בזה שנזכר והמשל בזה כי אחר שמלאה שם ירושלם על ההשגה האלוהית
 תדע ותבין שכל מקום שנזכר שם ירושלים ולא יאזו לענינו על עיר
 ירושלים המוחשת מדע כי הוא נאמר למשל כפי הענין הנזכר ואחר
 שהוא כן מדע כי אמרו השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות
 השדה חס תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ הוא גם כן
 כפי הענין הזה ובצבאות ואילות שהזכיר. החכם הוא על הדרך שאמר
 אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת ושם התבאר שקרא לרשות
 החכמה אילת וזה לשני פנים האחד צענין ענש האילה כפי הענין
 שהזכיר נעים זמירות כחיל תערוג על אפיקי מים כן תערוג גפשי
 אליך אלהים והשני לשתוף השם שהוא נאמר על מישור הארץ כמו
 שאמר חיל פארן וכבר תרגם אנקלום נפתלי אילה שלוחה נפתלי בארע
 טבא תתרומי עדביה לקח אילה מחיל צמקום מישור ושלוחה משלחך
 וכן אילות השדה יבא לפי הענין הזה על מיעב החכמות הנמשלות בשדה
 כמו שזא בדבר החכם ועתה בשדה לך. ובצבאות גם כן נאמר צענין
 לבי היא לכל הארצות לפי שהחכמה היא לעטרת לבי ולצפירת תפארה
 וללוית חן לצעלים והוא שקרא יעלת חן כי היא המעלה החן צעני
 השם כמו שאמר החכם תתן לראשך לויח חן ואמר אדון הנביאים לזמן
 חונא חן צענין ולפי זה הענין ראויים אילות השדה והצבאות להשביע
 בהם בנות ירושלים ובכר אמרו ז"ל אל תקרי בנות ירושלים אלא בנות
 ירושלים. ועוד אמר במה השביען. השביען בשתי צבאות בצבא שלמעלה
 ובצבא שלמטה. או באילות השדה זו חית השדה כמו דאת אמר כי
 עם חזני השדה צדיק וחית השדה השלמה לך. ובכר קדם לנו שחית
 השדה הוא הגחש ואם כן השבעה היתה על כל בחות הנפש ומשיגיהן
 ובהם ראוי להשביע בגות ירושלים ולפי זה הענין ראוי להשביע בנות
 ירושלים באילות השדה ובצבאות ועליו גם כן נאמר עד יבונן ועד ישים
 ירושלים תהלה בארץ.

יהי רצון מלפני אלהי השמים לכונן את בית חיינו ולהשיב שכינתו
לציון צמחה ציונו אמן.

פרשת נצבים

(והוא ראיה לשנת שלפני ראש השנה).

אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניך יהלכון.

לשון אשרי נופל על תכלית שנת השלם במיין האדם עם איש
והוא האהוב למעלה והנחמד למטה ומשה רבינו ע"ה חתם בו דבריו
על עמו ואמר אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי וגו' ודוד ע"ה
נמשך אחריו לשבח העם במלה הזאת ושמש זה במקומות רבים ובו
פתח ספרו הטוב הנאמר ברוח הקדש ואשר בו תתקרב כל אומה צעלת
דת אל השם בתפלתה ובמהלליה. ואמר על האיש השלם אשרי האיש
אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא
לא ישב. התנה באיש השלם שירחיק כל פחיתות וגנות הנמשך לחברת
כתות האנשים הפחותים בדרך הרחקה אנושית והזכיר בזה שלש כתות
פחותות הנמנאות בצני אדם והם רשעים חטאים לצים ויחס להן
שלש פעולות ענה ודרך ומושב. ויחס לאיש השלם שלש שלילות לכל פעולה
מהשלש פעולות שלילה מיוחדת והן שלילת הליכה שלילת עמידה שלילת
ישיבה כל זה משלמות הנאמר הטוב הוא ומחשיבות דקדוקו במדות האדם
השלם שלא תמנאנה רק בהרחקת האנשים הפחותים. וכבר דקדקו
רז"ל בזה ואמרו ונאחר שלא הלך היכן עמד ונאחר שלא עמד היכן
ישב אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב. וזה
הדעת טוב ונאה לפי דרך הדרש שכן דרך יצר הרע למשוך האדם
מעט מעט. והוא כדרך שאמרו ז"ל בתחילה הלך ולבסוף אורח ולבסוף
איש כפי הסדר שהזכיר נתן הנביא לדוד. וכפי הסדר הזה הזכיר דוד
הלך כנגד הלך עמוד כנגד אורח ישב כנגד איש וזהו דרך יצר הרע
שתחלה יבא הסרהור והוא ההולך ואחריו המעשה והוא האורח שהוא
שם להולך בדרכים והוא ונתארח ונתאכסן אלל אחרים ואחריו ההתמדה
בנועשה ההוא והוא יקרא איש ועליו יאמר ישב לפי דרך הדרש.
אונס לפי פשוטו דוד דקדק הרחקה על שלש מדרגות מדרגה
מדרגה כפי כל כת וכת מהרעים והם רשעים וחטאים ולצים. ונאמר
שם רשעים יאמר על אנשים שהם בתכלית הרע והם שפעולתם וכונתם
לרע הם האומרים עזב יי את הארץ וצריך לאדם שירחיק הכת הזאת
והנהגתה בתכלית ההרחקה לא שיספיק לו שלא ישב במושבם ר"ל שלא
יחמיד במנהגם וגם כן שלא יעמוד בתוכם ר"ל שלא יתערב על מנהגם
ושלא יעבור בדרכס ר"ל שלא ילך במדה מן המדות כפי מנהגם אבל

צריך לו עם מניעתו מכל זה שלא ילך בעצתם ה"ל שלא יאמר שום דבר ולא יעשה שום מעשה כפי עצתם האומרת אכול ושתה כי יאמר נמות. כונתם שאין אחר קמות תענוג ולא צער וזה חלי רע וכדד לכפש שאין לו רפואה וסוף חולי זה למות ולפיכך צריך האדם להרחיק מן השערה הרעה הזאת מנעוהו ולקרחיק הבת הזאת וההקמתה ודעתה תכלית הרחקה וסוף שאמר אשר לא תלך בעצת רשעים ואחר כן אמר וצדק חטאים לא עמוד וצמוצ לזים לא ישב. וזה חטאים יאמר על אנשים קטואים לפי טבע תולדותם ויזרם לבנות דבר השם ולא שלא יאמינו בגמול ובעונש אבל מאמינים הם בו ועם אמונתם זאת הטובה פעמים עושים רע לפי הכרח היצר ובזה המין מן העונות יוצאו בינונים ואפשר שינמחו זכויותם שקולים כנגד עונותיהם. אבל המין הראשון אי אפשר שינמחו בו בינוני כי החטא האחד צמד יכד מכל הזכויות כל זמן שלא ישוב מן החטא ולא יעלה במאזנים רק החטא שהוא לתאבון ועל זה המין מן החטא כאמר כי אדם אין צדיק צדק צדק אשר יעשה עוב ולא יחטא כי זה מן הנמנע שלא יתפתה האדם בנעורותו ובחרותו ליצר המשיח עד שאי אפשר לשום אדם שלא ילך בדרך חטאים אבל צריך שירחיק אותם ולא שיספיק לו שלא ישב צמוצם רצה לומר שלא יתמיד צמוצם אלא שלא יתעבצ בדרך שהוא וינתח מותר על מה שהשיאו היצר ויתמיד לכת בדרך הישרה שהיא בעינת כל המותרות וזה רצה באמרן ובדרך חטאים לא עמוד ושלל ממנו העמידה לא הסליכה כי זה נמנע גם מהאיש השלם.

אחר כן אמר וצמוצ לזים לא ישב וזה לזים יאמר על אנשים שדבריהם ומעשיהם להכל ולגון לא לחועלת וזה אנשים שאינם עוסקים בחורה ולא בדרך ארץ שהוא העסק ציטו של עולם כמשחקים בקוביא וקיוצני קרנות ששיחתם שיחה בטלה או בעלי מעשים שלא לשם שמים או קיודעים ספר ואינם קובעים עתים לתורה או שהם קובעים אבל כונתם להתגדל על שכניהם לא לדעה האמת אלו הם הנקראים לזים ולא יעלה על לב אדם שיש לו התנלות לפני האדון י"י באשר אינו מסור ולא מלשין ולא עושה עברה שהזירה החורה עליהן צפיר' שהרי שאר בעלי חיים גם הצמחים והמחכות אינם עושים רע והאיש לא נבחר מהכל להיות צלם אלקים רק לדעה ולעשות טוב ולעשות אחרים כפי התורה לדעה השם ולהבה אותו ולעבדו בכל לב ובכל נפש כפי החכמה לא כפי הלגון שהוא העדר סחממה כפי שרצה מאמרן אם חכמת חכמה לך ולזה לצדק תשא ונקרא מי שהוא על דרך זה לז' לפי שאין לו מדבור האדם שהוא החלק הטוב ממנו רק דבור הלגון לא דבור הלב שהוא החכמה וכן יאמר בלעז על איש שדבורו כזה פרייל בדרך תרוף.

וכן דעה רבוחינו ז"ל שאמרן שנים שיוצאים ואין ביניהם דברי חורה הרי זה מושב לזים שנאמר וצמוצ לזים לא ישב והראיה על דברם ז"ל זה בכתוב שבא אחריו וקנא כי אם בתורה י"י חפצו ולפיכך

צריך שיסתדר האדם שיהיו דבריו ומעשיו מכוונים אל הדעת והחכמה שאם יסתדר האדם בתלמוד ובמנוחה ולא יכוין הכונה הראויה והיא ידיעת האמיתות לא יקרא חכם באמת אבל לך והוא לבדו ישא השא והוא חושב שירש גן עדן והוא יורש גיהנם מלבד צערו צעמל הלמד בעולם הזה שהוא גם כן גיהנם כמו שאמר החכם לתלמידיו במטותא מייניכו לא תירחון תרתי גהינם. וזה הערה לאדם שילמד התורה לשמה והוא לדעת הראוי וכשילמד התורה שלא לשמה ויטרח בה כל ימיו על הדרך הזה לא לו יהיה הדבר רק עליו והוא שאמר ולמה לבדך תשא. וסמך לו אשה כסילות הווייה פתיות וכל ידעה מה וכסילות הוא שם לסכלות קנויה לא להעדר החכמה ר"ל בסכלות קנויה המחשבה הכוזבת העולה על לב בני אדם או דעת מקובל מאחר והוא חוץ מדרך האמת כמחשבת קצת בני אדם על השטן שחושבים שהוא נוצר רוחני מיוחד לעצמו מושל בעולם לעשות הרע וחלילה חלילה מהאמין זה שזה נמשך לאמונת בעלי השנים הם המאמינים כי יש שם שני אלוהות אחד טוב ואחד רע וכיוצא בזה מן הדעות הכוזבות יאמר לו סכלות קנויה ובעל הדעת הזה נקרא כסיל אבל האדם שאין לו ידיעה בשטן מה הוא יאמר עליו שהוא סכל בו כלומר שיש לו העדר ידיעה בדבר ההוא וזה יאמר עליו סכלות בלשון מוחלט לא סכלות קנויה. והחכם דבר במקום הזה על הסכלות הקנויה וזאתו הקנין הוא סבה להיות האיש ההוא הווייה והוא שאמר אשה כסילות הווייה והוא משל לחומר הנפש הפחות והסתדלותו היא פחותה ומנוגה מפני שהיא ללא אומה ללא דעת והוא שאמר פתיות וכל ידעה מה וזכה המין נכשלו רבים וצדק הזה הלכו גם עמודו בו ומהם שנקראו חכמים כפי קצת לשון העם וישנו במושג הזה כל ימיהם והם שמתו ולא בחכמה. וצריך האדם הייבקש השלמות שלא יתמיד על המין הזה מן הגנות והוא שאמר ובמושג לנים לא ישב אבל צריך לו לדעת השם בכל דרכיו ולהת כל תאוותו וחפצו נגד השם ונגד תורתו והוא שיהיו כל מעשיו לשם שמים הן תלמוד תורה וקיום המצוות הן אכילה ושתיה ושינה ושאר הנאות והאוות הכל לשם שמים כמו שאמר הכתוב ו"י נגדך כל תאותי ואנחתתי וימך לא נסתרה כמו שהתבאר במקומו.

ועל הדרך הזה אמר בתנאי האיש השלם כי אם בתורת י"י חפצו ר"ל כל חפצו ותאוותו הם נגד התורה והוא שיקבל כל תאוותיו בדרך שיחיה ויארץ ימים בצריאות כדי שיהא מוכן ללמוד תורה ולקיים המצוות כפי המכוון בה. ועוד התנה באיש השלם שהוא הצדיק החכם שיהיו לו עתים קבועים ללמוד תורה ביום ובלילה להוציא מומה דבר ממתוך דבר והוא ההגיון בתורה והוא שאמר ובתורתו יתגה יומם ולילה וההגיון הוא צפה ובלב והוא נמשך אל הלב בלשון הכתוב כמו שאמר והגיון לבי לפניך. וזה הענין ראוי לכל חכם ואפילו בימות החמה שלילותיו קצרים ראוי לכל בעל לב שיטן מתוך דברי תורה וכן כשיעור והוא על מטתו יסתכל ויתבונן בדברי תורה כמו שאמר החכם בשכנך

תשמור עליך והקינות היא השיחך ונעים זמירות אומר אמרו בלצנכס על משכנכס ודומו סלה ואמר יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכנתיס והוציאו בלשון הזה לפי שהרנה משמחת הלב ומעוררת אותו לשמחה בחשוק והוא נמשך למה שקדם לו יעלזו חסידים בכבוד. והוא על דרך שאמר הנביא שש איש בי"י וגומר. והוא גן עדן קטן הנמצא לאדם בעולם הזה כי שמחת האדם בשם ושמחת השם בו הוא גן עדן והוא הכבוד האמיתי. והגוברים העתיקו כבוד כפי הענין הזה ואמרו לו בלעז גלורי"א.

וזו הענין שהעיר עליו להגות בתורה בלילה הוא דבר הכרחי מאד כי הוא מפתח גדול להוציא דבר מתוך דבר. וכבר העירו על זה ואמרו אין רנה של תורה אלא בלילה והוא מתנאי האיש השלם וכשהאדם מנהיג עצמו בשני התנאים הנזכרים מובטח לו שיזכה לתלמוד תורה ולשלמות המדות והוא שהבטיחו ואמר עליו והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלכו לא יבול. ומשל התורה במים ידוע ומפורסם ואמרו אשר פריו יתן בעתו הוא משל להוציא דבר מתוך דבר ולומר דבר בעתו ר"ל צעמים הקצועים לו. ואמרו ועלכו לא יבול הוא משל למעשים הטובים המגינים על החכמה וידוע שעלה נובל יאמר על העלה הנופל קודם זמנו ומהנפילה ההיא קודם הזמן הבטיח ובהיות האיש על ענין זה ישיג ההצלחה בזה ובבא והוא שאמר וכל אשר יעשה יצליח. אחר כן אמר לא כן הרשעים כי אם כמוך אשר תרפנו רוח ר"ל לא רי לרשעים שאינם כעץ שתול על פלגי מים ולא כשום עץ שתול ולא אפילו כנמח הטוב אלא כמוך ר"ל שכל דבריהם ומעשיהם הבל ובהבל ילכו כפי המקרים שהם משלחים להם והוא הסבה שאין לכת הרשעים קיימא ליום הדין אלא שאם יוצאת מוגופן ומלסטן כמו שאמר הנביא תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם והסריון והלידה נאמרו דרך משל על מחשבותם ומעשיהם הרעים והבלים. ואחר שהכל קש האש שהוא ההפסד והכליון תאכלנו מהרה והוא שאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט אבל החטאים שהם הבינונים ובכללם הלצים אע"פ שיש להם קיימא אינם עם כח הדריקים ר"ל שאין מדרגתם שזה והוא שאמר וחטאים צעדת נדיקים רוצה בו שלא יקומו חטאים עם עדת הנדיקים בשוה.

וזו הענין בא על דרך שאמרו ז"ל ג' כחות הן ליום הדין אחת של נדיקים גמורים ואחת של רשעים ואחת של בינונים. נדיקים גמורים נכחצין ונחתמין לחלחר לחיי העולם הבא. רשעים גמורים נדונים לגיהנםם בינונים יורדין לגיהנםם ומצפצפין ועולין.

וזה אמרו שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של נדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים נדיקים נכחצין ונחתמין לחלחר לחיים. רשעים גמורים נכחצין ונחתמין לחלחר למיתה. בינונים תלויים ועומדין מראש השנה עד יום הכפורים. וזו נכחצין לחיים לא זכו נכחצין למיתה. ויש לדעת מדעתם ז"ל במי שעינותו

מרוצין על זכויותיו שהיא הרשע הכחתם למיתה וזו שזכויותיו שקולים כנגד עונותיו הוא ציוני שחלוי ועומד וזרצוי הוא לפי גודל הזכות ולפי גודל העון לא לפי רצ מנין וזה ינא מן הכתובים שנמצא ברצוי הזכות יפן כמלא צו דבר טוב. וברצוי עונות וחוטא אחד יאצר טובה הרבה.

וזה הכל ידוע אבל השופט שהוא הדין זהוהא עד זהוהא בעל דין לא אצל אחר. ולפיכך ראוי לכל אדם שיירא ויפחד לעצמו מכל עון ואל יקל בלבו מהס כי לא ידע חיזוהו החומר אצל הסם ויראה האדם עצמו באלו הנזו זכאי וחניו חייב ויזכה עצמו ולפי זה הענין נהגו בימים האלה להרבות בתפלה ובתחנונים ובנדקה ובחפז דרכי האדם בצקשת השלום שאם זכה והכריע נחתם לחיים. ואומנם אם זכה הוא דבר פשוט. אצל אומרים אם לא זכה צריך צו עיון כי למה נחתם למיתה אם לא זכה לפי הכריע ונשאר ציוני והראוי לומר צו שדונס צוה שאם לא זכה לעשות תשובה בנתיים מעונותיו נחתם למיתה לפי שעבר על מצות עשה שהיא התשובה עם הירדוי הראוי כמו שכתוב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל צ"י ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו'.

וכן צוה המנוה הזאת בפירוש בפרשה זו על כל עדת ישראל ועל כל יחיד ויחיד. ובתשובת כל עדת ישראל הצטיה הגאולה ובתשובת היחיד הצטיה גן עדן כי כן כתוב ושבת עד י"י אלהיך וגו' וסוף לו ושב י"י אלהיך את שביתך ורחמך וגומר ואמר עוד על היחיד ואתה תשוב ושמעת בקול י"י וסוף לו והויתך י"י אלהיך וגומר כי ישוב י"י אלהיך לשוט עליך לטוב כאשר שט על אבותיך והששון הזה כבר התבאר שהוא גן עדן הבא מתוך התשובה ובלבד שתהא התשובה בכל לב ובכל נפש כמו שחתם הפרשה ואמר כי תשוב אל י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך והמנוה הזאת קרובה וקלה אצל בעלי התורה יותר ויותר מאשר היא אל העמים הנחתקים אותה בחקיהם הלא תראה כי הם יחיבו השב עמיהם רבים והליכה אל עבר הים או לשאר מקומות רחוקים ולא כן תורת משה רבינו ע"ה כי לא נותה דק הודוי בפה ובלב כמו שאמר שם כי המנוה הזאת לא נפלאה הוא מונך וגו' וסוף הפרשה ההיא כי קרוב אליך הדבר מאד צפיק ובלבבך לעשותו ואע"פ שהמנוה הנזכרת בפרשה ההיא פרשה רז"ל על התורה בכללה אין מקרא יונא מירי פשוטו ולפי פשוטו נאמר על מצות התשובה שקדמה לה שם. ונונה זאת מוטלת על האדם לעשותה בכל יום על חטא שקדם לו כמו שאמרו טוב יום אחד לפני מיתתך אצל הימים מיוחדים לה שהרי התורה יחדה לה זמן ציום הכפורים כמו שכתוב על שער המשלח והתורה עליו את כל עונות בני ישראל ואחר שהוא כן מיי שהוא ציוני ולא ישוב מעונו העצירה שעבר על מצות עשה תכריע העונות ונחתם למיתה ולפיכך צריך האדם שיזהר מדברים שנועלים שערי התשובה והם חמשה. האחד הפורש מן הנצור בהסכמות ובתקנות. השני החולק על

על החכמים. השלישי המלעין על המצות. הרביעי השונה את התוכחות. החמישי המבזה את רבותיו ושאר תלמידי חכמים ופרנסי הקהל ומנהיגים כי התורה נוחה לשמוע אל השופט אשר יהיה צימים ההם ושופט שם למנהיג כי כן היו קוראים שופטים למנהיגים הראשונים לפי שהם מכלכלים דבר העם במשפט. ואם אחד מאלו החמשה נועל שערי תשובה וזה יעשו כלם כשיתקצצו בציץ אחד הלא יירא מהיום שבה ויעוזב אותם עזיבה גמורה ושז ורפא לו ויכתב בספר חיים. וספרים אלו שאמרו ז"ל שהם נכתבין הוא על דרך שאמרו ז"ל וכל מעשיך בספר נכתבין ואמרו עוד הפנקס פתוחה והיד כותבת והכל משל לדבר נזכר ועומד לפי שאין לפניו שחיה. וזה על דרך שבה כתבם על לוח לבך והוא גאמר בדרך משל בספר הזכרונות אשר למלכים שיכתב בו מעשה העובד ומעשה המורד.

ואחר שאמר שהספרים נכתבין אם כן בראש השנה שהיום יום נועד בישראל לחשבון. הן נפתחין ונדונין בו בני אדם לחיים ולמוות ואם נפסק לומר אחר שהוא כן כל מי שעבר שנתו נודע שלא היה רשע בשנה שקדמה לה. שאם היה רשע כבר נדון למיתה ומה. וכן כל מי שנת נודע שהיה רשע. וזה שקר גמור שהמיתות יבחיטנו. עתה שמוע בני תשובתך. ידוע שחיים הם משותף ומסופק יאמר על חיי הגוף ויאמר על חיי הנפש וצבני הענינים יאמר על חיים גמורים ויאמר על הצריחות שבה אחר החלי וכן המות יאמר על שני ההפכים והדין הנזכר אין לסלקו מחיי הגוף וממיתו אם כן הירא את דבר י"י ורואה למיתה גופו ראוי לו שירא מהיום הגדול הזה כי פעמים שנדון האדם אף על חיי הגוף אבל על חיי הנפש אין ספק שכלם נדונין בראש השנה הגדיק נדון בו לחיים רוצים בו שהשם משגיח בו השגחה הראויה על החי וזוהו מלאכיו לשמרו בכל דרכיו. והרשע נדון בו למיתה והוא שיסתיר עניו ממנו וישכח כמת מלצ וזה כפי אשר בחר כל אחד מהם דרך החיים או דרך המות כמו שאמר החיים והמות נתתי לפניך. ואמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות ואת הטוב ואת הרע. ואמר במבאר זה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את י"י אלהיך וללכת בדרכיו ולשמור מצותיו וחקותיו.

ואמר אחר זה כי הוא חייך ואורך ימיך וגומר. וזה הדין הוא בכל שנה כאשר האדם שם כמו שאמר הנביא ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ככל התועבות אשר עשה הרשע יעשה גם כל דקותיו אשר עשה לא תזכרנה בנעלו אשר מעל ובחטאתו אשר חטא בם ימות. ואע"פ שכבר נכתב לחיים בעוד שהיה צדיק ימחה מספר החיים מאחר שחוסה על הראשונות בדרך שבה ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו. וכן אם היה צדיק כל ימיו ובסוף חזר בו ועשה מעשה עול ומה עתה אותם המעשים נדון למיתה כלומר שיוורד לגיהנם ואינו עולה כמו שאמר הנביא ושנה ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ומה עליהן בעולו אשר עשה ימות ואמרו ימות אחר שאמר ומה עליהם הורה שהוא מדבר על מיתה הנפש והיא המיתה השנייה. וכן

וכן הרשע אף ע"פ שנחתם למיתה אם ישוּב מרשעו וילך בדרך טובים כדון כפי מעשיו באשר הוא לחיים כלומר שנתרפא מחליו החזק ומלא חן צעיני אדניו והסגיה עליו כי כן אמר הנביא ונשוב רשע מרשעתו אשר עשה ועשה משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה. הורה כי כבר ממה והורה כי על חיי הנפש ומיתתה ידבר. וכן אם היא רשע כל ימיו ובסוף ראה והכיר ושב מדרכו ומכל פשעיו ומת מתוך אותה התשובה כדון לחיי העולם הבא כמו שאמר עוד ויראה וישוּב מכל פשעיו אשר עשה חיו יחיה ולא ימות.

וזה הענין שאמרנו בחיי הנפש ומיתתה בא בתחילת היצירה שהרי נאמר לאדם כי ביום אכלך ממונו מות תמות ואחר האכילה שהיא אמר פן יסלה ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם מכלל שאחר המיתה נשארת תוחלת לחיים. וכן ה' שבו ביום חטא ובו ביום נתכפר והוא יתעלה החיוב אחר המות וכן יעשה לכל השב אליו בכל לבו ובכל נפשו ונאמן הוא להחיות מתים ולקיים אמונתו לישיני עפר אחר שהוא מחיה המתים בכל יום כמו שהתבאר מכל הפסוקים הנזכרים. והוא האמת שכל אדם כדון לחיים ולמות באשר הוא שם וזה כלו על הדרך שאמר ז"ל גדיקים אפילו במיתתן קרוין חיים ורשעים אפילו בחייהם קרוין מתים ועל החיים הטובים הנזכרים אנו מתפללין ואומרים זכרנו לחיים וכתבנו בספר חיים טובים. והתפלה עליהם היא בדרך התפלה על התשובה וכיוצא בה שהכל בדרך שבה הכתוב ואמר לב טהור ברא לי אלהים שזה תלוי בזה והכל בדרך הערה על מעשינו וכונותינו שיהיו טובים ואם נקראו באמת הוא יתעלה יקרב לנו ויקרבו אליו כמו שאמר קרוב י"י לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. וזהו חפצו בחיים והוא שנאמר עליו מלך חפץ בחיים בדרך שבה הכתוב חי אני נאם י"י אם אחפץ צמות הרשע כי אם נשוב רשע מדרכו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. וזה כבר בא בתחלת היצירה שבקש מאדם שלא יאכל מעץ הדעת הנמנית וכן אמר לכל ישראל לבחור בחיים ועל הבחירה ההיא הם נדונים.

ועל הדין ההוא אמר דוד ע"ה על כן לא יקומו רשעים במושפט וגומר ואחריו ביאר סבת הקיימה ההיא וסבת מניעתה והוא אמרו כי יודע י"י דרך גדיקים ודרך רשעים תאבד רצה בו שהשם משגיח בשלמים כפי שלמותם וכפי קורבתם אליו בדעתם אותו ודרכיו כמו שבה על משה רבינו ע"ה הקרוב אליו באמת כי מלאה חן צעיני ואדעך בשם ואמר ואתה אמרת ידעתוך בשם אבל הרשעים יסחור פניו מהם ותאבד דרכם כפי רחמם ממונו והוא שאמר ודרך רשעים תאבד. ומה שוב המאמר הזה אשר פתח בו נעים זמירות ספרו ומה גדל שלמותו כי לפי המעט שהשגנו מוכוננו כלל מהות הגמול ושתי סיבותיו הרחוקה והקרובה ובו גם כן הישרה טובה מהמנוחה הגדולה אשר נזכרו בה רבים בראותם גדיק אובד בצדקו ורשע מאריך ברעתו כי הוא הראה כי הגמול האמיתי הוא לנפש ואם יש גדיק ורע לו הרע ההוא הוא בעולם הזה שהוא כחלום אצל העולם הבא הנצחי. והקרוב

והקרוז אללי שעל ענין זה בעצמו חבר הנומור השני לפי ראותו
 כל האומות במצוכה הגדולה הזאת והוא שאמר למה רגשו גוים ולחומים
 יהגו ריק יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחר על י"י ועל משיחו.
 ואע"פ שהמפרשים הסכימו בזולת הענין הזה בפירוש הנומור ההוא
 כבר נמצאה ביניהם מחלוקת על אי זה משיח ידבר כי מיהם מי שאמר
 שעל המלך המשיח שיבא במהרה זיימונו מדבר ומיהם מי שאמר שעל
 דוד המלך מדבר והוא כענין הנזכר במומור פ"ט שהוא לאיתן האזרחי
 והוא שפתח בו ושם נאמר מנאחי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו ואמר
 הוא יקראני אבי אתה אלי וגור ישועתי אף אני בכור אתהו עליון
 למלכי ארץ. וכפי הענין הזה אמר במומור הזה אמר אלי בני אתה אני
 היום ילידתך ורצון המפרש בזה כולו הוא צענין המלוכה בממשלת
 העולם הזה. והקרוז אללי שהכל נאמר על הממשלה האמיתית הקיימת
 בעולם הזה ונבא שהיא לחכם השלם כדוד וכיוצא בו. והראיה על זה
 שהמחבר הספר הזה חתם הנומור הקודם בנאמרו כי יודע י"י דרך
 נדיקים ודרך רשעים תאבד וחתם זה השני בנאמרו נשקו בר פן יאנף
 ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפס אשרי כל חוסי בו הראה בשתי חתימות
 הנומורים האלה שהוא מדבר על תכלית הנדיקים והרשעים לדחות
 מצוכת בני אדם בכל האומות באמונתם במשפטי השם בעולם הזה
 בראותם נדיק ורע לו רשע ועוז לו. והוא שאמר בלא סיון התחלת
 הנומור אחר אמרו כי יודע י"י דרך נדיקים ודרך רשעים תאבד וגו'
 למה רגשו גוים. ורבותינו ז"ל אמרו למה רגשו חדא פרשתא היא
 והוא הנותן כי הענין אחר ר"ל אחר שזה דבר נודע מתוך החכמה
 למה רגשו וגו' כלומר למה התעוררו כל האומות ויהגו ריק והמלכים
 והרוזנים שידם תקיפה יתיצבו ויענו לדבר על י"י ועל משיחו רנו זו
 על האיש השלם הננושא בשמן קדשו כפי הדרך הנזכר בפרשת ויהי
 מקץ וכמו שנאמר על האבות אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו ודבריהם
 על י"י כפי הדרך הנזכר במומור ע"ג ואמר איכה ידע אל ודבריהם
 גם כן על משיחו כדרך שאמר שם אך ריק זכיתי לצבי וגו'. והוא
 הסבה לפרוק עול מלכות שמים ועול מוסר החכם הנדיק השלם והוא
 שאמר ננתקה את מוסרותימו וגומר. ועל דברים על השם יאמר
 כמשיב להם יושב בשמים ישחק י"י ילעג למו רוגה זו כי כל הטוב
 ההוא והממשלה ההוא שייגו הוא על דרך שחוק ולעג כי בסוף יבהלם
 בחמתו וידבר אליהם באפו לא כמו שחשבו שאיננו רואה ולא ידע אותם
 ואת מעשיהם. ועל דברים על משיחו אמר כמשיב להם ואני נסכתי
 מלכי על ציון הר קדשי ר"ל בעבור שהאמרתיו ונסכתי ואספרה חק
 י"י אמר אלי בני אתה אני היום ילידתך והוא כדרך שאמר במומור
 פ"ט הוא יקראני אבי אתה אף אני בכור אתהו לפי שזה תלוי בזה
 כי כפי השגת האדם ונאח שכלו לפועל הוא בנו וילידו ואז יאמר לו
 בני אתה והיא הלידה האמיתית הקיימת לא הלידה מרחם אמו והוא
 שאמר אני היום ילידתך וכבודו הוא קיים והם כלים כמו שאמר תרועם

שצט צרל ככלי יוצר הנפנס ותתס לפי הענין הזו ותאצדו דרך כי יצער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו לפי שהחוסה בו יש לו אחרית ותקוה ולא תכרה לעולם הבא ואונס הצדיק הגמור עוז לו צוה וצבא ועליו פתח באשרי ולפי שהיס רצון השם לזכות ישראל שיחיו לעולם הבא הרבה להם תורה ומצוה כדי להעיר אותם תמיד לעשות טוב ולשוב מרע שלא לעמוד בדרך חטאים ואע"פ שאי אפשר שלא ילך בם אבל כפי הסערות התוריות ישתדל להיות מתמימי דרך התולכים בתורה השם והם התולכים באור פניו.

ולפי זה הענין הסופרסם בישראל אמר אשרי העם יודעי תרועה י"י באור פניך יהלכוך וכאמר כי תרועה שם נופל על קול המון רבה פעמים הוא בלא כלי כמו שבא בזמירות נריעה לי קול העם ברעה ורבים כמותם. ופעמים שהוא בא בכלי כמו שבא בלללי תרועה. והרעוהם בחזונרות. וכשהקול הזה יוצא מן הכלי נשבר לא פשוט יאמר עליו תרועה וכשהקול פשוט יאמר עליו תקיעה כאמרו התקעו ולא תריעו וכן הקול הנשבר שהוא בלא כלי יאמר עליו תרועה ופעמים שסקולות האלו לשמחה ופעמים ליללה ואחתם לפי שהוא קול מעורר הלצנות באשר הם בזמן ההוא ולפיכך יעשה הקול הזה בההאסף עם בשמחתם או בצרתם. ואחר שדוד ע"ה אשר את העם על ידיעת התרועה חין ספק שלא אמר זה על ידיעת קול התרועה בעצמו כי כמה ריקים ופוחזים יודעים לתקוע ולהריע יותר מחכמים וצדיקים. וכן לא אמר זה על ידיעת הלכות תרועה כי כמה מצוה בתורה שהלכותיהן רבות ומצבות מסלכות תרועה אשרי התלמידים ידעו אותן בגרסא בזמן מועט ואחר שהוא כן האסור הזה הוא על היודעים לבוין המצוקה במצות תרועה שרצו לומר שידעיים להריע ולהעיר הלצנות לעבוד השם בזמירות ובשבתים ובכלי שיר כמו שבא בזמירות נריע לו. ובא בחתימה הספר הללוהו בלללי תרועה לרב התועלת אשר בתרועה להעיר על העבודה ועל התשובה והוא הדבר שצעצעורו נקרא ראש השנה יום תרועה לפי שהיום הזה מועד להעיר על התשובה ואע"פ שלא בא זה הענין בקצת דברי התורה שקצר בהם משה רבינו ע"ה וסוּך על תורה שנעל פה שהיא תעיקר וצבר בארה לנו שאמרו יום תרועה הוא כאילו אמר יום הערה על התשובה ובמקום אחר אמר וברון תרועה יהיה לכם וסוצרון הזה התבאר במקום אחר באמרו וביום שמחתכם וזמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחזונרות על עולותיכם ועל צחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלטיכם וגו'. וכוונתו בן בא והרעוהם בחזונרות וזכרתם לפני י"י כמות שהתרועה המזכרת מעשינו לנו היא הסבה שהשם זוכרנו ומושיענו לפי שהיא גורמת התשובה ביומים הנועדים והמפורסמים בעצמנו והם מראש השנה עד יום המפורים וקודם שמוך למצות יום תרועה אך בעשור לחדש השניעי הזה יום כפורים הוא ר"ל באחד לחדש הוא יום הערף על התשובה בין הימים האלה אבל צעקור לחדש היא המפרה כפי מה שקדמה לה התשובה ואלו לא הי' הרצון ביום תרועה מה שאמרו בו היה אמרו אך בעשור זר מאד.

ומה שאמרו שבזמן הזה שוקלין הזכויות והעונות הוא כפי המשל
 שאמר החכם פלם ומאזני משפט ל"י. ותשרי הוא הנאות לענין הזה
 לפי היותו בזמן מאזני הכתוב בשמים למשול על הארץ ולפיכך נבחר
 הזמן הזה להעיר האדם בתרועה על התשובה וכבר העירנו על זה
 הענין המעיר ישנים הרב רבינו וכתב דבר זה לשונו ואמר אף על פי
 שהקיעה שופר בר"ה גזרת הכתוב רמז יש בו בלומר עורו עורו ישנים
 מתרדמתכם וחפשו צמעיכם וחזרו בתשובה וזכרו בראשם וקשלים
 דברו כפי זה הענין. ובמקום אחר אמר שהתקיעה היא הערה על
 התשובה כאלו היתה הנעה ליום היום וזה אחד מדבריו הטובים והוא
 מן הזרים בעיני קצת חכמינו כי לא שמו על לב כונת המלות גם
 הרחיקו למצוא להם כונת עד שהיינו ללעג בין העמים והם משחקים
 עלינו על התרועה ועל מלות הבזות באשר לא גדע להשיב להם ולהודיע
 בהם טעם וידמו בלבם שעמנו עם סכל ותורתינו לפי המקובל אלגנו
 סכלות הפך המזיק בחרתינו ובמתחזקים בה אמר כי היא חכמתכם
 ובינתכם לעיני העמים ואמר רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה. ואלו
 נחנו אל לבם בעלי התלמוד ללמוד הכתוב והקבלה כראוי ימצאו המכוון
 כפי' במשנה ובגמרא שהרי במשנה אמרו היה עובר אחורי בית הכנסת
 ושמע קול שופר או קול מגלה אם כיון לבו גוף ואם לאו לא יגוף אע"פ
 שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו וסמך למאמר זה
 והיה באשר יריס משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק
 ובי ידיו של משה עוסות מלחמה או שגברות מלחמה אלא כל זמן שהיו
 מכונים לכס לאזיזים שבשמים היו מתגברים וכו'. כיוצא בו והביט אל
 נתחש הנחשת וחי וכו' נתחש ממות או נתחש מתיה אלא כל זמן שישראל
 מכונים לכס לאזיזים שבשמים היו מתרפאים.

וזה לפי שהנחשים היו נושכים אותם צעון הנחש המשיא והנושך
 כשהיו נזכרים היו עושים תשובה ומהתפאים משתי הנשיכות ולהעיר
 על שתי הנשיכות אשר לשני הנחשים עשה הנחש מנתשה היש ספק
 ששני הענינים האלה שנכתבו במשנה מאין זכר להם בגמרא' כאשר משניות
 שלא נזכרו שם אלא לראיה שהשופר גם כן יצא להעיר אותם שיכוננו
 לכס לשמים. והיא התשובה הגמורה.

וכן אמרו בגמרא אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי
 שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיצא זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר
 ובאמר שם למה תוקעין ומריעים בר"ה כשהן יושבין ותוקעין ומריעין
 כשהן עומדין כדי לערצב את השטן ואע"פ שהקשו שם ואמרו למה
 תוקעין רחמנא אמר תקעו לא למנוע הרישת הטעם למנות תקיעה באו
 שהרי הם דורשים כי ליושבים לפני י"י והיה סתרה לאכל לשבעה
 ולמכסה עתיק זה המגלה דברים שכסה עתיק ומיח ומאי גוהו טעמי
 תורה וזה כולו מפני הצורך הגדול לפי שהתורה שבה בגלות מנות אנשים
 מלומדה ובפירושו אמרו שם מפני מה אמרה תורה הביאו לפני שתי
 הלחם בעצרת ומפני מה אמרה תורה הביאו לפני עומר בפתח וכל

הדבר הוא הנאמר שם לטעמי המצות משום ר' עקיבא שנכנס בשלום
 לפתחם ויצא בשלום ואמרו למה אנו נריכים לראיה חוץ מן התורה והלא
 נכתב בה בפירוש והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת
 לכם ואמרתם זבח פסח הוא לי"י והגדה לבנך וגומר וכתוב והיה כי
 ישאלך בנך מחר וגומר אלה הפסוקים הורו כי ראוייה החקירה
 והשאלה על סבת המצות שהיא הטעם ואם נזכר הטעם בתורה נסמך
 בו ואם לא נחקר עליו כמו שנהגו בפסח ובמזה כפי שהתבאר בתורה
 ובמדרש נוציא לו טעם לפי שאינו כתוב בתורה כדי לכוין במצוה היא
 לאותו טעם כי קיום המצוה מאין קיום הטעם והכונה הוא מוגנה
 מאד והוא שהעיר עליו החכם באמרו אשה יפה וסרת טעם והוא כי
 המצוה הטובה והיפה מאין הטעם היא כגוס זהב צהף חזיר שהוא
 מתלכלך צטיט וצנוחה והזהב נסתר ומכוסה והוא שסמך לו תאות
 נדיקים אך טוב תקות רשעים עברה ר"ל כי החכמים השלמים הם
 הנדיקים תאותם במצות טוב שהיא הכונה אך הרשעים הם הסכלים
 אין להם תקוה במצות. זהו דעת רז"ל בחקרים טעמי המצות וזה כולו
 בכלל המצוה אבל בפרטי המצוה אין ראוי לבקש טעם כמו שביאר הרב
 המורה בחלק השלישי.

ואפשר שזה רצה החכם באמרו לא נאזה לבבל שפת יתר אף כי
 לנדיב שפת שקר כי הנבל הוא חס על כל פרוטה ופרוטה והוא נאמר
 במקום הזה למשל למבקש טעם על כל פרטי המצוה והנדיב יאמר על
 המרחיב ידו ומבזבז שלו והוא גם כן משל על מי שמובזבז המצוה ואומר
 שאין לו טעם והוא שסמך לו אבן חן השחד צעיני בעליו אל כל אשר
 יפנה ישכיל וקרא לטעם המצוה שחד כי הוא המצוה לתבב המצוה
 ולהחזיק בה בכונה ולא שיבקש טעם לפרטים כי אז יצא להזיה ולהסרת
 טעם והזו יעזיר הפרטים ההם שהם כשגגה ופגע אז יבקש אהבת
 הדבר והוא שאמר ויכסה פגע מבקש אהבה ושונה נדבר מפריד אלוף.
 והחכם שהתחברתי עמו אמר כי זה הענין כולו המשילו החכם על שני
 מיני המשל שהזכיר הרב המורה ועל המין האחד שבה להמשיל בכללו
 ענין אחד אמר לא נאזה לבבל שפת יתר. ועל המין האחד שבה כל
 מלה שבו לענין אחד אמר אף כי לנדיב שפת שקר. ואפשר שעל שני
 הענינים הנזכרים באו הפסוקים ההם. מכל מקום דעת הכתוב בתורה
 ובספרי הקדש שכל המצות יש להם טעם ונריך לחקור עליו אם כן
 התבאר שהקושיא הנזכרת לא באה אלא מפני שהוציא לשון שאלתי
 בלמה לפי שידוע שעלינו לעשות המצות מפני גזרת הכתוב ואף ע"פ
 שלא נודע להם טעם וכשיודע להם טעם וסבה אין לאדם לסמוך
 בהחזיקו בטעם ובסבה וסיקל בעשיית המצוה עמוה כי העושה זה הוא
 עברייך גמור אשר לא יאזה השם סלוח לו.

וזה אצלי רצה באמרו הנסתרות לי"י אלהינו והנגלות לנו ולבנינו
 עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת רצה בו שהמצות הנסתרות
 והם הכונות המסבבות המצות המעשיות הם החלק האלוהי ואע"פ כן
 הנגלות

הנגלות הם המעשיות בעצמן הם לנו ולבנינו ר"ל שהן צריכות במעשה לפי טבענו ולפי טבע בנינו וזה עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת כפי שהיתה הכונה לזכות את ישראל בהרבות להם תורה ומדות ולפיכך אין להקל באחד מהם. וזה הכתוב בא אחר אמרו פן יש צבם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבזו פונה היום מעם י"י אלהינו והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתדרך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוב את הנמאה. וכבר נאמר בכתוב הזה פירושים רבים והמתרגם לקח רוב במקום עבירה שנעשה בשוגג ולמאה במקום עבירה שנעשתה בזדון וקצת המפרשים לקחו רוב במקום כת הגדיקים וחלקו במלת ספות קצתם אמרו שהוא כמו כלות ופירושו כדבר האומר הם ורשע הוא וכלה. וקצתם אמרו שהוא כמו רבות רוים בו כי הוא בוטח שלא יענש לפי שהגדיקים מרובין. והרב רבינו אמר שהוא מן לרות את נמאו והוא מוסיף לעצמו נמא ולפי פירושו נראה שהחוטא הזה אומר שהוא מוטיא עצמו מן האלה והוא דבר מטעה אותו וכבר הטעה רבים. גם בפרשה הזאת נראה שאין טענה ליחיד שלא היה בכלל הקהל כשנעדרו באלה אחת כי כן בא שם את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני י"י אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום.

וכבר קדם לו שאין טענה גם כן למי שלא ישאלו ממנו אם הוא מסכים מאחר שהראשים ומנהיגי הקהל מסכימים עליה והוא שאמר אתם נצבים היום כלכם וביאר זה אחר כן ואמר ראשיכם שצטיבם זקניכם ושועריכם כל איש ישראל רוצה בו כי מאחר שהראשים והזקנים והשוערים מסכימים בדבר כבר הסכימו הכל שאין ספק שלא שאל משה לאיש איש מהעם ההוא הרב כל שכן לחוטבי ענים ושואבי מים והוא אמר מחוטב עניך עד שואב מיימך וסמך לו לעבדך בצרית י"י אלהיך ובאלתו. נמא שאין טענה גשירת ליחיד בהסכמת הקהל אפילו אמר בפירוש שאינו מסכים עמהם והוא שאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך. סוף דבר פסוק הנסתרות לא נקשר לפי הפירושים הנזכרים אל הפסוק שנכתב לפניו והוא בא כמשיב עליו ולפיכך קרוב אליו שנקח הרוב במקום המנוה הנסתרה שהיא הכונה והיא הסבה והטעם ולפיכך ראוי שתקרא רוב לפי שיש בה הסיפוק ונקח הנמאה במקום המנוה המעשית לפי שבעצמה אין לה סיפוק. ואם נקח ספות במקום רבות ירצה באמרו כי בשרירות לבי אלך די לי במחשבת לבי וכוונתי למען היתרון אשר לכונה על המעשה. ואם נקח ספות במקום כלות יהיה הענין כמו האף חספה צדיק עם רשע ויהיה ענינו שהוא ידמה שהכונה תכלה ותאבד המעשה וזה בתכלית הרע. והודיע העיקר הגדול ואמר הנסתרות ולפיכך צריך לקיים המנוה במעשה בין שנודע בה טעם בין שלא נדע בה ולפיכך הקשה בתלמוד ואמר רחמנא אמר תקעו שאם היה בא לדרוש הטעם היה לו לומר מפני מה אמרה תורה תקעו שופר בראש השנה ובא בעל המאמר ההוא ותיירץ ששאלתו היתה למה

למה הוסיפו חכמים לשנות המצות מעומד על סדר זרכות ואמר שכוונתם
 הייתה לערצב השטן וידוע שהשטן הוא יצר הרע כמו שצא מפורש
 בדברי חכמים כפי מה שקדם בפרשת בהעלותך. נמצא שהוספת התקיעות
 מתוך הזרכות והתפלה באה להשלים הכונה במוצא לגמור זינר הרע
 האעכב התשובה ולערצב אותו שאין במקום התקיעה שטן נמצא אחר
 שיתערצב.

ועוד ראינו לרבותינו ז"ל שהצריכו לתקוע קש"ק ג' פעמים קש"ק
 ג' פעמים קר"ק ג' פעמים למצות תרועה שצאה בתורה לפי שהתורה
 שזעל פה באה שהמורה היא ג' תרועות וכל תרועה מהן פשוטה
 לפניו ופשוטה לאחריו. ולפי שיצאו בגלות נפל ספק בתרועה אם
 הוא בדרך קול יללה שהוא קול נשבר חבוף והוא הנקרא בלשון חכמים
 תרועה או קול הנחה שהוא קול נשבר נפסק והוא הנקרא בלשון
 שלשה שברים או שניהם יחד האנחה והיללה אחריה בדרך כל מי
 שאירע לו מקרה רע ודאג לו. וזה מקום הערה טובה למורה הזאת
 שהרי רבותינו ז"ל אמרו על הפסוקים הנחמדים בצדקה אלו שאין
 מזכירין בהן פסוקים של פורענות ומצילם חי אני נאם י"י אלהים אם
 לא ביד חזקה וזרוע נטויה אמלך עליכם ואע"ג דאמר רב נתמן כל
 כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרקינן אזכורין דתחא בריש שחא
 לאו אורח ארעא. הרי נראה מדבריהם שאין להזכיר ביום הזה דברים
 שיש בהם לשון כעס ואם הם לטוב כל שכן שאין ראוי להעצב בו
 ולהאנח. וכן בא בעזרה על היום הזה ואל תעצבו כי חדות י"י היא
 מעוזכם אם כן גדול כח המורה שצריכה אנחה ויללה ביום הזה והוא
 לפי שאין החשוב בידוי פה בלבד אבל צריך שיאנח השב וינטער על
 מעשיו הרעים שקדמו לו שמוצת תשובה שיאנח לנו מאמר והתודו איננה
 וידוי שפתים בלבד אבל צריכה וידוי הלב והוא העיקר והוא שיעזב
 החוטא חטאו ענינה גמורה כמו שצא ומורה ועוזב ירוחם. והענינה
 תשלם בשלשה תנאים הראשון שישוב האדם מדרכו הרעה אם און בידו
 ירחיקה ואם בלבו ונתחזקותו יסירהו כמו שאמר יעזוב רשע דרכו
 ואיש און מאשבותיו. והתנאי השני שאחר תשובתו ינחם ויתחרט בלבו
 על החטא שקדם לו ויבכה ויאנח עליו כמו שצא אחרי שובי נחמתי
 ואחרי הודעי ספקתי על ירך וגו' ר"ל שאחר שעזבתי דרכי ושכחתי
 מחטאי לא הספיק לי בתשובה בעצמי החטא בלבד ושאלמנא מצותת לב
 ושמה במה שהשגתי מרגוני בעבירה כי עם ענין זה הייתי בשלום
 עם היצר וארצ לי וקם עלי אבל נחמתי והתחרטתי על מה שקדם לי.
 ואחר שהייתי נודע לעצמי במעשי הרעים ספקתי על ירך לדוב צערי
 עליהם ונזהר אני בלחם זינר ונזהר מנחו כי שנאחיו. והנאי השלישי
 שיקבל השב על ענשו קבלה קיימת שלא ישוב עוד לחטא שהוא כמו
 שצא ולא נאמר עוד אלטינו למעשה ידינו.

ועל הדרך הזה באה ונות היום על התרועה אחר שהשטן הוא
 יצר הרע והוא תלך המות באמת שהוא המציא כל חלי כמו שאמר
 והסיר

והסיר י"י ממך כל חולי זה יצר הרע שהיה באמת המציא חלי הגוף וחלי הנפש וכשם שנתן סדר הנהגה לבריאות הנפש ולרפואת החולי כן נתן הסם תורה לבריאות הנפש ולרפואת חוליה כמו שצא כי אני י"י רופאך כפי מה שהתבאר במקומו. והוא כמו שצריך האדם לקבל מזון בכל יום פעמים כן צוה התורה לקרא ק"ש פעמים ביום והנמשך אליו מתפלה ותלמוד תורה. וכשם שצריך לקחת הנאות והענוגים פעם אחת בשבת כרחיצה וכיוצא בה כן צוה על יום השבת להשתענג בו על י"י בידעיה דרכיו מתוך השכיחה והפנאי ולזה קראה אותו שבת קודש. וכשם שצריך להקזה פעמים שלש בכל שנה כן צוה על הרגלים ופסע שצריך לקחת בני אדם הקזה ומסקים קלים בכל חדש כן צוה על ראשי חדשים שיש בהם קצת זכרון בקרבן ובתפלה שהם זמן כפירה לכל תולדות האדם הנאות בגלל היצר שהוא האויב. והוא שתקנו בתפלה ראש חדש זכרון לכלל י"הו ותשועת נפשם מיד שוכה והוא כנגד מה שצא בכתוב ונזכרת לפני י"י אלהיכם ונושעתם מאויביכם. וכשם שצריך האדם לאספרגוס בכל שנה ושנה כדי לנקותו מכל הלחות אשר נפסדו בו מחמת העיפוש והן המביאות חלי כן צוה על יום הכפורים לענות אדם נפשו כדי שתפלט כל הלחות הנפסדות שנקבצו בה מתוך השוזה שלימה. וכשם שהרופא מוסקה האדם משקה המרפא מיעיו ימי מספר קודם שיקבל האספרגוס כדי להקל דרך הרפואה כן נתן רופא ישראל ימי השוזה מראש השנה ועד יום הכפורים שהם עשרה ימים והוא המספר הסובב בתורה כנגד עשרה רגיעים כמו שאמרו ז"ל על עשרה פסוקים שנתקנו בצרכות של ר"ח כמו שהתבאר בפרשת וישוע יתרו. וזאת המנהג צוה הערה עליה מראש השנה לפי דעת המקובל והמפורסם בישראל שבו נצרא אדם הראשון ומה שאמרו בתשרי נצרא העולם לא רצו בו שתחלת הצריחה היחה בתשרי אצל בריאת אדם שהוא המכוון בעולם השפל. והוא שסדרו לומר בו זה היום תחלת מעשיך לפי שסוף המחשבה תחלת המעשה וסוף המחשבה היה אדם שנצרא צראש השנה ובו ביום חטא ובו ביום שב מחטאו ונתכפר לו במדת רחמים והוא היום הנאות ליום השוזה ליוגאי ירכו כפי הדעות המפורסמות והמקובלות כמו שמאנו לרבותינו ז"ל שאמרו על הפסוק שאמר דוד המלך ע"ה לעולם י"י דברך נצב בשמים לדור ודור אזננתך אמרו מהו לעולם אלא כך אמר רבנו של עולם אי אחת צא עלינו במדת הרין אלא במדת רחמים שאלולי כן לא היינו יכולין לעמוד אפילו שעה אחת. אלהינו אינו אומר אלא י"י שהוא מדת רחמים כמו שכתוב י"י י"י אל רחום והנון רוצה בו שמשפע מליחותו והיותו נמשך והוא בכל העולם והוא שאמרו ז"ל שהוא מדת רחמים ואין הסם הזה מורה רק על הדרך הזה.

עוד אמרו ולא לנו זאת בלבד אלא אף לאדם הראשון יציר כפוך שאינולא ששתפת מדה רחמים בשעה שדנה אותו לא היה עומד עד שעה. וכן התנית עמו ששש שדנה אותו במדת רחמים וזכות אותו כן אתה

אהה עתיד לרין את בניו ולזכותם. מהו דברך נצב קיים דברך שהתנית
 עם אדם הראשון. ודקדוקם בזה נראה מסוף הפסוק שאמר כוננת
 ארץ ותעמוד כי אין עמידה לה רק על הדרך הזה כי יצר לב האדם
 רע מנעוריו ולפיכך ראוייה הכפרה אחר שישוב האדם כראוי. והוא
 שהתקינו לומר זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב
 וכן סדרו סמוך לחתימת הצרכה ודברך אמת וקיים לעד בא ודברך
 כנגד דברך שצפסוק הנזכר אמת כנגד אמונתך קיים כנגד נצב לעד
 כנגד לעולם מה כתוב בתריה למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך ר"ל
 על ההצטחה הזאת אנו סומכים ביום הזה כי הכל עבדיך שחוזרין
 אנו בתשובה כדרך שעשה אדם הראשון ואתה שחפת מדת רחמים בדינו
 וכן אתה עושה אלינו כשאתה דן כל הנולדים מומנו העוזרים לפניך
 היום כבני מרון לפני הרועה ואתה סוקר אותנו בסקירה אחת והיא
 הידיעה הכוללת כל הפרטים כמו שאמרו על מה שכתוב היוצר יחד לבם
 המבין אל כל מעשיהם וקדמו לו שני פסוקים בהשגחה והם משמים
 הביט י"י ראה את כל בני האדם ממוכן שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ.
 ולפי שחבמי העיון חולקים על זה ומקשים מדרך השינוי והרבו
 הנמשכים לידעת הפרטים אמר כמתרץ קושייתם זה הפסוק ובארוהו
 רבותינו ז"ל ואמרו שכלם נסקרין בסקירה אחת והוא משום דיוצר יחד
 לבם מבין אל כל מעשיהם וזה מעת ברא האדם ושאך הנבראים. ואחר
 שהוא כן ויצר לב האדם רע מנעוריו והוא הנלחם בנו מעודנו ריבים
 אנו להתעורר עליו בכל צרותינו ולערוך מלחמה על הצר הצורר אותנו
 והוא שסמוך המצוה הזאת למה שכתוב וכי תבאו מלחמה בארצכם על
 הצר הצורר אתכם והרעותם וגו'. ועל הדרך הזה היתה ראוייה מצוה
 זו לבא סמוך לו ואמר בה וציום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם
 ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון
 לפני אלהיכם בני י"י אלהיכם ובארו ז"ל שהזכרון הוא בשופר והוא
 לפי זכרונו והערתנו על התשובה שאין לפניו משוא פנים אבל השונתנו
 סבת ישועתנו בכל זמן וגם במלחמה ענמה אין הישועה לא בחרב ולא
 בחנית כי לא דמי המלחמה בענמם שהם המצוה ענמה הם המזכירים
 הזכרה שלמה אבל התרועה שהיא התשובה היא המזכרת ואם אינם
 מריעים כראוי אינם נזכרים והוא שאמרו וכי חצוצרות מזכירות והלא
 דמים מזכירים אלא כל זמן שהיה להם לישראל להריע ולא הריעו
 כאלו אינם נזכרין מכלל שהתרועה היא הגורמת התשועה ומעשינו
 יקרבונו ולא דבר אחר.

ולפיכך באה התרועה עם התקיעה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה
 ברה"ה כדרך שהיה במדבר למוע המחנות והכל להעיר על שלשת תנאי
 התשובה. התקיעה הפשוטה הראשונה להעיר על התנאי הראשון והוא
 להזכיר לעוזב החטאים והעונות כדרך שזא בכתוב קרא בגרון אל
 תחשוך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם כי כן דרך הערת העם
 על מערכת מלחמה שתוקעין להיותם נכונים יחד למלחמה. ואחר
 התקיעה

התקיעה היא תבא התרועה שהיא קול אחתה ויללה להעיר על התנאי השני והוא שיתחרט האדם ויזכה על החטאים שעשה וזהו המלחמה עם היצר המליץ והמאלץ לעשות הרע כי כן דרך אנשי הצבא לעשות קול המון רבה בשופרות ובחצוצרות צעת המלחמה להצביל האחרים. ואחר התרועה תבא התקיעה פשוטה להעיר על התנאי השלישי והוא שיבדל מן היצר וירחיק אותו הרחקה גמורה ולא יביט אליו עוד וזה גם כן דרך אנשי הצבא שתוקעין בצלצלים מן המלחמה לשון ולהתרחק מן היצר הנורר. ואפשר שלש תרועות שצאו בתורה על המנוח הזאת הוא גם כן להעיר ההערה שהזכרנו.

והנכון לומר שצאו להעיר האדם שישוב מדרך שלש כחות הרעים שהזכרנו ולבחור דרך הנדיקים מנורף אל הערת מוסר השלשה בשאר מקומות לדעת השם ומתוך בחינת שלשה עולמות. וכדי להשלים כונת התשובה תקנו ז"ל להקוע גם כן על סדר הצרכות הצאות כדי לקבל עול מלכות שמים וזוהו יתרחק היצר מכל מעשה רע ומכל מחשבה רעה ויגערו בו על הדרך הזה מגערת גדולה והוא שאמרו כדי לערצב את השטן עם התנאים הנזכרים והוא שגמליך השם עלינו וניחדהו ונאמין כי הוא יודע וזוכר הכל שאין לפניו שכתה ומתוך כך יעלה זכרוננו לפניו ונמה בשופר כלומר בתקון המעשים והמוחשבות שצבת התקון ההוא הוא קול השופר כמו שקדם שאין חצוצרות אלא צמקדש וצמקדש עצמו היו מאריכין זיוס זה בשופר ושופר של מנוח זו צאתה הקבלה שהוא של איל כדי להזכיר עקדת יצחק אבינו שהיה חכלית העבודה ופרסוס אהבת השם כדי שנלך בדרכי האצות ויזכר לנו השם אהבתם והצריח אשר כרת עמו. וכבר קדם שמוסר עשרה פסוקים בא גם כן להעיר על ידיעת השם ומתוך עשרה רקיעים שהעשירי קדש כן היום העשירי הוא הקדש כמו שצא ולקדוש י"י מוכוז והוא היום שקבלו בו לוחות שניות ונתכפר להם מעשה העגל. ומנורף אל הטעם הזה עשרה ימים שיתרה שנת חמה על שנת הלצנה. ולפיכך ראוי מדרך הדעות המפורסמות שיהא יום הכפורים ראש השנה מזד אחד והוא שצא ציובל זיוס הכפורים העזירו שופר בכל ארצכם וסמך לו וקדשתם את שנת החמישים שנה.

ומתמימות התורה שלא צוה להתענות בשנה רק יום אחד להראות הכונה במנוח שהן ללכת בדרך הצנוניה לא כתורת האומות שצאו להקדמות בתורתינו וכשאכילה היא לשם שמים טובה מן התענית לפי שהתענית לא בא אלא על דרך רפואה לחלי רב התאוה והכילה האדם לשם שמים נדקה תחשב לו. והוא שאמרו ז"ל כל האוכל ושוחה בתענה בו כאלו התענה תשיעי ועשירי רוגים בו כאלו באה המנוח להתענות תשיעי ועשירי והתענה גם וזה לפי שהכל תלוי בצונה הטובה. והוא שצא בשופר עזרה על היום הזה אכלו משמנים ושחו ממתקים וגו' כי חדות י"י היא מעוזכם. לפי שדרך האדם עם האנחו ובכותו על עונותיו שלא יחש מן הכפרה פן יוסיף לחטא אצל צריך שיצטע צטע שלא יחשב לו עון עם התשובה ובלבד שלא ישנה באולתו. ולפי

ולפי זה הדעת היתה האמונה בימי התשובה והכפרה אמונה הכרתית כי לולי האמונה הזאת היו רב בני אדם הולכים בדרך הרע לעולם והוא שתקנו לומר בצרכת ראשי חדשים למען כחול מעושי ידינו וכן תקנו זה באתה נותן יד לפושעים לפי שעת אמונת הכפרה לא יהא אדם רשע בפני עצמו וישוּב מדרכו וישתדל לעשות הטוב כאלו גזר מעתה וישמח באכילה ושתיה ובלבד שיגיל ברעדה ויזכור השם בכל רגע וזאפילו על שולחנו. והוא שתקנו ז"ל לנחזי בריש שתא קרא סלקא תמרי ורוביא וזע"פ שנאמר בתלמוד על זה סימנא מלתא היא לא שאותן המינין יראו כדרך נחשי הסבלים והנשים אבל לפי שהשבע משבח כונת היום צריך שיחאה אותם האוכל וישוּב עליהם בדרך השם המשותף זהו שישוּב בלבו ויתפלל על סלקא ויתלקו עונותינו תמרי יתנו עונותינו רובי ירבו זביותנו כרתי יכרתו שנאנו קרא יקחאו זביותנו או יקרעו שטרי חובותינו.

וכן יום שהוסיפו בדרות אלו מפיחות לצנים ומהוקים ומגדים צריך שנקח אותם על הדרך הזה והוא שנקש מהם רצוי זכיות על לשון וידעו להוב בקרב הארץ וללבן בתווי עונותינו והמתקת מריחותינו עד שבשתדל כל היום על התשובה כי לפי הפלת האדם בצרכותיו ומירוותיו וזמנוותיו יתעורר על הטוב והוא ידיעת התרועה שהשיגו מקבלי התורה התמימה הסובבת על הענין הזה. ועל הידיעה הזאת אשר העם והאמר אשרי העם יודעי תרועה וגו' וזה הפסוק נאות בספר ההוא ליום הזה לפי פתיחת המזמור שפתח בו בצריאת העולם והוא אמרו כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' שמים תכין אמונתך בהם לפי שאמונתנו בקיום העולם בנחת רחמים בראית בסובב השמים ולפי שהוא יום מפורסם למשפט ולשיבה על כסא דין הקדים לפסוק זה ואמר דק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך יודוע שדק ומשפט אינם גופות להעשות מהם כסא אבל הוא הכסא הנאות לו ית' כי הנה השמים ושמי השמים לא יכללוהו אבל דק ומשפט הבאים מנד פעולותיו הם מכון כסאו ששם הוא כונא לעולם ונתמיד יושב ולא כסף וזהו יקדמו פניו כשאר המלכים אבל חסד ואמת המראים אור פניו בסבת התשובה הם יקדמו פני לפיכך אשרי העם יודעי תרועה.

ואמרו באור פניך יהלכון לפי שהם יאר פניו אל בעלי התשובה אחר שהי' עמם בצעף ובזעם והוא על אהך לשון בני אדם שהחפץ והמרוצה במעשה אחר יביט אליו בפנים לצבות ומחירות ובכר התבאר זה בצפנתה גשא. ולפי שבעלי תשובה יתנו אל לבם מה שעבר ומעשיהם הרעים ויכוננו מעשיהם לשם שמים וכל מחשבותם בו ובשמו יתעלה והוא לבתם באור פניו ובכר בא דרך הערה ואמר בית יעקב לכו ונלכה ובאור י"י והיא הבלויכה בשם י"י כמו שנאמר ואנחנו נלך בשם י"י אלהינו לעולם ועד והולכים בשמו זע"פ שכבר קדם להם העון שגבו ממנו אחר האנתם והתחללם עליו יגילו וישמחו בהשגת השם ית' ואחר שישבו בשפל יחווהו בהשגת פעולותיו הישרות והוא שאמר בשמך יגלוך כל היום ובצדקתך

ובנדקתך ירומו. ואחר כן ביאר מה היא ההרומה והיא ואמר כי תפארת עצמו אתה וברונך תרום קרננו ר"ל השגתך היא תפארת עזם ובעשותינו רנוך ירום גבסנו. ואמר כי ל"י מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו והוא כמאמר חנה עלץ לבי ז"י רמה קרני ז"י ואפשר שהלמד במקום בית והוא כאלו אמר כי ז"י מגיננו שאין שמחה קיימת כי אם בו ולא גובה וגאון רק ברוננו והוא הזכרון האמיתי אשר לנו לפני השם. הוא ברחמיו יזכרנו לטוב ויסר שטן מלפננו ומאחרינו ויקיים לנו מקרא שכתוב ונזכרתם לפני י"י אלסיכם ונושעתם מאויביכם והוא בחסדו הגדול ימסר לגאול אותנו ויתקע בשופר גדול לחרותינו ויקיים לנו מקרא שכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האוזדים בארץ אשר והנדחים בארץ מזרים והסתחוו ל"י בהר הקדש בירושלים.

לשבת שבין ראש השנה ליום הכפורים.

דרשו י"י בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב.

דרישת השם וקריאתו בפסוק הזה באו במקום תפלה אליו ובקשת רחמים מלפניו כמו שבאו במקומות רבים. ומתוך דברי רבותינו ז"ל נראה שאמרו בהיותו קרוב רונה בו בעת היותו קרוב אליכם והוא זמן מיוחד מוזמני השנה כי כן אמרו כתוב כי"י אלסינו בכל קראנו אליו וכתוב דרשו י"י בהמלאו התם ביחוד נאמר. וקושיהם זו היא מראש הכתוב ואע"פ שלא נזכר בתלמוד כי כן דרכם לקצר בקצת המקומות ולהזכיר קצתו ולהסתייג קצתו שהכונה בזה שלא נזכר מומנו. והכונה במקום הזה היתה להקשות מאמרו ומי גוי גדול אשר לו אלסיס קרובים אליו כי"י וגו' שמשמעותו שבכל עת שאנו קוראים אליו הוא קרוב אלינו כלומר ששומע ועונה אותנו ואין לו זמן מיוחד בזה והכתוב האחר נראה בו שיש לו זמן מיוחד בזה כן נראה מתוך דבריהם ז"ל והוא נאמר בדרך דרש על דרך שאר דבריהם הטובים שבאו כדי להזכיר על דברי הקבלה ולחזק אותה בכל מיני חזוק ולסמוך אותה בכתוב כדי להחזיק בה. והנמשך אחר דברם זה הוא שקרבת השם אלינו קודמת לקריאתנו וכשתעייין בדבר היטב תמצא הקריאה אליו קודמת לקרבתו אלינו כי הקריאה האמיתי היא סבה לקרבתו אלינו כי כן כתוב קרוב י"י לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת.

והכתוב הזה הודיענו אמת הדבר שהשם צעמנו לא יקרר ולא ירחק כי אין לו מקום ומלא כל הארץ כבודו אבל בלשונו בני אדם יאמר קרוב ורונים בו שומע ועונה הקורא אותו באמת והוא היודעו הסולך בדרכיו כאמרו כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו והוא שאמר הכתוב ומי גוי גדול רנה בו שאין אומה אחרת זולתנו

שקרא אותו באמת ואמרו ככל קראנו אליו הוא באמרו לכל קוראיו
 שצא ואמר אשר וקראוהו באמת כי אינו קרוב רק לקורא אותו באמת
 והוא באמת יקרא קורא אותו לא אחר והוא הודע שמו והפולך בדרכיו
 לא שיאמין בו מה שאין ראוי להאמין ובכלל כל המתמין בו איננה פחותה
 או הסולך בדרך העוים כי הקריאה האמיתית אינה נמשכת אחר הפס
 רק אחר צורך הלכ והוא שאמרו הרשו י"ו צהמאלו רנה בו דרשו אותו
 בדרך שומע לנס כמו שצא ומשמרי ימצאוני. ואמר גם כן קראוהו
 בהיותו קרוב רונה בו קראו בדרך שיהא קרוב אליכם כמו שהצא
 באמרו לכל אשר וקראוהו באמת והוא שאמר כמבאר דברו יעזוב רשע
 דרכו והוא שישוב מועשיו הרעים והוסוף עוד ואמר ואיש און ממשבותיו
 רנה בו שיצאוב כל מחשבה בוצת ולא יצטרך בלבו מה שאין ראוי להאמין
 נסם ונזה ישוב אליו וירחמנו כדרך שצא הכתוב שובה ישראל עד י"ו
 אלהיך כמו שהצא צפרשת ונח יעקב. וזה ראוי בכל עת שישוב האדם
 מדרכו הרעה וממשבותיו הרעים אל לפי שיצר לב האדם רע מנעוריו
 לרדוף התאוה וללכת בצרירות הלכ נתנה תורה זמן ומעט השנה
 על זה והוא מראש השנה עד יום הכפורים לפי שהוא דעת מקובל
 ומפורסם שהזמן הוא ראוי לתשובה לפי שקדמה התשובה ב"ה לאדם
 הראשון ונעקד בו יצחק. ובהצטח השם להם על המחילה לנו מתחזקים
 לשמוך על תשובתנו וכמו כן אברהם אבינו מל ציום הכפורים את ערלת
 בשרו הכורתת בריק למוול את שחה הערלות ערלת לב ואזון ושפתים
 וכן ציום הוא נחפז מעשה העגל ונתנו לוחות שניות וזה היה אחר
 שנתחייבו בלייה ואמנם התשובה הצילה אותם עם התפלה והשם כפי
 רצונו ונכמתו גזר על הימים האלה שיפספס האדם נמעשיו וישוב מדרכו
 ההגה ויעזוב ממשבותיו הרעות כמו שקדם לנו מאמרו אך בעשור. וכן
 באה הקבלה על זה והוא שסמכות אל הכתוב ואמרו ויחד אותם בעשרה
 ימים שבין ה"ה ליום הכפורים.

ולפיכך נהגו כל ישראל בימים אלו בכל מקום לקום בלילות ולהתפלל
 ולהתודות ולהזכיר י"ג גדות שהיא צדיק פרוסה שאינם חזרות דוקם
 כמו שדרשו על מה שכתוב הנה הנכי בוח צדיק והוא שאנו אומרים
 צדקה לנו היום ובכל יום צדקה שלש עשרה וזכירתו תלויה בהזכירתו אותם
 ובזכרתו שהם דרמי פעולותיו ובלבנתו בדרכים ההם הגאמרים עליו
 בלשון בני אדם לא שגאמין שהם תארום לו תלולה עלהאמין זה כמו
 שבאר הרב המורה והסודר הזהרה רנה משהאמין זה. ולפיכך ראוי
 לגעור בני שמתאר לו ית' תארום על דרך אלפא ביתא ולא יחוש לתאר
 ההוא על אי זה מתואר נמצא ודי לנו בהאריך בדברי מחנונים ובדברי
 בנזשין. והנה לך הערה טובה בסדור התחנונים שאנו חותמין הפסוקים
 בפסוק שמע ישראל וגו' להודות שהוא העיקר שכל תלוי בו שידועת
 קיומו ככללת נסם הנכבד המורה על מציאותו האמיתית ועל העניאו
 קבל והוא שמינו לו צורך שם בבוד מלכותו לעולם ועד לפי שהשם
 שהוא מורה על בוד מלכותו מה שאין זה לשם אחר זולתו ומה שנהגו

לומר אותו ג' פעמים הוא על הערה מספר השלשה ליחודי ולהמליכו
 על ג' עולמות מתוך בחינתם וכן מספר השבעה שאנו מרקדקים בהזכרת
 י"ג מדות כמספר הזאת הדם ויזולא זו הוא כנגד שבעה גלגלים.
 וכן מספר העשרה כנגד עשרה רקיעים הכל כנגד המציאות להעיר
 האדם להתבונן בכל המציאות בדרך שידע ויכיר המציאות ית' כי לו
 לבדו המושגה וכי הוא לבדו עושה חסד משפט ולדקה בארץ ובחלה הוא
 חפץ שיעשה האדם וחי בהם וכן הכונה בקרבנות ובתפלות ובתפלות
 ובהזכרת י"ג מדות ושאר הסדר הכל הוא כפי הענין הזה כמו שכתוב
 הגיד לך אדם מה טוב ומה י"י דורש ומך כי אם עשות משפט ואהבת
 חסד והנענו לכת עם אלהיך ועוד כתוב כי אם נזאת יתהלל המההלל
 השכל וגומרי. ומה שיהי'ם האלה נועדים לדברים אלה לעזור רשע
 דרכו ואיש חן מתשבותיו אמרו רז"ל שזמן הזה לבדו קרוב השם אל
 כל יחיד ויחיד מישאל.

סוף דבר אין ספק שהתורה נותה על הסערה הזאת וקבעה לה
 זמן הזה כמו שקדם לנו באמרו יום תרועה יהיה לכם וגומר ואמרו
 סמוך לו אך בעשור לחדש וגומר והזמן הזה נועד לנו לכפרה למען נחדל
 מעושי ידנו ומלאיך השם עלינו. ולפי שהיה סוד מסודות התורה סמלה
 על התורה שבעל פה שהעירה מאד על הוידוים בתנאי התשובה
 והתפלה אבל בעונותינו מפני אורך הגלות שבה מנחנו זאת כשאר
 המנות מנות אנשים מלומדה וקרוב הוא בפנינו ורחוק מכליותינו ואע"פ
 כן טוב להתזק במנהג שמתוך שלא לשמה'א לשמה'א ואפשר שאחד מעיר
 כשנשים ונעקק יתעורר לקרא השם באמת. גם הסליכה אל בית
 התפלה והשיבה עם מנות מנות התורה והיא העזרה שנאמרה לנו
 בגלות והיא המחזקת חמונתנו עד עתה כי אם בטלנות בטל הכל.
 ובדרך השם אשר לו נתכנו עלילות אשר סבב להיות הימים האלה מיוחדים
 ליוני תשובה והקדים לנו דברים עד שהתישב בלב העם שהוא זמן
 תשובה והוא אחד מחסדיו הגדולים עלינו לפי שהוא זמן צעירה וסודרות
 בעבור ימי הקץ על האדם שהם ימי שלוח בני אדם בשדות וכרמים
 וגנות והוא זמן שהאוננות מלאים רגן ותירוש וכל טוב ולכן נריך האדם
 להתעורר מסודרותו ומצעיטתו עד שיעזב דרכו שהוא רדיפת התאות
 והוא הזנה וכן יניח כל מחשבותיו בכל חמונה כזבת והיא המינות ולא
 ינייר בלבד רק הראוי בלבד להאמין ולא ימלא מאויו רק לקיים הגוף
 או להעמיד המין.

ובשני תנאים אלה ישלם האדם לא באחד מהם בלבד כי כן צחה
 המנהג בזכירת כל המנות אחרי לבבם זה מנינה ואחרי עיניכם זה
 זנות והמינות כוללת כל חמונה כזבת והזנות כולל כל תאות שלא
 לדרך. ובשמירה זאת ישיג האדם שלמות חנונית לא שיסמוך על מעשיו
 הטובים בלבד ויתענה כל ימיו ויתן כל אשר לו בצדקה ויזהר מכל
 התאות הגופניות כי אם יחמין עם זה הכל מה שאין ראוי להאמין
 עליו יתעלה יאבד טובה הרבה. והוא המחד טובות שיהר האומות
 כל

שכל המודה בע"ז ככופר בכל התורה כלה כי שלמות האדם כפי שלמות כונתו עם מעשיו הטובים. ולפיכך יום הכפורים שהוא היום הנבחר והקדוש לכפר על חטאתינו אחת בשנה נזה השם דבר זה מאד והוא חדוש גדול בענין הכפרה שזוה לשלוח השעיר החי לעזאזל לשאת את כל עונותם אל ארץ גזרה מלבד קרבנם לשם. ראה והתזונן שהתורה הצריכה ביום הזה שני מיני כפרה כנגד שני מיני עבירה והמין האחד ממיני הכפרה ההם הוא כשאר הכפרות שבאו בתורה שהן על המעשיות א"כ המין האחר הוא על העבירות המחשבות שהכל תלוי בהן אם הם כאן הכל כאן ואם הם בטלות כל הרע בטל.

ואל זה כונו רבותינו ז"ל באמרו אמר סמאל לפני הקב"ה על כל האומות נתת לי רשות ועל ישראל אי אחת נותן לי רשות אמר לו הרי יש לך רשות בהן ביום הכפורים אם יש בהם חטא ואם לאו אין לך רשות עליהם לפיכך היו נותנין לו שוחר ביום הכפורים שלא יבטל את קרבנם שנאמר גורל אחד לי"י וגורל אחד לעזאזל. וזה המאמר להם הוא מן המאמרים הזרים שנמצא בדבריהם כי לפי משמעותו הפשוטה ראוי לשחק על אמרו. ועם ההתזוננות הטוב ראוי לשמוח בו שומח עולם לפי שגלה לנו סוד מסודות התורה והודיענו כוונת היום הגדול והנורא ומי יכילנו כי מעט הם שידעו הכונה בזה או בדומה לו כי רוב בני אדם הופכים הכונה לפי פתיחות ההבנה שמים חשך לאור ואור לחשך. ועל הדרך הזה ילאו מדברי החכמים אמונות רעות ובדרך זה פשטה האמונה במציאות השדים הם סמאל וכו' שלו עד שאיזה אמונה מחזיקים אמונתם בהבל זה שאומרים שכת המלאכים העליונה על כל הכחות נפלה לגאותה מן השמים וחזרה להיות כת שדים והם המסיתים האדם והמסבבים כל רע והם שהיו מושלים בגיהנם עד שבא גואלם. ועל זה יסדו אמונתם ופרשו בו הפרשה שנאמרה על סנחריב ואמרו סמאל נקרא הילל בן שחר. וזה הענין כלו הוא רחוק מאד שלא היה ראוי להרהר בו כל שכן לכתבו. ולולי שפשטה ההזיה הזאת בכל האומות עד שרבים מבני עמנו מאמינים במציאות השדים בדרך שהם נמצאים בעלמם. והם מושלים בעולם עד שיבטלו השומעים בספור הצלי ההשבעות ומיני הכשפים והקסמים הקדומים וזה הענין היה קדום ומפורסם באומות הסכלות עד שהתורה התמימה המחכימה פתי עשתה תחבולות גדולות למחות זה הדעת הבטל ולא יכלה לו עד עתה כי נשאר הרושם עד היום בין כל האומות.

ואין ספק אצלי שהדעת הזו ילא מרוע הבנת דברי החכמים הקדמונים שהיו מסתירים דעתם בחכמה מן הסמוך ובלבד בחכמת הטבע שהיו מעלימים אותה מאד עד שמשך רבינו ע"ה הסתיר במעשה בראשית בפתיחת התורה כמו שנראה לכל מבין וכוונת שהתאמת בדברי רז"ל ולפי ההבנה ההמונית נמצאו בדבריו ובדברי זולתו מן הנביאים אמונות בטלות מאד.

וזה גם כן שהאומות אומרים שכת המלאכים הגבוהה נפלה מן

השמים לארץ וחזרה כת שדים נמצא לפי ההצננה המונית בדברי רז"ל
 בפרקי דר' אליעזר כי כן נאמר שם הפיל סמאל וכת שלו ממקום
 קדשו מן השמים. ועוד נאמר שם אמרו מלאכי השרה אם אין לנו
 באין צננה על אדם הראשון אין לנו יכולין לעמוד בו והיה סמאל שר
 הגדול שבשמים וכו' מה עשה לקח כת שלו וירד וראה כל הצריות
 שצרח הקב"ה בעולמו ולא נמצא חכם להרע אלא נחש והיתה דמותו
 כמין גמל ועלה ורכב והיתה התורה זועקת ואומרת מה סמאל וכו'.
 וידוע שסמאל בדברי רבותינו ז"ל שם לשטן וקראו גדול כשם שאמר
 שלמה וצא מלך גדול כי הוא באמת גדול הימים לקדמותו בטבע האדם
 כי יצר לב האדם רע מנעוריו וקראו שר שבשמים כי כן הוא ממלאכי
 השרה כמו שצא ויצא גם השטן בתוכו להתייב על י"י ואמרו ממקום
 קדשו נמשך לזה הענין. ולפי שנאמר גם כן בצרראשית רבה שאף יצר
 הרע נאמר עליו והנה טוב מאד כי הוא מכוון במציאות האדם אך לא
 כונה ראשונה.

וכפי זה הענין צריך שיוצנו שני המאמרים האלה צדיקים ילכו
 גם דרך ישרה ופושעים יכשלו גם. ובהם וכיוצא בהם נכשלו המאמינים
 בזה שהרי נמצאו שם הפיל סמאל וכת שלו ממקום קדשו מן השמים
 הרי נמצא במאמר הזה נפילתם מן השמים ובמאמר האחר נמצא שהיה
 סמאל השר הגדול שבשמים והוא הוא שהתעה האדם וחלילה מהאמין
 דבר זה כפשוטו כי בהאמין הדבר הזה כפשוטו יאמינו שתי אמונות
 בטלות ורעות מאד. האחת ביחס הקנאה למלאכים שהם קדושי עליון
 ואין להם דבקות בחומר וידוע שהקנאה קנין מקיני האדם הדבקים
 במשיגי החומר וזה דבר מפורסם בכל האמונות שהנפש לא תחטא לולי
 דבקותה בחומר ואיך יחטאו המלאכים שהם נצדלים מכל חומר עד
 שיקנאו להחטיא האדם. והשנית היא כפירה גמורה בהאמין שהשם
 יתברך צרח כת מושלת על האדם להחטיאו ולגרום כל רע וכל הפסד
 אין זה רק בדברי אלה שאומרים ששני אלהות הן אחד טוב ואחד רע
 ועל הכפירה הרעה הזאת שיצאה קודם מתן תורה בארץ מצרים שיצאו
 אבותינו משם ובארץ כנען שצאו לירשה הקפידה התורה מאד וכדי
 למחותה הזכירה אזכרות רבות ועם הכל נשארה האמונה בתוכם עד
 שהיו זוכחים לשדים כמו שאמר וזנחו לשדים לא אלוהים חדשים ומקרוז
 באו ואמר כי הם חדשים שהתחדשו בלבות הפתאים ומקרוז באו
 במחשבתם הרעה לא שהיה להם מציאות. ועל דבר זה והנמשך אחריו
 נחתם גזר דין על אבותינו ועלינו להגלותינו בין האמונות כמו שאמר
 הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל
 אכעיסם. וגוי נבל נאמר על ישמעאל שחקיו נבלים והם שצאו באחרונה
 להכעיסנו בדרך הזכרה הכתוב וי"י הצדיק מיד לנו מידה כנגד מידה
 המשיל בנו לא עם כנגד הממשלה והאלוהות שנתנו אבותינו ללא אלוה
 והכעיסנו בחקי גוי נבל שהם חקים לא טובים והבלי נבלה כנגד הבלי
 החקים שהכעסנו בהם השם הם שלמדנו מן האמונות הקדומות שהם
 נמשכים

נמשכים אחד האמונה הצטלה ביהם הממשלה האלוהית לזולתו מלאכים
 או שדים או צבא השמים. ולמחות הדעת הצטל הזה צא עיקר הקרבן
 במקום קדוש ידוע כמו שאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים
 והם השדים כמו שביאר בהוכיחו אותם יזבחו לשדים לא אלה וכן
 תרגם אנקלוס ולא יזבחון עוד ית זבחייהו לשדן ושאר המצות הנגדרות
 בפרשה שהיא זאת היא הכונה בהם כאזהרה אכילה הדם וכמוצא כסוי
 הדם לפי שהיתה אמונתם הרעה שהדם מזון השדים ועליו יתחברו
 ויעשו רגון עובדיהם.

ולפי שהיו בני עמנו נמשכים אל האמונה הזאת אחר האומות
 צא כחוצ בתורה סמוך למוצא הנזכרת כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם
 בה וגומר וזחוקותיהם לא תלכו ואחר כך הזהיר על המין האחר מן
 העצירות והוא הזנות והקדים לו המינות לפי שהוא שורש כל העונות
 ובו תעו הקודמים כמה ששמעו או בנה שמאלו כתוצא כפי מה שהזכרנו
 בפרקי דר' אליעזר ואחר שהוא כן צריך שנתעורר ונעורר עליהם
 ועל כיוצא בהם. וכאמר שכבר הזכרנו הרב המורה והודיע לנו שמהל
 הוא שם לשטן וכן הזכיר הדבר האמתי שאמר ז"ל ששטן הוא יצר
 הרע אם כן היצר הרע וכחותיו הם שמהל שלו לפי שכל הכחות
 הם צחות ממשלת השמים ומין האדם הוא הנצטר מכל המינין השפלים
 ולפיכך כאמר שהיה שמהל השד הגדול ששמים והוא שלקח את שלו
 וירד וראה כל הצריות שצרח הקב"ה בעולמו כלומר העולם הזה השפל
 שאנו בו ולא מלא חכם להרע כנחש והוא הצד בתורה והנחש היה
 ערום מכל חית השדה וכבר הקדמנו שהוא החלק המרגיש בדם אליו
 נמשכות כל התחבולות והערמות הרעות לא אל הזן או על שאר חלקי
 הנפש החיה.

והמתעורר הוא השטן והוא כח ששם אותו השם בדם לקיום
 הגוף ולהעמדת המין אבל מרוע טבעו הוא מבקש המותרות ובו יכשל
 האדם כי הוא לו לשטנה. ואמרז והיה דמותו כמין גמול אפשר שבין
 בו על דרך שחוף השם לפי הגמול הבא כפי פעול הכח שהוא או
 אפשר שרצה בו טבע הגמול שהוא נמשך אחר מנהיגו והמנהיג הולך
 לפניו לעולם כן המרגיש הולך אחר המתעורר המהיח והוא יחטיאנו
 בשני מיני החטא זמעים וזמחשבה כמו שקדם. והוא שלומר שם למה
 הדבר דומה לאדם שיש עליו רוח רעה וכל המעשים שהוא עושה מדעתו
 הוא עושה או כל הדברים שהוא מדבר מדעתו הוא מדבר והלא אינו
 מדבר אלא מדעת רעה שעליו כך הנחש כל מעשיו עשה או דבר מדבר
 לא דבר אלא מדעת שמהל שיהיה רוכב עליו ועליו הכתוב אומר ברעתו
 ידחה הרשע ואין ספק שזה הכח צריך לקיום הגוף ולעמידת המין.
 וכאשר שם השם אותו בדם אל זה הצורך היתה הכונה בו והוא
 נמשך אחר ממשלת השמים וכשהוא נושא אל הרע הוא יורד ונפול
 ואז ידחה ברעתו עד שיבוא לחשוב מחשבות רעות וכפירות ויחצה
 הכח השכלי ומשתף אל השם ומשלת לא אלהים ויכעיסוהו בהכליו במין
 במיני

במיני המינות והחטא הגדול הנמשך אל זה המין הוא נטות בני היום
 כמה שדחה בו תורה בלשון בני אדם עד שרוב בני עמינו חף החכמים
 הנודעים בעמנו חמונתם נפסדה לסבת זה ועד עתה הם נכשלים
 בהבלי השדים וביגולא בהם. וכאשר למד השם את עמו חוקים ישנים
 ותורות אמת הזקיר אזכרות הנות מלכת בחוקות הכופרים כדי למחות
 הדעה הרע שהתפרסם ביניהם וכדי להחזיק בחמונה האמיתית שהממשלה
 לשם לבדו ואין שם שטן אולם הטבע הנמשך לתומר והוא שאמר לו
 השם הנו בידך והוא הנריך לדברים ההיים והנפסדים ולולי זה לא
 היה להם מציאות.

ולפי שהחלק העיון בחדם דבק בתומר נאמר בו שהנחש השיח
 האשה והאשה לקחה מפרי העץ ומאכל ותתן גם לאישה ויאכל וכבר
 קדם לנו זה גל מה שאמרו ז"ל כיון שכברתת אשה נברא שטן עמה
 ולפי שציאותו במציאותה והאדם דבק בה ועמה מלאכי השחת אמרו
 ז"ל שש דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השחת ושלושה בבני אדם
 וזה הסוד כבר ביארוהו ז"ל במאמר שאמרו שסמאל הוא המשיח לעשות
 כל המעשים שהוא עושה ולדבר כל הדברים שהוא מדבר. ובמאמר ההוא
 נראה מפורש שהקפדה היא על דברים שהוא מדבר והיא החמונה
 הנפסדה והיא שאמרו והלא אינו מדבר אלא מדעת רעה שעליו וכי.
 ולפיכך נריך להתעורר הערה רבה על המין הזה מן הדבור ולעצוב
 מין החטא הזה ולשלחו בלה. חמונה מן המעשים הנמשכים אחר התאוה
 נריך לדחותו בחקומוה ולקרבו במקומוה הראויים בו שאמרו על היצר
 שתהא סמאל דומה וימין מקרבה וכבר קדם לנו שכל פועל טוב ותיחס
 אל הימין ואי חיפשו מבלתי קרוב הימין ההוא כי זה כל האדם וכן
 כל מחשבה טובה יחסה אל הימין וכל פעל רע או מחשבה רעה
 יחסה אל הסמאל כדרך שאמר החכם לב חכם ליומינו ולב כסול
 לשמאלו.

ועל דרך זה אמרו ז"ל שני מלאכים מלווין לו לאדם אחד טוב
 ואחד רע אחד קיימנו ואחד משמאלו כבר התבאר שם שמאל כפי
 השמות הנגזרים וכוונן כן השדים האלה נקראים שעירים לפי שראוי
 להעשילם אליהם ואת משאר בעלי חיים לפי שהשעירים הם בהמות
 זייתות גדולות חלגנו ועם כל זה מוטבעם העו להשחית כל עץ ולהזיק
 היקף גדול עד שקראו לעו מלאך הנוה כמו שבה בדבריהם והשם הזה
 כמו בו לשטן באמרם הוא שטן הוא מלאך המות הוא יצר הרע וכן
 ראוי לקראם שעירים בדרך שיהוף השם לפי לשון סערה. וכדי להעיר
 האדם על חטאיו הנמשכים אחר התאוה ושלל למשוך אחריהם שלא
 לשם שמים בא שעיר חטאת בכל חדש וחדש שנקרא חטאת ל"י להעיר
 על דרך הגנת האדם במעשיו והבונה כדי להאמין שמתכפר החטא
 שעבר ולא וואש מן התשובה עד שתושע נפש מיד השונא אותה הוא
 השטן חבל ביום הכפורים שהוא היום הנודע לתשובה שליוה בלו שני
 שעירים כנגד שני מיני החטא האחד בנגד המין הנמשך אחר התאוה
 הגופנית

הגופנית שהם נמשכות אל טבע הגוף הכלה המת והוא שראוי לדחותו בשמאל ולקרבו בזמין לא לשלחו כלה וכנגדו בא גורל אחד ל"י לפי שהוא הנשחט והמקורב לשם לא המושלח כי זה ראוי להחזיק בו ולהכניעו ולשמש בו לשם שמים ולדחותו ולענותו. כפי הראוי וכפי חמש הרגשותיו המזקקות המותרות אזה השם ציוס הזה כנגדם חמשה ענויים כדי לענותם ולהכניעם.

ולשלים הכונה הזאת בא שיעיר החטאת הנשחט אבל המשתלח בא כנגד המין הנמשך למחשבה רעה העולה על לב בני אדם והוא המינות ר"ל כל אמונה כוזבת על השם צמין ומייני השתוף והנמשך אליהם צדעות האומות ואשר יתעה האדם צמיה שדברה תורה בלשון בני אדם והוא ראוי לשולחו חי לגמרי כנגד החלק החי החוטא והוא שאמר שמאל על ישראל חי אתה נותן לי רשות כלומר שהרי כבר הזהרתו לא יהיה לך אלהים על פני והנמשך על זה והוא שהשיב לו הרי יש לך רשות עליהם ציוס הכפורים אם יש בהם חטא ר"ל שהרי היום הסוף נועד להם להתקדש ולהתענות ולהתודות ולקרא השם המפורש צוידוים ואם יש בהם חטא באמונתם הרי יש לך רשות עליהם. ולפיכך היו משלחין שיעיר אחד לעזאזל והוא שם משותף מורכב מעז אזל להעיר אותם שהשעיר אזל לו והלך מואתם כמו שנקרא שיעיר המשתלח הכל להעיר על שלוחו לגמרי והוא שהמשילוחו בשחר ר"ל שבו היו מפייסים אותו ומעבירים מעליהם כל מחשבה רעה עד שלא יבטל קרבנם כי לולי זה היה בטל לפי שהכל תלוי במחשבה אבל הוא היה נושא את כל עונותם שהם הזדונות אל ארץ גזרה כלומר שלא יאחר לו שום זכר בישוב ששם רטון האדם הטוב. וכן אמר יואל הנביא ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה ושוממה ורצותינו ז"ל אמרו זה יצר הרע שגפון בלבו של אדם ולבאר זה הענין הוסיפו ואמרו למקום שאין בני אדם מצויין שם להתגרות בו.

צדך זה תשלם התשובה וון המעשים הרעים עם עציבת הדעות הרעות שסבתם הסכלות צדרכי השם ובידיעתו לפי שידמודרכיהם לדרכיו וידיעתם לידיעתו והוא הסבה לרעים שאמרו לא יתכן דרך ו"י ואמרו לא יראה יי ולא יבין אלהי יעקב וזהו תכלית הרשע וכאשר ישוב הרשע מזה וידע כי לא מומין וידיעתו ידיעתם אז ישוב אל י"י וירחמיהו כי הוא הקריאה באמת המציאם קרבת השם. והוא שסמך לפסוקים הנזכרים כי לא מחשבותי ומחשבותיהם ולא דרכיהם דרכי גאם ו"י ראה שהקפיד הנביא על הדרכים ויצייר בלבו אמונה קיימת שאין דרכו מומין דרכי השם ולא מחשבותיו מומין ומחשבותיו כאשר אין הארץ מטבע השמים. ובה יסתלקו כל השאלות הקשות הנפלות על ידיעת השם והסגחתו בעולם ובה תסור כל מחשבה רעה מעלינו שלא נחשוב אותה על השם ית' ועיקר המחשבות הרעות הוא כל דבר נמשך אל מין מומיני השיתוף ולא ימלט מומנו האדם כשיכשל בגשמות או במשיגי הגשמות. ועל זה העיקר הגדול נקדש היום הזה והיתה בו העבודה צפנים מה שלא

היה בן בשאר ימות השנה כי הענין הגדול צריך לו איש מיוחד וזמן מיוחד ומקום מיוחד כדי לדחות כל מחשבה רעה ולפיכך התחדשה זו מנות השעירים. והוא סמך לפרשת יום הכפורים שאר הפרשיות שבאו לדחות הדעת הצטל שהתחדש להם בחמונת השדים. וכמו כן כל עשרת ימי תשובה נועדו להתעורר בני אדם במעשים טובים ותפלה ולעקף עד שישוב תשובה שלימה ולא יוגש ממה כי השם מרבה לסלות והוא שאמר ואל אלהינו כי ירבה לסלות. ולענין זה בא כי כאשר ירד הגשם והשגג מן השמים והצטיה שהטוב הוא טוב העולם הבא והוא שאמר לאות עולם לא יכרת ואמרו תחת הנענוך יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדם הוא להצטיה הגמול הטוב לצעל תשובה על דרך שבא שתולים בבית י"י בחצרות אלהינו יפריחו כמו שהתבאר במקומו. ולהצטחת צעל תשובה הזכיר הנכר שהיה נבדל לגמרי ולהצטחת צדיק ורע לו ולהעביר מנוכחו הזכיר הסרים כי הטוב גמור הוא הצפון להם והוא שאמר ונתתי להם צביתי ונחומותי יד ושם טוב מצנים ומצנות כי זה הוא המכון ואל זה הענין הוא הכונה בהצטות התפלה והנעקף הכל כדי לערר השטן.

השם ברחמינו יסיר שטן מלפנינו ומאחרינו וצלל כנפיו יסתירנו ויתן בלבנו לקראו בחמת ויקיים בנו מקרא שכתוב והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע.

לשבת שלפני חג הסוכות או לחג

והיא ראויה לתנוך הבית ולפתוח בו בפסוק ויהי כועס וגו'.

יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן אומר לי"י מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות.

אלה הפסוקים קשרם קשה וכבר פרוש אותם המפרשים ואמרו שמשו רבינו ע"ה אמר אותם. ואמרו שפסוק ראשון הוא קריאה לעבד השם הנוטח בו ושם אותו שהוא עליון סתרו ולמד לי"י אמרו שבא במקום צעבור וזה פירושו. אומר לך צעבור השם שהוא מחסי ומצודתי והוא אלהי אבטח בו כי הוא יצילך מפח יקוש וגו' ר"ל אני נסיתי זה ואני ערב בדבר זה שזה וזה יעשה לך השם וטוב הפירוש הזה לפי זרות הפסוקים. אמנם עבד השם הנוטח בו זאת היא כונתו בצטחו בו ואחר שהוא כן לא היה צריך לכל הערה הזאת. והנכון בו שזה המזמור דבק עם המזמור שקדם לו והוא תפלה למושה והוא שלא הזכיר בפתיחת זה המזמור אחת מן המלות המורות על פתיחת מזמור. והראיה על דבר זה המנהג שנהגנו להתחילו בפסוק ויהי כועס שהוא סוף המזמור

האחר. ואחר שהוא בן טוב לפרש כפי מה שנראה מדברי רבותינו ז"ל שמשע"ה על מלאכת המשכן אמרו להראות הכונה לכל הנא אל בית השם כדי להרחיק ממנו הכונה המוגנית כמו שהרחיק כונה אחרת המוגנית במזמור הקודם. והוא שפתח דברו י"י מעון אתה היית לנו לפי שמשע"ה זכה המשכן בדבר השם לשכן כבודו שם על הקרוב אליו הדבר בו המתחד עמו שם ומשה רבינו מיראתו מן המחשבה העולה על לב האדם שהמשכן או מקום אחר זולתו קדוש מעון השם חלילה חלילה אמר זה כמו שאמר שלמה לנטל הכונה הזאת הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו אף כי הצית הזה אשר בניתי. כן אמרו י"י מעון אתה היית לנו רצה בו חלילה מהאמין שהצית שבניתי לשכינתך או מקום אחר זולתו שהוא לך מעון אזל אתה הוא שהיית לנו מעון כלומר לנו ולמשכך ולשכינתך וכלל זולתך מעולם ועד עולם עד המעון העליון שהרי אתה נראתה הכל וכתך סובל הכל והכל נמצא בך בכה בכל דור ודור והוא על דרך שכתוב בתורה מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם. ואמרו זרועות עולם באלו אמר השמים העליונים כי הם זרועות לסבול העולם בכתו. והוא שבארו רז"ל הוא מעון עולמו ואין העולם מעונו.

ומשה רבינו עליו השלום רמז בשני מקומות על המופתים המורים על מציאות השם יתברך שהם נודעים מזד תנועת הגלגל המניע הראשון כמו שהתבאר בספר הרב המורה ושם נזכר שהגלגל גשם והוא מניע אל לא תכלה ונודע שכה השם מניעו והוא מקומו ולפיכך אמר מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם. ורמז באמרו אלהי קדם על הזמן הנמשך לתנועה וזה מענין המופתים המורים על מציאותו גם לדברי בעלי הקדמות. וכן הורה בפסוק י"י מעון אתה וגו' על הזמן ועל המקום להודיע שאין לו מקום ואינו נופל תחת הזמן ואם בן אינו גוף ואינו כח בגוף ואינו משתנה. ולהשיג ידיעה זה ערבו הפילוסופים לעשות ספרים הרבה אין קץ ומשה האיש אשר העלנו בנבואתו ובחכמתו הודיענו בל זה בפסוק אחד לכל איש ואיש באשר הוא שם.

ועל ענין זה ראוי שיתעורר כל חכם לב בצואו אל בית השם והכונה הזאת היא בכל בית קדוש לפי שהשם נשעה שכינתו שם על כל המקרבים אליו כפי קרבת איש ואיש. והוא שדרשו ז"ל בכל דור ודור אלו צתי סנסיות וצתי מדרשות. ובפסוק הרחיק כונה המוגנית ומתפשטת עד היסוד על המקומות המיוחדים לכבוד השם להתקרב אליו ואל הכונה ההיא אמרו חז"ל להם לצדיקים שראות ואינן יודעות מה הן הן עומדות ואינן יודעות על מה עומדות. הארץ על מה עומדת על העמודים וכו'. וסוף דבר על עמוד אחד היא עומדת וצדיק שמו שבאמר וצדיק יסוד עולם והוא המכוון בקראת איתו מקום לפי שהוא מקום הכל ומכלכל כל המקומות ואל זה ביק באמרו י"י מעון אתה היית והנמשך אליו במזמור שהוא והכל להודיע כי הכונה האחרונה

היא לזא אל בית השם האמיתי שנאמר עליו בכל ציתי נאמן הוא וזרת
 הבית היא צורה בלא חומר והזא אל הבית ג"כ צורה כי היא הכונה לא
 החומר כי החומר ימיו מעטים ובמה נחשב הוא ואף חומר האדם ואלו חלף
 שנים יחיה. ולזה בא כי חלף שנים צעיריך כיום אתמול וגו' והנמשך אחריו
 הכל להרחיק כונת ההמון ולהעיר על כונת יחידים במקומות מיוחדים
 ובזמנים מיוחדים לפי שהמקום והזמן שני חלקי הכמות המדבק שאי
 אפשר לאדם זולתם כוללים ומיוחדים והכונה אחת במיוחדים לקדושה
 להתקרב אל השם ולפיכך חבר מזמור אחד על הזמן המיוחד והוא אמרו
 מזמור שיר ליום השבת וכלל בו גם כן כונת המקום והוא אמרו שתולים
 צבית י"י כמו שיתבאר. וכן חבר מזמור על המקום והוא שפתח בו
 י"י מעון אתה וכלל בו כונת הזמן. והוא אמרו כי חלף שנים צעיריך
 כיום אתמול ואמר עוד ימי שנתינו בהם שבעים שנה וגו' שזא בלי
 ספק להעיר האדם על ימיו שלא יבלס בהבל.

וכרחיב באור בזה ונאמר. כי כבר התפרסם שמתנה טובה נתן
 השם לישראל נתתו להם מנות יום השבת שהוא יום השביעי לשאר
 הימים והוא היום שנבחר להתקדש ולהתיחד בעבודת השם ולשבות בו
 מעבודת העולם הנמשכת לטבע החיים ובשאר הימים צריך שישתדל
 בשאר עסקיו כדי שיהא ביום ההוא פנוי לזא לפני האדון י"י ולהשתענג
 בו ובלא ספק צריך שיכין קודם השבת מה שיאכל בשבת. כן ראוי לאדם
 להתעורר על שנותיו ויתבונן וידע כי לפי הטבע נחוגים על מספר
 שבעים שנה וידוע כי מספר העשרה יש לו מזנא גדול בהערת האדם
 להכיר מי שאמר והיה העולם כמו שקדם לנו. והעשרות הם חלקי
 מספר שנות האדם השלמים חלוקים על מספר שבעה. ולפיכך צריך
 שיתעורר וישזב יום אחד ויתן לשם היום האחרון שהוא מששים עד
 שבעים כמו שרצה באמרו תשב אנוש עד דכא ותאמר שזבו בני אדם
 רצה בו כי לפי מה שגזרת על טבע ושישוב דכא בחייו ולא יעמוד הגוף
 רענן חזק נודע רצונך באדם והוא כאלו אמרת לבני אדם שזבו אלי
 כי המות לפניכם ואלו יחיה האדם חלף שנים הלא הכל בצחיגה אצל
 השם יתעלה כיום עובר קאתו חשך והוא אמרו כי יעבור ואשמורה
 בלילה. ובאר זה ואמר זרמחם שינה יסיו רונה בו כי באותם שנים
 בעלום הגזרם והם ישנים גם כמתים שאין להם מעשה וחשבון שם
 בשאול. והענין מתמיד להם בכל ערב ובצקר יצין ויחלוף כטבע קצת
 נמחי האדמה ולא שיעמוד אחר שיצין בצקר אצל בערב ימולל ויבש וזה
 דבר מתמיד עליו כל הימים כי כן נגזר עליו מראש ואנחנו כשלא
 נתעורר להרגיש אל הכונה הזאת אין לנו יתרון על הנמחים כמו שאמר
 הנביא כי כל הבשר חציר וכל חסדו כצין השדה רונה בו כשלא יסוגו
 דבר השם. והוא שהשלים הנביא דברו ואמר ודבר אלהינו יקום לעולם
 כן רצה במאמר הזה באמרו כי כלינו נאפיך ובחמתך נבהלנו שמה
 עונותינו לנגדך עלונונו למאור פניך וזה הכל לאולתנו ולחסרון הרגשתנו
 כי ימי שנתינו בהם שבעים שנה וגו' והיה לנו להתעורר ליום אחרון
 ולהכין

ולהכין לו מצערב והלא הזרין יראה מיום רביעי זרכיו ליום השבת כמו שאמרו ארבעה בשבא חמשא בשבא שיתא בשבא מקמי שבא. וכן ראוי לאדם הנלכז אחר היותו בן ארבעים שהגיע לזינה ורעננותו הולך וחסר אבל קודם לכן רבב רתיחת הנערות והבזרות ימנענו ועמלו בימים ההם עמל ואון והוא שרצה באמרו ורהבם עמל ואון אמנם יום חמישי רוב בני עמנו יבינו זו לשבח זרכיו. וכמו כן בן חמשים שהוא יועץ ראוי לו שיעץ עצמו על עצמו ומי העלל שלא יכין בששי ואנה יוליך חרפתו האיש ההוא שלא יכין זידתו והוא בן חמשים וחמש כמוני היום. ומי שלא זשל בערב שבת מה יאכל בשבת שהוא מששים עד שבעים שראוי לעמוד זו בקדושה ואז ילך לפניו זדקה וכבוד השם יאספנו לעולם שכלו שבת והוא רחום יכפר עון ולא ישחית הנפש והרבה להשיב אפו מעלינו ולא יעיר כל חמתו על הגוף. וזה הענין רצה באמרו מי יודע עוז אפך וכיראתך עזרתך. רצה זו כי מי יודע ידע עוז אפך וכפי שייראך האדם ידע ויכיר עזרתך על מה היא עוזרת. ואמר למנות ימינו כן הודע ונביא לזב חכמה רצה זו למנות ימינו על דרך זה הודיע אותנו והוא שנגיש להתעורר על עוז אפך ונקנה לז חכמה רומז זו על השכל הקנוי ההווה זפועל שהוא זורת האדם העומדת לעולם. וזה הפסוק זא על ענין זבא הודיעני י"י קני ומדת ימי מה היא וחדעה מה חל אני. ואין ספק שלא זקש לדעת מתי ימות כי אין זה זקשת חכם אבל זריך שיראה כאלו מחר ימות ויהיו כל ימיו זתשובה. אמנם המזוקש לו שירגיש ויתעורר על קצו וכי מעט מדת ימי חלדו וימי העולם האחר הם זבל מדה ובמה זמן חלדו. ולפיכך ראוי לו שישתדל על זורתו שהוא זלמו העומד לעד. ועליו רמז באמרו אך זבלם יתהלך איש כלשון זבלמו כדמותו.

וזה הענין רצה באמרו למנות ימינו כן הודע ועוד אמר שבענו זבוקר חסדך אחר שהעיר השלם על חלקי השנים על דרך משל השלים המשל להמשיל החלק האחרון זבוקר לפי שהעולם הזא הוא כלו שבת והוא שאמר ונרגנה ונשמחה זבל ימינו. ולפי שהוא כלו שמחה והעולם הזה זבחנה אכלו הוא ענוי וענין רע אמר שמחנו כימות עיניתנו והשמחה היא זרחותו פועל השם והדרו. והוא שאמר יראה אל עזדיך פעליך והדרך על זניהם. ואפשר שרצה זבניהם זניהם ממש כי כן דרך בני הטובים להיות טובים ולהם יקרא זנים. או אפשר שרצה זו הזנים העומדים לעד והם דעותיהם. וכבר באמרו זפסוקים אלו פירושים אחרים זחר אמה אי זה שתרצה אבל אל תשלך אחרי גיוך המכון זו זמנות ימי חיידך. שאין ספק אצלי שעל הענין הזה זא מזמור זה. כן אמרו יושב זסתר עליון וגו' זא להשלים הכונה אל כל הזא אל בית השם לפי שזיה זבא ולהתיחד ולהתקדש זביאת המשכן וזשאר מקומות המיוחד לשם זבית המקדש ובית הכנסת או סוכה של מנה שהיא זיתו ג"כ כמו שאמרו ז"ל חג הסוכות ל"י כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה ואמר מה חג ל"י חף סוכה ל"י. ואל הזא

הבא אל אחד מהמקומות האלה אמר זה ור"ל אתה המקיים המצוה שצויתך
 לבא אל המקום המיוחד לשם אתה היושב בסתר י"י שהוא עליון כלומר
 עליונות מעלה והמתלונן בלבו אומר לי"י מחסי עליון ר"ל מחסי עליון מן
 האדם והוא כאלו אומר אל יעלה בלבי אדם שהבית שצויתי עליו שהכונה בו
 להגן עלינו אלל לי"י בעצמו אומר שהוא לבדו מחסי דדעתי אותו ובהשיגי
 דרכיו ולא מחסה כשאר המקומות בלבד אלל מגדל עוז ומגודה הוא לי שאבטח
 בו בכל עת ובכל מקום מבית ומחוץ כמו שאמר החכם מגדל עוז שם
 י"י בו ירוץ צדיק ונשגב. ר"ל הצדיק החוסה בלבו הוא היודע שמו אינו
 לבד כשאר השרים הגדולים בעלי המגודות והמגדלים שהם כל כחם
 ומשגבם בתוך המגדלים. וכאשר יצאו חוצה להם כחם ועזם כשאר בני
 אדם בלבד אלל הצדיק היודע שמו ית' יש לו מגדל עוז והוא שם י"י
 שירון זה בשוקים ובהצבות צעיר וצדקה ונשגב מכל רע.

וזה גם כן רצה באמרו ומגודתי אלהי אבטח בו כלומר בכל מקום
 ועליו הבטחותיך כי הוא יצילך מפח יקוש. וכל שאר הפסוקים הנמשכים
 אליו רצה לומר בכונה זו אתה בטוח מכל הפגעים בלכתך דרכי השם
 ובזהבתיך אותו וזדעתך את שמו כמו שאמר כי אתה י"י מחסי עליון
 שמת מעונך ולפיכך לא תאונה אליך רעה הכל כמו שהשלים ואמר
 בדבר השם אל מלאכיו ר"ל כחות השכל הקנוי המגיע בפועל שהוא
 המגין על האדם והחופף עליו והמישרו אל כל אשר יפנה ושביל. וכל
 אשר יעשה יצליח ואליו יאמר השם כאשר יצוהו לשמרו כי בי חשק
 ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי. ולזה הוא כונת המזמור הזה להעיר
 האדם שלא יבטח זולת זה במקום מן המקומות המיוחדים לקדושה
 אלל בהתיחדו שם עם השם ובהתבוננו במעשיו הנפלאים ובלכתו דרכיו
 ובחוקותיו ובמשפטיו כמו שאמר השם לשלמה הבית הזה אשר אתה בונה
 אם תלך בחקותי ואת משפטי תעשה וגומר. ושכנתי בתוך בני ישראל
 ולא אעזוב את עמי ישראל. ולפי שהדעות האמיתיות צריכות אל מעשים
 כדי להעיר במעשים השם על הדעות ההן את יודעיהן יעשו הבתים
 המיוחדים לקדושה וכאשר תושג הכונה הראשונה בהם אז תשלם המלאכה
 והמעשה יוכון לעושי ולפי ששני הענינים ר"ל המעשה והמכון צריכים
 לעזר אלהי אומר ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. וכן
 בא להעיר היושבים שם על הדרך הנזכר באמרו אשרי יושבי ביתך.
 והראיה על זה אמרו עוד יהללוך סלה. הנה זאת חקרנוה כן היא
 הכונה במקומות מיוחדים והיא ג"כ בזמנים מיוחדים לא זולת זה.

ולזה בא מזמור שיר ליום השבת הסמוך למזמור הזה להעיר
 האדם גם כן שאין הזמן בעצמו מכון רק הנמשך אחריו והוא להיותו
 יום מיוחד ופנוי להתבודד בו ולהתבונן במעשה השם ולשבת בביתו
 והוא שאומר בו כי שמחתי י"י בפעלך וגומר וכל המזמור ההוא בא
 להעיר האדם שעל הדרך הזה ישיג נעם י"י הדרוש והוא העולם הבא
 ואליו הוא הכונה לא כדעת קצת בני אדם שחושבין שהכונה היא בעולם
 הזה. ולהודיע שטוב העולם הבא על דרך האמת הוא אחרית הטוב
 הוא

הוא שאמר איש צער לא ידע וגומר. ואמר נדיק כחמר יפרת כארז
בלבנון ישגה שתולים בבית י"י וגומר. והם היודעים דרכי השם ושמו
המיוחד שהידיעה שהיא היא ביתו כמו שקדם לנו בפסוק כי לא כן
ביתו עם אל והשתולים בו כלומר הקבועים לעמוד בו הם הם שינובו
באחרית הימים ודשנים ורעננים יהיו לעד.

ואף כי יקרו עליהם מקרים רבים ממקרי העולם אחריתם הוא זה ואותם
המקרים הם נמשכים למה שימשכו הם אחר העולם כל ימי התרחקם
מבית השם וכפי שינועו אותם השתולים ממקומם לעיתים ועם כל זה
דשנים ורעננים יהיו כלומר לעד. וזוהי סרה מזוכה גדולה שנפלה
במשפטי השם הישרים ובהנהגתו לעולם במה שרואים נדיק ורע לו
רשע וטוב לו ולא יתנו אל לזם שאחרית הטוב הוא לעולם שכולו טוב
והוא שאמר להגיד כי ישר י"י צורי ולא עולתה בו כאלו אמר ללמדך
שמשפטי השם ישרים ואין לפניו לא עולה ולא שכתה.

והידיעה הנכללת במזמורים הנזכרים היא משלמות התפלה הראויה
והוא שפתח בלשון תפלה כי היא התפלה הנמרצת והוא הצטחון השלם
שנאמר עליו הנוטח ב"י חסד יסובבנו כי הוא לבדו המחסה והמסתור
ואליו לבדו היא הכונה אין שם בית זולתו ראוי לנטות בו ואף כי יקדש
עד מאד כל שכן שאין ראוי לנטות בבית מן הבתים לרצ גבהו וחזקו
ותקונו הטוב אף כי ימלא כל טוב. ולהעיר על זה האדם לזנות ביתו
בזדק ושיהא לו בית נאמן וקים לעד בתלמוד תורה ובחכמה המתקיימת
אחר המעשים הטובים בזה מצות סכה אחר ר"ה ויום הכפורים כפי
מה שקדם לנו שר"ה בא להעיר על התשובה ויום הכפורים בא לגמרה
ולהביא כפרה על מה שעבר ולפי שהזמן הזה זמן בעיטה שהאונרות
מלאות כל טוב באה גם כן מצות החג שנידק ועתה להתעורר מראש
אחר שאוסף את מעשיו מן השדה והוא עומד בתוך העיר ומטות את
גגו ומחזק בידו ביתו להשמר בו מזרם וממטר ומרוח ומשאר פגעים
לפיכך צוה לשבת בסוכות כדי שיתעורר וישים מצטחו בשם ויתן אל לבו
כי כל הטוב שהגיע אליו מן היוצא בשדה הכל בא לו צדקו השם
בתתו מטר צעתו וכל שמירת גופו וכל אשר לו הכל יבא מאת השם
לא שיצטח בביתו ובאשר בו בלבד. ולפיכך באה מצות סוכה כי הסוכה
היא דירת אנושי שדה או אנושי מחנה לא דירת אנושי מדינה ולפיכך
הזריכו חכמים שמהא הסוכה כזורת כך וכך.

ובדרך זה הזכירה התורה לעשות חג הסוכות ל"י להזכיר כי
בסוכות הוסיב את בני ישראל במדבר ושומרם בלא בית ובלא תקרה
והוא שנחלקו בו חכמי ישראל שר' אליעזר אומר ענני כבוד היו ור"ל
כדי להזכיר מעשה זה שהיה דבר פלא בא המצוה ור' עקיבא אומר
סוכות ממש היו ודבר השם ורצונו היה להם סכה מחורב ציוס ומקרח
בלילה ומחסה ומסתור מזרם וממטר אבל יבא עליו כגשם השפע האלוהי
ולרמוח על ענין זה בא מאמר זכריה הנביא באמרו על אשר לא יעלו
לחוג את חג הסוכות ולא עליהם יהיה הגשם והוא בענין יבא כגשם

לנו וגו'. וצריך להרחיב עוד ולומר כי לפי שחג הסוכות הוא חג האסיף והוא הזמן הראוי להודות לשם על כל הטוב אשר הגיע מאתו מאזרח הטוב דקדקה הנבואה להזכיר חג הסוכות ומניעת הגשם שהיא הסבה הקרובה וגו'. והאמירה הזו היא שיש לזכור את הטוב אשר הגיע לנו מעתה ועד עתה על המספר הסובב בתורה כמו שקדם כדי שיתן האדם אל לבו מעתה ללמוד הראוי ולהתבונן במעשה השם עד שידע שמו אחר שזא עת האסף אל הבית והלילות ארוכים כאלו נוצרו ללמוד וללמד בה ובה האדם לזכור בחצרות י"י ולהתבונן בכל שדי ולשבת בביתו לעולם שכלו לי"י ובדרך זה שתיקן שורה בבית הנבחר על הבא אל ביתו. והוא שכתוב בדרך הבא בשם י"י ברכבונכם בבית י"י. והוא שהיה הלל הזקן אומר בבית השואבה אם אתם תבאו אל ביתי אני אבא אל ביתך שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וזכרתך והוא שנקרא חג י"י מה שלא נקרא כן חג אחר אמרה תורה חג הסוכות לי"י והם ז"ל אמרו ששם שמים חל על הסוכה. והוא שהיתה שם שמחה יתירה לפני השם מוצרף אל זה ההודאה על כל הטובה שעשה להם השם בכל מעשה השדה והכל כדי לדעת ולהתבונן ולהשיג הראוי להשיג שהכל מאתו.

ועוד באה שם מזה אחרת לקחת ארבעה מינין פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבו כחל והקבלה האמיתית ביארה לנו שפרי עץ הדר אחרון והלכותיו כך וכך ובדרך הזה באה המצוה הזאת. והרב המורה גלה בספרו הנכבד טעם למצוה הזאת נמשך לטעם סבה הכתוב בתורה ואמר שהוא כדי להזכיר שהביאם השם ממקום שאין שם לא פרי ולא רעננות ארץ מלחה לא תשב אל ארץ גתו וי"י ארץ זבת חלב ודבש וכל דבריו טובים ונכוחים. ומה שכתבנו על מה שרמזו במצוה סוכה כי אחר שבארו אותה מצוה להעיר האדם לחסות בו לבדו ולדעת את שמו באה מצוה זו להשלים הכונה ולבאר מה שאמרו ז"ל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואולם לא כל החלקים שוים כי כל אחד ואחד יאכל בשבת כפי מה שצטל בערב שבת וכל עץ ועץ כפי שרשו וכפי המקום שהוא שחול בו יהיה דשנותו ורעננותו. וזה נמשא אנשי התורה חלוקים לארבע כחות כנגד ד' מינין שבלולב. המין האחד פרי עץ הדר שבארה הקבלה שהוא אחרון והאחרון ידוע שטעמו טוב וריחו טוב ותועלתו קרובה ומפורסמת. וכנגדו בת הרבנים שטעמם טוב לפי דעתם התלמוד וכל המצוה כללותיהן ופרטיהן ריחם טוב לפי מעשיהם הנאים. ועוד שזה הפרי עומד מתמיד בחילנו וטעם עזו ופריו שזה. וכענין זה תנוצא לרבנים אנשי המעשה והוא שהיה ראוי להקדים כפי הדעת המפורסם. המין האחר כפות תמרים שבארה הקבלה שהמנוחה בחוטה העולה צושר לא יטה יונין ושואל ושמתי קנותיו שהן עליו דבקים בו והוא נותן פריו באחרית הימים דבש. וכנגד המין הזה כתי חכמים אנשי לב הנבונים בכל חכמה העולים מעלה מעלה היודעים

היודעים את שמו והסולכים בדרכיו הם שני עליהם רוח בני אדם העולה
 היא למעלה ועל השגת חכמתם נאמר דבש מלאה חכול דרך ונאמר
 אכול דבש כי טוב וגומר כן דעה חכמה לנפשך וגו' וראה והבן המין
 שאנו מזכרין עליו הואיל ומינו גבוה מכלן והוא שתועלתו רחוקה אבל
 באחרית הימים יתן פריו מתוק מכל פרי וכן אותם החכמים השתולים
 בבית י"י ינוצון בשיבה ובתמר יפריחו והוא שנאמר שתולים בבית י"י
 בתרות אלהינו יפריחו. ועוד אמר עוד ינוצון בשיבה וגומר ונאמר
 לדיק כתמר יפריח כהרז בלצנון. ועוד מנחנו שהלובב עולה בלב ענו
 עד שנקרא לובב בשחוף השם ובפירוש מנחנו לרבותינו ז"ל שהדקל אין
 לו אלא לב אחד. ועוד אמרו מה ארז ותמר עולין כנגד מעלה אף לדיקים
 עולין למעלה כנגד אביהם שבשמים ואותם הם שיקראו חכמי לב לפי
 שאותם החכמים חכמתם תלויה בהשגת הבנת לבם ולפיכך נמשלו ללובב
 ולא למין האחר שהוא חמוץ מעט מצפנים וכמו כן אמונת הכת האחרת
 חיונה מעט בהאמינם דברי התורה והתלמוד הסתומים כפשוטם והוא
 הסבה למה שנאמר ראיתי בני עליה והם מועטין וכנגד אותן בני עליה
 בא המין הגבוה העולה ביושר שעליו אנו מזכרין לפי שהכל טפלין לו.
 והכת השלישית ענף עץ עצות שהוא עץ שפל קומה ועליו
 חופין את ענו. ופריו לא תאר לו ולא הדר ומציאותו לריח כמו שבא
 בתלמוד הדם לריחא עבד וכנגד המין הזה כת אנשי המעשה עמי
 הארץ הם הריקים שבנו שולאים מנות כרמון ועושין אותן לשם שמים
 דרך ענוה ושפלות לא לחכמה. והכת הרביעית ערבי נחל שהם יפים
 וטובים למראה וטובים לכל יופים וטובם הוא כל זמן שהם שתולים
 על הנחל וגם בהיותם שם לא טעם להם ולא ריח אבל הם רעננים
 מרב לחות המים. וכנגד המין הזה שאר אנשי התורה כבעלי מקרא
 ובעלי נכסים המאמינים בתורה אמונה המונית ועושים מעשים טובים
 כדי להתגדל בין בני עוים כל זה להעיר על הדרך הישרה שיבור לו
 האדם. ומורף על זה שהמינין האלה באים לרעות על המים כדרך ניסוך
 המים בסודות שהכל בא מאתו והוא שיש שם יום מיוחד לערבה שגדלה
 על המים. ושתי הכונות האלה נמצאו בדבריהם ז"ל הכונה הראשונה
 אמרם מולך ומציא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים
 והארץ שלו נמצא שהכונה על ידיעת השם. והכונה השנית אמרם מולך
 ומציא כדי לעזור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעזור טללים רעים
 והוא הרצון מתוך הסודות על האד העולה מן הארץ בדבר השם. ולפי
 הדרכים האלה בא ושמתם לפני י"י אלהים שצעת ימים וזיום השמיני
 היתה שם שמחה יתירה בבא כל ישראל אל צתיהם כדרך חנוך הבית
 והכל לשמוח בשם כמו שאמר נגילה וגשמחה בו ובו שב אל השם לא אל
 היום כי כן בא נגילה וגשמחה בך. והוא שהיה הלל הזקן אומר בשמחת
 בית השואבה אם אני כאן הכל כאן אם אין אני כאן מי כאן ר"ל
 שאין שמחה באמת אלא בו.

ועל דרך זה ראוי לשמוח בימים מיוחדים ובמקומות מיוחדים

אחר אשר בחר בנו השם והרצה לנו תורה ומוצת לזכותינו לעולם הבא
 שבו שמת עולם. ולהעיר על ענין זה היו ההלל והשמחה יתרים בחג
 על שאר הזמנים והוא המנהג שאנו הולכין. סביב התורה בכל יום כדרך
 שהיו מקיפין המזבח כאלו היו הולכין סביב שכינה ובשביעי מקיפין שבעה
 בדרך הערת מספר השבעה להזכיר ולהעיר כי לו לבדו המושלם לא
 לשמים ונבאם כי הם משתחווים לו הכל כמו שקדם. ועכשיו שאין הם
 מוצח להשלות שבינתו שם התורה שהיא העיקר נקיף סביבה במקום
 הקף המזבח.

יהי רצון מלפני אלפי השמים שישוב וירחם עלינו ועל מקדשו
 ויראנו בצנינו וישמחנו בתקונו ויקיים בנו מקרא שכתוב ופדויי י"י
 ישונן ונאו ליון זרעה ושמחה עולם על ראשם ששן ושמחה ישיגו ונסו
 יגון ואנחה.

ליום שמיני עצרת.

אשריך ישראל כי כמוך עם נושע בי"י מן עורך
 ואשר חרב גאותך ויבחשו אויביך לך ואתה על
 במתימו תדרוך.

אשרי נושא רצינו מכל ילוד אשה שנפטר באשרי וסוף דברו אשר
 עמו והצטיחו בעולם הבא וימות המשיח ועל דברו ראוי לקרא פסוק
 זה טוב אחרית דבר מראשיתו על דרך שפרשו ר' עקיבא כשהוא טוב
 מראשיתו. וכבר קדם לנו שראש דברו הצטיחו בעולם הבא שהוא
 תכלית הגמול באמרו והייתם לי סגולה מכל העמים וכן בפסוק הזה
 שהוא סוף דברו הצטיחו זה כן בשלש לשונות כי אמרו אשריך הורה
 כי העם הזה בתכלית השלמות עם שלשון אשרי מורה על זה כמו שקדם
 וכן התבאר בדברי רבותינו ז"ל שאמרו נתקבצו כל ישראל אלל משה
 אמרו לו נושא רצינו אמור מה טובה עתיד הקב"ה לתת לנו לעולם
 הבא אמר להם איני יודע מה אמור לכם אשריכם מה מתוקן לכם
 משל למלך שיוסר בנו לפדגוג אחד ר"ל אומן והיה מחזר ומראה אותו
 ואומר לו כל האילנות האלו שלך כל הגפנים האלו שלך וכל הזתים
 האלו שלך וכל ארצות האלו שלך. וזה רמז על כל הצרכות והטובות
 הגופניות שיחלם בתורה מי שיגע להראותו אמר לו איני יודע מה אמור
 אשריך מה מתוקן לך. כך אמר להם משה לישראל איני יודע מה מתוקן
 לכם אשריכם מה מתוקן לכם מה רב טובך אשר צננת ליריאיך וגו'
 כל זה הורה במלת אשריך. ואמרו מי כנוך הורה שאין עם אחר שיה
 לו בשלמות ואמרו עם נושא בי"י הורה ששלמותם היא הישועה האמיתית
 והוא הטוב הנפון ואחר כן הצטיחו בטוב העולם הזה גם כן להודיע
 שאע"פ שארך הגלות השם יהיה. ונגן עזרו להגילו מכל צרה וחרב
 ואשר בה יתגאה על כל העמים

והקרוב לוור שלשון גאון יבא לקצת מקומות במקום ניצוח כאמרו
 כי גאה גאה וכמהו ואשר חרצ גאותך ואל זה נטה המתרגם. ואמרו
 ויכחשו אויביך לך ר"ל שיתנכרו אויביו מן הפחד ויחזיקו עמום בחזקת
 אוהביהם עד שידרכו על צמותם. וזה הפסוק לראיה חזקה על גמול
 העולם הבא ועל ימות המשיח שהרי חתם דברו משה ע"ה ביחול הגאולה
 והישועה אחר שאיים אותם על חטאם והודיעם עונש גלותם על עצרם
 מנות התורה וכבר אמר להם גם כן אם יסיה נדחך בקצת השמים
 וגו' ואין ספק שהרבה נדחו ולא נתקבלו עד עתה אם כן כל המאמין
 נצוה משה יאמין בהכרח גאולתו וישועתו ופסוקים הרבה באו על
 זה בתורה אם כן אין הדבר כמו שאומרים שכבר בא המושיע הלא משה
 רבינו שאין לנו מיחסין לו אלהות חלילה אבל שלמות אנושי לפי שזכה
 לדעת השם ולדבר עמו אל פה נאסף בלא חולי ובלא צער אבל בנשיקה
 כלומר בקירבת פה אל פה והוא אמיתת דבור השכל. וזה הלשון נמצא
 בדברי החכם יסקני מנשיקות פיהו והמשיל הענין הנכבד הזה בנשיקה
 לפי שהנשיקה תכלית דבוק החשק העומד והוא שאמר על פי י"י להורות
 כי גם צעת האספו היה עומד עמו פה אל פה. לא כשאר שלימים
 שנפסקה נצוהתם קודם מיתתן וזה אות תכלית שלמותו. גם בחייו קרן
 עור פניו מהוד השכינה ששרתה עליו ולא כהתה עינו ולא גם ליחה
 והוא בן מאה ועשרים שנה גם צמותו לא התנזר גופו להראות מת
 אבל השם הכין קצורתו כשאר הנפלאות עד אשר לא ידע איש את קצורתו
 ולא ידע לעולם והוא אמרו עד היום הזה. וזה מקום הערה כי קצרו
 היה חוצה לארץ ומול בית פעור שלא יואש הדניק מחלקו בעולם הבא
 ותחית המתים ואף כי יקצר בתפת או מקום ע"ז ובלבד שנפשו ראויה
 שיאזרה השם באזרו הטוב שהרי משה רבינו ע"ה שלא קם כמוהו
 נקבר מול בית פעור ולא ידע איש את קצורתו עד שיאמר עליו שנשאובו
 אל נערת האבות או אל מקום אחר כי הכונה השלימה על השלם
 שילך לפניו דקדו וכבוד י"י יאספנו: ואל זה כונו רבותינו ז"ל באמרו
 מי לנו גדול ממושה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה שנאמר ויקבור אותו
 בגיה ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הדניקים שנאמר והלך לפניך
 דקדק. ומצורף אל האסיפה הזאת המיוחדת שלא התעסק אדם בקצורתו
 רק דבר השם בלבד הוא שחנן קצרו וכל זה להצדילו מכל ילוד אשה
 ולהורות על זה באו הכתובים עליו בזה.

ואשרי העם הזה המתפאר באלהים חיים בשולחו נביא הנקרא
 עזר י"י והוא תכלית שבה הנביא שהתפאר צמותו בתאר ההוא כמו
 שכתב הוא בעצמו מפי השכינה כל שמונה פסוקים האחרונים על העתיד
 או יהושע שקם תחתיו כתב אותם ולפי השנוי הנמצא בהם לשתי הדעות
 אמרו שיחיד קורא אותם. וכבר נאמרו על זה פירושים עד שהנהיגו
 לקרא אותם יחיד העולם לקראם. וראוי להתבונן בהם ולהתעורר ונאמר
 כי אמרו וימת עם משה עזר י"י ר"ל עזר השם בלבד אבל הוא חפשי
 וכן חורין מכל העבודה הקשה שיעבוד בה האדם והוא הראוי למשול
 על

על בני אדם וזאתם שהם ראויים לאשרם במלכו עליהם כמו שאמר
 החכם אשריך ארץ שמלךך בן חורין ר"ל עם הארץ וזה הפסוק נאמר
 לפי פשוטו על עמנו שמלךך בן עבד י"י והוא בן חורין באמת. אבל
 לפי המשל נאמר על משה עצמו ועל כל שלם לפי שדרך החכם ושאר
 החכמים והנביאים לדבד על האדם בדרך חידה ומשל עד שישיג הכונה
 בו מי שראוי להשיגה ויחזו בזה וגם מזה אל יניח ידו ותעלם מרבים
 פן יניחו ידם מזה וגם בזה אל יחזו ולקבץ שתי תועלות אלו נאמרו
 החידות והמשלים עד שידמו חומר האדם או חומר נפש האדם צעיר
 או בדרך או בזולת זה כן המשל הזה בא על חומר האדם.

וכבר התעוררתי להעיר טוב ומנו במשל הזה ביחסו האכילה
 לשבח השרים וגנותם לא למלך כלל וביחסו גם כן החירות והנערות
 שהיא העצדות לשבח המלך וגנותו לא לשרים כלל כי בזה ישלם המשל
 לא בזולת זה. לפי שהחלק השכלי שהוא החלק הנבחר מחלקי הנפש
 הוא המלך שהכונה בו שימשול בכל ויד כל לא תהי בו ואין לו מבוא
 במשל האכילה כי הוא משל לכל ההנאות הגופיות שאינן כלל לחלק הזה
 רק לשאר חלקי הנפש והם המרגיש והמתעורר וכאשר לא ימשול המלך
 עליהם כפי מה שציקש מומנו בתחלת היצירה באמרו. והוא ימשול בך
 אז הוא העובד אותם הנושא את כליהם והנשמע אליהם עד שהם
 ימלאו תאוותם בתחלת ההתעוררות והוא שאמר צבקר יאכלו ובאמת
 אי לארץ הזאת כי עפר היא ואל עפר תשוב. אבל אשרי כשיהי' המלך
 בן חורין רוגע בו שאין ממשלה עליו כלל מנד השרים כי הוא עבד
 השם בלבד והוא מושל בשרים ולא ישריטם לאכל רק בעת ר"ל בזמן
 הראוי לכח האנושי והוא לצורך קיום הגוף או קיום הנפש לא לתאוה
 והוא שאמר בגבורה ולא בשתי וזה יקרה להם בהיותם עבדים ולא בני
 חורין כי חירותם מ'אדונם הוא פחיתותם והעצדות חשיבותם כפי שהנערות
 והעצדות למלך היא פחיתותו והחירות חשיבותו. וזה החירות נמנח אל
 עובד השם בלבד כמשה רבינו וההולכים בדרךיו והיודעים את שמו
 והוא תכלית השבח האנושי. ולפיכך הפליג הכתוב בשבח הזה על פטירתו
 ואמר ויונת שם משה עבד י"י ואמר גם כן משה עבדי מת כי זה מן
 הדעות המפורסמות להפליג בשבח הטובים בעת פטירתם ולספדם
 ולזכות עליהם כי בזה התקיים האמונה כי יש תקוה ואחרית והחי
 יתן אל לבו להוסיף מעלה ולהיטיב לאחרים בראותו שמירת הצדק
 גם את המתים כי הצדקים הם כפי מקבלי הטובה. ולפיכך כל ישראל
 זכו על משה כחובת הצדקים לזכות על האב ויותר לפי שהיא היא אבי
 כל הנפשות והגופות והוא שאמר ויזכו בני ישראל את משה וגו' כי
 זה הזמן קצוב לקצת עינינו אצלנו לפי שהכיל יראה צפני האדם בזמן
 הזה כמו שאמרה התורה וזכתה את אביה וגו' וכשם שחובה על האדם
 להחזיר על מנתו כך חובה עליו שלא להחזיר יותר מ'דאי שהרי אין
 אבל ראוי להגדילו על אצל משה רבינו ובשלשים יום תמו ימי זכותו
 והוא שאמר ויתמו ימי זכי אצל משה להודיע שאין הכונה באצל רק

שיתן החי אל לבו שילך בדרך הטובים הסולכים בדרך כל הארץ וישמעו
 אל העומדים במקומם והמזסירים על דבריהם.
 והוא שמך לזה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה
 את ידיו עליו וישמעו אליו. ואמרו מלא רוח חכמה ענינו שהיה לו
 שלמות הנפש החכמה אשר לאדם כי על נפש שאר צעלי חיים בכלל
 יאמר רוח חיים כמו שאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפו ועל נפש
 האדם לבדה יאמר רוח חכמה ושלמותה הוא כאשר תשלם צורתה שהוא
 כשהכל מגיע בפועל וזה השלמות נראה לכל אחר הנבוא ועשותו
 הנפלאות. ואל זה הענין כיון באמרו מלא רוח חכמה כי רוח חכמה
 אינו גוף ומלא גוף עד שנקחנו על הענין הזה כי אילו היה החכם
 מתמלא על הענין הזה היה ריקס מחזיק מלא אינו מחזיק והדבר
 בהפך כפי מה שהמרינו בדבריהם ז"ל על זה באמרם מלא מחזיק ריקס
 אינו מחזיק וזה השם משותף כמו שבאר הרב המורה. או אפשר שהוא
 מושאל שהנחתו הראשונה על ציאת גוף בחוד גוף שימלאנו וימלא חסרונו
 ולפי הענין הזה הנראה לעין מליאו ושלמותו הושאל זה השם לשלמות
 זמן או ענין והוא שאמר את מספר ימיו מלא ירבים כמוהו בשלמות
 זמן ובשלמות ענין אמר ומלא אותו רוח אלהים ורבים כמוהו.
 והרב המורה לקח מזה הענין מלא כל הארץ כבודו ולא ירדתי
 לסוף דעתו כי מאחר שהוא בעצמו הורנו שרצה בו כל הארץ תורה
 עליו למה נוציא הפסוק מפשוטו ונשימונו ונתהפך בפירושו וידוע כי
 כבוד השם ימלא את הארץ בצחינת הדברים הארציים המורים עליו
 והמודיעים את כבודו ולפי זה הענין מתפרש הפסוק הזה וכמוהו וימלא
 כבודו את כל הארץ אמן ואמן וענין שגיהם בענין ותקלתו מלאה הארץ
 אבל מלא רוח חכמה אין ספק שהוא נאמר על ענין שלמות והרצון
 בו שהיה נביא ומלאך השם אשר שלחו לנחל את בני ישראל את הארץ
 כי כבר סמכו משה רבינו בחייו. והוא שאמר כי סמך משה את ידיו
 עליו ר"ל אע"פ שהיה בדור ההוא חכמים ונביאים לא השיג אחד מהם
 השלמות הזה כי השצעים זקנים שאלו השם מרוחו עליהם לא היתה
 האצילה היתה רק לשאת אתו משה העם לשפוט אותם בדבר הנודע
 להם מתוך דבריו רק הדבר הקשה יציאון אל משה כפי שהתבאר
 במקומו ונאמר גם ויתנבאו ולא יספו כי לא סמך משה ידיו עליהם כי
 כן הכונה האלוהית שהיא פרנס אחד לדור כשרצונו דור ההוא כי אז
 תשלם ההנהגה והוא שצקש משה צעה שאמר לו השם עלה אל הר
 העברים וגו' אמר יפקד י"י אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה
 אשר יצא לפניכם וגומר ולא היתה עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה
 ודקדק לומר רועה אחד כי השומרים הרבים כשאין שומר אחד על
 כלם יפסידו השמירה. ולפי שיהושע שימש הרב בהתמדה גלה לו כל
 נסתר וזכה להיות תחתיו. והוא שאמר לו השם קח לך את יהושע בן
 נון איש אשר רוח בו רנה לומר רוח אנושי והוא רוח חכמה ומה שאמר
 וסמכת את ידך עליו וכן ונתת מהודך עליו לפי שהמשכיל השלם אחר

שידבק שכלו בשכל הפועל בכחו להשלים אחר בשלמות לא שיעמוד אחר
כמיהו והוא שאמר מהודך ולא כל הודך.

והוא הענין בעצמו בדבר אלישע באמרו ויהי נח פי שנים ברוחך
אלי כי אמרו פי שנים רוצה זו חלק בכורה כי זה הלשון בעצמו בא
שם פי שנים בכל אשר יומצ' לו לא שבקש מומנו כפלים מרוחו כי זה
היתה גאווה מופלגת לכל מבקש ועוד שהיה מבקש דבר נמוע שיתן
האדם יותר מאשר לו ואשר נאמר בו הוא על דרך דרש אבל האמת
יעשה דרכו כי ידוע כי לאחד מהתלמידים היתה ראויה הזכורה בנחלת
רוחו ולפי שאלישע שימש אותו בהתמדה כמו שאמר אשר יבק מים
על ידי אליהו ר"ל שלא רחק מומנו כלל אפילו בזמן צרכי הגוף לפיכך
זכה ונטל הזכורה על שאר תלמידיו שהיו בניו באנושה לא בחיוניות.
ועל דרך זה יקראו בני הנביאים. ואע"פ שרבים היו בני אליהו. הא'
שמסר לו הראוי למסור זכה ונתנה לו הזכורה בגדולות אשר עשה
והוא השלמות הנבואי וכן יהושע זכה על הדרך הזה צעת שמוך משה
את ידיו עליו כי כל הנפלאות היו מתחדשות על ידי מעשי השלמים
לא בדבור בלבד. הלא הראה שיעקב אבינו כאשר צרך אפרים ומנשה
ספר עליו וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים עד שדקדק
בין ימין לשמאל בצרכת שניהם כי המשכיל השלם יכון לבו לשמים ויכון
פעל שכלו כפי מעשיו צעת ההיא מזורף אל זה הדעת המפורסם אלל
הרואים למען יאמינו כי כן הוא והוא היה סבה לסמוך משה את ידיו
עליו וישמעו אליו בני ישראל רצה זו לפיכך שמעו אליו בניו כי כן קדם
ונחת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. ואמרו כאשר ציה
י"י את משה אפשר שרצה בו כאשר צוהו להעמיד יהושע במקומו ולשמוע
אליו אז רצה בו שכל מה שמעו אליו ושעשו על פיו הכל היה כאשר
צוה י"י את משה שהוא קבל תורה שבעל פה מושה ולא הוא ולא נביא
אחר היה רשאי לחדש בה דבר ולא לגרוע ולא להוסיף מזה אחת
בדרך מנוה אלהית מתנוהת ואפילו היתה הנוהה היא לכונה תועלת
גדולה אסור כי כן באה המנוה הכללית לא תוסף עליו והתוספת היא
בדבוי המנוה כל שכן שאין לו לגרוע כמו שבאה גם כן המנוה הכללית
ולא תגרע מומנו כי מאחר שנתן השם תורה תמימה כלומר שלימה
התוספות או הגרעון הוא חסרון בנחינה אלל שלימותה. וכן באה
הנוהה צפרט ליהושע רק חזק ואמן מאד לשמור ולעשות ככל התורה
אשר נוך משה עבדי אל תסור מומנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר
תלך. ואמרו ימין רמוז בו על התוספת ושמאל רמוז בו על הגרעון ושניהם
יוצאין ומתרחקים מן הדרך הבינונית שהיא הדרך הישרה למשכיל והוא
שאמר למען תשכיל בכל אשר תלך.

ובדרך זה הלכו כל הנביאים עד שהנביא האחרון חתם כל הנבואות
במאמר השלם זכרו תורת משה עבדי וגו' כי זהו הראוי שלא תשתנה
התורה ההיא כלל כי מאחר שהיה השלם בתכלית כל שלמות אנושי
עד ששלחו השם להורות עם סגולתו תורה תמימה במוע הוא שיקום

נצח כמהו. כי הנצח הקם אחריו או יורה תורה אחרת או לא יורה ואם לא יורה אינו כמותו כי יחסר השלמות הגדול הזה. ואם יורה תורה אחרת או תהיה תמימה או לא תהיה תמימה ואם לא תהיה תמימה אינו כמותו שהרי תורתו חסרה ואם תהיה שלימה אם כן תורת משה רבינו איננה שלימה שהרי היא חסרה שלמות האחרת וכבר קדם שתורת משה שלימה אם כן תורת הנצח האחר איננה שלימה ואחר שהוא כן נמנע הוא להיות נצח אחר כמשה. והוא שאמר ולא קם נצח עוד בישראל כמשה ענינו כאלו אמר ולא קם נצח עוד באדם כי אמרו בישראל כאלו אמר במין הראוי לנצחא כי המינין האחרים אין נכון לשלול טוב הנצחא ושלמותה מהם אחר שהדבר אין בהם ולפיכך אמר בישראל. ואחר כן רמז על מעלותיו המיוחדות לו שלא היו לשאר הנצחיים והזכיר תחלה המעלות שהתיחדו לו בנצחא בתורתו אשר ידעו י"י פנים אל פנים והיא ההשגה השלימה שלא השיגה זולתו והיא כוללת ד' מעלות שהורנו הרב המורה. האחת שאר הנצחיים במראה אליהם יתודע או בחלוס ידבר גם והוא פנים אל פנים. ואמר בכל ביתי נאמן הוא ועוד אמר פה אל פה הדבר בו. והשנית שאר הנצחיים יראים ונבטלים ומשחוממים צעת המראה באזרהם אינו שפלה עליו אימה וחשבה גדולה והוא כאשר ידבר איש אל רעהו. והשלישית שאר הנצחיים רואים משלים וחידות לפי שנצחאם על ידי מלאך המושיל והמדמה והוא במראה ולא בחידות מכלל שאר הנצחיים אינם יתנבחים בכל עת אבל משה רבינו ע"ה היה מתנבא לרצונו בכל עת כמו שנאמר ואתה פה עמוד עמדי והוא לבדו עומד ומתמיד והוא עם השם בלא תרדמה ובלא צהלה בכל עת שירצה במראה ולא בחידות רוצה בו שרוצה הדבר באשר הוא וסבת ענינים אלה דבר השם אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. ואל כל זה רמז באמרו אשר ידעו י"י פנים אל פנים רצה בו שהיה מדבר עמו בלא שום אונעיו ובלא שום שינוי כידועת איש את רעהו פנים בפנים.

ואחר שרמז על מעלת נצחאם בא לרמוז על מעלות האוחות והמופתים המתחדשים על ידו עד שהתגבר בין האויבים ובארצם לחדש אוחות ומופתים על המלך ועל השרים ועל כל העם שידעו כלם כי יש אלהים שופטים בארץ ושהוא שלחהו.

וזה שאמר לכל האוחות והמופתים אשר שלחו השם לעשות בהם ביד חזקה ובמורא גדול ובאלהיהם עשה שפטים גדולים והכל עשה כאשר שלחו לעיני האוהבים המאמינים רוחות. והוא שאמר ולכל היר החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל.

וזה הפסוק נקשר באשר לפניו. כי בראשון כתוב אשר שלחו לעשות ובשני כתוב אשר עשה. וכן נראה מדברי הרב המורה. ומעמד הר סיני לא נזכר בפסוק הזה ואם היה גדול מכל המופתים. לפי שהמופת ההוא התיחס לשלימות כל העם אבל שאר המופתים התיחסו לשלימות הנצחא.

ונאמר כי בשלש פסוקים אלו החותמים התורה יש לנו שתי תשובות חזקות כנגד אנשי הדתות המתדמות בטוב תורתנו. התשובה האחת. כי אחר שנביאנו ידעו השם פנים בפנים ידוע הוא שהוא ידע התורה והמנוות על צוריו והעם מקבלי התורה עמדו עמו ארבעים שנה שהיה זמן גדול ללמוד תורה מפיו עפ"י הלמוד והמעשה. אם כן אין ספק שהם ידעוהו כאשר היא באמת. ועתה איך יבא אחר ויאמר שהחוקים והמנוות היה להם תוך. אין זה כי אם הכפירה בתורה שיצאה לכת הגדוקים. לפי שידעו שאם יכחשו בתורה כפירוש לא יהיה להם שומע לפי שכבר התחמתה התורה לעיני מקבליה. ולפיכך אותם הגדוקים הידועים התעו רבים בדרך שלא הרגישו בה הכחשת התורה ואמרו כי פירוש התורה התחדש רק להם ולא לראשונים מקבלי התורה כי הם לא ידעו נסתרות שבה.

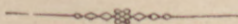
ולהרחיק דבור הסרה הגדולה הזו אמר הנביא הנאמן לד' אלהינו כמו שקדם לנו. ולפיכך הכחשת הפירוש המסור לנו הוא דבר נמנע כפי מה שביארנו בתשובה זו.

והשנית. כי אלו האומות לא התפארו באחד מקדושיהם או נביאיהם שעשה אותות ומופתים גלויים לעיני האוהבים והאויבים רק כל מופתיהם אשר יתפארו בהם הם דברי מטמוניות וסתרים כי אמרו במקום פלוני בוערה אחת או בהר אחד או ביער אחד אירע כך וכך ושם עשה הנביא המופתים ואם היה כדבריהם היחה האהבה נמנעת בהם כדרך אהבת איש אל אשת רעהו כי יבא אליה בסתר. אבל בנו נמנעה האהבה העליונה כאהבת הבעל וכמשוש חתן על כלה שמראים אהבתם ושמחתם לכול וזפרסום. וזה היה עינינו עד שחטאנו לו ללכת אחר שרירות לבנו ובשזבנו אליו יודע אהבתו לנו בגלוי כבתחלה. אבל הם מרחיקים עדותם לעולם. והוא שאמר הנביא על דרך התשובות האלו כל הגוים נקבצו יחדיו ויאספו לאומים מי בכס יגיד את זאת וראשונות ישמיעונו יתנו עדיהם ויגדקו ישמיעו ויאמרו אמת. וכבר קדם לנו זה צפרשת וישמע יתרו על אמיתת תורתנו וכי היא עדות נאמנה שעיינינו ראו ואזנינו שמעו. כמו שאמר הנביא ואתם עדי נאום ד'. ולפיכך ראוי העם הזה לאשרו כמאמר נעים זמירות אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

ברוך רחמנא דסייען.

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.

תם ונשלם זה החבור שלב"ע.

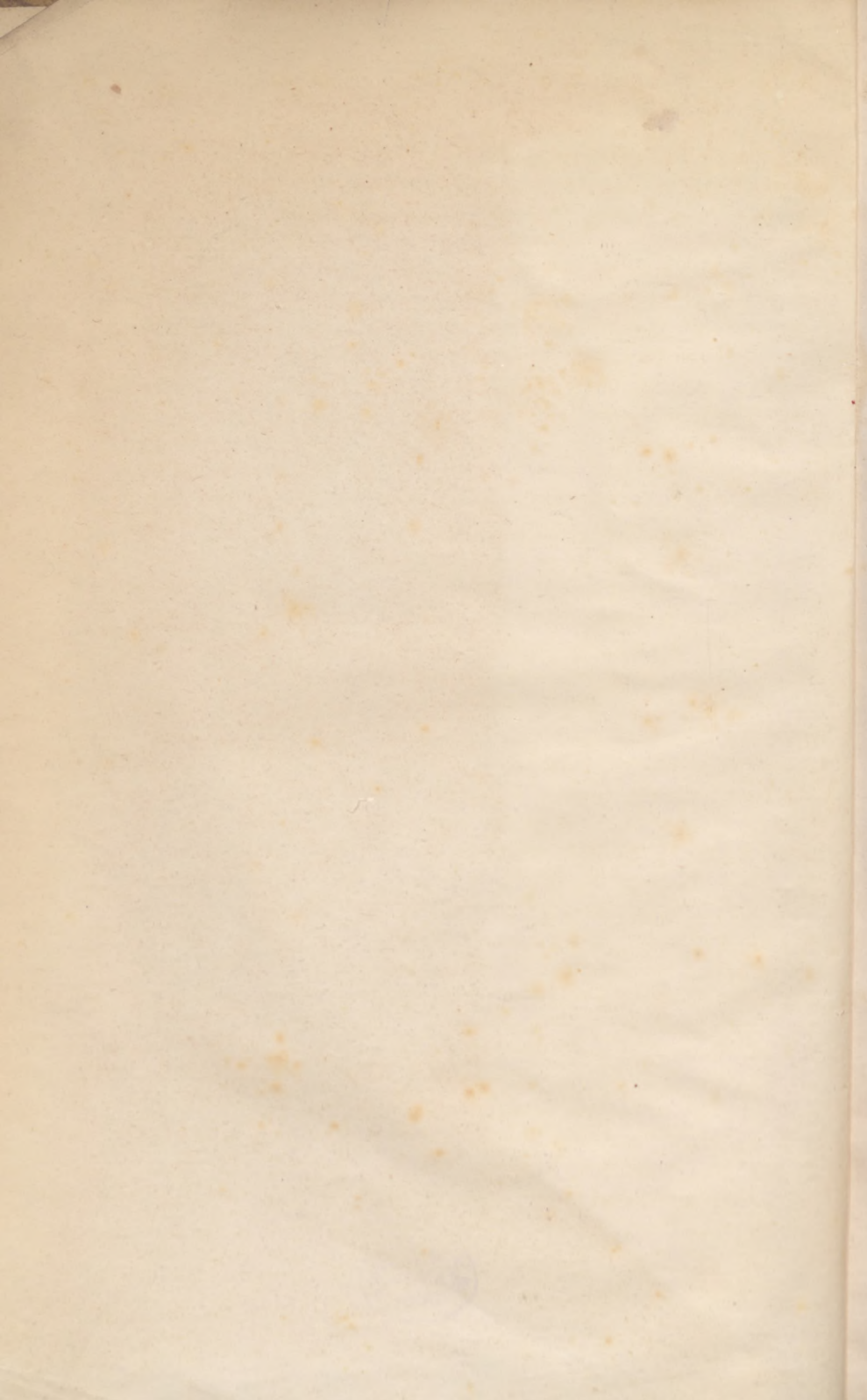
The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be clearly documented and verified. The text continues to describe the various methods used to ensure the integrity of the data, including regular audits and cross-checking of entries.

In the second section, the author details the specific procedures for handling discrepancies. It is noted that any inconsistencies should be immediately investigated and resolved. The document provides a step-by-step guide for identifying the source of an error and correcting it to prevent future occurrences.

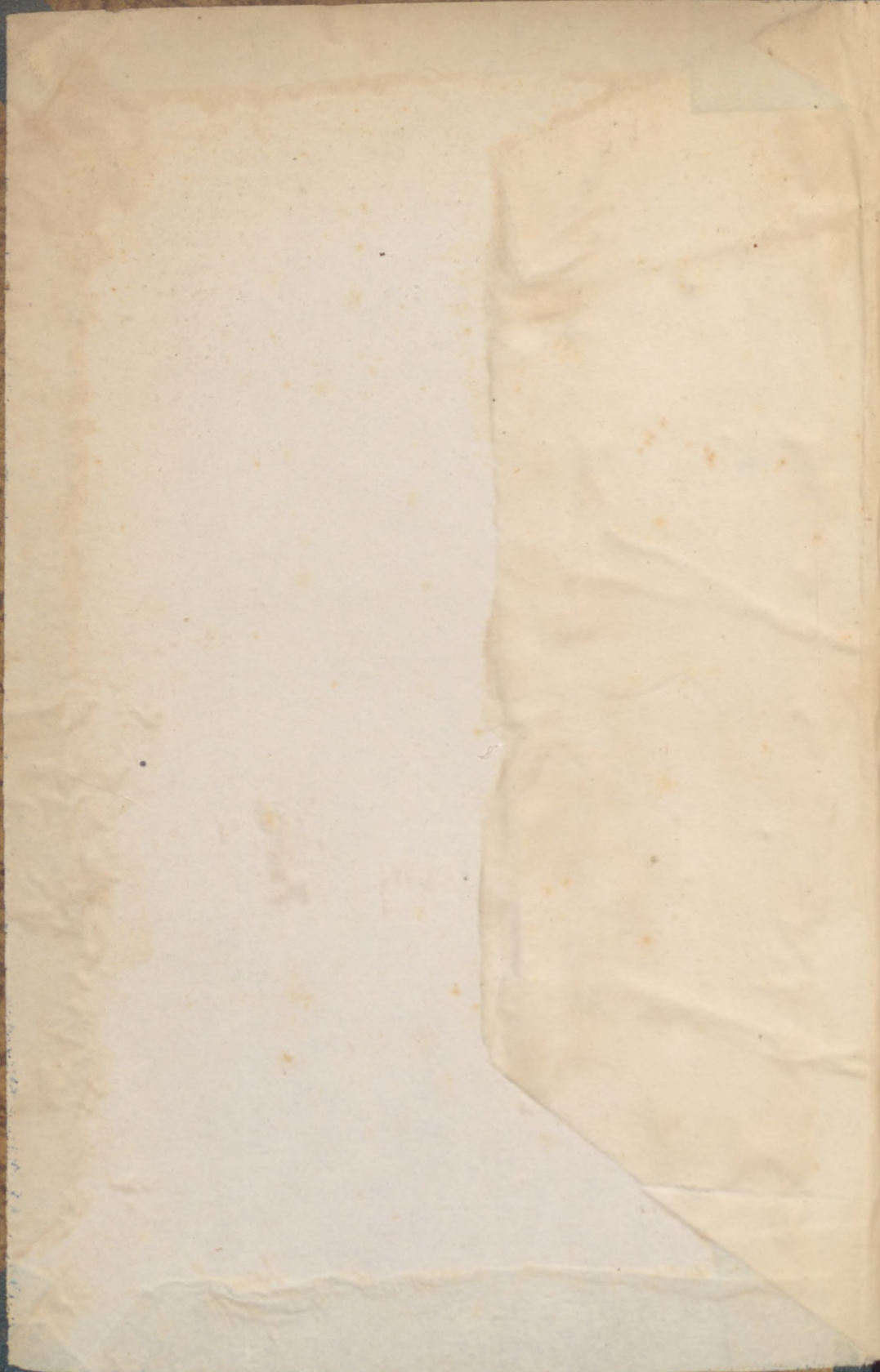
The final part of the document concludes with a summary of the key principles of record-keeping. It reiterates the need for transparency, accuracy, and consistency in all financial reporting. The author expresses confidence that these practices will lead to more reliable and trustworthy results.

The text below the stamp is partially obscured and difficult to read due to fading and bleed-through from the reverse side of the page. It appears to contain some administrative or library-related information.

B

167-

172.

רש"ל
ליקודת הלני
ד' (ראן) ח"א
Lyc 1861

שקן מוסאפי
תשיבות הקאונים
ג.

הערות על יומן ולתפוצות
1865

ד"ק
עמי סופר
1864
שקן אנטייל
חילת התלמידים
1866

1575 - 1578

10

EX LIBRIS ST. MARIANA